

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1982

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1983

ISSN 0418-6486

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	8
B. Inspektioner, besøg og rejser	8
C. Afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence	8
D. Behandling af klager over skønsmæssige afgørelser	9
E. Statistiske oplysninger	9
II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål	15
III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. <i>Arbejdsministeriets sagsområde:</i>	
1. Arbejdsdirektoratets orientering af klagere, når sagsbehandlingen trækker ud	20
2. Fortrinsret for invaliderede til visse beskæftigelser	22
3. Begrundelse af afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/efterløn	27
4. Berettiget vægring ved at påtage sig anvist arbejde	29
5. Kontradiktion i sag om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge	32
6. Aktindsigt i sag i forligsinstitutionen	36
2. <i>Boligministeriets sagsområde:</i>	
1. Ophævelse af boligoverenskomst i almennyttig andelsboligforening	39
2. Beregning af klagefrist i sag vedrørende individuel boligstøtte	43
3. Klage over terrænregulering i henhold til byggelovens § 13	44
4. Manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlighedsloven i boligsikringssag	47
5. Dom i privat erstatningssag mellem sælger og køber afskar ikke klage til byggestyrelsen over anvendelsen af lovliggørelsesreglerne i byggeloven	51
3. <i>Energiministeriets sagsområde:</i>	
1. Aktindsigt i udtalelse fra Danmarks geologiske Undersøgelse i forbindelse med besvarelse af folketingssspørgsmål	55
4. <i>Finansministeriets sagsområde:</i>	
1. Ændring af enkepensionsret ved aftale mellem parterne	58

5.	<i>Ministeriet for skatter og afgifters sagsområde:</i>	
1.	Aktindsigt i toldvæsenets materiale fra kontrolbesøg	66
2.	Afgiftsfrigørelse bl.a. ved beskadigelse	69
3.	Rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af merværdiafgift	71
4.	Aktindsigt i vurderingssag vedrørende motorkøretøjer	73
5.	Refusion af udgift til bankgaranti	77
6.	Betaling af renter af for sent betalt skat	80
7.	Tilbagebetaling af overskydende skat	84
8.	Skønmæssig ansættelse af privatforbrug	87
9.	Landsskatterettens begrundelse i henhold til forretningsordenen	96
6.	<i>Fiskeriministeriets sagsområde:</i>	
1.	Sagsbehandlingstid i forbindelse med indkaldelse til udvalgs møde	101
7.	<i>Forsvarsministeriets sagsområde:</i>	
1.	Klagevejledning og kontradiktion i forsvaret	104
8.	<i>Industriministeriets sagsområde:</i>	107
9.	<i>Indenrigsministeriets sagsområde:</i>	
1.	Afslag på aktindsigt til patient uden selvstændig konkret vurdering	108
2.	Ægtefælleinhabilitet for medlemmer af kommunale udvalg	111
3.	Telefonisk begæring om aktindsigt	113
4.	Statsamts behandling af sag om bortfald af hustrubidrag	117
10.	<i>Justitsministeriets sagsområde:</i>	
1.	Offentliggørelsesmåden vedr. cirkulærer m.v.	123
2.	Aktindsigt/kontradiktion i underholdsbidragssag	124
3.	Tredieinstansbevilling efter retsplejelovens § 966	136
4.	Ændrede økonomiske forhold under klageinstansens behandling af ansøgning om fri proces	138
5.	Erklæring efter retsplejelovens § 799, stk. 7, om ransagning uden resultat	140
6.	Udvisning af tyrkisk statsborger	143
7.	Bortfald af opholds- og arbejdstilladelse på grund af ægteskab i udlandet ..	145
8.	Tilbagekaldelse af opholds- og arbejdstilladelse	147
9.	Genoptagelse af samkvemsretssag på grund af manglende kontradiktion ...	151
10.	Udvisning af thailandsk statsborger efter straf	156
11.	Benådningsordning for visse berigelsesforbrydelser	165
12.	Kontant udbetaling af arbejdsdusører m.v. i anstalten ved Herstedvester	167
13.	Varetægtsarrestanters brevveksling	169
14.	Udenretslig konfiskation	170
11.	<i>Kirkeministeriets sagsområde:</i>	175
12.	<i>Landbrugsministeriets sagsområde:</i>	
1.	Videresendelse af anmodning om anketilladelse	176
2.	Ophævelse af landbrugspligt	179
13.	<i>Miljøministeriets sagsområde:</i>	
1.	Underretning om genoptagelse af råstofsag	186
2.	Forbud mod afbrænding af haveaffald	194
3.	Ytringsfrihed for havforureningslaboratoriets medarbejdere	199
4.	Genoptagelse af zonestovsag	204
5.	Offentlighedens strandadgangsret	212
14.	<i>Ministeriet for Grønlands sagsområde:</i>	
1.	Kvalifikationstillæg ved nyansættelse	216

15.	<i>Ministeriet for kulturelle anliggendes sagsområde.</i>	223
16.	<i>Ministeriet for offentlige arbejders sagsområde:</i>	
1.	Beskrivelse af forseelse, der førte til afsked	224
17.	<i>Socialministeriets sagsområde:</i>	
1.	Invalidepensionssags betydning for tjenestemandspension	230
2.	Tilbagebetaling efter bistandsloven på grund af uforsvarlig økonomi	234
3.	Tilbagebetaling af bistandshjælp	238
4.	Modregning af bistandshjælp i folkepension	242
5.	Tilbagebetaling af folkepension	243
6.	Nedsættelse af bevilget ungdomsydelse	248
7.	Tilbagebetaling af ungdomsydelse	252
8.	Børnetilskud under samlevers afsoning	254
9.	Efterbetaling for plejehjemsophold	258
10.	Berigtigelse af meddelelse om afgørelse fra dagpengeudvalget	262
18.	<i>Statsministeriets sagsområde</i>	265
19.	<i>Udenrigsministeriets sagsområde</i>	266
20.	<i>Undervisningsministeriets sagsområde:</i>	
1.	Inhabilitet ved besættelse af rektorstilling	267
2.	Statens uddannelsesstøttes rykning uanset henstand	271
21.	<i>Økonomiministeriets sagsområde</i>	274
22.	<i>Kommunale myndigheder:</i>	
1.	Møn kommunes opførelse af klubhusbygning	275

IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:

A.	<i>Beretningen for året 1974:</i>	
ad 31.	Psykokirurgiske indgreb	283
ad 100.	Sagsbehandlingstiden i den sociale ankestyreelse	283
B.	<i>Beretningen for året 1976:</i>	
ad 41.	Udgangstilladelse til udenlandske indsatte	285
C.	<i>Beretningen for året 1977:</i>	
ad 3.	Aktindsigt – sagsidentifikation	285
ad 63.	Plejehjemsanbringelse	285
ad 71.	Visitation af indsatte	286
ad 75.	Projekteringslån vdr. kollegiebyggeri	286
ad 88.	Udvisning på grund af »misbrug« af narkotika	287
D.	<i>Beretningen for året 1978:</i>	
ad 13.	Hjemmelen til at fastsætte biblioteksbøder	287
ad 27.	Mobilitetsfremmende ydelser	288
ad 38.	Udvisning af udlændinge (til hvilket land)	289
ad 62.	Udvisningshjemmel	289
ad 81.	Betaling for børns skolegang	289
ad 83.	Forringede adgangsforhold til offentlig vej	290
E.	<i>Beretningen for året 1979:</i>	
ad 12.	Udelukkelse fra arbejdsløshedsdagpenge	290
ad 32.	Børnehospitalet i Vangede m.m.	291
ad 44.	Vedligeholdelsesudgifter vedr. beboelsejendom	292
ad 74.	Skattemæssig afskrivning på flygel	292
F.	<i>Beretningen for året 1980:</i>	

	Side
ad 5. Bistandshjælp til studerende	293
ad 22. Undervisning m.v. i arresthuse	294
ad 25. Statsfængslet i Vridsloselille	294
ad 53. Skattemæssigt fradrag for advokatudgifter	295
ad 69. Sagsbehandling i skatteministeriet og statsskattedirektoratet	296
ad 70. Tjenestemænds lønforhold i tilfælde af sygdom ved udløbet af en tjenestefrihedsperiode	296
ad 96. Genoptagelse af sag i landsskatteretten	297
ad 99. Støjulemper ved skydebane	297
 <i>G. Beretningen for året 1981:</i>	
ad 1-5. Vægning ved at tage anvist arbejde	298
ad 1-6. Jobtilbud til langtidsledig	299
ad 5-3. Droftelse af sag, inden afgørelse træffes	299
ad 8-1. Udvidet åbningstid for pølsevogn	299
ad 10-8. Statsfængslet i Ringe	300
ad 12-1. Habilitet ved behandling af sag i landbrugsministeriet	301
ad 17-1. Tinglysning af krav på tilbagebetaling af bistandshjælp	302
ad 17-5. Ændret begrundelse for krav om tilbagebetaling	302
ad 17-8. Genoptagelse af sag om personligt tillæg til folkepension	303
ad 20-2. Underkendelse af restaurant som oplæringssted	304
ad 22-2. Aktindsigt i invalidepensionssag	305
 V. Lovregister	
	306
 VI. Stikordsregister til beretningerne 1955-82	
	309

Til folketinget.

I henhold til § 10 i loven om folketingets ombudsmand, jfr. lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961 som ændret ved lov nr. 258 af 9. juni 1971, afgiver jeg hermed beretning for året 1982.

Afsnit I (s. 8) omtaler embedets almindelige forhold, herunder afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence og statistiske oplysninger m.v. vedrørende de sager, der er indkommet i 1982. Afsnit II (s. 15) indeholder udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål. I afsnit III (s. 19) redegøres der for nogle sager, som har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., eller som i øvrigt er af mere almindelig interesse. Afsnit IV (s. 283) indeholder supplerende oplysninger om nogle sager, som har været omtalt i tidligere beretninger.

Sag nr. 10-2 er afsluttet af professor L. Nordskov Nielsen i henhold til instruksens § 16, jfr. nedenfor s. 10.

København, i september 1983.

NIELS EILSCHOU HOLM

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Pr. 31. december 1982 bestod personalet af følgende:

Sekretariatschef Karl M. Kragemose
 Afdelingschef Bjarne H. Nielsen
 Kontorchef Lennart Frandsen
 Fuldmægtig E. Nøhr Hansen
 Fuldmægtig Jon Andersen
 Fuldmægtig Mette Brask (3/4 tid)
 Fuldmægtig Eva Ersbøll
 Fuldmægtig Ulrik Petersen
 Fuldmægtig Tom Olin
 Fuldmægtig Svend Eskildsen
 Fuldmægtig Kaj Larsen
 Fuldmægtig Henrik Bloch Andersen
 Fuldmægtig Henrik Gam
 (En stilling som sekretær/fuldmægtig var ubesat)

Kontorfuldmægtig Else-Guri Svane (1/3 tid)
 Overassistent Esther Nielsen (1/2 tid)
 Overassistent Annelise Larsen (1/2 tid)
 Overassistent Inger Lilholt
 Overassistent Anne Bresemann
 Overassistent Lone Barner
 Overassistent Liselotte Falenstein
 Assistent Solveig Hovland
 Assistent Birgit Wehlast

I overensstemmelse med det anførte i beretningen for 1978, s. 10, har afdelingschef Peer Lorenzen for visse perioder (sygdom, ferie) haft bemyndigelse i henhold til ombudsmandsinstruksens § 16 til på ombudsmandens vegne at tage stilling til nogle af embedets sager.

B. Inspektioner, besøg og rejser.

I beretningsåret har jeg og nogle medarbejdere inspiceret statsfængslet i Horserød og statsfængslet Møgelkær.

Som omtalt nedenfor i afsnit IV (beretningen for året 1979, ad sag nr. 32) aflagde jeg

den 9. juni 1983 sammen med nogle medarbejdere efter indbydelse fra Københavns amtskommune besøg på Børnehospitalet i Vangede og på institutionen Damsager.

I februar 1982 aflagde jeg sammen med en medarbejder ved embedet efter indbydelse besøg ved den svenske justitieombudsmandsinstitution. Under besøget havde jeg lejlighed til mere i detaljer at gøre mig bekendt med institutionens arbejdsform og til med mine 4 svenske kolleger at drøfte en række praktiske og principielle spørgsmål af fælles interesse.

I juni 1982 deltog jeg efter indbydelse fra det internationale menneskerettighedsinstitut i Strasbourg i et kollokvium, som instituttet havde arrangeret over emnet »De europæiske Fællesskaber og Den europæiske Menneskerettighedskonvention«.

I oktober 1982 deltog jeg sammen med en medarbejder ved embedet efter indbydelse i et seminar, der var arrangeret af Europarådets generalsekretariat i samarbejde med universitetet i Siena, om andre nationale retsmidler end domstolene, der tjener til beskyttelse og fremme af menneskerettighederne. Spørgsmålet om, hvilken rolle de nationale ombudsmandsinstitutioner spiller i denne sammenhæng, indtog en fremtrædende plads under drøftelserne, der fandt sted under deltagelse bl.a. af nuværende ombudsmænd i de af Europarådets medlemslande, der har oprettet sådanne eller tilsvarende institutioner, og af repræsentanter for den europæiske menneskerettighedsdomstol, den europæiske menneskerettighedskommission samt for juridisk udvalg i Europarådets parlamentariske Forsamling.

C. Ombudsmandens kompetence.

I tilslutning til min redegørelse i beretningen for 1981 (s. 8 ff) for afgrænsningen af ombudsmandens kompetence har jeg i beretningsåret anset mig for inkompetent vedrørende klager over Oliefyrrservicebranchens

Registreringsudvalg, Kommunernes gensidige Forsikringselskab, Tuborgfonden og Esbjerg Handelsskole.

På baggrund af de synspunkter, der nærmere er redegjort for i beretningen for 1978, s. 11 f, har jeg i beretningsåret i nogle tilfælde fundet at måtte afstå fra at tage stilling til klager, fordi de forhold, som klagen vedrørte, var eller ville blive bedømt eller behandlet af folketinget. Til illustration heraf henviser jeg til den nedenfor refererede sag nr. 9-2.

D. Behandling af klager over skønmæssige afgørelser.

Ifølge ombudsmandslovens § 5 har ombudsmanden indseende med, om de myndigheder og personer, der er omfattet af hans kompetence »gør sig skyldige i fejl eller forsømmelse«. Denne bestemmelse er uddybet i folketingets instruks for ombudsmanden, hvor det i § 3 er bestemt, at »det påhviler ombudsmanden at være opmærksom på, om nogen, der omfattes af hans virksomhed, i tjenesten forfølger ulovlige formål, træffer vilkårlige eller urimelige afgørelser eller på anden måde gør sig skyldig i fejl og forsømmelser ved udførelsen af tjenesten«.

Det påpeges ofte, at disse bestemmelser må antages at indebære en vis begrænsning i ombudsmandens beføjelser i forhold til de af forvaltningens afgørelser, som beror på et administrativt skøn eller en skønmæssigt præget vurdering. Medens ombudsmanden fuldtud kan efterprøve spørgsmålet, om en afgørelse har fornøden hjemmel og i øvrigt har et lovligt indhold, kan ombudsmanden kun under særlige omstændigheder kritisere udfaldet af en skønmæssig vurdering.

En meget betydelig del af de klager, der indgives til ombudsmanden, vedrører skønmæssige afgørelser. Der kan derfor være grund til at fremhæve, at den påpegede begrænsning i ombudsmandens beføjelser kun vedrører ombudsmandens bedømmelse af selve den administrative skønsudøvelse og derfor er uden betydning for ombudsmandens undersøgelse og efterprøvelse af grundlaget for skønsudøvelsen.

Nedenfor i afsnit III er der fremdraget et antal afgørelser vedrørende enkelt-sager, som vel ikke alle i sig selv har almindelig interesse, men som kan tjene til belysning af om-

budsmandens behandling af klager over skønmæssige forvaltningsafgørelser.

I en række af disse sager gav ombudsmandens undersøgelse og efterprøvelse af holdbarheden og/eller tilstrækkeligheden af det faktiske grundlag for forvaltningens afgørelse anledning til en henstilling til den pågældende myndighed om at genoptage sagsbehandlingen, se således sagerne nr. 1-4, 14-1, 17-1, 17-4 og 17-5.

Hvor myndighedens afgørelse, som det ofte er tilfældet, beror på en kombination af regelanvendelse og skøn, efterprøves hjemlsspørgsmålet, jfr. f.eks. sagerne nr. 10-8, 13-2 og 17-2. En række sager illustrerer undersøgelsen og efterprøvelsen af andre retlige grænser for myndighedens skønsudøvelse, således forvaltningsafgørelsens forhold til myndighedens praksis (lighedsbetragtninger), se sagerne nr. 10-7, 10-10 og 10-12, afgrænsningen af, hvilke kriterier der lovligt kan indgå som elementer i grundlaget for skønsudøvelsen, se sag nr. 12-2, og betydningen af folkeretlige forpligtelser (den europæiske menneskerettighedskonvention) for forvaltningens udnyttelse af en skønmæssig beføjelse, se sag nr. 10-10; i sagerne nr. 3-1, 5-4 og 9-1 blev der udtalt kritik i anledning af, at myndighedens afgørelse ikke beroede på en konkret skønsudøvelse som foreskrevet i de pågældende lovbestemmelser.

Også andre end sådanne, mere retligt prægede mangler ved myndighedens afgørelse kan efter omstændighederne danne grundlag for en henstilling om fornyet overvejelse, se således sagerne nr. 10-3 og 10-6.

E. Oversigt over sagsbehandlingen i 1982.

I 1982 blev der registreret 1.255 sager, hvoraf 150 vedrørte den kommunale forvaltning. 35 sager blev optaget af egen drift, heraf 11 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1982, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1980 og 1981.

	1982	1981	1980
Januar	112	130	145
Februar	118	114	137
Marts	148	169	116
April	123	138	116
Maj	91	117	116
Juni	110	141	127
Juli	95	123	104
August	89	108	121
September	87	106	117
Oktober	99	131	116
November	98	118	123
December	85	123	113
	<u>1.255</u>	<u>1.518</u>	<u>1.451</u>

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Ikke-realitetsbehandlede sager og 2. Undersøgte sager.

En sag er henført til gruppe 2, dels når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens afgørelse, dels når sagen er optaget af egen drift.

I en række tilfælde, hvor der har været klaget over en myndigheds afgørelse, har vedkommende myndighed efter drøftelse af sagen taget denne op til fornyet behandling og derefter imødekommet klageren. Sådanne sager er ikke registreret som realitetsbehandlede sager, men nedenfor under tilbagekaldte klager (litra f).

En væsentlig del af de sager, der er optaget af egen drift, har bestået i, at jeg på grundlag af bl. a. avisartikler eller artikler i faglige tidsskrifter har anmodet om at blive gjort bekendt med resultatet af den undersøgelse, som artiklen gav vedkommende myndighed anledning til at indlede. Såfremt det herefter modtagne materiale ikke har givet mig grundlag for at foretage videre, er sagen henlagt. Nogle få sager har alene bestået i interne undersøgelser af f. eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den havde foreligget oplyst.

1. Ikke-realitetsbehandlede sager.

Af de i 1982 registrerede 1.255 sager var der 702, som af de nedenfor under a-h anførte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 314 oversendt til andre myndigheder, medens der i andre sager er givet vejledning til klageren om, hvorledes han kunne forholde sig. 138 af sagerne angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 702 sager fordeler sig således:

a) Klagen var for sent indgivet	27
b) Klagen angik domme ellere dommeres embedsførelse	41
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke hørte under ombudsmandens kompetence	29
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	55
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (99)	365
f) Klagen tilbagekaldt (1)	81
g) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage (5)	50
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse, (4)	54
	<u>702</u>

De under c) nævnte 29 sager fordeler sig således:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	3
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	26
	<u>29</u>

2. Undersøgte sager.

Pr. 1. juni 1982 henstod 100 af de sager, som i 1981 var blevet optaget til realitetsbehandling, som uafsluttede.

Den sag, som den tidligere ombudsmand, Nordskov Nielsen, havde erklæret sig for inhabil til at behandle, og som folketingets retsudvalg herefter havde overdraget til landsdommer Povl Hansen at behandle, var ligeledes uafsluttet pr. 1. juni 1982.

Yderligere var 5 af de sager, som jeg havde erklæret mig for inhabil til at behandle, og som retsudvalget herefter havde overdraget til professor Nordskov Nielsen at behandle, uafsluttede pr. 1. juni 1982.

I én sag fra 1982 erklærede jeg mig for inhabil til at behandle sagen, hvorefter retsudvalget overdrog det til professor Nordskov Nielsen at behandle sagen; denne sag var sammen med de ovennævnte 5 sager afsluttet pr. 1. juni 1983.

Den 31. august 1982 anmodede landsdommer Povl Hansen retsudvalget om fritagelse for at færdigbehandle den ovennævnte sag, og retsudvalget anmodede herefter mig om at

viderebehandle sagen, som var afsluttet pr. 1. juni 1983.

Pr. 1. juni 1983 var i øvrigt 94 af 1981-sagerne og 468 af de 553 sager, som blev optaget til realitetsbehandling i 1982, afsluttet.

Sagsrestancen pr. 1. juni 1983 udgjorde herefter i alt 91 sager, hvoraf 27 sager afventede enten udtalelse fra vedkommende myndighed eller klagerens bemærkninger til den udtalelse, som myndigheden havde afgivet.

Nedenstående oversigt omhandler 569 sager, heraf 12 sager vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

I 39 af de 75 sager, som har givet anledning til kritik, er der tillige givet henstilling m.v., således at antallet af henstillinger m.v. i realiteten er 96.

	Sager i alt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
A. Statslige myndigheder:				
1. Arbejdsministeriet:				
Departementet	4		1	3
Direktoratet for arbejdstilsynet	2	1	1	
Arbejdsdirektoratet	12	10	1	1
Ankenævnet for arbejds- løshedsforsikringen	20	3	7	10
Kursusnævn	1			1
Statens forligsmænd	1		1	
	40	14	11	15
2. Boligministeriet:				
Departementet	6		2	4
Boligstyrelsen	6	1	1	4
Byggestyrelsen	1		1	
	13	1	4	8
3. Energiministeriet:				
Departementet	3	1		2
	3	1		2
4. Finansministeriet:				
Lønnings- og pensionsdepartementet	5		1	4
	5		1	4
5. Ministeriet for skatter og afgifter:				
Departementet for told- og forbrugsafgifter	10	2	3	5
Nævnet vedr. merværdiafgift m.v.	1			1
Skattedepartementet	12	1	1	10
Landsskatteretten	12	1	2	9
Ligningsrådet	1			1
Statsskattedirektoratet	2	2		
	38	6	6	26

	Sager i alt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
6. Fiskeriministeriet:				
Departementet	1	1		
	1	1		
7. Forsvarsministeriet:				
Departementet	8	1	1	6
Forsvarskommandoen	1	1		
	9	2	1	6
8. Industriministeriet:				
Departementet	6		1	5
	6		1	5
9. Indenrigsministeriet:				
Departementet	12	1	1	10
Værnepligtsstyrelsen	1	1		
Statsamter	2	1	1	
Københavns overpræsidium	1		1	
Embedslæger	1	1		
Tilsynsråd	8			8
	25	4	3	18
10. Justitsministeriet:				
Departementet	150	4	7	139
Direktoratet for kriminalforsorgen	41	3	3	35
Forfremmelsesnævnet for kriminalforsorgen	1			1
Statsfængsler	5			5
Arresthuse	1			1
Politiet	3	2		1
Nævnet vedr. erstatning til ofre for forbrydelser	2			2
Registertilsynet	2	1		1
Adoptionsnævnet	7			7
	212	10	10	192
11. Kirkeministeriet:				
Departementet	1			1
	1			1

	Sager i alt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
12. Landbrugsministeriet:				
Departementet	3	1	1	1
Matrikeldirektoratet	2			2
	5	1	1	3
13. Miljøministeriet:				
Departementet	3	1		2
Fredningsstyrelsen	2	2		
Miljøstyrelsen	7	1		6
Planstyrelsen	8	1		7
Miljøankenævnet	9		1	8
Overfredningsnævnet	1			1
	30	5	1	24
14. Ministeriet for Grønland:				
Departementet	1	1		
	1	1		
15. Ministeriet for kulturelle anliggender:				
Departementet	3	1		2
	3	1		2
16. Ministeriet for offentlige arbejder:				
Departementet	6	1		5
Statsbanerne	5	2		3
Postvæsenet	3			3
	14	3		11
17. Socialministeriet:				
Departementet	7			7
Den sociale ankestyrelse	94	8	6	80
Sikringsstyrelsen	1	1		
Amtsankenævn	22	8	5	9
Dagpengeudvalget	1		1	
Revaliderings- og pensionsnævn	1		1	
	126	17	13	96
19. Udenrigsministeriet:				
Departementet	1			1
	1			1

	Sager i alt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
20. Undervisningsministeriet:				
Departementet	20	4	1	15
Universiteter	2	1	1	
Ankenævnet for uddannelsesstøtten	2	1		1
	24	6	2	16
B. Kommunale myndigheder:				
Kommunalbestyrelser	4	1	1	2
Kulturelle forvaltninger	1		1	
Skattevæsener	3			3
Social- og sundhedsvæsener	4	1	1	2
	12	2	3	7
I alt	569	75	57	437

II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål.

En række af de sager, der er omtalt nedenfor under afsnit III, indeholder udtalelser om generelle forvaltningsretlige spørgsmål, hvoraf jeg har fundet at burde fremhæve følgende:

Offentlighedsloven.

I sag nr. 10-2 blev der rejst spørgsmål om udskillelse af dokumenter i en sag med den virkning, at en begæring om aktindsigt herefter ikke kan imødekommes. Udgangspunktet var en sag, hvor en fader havde indgivet ansøgning om nedsættelse af det fastsatte børnebidrag og samtidig gjort opmærksom på, at han ikke ønskede, at hans fraskilte ægtefælle blev gjort bekendt med de foreliggende oplysninger om hans økonomiske forhold. Ved en fejl forelagde statsamtet desuagtet som et led i sagens behandling ansøgningen for den fraskilte hustru til udtalelse uden forinden at have taget kontakt med manden herom. Det henstilledes til justitsministeriet at overveje dels spørgsmålet, om der kan gives parter i sager om underholdsbidrag orientering om, at de oplysninger, de meddeler, må påregnes at blive forelagt den anden part i sagen, dels det principielle spørgsmål om tilbagekaldelse af ansøgninger (klager) med den virkning, at ansøgningen (klagen) udgår som et dokument i sagen.

I justitsministeriets vejledning om lov om offentlighed i forvaltningen er det under pkt. 14 anført, at en begæring om aktindsigt kan fremsættes mundtligt såvel som skriftligt. I sag nr. 9-3 udtalte jeg over for værnepligtsstyrelsen, at styrelsens praksis, hvorefter telefoniske begæringer om aktindsigt ikke blev imødekommet, måtte anses for mindre velstemmede med de forudsætninger vedrørende offentlighedslovens rækkevidde på dette punkt, der var kommet til udtryk i justitsministeriets vejledning. Styrelsens praksis var begrundet i, at man af hensyn til beskyttelsen af privatlivets fred havde fundet det påkrævet at sikre sig, at den, der begærede aktindsigt, var den, han udgav sig for at være, og jeg henledte derfor samtidig opmærksomheden på reguleringen af den tilsvarende pro-

blemstilling i en af registertilsynet udsendt vejledning om registerindsigt.

Efter offentlighedslovens § 2 kan en begæring om aktindsigt afslås i det omfang, det findes påkrævet af hensyn til beskyttelsen af de i bestemmelsen nærmere angivne interesser, eller hvor forholdets særlige karakter i øvrigt kræver hemmeligholdelse. Noget tilsvarende gælder efter lovens § 10 også i forhold til den, der er part i den pågældende sag. Afgørelsen beror på et konkret skøn, og skønnet over, hvorvidt dokumenterne i en sag kan unddrages aktindsigt, må udøves for hvert enkelt dokument for sig.

I sag nr. 5-1 udtalte jeg bl.a., at direktoratet for toldvæsenets praksis, hvorefter alle begæringer om aktindsigt i det materiale, som toldvæsenet indsamler under kontrolbesøg i virksomhederne, afslås under henvisning til, at materialet i sin helhed er omfattet af undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 1, ikke kunne anses for stemmende med offentlighedsloven.

I 3 andre sager kunne jeg på det foreliggende grundlag ikke anse det for godtgjort, at det afslag på aktindsigt, som myndighederne i de pågældende sager havde meddelt, var truffet på grundlag af en konkret vurdering som foreskrevet i de nævnte bestemmelser (sagerne nr. 3-1, 5-4 og 9-1).

Efter offentlighedslovens § 7 omfatter adgangen til aktindsigt bl.a. ikke oplysninger, der er undergivet en særlig lovbestemt tavshedspligt. En sådan særlig tavshedspligt gælder f.eks. efter § 13 i loven om mægling i arbejdsstridigheder, der forbyder udstedelse af erklæringer eller vidneførsel om, hvad der af parterne oplyses eller foreslås under de af en forligsmand eller mæglingensmand ledede forhandlinger. I sag nr. 1-6 udtalte jeg, at bestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 4, smh. m. § 7, kun med sikkerhed omfatter dokumenter, der fremkommer i forbindelse med de af en forligsmand eller en

mæglingmand ledede forhandlinger, og henstillede til forligsinstitutionen at genoptage behandlingen af en anmodning om at blive gjort bekendt med dokumenter vedrørende afstemning om mæglingforslaget på AC-området i april 1981.

Såfremt en part under sagens behandling fremsætter begæring om aktindsigt, og denne begæring efter loven skal imødekommes, skal sagens afgørelse efter offentlighedslovens § 11 udsættes, indtil der er givet parten adgang til at gøre sig bekendt med dokumenterne, og efter lovens § 12 kan parten på ethvert tidspunkt af sagens behandling forlange, at sagens afgørelse udsættes (yderligere), indtil han har afgivet en udtalelse om sagen. I sag nr. 2-4, hvor parten havde påklaget en kommunes afgørelse om tilbagebetaling af bolig-sikring til boligstyrelsen, havde klageren udtrykkeligt gjort styrelsen bekendt med, at han over for kommunen havde anmodet om at blive gjort bekendt med det materiale, der havde ligget til grund for afgørelsen, og over for styrelsen udtalt sig således, at styrelsen måtte forstå, at klageren efter at have gennemgået materialet ville vende tilbage til sagen over for styrelsen. Boligstyrelsen traf afgørelse i sagen uden at afvente klagerens bemærkninger. Jeg udtalte, at det måtte følge af de nævnte bestemmelser i offentlighedsloven, at boligstyrelsen under de angivne omstændigheder var afskåret fra at træffe afgørelse på det foreliggende grundlag. Styrelsen burde før sagens afgørelse have meddelt klageren - eventuelt med angivelse af en frist - at man afventede hans bemærkninger.

Orientering til klagerne om sagsbehandlingen.

Statsministeriet har i cirkulærskrivelse nr. 221 af 11. september 1978 henstillet til samtlige ministerier og styrelser, at der, når behandlingen af en sag trækker ud, gives vedkommende ansøger eller klager oplysning om, hvorpå sagens behandling beror, og så vidt muligt om, hvornår afgørelsen vil foreligge. I beretningsårets løb har jeg i nogle enkeltstående tilfælde, hvor vedkommende myndighed ikke havde efterlevet denne bestemmelse, henledt den pågældende myndigheds opmærksomhed på statsministeriets cirkulærskrivelse. I sag nr. 1-1 rejste jeg over for arbejdsministeriet spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger der måtte være eller ville

blive truffet med henblik på at sikre, at den nævnte bestemmelse blev iagttaget af arbejdsdirektoratet.

Inhabilitet.

Sag nr. 20-1 omhandler spørgsmålet om, hvorvidt en afgående rektor for et privat seminarium som følge af et modsætningsforhold til en ansøger måtte anses for inhabil i sin egenskab af sekretær for seminariets forretningsudvalg for så vidt angik dets behandling af den pågældendes ansøgning til den ledige stilling som rektor for seminariet.

Kontradiktion.

I sag nr. 1-5 om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge udtalte jeg, at ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringens afgørelse beroede på en bevismæssig vurdering af, hvad der nærmere var passeret under kontakter mellem klageren og arbejdsløsheds-kassens afdeling, og at jeg bl.a. derfor fandt at burde henstille til ankenævnet at genoptage sagen således, at klageren fik lejlighed til at fremkomme med sine bemærkninger til arbejdsløsheds-kassens udtalelse, før der blev truffet afgørelse i sagen.

I sag nr. 7-1, der vedrørte udtagelse til sergentelev og fastsættelse af forlænget tjenestetid, henstillede jeg til forsvarsministeriet at indføre en almindelig ordning, hvorefter der inden afgørelser om forlænget tjenestetid gives de pågældende værnepligtige lejlighed til kontradiktion.

Et statsamt afslog en ansøgning fra en fader om samkvemsret med sit barn. Efter klage fra faderen traf justitsministeriet afgørelse om at tillægge faderen samkvemsret uden forinden at underrette moderen om, at faderen havde indgivet klage til ministeriet, og der var således ikke givet moderen mulighed for at varetage sine interesser under behandlingen af sagen. Efter anmodning genoptog ministeriet behandlingen af sagen, men afslog at imødekomme en anmodning fra moderen om at tillægge genoptagelsen opsættende virkning. Jeg kritiserede, at ministeriet afslog moderens anmodning om opsættende virkning for samkvemsrettens udøvelse uden samtidig at præcisere, hvad dette nærmere indebar (sag nr. 10-9).

Se også sag nr. 10-2 om kontradiktion i sager om familieretlige underholdsbidrag (til

dels omtalt ovenfor under offentlighedsloven).

Angivelse af hjemmel.

I sag nr. 1-3 rejste jeg over for arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen spørgsmålet om, hvorvidt myndighederne ville være indstillet på i afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge, som fandtes at være modtaget med urette, bl.a. at angive hjemmelen for tilbagebetalingskravet, jfr. arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1.

I sag nr. 9-4 rejste jeg over for justitsministeriet spørgsmål om, hvorvidt statsamterne og ministeriet ikke i alle tilfælde, hvor der kan være tvivl herom, bør angive, om en afgørelse om bortfald af hustrubidrag er truffet på grundlag af de foreliggende oplysninger om parternes økonomiske forhold eller med henvisning til, at hustruen har et vist økonomisk og personligt interessefællesskab med en anden mand.

Klagevejledning.

Ligesom i forrige beretningsår (beretningen for 1981, s. 20) har jeg i en række sager, hvor vedkommende myndighed ikke i forbindelse med sin afgørelse havde givet klagevejledning, over for myndigheden givet udtryk for, at det efter min opfattelse følger af god forvaltningsskik, at der gives klagevejledning, jfr. s. 52-60 i betænkning nr. 657/1972 om begrundelse af forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs. I forbindelse hermed har jeg i sag nr. 5-7 kritiseret, at statskattedirektoratet ikke havde taget stilling til en skatteydere klage over manglende klagevejledning.

Se også sag nr. 7-1 om afgørelser vedrørende udtagelse til sergentelev og forlænget tjenestetid.

Opsættende virkning.

I sag nr. 13-1 udtalte jeg, at loven om folketingets ombudsmand ikke indeholder bestemmelser om, at en klage til ombudsmanden har opsættende virkning, og at en klage til ombudsmanden således ikke i sig selv har opsættende virkning på den beslutning, hvorover der klages (jfr. i øvrigt folketingets ombudsmands beretning for 1955, s. 87); den myndighed, hvis afgørelse er påklaget, kan

imidlertid i en vis udstrækning selv beslutte at tillægge en klage til ombudsmanden opsættende virkning.

Se også sag nr. 10-9 om kontradiktion i sager om familieretlige underholdsbidrag.

Klagefrister m.v.

I sag nr. 2-2 rejste jeg over for boligministeriet spørgsmål om, hvorvidt klagefristen efter boligsikringslovens § 20, stk. 2 (»4 uger efter den dag, klageren har fået meddelelse om afgørelsen«), skulle regnes fra datoen for den trufne afgørelse eller fra det tidspunkt, da underretning om afgørelsen er kommet frem til vedkommende.

Efter hegnslovens § 43, stk. 2, skal en begæring om anke over en hegnsynskendelse indgives til landvæsenskommissionens formand og være denne i hænde inden 4 uger efter kendelsens afsigelse. Ifølge paragraffens stk. 3 kan landbrugsministeren dog, når særlige omstændigheder taler derfor, meddele tilladelse til anke, uanset at den i stk. 2 fastsatte frist er overskredet. Begæring herom skal være landbrugsministeriet i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb. I sag nr. 12-1 havde en part indgivet begæring om anke til landvæsenskommissionens formand 5 uger efter afsigelsen af hegnsynets kendelse. Umiddelbart efter udløbet af den yderligere frist af 4 uger efter lovens § 43, stk. 3, afviste landvæsenskommissionens formand anken som for sent indgivet, men opfordrede samtidig klageren til omgående at rette henvendelse til landbrugsministeriet med henblik på anketilladelse, idet det beroede på en fejlekspedition, at der ikke tidligere var givet meddelelse om sagens afvisning. Denne opfordring fulgte klageren. Jeg bemærkede, at det i den forvaltningsretlige teori og praksis er almindeligt antaget, at udgangspunktet, hvor efter en klage (anke) skal være kommet frem til klageinstansen inden fristens udløb, fraviges, hvis klagen ved en fejltagelse er rettidigt indgivet til en urigtig myndighed, idet denne myndighed efter statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923 har pligt til at videresende klagen til rette myndighed, således at en klage, der er indgivet under disse omstændigheder, må anses for rettidigt indgivet. Under henvisning hertil udtalte jeg, at klageren i det foreliggende tilfælde efter min opfattelse måtte anses for at have indgivet

rettidig anmodning om anketilladelse efter lovens § 43, stk. 3.

I sag nr. 10-4 bemærkede jeg, at det i den forvaltningsretlige litteratur er almindeligt antaget, at klageinstansen – såfremt faktiske forhold på tidspunktet for klageinstansens behandling af sagen har ændret sig – som udgangspunkt ikke alene er berettiget til, men principielt også forpligtet til at træffe afgørelse på grundlag af de ændrede faktiske forhold. Ændrede faktiske forhold kan dog ikke tillægges afgørende betydning, såfremt klageren på tidspunktet for 1. instansens afgørelse har et retskrav, som med urette er blevet bestridt af 1. instansen. Det kunne derfor ikke give mig grundlag for kritik, at justitsministeriet efter klage fastholdt et statsamts afslag på en ansøgning om fri proces på grundlag af nye oplysninger om ansøgerens økonomiske forhold, hvorefter denne ikke længere opfyldte de økonomiske betingelser for at få fri proces, idet der ikke var holdepunkter for at antage, at statsamtets

afslag havde været behæftet med en retlig mangel.

Tilbagekaldelse af forvaltningsakter.

Sagerne 10-7 og 10-8 vedrører begge spørgsmålet om inddragelse af en opholds- og arbejdstilladelse med henvisning til, at den pågældende havde meddelt urigtige oplysninger, henholdsvis fortiet forhold af betydning for afgørelsen.

Sag nr. 17-10 omhandler spørgsmålet om, hvorvidt sikringsstyrelsen som sekretariat for dagpengeudvalget på egen hånd kunne berigtige en fejlagtig meddelelse om en afgørelse fra udvalget.

Ansættelsesforhold.

I sag nr. 16-1 udtalte jeg, at der i en sag om afskedigelse på grund af tjenesteforseelser, herunder kasseangel, er en særlig anledning til at være nøjagtig ved beskrivelsen af de pågældende forseelser.

III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstilling m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

A. Statslige myndigheder.

Sagerne er opdelt på de enkelte ministeriers sagsområde. Hvor der har foreligget et større antal klager inden for et sagsområde, gives der indledningsvis en kort beskrivelse af sagernes art.

1. Arbejdsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 40 sager inden for arbejdsministeriets sagsområde; 20 sager angik myndighedernes afgørelser og 20 sager sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 15 sager sagsbehandlingstiden.

4 sager vedrørte *departementet*, og to af sagerne angik afgørelser. De to andre sager angik generelle sagsbehandlingsspørgsmål. Under min behandling af klager over arbejdsdirektoratets sagsbehandlingstid havde jeg jævnligt haft anledning til at gøre bemærkninger om arbejdsdirektoratets manglende iagttagelse af statsministeriets cirkulærskrivelse nr. 221 af 11. september 1978 til samtlige ministerier og styrelser om underretning af klagere og ansøgere, når sagsbehandlingen trækker ud, og om besvarelse af rykkerskrivelser. Dette gav anledning til, at jeg af egen drift over for arbejdsministeriet rejste spørgsmål om arbejdsdirektoratets iagttagelse af den nævnte cirkulærskrivelse. Denne sag er omtalt nedenfor som sag nr. 1-1.

Endvidere indskærpede arbejdsministeriet over for ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen og arbejdsdirektoratet iagttagelsen af statsministeriets ovenfor nævnte cirkulærskrivelse af 11. september 1978. Endelig anmodede arbejdsministeriet ankenævnet og arbejdsdirektoratet om at overveje en ændring af den standardkvikteringskrivelse, som nævnet og direktoratet anvendte, således at en vending om, at der til en sags behandling måtte påregnes at medgå 7-15 måneder, ikke længere blev anvendt. Ministeriet fandt,

at der i kvikteringskrivelser i fremtiden burde anføres, at der til sagens færdiggørelse »forventes at medgå ikke under ... måneder«.

Den anden sag om generelle sagsbehandlingsspørgsmål angik sagsbehandlingen i sager om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser. Denne sag er omtalt nedenfor som sag nr. 1-2.

De to sager vedrørende *direktoratet for arbejdstilsynet* angik sagsbehandlingsspørgsmål; den ene sag gav anledning til kritik og henstilling, og den anden sag gav anledning til henstilling.

12 sager angik *arbejdsdirektoratets* sagsbehandling. 10 af sagerne angik direktoratets sagsbehandlingstid og 9 af disse sager gav anledning til kritik og/eller henstilling.

I nogle sager havde jeg konstateret, at arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen i afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge, som var modtaget med urette, ikke indeholdt en angivelse af hjemmelen for tilbagebetalingskravet eller en nærmere angivelse af, hvad myndighederne havde lagt vægt på ved afgørelsen om tilbagebetaling. Dette gav anledning til, at jeg af egen drift tog dette spørgsmål op.

Denne sag er omtalt nedenfor som sag nr. 1-3.

20 sager angik *ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen*. 16 af sagerne angik afgørelser, der var truffet af nævnet. Hovedparten af sagerne drejede sig om retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge. 6 af disse 16 sager gav anledning til henstilling om genoptagelse af sagen. En sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 1-4, angik et arbejdsløsheds-kassemedlems vægring ved at påtage sig et anvist arbejde. Medlemmet blev idømt en karantæne. Nærmere undersøgelser viste, at medlemmet havde været berettiget til at nægte at tage det anviste arbejde.

4 sager angik sagsbehandlingen i ankenævnet. Tre af disse sager, som alle gav anledning til kritik, angik sagsbehandlingstiden i ankenævnet. I den 4. sag, som er omtalt nedenfor som sag nr. 1-5, havde arbejdsdirektoratet truffet en afgørelse om, at en arbejdsløshedskasse skulle være eneansvarlig for tilbagebetalingen af arbejdsløshedsdagpenge, som et medlem havde modtaget med urette. Kassen klagede til ankenævnet. Medlemmet modtog ikke meddelelse herom. Ankenævnet traf afgørelse om, at medlemmet skulle være medansvarligt for tilbagebetalingen. Jeg henstillede til ankenævnet at genop-

tage sagens behandling, således at medlemmet fik lejlighed til at fremkomme med sine bemærkninger til klagesagen forud for nævnets afgørelse.

En sag angik *kursusnævnets* afslag på en ansøgning om økonomisk støtte under deltagelse i et specialarbejderkursus.

Jeg måtte endvidere i flere tilfælde konstatere, at mine anmodninger til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen og arbejdsdirektoratet om udtalelser og udlån af sagens akter i anledning af klager til mig fik en utilfredsstillende behandling, navnlig ved at der gik for lang tid, før mine anmodninger blev besvaret. Efter at jeg havde haft en drøftelse om disse forhold og andre sagsbehandlings-spørgsmål med departementschefen i arbejdsministeriet, formanden for ankenævnet og direktøren for arbejdsdirektoratet, fastsatte arbejdsministeriet nærmere retningslinier for ankenævnets og arbejdsdirektoratets behandling af sager, hvor der er indgivet klage til mig.

En sag angik *statens forligsmænds* afslag på en anmodning om aktindsigt i materiale i forligsinstitutionen om afstemningen vedrørende et mæglingsforslag. Sagen, der gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 1-6.

1-1. *Over for arbejdsministeriet rejst spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger der måtte være eller ville blive truffet med henblik på at sikre, at bestemmelserne i statsministeriets cirkulærskrivelse nr. 221 af 11. september 1978 om orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingstiden trækker ud, iagttages af arbejdsdirektoratet. (J. nr. 1981-1070-02).*

Sagen er nævnt i min beretning for 1981, s. 21, under oversigten over sager inden for arbejdsministeriets sagsområde.

Baggrunden for sagen var, at jeg i en del sager havde konstateret, at arbejdsdirektoratet ikke iagttog bestemmelserne i statsministeriets cirkulærskrivelse nr. 221 af 11. september 1978 om orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingstiden trækker ud. I cirkulærskrivelsen har statsministeriet henstillet til samtlige ministerier og styrelser, »at der, når behandlingen af en sag trækker ud, gives vedkommende ansøger eller klager oplysning om, hvorpå sagens behandling be-

ror, og så vidt muligt om, hvornår afgørelsen vil foreligge, samt at erindringsskrivelser fra ansøgere og klagere i almindelighed besvares omgående med oplysning om de nævnte . . .

I en skrivelse af 30. september 1981 til arbejdsministeriet anførte jeg bl.a. følgende:

»Da det i den senere tid jævnlige er forekommet, at ombudsmanden i forbindelse med behandlingen af klager over den tid, der er medgået til arbejdsdirektoratets behandling af en sag, har haft anledning til at gøre bemærkning om manglende iagttag-

gelse af statsministeriets cirkulærskrivelse, har jeg – idet jeg henviser til ombudsmandslovens § 6, stk. 5 – fundet at burde anmode arbejdsministeriet om en udtalelse om, hvilke foranstaltninger der måtte være eller blive truffet med henblik på at sikre, at bestemmelserne i den nævnte cirkulærskrivelse iagttages.«

Arbejdsministeriet svarede mig i skrivelse af 23. oktober 1981, at ministeriet havde indhentet en udtalelse af 19. oktober 1981 fra arbejdsdirektoratet, hvortil ministeriet kunne henholde sig. Ifølge udtalelsen fra direktoratet var spørgsmålet »under behandling i direktoratet – bl.a. i forbindelse med indførelse af EDB i journalen«, og direktoratet ville snarest vende tilbage til sagen.

Arbejdsministeriet tilføjede, at det var ministeriets indtryk, at arbejdsdirektoratet allerede i ret vidt omfang forsøgte at leve op til bestemmelserne i statsministeriets cirkulærskrivelse.

I skrivelse af 2. juli 1982 meddelte arbejdsministeriet mig:

»... at den store sagstilgang til arbejdsdirektoratets forsikringssektion sammenholdt med manglende ressourcer hidtil har medført, at statsministeriets cirkulærskrivelse af 11. september 1978 ikke fuldt ud er blevet efterlevet.

I forbindelse med ressourcetilgangen, der blev bevilget på finansloven for 1982, og den deraf følgende omstrukturering af forsikringssektionen har man fået bedre mulighed for at finde en løsning på problemet.

I første omgang er det over for medarbejderne indskærpet, at bestemmelserne skal efterleves.

Derudover er en ændring i sagsbehandlingsproceduren under iværksættelse, således at det sikres, at der »automatisk« tilgår klagerne m.v. besked om, at sagen er under behandling.

Efter 3–4 måneder vil der i uafsluttede sager på ny »automatisk« tilgå klageren besked om, at sagen trækker ud, og hvornår den forventes færdigbehandlet.

For sager, som erfaringsmæssigt er »tunge«, vil medlemmet fra starten af få besked om den forventede længere sagsbehandlingstid.

Den nye sagsbehandlingsrutine forventes at virke effektivt fra slutningen af august 1982.«

Ministeriets nævnte oplysninger var bl.a. baseret på en udtalelse fra arbejdsdirektoratet, som ministeriet modtog den 1. juli 1982. I udtalelsen anførte direktoratet bl.a., at »Denne ordning må forventes at virke effektivt fra slutningen af august 1982, og direktoratet vil da vende tilbage med nøjagtige beskrivelser – herunder koncepter – af ordningen«.

I skrivelse af 13. august 1982 meddelte jeg arbejdsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning. Jeg anmodede om at modtage underretning om, hvad der videre skete i sagen, herunder om de beskrivelser af ordningen, som direktoratet i slutningen af august 1982 ville sende ministeriet.

I skrivelse af 26. oktober 1982 meddelte arbejdsministeriet mig, at ministeriet havde modtaget en skrivelse af 21. oktober 1982 fra arbejdsdirektoratet »om de tekniske journalproblemer, der forhindrer arbejdsdirektoratet i at iværksætte den planlagte procedure vedrørende underretning af klagerne«.

Arbejdsministeriet havde anmodet arbejdsdirektoratet om at sørge for, at bestemmelserne i cirkulærskrivelsen fra statsministeriet »også bliver iagttaget i indeværende periode, hvor der arbejdes efter en forenklet journaliseringsprocedure, indtil den tekniske reorganisering af arbejdsdirektoratets journal er tilendebragt og den planlagte »automatiske« underretningsprocedure kan sættes igang«.

Arbejdsministeriet havde anmodet arbejdsdirektoratet om inden den 1. december 1982 at redegøre for, hvorledes det blev sikret, at statsministeriets cirkulærskrivelse blev efterlevet i perioden med den forenkledede journaliseringsprocedure og – eventuelt senere – at redegøre for den »automatiske« underretningsprocedure, der måtte afvente den tekniske reorganisering af arbejdsdirektoratets journal.

Arbejdsministeriet ville underrette mig, når redegørelsen fra arbejdsdirektoratet forelå.

Med skrivelse af 20. december 1982 sendte arbejdsministeriet mig kopi af arbejdsdirektoratets redegørelse i skrivelse af 17. decem-

ber 1982. Ministeriet henholdt sig til direktoratets redegørelse, der indeholdt følgende:

»Direktoratet skal oplyse, at følgende procedure foreløbigt er gældende, indtil journalen kan indgå i en ønsket automatik:

Gældende for alle sagsbehandlende forsikringskontorer er, at alle henvendelser bliver besvaret med en kvitteringsskrivelse samtidig med at eventuel høringsprocedure iværksættes.

Der påregnes i de fleste sager en normal sagsbehandlingstid på cirka 4 måneder. Der ses her bort fra direktoratets »sagspukel«. Den henholdende skrivelse indeholder derfor i disse tilfælde ingen nærmere tidsangivelse.

Efter cirka 4 måneder vil der ske en fremtagelse af sagen, og anden henholdende skrivelse vil blive udsendt med oplysning om, hvornår svar nu kan forventes.

For den samlede forsikringsafdeling er vedlagte instruks under udsendelse.

Direktoratet vil vende tilbage med yderligere oplysninger, når journalen kan indgå i en underrettningsprocedure.«

Den instruks, som direktoratet vedlagde, indeholdt følgende:

»Vedrørende sagsbehandling

1. På givne foranledning henledes opmærksomheden på, at det påhviler sagsbehandlerne at tilstræbe en *rimelig kort sagsbehandlingstid*, samt at holde klagere eller andre orienteret om sagens gang.

1-2. *Henstillet til arbejdsministeriets overvejelse at fastsætte nærmere retningslinier om rækkevidden af den pligt til at forhandle med arbejdsformidlingen, som offentlige myndigheder har i henhold til arbejdsministeriets bekendtgørelse nr. 437 af 26. august 1976 om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser. (J. nr. 1982-91-40).*

A klagede som advokat for B til mig over et svar fra finansministeren til B, hvorefter ministeren ikke fandt, at direktoratet for statens indkøb ved besættelse af en stilling som indkøbskonsulent i direktoratet havde handlet ukorrekt; ministeren fandt derfor ikke anledning til at foretage videre i sagen.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at direktoratet for statens indkøb gennem statens informationstjeneste i perioden

Dette sker dels ved »kvitteringsskrivelse«, når henvendelsen er modtaget, dels ved orienterende skrivelser, såfremt sagsbehandlingen trækker ud, og det bør da så vidt muligt anføres, hvorpå sagens behandling beror, samt hvornår en afgørelse kan forventes.

Dette bør ske senest 4 måneder efter modtagelsen – undtagen i de tilfælde, hvor der på forhånd er givet oplysning om længere sagsbehandlingstid.

2. *Erindringskrivelser* i en sag bør besvares *omgående* med tilsvarende information som foran anført.

3. *Telefoniske henvendelser* til en sag skal *altid registreres*, enten som en telefonrapport til journalisering på sagen, eller som et notat på sagens referatark eller dersom interne sagskartoteker benyttes, kan notat på vedkommende kort også anvendes.«

I skrivelse af 24. marts 1983 meddelte arbejdsministeriet mig, at den omtalte instruks var udsendt som »*Forsikringsmeddelelse*« af 2. marts 1983.

Jeg meddelte herefter arbejdsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i anledning af min skrivelse af 30. september 1981 til arbejdsministeriet om arbejdsdirektoratets iagttagelse af statsministeriets cirkulærskrivelse af 11. september 1978.

fra den 31. maj til den 10. juni 1981 annoncerede i en række dagblade efter to sagsbehandlere i indkøbsspørgsmål, heraf en indkøbskonsulent og en overassistent, med kommerciel uddannelse og erfaring i indkøbsarbejde samt gerne med kendskab til den offentlige forvaltning.

På grundlag af annoncerne modtog direktoratet 70 ansøgninger til stillingerne, og stil-

lingen som overassistent blev besat den 25. juni 1981.

Da direktoratet ikke anså nogen af ansøgerne for tilstrækkeligt kvalificerede til stillingen som indkøbskonsulent, genopslog direktoratet denne stilling i en række dagblade i perioden 1.-5. juli 1981. Stillingsopslaget havde følgende tekst:

»Direktoratet for statens indkøb medvirker til, at statens indkøb foretages på et forretningsmæssigt grundlag, og at statens institutioner foretager deres indkøb så økonomisk fordelagtigt og hensigtsmæssigt som muligt. Denne opgave løses bl.a. ved, at direktoratet fastlægger generelle retningslinier for statens indkøb, samordner statsinstitutionernes indkøb af varer og tjenesteydelser og yder indkøbsmæssig rådgivning til statens institutioner.

I forbindelse med udbygningen af direktoratets indkøbsmæssige og rådgivende virksomhed ønskes en stilling som indkøbskonsulent besat med en medarbejder, der har uddannelse som HD, merconom eller anden tilsvarende eller højere uddannelse samt erfaring i indkøbsarbejde og gerne kendskab til den offentlige forvaltning.

...«

På denne annonce reflekterede 30 nye ansøgere, heriblandt A's klient B.

I sin ansøgning af 4. juli 1981 redegjorde B for sine kvalifikationer til den opslåede stilling, herunder at han var merkonomuddannet og havde været ansat i en virksomhed på indkøbssiden. Han nævnte i ansøgningen, at han i en periode havde været arbejdsudygtig på grund af længerevarende sygdom, og at han havde gennemgået en genoptræning ved kurser på universitetet.

Under henvisning til, at B ikke havde beskrevet sin lidelse nærmere i ansøgningen til direktoratet for statens indkøb, sendte arbejdsformidlingen, København, hvis klient B var, direktoratet en følgeskrivelse af 23. juli 1981. Arbejdsformidlingen anførte, at B i 1977 var blevet opereret for en bindevævs-knude i lillehjernen, og at han nu var fuldt restitueret, bortset fra lidt styringsbesvær. En psykologisk test havde vist fine resultater, og det var arbejdsformidlingskontorets skøn, at B var kvalificeret til den ledige stilling. I den anledning henviste arbejdsformidlingen til bestemmelserne, som i henhold til bistandslovens § 30, stk. 2, er fastsat i arbejdsministeri-

ets bekendtgørelse nr. 437 af 26. august 1976 om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser. Arbejdsformidlingen anmodede direktoratet for statens indkøb om at bringe bestemmelserne i bekendtgørelsen i anvendelse ved ansættelsesvurderingen.

Ifølge et notat af 29. juli 1981 på en kopi af arbejdsformidlingens skrivelse af 23. juli 1981 meddelte direktoratet for statens indkøb telefonisk arbejdsformidlingen, at B ikke var blandt de ansøgere, som direktoratet fandt egnede til den ledige stilling, men direktoratet ville være opmærksom på B's ansøgning ved besættelse af andre stillinger i direktoratet i den nærmeste fremtid.

I skrivelse af 4. august 1981 meddelte direktoratet for statens indkøb (bl.a.) B, at den ledige stilling som indkøbskonsulent nu var besat til anden side.

I skrivelse af 26. august 1981 klagede B til finansministeren over direktoratet for statens indkøbs behandling af hans stillingsansøgning. Han anførte, at direktoratet efter hans opfattelse havde tilsidesat (bl.a.) arbejdsministeriets bekendtgørelse om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser, og han gjorde særligt gældende, at han burde have haft adgang til at udtale sig, før der blev truffet afgørelse i sagen. Endelig anmodede han om aktindsigt.

B's klage blev af administrationsdepartementet forelagt direktoratet for statens indkøb, som med skrivelsen af 15. september 1981 meddelte B aktindsigt.

Endvidere redegjorde direktoratet for statens indkøb i skrivelse af 17. september 1981 over for administrationsdepartementet for ansættelsessagens behandling i direktoratet. Direktoratet anførte bl.a., at direktoratet den 22. juli 1981 havde indkaldt egnede ansøgere til indkøbskonsulentstillingen til personlig samtale. Direktoratet havde ikke på grundlag af B's ansøgning anset ham for egnet til stillingen. Da direktoratet den 24. juli 1981 ved modtagelsen af arbejdsformidlingens skrivelse var blevet opmærksom på, at B var omfattet af bestemmelserne i arbejdsministeriets ovennævnte bekendtgørelse, tog direktoratet B's ansøgning op til fornyet vurdering. Resultatet af direktoratets fornyede vurdering var imidlertid, at B ikke skønnedes at kunne gøre rimelig fyldest i stillingen som indkøbskonsulent, og direktoratet besluttede derfor

ikke at ville indkalde ham til personlig samtale for ikke »at vække unødigt forventning«. Direktoratet oplyste, at direktoratet ved besættelsen af stillingen som indkøbskonsulent havde lagt vægt på, at den foretrukne ansøger – ud over kvalifikationer på det teoretiske og praktiske plan – havde indkøbserfaring bl.a. vedrørende etablering af rammeaftaler og andre typer kontrakter og var i stand til selvstændigt at formulere direktoratets henvendelser til offentlige institutioner og erhvervslivet. Stillingen blev besat den 31. juli 1981, og henholdsvis den 4. og 6. august 1981 havde ansøgerne fået underretning herom.

Med skrivelse af 28. september 1981 sendte finansministeren B direktoratets udtalelse af 17. september 1981 til orientering. Finansministeren meddelte samtidig, at han på dette grundlag ikke fandt, at direktoratet havde behandlet B's ansøgning ukorrekt, og at han derfor ikke fandt anledning til at foretage videre i sagen.

I skrivelse af 14. oktober 1981 anmodede B finansministeren om at genoptage sagens behandling. I anledning af B's fornyede henvendelse meddelte finansministeren i skrivelse af 2. november 1981 B, at han ikke havde noget at føje til sit svar i skrivelsen af 28. september 1981.

I sin klage af 21. januar 1982 til mig anførte advokat A, at B opfyldte de kvalifikationer, der krævedes i stillingsopslaget, at direktoratet derfor måtte være pligtigt at indkalde B til en personlig samtale med henblik på at give ham lejlighed til at dokumentere, at han var lige så kvalificeret som den bedst kvalificerede ansøger, og at B i så fald ville have fortrinsadgang til stillingen efter reglerne i arbejdsministeriets bekendtgørelse herom.

I skrivelse af 23. februar 1982 til mig anførte direktoratet for statens indkøb, at direktoratet på baggrund af B's ansøgning skønnede, at han ikke opfyldte de krav, der måtte stilles til formuleringsevne m.v. hos en person, der skulle varetage de i annoncen omtalte arbejdsopgaver, herunder udadvendte skrivelser, medvirken ved udarbejdelse af generelle retningslinier for statens indkøb, samordning af indkøb og indkøbsmæssig rådgivning m.v. Administrationsdepartementet henholdt sig i skrivelse af 26. februar

1982 til mig til det, direktoratet havde anført i skrivelsen af 23. februar 1982.

I skrivelse af 15. marts 1982 til mig anførte A, at rammeaftaler i indkøbsspørgsmål og selvstændighed i arbejdsopgaver »må anses for fundamentalt på dette (merkonom) eksamensniveau«, hvorfor B efter A's opfattelse måtte anses for at være i besiddelse af sådanne kvalifikationer. A anførte endvidere, at direktoratet efter hans opfattelse ikke kunne bedømme B's formuleringsevne, før direktoratet havde haft en samtale med B, og A stillede sig endelig tvivlende overfor, om direktoratet havde opfyldt sin forpligtelse til at forhandle med arbejdsformidlingen om ansættelse af B. A anførte i den forbindelse, at arbejdsformidlingen i København kun havde været i telefonisk forbindelse med en underordnet medarbejder i direktoratet for statens indkøb, »der kort meddelte, at man ikke kunne efterkomme ansøgningen, og at sagen var afgjort«.

Om dette spørgsmål fremgik det alene af sagens akter, jfr. ovenfor, at direktoratet ved en telefonsamtale havde meddelt arbejdsformidlingen, at B ikke var blandt de ansøgere, som direktoratet fandt egnede, men at direktoratet ville være opmærksom på B's ansøgning ved besættelse af andre stillinger i den nærmeste fremtid.

Jeg fandt herefter – forinden min endelige stillingtagen til sagen – at burde anmode arbejdsformidlingen i København og arbejdsministeriet om udtalelser om, hvorvidt forhandlingspligten kunne anses for opfyldt i den foreliggende sag. Endvidere anmodede jeg arbejdsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt arbejdsmarkedsnævnets indberetninger efter bekendtgørelsens § 5 indeholdt bidrag til belysning af forhandlingspligtens rækkevidde.

I den anledning modtog jeg udtalelser af 11. november og 3. december 1982 samt 6. januar 1983 fra henholdsvis arbejdsformidlingen i København, arbejdsdirektoratet og arbejdsministeriet. Jeg modtog endvidere et notat af 16. december 1982 fra arbejdsministeriet om en telefonsamtale med arbejdsformidlingen i København.

Af arbejdsformidlingens udtalelse af 11. november 1982, sammenholdt med arbejdsministeriets notat af 16. december 1982, fremgik det, at arbejdsformidlingen kunne være enig med direktoratet for statens ind-

køb i beskrivelsen af indholdet af den telefonsamtale, som en medarbejder i direktoratet havde med en medarbejder i arbejdsformidlingen i juli 1981 om ansættelsen af B, jfr. ovenfor, om notatet af 29. juli 1981 fra direktoratet. Arbejdsformidlingen tilføjede dog, at formidlingen under samtalen anmodede direktoratet for statens indkøb om et skriftligt motiveret afslag på B's ansøgning, men at arbejdsformidlingen ikke havde modtaget et sådant. Det var arbejdsformidlingens opfattelse, at direktoratet ikke havde forhandlet med arbejdsformidlingen om B's ansættelse i den ledige stilling.

Arbejdsministeriet udtalte generelt om forhandlingspligten i henhold til bekendtgørelse nr. 437 af 26. august 1976, § 2, stk. 3, at der ikke i bekendtgørelsen eller andet steds var fastsat krav til den form, hvorunder forhandlingen skulle finde sted, og at arbejdsministeriet efter omstændighederne ville anse det for tilstrækkeligt, at forhandlingen skete telefonisk. En betingelse for, at forhandlingspligten kunne anses for opfyldt, måtte imidlertid være, at der foregik en reel forhandling. En ensidig meddelelse fra den ansættende myndighed til arbejdsformidlingen om, at pågældende ikke fandtes egnet til stillingen, ville således klart være utilstrækkelig.

For så vidt angik den konkrete sag måtte arbejdsministeriet på det foreliggende grundlag være af den opfattelse, at den kontakt, der havde været mellem direktoratet for statens indkøb og arbejdsformidlingen, ikke havde haft et sådant indhold, at der havde været tale om en egentlig forhandling.

I den anledning bad jeg i skrivelse af 20. januar 1983 direktoratet for statens indkøb og administrationsdepartementet om at tage stilling til det, A, arbejdsformidlingen og arbejdsministeriet havde anført om forhandlingsspørgsmålet.

I skrivelse af 11. marts 1983 oplyste direktoratet for statens indkøb, at B's ansøgning var taget op til fornyet overvejelse på baggrund af arbejdsformidlingens skrivelse af 23. juli 1981. Der havde ved sagens behandling i direktoratet ikke foreligget noget fortolkningsbidrag til forhandlingspligten i arbejdsministeriets bekendtgørelse nr. 437 af 26. august 1976, § 2, stk. 3, og direktoratet havde heller ikke ved forespørgsel i arbejdsministeriet kunnet indhente konkret vejledning.

Om den telefonsamtale, der fandt sted mellem lederen af direktoratets indkøbsafdeling og en arbejdskonsulent i arbejdsformidlingen, anførte direktoratet for statens indkøb, at direktoratet havde fremsat sine synspunkter med hensyn til B's egnethed, og at dette skete efter, at lederen af indkøbsafdelingen havde gennemgået og vurderet de modtagne ansøgninger til stillingen.

Ved telefonsamtalen blev der ifølge direktoratet givet arbejdsformidlingen mulighed for at fremsætte sine synspunkter, men sådanne synspunkter blev ikke gjort gældende. Direktoratet anførte, at det heller ikke ved telefonsamtalen havde fået nogen anmodning fra arbejdsformidlingen om et skriftligt motiveret afslag. Såfremt en sådan anmodning var blevet modtaget, ville direktoratet have noteret dette og efterkommet anmodningen. Direktoratet foretog sit notat om indholdet af telefonsamtalen i forbindelse med, at samtalen fandt sted.

På denne baggrund fandt direktoratet at have ydet sit bidrag til at skabe en forhandlingssituation. Gennemførelsen af forhandlingen måtte efter direktoratets opfattelse indebære, at arbejdsformidlingen ønskede at fremkomme med egne synspunkter, at drøfte direktoratets synspunkter vedrørende B's egnethed eller i hvert fald at orientere direktoratet om arbejdsformidlingens eventuelle praksis vedrørende forhandlinger i henhold til bekendtgørelsens § 2, stk. 3.

Stillingen var ikke besat, da telefonsamtalen fandt sted.

Administrationsdepartementet henholdt sig i skrivelse af 15. april 1983 til udtalelsen af 11. marts 1983 fra direktoratet for statens indkøb.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse af 26. april 1983 til A:

»Bistandsloven (lovbekendtgørelse nr. 333 af 27. juni 1980) indeholder i § 30, stk. 3, følgende bestemmelse:

»Arbejdsministeren fastsætter regler om fortrinsadgang til visse offentligt regulerede beskæftigelser for personer, der på grund af invaliditet har vanskeligt ved at få beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked.«

I henhold til denne bestemmelse har arbejdsministeren i bekendtgørelse nr. 437 af 26. august 1976 fastsat bestemmelser om

fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser.

Efter bekendtgørelsens § 1, stk. 1, er bl.a. statslige myndigheder forpligtet til at give personer, der på grund af invaliditet har vanskeligt ved at få beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked, fortrinsadgang til alle beskæftigelser, ved hvilke de kan gøre rimelig fyldest.

Ifølge bekendtgørelsens § 2, stk. 3, er den pågældende myndighed i tilfælde, hvor arbejdsformidlingen har rettet henvendelse til myndigheden vedrørende ansættelse af en konkret ansøger, forpligtet til at forhandle med arbejdsformidlingen, før stillingen besættes.

I arbejdsministeriets cirkulære nr. 174 af 26. august 1976 er bekendtgørelse om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser nærmere uddybet.

Om bestemmelsen i bekendtgørelsens § 1, stk. 1, hvorefter det er afgørende, om den konkrete ansøger i den pågældende ledige stilling vil kunne gøre »rimelig fyldest«, er anført følgende:

»... Med »rimelig fyldest« menes, at pågældende kan bestride de funktioner, som den omhandlede stilling kræver, næsten lige så godt som en person med tilsvarende kvalifikationer, men uden den invaliditet, som er anledning til, at fortrinsadgangen gøres gældende, ville kunne udføre arbejdet.

Den pågældende myndighed er ikke forpligtet til at forbigå en anden ansøger, hvis kvalifikationer til den konkrete stilling er væsentlig bedre end den invaliderede ansøgers. Men såfremt den invaliderede ansøger har næsten lige så gode kvalifikationer som den bedste af de øvrige ansøgere, er den offentlige myndighed forpligtet til at ansætte den invaliderede.»

I cirkulæret er endvidere anført, at der i den i § 2, stk. 3, omhandlede forhandlingspligt ligger en forudsætning om, at de pågældende myndigheder udsætter enhver stillingtagen til besættelse af den ledige stilling, indtil disse forhandlinger har fundet sted, og fortrinsadgangen for den invaliderede ansøger er indgået i beslutningsgrundlaget.

Jeg har fra direktoratet for statens indkøb modtaget sagens akter, herunder samt-

lige de ansøgninger, direktoratet har modtaget til den opslåede stilling som indkøbskonsulent samt de (interne) notater m.v., direktoratet har gjort om de modtagne ansøgninger.

Efter min gennemgang af det forholdsvis omfattende sagsmateriale, samt de indhentede udtalelser, finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at finansministeren har meddelt (B), at direktoratet for statens indkøb efter ministerens opfattelse ikke har behandlet (B) ukorrekt, og at ministeren derfor ikke finder grundlag for at foretage videre i sagen.

Jeg har herved lagt vægt på oplysningerne om, at direktoratet for statens indkøb tog (B's) ansøgning op til fornyet overvejelse efter modtagelsen af arbejdsformidlingens skrivelse af 23. juli 1981, at direktoratet herefter tog telefonisk kontakt med arbejdsformidlingen, at direktoratet under telefonsamtalen oplyste arbejdsformidlingen om, at direktoratet ikke fandt (B) egnet til den ledige stilling, og at der ikke er oplyst noget om, at arbejdsformidlingen under telefonsamtalen fremsatte nogle synspunkter om (B's) egnethed. Disse oplysninger giver efter min opfattelse ikke tilstrækkeligt grundlag for (ensidigt) at placere ansvaret for, at egentlige forhandlinger ikke fandt sted hos direktoratet for statens indkøb.

Hvad angår det anførte om, at direktoratet ikke imødekom en anmodning fra arbejdsformidlingen om at måtte modtage et skriftligt begrundet afslag på (B's) ansøgning, står påstand mod påstand, og jeg finder ikke at kunne foretage videre vedrørende dette spørgsmål. Jeg skal i øvrigt bemærke, at spørgsmålet om et begrundet afslag på ansøgningen ikke vedrører spørgsmålet om, hvorvidt forhandlingspligten i henhold til bekendtgørelsens § 2, stk. 3, er opfyldt, idet forhandlingerne skal have fundet sted, *inden en stillingtagen* til besættelsen af stillingen sker.

Jeg finder ikke i øvrigt, at der er holdpunkter i sagen for at antage, at direktoratet for statens indkøb ikke behandlede (B's) ansøgning i overensstemmelse med de ovenfor anførte regler om fortrinsadgang for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser.

Sagen har imidlertid givet mig anledning til at henstille til arbejdsministeriets overvejelse at fastsætte nærmere retningslinjer om forhandlingspligtens rækkevidde.

Selve afgørelsen af, hvorvidt (B) efter bestemmelsen i bekendtgørelsen burde have været foretrukket til stillingen som indkøbskonsulent, beror på en skønmæssigt præget vurdering, som jeg ifølge de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Ved min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne omstændigheder. Jeg skal herved særligt bemærke, at direktoratet for statens indkøb efter det oplyste i forbindelse med besættelsen af den pågældende stilling har lagt vægt på nogle nærmere angivne evner samt erhvervs erfaringer hos ansøgerne ud over bl.a. de teoretiske kvalifikationer, og det kan ikke give mig anledning til bemærkninger, at direktoratet har fundet at kunne vurdere, hvorvidt disse krav var opfyldt af

en række af ansøgerne, heriblandt (B), alene på grundlag af de skriftlige ansøgninger; jeg skal i den forbindelse henlede opmærksomheden på, at direktoratet efter at have modtaget de første 70 ansøgninger på grundlag af det første stillingsoplæg – hvoriblandt var et antal ansøgere med uddannelse som merkonomer i indkøb eller tilsvarende uddannelse – ikke skønnede, at der blandt disse var egnede ansøgere, hvilket førte til stillingens genopslag.

...«

I skrivelse af 25. maj 1983 meddelte arbejdsministeriet mig, at spørgsmålet om fortrinsret for invaliderede til visse offentligt regulerede beskæftigelser for tiden var under behandling i et af arbejdsministeriet nedsat udvalg. De handicappede og arbejdsmarkedet, og at ministeriet havde orienteret udvalget om min skrivelse og anmodet om, at udvalget medtog de i skrivelsen anførte synspunkter i sine videre overvejelser.

1-3. *Over for arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen rejst spørgsmålet om, hvorvidt myndighederne ville være indstillet på i afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/efterløn, som findes at være modtaget med urette, at angive dels hjemmelen for tilbagebetalingskravet, dels de forhold, som der er lagt vægt på ved afgørelserne om tilbagebetaling. (J. nr. 1982-1172-02).*

A klagede over en afgørelse, som ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen havde meddelt ham i skrivelse af 10. april 1981. Ved afgørelsen tiltrådte ankenævnet en afgørelse af 9. juli 1980 fra arbejdsdirektoratet, hvorefter A ikke havde været berettiget til at modtage efterløn i tiden fra den 1. marts 1979 til den 1. januar 1980, og at han skulle tilbagebetale efterlønnen. Ankenævnet og arbejdsdirektoratet begrundede afgørelserne med, at A's arbejde i hans selvstændige virksomhed ikke opfyldte betingelsen om at være ophørt mere end midlertidigt.

I arbejdsdirektoratets afgørelse af 9. juli 1980 hed det, at direktoratet efter det i sagen oplyste fandt,

»... at medlemmet, under henvisning til at virksomheden er genoptaget den 1. januar

1980, og medlemmets personlige arbejde i virksomheden derfor ikke kan anses for ophørt mere end midlertidigt, ikke har været berettiget til at overgå til efterløn den 1. marts 1979, jfr. §§ 57, stk. 3, og 75 b, stk. 1, nr. 3, i lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v., hvorfor den med urette oppebårne efterløn skal tilbageføres kassen.

...«

Ankenævnets afgørelse i skrivelsen af 10. april 1981 var formuleret således:

»...«

Ankenævnet finder det efter de i sagen foreliggende oplysninger om virksomhedens overdragelse og medlemmets overtagelse af den påny pr. 1. januar 1980 ikke godtgjort, at medlemmets personlige arbejde i virksomhe-

den kan anses for ophørt mere end midlertidigt.

Ankenævnet tiltræder derfor arbejdsdirektoratets afgørelse af 9. juli 1980, hvorefter medlemmet ikke har været berettiget til efterløn fra den 1. marts 1979, og at efterløn modtaget i tiden 1. marts 1979 til 1. januar 1980 derfor skal tilbagebetales af medlemmet.

...«

Under min behandling af sagen anmodede jeg i skrivelse af 2. november 1981 ankenævnet om en udtalelse efter forud indhentet erklæring fra arbejdsdirektoratet. Jeg henviste til, at det ikke af arbejdsdirektoratets eller ankenavnets afgørelser fremgik, hvad der var retsgrundlaget for beslutningen om tilbagebetaling. Jeg anmodede om en udtalelse om, efter hvilke retsregler beslutningen om tilbagebetaling var truffet, og om, hvilke faktiske forhold myndighederne havde lagt vægt på ved denne beslutning.

Jeg modtog herefter udtalelser fra arbejdsdirektoratet og ankenævnet af henholdsvis 12. januar og 14. maj 1982, hvori myndighederne redegjorde for, at tilbagebetalingskravet efter myndighedernes opfattelse havde hjemmel i arbejdsløshedslovens § 86, stk. 1, hvorefter et medlem, der har givet kassen urigtige oplysninger eller fortiet omstændigheder af betydning for retten til dagpenge eller efterløn, eller som i øvrigt mod bedre vidende uberettiget har modtaget dagpenge eller efterløn, skal tilbagebetale dagpenge eller efterlønsbeløbet, som er modtaget med urette. Myndighederne redegjorde endvidere for de faktiske forhold, som de havde tillagt betydning ved afgørelserne om tilbagebetaling.

Efter min gennemgang af sagen meddelte jeg i en skrivelse A, at jeg ikke havde fundet grundlag for at kritisere hverken arbejdsdirektoratets eller ankenavnets afgørelse om, at A ikke var berettiget til at modtage efterløn, eller myndighedernes afgørelse om, at A skulle tilbagebetale det efterlønsbeløb, som han havde modtaget uberettiget. I forbindelse med, at jeg orienterede arbejdsdirektoratet og ankenævnet om, at jeg ikke havde fundet grundlag for at kritisere deres afgørelser i sagen, tilføjede jeg følgende (i skrivelsen til arbejdsdirektoratet):

»Imidlertid har jeg fundet efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at burde iværksætte en undersøgelse af det nedenfor omtalte spørgsmål vedrørende arbejdsdirektoratets og ankenavnets formulering af begrundelser i afgørelser om medlemmers tilbagebetaling af dagpenge eller efterløn, som er modtaget med urette.

I den foreliggende sag må arbejdsdirektoratets og ankenavnets afgørelser efterlade det indtryk, at det forhold, at efterløn er udbetalt med urette, uden videre indebærer, at beløbet kan (skal) kræves tilbagebetalt, jfr. arbejdsdirektoratets skrivelse af 9. juli 1980 til (A's) advokat (»*hvorfor* den med urette oppebårne efterløn skal tilbageføres kassen«) og ankenavnets skrivelse af 10. april 1981 (»*derfor* skal tilbagebetales af medlemmet«). Efter § 86, stk. 1, i arbejdsløshedsforsikringsloven er det imidlertid ikke tilfældet, jfr. i øvrigt det, der er anført i min skrivelse af 2. november 1981 til ankenævnet, arbejdsdirektoratets udtalelse af 12. januar 1982 og ankenavnets udtalelse af 14. maj 1982.

Arbejdsdirektoratets og ankenavnets afgørelser i skrivelserne af henholdsvis 9. juli 1980 og 10. april 1981 indeholder ikke angivelse af hjemmelen for tilbagebetalingskravet (§ 86, stk. 1, i arbejdsløshedsforsikringsloven) eller en nærmere angivelse af, hvad myndighederne har lagt vægt på ved afgørelsen af tilbagebetaling.

Jeg er fra min behandling af tidligere klager over afgørelser, der er truffet af arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, bekendt med, at tilsvarende har været tilfældet med (disse) andre afgørelser.

På denne baggrund og under henvisning til, at direktoratets afgørelser i praksis i øvrigt altid ledsages af en begrundelse, anmoder jeg arbejdsdirektoratet om en udtalelse om, hvorvidt arbejdsdirektoratet vil være indstillet på i afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/efterløn, som findes at være modtaget med urette, at angive dels hjemmelen for tilbagebetalingskravet (arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1), dels de forhold, som der er lagt vægt på ved afgørelsen om tilbagebetaling.

Jeg har samtidig hermed anmodet ankenævnet om en udtalelse om det tilsvarende

spørgsmål vedrørende ankenævnets afgørelser.«

Som svar herpå meddelte arbejdsdirektoratet mig i en skrivelse af 13. januar 1983 følgende:

»... man er enig i, at direktoratets afgørelser bør angive hjemmelen for at pålægge et medlem tilbagebetalingspligt, ligesom man er enig i, at der i sådanne forsikringer bør redegøres for de forhold, der danner baggrund for kravet om tilbagebetaling. Direktoratet har ved den givne anledning indskærpet dette over for sagsbehandlerne.«

Fra ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen modtog jeg med skrivelse af 19. januar 1983 følgende svar på min tilsvarende

skrivelse dertil:

»... nævnet er enig i, at nævnets afgørelser bør angive dels hjemmelen for tilbagebetalingskravet (arbejdsløshedslovens § 86, stk. 1), og dels de forhold, som nævnet har lagt vægt på ved afgørelsen om tilbagebetaling.

Ankenævnet vil for fremtiden være opmærksom herpå.«

I skrivelser af 21. januar og 31. januar 1983 meddelte jeg henholdsvis arbejdsdirektoratet og ankenævnet, at jeg havde noteret mig myndighedernes svar, og at jeg herefter ikke foretog videre over for myndighederne vedrørende dette spørgsmål.

1-4. *Henstillet til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen at genoptage behandlingen af en sag om et medlems ret til arbejdsløshedsdagpenge. Ankenævnet havde tiltrådt afgørelser fra en arbejdsløshedskasse og arbejdsdirektoratet, hvorefter medlemmet var blevet udelukket fra retten til dagpenge i 5 uger på grund af arbejdsvægring. Under min behandling af sagen tilvejebragte jeg oplysninger, der gjorde det overvejende sandsynligt, at medlemmet havde været berettiget til at vægre sig ved at påtage sig et anvist arbejde. (J. nr. 1981-1389-02).*

A klagede over, at ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen havde tiltrådt afgørelser, der var truffet af Specialarbejdernes arbejdsløshedskasses hovedledelse og arbejdsdirektoratet, hvorefter A var blevet udelukket fra retten til arbejdsløshedsdagpenge i 5 uger fra den 26. februar 1979 på grund af arbejdsvægring.

Blandt de sagsakter, som jeg modtog, var et indberetningsskema fra arbejdsformidlingen i København, påstemplet datoen 13. marts 1979. På skemaets forside var alene udfyldt rubrikkerne om arbejdsløshedskassens navn og afdeling, journalnummer, A's navn, adresse og personnummer, arbejdsløshedsforsikringens omfang (fuldtidsforsikret/deltidsforsikret), og det var med kryds angivet, at A havde undladt at tage arbejde.

Rubrikken midt på skemaets forside, »De øvrige for arbejdsformidlingen foreliggende oplysninger, herunder om arbejdets art...« m.v., var udfyldt med oplysninger om, at arbejdet var »beskæftigelsesarbejde i henhold

til § 97 a«, at arbejdstiden var fra 07.00 til 15.30, at arbejdsstedet var beliggende i Herlev, at arbejdets varighed var 26 uger, og at lønnen ifølge arbejdsgiveren var overenskomstmæssig. Endvidere var anført følgende: »Arbejdsgiveren oplyser til kontoret, at medlemmet undlod at give møde«.

De øvrige rubrikker på indberetningsskemaets forside var ikke udfyldt - herunder rubrikkerne »Medlemmets grund til arbejdsophøret/arbejdsvægringen«, »Medlemmets ledighed fordelt på antal dage de seneste 12 måneder« og »Eventuelle bemærkninger om medlemmets ledigheds- og beskæftigelsesforhold«.

På skemaets bagside var angivet »Medlemmets forklaring på det anførte forhold«. Det var her anført, at A den 25. februar 1979 fra arbejdsformidlingskontoret i Ballerup modtog et anvisningskort, hvorefter A samme dag skulle møde til samtale vedrørende ansættelse i et beskæftigelsesprojekt (under Herlev kommune). A modtog imidlertid først

anvisningskortet efter det tidspunkt, da samtalen skulle finde sted, og efter telefonisk aftale med arbejdsformidlingskontoret mødte A til samtale hos arbejdsgiveren den 26. februar 1979. Under samtalen med lederen af beskæftigelsesprojektet oplyste A, at han ikke var interesseret i beskæftigelsesarbejdet. A mente, det kunne være for tungt for ham på grund af et dårligt knæ. Senere samme dag ringede en medarbejder fra Herlev kommune til A og tilbød ham arbejde som skolepedalmedhjælper til en løn af kr. 36,29 pr. time med en ugentlig arbejdstid på 37 timer. A afslog imidlertid tilbuddet om ansættelse som skolepedalmedhjælper, idet han ikke mente at kunne eksistere for den tilbudte løn, som ville være mindre end hans arbejdsløshedsdagpenge. Den 28. februar 1979 tilbød A telefonisk at tage arbejdet, men den 6. marts 1979 fik A meddelelse om, at arbejdet nu var besat.

Specialarbejdernes arbejdsløsheds-kasses Herlev afdeling anførte i en udtalelse på indberetningsskemaets bagside, at »medlemmet burde have taget det anviste arbejde«, og at afdelingen havde standset dagpengeudbetalingen fra den 26. februar til den 31. marts 1979.

Arbejdsformidlingskontoret anførte i en udtalelse på indberetningsskemaets bagside følgende:

»Det skal tilføjes, at kontoret intet kendskab har til medlemmets dårlige knæ.

Foranstående skal herved i henhold til § 20 i lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v. indberettes til arbejdsløsheds-kassen og arbejdsdirektoratet.

På grundlag af det i sagen fremførte er kontoret af den formening, at der ikke i h.t. § 63 i ovennævnte lov er fyldestgørende grund til arbejdsvægringen, og indstiller i denne anledning, at medlemmet udelukkes fra retten til dagpenge i 5 uger fra og med den . . .

Man skal anmode arbejdsløsheds-kassens ledelse om at ville træffe afgørelse i sagen.

Kontoret udbeder sig venligst underretning om arbejdsløsheds-kassens afgørelse.

. . .«

Herudover forelå i de sagsakter, som jeg modtog fra ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen (bortset fra A's senere skrivelser i sagen), ingen oplysninger om A's tidligere beskæftigelse, om længden af den periode,

hvori A havde været arbejdsløs og tilmeldt anvisningen, eller om de nærmere omstændigheder i forbindelse med A's fremmøde til samtalen ved det omtalte beskæftigelsesprojekt. Der forelå således heller ikke nogen udtalelse fra arbejdsgiveren i sagen.

I en skrivelse til arbejdsdirektoratet, hvoraf A modtog en genpart, meddelte Specialarbejdernes arbejdsløsheds-kasses hovedledelse, at kassen den 28. marts 1979 fra arbejdsformidlingskontoret havde modtaget indberetningen vedrørende A, der »ikke modtog anvist arbejde tilbudt den 26. februar 1979«. Hovedledelsen indstillede, at A blev udelukket fra ret til dagpenge i 5 uger fra den 26. februar til den 31. marts 1979. Skrivelsen indeholdt i øvrigt ingen oplysninger om A's tidligere beskæftigelsesforhold m.v.

A klagede til arbejdsdirektoratet over arbejdsløsheds-kassens afgørelse. A gjorde nærmere rede for sin opfattelse af hændelsesforløbet i forbindelse med anvisningen til samtale om ansættelse ved det kommunale beskæftigelsesarbejde. A oplyste endvidere, at han nu selv havde fundet arbejde inden for handels- og kontorfaget.

Specialarbejdernes arbejdsløsheds-kasses hovedledelse afgav en udtalelse til arbejdsdirektoratet, hvori hovedledelsen fastholdt sin afgørelse »efter yderligere indhentede oplysninger i afdelingen«. Det var ikke i skrivelserne oplyst, hvilke yderligere oplysninger hovedledelsen havde indhentet, og der forelå ikke i sagen akter, der kunne belyse dette spørgsmål.

Arbejdsdirektoratet meddelte A, at direktoratet »efter det under sagen oplyste ikke har fundet grundlag for at tilsidesætte hovedledelsens afgørelse«. Der var ikke i skrivelserne anført noget om A's tidligere beskæftigelsesforhold, arbejdsperiodens længde m.v.

A klagede til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen over arbejdsdirektoratets afgørelse. A oplyste bl.a. nærmere om sin knæskade, og at han »kom fra en overordnet stilling, – og stammer . . . fra HK faget – så det er lidt svært, at skulle omstille sig til at male gamle cykler . . .«. A præciserede i øvrigt, at han ikke havde sagt nej til det arbejde, han havde fået anvist.

Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen tiltrådte arbejdsdirektoratets afgørelse, hvorefter »medlemmet ikke har haft en i arbejdsløshedslovens forstand fyldestgørende

grund til at nægte at tage det af arbejdsformidlingen den 26. februar 1979 anviste arbejde, og han derfor skal gennemgå 5 ugers karantæne fra 26. februar 1979«. I afgørelsen gengav ankenævnet A's udtalelser vedrørende hans tidligere beskæftigelse, men herudover var der ikke i afgørelsen oplysninger om A's tidligere beskæftigelsesforhold eller arbejdsløshedsperiodens længde m.v.

I klagen til mig gav A yderligere oplysninger om sin knæskade, og A fremhævede på ny, at han ikke havde nægtet at tage imod det anviste arbejde ved »genbrugsværkstedet« under Herlev kommunes tekniske forvaltning. A oplyste ikke noget nærmere om sine tidligere beskæftigelsesforhold eller om arbejdsløshedsperiodens længde m.v. A anførte dog, at det var første gang i hans otte år på arbejdsmarkedet, at han var arbejdsløs.

Arbejdsdirektoratet anførte i en udtalelse til mig i anledning af A's klage, at der efter direktoratets opfattelse ikke var sådanne nye oplysninger i sagen, som kunne begrunde en ændret stillingtagen.

Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen anførte i en udtalelse til mig, at der efter ankenavnets opfattelse ikke i A's klage til mig var fremkommet oplysninger, der ændrede grundlaget for ankenavnets afgørelse.

Jeg gjorde A bekendt med de nævnte udtalelser, og i en skrivelse til mig anførte A bl.a., at han havde været medlem af en arbejdsløshedskasse siden 29. oktober 1973, at han havde modtaget dagpenge »vedrørende vejrlig« med i alt kr. 17.042, og at han herudover havde modtaget dagpenge under ledighed i perioden fra den 12. februar 1979 til den 26. februar 1979.

En af mine medarbejdere rettede herefter telefonisk henvendelse til A, der oplyste, at hans forrige ansættelsesforhold i et nærmere angivet firma varede i ca. 2 1/2 år (frem til den 12. februar 1979), og at han havde arbejdet i firmaet som operatør. A's arbejde bestod i TV-inspektion af kloakledninger og udarbejdelse af inspektionsrapporter m.v. Under dette ansættelsesforhold havde der været flere »vejrligsdage«, hvorunder A havde modtaget arbejdsløshedsdagpenge.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
 »Arbejdsløshedsforsikringslovens § 63, stk. 1-3, har følgende indhold:

»Dagpenge må ikke udbetales til et medlem,

1. som uden fyldestgørende grund vægrer sig ved at overtage et passende arbejde, der anvises ham af arbejdsformidlingen, jfr. § 20, stk. 1, og for hvilket lønnen ikke er lavere end den, som efter overenskomst mellem arbejdsgivere og lønmodtagere gælder for tilsvarende arbejde, eller

2. . . .

Stk. 2. Uanset bestemmelsen i stk. 1, nr. 1, kan et medlem, som inden for de sidste 2 år har haft beskæftigelse i mindst 1 1/2 år, og som forud for ledigheden har haft beskæftigelse i samme ansættelsesforhold i mindst 1/2 år, inden for den første måned efter ledighedens indtræden vægre sig ved at overtage arbejde, der anvises ham af arbejdsformidlingen, når det anviste arbejde i henseende til løn- og arbejdsvilkår ikke svarer til medlemmets hidtidige beskæftigelse.

Stk. 3. De nærmere regler for anvendelsen af bestemmelsen i stk. 2 fastsættes af arbejdsdirektøren efter forhandling med landsarbejdsnævnet.«

Efter den gengivne bestemmelse i § 63, stk. 3, har arbejdsdirektøren efter forhandling med landsarbejdsnævnet i et cirkulære af 22. september 1978 fastsat følgende nærmere regler for anvendelsen af § 63, stk. 2:

». . .

2. Ved *samme ansættelsesforhold* forstås i denne forbindelse også beskæftigelsesforhold, der midlertidigt afbrydes på grund af sygdom, ferie eller produktionsstop på grund af vejrliget, materialeangel eller lignende.

3. Løn- og arbejdsvilkår i en tilbudt beskæftigelse anses for at svare til vilkårene i medlemmets hidtidige beskæftigelse, når den tilbudte løn og arbejdsvilkårene i øvrigt ikke på afgørende måde afviger fra de hidtidige vilkår.«

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, ses arbejdsløshedskassen, arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen ved disse myndigheders behandling af sagen ikke at have haft nærmere kendskab til Deres beskæftigelsesforhold i tiden forud for den 26. februar 1979, og myndighederne ses iøvrigt ikke at have iværksat undersøgelser vedrørende

dette spørgsmål. Ved en fuldstændig udfyldelse af det skema, som arbejdsformidlingen anvendte ved meddelelsen til arbejdsdirektoratet om anvisningen af arbejde til Dem kunne det have været sikret, at det nu oplyste om Deres beskæftigelse forud for anvisningstidspunktet var taget i betragtning ved afgørelsen af, om der kunne træffes afgørelse om, at De skulle udelukkes for ret til arbejdsløshedsdagpenge i 5 uger.

Lægges de oplysninger, som De under telefonsamtalen . . . (med min medarbejder) er fremkommet med om Deres tidligere beskæftigelse frem til den 12. februar 1979, til grund, synes det uden videre klart, at De efter den gængivne bestemmelse i § 63, stk. 2, uden dagpengemæssige konsekvenser på det tidspunkt kunne vægre Dem ved at påtage Dem et arbejde af den karakter, som De blev anvist den 26. februar 1979.

Jeg har samtidig hermed tilbagesendt sagens akter til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, og jeg har henstillet til ankenævnet at undergive sagen en fornyet behandling.

Jeg har bedt ankenævnet om at underrette mig om ankenavnets afgørelse til Dem.

Når jeg har modtaget denne underretning, vil jeg overveje, om jeg har tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre vedrørende behandlingen af sagen i arbejds-

formidlingen i København, arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen.«

Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen genoptog behandlingen af sagen og indhentede i den forbindelse nogle supplerende oplysninger, hvoraf det bl.a. fremgik, at A's sidste arbejdsdag i det ovenfor omtalte firma var den 25. januar 1979. Arbejdsformidlingen i København var ikke i stand til at udtale sig om de nærmere omstændigheder i forbindelse med anvisningen af A til et beskæftigelsesarbejde.

Ankenævnet fandt, at det arbejde, der var anvist A i henseende til løn- og arbejdsvilkår, ikke svarede til A's hidtidige beskæftigelse, og at arbejdet var anvist inden 1 måned efter ledighedens indtræden. Ankenævnet ophævede herefter sin tidligere afgørelse, idet nævnet fandt, at A efter den ovenfor gængivne bestemmelse i arbejdsløshedsforsikringslovens § 63, stk. 2, uden dagpengemæssige konsekvenser kunne vægre sig ved at tage det anviste arbejde. Der havde således ikke været grundlag for at nægte at udbetale A arbejdsløshedsdagpenge i forbindelse med anvisningen.

Jeg meddelte ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, at jeg tog det oplyste til efterretning. Jeg fandt ikke i øvrigt tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre.

- 1-5.** *En arbejdsløshedskasse klagede til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen over en afgørelse fra arbejdsdirektoratet, hvorefter et medlem af kassen ikke havde været berettiget til at modtage arbejdsløshedsdagpenge, men således at kassen blev gjort eneansvarlig for tilbagebetalingen under hensyn til, at den havde godkendt dagpengeudbetalingen. Ankenævnet fandt, at medlemmet burde være medansvarlig for tilbagebetalingen. Medlemmet var ikke forud for afgørelsen gjort bekendt med, at kassen havde klaget til ankenævnet.*

Henstillet til ankenævnet at genoptage sagen, således at medlemmet fik lejlighed til at fremkomme med sine bemærkninger til klagesagen. (J. nr. 1981-1517-02).

A klagede over en afgørelse, som var truffet af ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, der havde fundet, at A på sin ledighed-

serklæring – i forbindelse med udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge i tiden fra den 24. august 1978 til den 8. januar 1979 – havde

fortiet omstændigheder, som han burde have vidst var af betydning for dagpengeretten. Ankenævnet fandt, at A burde være ansvarlig for tilbagebetalingen af dagpengebeløbet, som ankenævnet fandt, han ikke havde været berettiget til. Ankenævnet fandt samtidig, at X Arbejdsløhedskasse skulle være medansvarlig for tilbagebetalingen, idet ankenævnet fandt, at den fejlagtige udbetaling kunne have været forhindret ved almindelig agtpågivenhed. Ankenævnet ændrede herved en afgørelse, som var truffet af arbejdsdirektoratet i en skrivelse af 11. januar 1980 til X Arbejdsløhedskasse, hvorved direktoratet fandt, at arbejdsløhedskassens Y-by afdeling skulle være eneansvarlig for tilbagebetalingen.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at den virksomhed, hvori A hidtil havde været ansat, i skrivelse af 4. august 1978 op-sagde ham fra en stilling som reparatør pr. 18. august 1978.

Den 21. august 1978 afgav A en ledighedserklæring til X Arbejdsløhedskasses Y-by afdeling. Han oplyste i ledighedserklæringen bl.a., at han ikke drev forretning eller anden selvstændig virksomhed.

I en skrivelse af 10. januar 1979 til X Arbejdsløhedskasses Y-by afdeling meddelte arbejdsformidlingskontoret i Y-by, at kontoret var blevet opmærksom på, at A i tilknytning til sin ledighed havde påbegyndt selvstændig erhvervsvirksomhed (fabrikation) på en adresse i Y-by. Kontoret havde hos Y-by distriktstoldkammer fået oplyst, at A den 13. juni 1978 havde ladet sig momsregistrere som importør. Da det af ledighedsstatistikken fremgik, at A havde modtaget dagpenge fra arbejdsløhedskassen fra og med den 24. august 1978 og formentlig til og med 6. januar 1979, havde kontoret haft en samtale med A den 8. januar 1979. A havde herunder oplyst, at han for at kunne købe de nødvendige maskiner til den påtænkte produktion havde været nødt til at lade sig momsregistrere. A havde ikke arbejdet i virksomheden under ledigheden. Han havde ansat en medarbejder til at prøvekøre maskinerne. A havde hele tiden under ledigheden været arbejdssøgende og parat til at tage arbejde, hvis han skulle være blevet anvist et sådant. A havde flere gange kontaktet arbejdsløhedskassen om forholdet, og arbejdsløhedskassen havde i den forbindelse givet udtryk for, at når den

selvstændige virksomhed ikke var påbegyndt, og når A stod til fuld rådighed for arbejdsmarkedet, var der ikke noget til hinder for, at han kunne modtage dagpenge fra arbejdsløhedskassen. Produktionen i virksomheden var først startet den 8. januar 1979 på grund af vanskeligheder med at skaffe de nødvendige materialeleverancer.

Arbejdsløhedskassens Y-by afdeling oplyste i en skrivelse af 2. marts 1979 til arbejdsformidlingen, at A, da han blev arbejdsløs, havde oplyst afdelingen om, at han ville begynde selvstændig virksomhed. Han havde senere fortalt om vanskelighederne med at få købt maskiner og materialer, så virksomheden ikke kunne starte. Afdelingen havde ikke været bekendt med, at A var momsregistreret, men mente dog ikke, at det havde betydning for sagen. Afdelingen mente ikke, at han havde »lavet noget forkert, inden maskinerne blev stillet op«.

Arbejdsformidlingskontoret sendte med skrivelse af 8. marts 1979 sagen til arbejdsløhedskassens hovedledelse med anmodning om, at hovedledelsen fremkom med en indstilling til arbejdsdirektoratet om, hvorledes hovedledelsen mente, at sagen skulle afgøres. Kontoret oplyste, at kontoret havde indhentet oplysning om, at der i tiden fra den 4. september 1978 havde været beskæftiget en medarbejder i virksomheden 20 timer om ugen.

I skrivelse af 21. marts 1978 til arbejdsdirektoratet meddelte X Arbejdsløhedskasses hovedledelse, at hovedledelsen var enig med afdelingen i, at »medlemmet (ikke) har foretaget sig noget, der bør medføre indskrænkninger i dagpengeretten«. A burde fra 8. januar 1979 kræves overflyttet til arbejdsløhedskassen for selvstændige erhvervsdrivende. Hvis arbejdsdirektoratet kunne tiltræde denne afgørelse, ville arbejdsløhedskassen hermed anse sagen for afsluttet.

I skrivelser af 11. januar 1980 til henholdsvis arbejdsløhedskassens hovedledelse og arbejdsformidlingskontoret i X-by meddelte arbejdsdirektoratet, at direktoratet fandt, at A havde påbegyndt selvstændig virksomhed fra den 13. juni 1978 og derfor burde være overflyttet til en arbejdsløhedskasse for selvstændige på dette tidspunkt. Dagpenge udbetalt efter den 24. august 1978 var derfor efter arbejdsdirektoratets opfattelse udbetalt med urette. Da arbejdsløhedskassens Y-by afde-

ling havde godkendt dagpengeudbetalingen, fandt arbejdsdirektoratet, at afdelingen måtte anses som eneansvarlig for tilbagebetalingen – arbejdsdirektoratet henviste herved til arbejdsløshedslovens § 86, stk. 2. Arbejdsdirektoratet vedlagde til arbejdsløhedskassens hovedledelse bl.a. en genpart af skrivelsen til at udlevere til A.

Blandt de sagsakter, som A indsendte til mig, var en genpart af arbejdsdirektoratets afgørelse i skrivelsen til *arbejdsformidlingskontoret*, som A havde fået udleveret derfra.

I skrivelse af 21. januar 1980 klagede X Arbejdsløhedskassens hovedafdeling til ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen over arbejdsdirektoratets afgørelse. Hovedledelsen henviste nu til, at A ikke på ledighedserklæringen havde angivet, at han var selvstændig, og at han over for afdelingen kun havde omtalt, at han havde tænkt på at starte som selvstændig, men at dette måtte vente, indtil de nødvendige maskiner og materialer var anskaffet. A havde ikke oplyst, at han allerede på dette tidspunkt var momsregistreret – dette havde afdelingen først fået oplyst, da arbejdsformidlingskontoret havde rejst sagen (i skrivelsen af 10. januar 1979). Hovedledelsen fandt, »at de omtalte forhold er af en sådan karakter, at det alene må være det *tidligere medlem* (fremhævet af mig), der ved sin grove tilsidesættelse af oplysningspligten er ansvarlig for, at der er udbetalt dagpenge uberettiget, og at hele tilbagebetalingspligten lægges på vedkommende«. Der var i perioden udbetalt »brutto« 27.924 kr. Det var i skrivelsen oplyst, at A var slettet af kassen den 11. marts 1979.

I skrivelse af 30. januar 1980 til X Arbejdsløhedskassens hovedledelse bekræftede ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen modtagelsen af klagen. Samtidig meddelte ankenævnet i en skrivelse til »(A), c/o (X) Arbejdsløhedskasse . . .«, at arbejdsløhedskassen havde indbragt arbejdsdirektoratets afgørelse for ankenævnet, og at A snarest måtte fremkomme med sine eventuelle bemærkninger til sagen. Så vidt jeg kunne se af sagen, blev der ikke med skrivelsen til A vedlagt en genpart af X Arbejdsløhedskassens skrivelse af 21. januar 1980.

I skrivelsen af 16. november 1981 til (bl.a.) A meddelte ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen, at ankenævnet fandt at måtte lægge til grund, at A ikke havde været beret-

tiget til dagpenge i tiden fra den 24. august 1978 til den 8. januar 1979. Ankenævnet fandt, at A på sin ledighedserklæring havde fortiet omstændigheder, som han burde vide var af betydning for dagpengeretten, og at han derfor burde være ansvarlig for tilbagebetalingen af dagpengebeløbet, jfr. herved arbejdsløshedslovens § 86, stk. 1. Ankenævnet fandt endvidere, at den fejlagtige udbetaling kunne have været forhindret ved almindelig agtpågivenhed, og at arbejdsløhedskassen derfor skulle være medansvarlig for tilbagebetalingen, jfr. arbejdsløshedslovens § 86, stk. 2.

I klagen til mig anførte A bl.a., at han ved sin henvendelse til arbejdsløhedskassens afdeling i Y-by den 21. august 1978 havde oplyst, at han påtænkte at starte selvstændig virksomhed omkring januar 1979. A havde spurgt, hvad han skulle skrive i ledighedserklæringen vedrørende selvstændig virksomhed, og afdelingen havde oplyst, at han ikke skulle skrive noget om den selvstændige virksomhed, så længe produktionen ikke var startet. Ledighedserklæringen indeholdt ikke spørgsmål om, hvorvidt et medlem er momsregistreret eller ej, og A havde derfor ikke været opmærksom på, at det kunne have betydning for hans ret til at modtage arbejdsløshedsdagpenge. Han udfyldte i øvrigt ledighedserklæringen i samråd med arbejdsløhedskassen. Det var A's opfattelse, at afdelingen mente, at han var berettiget til dagpenge, indtil han selv begyndte at arbejde i den selvstændige virksomhed, og efter A's opfattelse fremgik dette også af sagen.

Arbejdsdirektoratet anførte i en udtalelse til mig, at direktoratet ikke havde bemærkninger til det, A havde anført i klagen til mig.

Ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen anførte i en udtalelse af 26. april 1982, at der ikke var oplysninger i A's skrivelse af 29. december 1981 til mig, der ændrede grundlaget for ankenævnets afgørelse af 16. november 1981.

En af mine medarbejdere anmodede telefonisk ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen om at oplyse, om ankenævnet havde givet A meddelelse om, at arbejdsløhedskassens hovedledelse havde påklaget arbejdsdirektoratets afgørelse af 11. januar 1980 til ankenævnet. Ankenævnet oplyste min medarbejder om, at ankenævnet i skrivelsen af

30. januar 1980 til A (c/o X Arbejdsløsheds-kasse) havde givet ham underretning om, at sagen var indbragt for ankenævnet. Arbejdsløsheds-kassens hovedledelse havde oplyst over for ankenævnet, at skrivelsen til A var blevet videresendt til arbejdsløsheds-kassens Y-by afdeling. Afdelingen havde ikke sendt skrivelsen til A, men afdelingens formand havde oplyst, at han plejede at orientere den pågældende mundtligt. Han kunne dog ikke længere huske, om han havde gjort det i denne sag, men det mente han dog, at han havde.

I en skrivelse af 27. oktober 1982 til mig oplyste A at han ikke havde modtaget skrivelsen af 30. januar 1980 fra ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»En sag som den foreliggende vedrører to private parter – den arbejdsløshedsforsikrede og arbejdsløsheds-kassen – hvis interesse i sagens udfald ikke er sammenfaldende. Jeg forstår, at det er sædvanlig praksis i ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, at nævnet i sådanne sager, når arbejdsdirektoratets afgørelse påklages af arbejdsløsheds-kassen, samtidig med at nævnet over for kassen kvitterer for modtagelsen af klagen, gør den arbejdsløshedsforsikrede bekendt med indgivelsen af klagen og opfordrer den pågældende til at fremkomme med sine bemærkninger til sagen.

Dette skete også i den foreliggende sag med ankenavnets skrivelse af 30. januar 1980 til Dem.

Denne skrivelse var imidlertid adresseret til Dem »c/o (X) Arbejdsløsheds-kasse, . . .«, og efter min gennemgang af sagen må jeg lægge til grund, at De ikke modtog denne skrivelse, ligesom De heller ikke på anden måde var – eller blev gjort – bekendt med, at arbejdsdirektoratets afgørelse var indbragt for ankenævnet.

På denne baggrund og under henvisning til, at ankenavnets afgørelse beror på en bevismæssig vurdering af, hvad der nærmere passerede under kontakterne mellem Dem og arbejdsløsheds-kassens

(Y-by) afdeling i efteråret 1979, har jeg fundet at måtte henstille til ankenævnet at genoptage sagens behandling, således at De får lejlighed til – efter af ankenævnet at være gjort bekendt med hovedledelsens skrivelse af 21. januar 1980 – over for ankenævnet at fremkomme med Deres bemærkninger til klagesagen.

Jeg har samtidig meddelt ankenævnet, at der efter min opfattelse er behov for ved bedømmelsen af, om et tilbagebetalingskrav kan gøres gældende over for Dem, at der fra arbejdsløsheds-kassens (Y-by) afdeling indhentes en nærmere redegørelse for, i hvilket omfang De ved Deres henvendelse hertil har orienteret kassen om Deres virksomhed, og hvad kassen hertil har anført. Jeg henviser i den forbindelse til, at afdelingen – ligesom hovedledelsen i første omfang – ikke har fundet, at De har foretaget noget, der bør have konsekvenser for Deres ret til arbejdsløshedsdagpenge.«

Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen genoptog herefter behandlingen af sagen og indhentede en udtalelse fra A, der fastholdt, at han ved ledighedens indtræden den 21. august 1978 gjorde afdelingen opmærksom på, at han omkring årsskiftet 1978/79 ville starte selvstændig virksomhed, at han først udfyldte ledighedserklæringen efter at have spurgt i afdelingen om rubrikken vedrørende selvstændig virksomhed, og at afdelingen ikke havde orienteret ham om hovedledelsens klage af 21. januar 1980.

Ankenævnet anmodede endvidere arbejdsløsheds-kassen om en udtalelse. Afdelingen i Skive udtalte, at afdelingen ikke kunne tilføje noget til sagen, men måtte henvise til den ovennævnte udtalelse af 2. marts 1979 fra afdelingen.

Arbejdsløsheds-kassens hovedledelse udtalte, at hovedledelsen intet havde at tilføje til sagen.

Ankenævnet fandt ikke, at der ved sagens genoptagelse var fremkommet oplysninger, der ændrede grundlaget for nævnets oprindelige afgørelse, og ankenævnet fastholdt herefter sin afgørelse i en skrivelse til A.

1-6. *Henstillet til statens forligsmænd i arbejdsstridigheder at genoptage behandlingen af en anmodning om aktindsigt i forligsinstitutionens sag vedrørende afstemning om mæglingforslaget på AC-området i april 1981. (J. nr. 1981-617-01).*

I skrivelse af 14. maj 1981 klagede journalist A til den tidligere ombudsmand over, at statens forligsmænd i arbejdsstridigheder ved daværende forligsmand B samme dag havde nægtet at imødekomme hans anmodning om aktindsigt i nogle dokumenter i forligsinstitutionens sag vedrørende afstemningen om mæglingforslaget på AC-området.

Den tidligere ombudsmand erklærede sig inhabil til at behandle klagen, hvorefter folketingets retsudvalg anmodede landsdommer Povl Hansen om at udøve ombudsmandens funktioner i sagen. I skrivelse af 31. august 1982 anmodede Povl Hansen retsudvalget om fritagelse for hvervet, og under henvisning hertil anmodede retsudvalget mig om at færdigbehandle sagen. Sagen havde i nogen tid beroet på afslutningen af den nedenfor omtalte straffesag mod A.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at det i sagen omhandlede mæglingforslag på AC-området blev fremsat af forligsmand B den 14. april 1981. Der blev herefter foretaget en afstemning om mæglingforslaget inden for AC-området, og resultatet af afstemningen blev meddelt forligsmanden under et møde i forligsinstitutionen den 8. maj 1981 kl. 14. Forligsmanden offentliggjorde afstemningsresultatet kl. ca. 14.30.

Forinden var der inden for AC opstået tvivl om, hvorvidt stemmerne om mæglingforslaget skulle opgøres efter ACs interne regler eller efter forligsmandslovens regler.

I skrivelse af 13. maj 1981 til forligsinstitutionen anmodede journalist A om at blive gjort bekendt med

- 1) »de dokumenter, som efter afstemningsprocedurernes afslutning er overdraget forligsinstitutionen fra Akademikernes Centralorganisation« og
- 2) »den kommunikation, som er foregået fra forligsinstitutionen til AC og dennes medlemsorganisationer vedrørende spørgsmålet om den metode, der skal anvendes ved

opgørelsen af resultatet af afstemningerne, samt om hvilke afstemningsprocedurer der er i overensstemmelse med forligsmandsloven«.

A anmodede om at få dokumenterne udleveret samme dag eller senest dagen efter. I tilfælde af, at forligsinstitutionen nægtede ham indsigt i de omtalte dokumenter, anmodede han om at modtage et skriftligt afslag med henvisning til de bestemmelser i offentlighedsloven, som forligsinstitutionen henholdt sig til.

Den 14. maj 1981 ved 14-tiden mødte A forligsmand B i forhallen til arbejdsretten. A spurgte til sagen, og B svarede ham, at han ikke kunne få noget udleveret.

Senere samme dag afleverede A personligt sin klage i skrivelsen af 14. maj 1981 til ombudsmandens kontor. Han klagede over, at forligsinstitutionen havde nægtet at imødekomme hans anmodning om aktindsigt, og at forligsinstitutionen havde nægtet at imødekomme hans anmodning om skriftligt afslag. Som begrundelse for sin anmodning om aktindsigt henviste han til, at det var af aktuel interesse for alle, som var omfattet af mæglingforslaget, at få klarlagt, hvilke beregningsmetoder og hvilke lovfortolkningsmetoder der var lagt til grund for forligsmandens afgørelse. Endvidere var det af almen offentlig interesse at få klarlagt, om afgørelsen havde fulgt forligsmandslovens regler.

A sendte samme dag kopi af sin klage til forligsinstitutionen.

I en udtalelse af 26. august 1981 bekræftede statens forligsmænd i arbejdsstridigheder, at forligsmand B den 14. maj 1981 havde mødt A i forhallen til arbejdsretten, og at han i den forbindelse havde meddelt ham, at han »ikke havde tid til at tale med ham, og at han ikke ville få oplysninger af nogen art fra forligsinstitutionen«.

I skrivelse af 9. december 1982 anmodede jeg statens forligsmænd i arbejdsstridigheder

om en supplerende udtalelse. I skrivelsen anførte jeg bl.a., at jeg gik ud fra, at den mundtlige meddelelse fra forligsmand B til A den 14. maj 1981 skulle opfattes som en afgørelse fra statens forligsmænd i arbejdsstridigheder om at afslå den anmodning om aktindsigt, som A havde fremsat i skrivelsen af 13. maj 1981. Da det ikke fremgik af sagen, anmodede jeg om nærmere oplysninger dels om, hvilke dokumenter forligsinstitutionen afslog A indsigt i, dels om, hvilke bestemmelser i offentlighedsloven forligsinstitutionens afslag var baseret på. Endvidere anmodede jeg om oplysning om grunden til, at forligsinstitutionen undlod at imødekomme A's anmodning om at modtage skriftlig besvarelse på begæringen om aktindsigt og om grunden til, at institutionen ikke imødekom hans anmodning om en begrundelse for afgørelsen.

I en supplerende udtalelse af 17. januar 1983 henholdt statens forligsmænd i arbejdsstridigheder sig til en vedlagt udtalelse af 12. januar 1983 fra den tidligere forligsmand B. Han oplyste heri, at han ikke var bekendt med, »at journalist (A) havde skrevet til forligsinstitutionen, da jeg afviste ham. Selv om jeg havde haft kendskab til, at han havde forespurgt skriftligt, havde jeg ikke besvaret brevet, idet jeg mener, at det måtte være forligsmandskollegiet eller formanden, som måtte tage stilling til om og hvorledes der eventuelt skulle svares. Det har gennem alle årene været fast praksis i forligsinstitutionen, at man ikke lader presse eller andre få indblik i de papirer, som af parterne overlades til en forligsmand. Dette har vel navnlig været støttet på § 13 i forligsmandsloven og nu på bemærkningen p. 48 i den kommenterede udgave af offentlighedsloven«.

I udtalelsen af 17. januar 1983 bemærkede statens forligsmænd i arbejdsstridigheder endvidere, at B mundtligt havde oplyst, at hans mundtligt meddelte afslag i hovedsagen dækkede de begæringer om aktindsigt, som A havde fremsat i skrivelsen af 13. maj 1981. Besvarelsen af denne henvendelse betragtede forligsinstitutionen som sket ved det mundtlige afslag, »og at dette også var klagerens opfattelse, bestyrkedes ved, at forligsmændene ved et brev dateret 14. maj 1981 modtog en kopi af klagen til ombudsmanden dateret samme dag«.

I en skrivelse til A's advokat udtalte jeg følgende:

»Efter offentlighedslovens § 1, stk. 1, kan enhver forlange at blive gjort bekendt med dokumenter i sager, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning.

Efter offentlighedslovens § 7 er pligten til at meddele oplysninger dog begrænset af lovgivningens bestemmelser om tavshedspligt for personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv.

En sådan bestemmelse om tavshedspligt findes i forligsmandslovens § 13, hvorefter »Det er forbudt at udstede erklæringer eller føre vidner om, hvad der af parterne oplyses eller foreslås under de af en forligsmand eller en mæglingsmand ledede forhandlinger, medmindre dette vedtages af begge parter, og det drejer sig om bestanddele af forliget . . .«. Denne bestemmelse blev indsat i forligsmandsloven i 1921 for at sikre, at parterne kan udtale sig helt frit under forhandlingerne med forligsmanden, jfr. Erik Dreyer: Forligsinstitutionen gennem 50 år, Socialt Tidsskrift 1960, s. 56-57.

Efter offentlighedslovens § 7 kan forligsinstitutionen således afslå begæringer om aktindsigt i det omfang, aktindsigt vil stride imod bestemmelsen i forligsmandslovens § 13.

I den foreliggende sag har forligsinstitutionen som nævnt ovenfor henvist til bemærkninger i den kommenterede udgave af offentlighedsloven s. 48. Disse bemærkninger knytter sig til offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 4, som indeholder følgende:

»Stk. 2. Bestemmelsen i § 1 er endvidere uanvendelig, hvis adgangen til at blive gjort bekendt med sagens dokumenter findes at burde vige for væsentlige hensyn til

1) . . .

. . .

4) Beskyttelse af andre interesser hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet.«

Omfattes kun en del af et dokument af den nævnte bestemmelse, skal den pågældende gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold, jfr. offentlighedslovens § 2, stk. 3.

Som eksempler på dokumenter, der vil kunne undtages efter bestemmelsen i § 2,

stk. 2, nr. 4, er der i forarbejderne til loven nævnt »dokumenter, der indeholder oplysninger om, hvad der passerer under de forhandlinger, der finder sted i forligsinstitutionen for arbejdsstridigheder«, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 589, og den kommenterede offentlighedslov s. 48.

Undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens §§ 7 og 2, stk. 2, nr. 4, omfatter således med sikkerhed kun dokumenter, der fremkommer i forbindelse med de af en forligsmand eller en mæglingsmand ledede forhandlinger. Spørgsmålet om adgangen til aktindsigt i dokumenter, der fremkommer i forbindelse med andre dele af forligsinstitutionens virksomhed, må derimod bedømmes med udgangspunkt i offentlighedslovens almindelige bestemmelser.

Som nævnt ovenfor, anmodede jeg i skrivelsen af 9. december 1982 statens forligsmænd om oplysning om, hvilke dokumenter forligsinstitutionen afslog (A) indsigt i.

Statens forligsmænd har ikke i udtalelsen af 17. januar 1983 besvaret mit spørgsmål.

Jeg har modtaget en udskrift af dombogen for Københavns byrets 14. afdeling for den 10. november 1982 vedrørende en sag, som anklagemyndigheden havde rejst mod blandt andre (A). Udskriften efterlader det indtryk, at der ikke eller i hvert fald kun i meget begrænset omfang har foreligget sådanne dokumenter i forligsinstitutionen, som (A's) anmodning i skrivelsen af 13. maj 1981 omfatter.

Under en telefonsamtale den 4. maj 1983 med en af mine medarbejdere har De oplyst, at Deres klient – uanset det anførte og uanset den tid, der er gået siden anmodningen fra maj 1981 – ønsker at fastholde sin anmodning om aktindsigt.

Jeg har på den baggrund samtidig hermed henstillet til statens forligsmænd i arbejdsstridigheder, at institutionen genoptager behandlingen af (A's) anmodning om aktindsigt i skrivelsen af 13. maj 1981 og i en skrivelse til Dem angiver, hvilke dokumenter der er tale om, og meddeler Dem, i hvilket omfang anmodningen om aktindsigt kan imødekommes.

Jeg har udbedt mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.

Jeg finder ikke på det foreliggende grundlag at have tilstrækkelig anledning til at foretage videre.«

Den 7. juni 1983 sendte statens forligsmænd i arbejdsstridigheder mig en genpart af sin samtidige skrivelse til A's advokat. Det fremgik heraf, at forligsinstitutionen i anledning af min henstilling havde sendt advokaten »indberetningen fra AC af 8. maj 1981 til forligsinstitutionen, diverse indberetninger fra offentlige arbejdsgivere samt kopier af de breve til AC fra medlemsorganisationerne, som er overdraget forligsinstitutionen«. Der fandtes ikke i sagen »dokumenter eller andre oplysninger« om den kommunikation vedrørende afstemningsmetoden, som A havde anmodet om aktindsigt i.

Jeg meddelte herefter statens forligsmænd, at jeg tog det oplyste til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i sagen.

2. Boligministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 13 sager inden for boligministeriets sagsområde; to af sagerne angik generelle spørgsmål, medens 9 sager angik afgørelser og to sager sagsbehandlingsspørgsmål, heraf én sag sagsbehandlingstiden.

Af de 13 sager vedrørte 6 sager *departementet*, heraf 4 sager afgørelser og to sager generelle spørgsmål; én af disse sager, som gav anledning til en henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 2-1, angik spørgsmålet om rækkevidden af § 17 i ministeriets bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 om almennyttig boligvirksomhed. Den anden generelle sag, der ligeledes gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 2-2. En sag, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling, men hvor jeg udtalte mig mere generelt om klageadgangen i forhold til afgørelser efter bygge-

lovens § 13, er omtalt nedenfor som sag nr. 2-3.

6 sager vedrørte *boligstyrelsen*, heraf 4 sager afgørelser, som styrelsen havde truffet; én af disse sager, som gav anledning til en henstilling, angik lån til betaling af beboerindskud. To sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf den ene sag sagsbehandlingstiden; den anden sag gav anledning til kritik og henstilling og er omtalt nedenfor som sag nr. 2-4

Én sag, der vedrørte *byggestyrelsen*, er omtalt nedenfor som sag nr. 2-5.

2-1. *Boligministeriet havde givet udtryk for, at bestemmelsen i § 17 i ministeriets bekendtgørelse om almennyttig boligvirksomhed, hvorefter en almennyttig andelsboligforening i tilfælde af misligholdelse af medlemsforpligtelsen ikke alene kunne udelukke medlemmet af foreningen, men også ophæve boligoverenskomsten, havde fornøden lovhjemmel. Denne opfattelse kunne ikke give mig grundlag for bemærkninger.*

Under hensyn til, at bekendtgørelsens § 17 synes at hjemle hæveadgang i videre omfang end lejelovens § 93, henstillede jeg til boligministeriet at tage op til overvejelse, om der eventuelt i forbindelse med anden ændring af bekendtgørelsen om almennyttig boligvirksomhed måtte være anledning til at præcisere rækkevidden af bestemmelsen for så vidt angår misligholdelse af medlemsforpligtelser. (J. nr. 1982-65-15).

A klagede på vegne af Aarhus Retshjælp over, at boligstyrelsen og boligministeriet havde givet udtryk for, at bestemmelsen i § 17 i boligministeriets bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 om almennyttig boligvirksomhed har fornøden lovhjemmel.

Ved bedømmelsen af sagen fik følgende bestemmelser betydning:

Ifølge lov nr. 237 af 8. juni 1979 om leje, § 93, kan udlejerens hæve en lejeaftale i en række nærmere angivne tilfælde, hvor lejerens anses at have misligholdt sine forpligtelser. Ifølge bestemmelsen vil ophævelse af lejeaftalen bl.a. kunne ske, hvis leje ikke indbetales rettidigt, lejerens trods udlejerens påmindelse tilsidesætter sine pligter til at iagttage god skik og orden i ejendommen, eller hans

forhold trods udlejerens påmindelse er til ulempe for ejendommen eller dens beboere, eller hvis lejerer i øvrigt misligholder sine forpligtelser på en sådan måde, at hans fjernelse er påkrævet.

Ifølge § 96 kan det ikke med retsvirkning aftales, at udlejeren skal kunne hæve aftalen af andre grunde end de, der er nævnt i § 93, eller at disse skal have videregående følger for lejerer end fastsat i den nævnte bestemmelse.

Lejeloven gælder ifølge § 1 for leje af hus eller husrum.

Ifølge § 2 gælder loven ikke i det omfang, lejeforholdet er omfattet af særlige regler i anden lovgivning.

Ved lov om boligbyggeri (lovbekendtgørelse nr. 354 af 30. juli 1980) er der fastsat nærmere regler om almennyttig boligvirksomhed.

Almennyttige boligselskaber kan organiseres som enten andelsboligforeninger, garanti-selskaber eller selvejende boligselskaber.

Almennyttige boligselskaber godkendes af boligministeren, der ligeledes skal godkende selskabets vedtægter, jfr. lovens § 4.

Ifølge lovens § 4, stk. 1, kan boligministeren »fastsætte retningslinier for vedtægternes form og indhold«.

Ifølge bestemmelsens stk. 2 kan boligministeren fastsætte »almindeligt gældende regler til afløsning eller supplerung af bestemmelserne i de almennyttige boligselskabers vedtægter«.

Ifølge lovens § 12 fastsætter boligministeren nærmere regler om, hvem ledige lejligheder i almennyttige boligselskaber stilles til rådighed for, herunder om fortrinsret for husstande med børn og andre særlige befolkningsgrupper.

Forholdet mellem selskabet og de enkelte lejere er kun i begrænset udstrækning reguleret ved loven. Loven indeholder således ikke bestemmelser vedrørende ophævelse af indgåede lejeaftaler eller boligoverenskomster svarende til lejelovens § 93.

Der er ikke i lov om boligbyggeri udtrykkeligt taget stilling til, hvorvidt og i hvilket omfang forholdet mellem almennyttige boligselskaber og boligtagerne derefter skal anses for reguleret ved lov om leje.

I henhold til den ovenfor omtalte § 4, stk. 1, i lov om boligbyggeri, har boligministeriet i juni 1975 bl.a. udarbejdet »normalvedtægter for en andelsboligforening«. Ifølge § 7 i

normalvedtægten kan et medlem, der misligholder sine medlemsforpligtelser i væsentlig grad, udelukkes fra at være medlem af foreningen med sådant varsel, som bestyrelsen bestemmer.

I henhold til lovens kap. II har boligministeriet udstedt bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 om almennyttig boligvirksomhed.

Bekendtgørelsens § 17, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Misligholder en boligtager i væsentlig grad sine forpligtelser iflg. boligoverenskomsten eller lejeaftalen, eller udelukkes et medlem af en andelsboligforening på grund af misligholdelse af sine medlemsforpligtelser, kan boligselskabet hæve aftalen og forlange lejligheden fraflyttet til et nærmere fastsat tidspunkt.«

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning, socialafdelingen, forespurgte boligstyrelsen, om en boligforening med hjemmel i vedtægternes § 7 og under henvisning til boligministeriets bekendtgørelse om almennyttig boligvirksomhed, § 17, kan ekskludere en lejer i foreningen med den virkning, at lejerer må flytte, under henvisning til at lejerer ikke har betalt en istandsættelsesregning for et tidligere lejemål i den samme boligforening.

Forvaltningen bemærkede, at lejelovens opsigelsesregler også måtte gælde for boligforeninger, og at det derfor var betænkeligt, at en vedtægt, der er godkendt administrativt af boligministeriet, skulle kunne tilsidesætte en lejelovsbestemmelse. Det fremgik, at baggrunden for henvendelsen var en konkret sag, hvor lejerer var opsagt til fraflytning.

Boligstyrelsen svarede, at en udlejer efter styrelsens opfattelse kun kan hæve en lejeaftale i henhold til lov om leje, såfremt den påberåbte misligholdelse har tilknytning til den gældende lejeaftale. I henhold til lejelovens § 2 gælder lejeloven imidlertid ikke i det omfang, lejeforholdet er omfattet af særlige regler i anden lovgivning. Efter styrelsens mening omfattede udtrykket »anden lovgivning« ikke alene egentlige lovbestemmelser, men også bestemmelser såsom bekendtgørelser og vedtægter, der er udfærdiget med hjemmel i lovbestemmelser. Styrelsen påpegede, at § 17, stk. 1, i boligministeriets bekendtgørelse om almennyttig boligvirksomhed er udfærdiget med hjemmel i § 12 i lov

om boligbyggeri, og til, at boligministeriets normalvedtægter har hjemmel i § 1, stk. 2, i bekendtgørelsen om almennyttig boligvirksomhed, som igen er hjemlet i lov om boligbyggeri, § 4.

Herefter fandt boligstyrelsen, at en almennyttig andelsboligforening med hjemmel i de forannævnte bestemmelser har en formel mulighed for at bringe et medlems benyttelsesret til en bolig til ophør i det tilfælde, der var beskrevet af socialforvaltningen. Efter boligstyrelsens opfattelse bør en almennyttig andelsboligforening dog normalt ikke benytte sine beføjelser på en måde, der giver boliglavende medlemmer en ringere retsbeskyttelse end lejere i privatejede udlejningsejendomme eller i almennyttige selvejende boligselskaber og garantiselskaber. Styrelsen bemærkede videre, at de almennyttige andelsboligforeninger i samme omfang som andre almennyttige boligselskaber har en naturlig forpligtelse til i udlejnings- og administrationspraksis at tage vidtgående hensyn af social karakter.

Styrelsen tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under domstolene.

Aarhus Retshjælp rettede derpå henvendelse til boligstyrelsen om spørgsmålet. Retshjælpen anførte, at de bestemmelser, der var relevante for udelukkelsen af den pågældende boligtager og ophævelsen af boligoverenskomsten (§ 17 i bekendtgørelse om almennyttig boligvirksomhed og § 7 i boligforeningens vedtægter), savnede fornøden hjemmel i loven. § 12 i lov om boligbyggeri synes således ikke at give hjemmel for fastsættelse af ophævelsesbestemmelser, der på afgørende måde svækker lejerens retsstilling i forhold til lejelovens almindelige regler. Retshjælpen anmodede derfor styrelsen om på ny at overveje forholdet mellem lejeloven og de omhandlede bestemmelser.

Boligstyrelsen fastholdt i sit svar til retshjælpen den opfattelse, der var tilkendegivet i skrivelsen til Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning. Udover det, der var anført i denne skrivelse, henledte boligstyrelsen retshjælpen opmærksomhed på, at selv om boligstyrelsen havde lagt anvendelsen af undtagelsesbestemmelsen i lejelovens § 2 til grund, var det en udbredt opfattelse – som boligstyrelsen for så vidt for sit vedkomme- de ikke uden videre ville afvise – at anvend-

delsen af denne bestemmelse i og for sig var overflødig, når der var tale om almennyttige andelsboligforeninger, idet forholdet mellem en sådan forening og dens boliglavende medlemmer ikke er et leje-forhold, der er omfattet af § 1 i lov om leje, idet et boliglavende medlem er et medlem, der i kraft af sit medlemskab har en benyttelsesret til en bolig i foreningens ejendomme, jfr. normalvedtægternes § 5, stk. 4. Styrelsen tilføjede, at der i konsekvens heraf ikke indgås lejekontrakt, men afsluttes en boligoverenskomst, ligesom der ikke betales leje, men erlægges en boligafgift. Hvis dette synspunkt lægges til grund, er lejelovgivningen som helhed uanvendelig på forholdet imellem foreningen og dens enkelte medlemmer.

Styrelsen henviste på ny til, at afgørelsen henhører under domstolene.

Retshjælpen rettede derpå henvendelse til mig om sagen, og jeg oversendte skrivelserne til boligministeriet til besvarelse.

Ministeriet bemærkede i sin skrivelse til retshjælpen, at udtrykket »anden lovgivning«, der er omtalt i § 2 i lov om leje, omfatter den lovgivning, herunder bekendtgørelser og normalvedtægter m.v., der regulerer forholdet mellem en andelsforening og et boliglavende medlem, »hvorfor lejeloven ikke kan bringes i anvendelse over for dette forhold«.

Med hensyn til spørgsmålet, om § 17 i boligministeriets bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 har fornøden hjemmel, henviste ministeriet indledningsvis til boligbyggerilovens § 4, stk. 1, hvoraf det fremgår, at ministeren kan fastsætte retningslinier for vedtægternes form og indhold. I medfør af denne bestemmelse er bl.a. udfærdiget bekendtgørelsens § 1, stk. 2 (om udarbejdelse af normalvedtægter for selskaber), og normalvedtægterne for almennyttige andelsboligforeninger. Herefter kan en andelshaver, der i væsentlig grad misligholder medlemsforpligtelserne, udelukkes af foreningen – i hvert fald i de tilfælde, hvor normalvedtægterne gælder for foreningen.

Ministeriet henviste videre til, at boligministeren i henhold til boligbyggerilovens § 4, stk. 2, kan fastsætte almindeligt gældende regler til afløsning eller supplerung af bestemmelserne i vedtægterne. I tilfælde, hvor en almennyttig andelsboligforenings vedtægter er i strid med normalvedtægternes § 5, fastsæt-

tes det – som supplement til eller ændring af vedtægten – i bekendtgørelsens § 17, at væsentlig misligholdelse af medlemsforpligtelser under alle omstændigheder er grundlag for udelukkelse af foreningen. § 17 måtte efter ministeriets opfattelse anses at have hjemmel i boligbyggeriloven.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A følgende:

»Retshjælpen har i sagen rejst tvivl om, hvorvidt bestemmelsen i bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 § 17 har fornøden hjemmel.

Ministeriet har som hjemmel for bestemmelsen henvist til lov om boligbyggeri § 4, der i stk. 1 bemyndiger boligministeren til at fastsætte retningslinier for indholdet af boligselskabernes vedtægter, og dermed også om forholdet mellem andelsboligforeninger og deres medlemmer. Bestemmelsen i § 4, stk. 2, bemyndiger endvidere boligministeren til at supplere og ændre foreliggende vedtægter. Bemyndigelsen i stk. 1 har boligministeren udnyttet til i normalvedtægtens § 7 at fastsætte, at et medlem kan udelukkes af foreningen i tilfælde af væsentlig misligholdelse af medlemsforpligtelserne. Bemyndigelsen i stk. 2 er af boligministeren udnyttet til – som supplement til eller ændring af de bestående vedtægter – i bekendtgørelsens § 17 at åbne mulighed for, at foreningen i tilfælde af væsentlig misligholdelse af medlemsforpligtelserne ikke alene kan beslutte at udelukke medlemmet af foreningen, men også at ophæve boligoverenskomsten.

Som udgangspunkt er det efter min mening ubetænkeligt at antage, at de pågældende bestemmelser i lov om boligbyggeri indeholder fornøden hjemmel for boligministeriet til at fastsætte bestemmelser, som den i bekendtgørelsens § 17 omhandlede.

Det spørgsmål, der kan give anledning til tvivl, er, om § 4 i lov om boligbyggeri også indeholder fornøden hjemmel til at fastsætte administrative forskrifter, der indebærer en væsentlig ringere retsbeskyttelse af medlemmet end den, der efter lejelovens § 93 gælder som en præceptiv begrænsning i en udlejers adgang til at ophæve lejemål.

Afgørende for, om bestemmelsen i bekendtgørelsens § 17 på denne måde kan komme i konflikt med lejelovens § 93, er, om forholdet mellem en almennyttig andelsboligforening og dens medlemmer er omfattet af lejelovens § 93.

På baggrund af retspraksis og udtalelser i den juridiske litteratur må det formentlig antages, at bl.a. den ufravigelige bestemmelse i lejelovens § 93 finder (analog) anvendelse på forholdet mellem *private* andelsboligforeninger og deres medlemmer.

For så vidt angår spørgsmålet, om lejelovens regler kan finde anvendelse på forholdet mellem *almennyttige* andelsboligforeninger og deres medlemmer, har jeg forstået ministeriets skrivelse af 1. marts 1982 til retshjælpen således, at det er ministeriets opfattelse, at bestemmelserne i lejeloven i en vis udstrækning må anses at omfatte sådanne retsforhold. Efter ministeriets opfattelse gælder lejeloven imidlertid kun, for så vidt forholdet ikke er omfattet af særlige regler i anden lovgivning, jfr. lejelovens § 2. Sådanne bestemmelser er efter ministeriets opfattelse gyldigt fastsat med hjemmel i lov om boligbyggeri § 4 i bekendtgørelse nr. 157 af 24. april 1975 § 17, sammenholdt med normalvedtægtens § 7.

Denne opfattelse kan for så vidt ikke give mig grundlag for bemærkninger.

Angående spørgsmålet om rækkevidden af bekendtgørelsens § 17, stk. 1, finder jeg dog anledning til at bemærke følgende:

Bestemmelsen giver boligselskabet adgang til at hæve boligoverenskomsten (lejeaftalen) ikke blot i tilfælde af væsentlig misligholdelse af selve overenskomsten, men også i tilfælde, hvor et medlem udelukkes af foreningen på grund af misligholdelse af medlemsforpligtelser.

Medens hævebeføjelsen i den førstnævnte gruppe af misligholdelsestilfælde næppe i realiteten er mere vidtgående end den, der ville gælde efter lejelovens § 93, synes bekendtgørelsen i den sidstnævnte gruppe af misligholdelsestilfælde at hjemle hæveadgang, hvor en sådan ikke ville bestå ifølge lejelovens § 93.

Jeg har i den forbindelse bemærket mig, at boligstyrelsen i skrivelsen til Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning har udtalt, at en almennyttig andelsbolig-

forening normalt ikke bør benytte sine be-
føjelser på en måde, der giver de boligha-
vende medlemmer en ringere retsbeskyttel-
se end lejere i privatejede udlejningsejen-
domme eller i almennyttige selvejende bo-
ligselskaber og garantiselskaber. Styrelsen
har herved særlig bemærket, at de almen-
nyttige andelsboligforeninger i samme om-
fang som andre almennyttige boligselska-
ber har en naturlig forpligtelse til i udlej-
nings- og administrationspraksis at tage
vidtgående hensyn af social karakter.

Jeg har på denne baggrund fundet at
burde henstille til boligministeriet at tage
op til overvejelse, om der –eventuelt i for-
bindelse med anden ændring af bekendt-
gørelsen om almennyttig boligvirksomhed
– måtte være anledning til at præcisere
rækkevidden af bekendtgørelsens § 17 for
så vidt angår misligholdelse af medlems-
forpligtelser.

Det bemærkes, at den endelige afgørelse
af hjemmelsspørgsmålet hører under dom-
stolene.«

2-2. Rettet henvendelse til boligministeriet, boligstyrelsen, om beregningen af klagefristen i boligsikringslovens § 20, stk. 2 (nu § 63, stk. 3, i lov om individuel boligstøtte). (J. nr. 1982-897-17).

Under min behandling af en sag om tilbage-
betaling af boligsikring blev jeg opmærksom
på, at der kunne rejses spørgsmål om rigtig-
heden af den opfattelse, som Københavns
kommune, social- og sundhedsforvaltningen,
sikringsafdelingen og boligstyrelsen havde
givet udtryk for i sagen med hensyn til be-
regningen af klagefristen i boligsikringslo-
vens § 20, stk. 2. Under henvisning til be-
stemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5,
skrev jeg den 3. september 1982 således til
boligstyrelsen:

»...

Boligsikringslovens § 20, stk. 2, 1. pkt.,
har følgende indhold: »Klagefristen er 4
uger efter den dag, klageren har fået med-
delelse om afgørelsen.«

Lov om individuel boligstøtte, der fra
den 1. januar 1983 afløser lov om boligsik-
ring, indeholder i § 63, stk. 3, en tilsvaren-
de bestemmelse om klagefrist.

I den skrivelse (en standardskrivelse)
..., hvorved social- og sundhedsforvalt-
ningen i Københavns kommune, sikrings-
afdelingen, gav (A) meddelelse om kravet
om tilbagebetaling af boligsikring, er der
givet følgende klagevejledning:

»Det tilføjes, at de af kommunen truffe
afgørelser af spørgsmål vedrørende bolig-
sikring inden for en frist af 4 uger fra den-
ne skrivelseres datering (fremhævet af mig)
vil kunne indankes for boligministeriet,

boligstyrelsen, Slotsholmsgade 12, 1216
København K.«

I en skrivelse af 9. september til (A) an-
førte boligstyrelsen, at der efter styrelsens
opfattelse ikke var grund til at se bort fra
den skete overskridelse af klagefristen,
»uanset om denne eventuelt måtte regnes
fra datoen (fremhævet af mig) for den se-
neste skrivelse fra social- og sundhedsfor-
valtningen«.

På denne baggrund finder jeg at burde
anmode boligstyrelsen om en udtalelse om
beregningen af klagefristen. Jeg henviser
til Juridisk Grundbog 1. Loven, Forvalt-
ningsakten (1975), hvor det s. 55 er oplyst,
at det nu er fast lovgivningspraksis, at
længden af klagefrister sættes til 4 uger, og
at begyndelsestidspunktet fastsættes til
tidspunktet for meddelelse om afgørelsen.

I forbindelse hermed er der henvist til
betænkning nr. 657/72 om begrundelse af
forvaltningsafgørelser og administrativ re-
kurs m.v., s. 63-69; anf. sted s. 66 er det
anført, at hovedreglen må »...være, at en
generel klagefrist regnes fra det tidspunkt,
da en forvaltningsakt er meddelt, altså det
tidspunkt, hvor underretning om afgørel-
sen er kommet frem til vedkommende«. Jeg
henviser endvidere til den sag, der er
omtalt i ombudsmandens beretning for
1980, s. 730-35 (s. 732 f). Endelig henleder
jeg opmærksomheden på, at f.eks. bi-
standslovens § 15, stk. 3, indeholder en
regel om klagefrist, der svarer til boligsik-

ringslovens § 20, stk. 2, (og boligstøttelovens § 63, stk. 3). I den kommenterede bistandslov (1981) er s. 80 om denne regel anført, at klagefristen regnes fra det tidspunkt, da det kan anses for godtgjort, at meddelelse om afgørelsen er nået frem til klageren.

...«

Boligstyrelsen meddelte mig i skrivelse af 25. november 1982, at det i boligstyrelsens cirkulære nr. 160 af 30. august 1982, pkt. 17.2., er anført, at klagefrister løber fra det tidspunkt, da klagerne har fået meddelelse

om afgørelsen, det vil sige fra det tidspunkt, da det må anses for godtgjort, at meddelelsen er nået frem til den pågældende.

Boligstyrelsen beklagede at have udtalt sig upræcist i den konkrete sag.

Boligstyrelsen sendte social- og sundhedsforvaltningen i København en genpart af skrivelsen af 25. november 1982.

Jeg meddelte boligstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste – herunder at styrelsen havde sendt social- og sundhedsforvaltningen i København en genpart af skrivelsen af 25. november 1982 – til efterretning.

2-3. *Byggestyrelsens og boligministeriets standpunkt, hvorefter en klage over, at X kommune ikke havde anset en terrænregulering for at være til ulempe for de omliggende grunde, ikke angik spørgsmålet om forståelse af byggeloven eller af en i medfør af loven fastsat bestemmelse, gav mig ikke anledning til bemærkninger. Udtalt mig mere generelt om klageadgangen i forhold til afgørelse efter byggelovens § 13. (J. nr. 1982-705-145).*

A klagede over, at boligministeriet ved skrivelse af 10. juni 1982 meddelte ham, at ministeriet tiltrådte byggestyrelsens afgørelse af 14. april 1982, hvorefter byggestyrelsen ikke fandt betingelserne opfyldt for at realitetsbehandle hans klage over X kommunes afgørelse af 15. december 1981 om at godkende en terrænregulering i henhold til byggelovens § 13 på hans nabos ejendom.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A's nabo, B, i 1978 opførte et hus på sin ejendom, og at A i forbindelse med dette byggeri mente sig påført forskellige gener bl.a. i form af indtrængende vand og slam på hans ejendom fra naboejendommen.

I skrivelser af 4. juni samt 4. og 10. august 1981 rettede A henvendelse til X kommune, dels om de nævnte gener i forbindelse med opførelsen af B's hus, dels i anledning af, at B havde foretaget eller var ved at foretage en terrænregulering på den del af ejendommen, der lå nærmest A's ejendom. Denne terrænregulering fandt A var i strid med bl.a. byggeloven.

I den anledning underrettede X kommune, borgmesteren, i skrivelse af 10. august 1981 A om, at bygningsinspektøren over for B havde præciseret, at terrænreguleringen var

ulovlig, og at arbejdet først måtte påbegyndes, når der forelå en godkendt plan for det ændrede terræn. Denne meddelelse ville blive sendt skriftligt til B, således at byggelovens fastlagte fremgangsmåde skulle følges. Kommunen oplyste samtidig A om, at bygningsinspektoratet forventede at modtage et projekt fra B, der viste den foretagne terrænregulering. Når projektet var modtaget, ville det efter byggelovens § 13 blive forelagt kommunalbestyrelsens byplanudvalg til godkendelse, hvorefter A ville blive underrettet om den truffe afgørelse.

Efter at kommunen havde modtaget det nævnte projekt fra B, traf kommunalbestyrelsen, byplanudvalget, den 15. december 1981 afgørelse i henhold til byggelovens § 13 om at godkende den foretagne terrænregulering. Forinden var området blevet besigtiget den 24. september 1981 af bygningsinspektøren og borgmesteren.

Ved skrivelse af 23. januar 1982 klagede A til Københavns amtskommune, der ved skrivelse af 26. februar 1982 svarede, at X kommune havde haft fornøden hjemmel til den truffe afgørelse i byggelovens § 13, og at betingelserne for at klage til amtsrådet i hen-

hold til byggelovens § 23, stk. 1, ikke sås at være opfyldt.

Denne afgørelse påklagede A ved skrivelse af 20. marts 1982 til byggestyrelsen. A gjorde herved gældende, at ændringerne i terrænet på B's ejendom havde været til ulempe for A og bl.a. forårsaget oversvømmelser og jordaflejring på hans ejendom.

Byggestyrelsen svarede i skrivelse af 14. april 1982. Styrelsen henviste til, at amtsrådets afgørelser efter byggelovens § 23 kun kan påklages til byggestyrelsen, hvis afgørelsen omfatter spørgsmål om forståelsen af byggeloven eller af en bestemmelse fastsat i medfør af denne. Da det beror på en vurdering i det enkelte tilfælde, om en foretagen terrænregulering er til ulempe for de omliggende grunde, havde byggestyrelsen ikke fundet, at byggelovens betingelser for at påklage dette forhold var opfyldt.

I skrivelse af 10. maj 1982 rettede A henvendelse til boligministeriet med klage over byggestyrelsens ovennævnte afgørelse. A gjorde i denne skrivelse det samme gældende, som han tidligere havde gjort gældende over for byggestyrelsen.

Boligministeriet svarede ved skrivelse af 10. juni 1982, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre byggestyrelsens afgørelse.

I A's skrivelser til mig gjorde han i alt væsentligt det samme gældende, som han tidligere havde anført over for amtskommunen, byggestyrelsen og boligministeriet.

Byggestyrelsen anførte i en udtalelse til mig, at afgørelsen af, hvorvidt der var tale om et forhold, der er reguleret af byggelovens § 13, er et retligt spørgsmål, som er omfattet af adgangen til påklage i henhold til byggelovens § 23, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2, 1. pkt.

Kommunalbestyrelsens vurdering af, om den stedfundne terrænregulering var til ulempe for de omliggende grunde, er derimod en skønmæssig afgørelse, der efter byggestyrelsens opfattelse ikke kan påklages i henhold til byggelovens § 23.

Styrelsen havde i skrivelserne af 14. april 1982 fundet, at kommunalbestyrelsen havde fornøden hjemmel i byggelovens § 13 til at træffe afgørelsen af 15. december 1981, men afvist at kunne behandle det rent skønmæssige spørgsmål, om terrænreguleringen havde været til ulempe for de omliggende grunde.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Som anført i min skrivelse af 21. juli 1982 til Dem er adgangen til at klage til ombudsmanden over den kommunale forvaltning begrænset til de sagsområder, hvor der er hjemmel til at indbringe den kommunale afgørelse for en administrativ statsmyndighed. Jeg har derfor måttet begrænse min undersøgelse i anledning af Deres klage til at angå spørgsmålet om, hvorvidt det var berettiget, at boligministeriet ved skrivelse af 10. juni 1982 tiltrådte byggestyrelsens afgørelse af 14. april 1982, hvorefter betingelserne for at realitetsbehandle Deres klage ikke var opfyldt.

Følgende bestemmelser i byggeloven er af betydning for min stillingtagen hertil:

§ 13, stk. 1.

»I bebyggede områder må en grunds naturlige terræn ikke ændres ved afgravning, påfyldning eller på anden måde, som kan være til ulempe for de omliggende grunde. Dette gælder, uanset om lovens bestemmelser i øvrigt kommer til anvendelse ved det pågældende arbejde.«

§ 22, stk. 1.

»Der kan meddeles dispensation fra bestemmelser i loven og de i medfør af loven fastsatte bestemmelser, når det skønnes foreneligt med de hensyn, som ligger til grund for de pågældende bestemmelser.«

§ 23.

»Kommunalbestyrelsens afgørelser, jfr. dog § 12, stk. 7, kan påklages til amtsrådet, i Københavns og Frederiksberg kommuner til boligministeren, hvis afgørelsen omfatter spørgsmål om forståelse af loven eller af en i medfør af denne fastsat bestemmelse. Påklage kan endvidere tillades, hvis afgørelsen efter klagemyndighedens vurdering har almindelig interesse eller videregående betydelige følger for klageren.

Stk. 2. Amtsrådets afgørelser kan påklages til boligministeren, hvis afgørelsen omfatter spørgsmål om forståelse af loven eller af en i medfør af denne fastsat bestemmelse. Amtsrådets afgørelse af, om de

i stk. 1, sidste pkt., nævnte klagebetingelser er opfyldt, kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens og amtsrådets afgørelser kan i øvrigt ikke påklages til anden administrativ myndighed.«

Det, der er spørgsmålet, er, om (X) kommunes, byplanudvalgets, afgørelse af 15. december 1981 »omfatter spørgsmål om forståelse af loven«. I så fald kan afgørelsen påklages til amtsrådet i medfør af bestemmelsen i byggelovens § 23, stk. 1, 1. pkt., og videre til byggestyrelsen og boligministeriet efter lovens § 23, stk. 2, 1. pkt. Det bemærkes i denne forbindelse, at udtrykket »spørgsmål om forståelse af loven« i praksis fortolkes på linie med bestemmelsen i kommuneplanlovens § 48, stk. 1, der anvender formuleringen »en kommunalbestyrelses afgørelse . . . kan påklages . . . for så vidt angår retlige spørgsmål«. Forholdet er således det, at klageadgangen efter byggelovens § 23, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2, 1. pkt., alene vedrører retlige spørgsmål, men ikke omfatter de afgørelser (eller elementer i en afgørelse), der beror på et administrativt skøn.

Efter min opfattelse er retsstillingen herefter i hovedtræk følgende:

Hvis en kommunalbestyrelse finder, at en terrænregulering er af den karakter, der omhandles i byggelovens § 13, og at den derfor kun kan gennemføres, hvis der meddeles dispensation i medfør af lovens § 22, stk. 1, da kan kommunalbestyrelsens afgørelse om at imødekomme byherrens ønske om dispensation ikke påklages efter de nævnte bestemmelser. Afgørelsen af, om en dispensation i det konkrete tilfælde » . . . skønnes forenelig med de hensyn, som ligger til grund for de pågældende bestemmelser«, vedrører ikke et retligt spørgsmål, men beror på et skøn. Hvis kommunalbestyrelsen derimod nægter at imødekomme byherrens begæring om dispensation, er det et retligt spørgsmål, om dispensation overhovedet kunne anses for påkrævet, og byherren må derfor kunne få efterprøvet, om den påtænkte (eller gennemførte) terrænregulering er af en sådan karakter, at den kan anses for omfattet af forbudsbestemmelsen i bygge-

lovens § 13.

I det foreliggende tilfælde er forholdet det, at Deres nabo ved gennemførelsen af terrænreguleringen på sin ejendom gik ud fra, at reguleringen ikke kunne anses for omfattet af byggelovens § 13, og at kommunen efter en besigtigelse på stedet tilsluttede sig denne vurdering. Kommunens afgørelse af 15. december 1981 er således udtryk for, at der vel var tale om en terrænregulering, men at den ikke kunne anses for at være til ulempe for de omliggende grunde, og at der derfor ikke opstod spørgsmål om at opfordre Deres nabo til at indgive ansøgning om dispensation fra byggelovens § 13 i medfør af samme lovs § 22.

Det er byggestyrelsens og boligministeriets opfattelse, at dette må anses for en skønmæssig afgørelse, der ikke kan påklages efter byggelovens § 23, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2, 1. pkt. Jeg går ud fra, at myndighederne herved har lagt vægt på, at en kommunalbestyrelses afgørelse om at meddele dispensation under henvisning til, at ulemperne for de omliggende ejendomme er beskedne, som nævnt ovenfor, ikke kan påklages, og at det må forekomme mindre vel foreneligt hermed at antage, at kommunalbestyrelsens i nogen grad skønmæssigt prægede vurdering af, om virkningerne i forhold til de omliggende ejendomme af en konkret terrænregulering overhovedet er af en sådan karakter, at der er anledning til at stille krav om indgivelse af dispensationsansøgning, skulle være undergivet adgang til klage efter de nævnte bestemmelser.

Dette standpunkt kan ikke give mig anledning til bemærkning.

Det kan derfor ikke give mig grundlag for kritik, at byggestyrelsen og boligministeriet afviste at realitetsbehandle Deres klage over (X) kommunes afgørelse af 15. december 1981, og da der herefter som nærmere anført i min skrivelse af 21. juli 1982 til Dem heller ikke kan klages til ombudsmanden over den af kommunen truffene afgørelse, foretager jeg ikke videre i anledning af Deres henvendelse.

. . .«

2-4. *I en sag om tilbagebetaling af boligsikring havde en klager udtrykkeligt gjort boligstyrelsen bekendt med, at han over for kommunen havde anmodet om at blive gjort bekendt med det materiale, der havde ligget til grund for afgørelsen, og over for styrelsen udtalt sig således, at styrelsen måtte forstå, at klageren efter at have gennemgået materialet ville vende tilbage til sagen over for styrelsen. Boligstyrelsen traf afgørelse i sagen uden at afvente klagerens bemærkninger.*

Udtalt, at det måtte følge af bestemmelserne i offentlighedslovens § 11, stk. 1, og § 12, stk. 1 og 2, jfr. pkt. 35 i justitsministeriets vejledning om offentlighedsloven, at boligstyrelsen under de nævnte omstændigheder var afskåret fra at træffe afgørelsen på det foreliggende grundlag. Boligstyrelsen burde, før styrelsen traf afgørelse i sagen, have meddelt klageren – eventuelt med angivelse af en frist – at styrelsen afventede hans bemærkninger.

Henstillet til boligstyrelsen at undergive sagen en fornyet behandling. (J. nr. 1981-1296-17).

A klagede over boligstyrelsens sagsbehandling i en sag om boligsikring. De enkelte punkter vedrørende A's klage over sagsbehandlingen er nærmere angivet nedenfor.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune, sikringsafdelingen, i (en standard) skrivelse af 6. maj 1981 (stilet til A's tidligere adresse i København) oplyste A om, at han i perioden fra den 1. januar 1979 til den 31. december 1979 havde fået udbetalt 990 kr. for meget i boligsikring.

Da A ikke havde givet oplysninger om væsentlige ændringer i sine indtægtsforhold, havde det ikke været muligt tidligere at foretage en regulering. Forvaltningen anmodede A om at tilbagebetale det nævnte beløb.

Forvaltningen oplyste A om, at afgørelsen om tilbagebetaling »indenfor en frist af 4 uger fra denne skrivelser datering« kunne påklages til boligministeriet, boligstyrelsen. (Denne angivelse af beregningen af klagefristen gav anledning til, at jeg af egen drift iværksatte en undersøgelse; denne sag er omtalt ovenfor som sag nr. 2-2).

Med skrivelse af 27. maj 1981, stilet til A's nye adresse i Nykøbing Sjælland, sendte forvaltningen A skrivelser af 6. maj 1981.

I skrivelse af 14. juni 1981 anmodede A social- og sundhedsforvaltningen i København, sikringsafdelingen, »under henvisning

til forvaltningens skrivelse af 6. maj dette år, fremsendt til min nye adresse den 27. forrige måned« om aktindsigt som part i sagen. A angav nærmere, hvilke akter og oplysninger han ønskede at modtage. A bad bl.a. om at modtage »regler for tilbagebetaling af udbetalt boligtilskud, herunder forældelsesreglerne«.

A sendte en genpart af skrivelserne til boligstyrelsen. A anførte i skrivelserne til forvaltningen:

»Kopi heraf er tilsendt boligstyrelsen . . . , idet jeg umiddelbart finder afgørelsen forkert.«

Boligstyrelsen modtog genparten af skrivelserne den 17. juni 1981.

I skrivelse af 18. juni 1981 til A meddelte boligstyrelsen, at styrelsen i anledning af hans klage samtidig havde anmodet Københavns kommune om en udtalelse. »Når udtalelsen foreligger, vil man vende tilbage til sagen.«

Københavns kommune, social- og sundhedsforvaltningen, sikringsafdelingen, havde i sagen foretaget følgende notat den 22. juni 1981:

»En medarbejder i boligstyrelsen oplyser, at sagen er sendt til udtalelse hos os, samt at det nok er bedst, at vi blot bevilger aktindsigt, besvarer udtalelsen, hvorefter eventuelle indsigelser eller lignende kan fremsættes over

for boligstyrelsen (som eventuelt vil sende vort svar til høring hos klageren).

...«

Med skrivelse af 10. juli 1981 sendte social- og sundhedsforvaltningen i København, sikringsafdelingen, A genpart af sagens akter. Forvaltningen redegjorde bl.a. for reglerne om tilbagebetaling af boligsikring og om forældelse af tilbagebetalingskrav. Forvaltningen oplyste, at forvaltningen samtidig havde afgivet udtalelse til boligstyrelsen i anledning af A's klage dertil. Forvaltningen vedlagde en genpart af udtalelsen til boligstyrelsen.

I udtalelsen til boligstyrelsen oplyste forvaltningen, at forvaltningen samtidig havde givet A aktindsigt m.v. samt en kopi af udtalelsen til boligstyrelsen.

I skrivelse af 22. juli 1981 meddelte boligstyrelsen A – i anledning af hans klage i skrivelse af 14. juni 1981 – at styrelsen efter en gennemgang af sagen ikke havde fundet grundlag for at ændre Københavns kommunes afgørelse om tilbagebetaling af boligsikringen.

I skrivelse af 20. august 1981 til boligstyrelsen anførte A følgende:

»...«

Jeg kvitterer hermed for modtagelsen af det ønskede materiale sendt fra social- og sundhedsforvaltningen i København – tilsendt i min ferie.

Samtidig bekræfter jeg at have modtaget boligstyrelsens skrivelse af 22. juli d.å., hvortil jeg skal bemærke, at jeg er dybt forundret over, at en ankeinstans udtaler sig, før klageren har haft mulighed for overhovedet at indsende ankeinstans (boligstyrelsen) en klage.

Jeg tillader mig at gøre opmærksom på, at mit brev af 14. juni d.å. er stilet til social- og sundhedsforvaltningen i København med anmodning om aktindsigt, og det var derfor naturligt, at jeg begrundede mit ønske om aktindsigt.

På grund af manglende materiale, som det fremgår af mit brev af 14. juni d.å., kunne jeg ikke tage endelig stilling før jeg havde dette materiale.

Boligstyrelsen fik blot indsendt en kopi af brevet, således at der ikke på et senere tidspunkt fra ankeinstansens side, kunne gøres indsigelse overfor en for sent indgiven ankeskrivelse.

Jeg tillader mig herefter at se bort fra boligstyrelsens skrivelse af 22. f.m., idet jeg som part i sagen har ret til at anke en forvaltnings afgørelse, hvilket hermed sker.

...«

A redegjorde i øvrigt for sin opfattelse med hensyn til spørgsmålet om tilbagebetaling af boligsikringen.

I skrivelse af 9. september 1981 meddelte boligstyrelsen A følgende:

»...«

I skrivelse af 20. august 1981 har De klaget over, at boligstyrelsen har truffet en afgørelse, inden De reelt har klaget til boligstyrelsen.

De har oplyst, at Deres brev af 14. juni 1981 var stilet til social- og sundhedsforvaltningen i København med anmodning om aktindsigt, og at boligstyrelsen blot fik tilsendt en kopi af brevet, således at der ikke på et senere tidspunkt fra ankeinstansens side kunne gøres indsigelse over for en for sent indgiven klage.

De har derefter tilladt Dem at se bort fra boligstyrelsens afgørelse af 22. juli 1981, idet De anfører, at De som part i sagen har ret til at anke en forvaltnings afgørelse, hvilket hermed er sket.

Det fremgår af sagen, at social- og sundhedsforvaltningen i København traf afgørelse den 6. maj 1981, og at forvaltningens seneste skrivelse er af 10. juli 1981.

I denne anledning skal man meddele, at boligstyrelsen har opfattet Deres skrivelse af 14. juni 1982 til social- og sundhedsforvaltningen i København som en klage over forvaltningens afgørelse, hvilket fremgår af boligstyrelsens skrivelse til Dem af 18. juni 1981, hvor det videre oplyses, at boligstyrelsen har anmodet Frederiksberg kommune om en udtalelse.

Med virkning fra den 1. januar 1981 er der indført en klagefrist i boligsikringslovens § 20, der bevirker, at der for alle sager, der afgøres efter lovens ikrafttræden den 1. januar 1981, er fastsat en klagefrist på 4 uger, uanset om sagen f.eks. vedrører krav på tilbagebetaling af for meget udbetalt boligsikring for en periode, der ligger før den 1. januar 1981. Klagemyndigheden kan se bort fra overskridelse af klagefristen, når der foreligger særlige omstændigheder. Bestemmelsen indebærer, at klagemyndigheden i særlige

tilfælde kan se bort fra fristoverskridelsen. Som eksempler på sådanne særlige tilfælde nævnes i boligstyrelsens cirkulære af 28. november 1980 om ændringer i boligsikringsloven hospitalsophold, bortrejse af længere varighed og lignende.

Ved sin afgørelse af 22. juli 1982 bortså boligstyrelsen fra overskridelsen af klagefristen, da De i skrivelse af 14. juni 1981 oplyste, at social- og sundhedsforvaltningens afgørelse først var kommet frem til Deres nye adresse den 27. maj 1981.

Boligstyrelsen finder herefter ikke, at der i nærværende sag foreligger en særlig grund til at se bort fra den skete overskridelse af klagefristen, uanset om denne eventuelt måtte regnes fra datoen for den seneste skrivelse fra social- og sundhedsforvaltningen.

Boligstyrelsen har herefter ikke fundet grundlag for at behandle den af Dem ved skrivelse af 20. august 1981 indbragte klage.

...«

I anledning af, at A af Københavns kommune var blevet rykket for tilbagebetalingskravet, havde han i skrivelse af 8. september 1981 sendt boligstyrelsen en genpart af sin skrivelse af 20. august 1981. I skrivelsen af 8. september 1981 anførte han, »... idet mit brev af 20. august dette år udgør min klage og ikke som af boligstyrelsen fejlagtigt mit brev til social- og sundhedsforvaltningen af 14. juni dette år«.

I anledning af A's skrivelse af 8. september 1981 meddelte boligstyrelsen ham følgende i skrivelse af 17. september 1981:

»...

De har oplyst, at Deres skrivelse af 20. august 1981 udgør Deres egentlige klage og ikke, som af boligstyrelsen antaget, Deres skrivelse til social- og sundhedsforvaltningen af 14. juni 1981.

I denne anledning skal man meddele, at boligstyrelsen kan henholde sig til sin skrivelse af 9. september 1981, da der ikke ses at være fremkommet nye oplysninger i sagen.

...«

I skrivelse af 19. september 1981 til boligstyrelsen redegjorde A for fremsendelsen af forvaltningens skrivelse af 6. maj 1981. Med henvisning hertil anførte A, at ankefristen i hvert fald *tidligst* udløb den 24. juni 1981. Det var i øvrigt A's opfattelse – som han nærmere redegjorde for – at ankefristen først

løb fra den 28. maj 1981 (da han modtog forvaltningens skrivelse af 27. maj 1981).

I skrivelse af 23. oktober 1981 til A henholdt boligstyrelsen sig til styrelsens skrivelser af 9. og 17. september 1981, »da der ikke ses at være fremkommet nye oplysninger i sagen«.

I klagen til mig anførte A, at han ønskede at klage over, at boligstyrelsen ikke havde beregnet ankefristen korrekt, og at boligstyrelsen ikke havde taget hensyn til hans ønske om aktindsigt ved at give ham lejlighed til – efter at have modtaget akterne – at fremkomme med sine bemærkninger.

I en udtalelse i anledning af A's klage til mig meddelte boligstyrelsen, at styrelsen »kan henholde sig til sin afgørelse af 22. juli 1981, som er fastholdt over for klageren ved skrivelser af 9. september 1981, 17. september 1981 og 23. oktober 1981«.

Styrelsen redegjorde endvidere for de forhold, som efter styrelsens opfattelse talte for at fastholde afgørelsen om tilbagebetaling. Styrelsen anførte herudover følgende:

»...

Endvidere kan det oplyses, at boligstyrelsen opfattede boligsikringsmodtagerens skrivelse af 14. juni 1981 til social- og sundhedsforvaltningen i København som en klage over forvaltningens afgørelse, hvilket fremgår af boligstyrelsens skrivelse af 18. juni 1981 til boligsikringsmodtageren.

Endelig har boligstyrelsen ved sine afgørelser af henholdsvis 17. september 1981 og 23. september 1981 henholdt sig til den tidligere truffe afgørelse, da der ikke efter boligstyrelsens opfattelse var fremkommet nye oplysninger i sagen.

...«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig meddelte boligministeriets departement, at departementet kunne henholde sig til udtalelsen fra boligstyrelsen, og at departementet ikke havde yderligere bemærkninger:

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»I.a. Efter bestemmelsen i lov om boligsikring (lovbekendtgørelse nr. 513 af 25. november 1980) § 20, stk. 1, kan afgørelser, der er truffet af kommunalbestyrelsen i København, påklages til boligministeren.

Efter lovens § 23, stk. 1, kan boligministeren bemyndige en under ministeriet op-

rettet styrelse til at udøve de beføjelser, der er tillagt boligministeren efter loven om boligsikring. Efter lovens § 23, stk. 2, kan boligministeren fastsætte regler om, at afgørelser, der er truffet af styrelsen, ikke kan indbringes for boligministeren.

Efter bekendtgørelse nr. 375 af 10. august 1979 om henlæggelse af opgaver og beføjelser til boligstyrelsen § 18, stk. 3, er afgørelser, der er truffet af boligstyrelsen om boligsikring endelige.

Boligsikringslovens § 20, stk. 2, har følgende indhold:

»Klagefristen er 4 uger efter den dag, klageren har fået meddelelse om afgørelsen. Amtsmanden og boligministeren kan se bort fra overskridelse af klagefristen, når der er særlig grund hertil.«

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, sendte Københavns kommunes social- og sundhedsforvaltning, sikringsafdelingen, med skrivelsen af 27. maj 1981 Dem afgørelsen i skrivelsen af 6. maj 1981. Jeg må lægge til grund, at De ikke modtog den skrivelse af 6. maj 1981, der var stilet til Deres tidligere adresse i København – f.eks. ved at skrivelsen blev eftersendt til Deres adresse i Nykøbing Sjælland. Deres klage i skrivelsen af 14. juni 1981 må således anses for rettidigt indgivet til boligstyrelsen.

Der var derfor ikke – som anført af boligstyrelsen i skrivelsen af 9. september 1981 – anledning til for styrelsen på grundlag af Deres skrivelse af 14. juni 1981 (genpart heraf) at anvende bestemmelsen i boligsikringslovens § 20, stk. 2, 2. punktum.

b. Der kan efter min opfattelse for så vidt rejses spørgsmål om, hvorvidt Deres skrivelse af 14. juni 1981 (genpart heraf) til boligstyrelsen, således som styrelsen antog i skrivelsen af 18. juni 1981, efter sit indhold måtte betragtes som en klage eller blot som en meddelelse om, at De overvejede at klage. Ved den sidstnævnte forståelse af skrivelsen kunne rejses spørgsmål, om boligstyrelsen ved henvendelse til Dem burde angive, inden for hvilken frist en klage måtte være indgivet for at blive undergivet realitetsbehandling.

Allerede fordi boligstyrelsen i skrivelsen af 18. juni 1981 til Dem anerkendte skrivelsen som en klage, finder jeg imidlertid

ikke, at der er anledning til at gå nærmere ind på disse spørgsmål.

2. Offentlighedslovens § 11, stk. 1, og § 12, stk. 1 og 2, har følgende indhold:

§ 11, stk. 1:

»Såfremt en part under sagens behandling fremsætter begæring om at blive gjort bekendt med sagens dokumenter og denne begæring efter loven skal imødekommes, udsættes sagens afgørelse, indtil der er givet parten adgang til at gøre sig bekendt med dokumenterne.«

§ 12, stk. 1 og 2:

»Den, der er part i en sag, som er til behandling i den offentlige forvaltning, kan på ethvert tidspunkt af behandlingen forlange, at sagens afgørelse udsættes, indtil han har afgivet en udtalelse om sagen.

Stk. 2. Myndigheden kan fastsætte en frist for afgivelsen af den nævnte udtalelse.«

I punkt 35 i justitsministeriets vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen er anført følgende:

»I praksis er det rent ofte forekommet, at en part på et tidligt stadium af sagens behandling, undertiden i selve ansøgningen, under henvisning til partsoffentlighedslovens § 10 har fremsat krav om, at sagen ikke afgøres, før han har haft lejlighed til at gøre sig bekendt med de dokumenter, der tilvejebringes i forbindelse med sagens behandling, og til at fremsætte sine bemærkninger hertil. Efter justitsministeriets opfattelse indebærer bestemmelsen i § 12, stk. 1, at sådanne begæringer må imødekommes med det forbehold, der følger af bestemmelserne i § 12, stk. 3, jfr. § 11, stk. 2; myndigheden kan fastsætte en frist for afgivelse af den nævnte udtalelse, jfr. § 12, stk. 2.«

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, anmodede De i skrivelsen af 14. juni 1981 (med genpart til boligstyrelsen) Københavns kommune om aktindsigt (m.v.). De anførte i skrivelsen, at De »umiddelbart finder forvaltningens afgørelse forkert«. Boligstyrelsen blev bekendt med, at Københavns kommunes social- og sundhedsforvaltning, sikringsafdelingen,

med skrivelsen af 10. juli 1981 sendte Dem genpart af sagens akter m.v.

I hvert fald i det foreliggende tilfælde, hvor De ved Deres henvendelse til boligstyrelsen udtrykkeligt havde gjort styrelsen bekendt med, at De havde anmodet om at blive gjort bekendt med det materiale, der havde dannet grundlag for den trufne afgørelse, og hvor styrelsen måtte forstå, at De efter at have gennemgået materialet ville vende tilbage til sagen over for styrelsen, finder jeg, at det må følge af de ovenfor nævnte bestemmelser, at boligstyrelsen var afskåret fra at træffe afgørelse i sagen på det foreliggende grundlag.

Efter min opfattelse burde boligstyrelsen derfor, før styrelsen traf afgørelse i sagen, have meddelt Dem – eventuelt med angivelse af frist, jfr. offentlighedslovens § 12, stk. 2 – at styrelsen afventede Deres bemærkninger.

Jeg har gjort boligstyrelsen bekendt med min opfattelse, og jeg har samtidig hermed henstillet til boligstyrelsen at undergive

Deres (rettidige) klage i skrivelsen af 14. juni 1981 en fornyet behandling, således at der herunder tages stilling til det, der er anført i Deres skrivelse af 20. august 1981. Jeg må henvise Dem til over for boligstyrelsen at fremkomme med Deres eventuelle yderligere bemærkninger vedrørende sagens realitet.

...«

I skrivelse af 1. november 1982 meddelte boligstyrelsen mig, at styrelsen på ny havde behandlet sagen, men ikke fundet grundlag for at kritisere det af kommunen anvendte beregningsgrundlag til brug for beregningen af boligsikring i 1979. Boligstyrelsen tiltrådte herefter den af kommunen trufne afgørelse om at kræve tilbagebetaling af den boligsikring, der var blevet udbetalt i perioden 1. januar–31. marts 1979, i alt 990 kr.

Jeg meddelte herefter boligstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

2-5. *Udtalt, at en dom, hvorved sælgeren af en fast ejendom blev pålagt at betale køberne erstatning i anledning af, at kommunen forlangte en bygning nedrevet som ulovlig, ikke i sig selv kunne antages at afskære byggestyrelsen fra som klageinstans at realitetsbehandle en klage, hvorefter kommunen ved sin passivitet måtte anses for at have afskåret sig fra at anvende byggelovens lovliggørelsesregler. Der var ikke grundlag for at antage, at der ved dommen var truffet nogen afgørelse om berettigelsen af kommunens beslutning.*

Henstillet til byggestyrelsen at genoptage sagens behandling med henblik på en fornyet stillingtagen til, om sagen burde undergives realitetsbehandling. (J. nr. 1982-68-145).

A klagede over, at byggestyrelsen ved skrivelser af 6. maj og 7. juni 1982, uanset at klagebetingelserne ansås for opfyldt, havde afvist at realitetsbehandle en sag om tilladelse til at bibeholde en tilbygning på en ejendom i Ikast kommune under henvisning til, at spørgsmålet om bygningernes lovlighed måtte anses for endeligt fastslået ved retten i Brædstrup dom af 9. december 1981.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at der på den nævnte ejendom i 1947 blev opført et beboelseshus. I 1961 købte B ejendommen. Den 17. august 1972 udstedte

Ikast kommune byggetilladelse til ombygningsarbejder på ejendommen. Efter ombygningen udgjorde beboelsesbygningerne m.v. i alt 187 m² bebygget areal bestående af en bygning i ét plan på 129 m², der var sammenbygget med et ældre baghus på 58 m², hvori B lod installere 4 strikkemaskiner. Derudover var der på grunden en garage på 25 m². Etplanshuset og garagen blev opført i forbindelse med ombygningen i 1972. Byggetilladelsen blev udstedt på grundlag af tegninger, B havde indsendt, og hvorpå baghuset ikke var angivet. Den 9. februar 1973 ud-

stedte kommunen på grundlag af en besigtigelse, der blev foretaget af bygningsinspektøren den 1. februar 1973, bygningsattest. Ved attesten bekræftede kommunen, at det på ejendommen i henhold til byggetilladelsen udførte byggearbejde bestående i en »tilbygning, beboelse samt garage«, så vidt det ved eftersyn havde kunnet konstateres, var udført i overensstemmelse med bygningslovgivningen samt de til tilladelsen knyttede betingelser.

Den 15. april 1977 udfærdigede B anmeldelse til bygnings- og boligregisteret. Ifølge denne anmeldelse var der på grunden alene opført en beboelsesbygning på 129 m² samt en garage på 25 m², medens baghuset på 58 m² ikke var nævnt. B overdrog ved slutsedel af 25. november 1978 og endeligt skøde af 26. januar 1979 ejendommen til C og D. Overdragelsen blev formidlet af A som ejendomsmægler. Til brug for A's udbud af ejendommen til salg havde A fra B modtaget en beskrivelse af ejendommen, hvorefter ejendommen bestod af en beboelsesbygning på 129 m² samt et baghus på 30-35 m². Denne beskrivelse lå til grund for ejendomshandelens afslutning.

Da C og D fra det centrale bygnings- og boligregister modtog meddelelse om, at det bebyggede areal var angivet til 129 m², rettede de henvendelse til Ikast kommune med spørgsmål om, hvorvidt baghuset var lovligt. Bygningsinspektøren forelagde henvendelsen for teknisk udvalg, der behandlede sagen på møde den 11. august 1980. Udvalget meddelte dem ved skrivelse af 13. august 1980, at udvalget nu havde konstateret, at baghuset ikke som forudsat ved tilladelsen i 1972 af ombygningsprojektet var blev fjernet. Udvalget anførte, at byggeriet herved var i strid med dels byggelovens bestemmelser om maksimal udstrækning af byggeri, der er opført nærmere naboskel end 2,50 m, dels med den for grunden foreskrevne bebyggelsesprocent på 25. Udvalget fandt ikke grundlag for at meddele bibeholdelsesdispensation og henstillede, at byggeriet snarest blev bragt i overensstemmelse med det godkendte projekt ved fjernelse af baghuset.

På foranledning af C's og D's advokat blev spørgsmålet om meddelelse af lovliggørelsesdispensation til bibeholdelse af baghuset på ny forelagt teknisk udvalg, der ved skrivelse af 15. oktober 1980 meddelte, at

udvalget fastholdt afgørelsen af 13. august 1980. Udvalget tilføjede, at det – på baggrund af den bygningsmæssige kvalitet af baghuset – ved besigtigelsen den 1. februar 1973 i forbindelse med udstedelsen af bygningsattesten havde været indlysende, at baghuset skulle fjernes, når B's bohavet var blevet flyttet fra baghuset til den nye beboelsesbygning. Udvalget bemærkede endvidere, at der ikke forud for den 1. februar 1973 havde foreligget dokumentation for byggeriets lovlige opførelse.

C og D anlagde den 28. januar 1981 sag imod B med påstand om, at han blev dømt til at betale kr. 34.400 i erstatning som følge af, at baghuset måtte anses for ulovligt og nu forlangtes nedrevet af kommunen.

Sagsøgte påstod sig frifundet, subsidiært pålagt at betale et mindre beløb.

Under retssagen afgav blandt andre bygningsinspektøren i Ikast kommune vidneforklaring. Han forklarede, at der ikke i kommunens arkiver eller protokoller forelå oplysninger om, hvorvidt der var givet tilladelse til opførelse af baghuset, at ejendommen ikke forud for byggetilladelsen af 17. august 1972 havde været besigtiget, at han først ved besigtigelsen den 1. februar 1973 var blevet opmærksom på eksistensen af baghuset, at han ikke erindrede at have besigtiget baghuset, men at det var en klar forudsætning for byggeriets lovlighed, at baghuset skulle nedrives. Bygningsattesten var blevet udstedt, uden at der forelå dokumentation for, at baghuset var nedrevet, fordi kommunen stolede på, at B ville sørge for nedrivningen. Attesten var blevet udstedt på anmodning fra B for at hjælpe ham med at få belåningen af huset bragt i orden så hurtigt som muligt.

Sagsøgte B gjorde under sagen bl.a. gældende, at han efter bygningsinspektørens besigtigelse den 1. februar 1973 og modtagelsen af bygningsattesten den 9. februar 1973 med føje måtte gå ud fra, at kommunen havde frafaldet at forlange baghuset nedrevet, i hvert fald når hensås til den lange tid, hvori kommunen havde forholdt sig passiv og derfor ikke havde haft grund til at oplyse C og D om, at baghuset skulle nedrives. Sagsøgerne gjorde derimod gældende, at B ved at fortie ovenstående havde tilsidesat sin oplysningspligt over for køberne.

Retten afsagde den 9. december 1981 følgende dom:

»Retten finder efter de af sagsøgeren (D) og ejendomsmægler (A) afgivne forklaringer at måtte lægge til grund, at der under salgsforhandlingerne fra sagsøgte side intet er nævnt om baghusets ulovlighed. Uanset at det efter oplysningerne om behandlingen af byggesagen og den omstændighed, at kommunen efter bygningsattestens udstedelse intet har foretaget til konstatering af, om baghuset var nedrevet, må anses for overvejende betænkeligt at lægge til grund, at sagsøgte på tidspunktet for handelen var klar over ulovligheden, findes sagsøgte, der i hvert fald må antages at have næret en sådan tvivl om lovligheden, at han burde have bragt spørgsmålet herom på tale over for sagsøgerne inden handelens afslutning, herefter pligtig at betale sagsøgerne erstatning som påstået.«

I skrivelse af 30. september 1981 havde A til Ringkøbing amtskommune påklaget Ikast kommunes afgørelse om at kræve baghuset nedrevet.

Amtskommunen meddelte i skrivelse af 17. december 1981 A, at det påklagede forhold ikke opfyldte betingelserne i byggelovens § 23 for at blive indbragt for amtskommunen som klageinstans.

I skrivelser af 28. november 1981 og 19. januar 1982 rettede A henvendelse til boligministeriet om sagen. I skrivelse af 16. januar 1982 rettede A desuden henvendelse til mig om sagen. Jeg forstod, at A bl.a. ønskede at klage over, at Ikast kommunes tekniske udvalg ved afgørelser af 13. august og 15. oktober 1980 havde afslået ansøgninger fra C og D om tilladelse til at bibeholde baghuset, uanset at det efter kommunens opfattelse efter ombygningen i 1972 måtte anses for ulovligt. Jeg bemærkede mig, at A bl.a. gjorde gældende, at lovliggørelsesreglerne i bygningslovgivningen ikke kunne finde anvendelse, når kommunen igennem en periode på 9 år havde udvist passivitet, og videresendte ved skrivelse af 15. februar 1982 A's skrivelse til boligministeriet, byggestyrelsen, til videre foranstaltning med henblik på styrelsens stillingtagen til, om dette spørgsmål kunne henregnes til spørgsmål om forståelse af loven, jfr. byggelovens § 23.

Byggestyrelsen meddelte i skrivelse af 6. maj 1982 A, at uanset at klagebetingelserne i byggelovens § 23, stk. 2, måtte anses for opfyldt, måtte byggestyrelsen under henvisning til, at bygningens ulovlighed måtte anses en-

deligt fastslået ved retten i Brædstrupspåankede dom af 9. december 1981, afvise at tage A's klage op til behandling efter byggelovens § 23, stk. 2, idet byggestyrelsen ikke gennem den administrative rekurs kunne ændre domsresultatet for de berørte parter.

Byggestyrelsen meddelte ved skrivelse af 7. juni 1982 A, efter at han på ny havde rettet henvendelse om sagen, at styrelsen måtte henholde sig til afgørelsen af 6. maj 1982.

Derpå indgav A klage til mig over byggestyrelsens afgørelser af 6. maj og 7. juni 1982. Han anførte heri det samme, som han tidligere havde gjort gældende over for boligministeriet, byggestyrelsen.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Spørgsmålet om påklage af afgørelser, der træffes på grundlag af bygningslovgivningen, er reguleret ved bestemmelsen i § 23 i byggeloven (lovbekendtgørelse nr. 152 af 15. april 1982), der har følgende indhold:

§ 23:

»Kommunalbestyrelsens afgørelser, jfr. dog § 12, stk. 7, kan påklages til amtsrådet, i Københavns og Frederiksberg kommuner til boligministeren, hvis afgørelsen omfatter spørgsmål om forståelse af loven eller af en i medfør af denne fastsat bestemmelse. Påklage kan endvidere tillades, hvis afgørelsen efter klagemyndighedens vurdering har almindelig interesse eller videregående betydelige følger for klageren.

Stk. 2: Amtsrådets afgørelser kan påklages til boligministeren, hvis afgørelsen omfatter spørgsmål om forståelse af loven eller af en i medfør af denne fastsat bestemmelse. Amtsrådets afgørelse af, om de i stk. 1, sidste pkt., nævnte klagebetingelser er opfyldt, kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Stk. 3: Kommunalbestyrelsens og amtsrådets afgørelser kan i øvrigt ikke påklages til anden administrativ myndighed.«

På grundlag af byggestyrelsens skrivelser af 6. maj og 7. juni 1982 til Dem må jeg lægge til grund, at byggestyrelsen anså betingelserne for påklage i § 23 for opfyldt, at det påklagede spørgsmål således

af styrelsen blev anset for at angå »forståelse af loven«, og at styrelsen alene fandt at måtte afvise at realitetsbehandle sagen, fordi netop det spørgsmål, der ellers ville have givet styrelsen anledning til at realitetsbehandle sagen, havde fundet sin endelige afgørelse ved den upåankede dom af 9. december 1981.

Som nævnt ovenfor tilkendegav jeg i skrivelsen af 15. februar 1982 til byggestyrelsen, at det spørgsmål, som på denne måde kunne være omfattet af betingelserne i byggelovens § 23, var Deres indsigelse imod, at Ikast kommune havde påberåbt sig lovliggørelsesreglerne i bygningslovgivningen, uanset at kommunen gennem 9 år havde udvist passivitet.

Ved bedømmelsen af, om dette spørgsmål må anses endeligt afgjort ved den afsagte dom med den virkning, at amtskommunen og byggestyrelsen var udelukket fra som klageinstanser at tage stilling til samme spørgsmål, må det efter min mening tillægges afgørende vægt, at dommen alene angik et krav om erstatning som følge af misligholdelse af ejendomshandelen mellem (B) som sælger og (C) og (D) som købere.

Efter min mening er der ikke på baggrund af dommens præmisser sammenholdt med de nedlagte påstande og de

fremførte anbringender grundlag for at antage, at der ved dommen er truffet nogen afgørelse med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt kommunens krav om ejendommens lovliggørelse er berettiget. Den afsagte dom ville således ikke udelukke et selvstændigt søgsmål mod kommunen vedrørende dette spørgsmål.

Jeg finder derfor ikke, at dommen i sig selv kan antages at afskære byggestyrelsen (eller amtskommunen) fra som klageinstans at realitetsbehandle Deres klage over kommunens beslutning om at anvende byggelovens lovliggørelsesregler.

Jeg har derfor henstillet til byggestyrelsen at genoptage sagens behandling med henblik på en fornyet stillingtagen til, om sagen bør undergives realitetsbehandling.

Jeg bemærker herved, at jeg, således som sagen er forelagt for mig, ikke har haft anledning til at tage stilling til spørgsmålet, om De kan anses for klageberettiget med hensyn til Ikast kommunes beslutning om at kræve baghuset fjernet, eller om klagebetingelserne i øvrigt kan anses for opfyldt. Jeg har dog bemærket mig, at Ikast kommunes afgørelser af 13. august og 15. oktober 1980 ikke indeholdt klagevejledning, herunder oplysning om klagefristen efter byggelovens § 24, stk. 1.

...«

3. Energiministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 3 sager inden for energiministeriets sagsområde. Alle sager drejede sig om afgørelser, der var truffet af *departementet*. En af sagerne, der angik et afslag på aktindsigt, og som gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor.

3-1. *Udtalt over for energiministeriet, at jeg ikke på det foreliggende grundlag kunne anse det for godtgjort, at ministeriets afslag på en anmodning om aktindsigt i en udtalelse, som ministeriet havde indhentet fra Danmarks geologiske Undersøgelse i forbindelse med besvarelse af et folketingsspørgsmål, havde haft fornøden hjemmel i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, sammenholdt med § 2, stk. 3.*

Henstillet til energiministeriet at undergive anmodningen om aktindsigt fornyet behandling på grundlag af de synspunkter vedrørende anvendelse af undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 2, som jeg havde anført i udtalelsen. (J. nr. 1982-1147-36).

Chefredaktør A klagede over, at energiministeriet i skrivelse af 10. november 1982 til journalist B havde afslået at meddele aktindsigt i en udtalelse, som energiministeriet havde indhentet fra Danmarks geologiske Undersøgelse i forbindelse med besvarelsen af et folketingsspørgsmål.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B i skrivelse af 28. oktober 1982 til energiministeriet anmodede om aktindsigt i en udtalelse (af 18. oktober 1982), som energiministeriet havde indhentet fra Danmarks geologiske Undersøgelse i forbindelse med energiministerens skriftlige besvarelse af spørgsmål nr. S 53 fra et medlem af folketinget.

I skrivelse af 10. november 1982 meddelte energiministeriet B, at udtalelsen fra Danmarks geologiske Undersøgelse i sin helhed vedrørte forhandlinger, som det offentlige førte om løn- og personaleforhold m.v., og derfor var omfattet af offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, der giver hjemmel til at undtage dokumenter af bl.a. denne art fra adgangen til aktindsigt. Energiministeriet fandt på denne baggrund ikke at kunne give akt-

indsigt med hensyn til den pågældende udtalelse.

I klagen til mig anførte A bl.a., at aktindsigten ikke var begæret som led i debatten om overenskomstforhandlinger eller faglige stridigheder, men med udgangspunkt i offentlighedens interesse i at være bekendt med, i hvilket omfang myndighederne kunne vurdere det materiale, som var en væsentlig del af grundlaget for dansk koncessionspolitik. Han anførte i den forbindelse, at det var en væsentlig offentlig interesse, som måtte stilles over for, at aktindsigt kun kunne afslås, hvor der var nærliggende fare for, at de nævnte interesser ville lide skade af betydning.

I en udtalelse til mig anførte energiministeriet bl.a., at ministeriet ved behandlingen af begæringen om aktindsigt havde lagt vægt på, at der løbende ville være forhandlinger om fastsættelse af kvalifikationstillæg mellem finansministeriet og Dansk Magisterforening for ansatte på Danmarks geologiske Undersøgelse, og at de af Danmarks geologiske Undersøgelses ledelse givne oplysninger ville være af væsentlig betydning for statens forhandlingsposition i disse lønforhandlinger.

Energiministeriet anførte videre, at ministeriet ved fortolkningen af § 2, stk. 2, nr. 3, i lov om offentlighed i forvaltningen havde lagt vægt på, at det på s. 47 i den kommenterede udgave af offentlighedsloven anføres, at »bestemmelsen vil endvidere kunne finde anvendelse med hensyn til dokumenter vedrørende forhandlinger, som det offentlige fører om løn- og personaleforhold m.v.«. Energiministeriet anførte i den forbindelse, at ministeriet endvidere havde lagt vægt på den i betænkning nr. 857 om offentlighedslovens revision på s. 259 gengivne justitsministerielle udtalelse, hvoraf det bl.a. fremgik, at bestemmelsen ikke kunne antages kun at give »adgang til at tilgodese det offentliges umiddelbare økonomiske interesser i forbindelse med den eller de forhandlinger, de aktuelle dokumenter vedrører; også det offentliges økonomiske interesser i forbindelse med senere forhandlinger må anses for omfattet af bestemmelsen,« ligesom det fremgik, at dokumenter kunne undtages, »når disse findes, at være af væsentlig betydning for det offentliges forhandlingsposition under senere tilsvarende forhandlinger«.

Energiministeriet anførte – i tilknytning til det af A i klagen til mig oplyste om formålet med begæringen om aktindsigt – at der ved besvarelsen af folketingsspørgsmålet havde været lagt vægt på de lønoverenskomstmæssige forhold, og at Danmarks geologiske Undersøgelser udtalelse var udformet til brug ved en besvarelse ud fra denne forståelse.

På denne baggrund fandt energiministeriet at måtte fastholde den trufne afgørelse.

I skrivelse af 16. december 1982 til energiministeriet anmodede jeg om en supplerende udtalelse efter forud indhentet erklæring fra finansministeriet (lønnings- og pensionsdepartementet) om, i hvilket omfang dokumentet – eller dele af dokumentet, jfr. offentlighedslovens § 2, stk. 3 – i det foreliggende tilfælde kunne undtages fra aktindsigt. Jeg henviste herved til pkt. 19 i justitsministeriets vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen, og jeg bemærkede, at dokumentet efter det oplyste var udleveret til tillidsmændene i Danmarks geologiske Undersøgelse.

I en udtalelse af 24. januar 1983 anførte finansministeriet (lønnings- og pensionsdepartementet) bl.a., »at det ikke kan udelukkes, at visse afsnit i den nævnte skrivelse kan

betyde, at finansministeriet stilles i en svagere position ved kommende overenskomstforhandlinger«. Hvorvidt dette var tilstrækkeligt til at bringe dokumentet ind under undtagelsesbestemmelsen i § 2, stk. 2, nr. 3, i offentlighedsloven, måtte efter finansministeriets opfattelse afgøres af justitsministeriet, under hvis ressortområde loven hører, eller i sidste instans af domstolene.

I en udtalelse af 1. februar 1983 til mig meddelte energiministeriet, at ministeriet fandt, at udtalelsen fra finansministeriet understregede, at der ved afgørelsen af spørgsmålet om aktindsigt var tale om et vanskeligt skøn, men at udtalelsen herudover ikke gav energiministeriet anledning til bemærkninger.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Efter § 1 i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen kan enhver forlange at blive gjort bekendt med dokumenter i sager, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning. Undtagelser fra adgangen til aktindsigt er dog bl.a. fastsat i lovens § 2.

Som nævnt er energiministeriets afgørelse i den foreliggende sag truffet på grundlag af undtagelsesadgangen efter lovens § 2, stk. 2, nr. 3, hvorefter bestemmelsen i lovens § 1 er uanvendelig, hvis adgangen til at blive gjort bekendt med sagens dokumenter findes at burde vige for væsentlige hensyn til »det offentliges økonomiske interesser, herunder udførelsen af det offentliges forretningsvirksomhed«.

Det, der er anført i energiministeriets skrivelse af 13. december 1982 til mig om den almindelige rækkevidde af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, kan for så vidt ikke give mig anledning til bemærkning.

Adgangen til i et foreliggende tilfælde at gøre undtagelse i medfør af bestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 2, forudsætter imidlertid, at den almindelige hovedregel efter lovens § 1 efter et konkret skøn findes at burde vige for »væsentlige hensyn« til de beskyttelsesinteresser, der er nærmere angivet i bestemmelsens nr. 1–4. Anvendelsen af udtrykket »væsentlige hensyn« tilsigter at tilkendegive, at en begæring om aktindsigt kun kan afslås, hvor der efter en sådan konkret vurdering er

nærliggende fare for, at de nævnte interesser vil lide skade af betydning. Det følger endvidere udtrykkeligt af bestemmelsen i lovens § 2, stk. 3, at dersom kun en del af et dokument omfattes af bestemmelserne i stk. (1 og) 2, skal den pågældende gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold. Der henvises i det hele til betænkningen om offentlighedslovens revision (Nr. 857/1978), s. 263.

I sin udtalelse af 24. januar 1983 har finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, som nævnt i det foregående alene givet udtryk for, »... at det ikke kan udelukkes, at visse afsnit i den nævnte skrivelse kan betyde, at finansministeriet stilles i en svagere position ved kommende overenskomstforhandlinger«. Hertil kommer, at hverken finansministeriet eller energiministeriet i brevvekslingen med mig har taget stilling til, hvilken betydning det kan tillægges for den konkrete vurdering, at dokumentet efter det oplyste er udleveret til tillidsmændene i Danmarks geologiske Undersøgelse, uanset at jeg særligt fremhævede dette forhold i min anmodning om en supplerende udtalelse i skrivelsen af 16. december 1982 til energiministeriet.

På det foreliggende grundlag kan jeg

herefter ikke anse det for godtgjort, at det af energiministeriet meddelte afslag på anmodningen om aktindsigt har haft fornøden hjemmel i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, sammenholdt med § 2, stk. 3.

Jeg har gjort energiministeriet bekendt med min opfattelse og samtidig henstillet til ministeriet at undergive Deres anmodning en fornyet behandling på grundlag af de synspunkter vedrørende anvendelse af undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 2, som jeg har anført ovenfor. Jeg har herved henledt ministeriets opmærksomhed på bestemmelsen i offentlighedslovens § 8, stk. 1, hvorefter spørgsmål om meddelelse af oplysninger afgøres af den myndighed, som i øvrigt har afgørelsen af den pågældende sag.«

I skrivelse af 25. februar 1983 underrettede energiministeriet mig om, at ministeriet efter på ny at have overvejet sagen og efter at have konfereret med finansministeriet havde givet A adgang til at gennemse sagen i ministeriet og herunder udleveret kopi af udtalelsen af 18. oktober 1982 fra Danmarks geologiske Undersøgelse.

Jeg meddelte herefter energiministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

4. Finansministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 5 sager inden for finansministeriets sagsområde. Alle sagerne vedrørte *lønnings- og pensionsdepartementet*; 4 af sagerne angik afgørelser, der var truffet af departementet, medens én sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål. En af de 4 sager, som angik et principielt spørgsmål om fortolkningen af en bestemmelse i loven om bevarelse af enkepension ved separation og skilsmisse, og som gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor.

4-1. *Henstillet til finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, at overveje, om der var tilstrækkelige holdepunkter for på det nu foreliggende lovgivningsmæssige grundlag at fastholde en hidtidig fortolkning af bestemmelsen i § 2, stk. 1, i lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, hvorefter en hustru, der efter skilsmisse havde bevaret sin ret til enkepension, ikke senere med manden kunne aftale, at retten til enkepension bortfaldt med den virkning, at retten overgik til mandens nuværende ægtefælle. (J. nr. 1981-1074-050).*

A klagede over den stilling, som finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, havde taget i en skrivelse til Københavns amtskommune vedrørende A's tidligere ægtefælle, B's ret til enkepension. Efter lønnings- og pensionsdepartementets opfattelse bevarede B sin ret til enkepension, selv om A i Københavns byrets fogedret havde indgået et forlig med B, hvorefter et vilkår i skilsmissebevillingen om tidsubegrænset bidragsforpligtelse var afløst ved betaling af et éngangsbeløb.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i 1969 blev tjenestemandsansat som overlæge ved et amtssygehus. A havde tidligere været medlem af Lægernes pensionskasse. I forbindelse med tjenestemandsansættelsen blev A's udtrædelsesgodtgørelse fra pensionskassen overført til Københavns amtsråds pensionsfond, og A blev tillagt pensionsanciennitet fra 1. maj 1962. Pensionsfonden overtog forpligtelsen til eventuelt at udrede enkepension til B, som A i 1954 havde indgået ægteskab med. B var født i 1923. Ægteskabet var blevet ophævet ved skilsmissebevilling af 11. november 1964 på nærmere aftalte vilkår bl.a. om, at A uden tidsbe-

grænsning skulle yde underholdsbidrag til B. I skilsmissevilkårene var det anført,

»at hustruen bevarer sin ret til enkepension efter loven«.

I 1964 indgik A ægteskab med C, der var født i 1924.

Den 2. marts 1979 indgik A i Københavns byrets fogedafdeling forlig med B om, at den løbende bidragsaftale skulle afløses med betalingen af 70.000 kr. kontant. Udskriften af fogedbogen indeholdt intet om, hvorledes der efter parternes opfattelse skulle forholdes med B's ret til enkepension.

I skrivelse af 8. maj 1979 meddelte A Københavns amtsråd, at bidragsaftalen mellem ham og B var blevet ophævet ved forliget i fogedretten, og at B's ret til enkepension dermed efter hans opfattelse var bortfaldet, således at den fulde enkepension i givet fald skulle tilfalde C.

I skrivelse af 18. september 1979 til Københavns amtsråd fremkom A med nogle yderligere oplysninger om forliget. A anførte bl.a., at hans opfattelse med hensyn til bortfald af retten til enkepension for B var blevet bekræftet af fogedretten under forligsmødet. A anmodede i skrivelsen amtsrådet om at

bekræfte, at det kun var C, der ville være berettiget til enkepension.

I skrivelse af 9. oktober 1979 rettede Københavns amtskommune henvendelse til finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, med anmodning om en udtalelse i anledning af A's henvendelser. Amtskommunen henviste til, at der i »Ægteskabsloven med kommentarer« v/Mogens Hornslet, Svend Danielsen og Jacques Hermann, s. 363, var omtalt en sag, der tilsyneladende svarede til den foreliggende sag, og hvor finansministeriet og justitsministeriet havde indtaget det standpunkt, at den afgørelse, der var truffet ved skilsmissen, og hvorefter hustruen bevarede sin ret til enkepension, ikke kunne ændres ved en senere aftale mellem parterne.

I skrivelsen af 20. juni 1980 til Københavns amtskommune meddelte lønnings- og pensionsdepartementet, at spørgsmålet om, hvorvidt B's ret til enkepension var bortfaldet som følge af ophævelsen af den løbende betaling af underholdsbidrag i forbindelse med forliget, efter ministeriets opfattelse måtte besvares benægtende. Lønnings- og pensionsdepartementet henviste til:

»... at § 2, stk. 1, sidste pkt., i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, som affattet ved lov nr. 261 af 4. juni 1969, indeholder bestemmelse om, at den fraskilte hustrus ret til enkepension ikke berøres af, at der ved aftale eller i medfør af §§ 52-53 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning sker ændringer af aftale eller afgørelse om bidragspligt eller bidragets størrelse.

Det må herefter lægges til grund, at ændringer, der måtte finde sted med hensyn til forpligtelsen til at svare bidrag til den fraskilte hustru, ikke får indflydelse på hendes pensionsmæssige stilling, som fortsat vil være afhængig af, om der ved skilsmissen påhviler manden bidragspligt over for hustruen.

...«

I skrivelsen af 2. oktober 1980 meddelte Københavns amtskommune A under henvisning til udtalelsen fra lønnings- og pensionsdepartementet, at hans anmodning om, at B's pensionsret bortfaldt, ikke kunne imødekommes.

Ved skrivelse af 4. december 1980 sendte C til Københavns amtskommune en skrivelse af 2. december 1980 fra B's advokat, hvoraf

det fremgik, at det også var hans opfattelse, at der efter indgåelsen af forliget i fogedretten ikke længere bestod nogen ret til enkepension for B.

Under henvisning hertil rettede Københavns amtskommune i skrivelse af 19. februar 1981 på ny henvendelse til lønnings- og pensionsdepartementet med spørgsmål om, hvorvidt de nu fremkomne skrivelser gav ministeriet anledning til en ændret stillingtagen.

I skrivelse af 6. marts 1981 til Københavns amtskommune meddelte lønnings- og pensionsdepartementet, at departementet måtte henholde sig til udtalelsen i skrivelsen af 20. juni 1980, »hvorefter finansministeriet lægger til grund, at det følger af bestemmelsen i § 2, stk. 1, sidste pkt., i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, som affattet ved lov nr. 261 af 4. juni 1969, at ændringer med hensyn til forpligtelsen til at svare underholdsbidrag til den fraskilte hustru ikke berører hendes ret til enkepension«.

I skrivelse af 23. marts 1981 underrettede Københavns amtskommune A om finansministeriets seneste udtalelse. Amtskommunen fandt herefter ingen mulighed for at imødekomme A's anmodning om at lade B's ret til enkepension bortfalde.

I klagen til mig anførte A bl.a., at det i fogedretten den 2. marts 1979 var blevet bemærket, »at når der ikke skulle betales bidrag, var der ej heller ret til enkepension, idet dette forlig kunne ligestilles med, at underholdsforpligtelsen var tidsbegrænset, indtil éngangsbeløbet på 70.000 kr. blev betalt den 1. april 1979«. A anførte videre, at »man, når man frit kan aftale, at der er ret til enkepension, også frit må kunne aftale, at man giver afkald herpå, specielt når der bliver betalt et skattefrit éngangsbeløb på 70.000 kr. herfor«.

Finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, gentog i en udtalelse til mig i anledning af klagen i det væsentlige det, som ministeriet havde anført i skrivelsen af 20. juni 1980.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Sagen rejser to spørgsmål:

- 1) Bortfaldt (B's) ret til enkepension ved aftalen om, at den tidsubegrænsede bidragsforpligtelse ophørte, og

2) kan der mellem (B) og Dem – efter at den tidsubegrænsede bidragsforpligtelse er ophørt – indgås en aftale om, at (B's) ret til enkepension ophører med den virkning, at den (fulde) ret til enkepension overgår til (C)?

Finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, ses i de udtalelser, som departementet har afgivet, kun udtrykkeligt at have taget stilling til det første spørgsmål. Jeg går imidlertid ud fra, at departementets udtalelser – navnlig på baggrund af den måde, hvorpå sagen er blevet forelagt for departementet – også indeholder en stillingtagen til det andet spørgsmål.

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, må udgangspunktet ved en stillingtagen til de to spørgsmål tages i bestemmelsen i § 2, stk. 1, i enkepensionsloven. Bestemmelsen har følgende indhold:

»Når ægteskabet efter at have bestået i mindst 5 år opløses ved skilsmisse, og der efter skilsmissen skal påhvile manden pligt til at yde bidrag til hustruens underhold, bevarer hun sin ret til enkepension. Ægtefællerne kan dog aftale, at hustruen ikke skal bevare sin pensionsret, hvilket da skal fremgå af dommen eller bevillingen. Hustruens ret berøres ikke af, at der ved aftale eller i medfør af §§ 52–53 i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning sker ændringer af aftale eller afgørelse om bidragspligt eller bidragets størrelse.«

Det følger umiddelbart af bestemmelsens 3. punktum, at den aftale, som De i 1979 indgik med (B) om ophør af Deres bidragspligt, ikke i sig selv medførte, at (B's) enkepensionsret samtidig ophørte.

Finansministeriets, lønnings- og pensionsdepartementets opfattelse, for så vidt angår dette spørgsmål, giver mig derfor ikke anledning til bemærkninger.«

Med henblik på den nærmere stillingtagen til spørgsmål nr. 2 foretog jeg en undersøgelse af forarbejderne til de gældende regler om bevarelse af enkepensionsretten ved separation og skilsmisse:

Regler om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse blev første gang fastsat ved lov nr. 102 af 14. marts 1941.

Ved finansministerens fremsættelse (i landstinget) den 22. november 1940 af for-

slag til lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse havde § 2, stk. 1 og 2, følgende ordlyd (Rigsdagstidende 1940/41, tillæg A II, spalte 2545–46):

»Når Ægteskabet, efter at have bestaaet i mindst 5 Aar, ophæves ved Skilsmisse, og der tillægges den fraskilte Hustru Underholdsbidrag, bliver der ved Bevillingen eller Dommen at træffe Bestemmelse om, hvorvidt hun skal bevare sin Ret til Enkepension. Den trufne Afgørelse er endelig.

Stk. 2. Saafremt det ved Skilsmissen er bestemt, at Retten til Enkepension bevares, er den fraskilte Hustru – forudsat at Betingelserne for at erholde Enkepension iøvrigt er tilstede – berettiget til ved Mandens Død at oppebære Pension efter ham, dog at Pensionen i intet Tilfælde kan udgøre et større Beløb end det hende paa Dødsfaldets Tidspunkt i Henhold til Skilsmissevilkårene tilføjede aarlige Underholdsbidrag.«

Forslaget svarede stort set til et udkast til lovforslag, som er indeholdt i »Betænkning afgivet af det af Finansministeren under den 31. maj 1938 nedsatte Udvalg angaaende fraskilte Hustruers Pensionsret« (1939). Lovforslagets § 2, stk. 1 og 2, svarer til § 2, stk. 2 og 3, i udvalgets lovudkast.

I betænkningen er s. 16–17 nærmere redegjort for udvalgets overvejelser vedrørende spørgsmålet om bevarelsen af enkepensionsret for den fraskilte hustru. Det hedder her bl.a.:

»...

Man er imidlertid i Erkendelse af, at den bestaaende Tilstand er saa uholdbar, at Indførelse af et nyt Princip, hvorved der gives fraskilte Hustruer Adgang til at bevare Pensionsretten, maa anses for at være en Retfærdighedssag for alle Pensionsomraaders Vedkommende, enedes om en Løsning, der muliggør en individuel Ordning af Pensionsspørgsmaalet ved, at der – i Lighed med det i Sverige indførte Princip – som et Led i Skilsmissegens Behandling ved Bevillingen eller Dommen bliver at træffe Bestemmelse om, hvorvidt den fraskilte Hustru skal bevare sin Ret til Enkepension.

Det synes ogsaa at være det naturlige, at Afgørelsen træffes i Forbindelse med Spørgsmaalet om Underholdsbidraget, naar Pensionsrettens Bevarelse er gjort afhængig af, at saadant ydes.

Derimod finder man ikke, at der ved Bevilningen eller Dommen bør bestemmes noget om Pensionens Størrelse eller de øvrige Vilkaar for dens Bevarelse, ligesaa lidt som Retten til at oppebære Pension bør kunne tidsbegrænses. Afgørende i saa Henseende bør efter Udvalgets Mening – ligesom i Norge og Sverige – alene de foreslaaede generelle Regler være.

Ved at Parternes Selvbestemmelsesret i et vist Omfang kommer i Betragtning, knyttes der et Frivillighedsmoment til Løsningen af Problemet; der er saaledes intet i Vejen for, at den fraskilte Hustru kan renoncere paa Pension imod at faa Ækivalent paa anden Maade ved Skilsmisseoverenskomsten. Et saadant Afkald kan ogsaa tænkes givet i Tilfælde, hvor den fraskilte Hustru har Adgang til Egenpension, jfr. herved Tjenestemandsløvens § 58.

Ændringer i den een Gang trufne Ordning maa derimod være udelukket, idet man ved at anerkende Gyldigheden af en senere Aftale mellem Parterne ville aabne Mulighed for Ordninger, hvis reelle Formaal var at paaføre den Myndighed eller Institution, hvem det paahviler at udbetale Pensionen, forøgede Udgifter, saaledes f.Eks. Overenskomster, hvorved en ældre og svagelig fraskilt Hustru mod Vederlag gav Afkald paa sin Andel af Enkepensionen til Fordel for Mandens unge Hustru. – En Adgang for Overøvrigheden til senere at ændre en Afgørelse, hvorefter der ikke tilkom Hustruen Pensionsret, ville ligeledes være uheldig, idet den kunne medføre urimelige Indgreb i Dispositioner, som Manden havde truffet i Tillid til den ved Skilsmissen etablerede Ordning. Derimod vilde en Adgang for Overøvrigheden til at fratage Hustruen en Pensionsret, som en senere indtraadt Ændring i hendes økonomiske Forhold gjorde overflødig, ikke frembyde større Betænknelighed, men hertil maa dog bemærkes, at enten vil Hustruens Adgang til Underhold fra Manden være gjort afhængig af, at hun behøver Bidraget, derved, at dettes Størrelse er fastsat efter Overøvrighedens Bestemmelse, og i saa Fald vil Pensionen, naar Overøvrigheden under Hensyn til hendes forbedrede økonomiske Forhold bestemmer, at hun ikke længere skal have Underholdsbidrag, bortfalde efter det af Udvalget udarbejdede Lovforslag, eller ogsaa oppebærer hun Underholdsbidrag uden Hensyn til

sin Trang til dette, og da er der intet urimeligt i, at det samme gælder Pensionen.

...«

I de almindelige bemærkninger til det fremsatte lovforslag er (spalte 2549) anført, at finansministeriet i det væsentlige har kunnet tiltræde, at spørgsmålet om fraskilte hustruers pensionsret søges ordnet på den af udvalget foreslåede måde. I bemærkningerne til lovforslagets § 2 (spalte 2551) er henvist til, at det i betænkningens s. 16 er anført, at afgørelsen af, om enkepension skal bevares eller ej, bør træffes som et led i skilsmissegens behandling, og at den trufne afgørelse bør være endelig.

Ved fremsættelsen af lovforslaget var det saaledes forudsat, at den ordning, der blev fastsat ved skilsmissen om bevarelse af retten til enkepension, ikke senere ved aftale mellem parterne kunne ændres.

Under 1. behandlingen i landstinget af lovforslaget (Rigsdagstidende 1940/41 (Landstinget), spalte 364 ff. – navnlig spalte 373–374) blev der imidlertid rejst spørgsmål om forståelsen af bestemmelsen i lovforslagets § 2, stk. 1, 2. pkt.: »Den trufne afgørelse er endelig«. Der blev i den forbindelse udtalt ønske om, at det blev præciseret, at en aftale i forbindelse med skilsmissen om bevarelse af ret til enkepension skulle kunne ændres ved dom »efter Analogien til Ægteskabsloven af 30. Juni 1922, § 72, en Paragraf, hvorefter sliq Aftale ved Dom kan erklæres for uforbindende, hvis den skønnes aabenbart ubillig«.

Efter 1. behandlingen i landstinget blev sagen behandlet i udvalg, og det fremgår af udvalgets betænkning (Rigsdagstidende 1940/41, tillæg B, spalte 429–30), at finansministeren under udvalgsbehandlingen stillede ændringsforslag til § 2, hvorefter § 2, stk. 1, 2. pkt., i lovforslaget fik følgende ordlyd:

»Den trufne Afgørelse kan ikke ændres i Medfør af § 71 i Lov nr. 276 af 30. Juni 1922 om Ægteskabs Indgaelse og Opløsning.«

Dette forslag blev tiltrådt af landstingets udvalg.

Under 2. behandlingen i landstinget af lovforslaget (Rigsdagstidende 1940/41 (Landstinget), spalte 631 ff.) begrundede udvalgets ordfører bl.a. det nævnte ændringsforslag og anførte i den forbindelse følgende:

»...«

Det første Ændringsforslag tilsigter en Ændring af § 2, Stk. 1, 2det Punktum, der foreslaas affattet saaledes: »Den trufne Afgørelse kan ikke ændres i Medfør af § 71 i Lov Nr. 276 af 30. Juni 1922 om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning.« I det oprindelige Lovforslag stod der: »Den trufne Afgørelse er endelig.« Udtrykket var noget uklart, idet Ordet »endelig« muligt kunne forstaas eller skulde forstaas som »inappellabelt«, hvad dog ikke havde været Meningen. Den trufne Afgørelse maatte naturligvis kunne ændres, for saa vidt Dommen eller Bevillingen i øvrigt kunde ændres, men det var derimod ikke Meningen, at Afgørelsen om Retten til Enkepension skulle kunne ændres efter Ægteskabslovens § 71, der udtaler, at Bestemmelse om Underholdsbidrag til Ægtefællen senere kan ændres af Overøvrigheden paa en af Ægtefællernes Begæring, naar Forholdene væsentlig har forandret sig og Omstændighederne i øvrigt taler derfor. Den Affattelse, som Paragraffen nu har faaet, giver klart Udtryk for, at denne specielle Ændringsbestemmelse i Ægteskabslovens § 71 ikke kan anvendes paa Spørgsmaalet om Bidraget og Retten til Enkepension.

...«

Spørgsmålet om adgangen til efter skilsmis- sen at træffe aftale om enkepensionsrettens bortfald ses ikke at have været berørt i forbindelse med Rigsdagens behandling af lovforslaget.

Den vedtagne lov, lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, fik i § 2, stk. 1 og 2, den ordlyd, som bestemmelsen havde ved fremsættelsen af forslaget (jfr. ovenfor), dog at § 2, stk. 1, 2. pkt., fik den ovenfor gengivne ordlyd i overensstemmelse med finansministerens ændringsforslag.

Loven fra 1941 blev ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951 om ændringer i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse. Lovens § 2, stk. 1 og 2, fik herefter følgende formulering:

»Når ægteskabet, efter at have bestået i mindst 5 år, ophæves ved skilsmisse, bevarer den fraskilte hustru sin ret til enkepension, medmindre det i skilsmissevilkårene er fastsat, at der ikke tillægges hende underholdsbidrag, eller der iøvrigt i det enkelte tilfælde måtte være truffet bestemmelse om, at hun

ikke skal bevare enkepensionsretten. Forsåvidt der herefter tilkommer den fraskilte hustru ret til enkepension, optages der i bevillingen eller dommen en udtrykkelig bestemmelse herom. Den trufne afgørelse kan ikke ændres i medfør af § 71 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning.

Stk. 2. Såfremt det den fraskilte hustru tillagte underholdsbidrag ifølge skilsmissevilkårene måtte være gjort tidsbegrænset, er hun kun berettiget til at oppebære enkepension i det tidsrum, i hvilket hun ville have været berettiget til underholdsbidrag.«

I bemærkningerne til lovforslaget (Rigsdagstidende 1950/51, tillæg A, spalte 3795 ff.) er spørgsmålet om en eventuel adgang til ved aftale at ændre vilkår for skilsmis- sen om bevarelse af enkepensionsret ikke omtalt. I bemærkningerne til ændringslovens § 1 (vedrørende ændring af loven om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse § 2, stk. 1 og 2) er bl.a. anført følgende:

»...«

Forsåvidt der efter det anførte tilkommer den fraskilte hustru ret til enkepension, må det anses for hensigtsmæssigt, at der optages en udtrykkelig bestemmelse herom i bevillingen eller dommen. Den trufne afgørelse af dette spørgsmål bør, ligesom efter den hidtidige ordning, være endelig, således at afgørelsen ikke kan ændres i medfør af ægteskabslovens § 71. Derimod vil en aftale mellem parterne om pensionsretten som hidtil i medfør af analogien af ægteskabslovens § 72 ved dom kunne erklæres uforbindende for den pågældende under de i denne bestemmelse nævnte betingelser.

I tilfælde, hvor bidragspligten ifølge skilsmissevilkårene måtte være gjort tidsbegrænset, anses det, når alle forhold tages i betragtning, for det rimeligste, at den fraskilte hustru ret til at oppebære enkepension begrænses til det tidsrum, i hvilket hun ville have været berettiget til underholdsbidrag.

...«

Det omhandlede spørgsmål om adgangen til senere at træffe aftale om enkepensionsrettens bortfald ses ikke at være blevet berørt i forbindelse med rigsdagens behandling af lovforslaget.

I forbindelse med gennemførelsen af den nugældende ægteskabslov, lov nr. 256 af 4. juni 1969 om ægteskabets indgåelse og opløs-

ning med senere ændringer, blev § 2, stk. 1, i loven om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse ændret (ved lov nr. 261 af 4. juni 1969 om ændring af lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse). Bestemmelsen i lovens § 2, stk. 1, er gengivet ovenfor s. 62. Forarbejderne til ændringsloven (Folketingstidende 1968/69, tillæg A, spalte 169 ff og Folketingstidende 1968/69, tillæg B, spalte 1885 ff.) indeholder ikke bidrag til belysning af spørgsmålet om adgangen til senere ved aftale at ændre den oprindelige fastsatte pensionsordning.

I »Ægteskabsloven« v/L. Ringgård og H. Funch Jensen (1962) er om den dagældende bestemmelse i lov om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse, § 2, stk. 1, bl.a. anført følgende:

» . . .

Bestemmelse om hustruens ret til enkepension skal optages i bevillingen eller dommen.

. . .

Den trufne afgørelse kan ikke senere ændres i medfør af Æ I § 71, jfr. enkepensionslovens § 2, stk. 1, men – hvis ægtefællerne ved aftale har løst spørgsmålet – vel i medfør af § 72, og ægtefællerne selv kan næppe heller indgå en aftale, der ændrer hustruens retsstilling i henseende til enkepension, jfr. følgende administrative afgørelser:

. . .«

I tilslutning hertil er omtalt 2 administrativt afgjorte sager.

Den ene sag (justitsministeriets sag B 1438/1953 og finansministeriets sag P 3939/1953) angik et tilfælde, hvor der ikke ved skilsmissen var truffet aftale om underholdsbidrag fra manden til hustruen. Nogen tid senere overvejede parterne at gennemføre en ordning, hvorefter hustruen alligevel skulle have bidrag med det formål også at tillægge hende pensionsret. Justitsministeriet udtalte i anledning heraf, at aftalen om, at manden ikke skulle svare bidrag til den tidligere hustru, ved dom kunne erklæres for uforbindende i medfør af § 72, og at en sådan dom formentlig i henhold til en analogi af § 72 også ville kunne blive afgørende for spørgsmålet om den tidligere hustrus enkepension, men bortset herfra kunne der ikke ved aftaler eller andre bestemmelser ske ændring af den ved skilsmissen fastslåede ordning, hvor-

efter den tidligere hustru ikke havde bevaret sin ret til enkepension.

I den anden sag (justitsministeriets sag F 201³⁹⁸/1957 og finansministeriets sag P 3717/1957) spurgte en fraskilt mand, om han kunne indgå en aftale med sin fraskilte hustru om, at hun mod en sum én gang for alle opgav sin ret såvel til underholdsbidrag som til enkepension med den virkning, at den fulde enkepension til sin tid ville tilfalde hans nuværende hustru.

Justitsministeriet udtalte (på grundlag af det af finansministeriet indtagne standpunkt), at den ved skilsmissen trufne afgørelse, hvorefter den tidligere hustru bevarede sin ret til enkepension, ikke kunne ændres ved en senere aftale mellem parterne. Det blev dog tilføjet, at spørgsmålet henhørte under domstolens afgørelse.

I »Ægteskabsloven med kommentarer« v/Mogens Hornslet, Svend Danielsen og Jacques Hermann (1970), s. 363, er omtalt to sager, der svarer til den foreliggende sag. I den ene sag (justitsministeriets sag j.nr. 1967–220–6) udtalte justitsministeriet, at ministeriet for sit vedkommende intet havde at indvende imod, at en aftale om bortfald af retten til enkepension blev påtegnet skilsmissebevillingen, såfremt det af påtegningen fremgik, at denne var sket efter parternes ønske, og at disse i forbindelse hermed var vejledet om, at spørgsmålet om, hvorvidt den fraskilte hustrus ret til enkepension var bortfaldet ved aftalen, henhørte under domstolens afgørelse. (Den anden sag er den ovenfor omtalte fra 1957).

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende om spørgsmålet om, hvorvidt der efterfølgende kan indgås aftale mellem parterne om ændring af retten til enkepension:

»Det har igennem alle årene været en forudsætning for, at den fraskilte hustru kunne bevare sin ret til enkepension, at ægteskabet forud for skilsmissen har bestået i mindst 5 år, og at der ved skilsmissen er tillagt den fraskilte hustru ret til underholdsbidrag.

Såvel efter 1941-loven som efter lovændringen af 1951 var det en yderligere betingelse, at der ved skilsmissebevillingen eller -dommen var truffet bestemmelse om, at den fraskilte hustru skulle bevare retten til enkepension; efter 1941-loven beroede

afgørelsen heraf på et skøn – efter ændringsloven af 1951 var udgangspunktet, at den fraskilte hustru bevarede sin ret til enkepension, men det kunne i forbindelse med skilsmisken aftales eller fastsættes, at hustruen ikke skulle bevare sin pensionsret. Efter ændringsloven af 1969 skal der – i modsætning til tidligere – kun optages bestemmelse om forholdet i skilsmissebevillingen eller -dommen, hvis ægtefællerne har aftalt, at hustruen ikke skal bevare sin ret til enkepension; i mangel af sådan bestemmelse bevares den fraskilte hustru umiddelbart efter loven ret til enkepension.

§ 2, stk. 2, 2. pkt., i det oprindelige lovforslag fastsatte udtrykkeligt, at den ved skilsmisken truffede afgørelse var endelig. Og formålet med denne bestemmelse var bl.a. generelt at afskære senere aftaler mellem de oprindelige ægtefæller, hvorefter den fraskilte hustru gav afkald på sin ret til enkepension (til fordel for mandens nuværende ægtefælle).

Bestemmelsen blev imidlertid aldrig gennemført. Baggrunden herfor var vel i og for sig næppe en afstandtagen fra det hensyn til at modvirke illoyale dispositioner, som havde motiveret bestemmelsen, men synes i første række at have været, at man ønskede at præcisere, at den fraskilte hustru måtte kunne bevare sin ret til enkepension, hvis en oprindelig aftale om, at hun ikke skulle have ret til underholdsbidrag og/eller enkepension senere blev tilsidesat som ugyldig efter den dagældende ægteskabslovs § 72. Med den udformning, § 2, stk. 1, herefter fik i enkepensionsloven af 1941, tog bestemmelsen imidlertid ikke udtrykkelig stilling til gyldigheden af aftaler, som de tidligere ægtefæller senere måtte indgå, og hvorefter den fraskilte hustru fraskrev sig den ved dommen eller bevillingen tillagte ret til enkepension. Jeg finder det ikke påkrævet i den foreliggende sammenhæng at indlade mig på en nærmere vurdering heraf, men skal dog ikke undlade at pege på bestemmelsen i 1941-lovens § 2, stk. 3, sidste pkt.

Det må forekomme mest nærliggende at antage, at en aftale, hvorefter den fraskilte hustru ikke skal bevare sin ret til enkepension, og hvorom der er optaget bestemmelse i skilsmissebevillingen eller -dommen,

ikke senere kan ændres ved aftale mellem de tidligere ægtefæller. For så vidt må den ordning, der træffes i forbindelse med skilsmisken, også efter den gældende lov anses for endelig (dog som hidtil med det forbehold, at den oprindelige aftale ikke senere tilsidesættes som ugyldig, jfr. herved ægteskabslovens § 58).

Jeg må, som nævnt, forstå, at det er finansministeriets, lønnings- og pensionsdepartementets, opfattelse, at den fraskilte hustru også er afskåret fra ved en senere aftale med manden at fraskrive sig sin lovbestemte ret til enkepension til fordel for mandens nuværende hustru.

Denne antagelse ses ikke at have støtte i ordlyden af den gældende lovbestemmelse og kan derfor alene støttes på de ovenfor gengivne udtalelser fra forarbejderne til loven af 1941.

Jeg finder heroverfor at måtte pege på, at disse udtalelser fremtræder som bemærkninger til en lovbestemmelse, der aldrig blev gennemført, og at den gældende lovbestemmelse ved lovændringen af 1969 ikke blot fik en ændret sproglig udformning, men også en helt anden lovteknisk struktur.

Hertil kommer, at forholdene har ændret sig væsentligt i de mellemliggende år. Jeg sigter herved navnlig til den tendens, der i praksis er (og igennem mange år har været) til at tidsbegrænse mandens pligt til at yde bidrag til hustruens underhold. Det følger af enkepensionslovens § 2, stk. 2, at den fraskilte hustru, hvis der er aftalt eller truffet bestemmelse om en sådan tidsbegrænsning, kun er berettiget til i givet fald at oppebære enkepension i samme tidsrum, og af § 2, stk. 5, 2. pkt., at enken derefter indtræder i den fraskilte hustrus pensionsandel. Dette synes at måtte indebære, at der ikke i dag kan tillægges det hensyn til at modvirke illoyale dispositioner, der lå bag den oprindelige, men aldrig gennemførte, udtrykkelige bestemmelse om forholdet, samme vægt som tidligere. Der kan endvidere være anledning til at fremhæve, at det på baggrund af den udvikling, der har været med etablering af faste (papirløse) samlivsforhold, må forekomme mindre rimeligt at fastholde, at de tidligere ægtefæller generelt skulle være afskåret fra, dersom de er enige derom, at tilsikre

mandens nuværende hustru den ret til enkepension, som hun ville opnå, hvis den fraskilte hustru indgik nyt ægteskab, jfr. lovens § 2, stk. 4.

Under henvisning til det anførte har jeg fundet at burde henstille til finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet – eventuelt efter forudgående drøftelse med justitsministeriet – at overveje, om der er tilstrækkelige holdepunkter for at fastholde den hidtidige fortolkning også på det

nu foreliggende lovgivningsmæssige grundlag.

Jeg har bedt finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.

Jeg finder at burde henlede Deres opmærksomhed på muligheden for allerede nu at få påtegnet skilsmissebevillingen aftalen om bortfald af retten til enkepension.«

5. Ministeriet for skatter og afgifters sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 38 sager inden for ministeriet for skatter og afgifters sagsområde. 11 sager hidrørte fra departementet for told- og forbrugsafgifter, medens resten (27 sager) hidrørte fra skattedepartementets sagsområde.

Af de 11 sager fra *departementet for told- og forbrugsafgifter* angik 10 sager *departementet*, medens én sag angik en afgørelse, der var truffet af *nævnet vedrørende merværdiafgift m.v.* 5 af departementets sager angik generelle spørgsmål; tre af sagerne gav anledning til henstillinger og én af sagerne tillige til kritik; de tre sager er omtalt nedenfor som sag nr. 5-1 (praksis vedrørende aktindsigt i oplysninger om resultatet af toldvæsenets virksomhedskontrol), 5-2 (hjemmel for tilbagebetaling af råkafeafgift) og 5-3 (rente ved tilbagebetaling af for meget betalt merværdiafgift). Den ene af de to andre generelle sager angik spørgsmålet om betaling af vægtafgift gennem bankernes betalingservice. De resterende 5 sager angik afgørelser; en af disse sager, der angik spørgsmålet om aktindsigt i en sag om vurdering af nogle motorkøretøjer, og som gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 5-4.

Af de 27 sager fra *skattedepartementets* sagsområde vedrørte de 12 sager *departementet*. To sager angik generelle spørgsmål; én af disse sager angik spørgsmålet om opsættende virkning ved klage til skattedepartementet. 9 sager angik afgørelser, og af disse gav to sa-

ger anledning til henstillinger; sagerne er omtalt nedenfor som sag nr. 5-5 (refusion af udgifter til bankgaranti) og 5-6 (renteopkrævning ved nedsættelse af den skattepligtige indkomst). Den resterende sag, der angik et sagsbehandlingsspørgsmål, gav anledning til kritik.

Én sag angik en afgørelse, der var truffet af *ligningsrådet*.

To sager angik *statsskattedirektoratets* sagsbehandling, heraf den ene sag sagsbehandlingstiden; begge sager gav anledning til kritik, og den ene af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 5-7 (klagevejledning), tillige til en henstilling.

12 sager vedrørte *landsskatteretten*, og heraf angik 10 sager afgørelser; én af disse sager, der angik et spørgsmål om befordringsfradrag, gav anledning til kritik, og den anden sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 5-8, og som angik et spørgsmål om skønmæssig forhøjelse af privatforbrug, gav anledning til henstilling. To sager angik sagsbehandlingen, heraf én sag sagsbehandlingstiden; én af disse sager, der gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 5-9 (manglende begrundelse).

5-1. *Udtalt over for departementet for told- og forbrugsafgifter, at direktoratet for toldvæsenets faste praksis, hvorefter alle begæringer om aktindsigt i det af toldvæsenet ved kontrolbesøg indsamlede materiale afslås med henvisning til, at materialet i sin helhed er omfattet af undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 1, ikke kan anses for stemmende med offentlighedsloven.*

Henstillet til departementet at foranledige, at den hidtil fulgte praksis på det omhandlede område tages op til fornyet overvejelse. (J. nr. 1981-1163-21).

Den 16. marts 1983 skrev jeg således til ministeriet for skatter og afgifter, departementet

for told- og forbrugsafgifter:

»I skrivelse af 9. oktober 1981 anmodede jeg ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter, om en udtalelse efter forud indhentet erklæring fra direktoratet for toldvæsenet i anledning af en avisartikel, hvorefter direktoratet skulle have nægtet at imødekomme en begæring om aktindsigt med hensyn til nogle dokumenter, som departementet senere havde givet andre adgang til at gøre sig bekendt med.

I den anledning afgav direktoratet en redegørelse i skrivelse af 10. november 1981 til departementet for told- og forbrugsafgifter og anførte heri bl.a., at direktoratets afslag var begrundet i, at toldvæsenet efter fast praksis ikke meddeler trediemand oplysninger om resultatet af toldvæsenets kontrol af navngivne virksomheder.

Direktoratet tilføjede, at der i sin tid ved henvendelse til miljøministeriet var udleveret en kopi af toldvæsenets rapport vedrørende den første del af en undersøgelse (fremsendt til miljøministeriet ved direktoratets skrivelse af 15. april 1981), uden at spørgsmålet forinden havde været forelagt direktoratet for toldvæsenet. Forholdet var senere påtalt over for ministeriet ved et møde med dette, og ministeriet havde ved den lejlighed beklaget det skete.

I skrivelse af 11. november 1982 anmodede jeg direktoratet for toldvæsenet om nærmere at præcisere rækkevidden af den nævnte praksis, idet jeg henledte opmærksomheden på bestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 3.

Jeg anmodede endvidere om en udtalelse om, hvilken procedure der blev aftalt på det omtalte møde mellem direktoratet og miljøministeriet at følge i tilfælde, hvor en begæring om aktindsigt omfatter materiale, der er tilvejebragt af toldvæsenet, og som stilles til rådighed for miljøministeriet, jfr. herved levnedsmiddellovens § 43, stk. 3. Jeg anmodede tillige om departementet for told- og forbrugsafgifters bemærkninger til de rejste spørgsmål.

I skrivelse af 15. februar 1983 meddelte departementet for told- og forbrugsafgifter mig, at departementet kunne henholde sig til det, der var anført i en skrivelse af 14. januar 1983 fra direktoratet for toldvæsenet. Direktoratet har heri anført følgende:

»Direktoratets faste praksis, hvorefter toldvæsenet ikke meddeler trediemand oplys-

ninger om resultatet af toldvæsenets kontrol af navngivne virksomheder, er for det første begrundet i, at oplysningerne er fremskaffet gennem kontrolarbejdet i virksomhederne, hvor man har adgang til alle virksomhedens regnskaber m.v., jfr. f.eks. kontrolbeføjelserne i merværdiafgiftslovens § 31. Endvidere i, at virksomhederne må have sikkerhed for, at oplysninger indsamlet i forbindelse med toldvæsenets kontrolarbejde ikke kommer uvedkommende i hænde, jfr. herved offentlighedslovens § 2, stk. 1.

Ud fra samme hensyn giver toldvæsenet heller ikke oplysninger til trediemand om, hvorvidt der er foretaget kontrol i nærmere angivne virksomheder eller i givet fald, hvilken periode kontrollen har omfattet, eller om der er konstateret urigtigheder i forbindelse med kontrollen.

Kontrollen omfatter bl.a. en gennemgang og analyse af virksomhedernes økonomiske transaktioner i den periode, kontrollen omfatter, samt nødvendigt detailrevisionsarbejde. For punktafgiftsvirksomheders vedkommende er der herudover ofte tale om gennemgang af produktionsmetoder, recepter og lignende, som af virksomheden betragtes som forretningshemmeligheder.

Det udførte kontrolarbejde dokumenteres i et notat, som foruden oplysninger om virksomhedens økonomiske forhold samt drifts- og forretningsforhold indeholder en vurdering af, hvorvidt virksomhedens afgiftsafregning kan anses for korrekt. Endvidere vedlægges evt. opgørelser og enkeltbilag m.v., ligesom der kan være foretaget vurderinger af fremtidigt kontrolbehov.

En opdeling af notatets indhold, jfr. offentlighedslovens § 2, stk. 3, således at der ikke fremgår oplysninger af den i lovens § 2, stk. 1, omhandlede art vil betyde, at notatet herefter ikke vil have noget reelt indhold.»

For så vidt angår spørgsmålet om, hvad der blev aftalt på det omhandlede møde mellem direktoratet og miljøministeriet, udtalte direktoratet, at man på mødet, der fandt sted den 15. juni 1981, drøftede dels den konkrete sag, dels de generelle retningslinier for toldvæsenets bistand til miljømyndighederne ved administrationen af bekendtgørelse nr. 301 af 28. oktober 1959 om vin og spiritus, jfr. i øvrigt § 43, stk. 3, i lov nr. 310 af 6. juni 1973 om levnedsmidler m.m.

Der var på mødet enighed om, at spørgsmålet om udlevering af det pågældende materiale ifølge sagens natur burde have været forelagt direktoratet, jfr. i øvrigt offentlighedslovens § 8, stk. 1, og ministeriet beklagede det skete. Den skete udlevering fra miljøministeriet blev imidlertid af begge parter anset som en enkeltstående fejltagelse, hvorfor man ikke på mødet fandt anledning til at aftale nogen nærmere procedure for eventuelle fremtidige tilfælde, hvor en begæring om aktindsigt omfatter materiale, der er tilvejebragt af toldvæsenet, og som stilles til rådighed for miljøministeriet.

Direktoratet for toldvæsenet har senere telefonisk oplyst over for en af mine medarbejdere, at der mellem miljøministeriet og direktoratet var enighed om, at miljøministeriet i fremtidige tilfælde skulle afslå enhver begæring om aktindsigt i det omtalte materiale – i lighed med direktoratets egen praksis.

Jeg skal herefter udtale følgende:

»Ved min bedømmelse af sagen må jeg lægge til grund, at det er direktoratets faste praksis, at alle begæringer om aktindsigt i det af toldvæsenet ved kontrolbesøg indsamlede materiale afslås med henvisning til, at materialet i sin helhed er omfattet af undtagelsesbestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 1.

Denne praksis kan efter min opfattelse ikke anses for stemmende med offentlighedsloven.

Efter offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 1, omfatter adgangen til aktindsigt ikke dokumenter, der indeholder oplysninger om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold. Varetagelsen af det tilsvarende beskyttelseshensyn over for juridiske personer er hjemlet i lovens § 2, stk. 1, nr. 2. Som anført under pkt. 19, stk. 1, i justitsministeriets vejledning nr. 279 af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen, er dokumenter af det indhold, der nævnes i lovens § 2, stk. 1, nr. 2, ikke – som tilfældet er det efter § 2, stk. 1, nr. 1 – uden videre unddraget ret til aktindsigt, men kun hvis det skønnes at være af væsentlig økonomisk betydning for den person eller virksomhed, oplysningen angår, at begæringen ikke imødekommes. Det følger af bestemmelsen i lovens § 2,

stk. 3, at afgørelsen heraf må bero på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde.

Jeg skal derfor henstille til departementet for told- og forbrugsafgifter at foranledige, at den hidtil fulgte praksis på dette område tages op til fornyet overvejelse. Jeg henleder i denne forbindelse opmærksomheden på det, der er anført i justitsministeriets ovenfor nævnte vejledning under pkt. 20 om adgangen til i medfør af lovens § 2, stk. 4, generelt at undtage nærmere angivne sagsområder fra adgangen til aktindsigt efter reglerne i offentlighedslovens kapitel 1, samt til bemærkningerne om denne bestemmelse i Betænkning om offentlighedslovens revision (Nr. 857/1978), s. 97 f.

Jeg finder endvidere at måtte henstille, at drøftelserne med miljøministeriet vedrørende spørgsmålet om adgang til aktindsigt i materiale, der er tilvejebragt af toldvæsenet, men som inden for rammerne af § 43, stk. 3, i levnedsmiddeloven stilles til rådighed for (myndigheder under) miljøministeriet, genoptages.

Jeg bemærker herved, at det efter min opfattelse følger af bestemmelsen i offentlighedslovens § 8, stk. 1, at spørgsmål om ret til aktindsigt i materiale, der er indgået som dokumenter i en sag efter levnedsmiddeloven, skal afgøres af den myndighed, der i øvrigt har afgørelsen af den pågældende sag, og at det i så henseende er uden betydning, om materialet hidrører fra toldvæsenet. Som anført i justitsministeriets vejledning under pkt. 19, stk. 4, kan det i visse tilfælde være begrundet, forinden der træffes afgørelse i en sag om aktindsigt, at indhente en udtalelse fra den, hvis interesser kan være til hinder for, at begæringen imødekommes; en sådan udtalelse er imidlertid ikke bindende for den myndighed, som det efter offentlighedslovens § 8, stk. 1, påhviler at træffe afgørelse om spørgsmålet.

Jeg henleder endvidere opmærksomheden på, at levnedsmiddeloven tidligere (som § 65) indeholdt en særlig forskrift om tavshedspligt for myndigheder og personer, der udøver opgaver efter denne lov. Den nævnte bestemmelse blev imidlertid ændret ved lov nr. 108 af 29. marts 1978. Det fremgår af forarbejderne til denne lovændring, at den bl.a. tilsigtede at be-

grænse rækkevidden af den indskrænkning af offentlighedens adgang til aktindsigt, som den hidtidige tavshedspligtsforskrift, sammenholdt med bestemmelserne i offentlighedslovens § 7, havde medført.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der sker i anledning af mine henstillinger.

Jeg har samtidig sendt en kopi af denne skrivelse til miljøministeriet.

...«

5-2. *Henstillet til departementet for told- og forbrugsafgifter i forbindelse med anden ændring af lov om forskellige forbrugsafgifter at overveje spørgsmålet om indførelse af en ordning om fritagelse for afgift af varer, der i virksomhederne går tabt bl.a. ved beskadigelse. (J. nr. 1982-707-21).*

Advokat A klagede for B over, at ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter, havde meddelt B afslag på tilbagebetaling af erlagt råkaffeafgift.

Det fremgik af sagen, at B i 1981 importerede et parti på 4.247 kg råkaffe med henblik på forarbejdning og reeksport. I forbindelse med importen betalte B sædvanlig råkaffeafgift med 18.476 kr.

Efter forarbejdningen blev kaffen henlagt på lager, hvor der en nat af vægteren blev konstateret vand på gulvet. Vandet stammede fra en åbenstående brandhane på en overliggende etage. Som følge af det skete, blev kaffepartiet totalbeskadiget.

B anmodede herefter distriktstoldkammeret om godtgørelse af den erlagte råkaffeafgift, og om, at toldkammeret ville lade sig repræsentere under destruktionsen af kaffepartiet. Samme dag som anmodningen blev kaffen destrueret under toldvæsenets kontrol.

Efter at distriktstoldkammeret senere havde meddelt B afslag på anmodningen om afgiftsgodtgørelse med henvisning til, at der ikke i lov om forskellige forbrugsafgifter var hjemmel til at yde godtgørelse i et tilfælde som det foreliggende, klagede A over distriktstoldkammerets afgørelse til departementet for told- og forbrugsafgifter, idet A bl.a. henviste til, at der i lov om forskellige forbrugsafgifter § 24, stk. 3, og i det generelle princip i toldlovens §§ 60-63 var hjemmel til at yde godtgørelsen.

Efter at departementet for told- og forbrugsafgifter i en skrivelse havde meddelt A, at bestemmelsen i lov om forskellige forbrugsafgifter § 24, stk. 3, efter departementets opfattelse ikke kunne finde anvendelse i et tilfælde som det foreliggende, anmodede A

departementet om en nærmere begrundelse for afslaget. I skrivelsen påpegede A, at destruktionsen af det pågældende parti kaffe skete under kontrol af afgiftsmyndighederne netop med henblik på muligheden for at opnå godtgørelse af den erlagte råkaffeafgift.

I skrivelse af 17. juni 1982 meddelte departementet for told- og forbrugsafgifter herefter A, at »flere afgiftslove indeholder bestemmelser om fritagelse for afgift af varer, der i de registrerede virksomheder går tabt bl.a. ved beskadigelse eller brækage. Det gælder således tobaksafgiftslovens §§ 7 og 10, spiritusafgiftslovens § 14 og vinafgiftslovens § 8. Loven om afgift af forskellige forbrugsafgifter indeholder derimod ikke en sådan hjemmel til afgiftsfritagelse, og departementet anser det derfor ikke for muligt at imødekomme ønsker om afgiftsfritagelse for beskadigede varer, der er afgiftspligtige efter denne lov. Bestemmelsen i § 24, stk. 3, der tilsvarende findes i tobaksafgiftslovens § 31, giver efter departementets opfattelse alene hjemmel til individuelle dispensationer baseret på ganske særlige omstændigheder (ikke beskadigelse).

Da der efter det i sagen oplyste ikke foreligger sådanne ganske særlige omstændigheder, må departementet fastholde sin afgørelse, hvorefter der ikke kan meddeles afgiftsfritagelse for det hos Deres klient vandskadede parti kaffe«.

I klagen til mig anførte A bl.a., at det fortsat var hans klients opfattelse, at der i lov om forskellige forbrugsafgifter § 24, stk. 3, var hjemmel for afgiftsfritagelse, idet beskadigelsen måtte anses for »en særlig omstændighed«. A anførte herudover, at der her havde foreligget den særlige omstændighed, at destruktionsen efter B's anmodning blev

overværet af afgiftsmyndighederne, uden at disse fandt anledning til at meddele, at afgiftsfritagelse ikke kunne forventes.

Departementet for told- og forbrugsafgifter udtrykte sig i en udtalelse i anledning af klagen til mig i det væsentlige på linie med det tidligere, idet departementet herudover vedrørende fortolkningen af den omhandlede § 24, stk. 3, nærmere henviste til en sag, som er offentliggjort i ombudsmandens beretning for året 1980, s. 565-72. Særligt vedrørende omstændighederne ved destruktions af kaffepartiet anførte departementet, at distrikts-toldkammeret havde oplyst, »at toldkammeret ikke har stillet selskabet i udsigt, at afgiften ville blive tilbagebetalt, men at selskabet kunne søge herom. Distrikts-toldkammeret har herefter fundet det naturligt under alle omstændigheder at fastslå kaffens vægt i forbindelse med destruktions, hvorfor distrikts-toldkammeret overværede denne.

Distrikts-toldkammeret har endvidere oplyst, at selskabets lagerchef – inden destruktions blev foretaget – over for toldkammeret udtalte, at den omhandlede kaffe var blevet muggen efter vandskaden og således ikke kunne anvendes. Det var derfor besluttet at destruere kaffen.«

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A:

»Således som klagen foreligger for mig, er i første række bestemmelsen i lovbestemt nr. 129 af 21. marts 1978 om forskellige forbrugsafgifter § 24, stk. 3, af betydning for min bedømmelse af sagen. Bestemmelsen har følgende indhold:

»Ministeren for skatter og afgifter er bemyndiget til, hvor ganske særlige forhold gør sig gældende, at fritage for afgift i henhold til nærværende lov.«

Som det fremgår af departementet for told- og forbrugsafgifters udtalelse i anledning af klagen til mig, har ombudsmanden tidligere i en sag, der som nævnt er offentliggjort i beretningen for året 1980, haft spørgsmålet om rækkevidden af § 24, stk. 3, i loven om forskellige forbrugsafgifter til bedømmelse.

Ombudsmanden udtalte dengang efter en gennemgang af forarbejderne til bestemmelsen, der dog ikke indeholdt bidrag til fortolkningen, som sin opfattelse, at bestemmelsen efter sin formulering mest nærliggende måtte forstås på den måde, at

den alene afgiver hjemmel for meddelelse af individuelle dispensationer, navnlig baseret på en vurdering af, at afgiftspligten på grund af nogle særlige, konkrete omstændigheder virker urimeligt hårdt i forhold til den pågældende afgiftspligtige. I den forbindelse pegede ombudsmanden efter en gennemgang af en række andre lovbestemmelser, der i deres indhold svarede til den omhandlede § 24, stk. 3, specielt på § 3, stk. 4, i lov om registreringsafgift af motorkøretøjer m.v., der i sin udformning ganske svarer til § 24, stk. 3, og som efter de tidligste forarbejder til bestemmelsen (Rigsdagstidende 1942/43, tillæg B, sp. 1882) »er beregnet til at kunne benyttes i ganske særlige Tilfælde, hvor den paagældende Persons Forhold specielt taler derfor«.

Som nævnt kan afgiftsfritagelse efter § 24, stk. 3, i lov om forskellige forbrugsafgifter kun meddeles, »hvor ganske særlige forhold gør sig gældende«. Afgørelsen af, om fritagelse bør meddeles, beror således på en skønmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Efter min gennemgang af sagen og med henvisning til de synspunkter, der er anført ovenfor, som jeg kan tilslutte mig, finder jeg ikke, at jeg kan kritisere departementet for told- og forbrugsafgifters afslag på at meddele Deres klient afgiftsfritagelse i forbindelse med beskadigelsen af kaffepartiet.

Det forhold, at afgiftsmyndighederne efter en anmodning fra Deres klient samme dag har overværet destruktions af det i øvrigt totalbeskadigede kaffeparti, kan ikke give mig anledning til særlige bemærkninger.

Det tilføjes, at sagen har givet mig anledning til at forespørge ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter, om det har overvejet eller i forbindelse med anden ændring af lov om forskellige forbrugsafgifter vil være indstillet på at overveje spørgsmålet om indførelse af en ordning om fritagelse for afgift af varer, der i virksomhederne går tabt bl.a. ved beskadigelse. Jeg har i den forbindelse peget på de regler, der som nævnt i departementets skrivelse af 17.

juni 1982 til Dem gælder i henhold til tobaks-, spiritus- og vinafgiftslovene om fritagelse for afgift af varer, der i registrerede virksomheder går tabt bl.a. ved beskadigelse eller brækgage, ligesom jeg i øvrigt har

peget på den manglende mulighed – ved beskadigelse – for forbrug sammenholdt med afgifternes opkrævning i henhold til en lov om forbrugsafgifter«.

5-3. *Henstillet til departementet for told- og forbrugsafgifter i forbindelse med anden ændring af merværdiafgiftsloven at overveje indførelse af en renteordning ved tilbagebetaling af for meget betalt merværdiafgift. (J. nr. 1981-1209-21).*

Advokat A klagede for B over, at ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter, havde meddelt, at hans klient ikke var anset berettiget til rentegodtgørelse i forbindelse med regulering af indbetalt merværdiafgift.

Det fremgik af sagen, at advokat A den 6. november 1978 havde klaget til departementet for told- og forbrugsafgifter over, at B af direktoratet for toldvæsenet ikke var anset for berettiget til momsrefusion i forbindelse med afskriving af fordringer, som han havde afgivet saldokvitteringer for.

Efter at departementet for told- og forbrugsafgifter bl.a. med henvisning til, at der ikke fandtes at foreligge et konstateret tab på uerholdelige fordringer, havde tiltrådt afgørelsen, satte A sagen i bero, idet han for en anden af sine klienter førte en lignende sag mod ministeriet for skatter og afgifter. Den 27. november 1979 afsagde byretten dom, hvorefter den i sagen omhandlede fordring fandtes dokumenteret uerholdelig, således at fradrag efter merværdiafgiftslovens § 13, stk. 6, ansås hjemlet. En af ministeriet iværksat anke til østre landsret blev senere hævet.

På baggrund dels af byrettens dom, dels af nye regler for momsfradrag for tab på debitorer, der forelå bl.a. fra direktoratet for toldvæsenet, ankomede A i skrivelse af 19. februar 1981 departementet for told- og forbrugsafgifter om at genoptage den i bero stillede klagesag. Anmodningen blev imødekommet, således at direktoratet for toldvæsenet bemyndigedes til at foretage korrektion af selskabets afgiftstilsvær.

Efter at B's revisor havde anmodet om rentegodtgørelse og »i mangel af særlige lovbestemmelser herom« havde foreslået denne beregnet – fra 1. marts 1977 – med satserne i

merværdiafgiftslovens § 22, stk. 2, meddelte direktoratet for toldvæsenet i skrivelse af 14. juli 1981, at der ikke i lovgivningen var grundlag for at yde rentegodtgørelse som ansøgt.

Advokat A påklagede herefter direktoratets afgørelse til departementet for told- og forbrugsafgifter, idet han bl.a. anførte:

»Forholdet er det, at toldmyndighederne i flere år uretmæssigt har undladt at refundere moms i relation til afskrevne fordringer, som toldmyndighederne senere har måttet erkende med føje kunne afskrives.

Derved har toldmyndighederne påført (B) et rentetab.

Det er muligt, at der ikke i lov om merværdiafgift findes regler om betaling af renter i et sådant tilfælde, men det er ligeså klart, at den, der har lidt et tab derved, at et beløb er tilbageholdt med urette, har krav på at få sit rentetab godtgjort.«

Efter at departementet for told- og forbrugsafgifter havde tiltrådt afgørelsen om ikke at yde rentegodtgørelse med henvisning til, at der ikke i lovgivningen var hjemmel herfor, klagede A til mig og anførte i den forbindelse bl.a., at »momslovens § 22, sammenholdt med § 23, specielt dennes 3. stk., forudsætter rentepligt såvel af den momspligtige som for de myndigheder, der administrerer momsloven«.

I udtalelsen fra departementet for told- og forbrugsafgifter i anledning af klagen til mig blev på linie med udtalelsen fra direktoratet for toldvæsenet bl.a. anført:

»at bestemmelsen i momslovens § 22, stk. 2, efter sin formulering og placering i en paragraf om fristen for registrerede virksomheders momsbetalinger ikke kan finde anvendelse på en afgiftsmæssig regulering (tilbage-

betaling) som den omhandlede. I lovens § 23, der alene indeholder regler for udbetaling af afgift (overskydende afgift) til virksomheder, hvis indgående afgift i en afgiftsperiode overstiger den udgående afgift, er der ikke fastsat bestemmelser om rentegodtgørelse ved overskridelse af den i paragraffens stk. 2 fastsatte udbetalingsfrist.

Bestemmelserne i momslovens §§ 22 og 23 kan derfor ikke fremføres til støtte for klagers krav om rentegodtgørelse.«

Departementet anførte i udtalelsen endvidere, at det forhold, at den tidligere afgørelse var ændret i klientens favør, ikke kunne begrunde yderligere krav udover den indrømmede fraskrivning i afgiftsregnskabet, ligesom det med henvisning til en sag offentliggjort i ombudsmandens beretning for året 1968, s. 21 f., og en østre landsretsdom af 26. juni 1981 blev fastholdt, at kravet på rentegodtgørelse ikke kunne imødekommes uden særlig lovhjemmel, som konkret savnedes.

Til departementets udtalelse bemærkede advokat A, at »selv om de foran citerede rentebestemmelser i momsloven ikke ifølge deres ordlyd direkte omtaler, at regulering og udbetaling af for meget afkrævet og erlagt merværdiafgift skal belægges med renter, så må en analogisk anvendelse af momslovens regler om rentebetaling medføre krav på at få tillagt renter af for meget betalt merværdiafgift«. Som følge af den anførte hjemmel anså han henvisningerne til ombudsmandens beretning for 1968 og østre landsrets dom for at være uden betydning. Endelig bemærkede A, at B fandt det urimeligt, om det offentlige skulle være fritaget for at godtgøre det rentetab, som var påført som følge af en urigtig afgørelse.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Det er almindeligt antaget, at der ikke uden særlig hjemmel kan kræves renter i forbindelse med tilbagebetaling af ydelser erlagt i urigtig formening om skyld.

Statsskatteloven af 1922 indeholdt i § 38, stk. 7, særlig hjemmel til ydelse af renter ved godtgørelse af for meget erlagt skat, jfr. nu lovens § 38, stk. 2, sidste pkt. Se også kildeskattelovens § 62, stk. 3, og § 62 A.

Det er antaget i retspraksis, at disse bestemmelser ikke kan danne grundlag for

krav om renter i forbindelse med tilbagebetaling af for meget erlagte ydelser i henhold til anden skatte- og afgiftslovgivning. Der henvises, for så vidt angår arveafgiftsbeløb, til de landsretsdomme, der er refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1929, s. 841, og Ugeskrift for Retsvæsen 1981, s. 926, og til de udtalelser, der er gengivet i folketingets ombudsmands beretninger for årene 1968, s. 21, og 1977, s. 226. Der henvises endvidere til den i Ugeskrift for Retsvæsen 1961, s. 892, refererede højesteretsdom (vedrørende éngangsskatteloven af 1946).

Bestemmelsen i momslovens § 22, stk. 2, hjemler pålæg af morarente i tilfælde af, at den afgiftspligtige virksomhed ikke rettidigt indbetaler skyldig afgift, og det kan ikke give mig anledning til bemærkning, at departementet for told- og forbrugsafgifter har fundet, at der hverken på denne bestemmelse eller på bestemmelserne i lovens § 23 om udbetaling af overskydende afgiftsbeløb til virksomheden, der ikke indeholder yderligere bestemmelser om rente, kan støttes noget krav på rentegodtgørelse i et tilfælde som det foreliggende.

Et sådant rentekrav ses heller ikke hjemlet i de almindelige regler i lov nr. 638 af 21. december 1977 om renter ved forsinket betaling m.v.

Det er ikke gjort gældende, at der i forbindelse med behandlingen af sagen om Deres klients afgiftstilsvær er udvist sådanne forhold, at krav på rentegodtgørelse skulle kunne støttes på dansk rets almindelige regler om offentligretligt erstatningsansvar.

Jeg har herefter ikke grundlag for at kritisere, at departementet for told- og forbrugsafgifter i skrivelse af 18. september 1981 meddelte Dem, at man ikke kunne imødekomme det krav om rentegodtgørelse, som De på Deres klients vegne havde fremsat.

Den endelige afgørelse af spørgsmålet hører under domstolene.

Det tilføjes, at sagen har givet mig anledning til at forespørge ministeriet for skatter og afgifter, departementet for told- og forbrugsafgifter, hvorvidt det har overvejet eller i forbindelse med anden ændring af merværdiafgiftsloven vil være indstillet på at overveje spørgsmålet om

indførelse af en renteordning ved tilbagebetaling af for meget betalt merværdiafgift. Jeg har i den forbindelse peget på den renteordning, der som nævnt gælder ved tilbagebetaling af for meget betalte skattebeløb og skatteministeriets oplysning om ved førstkommende ændring af

arveafgiftsloven at ville være indstillet på at medtage forslag om en generel renteordning ved tilbagebetaling af for meget erlagt arveafgift, jfr. herved den i ombudsmandens beretning for året 1977, s. 226-28, omtalte sag.

...«

5-4. *Udtalt over for departementet for told- og forbrugsafgifter, at jeg ikke kunne anse det for godtgjort, at departementets afslag på en parts anmodning om aktindsigt i en sag om vurdering af nogle motorkøretøjer var truffet på grundlag af en konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1.*

Henstillet til departementet at undergive sagen en fornyet behandling i overensstemmelse med nærmere angivne retningslinier for anvendelsen af den anførte bestemmelse i offentlighedsloven. (J. nr. 1982-555-21).

Advokat A klagede for B over, at departementet for told- og forbrugsafgifter i skrivelse af 19. maj 1981 havde meddelt C afslag på aktindsigt i det materiale, der havde dannet grundlag for vurderingsmyndighedens ansættelse af den afgiftspligtige værdi af 40 automobiler i en handel mellem B og C.

Det fremgik af sagen, at C i 1980 indførte og solgte 13 Jaguar og 3 Daimler personbiler samt 24 GM personbiler (18 Oldsmobile Omega, 3 Buick Skylark, 2 Chevrolet Citation og 1 Pontiac Phoenix) til B til faste priser baseret på, at køretøjerne var indregistrerede på danske nummerplader.

I forbindelse med indregistreringen af de indkøbte køretøjer, hvis afgiftspligtige værdi efter registreringsafgiftslovens § 8, stk. 1, var den almindelige pris ved salg til bruger her i landet, indgav C til toldvæsenet en afgiftskalkulation, hvorefter det samlede afgiftstilsvaret var 1.750.247 kr.

Med udgangspunkt i og væsentligst i overensstemmelse med de fra de sædvanlige importører af de pågældende køretøjsmærker indhentede oplysninger om listepreiser foretog Vurderingsmyndigheden vedrørende Motorkøretøjer, København, en efterregulering af afgiftstilsvaret til 2.716.490 kr.

Efter at C havde påklaget de foretagne værdiansættelser og i den forbindelse nærmere havde redegjort for de specielle forhold med hensyn til indkøb, avanceberegning og videresalg m.v. i forbindelse med køretøjerne, meddelte Vurderingsmyndigheden vedrø-

rende Motorkøretøjer, København, at værdierne for 19 af GM-personbilerne var blevet nedsat, idet vurderingsmyndigheden nu havde fået oplyst, at priserne for disse biler havde været kalkuleret med henblik på en individuel import uden egentlig markedsføring. Det samlede afgiftstilsvaret blev herefter nedsat til 2.658.810 kr.

Advokat D anmodede for C og som mandatar for B om aktindsigt i det materiale, der dannede grundlag for vurderingsmyndighedens værdiansættelser. Advokaten anførte i den forbindelse, at hans klient havde »en formodning om, at det materiale, der af bilimportørerne er fremsendt til vurderingsmyndigheden til brug for ansættelsen, er vildledende og mangelfuldt...«.

I skrivelse af 19. maj 1981 afslog departementet for told- og forbrugsafgifter at give aktindsigt i det materiale, bilimportørerne havde fremsendt til vurderingsmyndigheden, idet departementet i den forbindelse bl.a. anførte:

»Det kan til supplerende af vurderingsmyndighedens kendskab til specielle motorkøretøjer være nødvendigt, at der fremskaffes yderligere til vurderingen nødvendige oplysninger, således bl.a. hos generalimportøren af sådanne køretøjer eller hos den udenlandske automobilfabrik. Det må antages, at automobilfabrikker og bilimportører i almindelighed forudsætter, at de efter § 13, stk. 2, i lov om registreringsafgift af motorkøretøjer m.v. afgive oplysninger om priser og kalkulationer

(sædvanligvis mærket fortroligt) alene er til brug for vurderingsmændenes fastsættelse af køretøjers afgiftspligtige værdi, således som vurderingsmyndigheden anfører ved skriftlige anmodninger om sådant materiale. Efter departementets opfattelse må informationer af omhandlede karakter betragtes som supplement til vurderingsmændenes almindelige viden om prisforhold m.v. Materialet må derfor anses henhørende under § 2, stk. 1, nr. 2, i lov om offentlighed i forvaltningen (lov nr. 280 af 10. juni 1970), hvorefter adgang til oplysninger ikke omfatter dokumenter, der indeholder oplysning om forretningsforhold m.v., for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den virksomhed, oplysningerne angår.«

Advokat D anmodede herefter på ny departementet for told- og forbrugsafgifter om aktindsigt i det samlede materiale vedrørende vurderingssagen. Advokaten fremhævede, at anmodningen støttedes på offentlighedslovens § 10, ligesom han nærmere uddybede, hvorfor hans klient havde en formodning om, at det materiale, der lå til grund for vurderingen, var vildledende og mangelfuldt.

I en skrivelse af 5. oktober 1981 til advokat D fastholdt departementet afslaget på aktindsigt i det fra bilimportørerne indhentede materiale bl.a. med henvisning til, at det »til brug ved vurderingsforretninger løbende indhentede prismateriale vedrørende motor-køretøjer undergives en selvstændig bearbejdelse fra vurderingsmyndighedens side. Efter departementets opfattelse må der ved ovennævnte vurderingsforretninger anses at have foreligget fuldt betryggende grundlag for vurderingerne«.

Herefter rettede advokat A for B, der efter oprindelig at have berigtiget afgiften var indtrådt i sagen efter sælgerens konkurs, henvendelse til departementet for told- og forbrugsafgifter med anmodning om aktindsigt i det omhandlede materiale. Med særligt sigte på departementets skrivelse af 19. maj 1981 anførte advokat A bl.a.:

»... at undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, ... som hovedregel ikke gælder for partsøffentlighed, jfr. offentlighedslovens § 10, stk. 1, 1. pkt. Den af departementet påberåbte undtagelsesbestemmelse i offentlighedslovens § 2 kan i partsøffentlighedssager kun påberåbes, såfremt der »er nærliggende fare for, at privat-

livets eller det offentliges interesser vil lide skade af væsentlig betydning, hvis begæringen imødekommes«, jfr. Folketingstidende 1969-70, till. B, sp. 2138, jfr. Folketingstidende 1963-64, till. B, sp. 662, og betænkningen s. 74. Endvidere skal jeg bemærke, at det i justitsministeriets vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen punkt 18 er anført, at »bestemmelserne i §§ 2 og 7 er uden betydning for parters adgang til aktindsigt, jfr. § 10, stk. 1 og 3«.

Allerede af ovennævnte grunde har mine klienter ret til partsøffentlighed til det materiale, der har dannet grundlag for vurderingsforretningerne, og jeg skal yderligere tilføje, at de hensyn, der er baggrunden for offentlighedslovens § 2, nr. 2, ikke er tilstede i nærværende sag. De oplysninger, Vurderingsmyndigheden vedrørende Motorkøretøjer, København, har indhentet hos generalimportøren for de pågældende mærker, vil af mine klienter kun kunne anvendes i forbindelse med nærværende sag og ikke til fremtidige konkurrenceforvridende dispositioner, idet mine klienter ikke driver samme forretning som generalimportøren. Uanset om generalimportøren måtte hævde, at en partsøffentliggørelse af priskalkulationerne måtte påføre denne skade, bør der under alle omstændigheder meddeles mine klienter partsøffentlighed, idet der er en sådan diskrepans i det indbyrdes prisforhold på de pågældende modeller mellem priserne af fabrik og de af generalimportøren kalkulerede priser her i landet, at mine klienter bør have lejlighed til at kontrollere de pågældende kalkulationer, der er blevet lagt til grund i forbindelse med vurderingen af de omhandlede køretøjer, afgiftsberigtiget over mine klienters afgiftskonto.

Ex tuto bemærkes, at en af generalimportøren eventuelt hævdede skade ikke er af så væsentlig betydning, at partsøffentlighed bør nægtes, jfr. ovenfor.«

I skrivelse af 11. maj 1982 meddelte departementet advokat A, at man kunne henholde sig til den tidligere trufne afgørelse, hvorefter anmodningen om aktindsigt ikke ville kunne imødekommes, »jfr. § 2, stk. 1, nr. 2, og § 10, stk. 1, 2. pkt., i lov om offentlighed i forvaltningen«.

I klagen til mig fremhævede A den absolutte hovedregel efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, 1. pkt., om parters adgang til akt-

indsigt og udtrykte sig i øvrigt væsentligst på linie med det, han havde anført i sin skrivelse til departementet for told- og forbrugsafgifter.

Vurderingsmyndigheden vedrørende Motorkøretøjer, København, anførte i en udtalelse af 20. september 1982 i anledning af klagen til mig, at der ved ansættelsen af den almindelige pris for køretøjet, jfr. registreringsafgiftslovens § 8, når der ikke er anmeldt nogen standardpris, som udgangspunkt anvendes enten den af generalimportøren af det pågældende køretøjsmærke udsendte landsdækkende pris (listepriis) eller – hvis en listepriis ikke er udsendt – en tilsvarende pris, som vurderingsmyndigheden anmoder generalimportøren om at kalkulere. Det hed endvidere i udtalelsen:

»Når vurderingsmyndigheden anmoder motorkøretøjsimportører om prisoplysninger, bliver det anført, at oplysningerne skal benyttes ved behandling af en vurderingssag, og at man ønsker oplysning om et køretøjs almindelige pris ved salg til bruger på et nærmere anført tidspunkt. For vurderingsmyndigheden er det en helt klar forudsætning, at de modtagne oplysninger om importpriser, samt udgifts- og avanceberegninger m.v., alene benyttes af vurderingsmændene ved værdiansættelser, og at oplysningerne ikke videregives til hverken automobilforhandlere eller andre. Der er heller ikke tvivl om, at motorkøretøjsimportørerne afgiver de nævnte oplysninger til vurderingsmyndigheden under den samme forudsætning.

Det må tillige antages, at det vil vanskeliggøre – måske endog umuliggøre – vurderingsmændenes opgave med at værdiansætte nye køretøjer, såfremt de oplysninger, der modtages, ikke fuldt ud kan betragtes som værende fortrolige.«

Departementet for told- og forbrugsafgifter henviste i sin udtalelse til det i forbindelse med afgørelserne anførte og vurderingsmyndighedens ovennævnte udtalelse med den tilføjelse, at det var tvivlsomt, om automobilimportørerne havde en pligt til at afgive oplysninger som i det foreliggende tilfælde.

I en skrivelse til mig fremsatte advokat A bemærkninger til ovennævnte udtalelser og anførte i den forbindelse bl.a., at allerede den meget store forskel i generalimportørens priskalkulationer for typer af biler, der ab

fabrik tilnærmelsesvis koster det samme, således at prisfastsættelsen for den af generalimportøren importerede type var lavest, måtte berettigede til aktindsigt, at aktindsigten ikke ville kunne påføre generalimportøren skade bl.a. under hensyn til, at B ikke importerer biler, og at hverken vurderingsmyndigheden eller generalimportøren havde anmodet om, henholdsvis havde afgivet oplysningerne udtrykkeligt betinget af, at de skulle være fortrolige.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A:

»Indledningsvis bemærkes, at jeg må være enig i, at (B) (såvel som i hvert fald oprindelig (C)) i den foreliggende sammenhæng må anses som part(er) i den sag om fastsættelse af den afgiftspligtige værdi efter § 8, jfr. § 13, i loven om registreringsafgift af motorkøretøjer, som den fremsatte begæring om aktindsigt vedrører. Jeg må endvidere forstå, at de prisoplysninger m.v., som begæringen om aktindsigt i første række tager sigte på, er indhentet ude fra specielt til brug for foretagelsen af vurderingen af de i sagen omhandlede (40) køretøjer.

Begæringen om aktindsigt må herefter bedømmes på grundlag af reglerne i offentlighedslovens kapitel 2 (om partsøffentlighed m.v.).

Det er derfor misvisende, når departementet for told- og forbrugsafgifter i sin skrivelse af 19. maj 1981 til advokat (D) (fastholdt ved skrivelse af 5. oktober 1981) henviste til bestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2, som hjemmel for det da meddelte afslag på begæringen om aktindsigt. I den skrivelse af 11. maj 1982 til Dem, der er genstanden for min undersøgelse, er der imidlertid tillige henvist til offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt. Efter denne bestemmelse kan en begæring om partsøffentlighed afslås, ». . . hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser«.

Jeg må forstå, at departementet for told- og forbrugsafgifter ved sit afslag på Deres begæring om aktindsigt har lagt vægt på, at der er tale om materiale, der er indhentet fra private virksomheder, og som inde-

holder oplysninger om forretningsforhold; efter departementets opfattelse er det af væsentlig økonomisk betydning for de pågældende virksomheder, at disse oplysninger ikke undergives adgang til aktindsigt. Det er endvidere gjort gældende, at det vil forringe grundlaget for vurderingsmændenes værdiansættelse væsentligt, såfremt adgangen til at indhente sådanne oplysninger i fortrolighed begrænses.

Det kan ikke give mig anledning til kritik, at departementet for told- og forbrugsafgifter har ladet disse hensyn indgå i vurderingen efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt. Jeg henviser herved til bestemmelserne i lovens § 2, stk. 1, nr. 2, og stk. 2, nr. 2, og til, at det med støtte i forarbejderne til offentlighedsloven er almindeligt antaget, at den angivelse af typer af modhensyn, der er opregnet i lovens § 2, stk. 1 og 2, kan tillægges vejledende betydning ved anvendelsen af bestemmelsen i § 10.

Offentlighedslovens regler om partsoffentlighed bygger imidlertid på den opfattelse, »... at de hensyn, der begrunder partsoffentlighed, er af en så betydelig vægt, at partens krav på at blive gjort bekendt med dokumenterne i en sag må anerkendes som et hovedsynspunkt. De grunde, der i øvrigt jævnlige kan tilsige, at oplysninger i en sag hemmeligholdes, har i almindelighed ikke vægt over for en parts interesse i at kende grundlaget for en afgørelse« (Folketingstidende 1963-64, tillæg A, sp. 1351).

Det er derfor netop kun som en opregning af *typer* af modhensyn, bestemmelserne i offentlighedslovens § 2, stk. 1 og 2, kan tillægges vejledende betydning ved afgørelsen af sager om partsoffentlighed. Dette er kommet til udtryk i lovens § 10, stk. 1, for det første i forskriften om, at der i hvert enkelt tilfælde skal foretages en konkret afvejning af de hensyn til offentlige og private interesser, der kan tale imod meddelelse af aktindsigt, over for »partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv«; og for det andet må hensynet til offentlige eller private interesser for at kunne begrunde indskrænkning i parters adgang til aktindsigt være af en sådan styrke, at de i det konkrete tilfælde be-

dømmes som »afgørende« modhensyn. Anvendelsen af udtrykket »afgørende hensyn« tilsigter at tilkendegive, at oplysning kun kan nægtes, hvor der er nærliggende fare for, at privates eller det offentliges interesser vil lide skade af væsentlig betydning, hvis begæringen imødekommes, jfr. herved Folketingstidende 1969-70, tillæg B, sp. 2138, med yderligere henvisninger.

I sin skrivelse af 19. maj 1981 til advokat (D) anførte departementet for told- og forbrugsafgifter som begrundelse for det da meddelte afslag på aktindsigt (efter offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 2) alene, at »det må antages, at automobilfabrikker og bilimportører i almindelighed forudsætter, at de . . . afgive oplysninger om priser og kalkulationer (sædvanligvis mærket fortroligt) alene er til brug for vurderingsmændenes fastsættelse af køretøjers afgiftspligtige værdi, således som vurderingsmyndigheden anfører ved skriftlige anmodninger om sådant materiale«. Dette svarer til, hvad vurderingsmyndigheden anførte ved sin fremsendelse af begæringen om aktindsigt til departementet. Hverken departementets skrivelse af 5. oktober 1981 til advokat (D), hvorved afslaget fastholdtes, eller skrivelsen af 11. maj 1982 til Dem, hvormed der på ny blev givet afslag på aktindsigt nu tillige med henvisning til offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., indeholder nogen yderligere begrundelse.

I udtalelsen af 20. september 1982 i anledning af Deres klage til mig anføres det af vurderingsmyndigheden, at det for denne er »... en helt klar forudsætning, at de modtagne oplysninger om importpriser, samt udgifts- og avanceberegninger m.v., alene benyttes af vurderingsmændene ved værdiansættelser, og at oplysningerne ikke videregives til hverken automobilforhandlere eller andre. Der er heller ikke tvivl om, at motorkøretøjsimportørerne afgiver de nævnte oplysninger til vurderingsmyndigheden under den samme forudsætning«.

Det fremgår ikke af det materiale, der har været forelagt for mig, hvad der er grundlaget for denne præcisering i forhold til de tidligere meddelte tilkendegivelser. Hertil kommer, at der fortsat er tale om en helt generel betragtning. Dette gælder også for så vidt angår det hensyn til at sikre

vurderingsmændene det bedst mulige grundlag for deres værdiansættelser, som myndighederne yderligere har henvist til i deres udtalelser til mig. Det er således ikke af myndighederne hverken over for Dem eller i brevvekslingen med mig nærmere konkretiseret og underbygget, hvilke skadevirkninger der ville være forbundet med en imødekommelse af den foreliggende begæring om aktindsigt. Og der ses ikke at være foretaget en konkret afvejning heraf over for Deres klients interesse i at blive gjort bekendt med grundlaget for den afgørelse, der har påført Deres klient et yderligere afgiftstilsvær på henved 1 mill. kr.

På det foreliggende grundlag kan jeg herefter ikke anse det for godtgjort, at det afslag, som departementet for told- og forbrugsafgifter meddelte Dem i skrivelsen af 11. maj 1982, er truffet på grundlag af en konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1.

Jeg har gjort departementet for told- og forbrugsafgifter bekendt med min opfattel-

se, og jeg har samtidig henstillet til departementet at undergive sagen en fornyet behandling i overensstemmelse med de retningslinier for anvendelsen af den nævnte bestemmelse, der er anført ovenfor.

...«

I skrivelse af 30. marts 1983 underrettede departementet for told- og forbrugsafgifter mig om, at sagen havde været optaget til fornyet behandling og herunder været drøftet med Vurderingsmyndigheden vedrørende Motorkøretøjer, København, og med de berørte bilimportører. Bilimportørerne havde givet udtryk for, at de på nuværende tidspunkt ikke ville modsætte sig, at der blev givet aktindsigt i det materiale, som bilimportørerne i sin tid havde fremsendt til vurderingsmyndigheden. Der ville herefter blive givet A/B lejlighed til at gennemgå det foreliggende materiale efter nærmere aftale.

Jeg meddelte herefter departementet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

5-5. Spørgsmål om refusion af en skatteydets udgift til bankgaranti som sikkerhed for pålignede skatter i et tilfælde, hvor en overordnet skattemyndighed havde annulleret skatterådets afgørelse, fordi rådets sagsbehandling var behæftet med en mangel. (J. nr. 1981-447-220).

A klagede over, at ministeriet for skatter og afgifter, skattedepartementet, havde afslået hans anmodning om refusion af udgifter til en bankgaranti i forbindelse med en henstand med indbetaling af et skattebeløb, der var meddelt i anledning af hans klage til landsskatteretten over skatteansættelsen for indkomståret 1977.

Det fremgik af sagen, at skatteforvaltningen i Randers kommune den 6. september 1978 telefonisk anmodede A om en redegørelse vedrørende køb og salg af en byggegrund tilhørende ham og beliggende i Svendborg kommune.

I den anledning redegjorde A i skrivelse af 7. september 1978 til skatteforvaltningen for de nærmere omstændigheder ved grundens erhvervelse og om baggrunden for, at han i september 1977 solgte grunden.

Den 14. september 1978 traf skatterådet for Randers kommune beslutning om, at den fortjeneste, A havde opnået i forbindelse med salget af byggegrunden, skulle betragtes som almindelig indkomst og ikke særlig indkomst.

I en udskrift af skatterådets forhandlingsprotokol anførtes bl.a.:

»Begæring om personlig forhandling synes ikke at være fremsat.«

Efter at skatterådet i skrivelse af 1. november 1978 havde orienteret A om den ændrede skatteansættelse klagede A i skrivelse af 3. november 1978 gennem vedkommende amtskatteinspektorat til landsskatteretten over afgørelsen. Han forbeholdt sig at fremkomme med yderligere skriftlige indlæg samt eventuel mundtlig forhandling med landsskatteretten.

I skrivelse af 3. december 1978 til amtskatteinspektoratet fremsatte A uddybende bemærkninger til sin klage. Han redegjorde bl.a. for den telefoniske henvendelse, han havde modtaget den 6. september 1978 fra skatteforvaltningen i Randers. Han anførte, at han havde forstået henvendelsen således, at skatteforvaltningen til brug for forelægning af hans skatteansættelse for indkomståret 1977 ønskede en redegørelse for køb og salg af den omhandlede byggegrund. A var blevet gjort bekendt med, at redegørelsen kunne gives mundtligt eller skriftligt og havde afsendt sin ovennævnte redegørelse af 7. september 1978 i den tro, at den skulle anvendes i forbindelse med skatterådets gennemgang af kommunens ansættelser, jfr. den dagældende bestemmelse i statsskattelovens § 28. Videre anførte A, at han i tiden fra 6. september til 2. november 1978 ikke havde modtaget nogen henvendelse vedrørende sagen og var gået ud fra, at han i overensstemmelse med den tidligere bestemmelse i statsskattelovens § 29 ville få lejlighed til at fremkomme med en supplerende udtalelse i tilfælde af, at man måtte overveje en forhøjelse af den særlige indkomstskat til almindelig indkomstskat. A oplyste i den forbindelse, at han havde været ejer af grunden i mere end 5 år, og at han var bekendt med bevisbyrdereglen i statsskattelovens § 5 a. A var derfor alene fremkommet med en summarisk redegørelse, idet han ikke havde ønsket i unødigt omfang at meddele en mere detaljeret redegørelse vedrørende forhold, der var af privat karakter i forbindelse med ejendomssalget. A anførte, at det var hans opfattelse, at ligningsmyndighederne og skatterådet ved behandlingen af sagen havde undladt at iagttage pligterne efter den tidligere bestemmelse i statsskattelovens § 29, og at der i øvrigt var sket en direkte tilsidesættelse af de retningslinier for pligternes opfyldelse, som ombudsmanden i flere udtalelser havde givet udtryk for. A anførte videre, at han ikke havde haft adgang til at udtale sig over for skatterådet. A anførte, at det var en forudsætning for, at han kunne vurdere, hvilken påstand han ville nedlægge for landsskatteretten, at han fik aktindsigt og en fyldestgørende begrundelse for skatterådets afgørelse.

I skrivelse af 3. januar 1979 meddelte amtsskatteinspektoratet i Randers i anledning af A's ansøgning om henstand med be-

taling af skat for indkomståret 1977, at amtsskatteinspektoratet kunne indrømme A henstand, indtil klagesagen var afgjort, dog længst til 15. januar 1982, med betaling af 83.709 kr. Henstanden var betinget af, at der blev stillet betryggende sikkerhed for betalingen, fortrinsvis i form af bankgaranti.

I skrivelse af 15. januar 1979 meddelte A amtsskatteinspektoratet, at han fandt det urimeligt, at det blev pålagt ham at stille sikkerhed og at betale renter på grundlag af en afgørelse, der efter hans opfattelse led af åbenbare og alvorlige mangler. I skrivelse af 19. januar 1979 til A fastholdt amtsskatteinspektoratet kravet om sikkerhedsstillelse.

I skrivelse af 23. januar 1979 klagede A til statsskattedirektoratet over den sagsbehandling, der havde fundet sted.

I anledning af A's klage indhentede statsskattedirektoratet udtalelser fra ligningskommissionen i Randers, Randers skatteråd og amtsskatteinspektoratet. Ligningskommissionen tilbagesendte sagen gennem skatterådet i Randers og bemærkede for så vidt angår spørgsmålet om A's adgang til at udtale sig over for skatterådet, at det af A's skrivelse af 3. december 1978 fremgik, at han var blevet gjort bekendt med sin adgang til at udtale sig, idet det i skrivelsen anføres: »Jeg blev gjort bekendt med, at redegørelsen kunne gives mundtligt eller skriftligt. Amtsskatteinspektoratet henviste ved tilbagesendelsen til statsskattedirektoratet i alt væsentligt til ligningskommissionens udtalelse. Amtsskatteinspektoratet fandt ikke, at amtsskatteinspektoratet var bemyndiget til at give henstand med skattebetalingen uden sikkerhedsstillelse og mente endvidere, at selve spørgsmålet om skatterådskendelsens eventuelle ugyldighed måtte finde sin afgørelse ved landsskatteretten.

Det fremgår videre af sagen, at statsskattedirektoratet foranledigede sagen forelagt for Århus amtsligningsråd, der på et møde den 30. maj 1979 gav udtryk for, at Randers skatteråds kendelse af 1. november 1978 efter amtsligningsrådets opfattelse var ugyldig, idet A ikke havde haft mulighed for forhandling med skatterådet, jfr. den tidligere bestemmelse i statsskattelovens § 29. Det fremgår af et referat fra mødet, at amtsligningsrådet herved havde lagt vægt på A's beskrivelse af forholdet, således som anført i A's skrivelse af 3. december 1978 til amtsskattein-

spektoratet, samt den omstændighed, at skatterådet ikke havde sendt A en »agterskrivelse«. Det fremgår videre af referatet, at amtsligningsrådet efter en gennemgang af den redegørelse, A fremsendte med sin skrivelse af 15. januar 1979 til amtsskatteinspektoratet i Randers, var af den opfattelse, at der ikke havde foreligget spekulationshensigt ved A's erhvervelse af den omhandlede byggegrund.

I overensstemmelse med amtsligningsrådets opfattelse meddelte amtsligningsrådet herefter A i skrivelse af 31. maj 1979, at hans skattepligtige indkomst var blevet nedsat til det af A oprindeligt angivne beløb 150.351 kr.

Med skrivelse af 4. juni 1979 til statsskattedirektoratet sendte A fotokopi af en udbetalingsmeddelelse af 1. februar 1979 fra sin bankforbindelse, hvorefter A i anledning af den krævede sikkerhedsstillelse havde haft en udgift på 719,50 kr.

A anførte, at han forventede, at beløbet ville blive refunderet ham.

I skrivelse af 2. juli 1979 meddelte statsskattedirektoratet A, at det var statsskattedirektoratets opfattelse, at der ikke var hjemmel til refusion af sådanne udgifter til bankgaranti, og anførte, at spørgsmålet herefter måtte finde sin afgørelse ved, at A rejste kravet ved de almindelige domstole. I skrivelse af 6. juli 1979 til statsskattedirektoratet meddelte A, at han ønskede at påklage den trufne afgørelse til skattedepartementet.

I anledning af A's klage indhentede skattedepartementet udtalelser af 8. januar og 14. marts 1980 fra henholdsvis amtsskatteinspektoratet i Randers og statsskattedirektoratet. Amtsskatteinspektoratet i Randers bemærkede:

»... at det tilsyneladende har beroet på en misforståelse, når skatteyder ikke har haft adgang til at udtale sig, jfr. statsskattelovens § 29 og skatterådssekretariatets bemærkning i sagen om, at »Begæring om personlig forhandling synes ikke at være fremsat.««

Statsskattedirektoratet anførte i sin udtalelse bl.a. følgende:

»... at man ikke finder det korrekt, at skatterådet – især når hensyn tages til forhøjelsens art og størrelse – alene på grundlag af en telefonsamtale – afsagde kendelse, uden at skatterådet forinden ved en »agter-skrivelse« skriftligt havde gjort klageren bekendt med den påtænkte forhøjelse med oplysning

om, at han, inden ansættelsen blev foretaget, kunne udtale sig over for skatterådet, jfr. herved klagerens redegørelse i skrivelse af 3. december 1978 til amtsskatteinspektoratet.«

I skrivelse af 23. december 1980 meddelte skattedepartementet A, at skattedepartementet var enig med statsskattedirektoratet i, at der ikke var hjemmel til at imødekomme A's anmodning om at få erstattet sine udgifter til bankgaranti, samt at de fejl og forsømmelser, som skattemyndighederne havde begået under sagens behandling, vel var beklagelige, men efter departementets opfattelse ikke var af en sådan karakter, at de kunne medføre erstatningspligt for det offentlige.

I A's klage til mig anførte A bl.a., at skattedepartementets opfattelse, hvorefter de begåede fejl og forsømmelser ikke var af en sådan karakter, at de kunne medføre erstatningspligt for det offentlige, ikke syntes at være i overensstemmelse med den betydning, som man ellers tillægger iagttagelsen af en lovbestemt fremgangsmåde, og A henviste herved til straffelovens § 148 og til almindelig opfattelse af offentlige myndigheders erstatningsansvar, jfr. Orla Friis Jensen: Erstatning i forbindelse med ugyldige forvaltningsakter i Ugeskrift for Retsvæsen 1979 B, s. 21.

Efter en gennemgang af sagen tilbagesendte jeg med skrivelse af 15. januar 1982 sagen til skattedepartementet, idet jeg bl.a. bemærkede,

»... at jeg efter en gennemgang af sagen må lægge til grund, at de overordnede skattemyndigheder er af den opfattelse, at skatterådets sagsbehandling var behæftet med den mangel, at den tidligere bestemmelse i statsskattelovens § 29 ikke havde været behørigt iagttaget, at amtsligningsrådet i sin afgørelse af 31. maj 1979 med henvisning hertil har annulleret skatterådets ansættelse, og at amtsligningsrådet s.d. traf afgørelse i sagen og – i modsætning til skatterådet – ikke fandt grundlag for at antage, at der i forbindelse med køb og salg af den omhandlede byggegrund havde foreligget spekulationshensigt.

I den artikel af Friis Jensen i Ugeskrift for Retsvæsen 1979 B, s. 21 ff, hvortil klageren henviser, antages det, at tilsidesættelse af sagsbehandlingsregler i sig selv kan danne grundlag for et erstatningskrav, når den formelle mangel medfører ugyl-

dighed – og i hvert fald når den trufne afgørelse er materielt angribelig, jfr. samme i Forvaltningsret, Almindelige emner, s. 398, med henvisninger i note 63.

Jeg må forstå skattedepartementets afgørelse således, at skattedepartementet ikke er af den opfattelse, at den konstaterede sagsbehandlingsfejl i det foreliggende tilfælde udgør tilstrækkeligt grundlag for at statuere erstatningsansvar for det offentlige.

Skattedepartementet har imidlertid hverken over for klageren eller i udtalelsen af 13. juli 1981 til mig nærmere begrundet dette standpunkt.

På baggrund af det anførte finder jeg at måtte anmode om en nærmere begrundelse for den af skattedepartementet trufne afgørelse.

...«

I skrivelse af 4. marts 1982 anmodede skattedepartementet kammeradvokaten om en udtalelse om spørgsmålet, om den i sagen omhandlede fejl ved A's skatnedsættelse for 1977 måtte udgøre tilstrækkeligt grundlag for at statuere erstatningsansvar for det offentlige.

I den forbindelse anførte skattedepartementet, at det i departementets overvejelser var indgået, at der i det foreliggende tilfælde måtte formodes at være tvivl om størrelsen af det lidte tab og om tabets sammenhæng med skattemyndighedernes fejl.

I skrivelse af 22. oktober 1982 til A meddelte skattedepartementet, at kammeradvokaten i et responsum af 21. juli 1982 havde lagt hovedvægten på, at der er en vis sandsynlighed for, at skatterådet for Randers skattekreds' ansættelse af A's skattepligtige almindelige indkomst for 1977 var faldet anderledes ud, såfremt forskrifterne i statsskattelovens dagældende § 29 havde været iagttaget fuldt ud.

Under hensyn hertil havde kammeradvokaten indstillet til skattedepartementet at udrede det krævede beløb mod dokumentation.

Skattedepartementet havde efter fornyet overvejelse besluttet sig til at følge denne indstilling og efter omstændighederne at erstatte A udgiften til den nævnte bankgaranti.

I skrivelse af 15. november 1982 meddelte jeg A, at jeg herefter gik ud fra, at han var indforstået med, at jeg ikke på det foreliggende grundlag foretog videre i anledning af hans henvendelse.

5-6. *Henstillet til skattedepartementet at genoptage behandlingen af en sag om betaling af påløbne renter af for sent betalt skat, således at skattedepartementet nu over for klageren tog stilling til spørgsmålet om, hvorvidt skatteyderen på grund af kommunens fremgangsmåde ved sagens behandling måtte anses for fritaget for betaling af de påløbne renter af den for sent betalte skat. (J. nr. 1982-870-220).*

A klagede over, at skattedepartementet ikke havde grundlag for at kritisere den fremgangsmåde, der var fulgt af skatteforvaltningen i X kommune ved renteopgørelsen i forbindelse med nedsættelse af hans skattepligtige indkomst for indkomståret 1973.

Det fremgik af sagen, at A for indkomståret 1973 selvangav sin skattepligtige indkomst til 64.959 kr., hvilken ansættelse af amtsskatterådet blev forhøjet til 287.828 kr.

A påklagede ansættelsen for så vidt angår 200.000 kr. til landsskatteretten, som ved kendelse af 18. marts 1980 gav ham medhold

i, at hans skattepligtige indkomst for indkomståret 1973 skulle nedsættes til 87.828 kr.

Ved skrivelse af 30. marts 1980 anmodede A herefter X kommune om snarest at få tilsendt »en ny – og definitiv – slutopgørelse for 1973 med opgørelse over for meget efterbetalt og tilbageholdt skat«.

I skrivelse af 8. april 1980 bekræftede X kommune modtagelsen af A's skrivelse af 30. marts 1980 om »ny og definitiv slutopgørelse for indkomståret 1973«. Kommunen anførte, at »slutopgørelsen kan herefter forventes til-

sendt Dem med *endelig afregning* (fremhævet af kommunen) ca. 1 uge senere«.

Medio 1980 modtog A slutopgørelse for 1973, hvoraf fremgik en rentegodtgørelse på 55.261,44 kr. Incl. denne rentegodtgørelse var A's tilgodehavende udbetaling ifølge slutopgørelsen opgjort til 196.957 kr. I en samtidig fremsendt følgeskrivelse betegnet »underretning om modregning m.v.« anførtes vedrørende indkomståret 1973: »Ifølge slutopgørelsen for ovennævnte indkomstår er til udbetaling vedrørende overskydende skat m.v. kr. 196.957.« Af dette beløb var ifølge opgørelsen anvendt i alt 157.310,90 kr. til modregning af restskat for 1976 og 1978. »Restbeløbet til udbetaling« udgjorde herefter 39.646,10 kr., hvilket beløb samtidigt blev vedlagt til A i check.

Ved skrivelse af 24. juni 1980 meddelte X kommune A »under henvisning til telefonsamtale 23. ds. samt den senest fremsendte slutopgørelse vedrørende ændring i indkomståret 1973 beklager man . . ., at restskatten for 1977 stor kr. 13.398 ikke er modregnet i *slutafregningen*« (fremhævet af kommunen), hvorfor kommunen anmodede A om at indbetale nævnte beløb. A indbetalte herefter beløbet.

Medio oktober 1980 modtog A slutopgørelse for 1979, hvor der under pkt. 18 indgår et beløb på 16.659,96 kr. vedrørende rente af for sent betalt skat. Restskatten for 1979 uden rente udgjorde 3.619,60 kr.

Ved skrivelse af 26. oktober 1980 til X kommune gjorde A gældende, at det omhandlede beløb 16.659,96 kr. måtte bero på en fejl. Han gjorde bl.a. gældende, at han anså sagen for afsluttet med udsendelsen af slutopgørelsen for 1973 og ved sin betaling af restskatten for 1977 på 13.398 kr. A anmodede herefter om at få fremsendt en ny slutopgørelse.

I skrivelse af 4. december 1980 til A redegjorde X kommune for udfærdigelsen af slutopgørelsen for 1979 i overensstemmelse med følgende:

»Iflg. kildeskattelovens § 63, stk. 1, der vedlægges i kopi, skal et beløb, der ikke indbetales rettidigt, forrentes med 1% pr. påbegyndt måned fra forfaldsdagen at regne. Renter af skat opgøres én gang om året og opkræves sammen med restskatten for de pågældende år.

Det betyder for Deres vedkommende, at der i samtlige indkomstår, hvor restancen har figureret, vil blive beregnet renter af for sent betalt skat, der udskrives på slutopgøret for det pågældende år. Da restancen først blev udlignet i maj 1980, vil der altså være påført renter på slutopgør 1979, men også slutopgør 1980 vil indeholde renter af for sent betalt skat.

Imidlertid medførte Deres klage til landskatteretten, at De fik nedsat den ansatte indkomst fra 287.828 kr. til 87.828 kr., hvilket resulterede i ændret slutopgørelse med udskrivningsdato 6.5.1980.

Da man ifølge loven påligner renter af for sent betalt skat, må man modsætningsvis udbetale/godskrive rentegodtgørelse, når der sker nedsættelse af en tidligere pålignet restskat (se slutopgøret, pkt. 27, 55.261,44 kr.).

Bestemmelserne herom er omtalt i kildeskattelovens § 62 A, stk. 3, der vedlægges i kopi.«

I skrivelse af 27. december 1980 rettede A henvendelse til ombudsmanden om sagen. A redegjorde for sagen i overensstemmelse med det ovenfor anførte, og bemærkede herefter følgende:

»Det forekommer mig urimeligt og i modstrid med sund fornuft, at skatteforvaltningen efter i marts at have fået afvist et krav om skattebetaling for 1973 og efter i maj – juni at have fremsendt *endelig afregning* for dette år til skatteyderen, som derefter må anse sig for endelig frigjort, derefter i oktober kan fremkomme med fornyede krav om betaling af renter af det afviste skattekrav. Efter almindelig dansk sprogbrug udtrykker såvel endelig afregning som slutafregning entydigt afslutningen på et økonomisk mellemværende.

Jeg må derfor fastholde, at den modtagne endelige afregning af 6/5 80 med rettelse af 24/6 80 udgør den definitive slutafregning i nærværende sag.«

Med skrivelse af 13. januar 1981 oversendte ombudsmanden A's skrivelse til statskattedirektoratet til videre foranstaltning.

I anledning af sagen indhentede statskattedirektoratet en udtalelse fra X kommune, der bl.a. anførte følgende:

»Skatteyder fremfører i sin klageskrivelse, at man herfra i brev af 8.4.1980 har oplyst, at den udsendte ændrede slutopgørelse var *endelig afregning* vedrørende hans mellemvæ-

rende med skattevæsenet. Det må indrømmes, at man nok ikke ved besvarelsen har taget hensyn til problemstillingen med hensyn til rentegodtgørelse/renter af for sent betalt skat. På den anden side finder man det uforståeligt, at skatteyder, der er civilingeniør og må formodes at være talminded, ikke er faldet over, at han ved modtagelsen af »den endelige slutaftregning« har modtaget en rentegodtgørelse på i alt 61.247,88 kr., men tilsvarende kun »betalt« renter af for sent erlagt skat, kr. 35.505. Dette synes endnu mere uforståeligt, når skatteydere advokat allerede den 14.10.1976 accepterer, at den selvvangivne indkomst forhøjes med 22.702 kr.«

X kommune fandt herefter ikke, at der var fremkommet forhold, der kunne bevirke en afvigelse fra de almindelige regler om beregning af renter af for sent betalt skat.

I skrivelse af 19. maj 1981 til A redegjorde statsskattedirektoratet herefter for sagen og anførte afslutningsvis følgende:

»Efter de foreliggende oplysninger skal man meddele, at (X) kommune har handlet i overensstemmelse med kildeskattelovens bestemmelser, idet De har modtaget endelig afregning vedrørende indkomståret 1973 ved modtagelsen af slutopgørelsen for 1973 medio maj 1980. Renter af for sent betalt skat opgøres som nævnt i ovennævnte skrivelse af 4. december 1980 en gang om året og opkræves sammen med restskatten for det pågældende år. Der vil derfor ikke i slutopgørelsen for 1973 kunne forekomme renter af for sent betalt skat, hvorimod man i slutopgørelsen medregner den rentegodtgørelse, som ændringen i ansættelsen medfører.

Kildeskattelovens bestemmelser er grundlag for den struktur, statsskattedirektoratet følger, når der foretages ændringer i tidligere års skatteansættelser. Systemet er opbygget således, at der indtil betalingen af eventuelle restancer af tidligere opkrævede skatter beregnes renter. Disse renter modsvarer af den rentegodtgørelse, som ændringen medfører, og indgår i den ændrede slutopgørelse. Det vil således være en almindelig forekommende situation, at der på en slutopgørelse for et indkomstår forekommer renter af for sent betalt skat, som er modsvaret af en rentegodtgørelse, der er medtaget på en tidligere udskrevet slutopgørelse for et andet indkomstår, hvilket vil sige, at der efter kildeskattelovens bestemmelser således gives hen-

stand med betaling af renter af for sent betalt skat i op til 2 år, hvorimod rentegodtgørelsen beregnes samtidig med beregningen af skatenedsættelsen og indgår i den ændrede slutopgørelse.«

Statsskattedirektoratet henholdt sig herefter til X kommunes afgørelse.

I skrivelse af 11. juni 1981 rettede A henvendelse til mig bl.a. om statsskattedirektoratets ovennævnte afgørelse. A anførte bl.a. følgende:

»Statsskattedirektoratet går helt uden om det principielle i mit andet klagemål, nemlig at man efter at have fremsendt *endelig afregning*, som jeg efter ordenes almindelige betydning kun har kunnet forstå som sagens definitive afslutning, fremkommer med krav om betaling af kr. 16.659,96 som renter af »for sent betalt skat« af en ansættelse, som er kendt uberettiget og følgelig slettet. I stedet fremkommer man med en redegørelse for, at man har fulgt nogle udviklede bestemmelser i kildeskatteloven, som jeg som almindelig skatteyder ikke har noget grundlag for at kende. Da disse bestemmelser ifølge det oplyste skulle udløse krav om morarenter såvel i 1980 som i 1981, finder jeg, at det måtte være et minimumskrav til skatteforvaltningen, at den ved fremsendelsen af den endelige slutopgørelse for 1973 gjorde opmærksom på dette forhold i stedet for villedende at meddele endelig afregning. Jeg finder det helt utilstedeligt, at skatteforvaltningen under dække af nogle bestemmelser i kildeskatteloven, som næppe er kendt uden for skatteforvaltningen, skal kunne tillade sig at vildele en skatteyder med hensyn til saldoopgørelse af en skattesag, som tilmed er rejst helt uberettiget af skatteforvaltningen for snart 6 år siden, således som det er sket i nærværende sag, hvor jeg tilmed ved brev af 30/3 1980 har bedt om en sådan opgørelse sammen med den definitive slutopgørelse.«

Med skrivelse af 25. juni 1981 oversendte jeg A's skrivelse til skattedepartementet til videre foranstaltning.

I anledning af A's klage indhentede skattedepartementet en udtalelse af 19. november 1981 fra statsskattedirektoratet, der henholdt sig til direktoratets besvarelse af 19. maj 1981. Direktoratet oplyste, at der i direktoratet pågik overvejelser om, at oplysninger, som de af A efterlyste, ville være at finde på fremtidige slutopgørelser.

I skrivelse af 24. juni 1982 meddelte skat-
tedepartementet A, at departementet kunne
henholde sig til statsskattedirektoratets oven-
nævnte udtalelse samt til statsskattedirektora-
tets redegørelse i skrivelser af 19. maj 1981.

I A's klage til mig anmodede han om min
»vurdering af den fremførte sagsbehandling,
herunder en afklaring af den juridiske betyd-
ning af begrebet »endelig afregning«, som
skattedepartementet åbenbart fortolker meget
afslappet«.

Statsskattedirektoratet henholdt sig til tid-
ligere afgivne udtalelser.

Skattedepartementet anførte bl.a. følgen-
de:

»Den ændrede slutopgørelse for indkomst-
året 1973, som klageren modtog medio maj
1980, indeholder ikke som hævdet af klage-
ren en opgørelse af hans mellemværende
med skattemyndighederne for dette år. Den
morarente, der er påløbet i 1979 og 1980,
indgår således ikke i den ændrede slutopgø-
relse for 1973, men i slutopgørelserne for
indkomstårene 1979 og 1980. Der henvises til
kildeskattelovens § 62 A, stk. 3, og § 63, stk.
1, 2. pkt.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skri-
velse til A:

»Ved min vurdering af sagen må jeg
lægge til grund,

at De i Deres skrivelse af 30. marts
1980 til (X) kommune utvetydigt anmode-
de om »en ny – og definitiv – slutopgørel-
se for 1973 med opgørelsen over for meget
efterbetalt og tilbageholdt skat«.

at (X) kommune i skrivelse af 8. april
1980 accepterede denne begæring efter sin
ordlyd (»ny og definitiv slutopgørelse for
indkomståret 1973«) og tilkendegav, »slut-
opgørelsen kan herefter forventes tilsendt
Dem med *endelig afregning* ca. 1 uge sene-
re«.

at (X) kommune i forbindelse med »un-
derretningen om modregning m.v.« ved-
lagde en check på 39.646,10 kr. til Dem
som »restbeløb til udbetaling«.

at (X) kommune i skrivelse af 24. juni
1980 betegnede slutopgørelsen vedrørende

ændring for indkomståret 1973 som »*slut-
afregningen*«.

og at (X) kommune ikke på noget tids-
punkt henledte Deres opmærksomhed på
eller i øvrigt tog forbehold med hensyn til
de særlige regler vedrørende opkrævning
af renter, som er indbygget i kildeskattesys-
stemet.

Efter min opfattelse var (X) kommunes
fremgangsmåde i væsentlig grad egnet til
at bibringe Dem den opfattelse, at De ved
modtagelsen af nævnte restbeløb og indbe-
talingen af restskatten for 1977, jfr. skri-
velsen af 24. juni 1980, endeligt havde af-
regnet Deres mellemværende med kommu-
nen i det omfang, det havde tilknytning til
indkomståret 1973. Det bemærkes herved,
at der i kildeskattelovens § 62 A, stk. 3, er
hjemmel til at modregne også påløbne ren-
ter, således at en endelig afregning for så
vidt kunne have været foretaget.

Sagen rejser herefter det spørgsmål, om
(X) kommune, navnlig ved fremsendelsen
af sine individuelle meddelelser til Dem i
skrivelserne af 8. april og 24. juni 1980,
har handlet på en sådan måde, at De i
kraft af dansk rets almindelige regler må
anses for frigjort for betaling af påløbne
renter af for sent betalt skat.

Da skattedepartementet fortsat ikke ses
at have taget stilling til dette spørgsmål,
har jeg samtidig hermed sendt sagen tilba-
ge til skattedepartementet og henstillet, at
departementet – efter at have forelagt sa-
gen for kammeradvokaten, jfr. herved pkt.
61.23 i Budgetvejledning 1979 – nu over
for Dem tager stilling til spørgsmålet.

Jeg må herefter bede Dem afvente skat-
tedepartementets fornyede afgørelse, for
De tager stilling til, om De finder grund-
lag for på ny at indgive klage til mig.

Jeg har endvidere udbedt mig underret-
ning om resultatet af skattedepartementets
overvejelser, om blanketmaterialet kan ud-
formes på en sådan måde, at det af den
ændrede slutopgørelse kommer til at frem-
gå, at den ikke indeholder en endelig op-
gørelse af mellemværendet for det ind-
komstår, den vedrører.«

5-7. *Fundet det beklageligt, dels at statsskattedirektoratet i en sag vedrørende spørgsmålet om forlods tilbagebetaling af overskydende skat efter kildeskattelovens § 55 ikke tog stilling til skatteyderens klage over manglende klagevejledning fra kommunens side, dels at sagens bilag var bortkommet to gange under sagens behandling i skattedepartementet.*

Endvidere fundet det ønskeligt, om skattedepartementet under sin behandling af sagen havde været opmærksom på, at statsskattedirektoratet ikke havde taget stilling til klagen over manglende klagevejledning, og havde påtalt dette over for statsskattedirektoratet. (J. nr. 1981-945-220).

A klagede over,

1) at skattedepartementet havde tiltrådt afgørelser fra Rødovre kommune og statsskattedirektoratet, hvorved hun havde fået afslag på sin anmodning om forlods tilbagebetaling efter kildeskattelovens § 55 af overskydende skat for indkomståret 1980, og

2) at hverken Rødovre kommune i sin afgørelse af 19. februar 1981 eller statsskattedirektoratet i sin (første) afgørelse af 31. marts 1981 havde vejledt hende med hensyn til yderligere klagemuligheder.

Endvidere klagede A over,

3) skattedepartementets behandling af sagen, herunder den tid, der medgik til departementets sagsbehandling.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i skrivelse af 4. februar 1981 anmodede Rødovre kommune om forlods tilbagebetaling efter kildeskattelovens § 55 af overskydende skat for 1980. Til støtte herfor anførte A »uforudsete udgifter« og oplyste, at hun i 1980 havde betalt 42.182 kr. i skat. I selvangivelsen for 1980 havde A oplyst, at hun i 1980 havde haft en indkomst på 102.183 kr. og en skattepligtig indkomst på 97.183 kr.

I skrivelse af 19. februar 1981 afslog Rødovre kommune A's anmodning, »idet De ikke opfylder betingelserne i kildeskattelovens § 55«. Kommunen anførte i denne forbindelse, at »tilbagebetaling efter kildeskattelovens § 55 kan ske, når den overskydende skat udgør 20 pct. af slutskatten og mindst 1.000 kr. samt ved væsentlig indtægtsnedgang af varig karakter f.eks. som følge af ophør ved erhverv m.v., og hvor de økonomiske forhold i øvrigt er således, at tilbagebetalingen er af afgørende betydning«. Ifølge kommunens beregninger udgjorde A's slutskat for 1980 39.470,10 kr., og den overskydende skat ud-

gjorde således – da A havde betalt 42.182 kr. – 2.711,90 kr.

I skrivelse af 24. februar 1981 påklagede A kommunens afgørelse til statsskattedirektoratet og anførte, at »da både min og i øvrigt hele landets økonomiske situation ikke er storslået, mener jeg ikke, at Rødovre kommune kan nægte mig mine penge«, at »2.700 kr er et væsentligt beløb for mig«, og at »vi står for at skulle lave nogle omforandringer på vores hus«. A tilføjede, at »jeg (mener) ikke, kommunen i sit afslag overholder sin informationspligt med hensyn til klageadgangen til statsskattedirektoratet, således at man henvises til at søge oplysning herom andetsteds.«

Efter at have indhentet en udtalelse fra Rødovre kommune meddelte statsskattedirektoratet A i skrivelse af 31. marts 1981,

»... at der fra statsskattedirektoratet er indhentet en udtalelse fra den kommunale ligningsmyndighed, der den 24. marts 1981 oplyser, at en foreløbig beregning udviser en overskydende skat på 2.712,00 kr. eller 7 pct. af slutskatten.

Da betingelsen for førtidstilbagebetaling således ikke er opfyldt, idet det af øvrige oplysninger fremgår, at det ikke for Dem er af afgørende betydning økonomisk, at tilbagebetaling foretages før normalt tidspunkt, kan statsskattedirektoratet ikke imødekomme Deres anmodning og henholder sig til kommunens afgørelse.«

I skrivelse af 6. april 1981 rettede A på ny henvendelse til statsskattedirektoratet og anførte herved følgende:

»... »

Da der af teksten i kildeskattelovens § 55 ikke fremgår beløbsgrænser for udbetaling, men det alene er et vurderingsspørgsmål, som af kommunerne fortolkes meget forskelligt, finder jeg det åbenbart urimeligt at af-

vente det i kildeskattelovens § 62, stk. 4, fastsatte tidspunkt for udbetaling.

For mig er 2.700 kr. et væsentligt beløb, hvorfor jeg på ny skal anmode om, at beløbet udbetales til mig før ordinær udbetalings-tidspunkt.

Såfremt statsskattedirektoratet ikke kan imødekomme min anmodning, ønsker jeg at få oplyst, hvilken instans jeg videre kan klage til.

. . .«

I skrivelse af 23. april 1981 til A fastholdt statsskattedirektoratet sin afgørelse af 31. marts 1981, »da Deres skrivelse ikke fremkommer med nye oplysninger«. Statsskattedirektoratet sendte samtidig A kopier af de gældende bestemmelser i forbindelse med tilbagebetaling efter kildeskattelovens § 55 og orienterede hende om, at afgørelsen kunne påklages til skattedepartementet.

I skrivelse af 28. april 1981 påklagede A statsskattedirektoratets afgørelse til skattedepartementet og anførte herved i det væsentlige samme forhold, som hun havde gjort gældende over for direktoratet. Hun henviste videre til »afgørelse vedr. samme spørgsmål for indkomståret 1978, hvori statsskattedirektoratet giver både min mand og jeg medhold, her oversteg beløbet ej heller 20 pct. for min mands vedkommende og for eget ikke 1.000 kr.«.

I skrivelse af 23. maj 1981 meddelte skattedepartementet A, at departementet havde modtaget hendes henvendelse den 1. maj 1981, men at sagens bilag beklageligvis var bortkommet. Departementet anmodede hende herefter om telefonisk at rette henvendelse til departementet.

A rettede den 1. juni 1981 telefonisk henvendelse til skattedepartementet og sendte med en skrivelse af samme dato det manglende bilagsmateriale til departementet. Hun anmodede herved om hurtig behandling af sagen, »da jeg pr. 1/6-81 har lønnedgang, da min arbejdstid nedsættes«.

I skrivelse af 3. juni 1981 anmodede skattedepartementet statsskattedirektoratet om en udtalelse snarest belejligt.

Skattedepartementet modtog herefter en udtalelse af 25. juni 1981 fra statsskattedirektoratet, der indstillede, »at direktoratets afslag af 31. marts og 23. april 1981 fastholdes under hensyn til de af selvangivelserne foreliggende oplysninger om skatteyderens ind-

komst- og formueforhold, der fra 1978 til 1980 er væsentligt ændret«. Direktoratet tilføjede, at »vedrørende skatteydernes oplysning om nedgang i arbejdstid og lønindtægt skyldes dette egen ansøgning herom til Hvidovre kommunes skatteforvaltning«.

I skrivelse af 24. juli 1981 meddelte skattedepartementet A, at departementet ikke fandt grundlag for at ændre den af statsskattedirektoratet truffene afgørelse.

I klagen af 3. august 1981 til mig anførte A, at hun fandt det urimeligt, at »man kan nægte folk, iflg. § 55 i kildeskatteloven. . . at udbetale penge, som den enkelte skatteborger vitterligt har indbetalt for meget i skat«, at hun ikke fandt, »at de implicerede parter har overholdt sin informationspligt med hensyn til klageadgangen, således at man henvises til at søge oplysning herom andetsteds«, og at hun fandt skattedepartementets behandling af sagen meget lang og uheldig. I sidstnævnte forbindelse anførte A, at sagen to gange var bortkommet under behandlingen i skattedepartementet.

I en udtalelse af 17. august 1981 i anledning af klagen til mig anførte statsskattedirektoratet,

». . . at efter statsskattedirektoratets opfattelse har kommunen og statsskattedirektoratet ved sagens behandling og afgørelse fulgt de retningslinier, som er anvist i Meddelelser fra Statsskattedirektoratet, kildeskat 1977-4, og i SD-cirkulære 1977-11.

For så vidt angår det anførte om »den meget lange og uheldige sagsbehandling«, henvises til vedlagte datoliste, efter hvilken sagen i kommunen og statsskattedirektoratet synes ekspederet med rimelig hurtighed.

Det skyldes en ekspeditionsfejl, at direktoratet ikke ved skrivelser af 31. marts 1981 til skatteyderen har angivet klageadgangen, men først ved skrivelse af 23. april 1981 anfører, at afgørelsen kan påklages til skattedepartementet.«

I en udtalelse af 6. oktober 1981 til mig henviste skattedepartementet til det af statsskattedirektoratet i udtalelsen af 17. august 1981 anførte, og bemærkede desuden følgende:

»Skattedepartementet kan for sit vedkommende bekræfte, at sagen har været bortkommet i skattedepartementet som anført i klagerens skrivelse.

For så vidt angår sagsbehandlingen i departementet henvises til vedlagte datoliste.

Skattedepartementet skal udtale, at man finder, at den trufne afgørelse om at undlade at efterkomme anmodningen om forskudsvis tilbagebetaling af overskydende skat er i overensstemmelse med kildeskattelovens § 55 og de retningslinier, der ved Meddelelser fra Statsskattedirektoratet, kildeskat, 1977-4, og SD-cirkulære, 1977-11, er givet for anvendelse af denne bestemmelse.

Man skal endvidere udtale, at sagsbehandlingen efter skattedepartementets formening ikke har været urimeligt langvarig, men at det er beklageligt, at sagen har kunnet bortkomme i departementet.

For så vidt angår den manglende klageoplysning henvises til ovenstående udtalelse fra statsskattedirektoratet.«

Rødovre kommune oplyste på telefonisk forespørgsel, at A i selvangivelsen for 1981 havde opgivet, at hun i 1981 havde haft en indkomst på 104.171 kr. og en skattepligtig indkomst på 99.171 kr.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»ad 1:

Bestemmelsen i kildeskattelovens § 55 har følgende indhold:

»Må det antages, at den allerede betalte foreløbige skat væsentligt vil overstige slutskatten med tillæg af eventuel overført restskat m.v. efter § 61, stk. 3, og efter fradrag af eventuel skattegodtgørelse som nævnt i § 67 A, stk. 1, og vil det virke åbenbart urimeligt at afvente det i § 62, stk. 4, fastsatte tidspunkt for tilbagebetalingen, tilbagebetales det beløb, som efter skattemyndighedens skøn er betalt for meget straks.

. . .«

Statsskattedirektoratet har senest i meddelelse nr. 4 af 19. august 1977 og i SD-cirkulære nr. 11 af 7. december 1977 givet nærmere retningslinier for, hvornår tilbagebetaling af overskydende skat efter kildeskattelovens § 55 skal finde sted. Det følger heraf, at tilbagebetaling skal finde sted, når de foreløbige betalte skatter overstiger den forventede slutskat med mindst 20 pct. og med mindst 1.000 kr. Endvidere skal tilbagebetaling finde sted ved væsent-

lig indtægtsnedgang af varig karakter f.eks. som følge af ophør med erhverv m.v., eller hvor skatteyderens økonomiske forhold i øvrigt er således, at tilbagebetaling er af afgørende betydning for vedkommende.

Efter de foreliggende oplysninger må jeg lægge til grund, at Deres overskydende skat for 1980 udgjorde mindre end 20 pct. af slutskatten. Afgørelsen af, hvorvidt der herefter forelå sådanne omstændigheder, som kunne begrunde, at forskudsvis tilbagebetaling alligevel skulle ske, beror på en skønmæssigt præget vurdering. En sådan afgørelse kan jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Ved min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne omstændigheder, at jeg har grundlag for at kritisere de trufne afgørelser.

ad 2:

Det fremgår af statsskattedirektoratets meddelelse nr. 4 af 19. august 1977 om tilbagebetaling efter kildeskattelovens § 55, at »skatteyderen skal gøres bekendt med, at et eventuelt afslag kan påklages til statsskattedirektoratet, . . .«. Rødovre kommune gav Dem ikke i forbindelse med afgørelsen af 19. februar 1981 den således foreskrevne vejledning med hensyn til klageadgang.

Efter min opfattelse er det beklageligt, at statsskattedirektoratet ikke i sine skrivelser af 31. marts og 23. april 1981 til Dem tog stilling til Deres klage over kommunens manglende klagevejledning og – i forbindelse hermed – henlede kommunens opmærksomhed på den i meddelelse nr. 4 af 19. august 1977 foreskrevne klagevejledning.

Jeg ville endvidere have fundet det ønskeligt, at skattedepartementet havde været opmærksom på det nævnte forhold og havde påtalt dette over for statsskattedirektoratet.

Jeg har gjort statsskattedirektoratet og skattedepartementet bekendt med min opfattelse og har desuden henledt Rødovre kommunes opmærksomhed på den i meddelelse nr. 4 af 19. august 1977 foreskrevne klagevejledning.

For så vidt angår det forhold, at statskattedirektoratet i sin skrivelse af 31. marts 1981 til Dem ikke vejledte Dem med hensyn til klageadgangen til skattedepartementet, skal jeg udtale, at det er beklageligt, at statsskattedirektoratet på grund af en ekspeditionsfejl ikke gav Dem klagevejledning i skrivelsen af 31. marts 1981.

Jeg har gjort statsskattedirektoratet bekendt med min opfattelse.

ad 3:

Det fremgår af sagen, at skattedepartementet den 1. maj modtog Deres henvendelse af 28. april 1981, at departementet den 3. juni 1981 anmodede statsskattedirektoratet om en udtalelse, at direktoratet den 25. juni 1981 afgav en udtalelse til departementet, og at departementet herefter

den 24. juli 1981 traf afgørelse i sagen.

Jeg finder ikke, at den tid, der således medgik til skattedepartementets behandling af sagen, i sig selv kan give anledning til kritik.

Efter det oplyste må jeg lægge til grund, at sagens bilag to gange bortkom under behandlingen i skattedepartementet, dels umiddelbart efter departementets modtagelse af Deres henvendelse af 28. april 1981, dels efter at departementet havde modtaget sagen tilbage fra statsskattedirektoratet.

Jeg må naturligvis være enig med skattedepartementet i, at det er beklageligt, at sagens bilag kunne bortkomme under behandlingen i departementet.

.. .«

5-8. *Henstillet til landsskatteretten at undergive en sag fornyet behandling, idet jeg – således som sagen havde udviklet sig – fandt at måtte nære afgørende betænkeligheder ved at anse en skatteydere privatforbrug for usandsynligt lave.*

Efter at landsskatteretten havde afsagt ny kendelse i sagen, hvorved den tidligere afgørelse blev fastholdt, henstillede jeg til Københavns statsamt, at en ansøgning fra vedkommende skatteyder om fri proces blev imødekommet. (J. nr. 1982-470-223).

A klagede over,

1) at landsskatteretten ikke havde statueret ugyldighed i forbindelse med skatterådets ansættelser af hans almindelige indkomster for indkomstårene 1972-74 som følge af manglende adgang til kontradiktion forud for skatterådets kendelser og manglende aktindsigt trods anmodning herom ved instanserne forud for landsskatteretten, og

2) den talmæssige sammensætning af landsskatterettens kendelse, herunder manglende relation til konkret tilvejebragt talmateriale.

Det fremgik af sagen, at A for indkomstårene 1972-74 i de af ham personligt udarbejdede selvangivelser selvangav sin indkomst og formue således:

	1972	1973	1974
Almindelig indkomst	60.502 kr.	14.140 kr.	28.943 kr.
Formue	257.843 kr.	442.693 kr.	515.479 kr.

I selvangivelsernes rubrik f »Har der været andre særlige forhold, der har haft indflydelse på formuebevægelserne? (køb eller salg etc.) nej – ja« havde A for indkomståret 1972 foretaget afkrydsning for »nej«, medens han for indkomstårene 1973-74 havde ladet rubrikken stå uafkrydset.

Den 7. marts 1975 blev A indkaldt til møde med skatterådet for X skattekreds vedrørende sin indkomst- og formueansættelse for indkomståret 1973. I mødetilsigelsen hed det bl.a.:

»På grund af beregnet negativt privatforbrug ønskes oplysning om afholdte leveomkostninger i 1973.

Eventuelle yderligere optagne lån eller andre forhold af betydning for privatforbrugt bedes dokumenteret.«

På det herefter afholdte møde med skatterådet forklarede A ifølge det udfærdigede referat at have solgt følgende ikke-indkomstskattepligtige effekter i 1973:

»Møbler i sommerhus ...	8.000 kr.
Platter	13-15.000 kr.
Tagpap	1.800 kr.
Mursten.....	2.600 kr.«

På mødet var der i øvrigt enighed om, at

	1972	1973	1974
Almindelig indkomst	67.586 kr.	10.763 kr.	32.350 kr.
Formue	109.944 kr.	367.190 kr.	474.633 kr.

Revisoren havde i forbindelse med anmodningen om korrektioner og efter disse beregnet A's privatforbrug for årene 1972-74 til 43.811 kr. (incl. salg af private effekter - filmudstyr og negativer - for 36.000 kr.), til 42.550 kr. (incl. salg af møbler, platter og frimærker for 33.000 kr.) og til 65.868 kr. (incl. salg af glassamling som senere oplyst for 58.000 kr. og frimærker for 20.000 kr.).

Den 28. oktober 1975 anmodede skatteforvaltningen A om inden 8 dage at indsende nærmere angivet materiale, således bl.a.:

»8. Dokumentation for køb og salg af private effekter.

...

10. Specificeret opgørelse over beholdningen af glas, platter og frimærker m.v. pr. 1/11 1975.«

Den 17. november 1975 sendte A's revisor til skatteforvaltningen en skrivelse, hvori det bl.a. hed:

»8) Vi har tidligere meddelt Dem, at vor klient ikke er i besiddelse af dokumentation for køb og salg af private effekter, da vor klient har haft den opfattelse, at sådanne bevægelser var rent private og derfor har tilintetgjort eventuelle bilag forlængst. Som en beskeden oplysning kan vi vedlægge kvittering for, at vor klient i september 1974 har annonceret med salg af platter. Vi kan oplyse, at for 1975 har vor klient opbevaret nødvendig dokumentation.

...

10) Vi kan oplyse, at vor klient pr. 1/11 1975 har afhændet samtlige platter.

A som følge af mangelfulde formueopgørelser skulle indsende korrigerede opgørelser ikke alene for indkomståret 1973, men også for indkomstårene 1972 og 1974.

Den 11. april 1975 indsendte A's nu antagne revisor korrigerede opgørelser for indkomstårene 1972-74. Efter at revisoren bl.a. havde oplyst, »at vor klient i alle de omfattede år har udarbejdet selvangivelser, hvor det har vist sig, at disse har været meget mangelfuldt udfyldt«, anmodede han i forbindelse med nærmere angivne korrektioner om, at ansættelserne blev foretaget således:

	1972	1973	1974
Almindelig indkomst	67.586 kr.	10.763 kr.	32.350 kr.
Formue	109.944 kr.	367.190 kr.	474.633 kr.

Vor klient er i øjeblikket i færd med at fotografere glassamlingen, som vil blive fremsendt til Dem.

Vi kan oplyse, at frimærkesamlingen andrager ca. 1.000 mærker, der specificeres således:

Danmark-samling incl. Grønland og Slesvig indtil ca. 1965. Samlingen er komplet bortset fra ca. 25 mærker.

Island-samling indtil ca. 1970. Ustemplet komplet, bortset fra 2-3 mærker, Færøerne. Specialsamling. Mærker udstedt i 1919 og 1940.

I forbindelse med, at samlingen er blevet forsikret, havde vor klient forstået forsikringsselskabet sådan, at man ønskede et fotografi af samtlige mærker i samlingen.

Forsikringsselskabet har imidlertid afstået fra dette, og vi kan oplyse, at en affotografering, som er den eneste nøjagtige måde at dokumentere samlingen på, vil være usædvanlig tidskrævende og bekostelig. Såfremt ligningsmyndigheden mener det nødvendigt, at denne dokumentation skal foreligge, må vi anmode om, at vor klient får 3-4 måneder til at udføre arbejdet i, men vi henstiller, at kravet frafalder.«

Den 24. november 1975 blev A indkaldt til møde med skatterådet for X skattekreds den 17. december 1975 vedrørende indkomstårene 1972-74. Til mødet blev han anmodet om at medbringe bl.a.:

»Liste over de manglende frimærker i Danmarkssamlingen samt Islandssamlingen,

evt. noteret med numre iflg. f.eks. AFA-katalog.

Foto/fotokopi af de færøske frimærker samt oplysning om antal.«

Ifølge det udfærdigede referat af mødet den 17. december 1975 forklarede A nærmere med henblik på en sandsynliggørelse af de angivne salg af private effekter, at han i forbindelse med salg 1963-64 af forretning og villa m.v. havde haft midler til køb af frimærker m.v. Det fremgik endvidere af referatet, at A til mødet medbragte et stort antal billeder af sin angivne frimærkesamling, som han oplyste var forsikret for 1,2 mill. kr., og to fotografier af sin glassamling – henholdsvis fra før og efter salget af en del af samlingen.

På mødet vedtog skatterådet, at det ikke kunne lægge A's oplysninger om salg af private effekter til grund ved beregningen af

hans privatforbrug i de omhandlede år. Skatterådet tillagde det herved vægt, at hans revisor i en skrivelse af 20. februar 1970 havde oplyst: »Vor klient ejer ikke midler ud over nævnte aktier i selskabet, ligesom hans indtjening ikke muliggør en afvikling af gælden«.

Skatterådet vedtog herefter at foretage konkrete ændringer af A's ansatte/selvangivne indkomster og formuer for årene 1972-74 (i øvrigt væsentligst i overensstemmelse med indholdet af revisorens skrivelse af 11. april 1975) og dels for de tre år at foretage skønmæssige forhøjelser af indkomsterne, da de selvangivne indkomster sammenholdt med formuebevægelserne ikke ansås at give plads for antagelige privatforbrug. Ændringerne, som blev meddelt A i skrivelser af 30. december 1975 og 5. januar 1976, blev nærmere foretaget således:

	1972	1973	1974
Ansatt/selvangiven indkomst	69.630 kr.	14.140 kr.	28.943 kr.
Konkrete nettoændringer	÷ 2.044 kr.	÷ 880 kr.	÷ 6.527 kr.
Skønmæssig forhøjelse	72.414 kr.	81.740 kr.	122.584 kr.
Indkomst efter ændring	140.000 kr.	95.000 kr.	145.000 kr.
Ansatt/selvangiven formue	134.093 kr.	442.693 kr.	515.479 kr.
Formue efter ændring	104.264 kr.	359.386 kr.	601.171 kr.

Skatterådet opgjorde i den forbindelse A's privatforbrug ifølge (korrigerede) selvangivelser og efter skatterådets ændringer således:

	1972	1973	1974
Privatforbrug iflg. selvang.	÷ 21.268 kr.	÷ 17.022 kr.	÷ 50.895 kr.
Skønmæssige forhøjelser	72.414 kr.	81.740 kr.	122.584 kr.
Privatforbrug efter ændring	51.146 kr.	64.718 kr.	71.689 kr.

I skrivelse af 14. januar 1976 klagede A's revisor til landsskatteretten over de af skatterådet for A foretagne ansættelser for indkomstårene 1972-74, idet det bemærkedes, at det »alene (er) de skønmæssige forhøjelser, på grund af for lavt privatforbrug, der ønskes påklaget«. I klagen hed det endvidere bl.a.:

»Skatterådet har på intet tidspunkt under vor tilstedeværelse givet udtryk for, at man agtede at foretage en skønmæssig forhøjelse, og vor klient har derfor ikke haft lejlighed til at redegøre nærmere for sine personlige forhold.

Der er således tale om et frit skøn fra skatterådets side i strid med bestemmelserne i statsskattelovens § 23.

Som tidligere nævnt har skattemyndighederne ved gennemgangen af vor klients selvangivelser alene konstateret fejl, som kan tilskrives unøjagtighed. Disse fejl er rettet.

Forhøjelserne foretages derfor udelukkende på grundlag af privatforbruget.

Det anføres i referatet af skatterådsmødet (sidste afsnit) ». . . at man ikke kunne lægge skatteydernes oplysninger om salg af private effekter og samlinger til grund ved beregningen af skatteydernes privatforbrug, . . .«.

Skatterådet er med andre ord af den opfattelse, at de omhandlede salg af private effekter ikke kan anses for sandsynliggjort.

Herved overser skatterådet øjensynlig fuldstændig den kendsgerning, at det må være myndighedernes opgave at påvise, at de fremkomne »oplysninger og bevisligheder« (jfr. statsskattelovens § 23, stk. 4) lider af sådanne mangler, at de ikke kan lægges til grund.

Allerede den kendsgerning, at vor klients frimærkesamling er forsikret for 1.200.000, og at der herudover er betydelige samlinger af glas og platter, må efter vor opfattelse føre til, at det kan betragtes som endda højst sandsynligt, at privatforbruget er finansieret ved salg af private effekter i en situation, hvor virksomhedens drift var uhyre anstrengt.«

A's revisor anmodede endelig i skrivelsen til landsskatteretten om aktindsigt i sagen.

Den 29. juni 1977 fremkom ligningskommissionen i Y kommune i anledning af klagen med en udtalelse, hvori det bl.a. hed:

»Det skal herfra anbefales, at sagen optages til bødebedømmelse for indkomstårene 1972, 1973 og 1974 på grund af de negative privatforbrug på h.h.v. ÷ 21.268 kr., ÷ 17.022 kr. og ÷ 50.895 kr.

I øvrigt bemærkes p.g.a. ovenstående, at revisors ønske om aktindsigt ikke menes at kunne efterkommes i h.t. offentlighedslovens § 6, stk. 1.

...

Ansættelsen er foretaget skønsmæssigt, idet skatteyder ikke har kunnet dokumentere de påståede salg af private effekter. Endvidere er det ikke sandsynliggjort, at skatteyder på noget tidspunkt har haft midler til anskaffelse af disse effekter.

Under henvisning til medfølgende notater og referater kan man ikke herfra anbefale ændring af de foretagne indkomst- og formueansættelser.«

I en herefter af amtsskatteinspektoratet udarbejdet sagsfremstilling, som den 28. august 1978 blev sendt til A's revisor, der ikke fremsatte bemærkninger hertil, hed det bl.a.:

»På baggrund af de selvangivne oplysninger har ligningsmyndighederne, ... beregnet følgende:

1971.....	7.185 kr.
1972.....	÷ 21.268 kr.
1973.....	÷ 17.022 kr.
1974.....	÷ 50.895 kr.

I de nævnte beløb er der ikke taget hensyn til husleje. Hustanden har bestået af 2 voksne og 1 barn under 12 år. Fra 15.6.1973 udvides husstanden med 1 barn over 12 år.

Revisoren har i en opstilling af 11.4.1975 beregnet følgende skattepligtige indkomster og privatforbrug.

	skattepligtig indkomst	privatforbrug
1972	67.586 kr.	43.811 kr.
1973	10.763 kr.	42.550 kr.
1974	32.350 kr.	65.868 kr.

Forskellene i de 2 beregninger skyldes væsentligst, at revisoren har taget hensyn til salg af private effekter, herunder frimærker.«

Den 3. januar 1979 sendte landsskatteretten sagen til skatterådet for X skattekreds og udbad sig i den forbindelse skatterådets og ligningskommissionens bemærkninger til de af A's revisor i skrivelsen af 11. april 1975 for årene 1972-74 opgjorte privatforbrug og herunder, om disse opgørelser ville kunne lægges til grund, når man bortså fra de heri anførte salg af private effekter.

I skrivelse af 18. januar 1979 rykkede A's revisor landsskatteretten for aktindsigt og for en kendelse i sagen. Revisoren anførte som tidligere, at skatterådets kendelser var ugyldige, jfr. statsskattelovens § 29, stk. 2, da A ikke havde fået mulighed for at udtale sig forinden forhøjelserne, og at skatterådet i øvrigt ikke for A, som ikke var selvstændig erhvervsdrivende bortset fra deltagelse i kommanditselskaber, havde været berettiget til at foretage de skønsmæssige ansættelser. Endvidere anførte revisoren, at A for de omhandlede år havde dokumenteret at have haft en værdifuld glassamling og en meget værdifuld frimærkesamling, og at det væsentligt måtte lægges skattemyndighederne til last, at A ikke nu kunne opfylde et - i øvrigt ulovhjemlet - dokumentationskrav i forbindelse med salg fra samlingerne. I forbindelse hermed anførte revisoren, at A, siden sagen blev rejst i 1975, havde sikret sig »dokumentation for alle salg af private ejendele. (Y) kommu-

ne og skatterådet for (X) skattekreds har da også – uden at indkræve denne dokumentation – accepteret, at vor klient har finansieret sit privatforbrug i de følgende år ved salg af private ejendele. Man har undladt at forhøje de selvangivne indkomster for disse år, uanset at privatforbruget i 1976 og 1977 havde været ./. kr. 285.134 og ./. kr. 208.675, hvis ikke vor klient havde solgt private ejendele for betydelige beløb«.

Den 1. marts 1979 sendte Y kommunes ligningskommission kommentarer til skrivelser af 18. januar 1979 fra A's revisor, og ligningskommissionen anførte herved, at man fortsat mente, at anmodningen om aktinsigt ikke kunne imødekommes, at A havde været indkaldt til møder den 14. marts og 17. december 1975 med skatterådet for nærmere at forklare negative privatforbrug, at skatterå-

det i henhold til skattekontrollovens § 2, stk. 1, og statsskattelovens § 23 havde udbedt sig dokumentation for salg af private effekter, da A havde ønsket sådanne salg taget i betragtning ved skatteansættelserne, at A ikke ved de fremlagte billeder af en glassamling og af frimærker havde dokumenteret salg af private effekter, at privatforbrugene ikke havde været drøftet før de ovennævnte møder, og at ansættelserne for indkomstårene 1976 og 1977 ikke var endeligt afsluttede.

Samtidig fremsatte ligningskommissionen bemærkninger til de enkelte punkter i revisorens privatforbrugsopgørelser i skrivelser af 11. april 1975. Af bemærkningerne fremgik, at ligningskommissionen nu havde beregnet A's »kontante privatforbrug« – under hensyn til værdi af fri bil, telefon og egen lejeværdi m.v. – således:

	1972	1973	1974
Beregnet privatforbrug	÷ 5.768 kr.	15.878 kr.	÷ 26.137 kr.
Fri bil m.v.	÷ 17.735 kr.	÷ 24.460 kr.	÷ 32.560 kr.
Byggeudgifter		÷ 15.000 kr.	
Kontant privatforbrug	÷ 23.503 kr.	÷ 23.582 kr.	÷ 58.697 kr.

Den 4. april 1979 sendte skatterådet for Z skattekreds ligningskommissionens bemærkninger til landsskatteretten og tilføjede i den forbindelse, at A's revisor nu burde have aktindsigt i bl.a. disse bemærkninger.

Efter at landsskatteretten den 21. maj 1979 havde sendt A de nævnte bemærkninger, meddelte A's revisor i skrivelse af 9. august 1979 landsskatteretten, at han principalt fastholdt ansættelsernes ugyldighed, subsidiært, at skatterådet ikke havde været berettiget til at foretage ansættelserne, mere subsidiært, at A havde solgt de omhandlede private effekter, og mest subsidiært en nedsættelse af ansættelserne, »dels fordi vor klients indkomstansættelser er forhøjet med større beløb, end de af skatterådet skønnede privatforbrug nødvendiggjorde, dels fordi ligningsmyndighedernes opgørelser af vor klients privatfor-

brug ikke er korrekte, samt endelig fordi vor klient har haft yderligere renteudgifter i de pågældende år«.

Med baggrund i de fremsendte bemærkninger af ligningskommissionen anførte revisoren, at ansættelserne herefter i hvert fald skulle nedsættes med: 1972: 15.500 kr., 1973: 32.900 kr. og 1974: 24.758 kr., hvortil kom enkelte yderligere nærmere angivne korrektioner til A's indkomstansættelser og de beregnede privatforbrug.

Den 5. september 1979 fremsatte Y kommunes ligningskommission bemærkninger til revisorens skrivelse af 9. august 1979, således at ligningskommissionen erklærede sig enig i eller i hvert fald accepterede, at privatforbrugene for de omhandlede indkomstår ændredes således:

	1972	1973	1974
Tidligere beregnet kontant forbrug	÷ 23.503 kr.	÷ 23.582 kr.	÷ 58.697 kr.
Nu beregnet til	155 kr.	1.203 kr.	÷ 33.933 kr.
Forskel	23.658 kr.	24.785 kr.	24.764 kr.

I skrivelse af 18. september 1979 til landsskatteretten udtalte skatterådet for Z skattekreds med baggrund i de således af lignings-

kommissionen ændrede privatforbrugsberegninger, at de foretagne indkomstansættelser kunne nedsættes således:

	1972	1973	1974
Fra	140.000 kr.	95.000 kr.	145.000 kr.
Til	118.577 kr.	76.775 kr.	128.038 kr.
Forskel	21.423 kr.	18.225 kr.	16.962 kr.

Efter at A forinden var blevet gjort bekendt med sagens akter, var han og hans revisor den 29. januar 1980 til møde på landsskatterettens kontor. I mødet deltog tillige repræsentanter for ligningskommissionen og skatterådet. På mødet redegjorde A bl.a. nærmere for salg af private effekter i årene 1972-74. Særlig i forbindelse med salg af frimærker oplyste A, at han var begyndt at samle på frimærker i 1954, og at en meget stor del af samlingen stammede fra hans fader. A medbragte et katalog over en frimærkeudstilling, som han havde deltaget i. Han oplyste, at frimærkerne var solgt kontant og til private, hvorfor han ikke havde dokumentation for salgene (på 10.000 kr. i 1973 og på 20.000 kr. i 1974). Særlig i forbindelse med det angivne salg i 1974 for 58.000 kr. af en del af en glassamling medbragte A avisannoncer, hvori han havde averteret antikke glas til salg. Han oplyste i øvrigt, at resten af samlingen var solgt for 33.000 kr. på auktion i 1975, og han medbragte i den forbindelse et bilag fra det pågældende auktionsfirma.

Efter at landsskatteretten til A's revisor havde fremsendt et referat af mødet den 29. januar 1980, fremkom revisoren den 3. marts 1980 med et indlæg til landsskatteretten, hvori han væsentligst som tidligere udtalte sig om ugyldighedsspørgsmålet og salg af private effekter. Derudover fremkom revisoren med bemærkninger til de af skatterådet

korrigerede private fradragsberegninger, herunder anvendelsen af begrebet »privatforbrug excl. værdi af fri bil«, som ifølge revisoren såvel skattemæssigt som regnskabsmæssigt var et ukendt begreb. Under hensyn til de således foretagne privatforbrugsberegninger gjorde revisoren i øvrigt gældende, at A's indkomstansættelser i hvert fald herefter måtte foretages således: 1972: 99.342 kr., 1973: 38.915 kr. og 1974: 95.478 kr., og derudover hævdede revisoren i skrivelsen enkelte yderligere, mindre korrektioner.

I skrivelse af 26. marts 1980 erklærede skatterådet for Z skattekreds sig enig med revisoren i, at ansættelserne burde nedsættes som anført umiddelbart ovenfor.

Efter at revisoren den 15. april 1980 havde fremsat anmodning om nedsættelse af ansættelserne i overensstemmelse med skatterådets skrivelse af 26. marts 1980, meddelte amtsligningsrådet for Københavns amts østre amtskatte-kreds i skrivelse af 3. juni 1980, at ansættelserne var ændret i overensstemmelse med anmodningen.

I skrivelse af 1. august 1980 til landsskatteretten anførte A bl.a., at der fortsat var fejl i de da foreliggende privatforbrugsberegninger, fejl som A ifølge referater af møder den 10. februar og 10. marts 1981 på landsskatterettens kontor var indforstået med kunne opgøres således:

	1972	1973	1974
Yderligere formue primo	800 kr.		
Renter (dobbel)	1.826 kr.	2.230 kr.	1.472 kr.
Børnetilskud			1.070 kr.
Kursavance			9.500 kr.
Telefon			300 kr.
	2.626 kr.	2.230 kr.	12.342 kr.

Den 21. april 1982 afsagde landsskatteretten en kendelse i sagen, efter at A og hans revisor havde haft adgang til at fremkomme med udtalelser i et retsmøde, hvori A påstod, at de foretagne ansættelser var ugyldige, da han hverken forud for eller under mødet den

17. december 1975 var blevet orienteret om de påtænkte skønsmæssige forhøjelser, og da han uretmæssigt var blevet nægtet aktindsigt. A anførte i øvrigt herved, at såfremt han havde haft lejlighed til at fremkomme med bemærkninger forud for forhøjelserne og ef-

ter anmodningen om aktindsigt havde fået meddelt en sådan, kunne han være fremkommet med bemærkninger til de, som det skulle vise sig, ukorrekte privatforbrugsberegninger, ligesom det ville have øget hans muligheder for at fremskaffe relevant dokumentationsmateriale. Særlig i forbindelse med de skønmæssige forhøjelser redegjorde A væsentligst på linie med det, han havde anført på mødet den 29. januar 1980 på landsskatterettens kontor, idet han særligt fremhævede at være i besiddelse af verdens største samling af færøske frimærker, og at han i de efterfølgende år havde solgt frimærker for ca. 1 mill. kr. Han fandt det herefter antageliggjort, at der havde været tale om salg af private effekter som påstået. Endelig henviste han, jfr. ovenfor, til nogle nærmere specificerede fejl i privatforbrugsopgørelserne.

I kendelsen fandt landsskatteretten ikke, at der var grundlag for at anse ansættelserne for ugyldige, idet retten fandt eventuelle procedurefejl for afhjulpet ved rettens behandling af sagen.

Om de skønmæssige forhøjelser var anført følgende i landsskatterettens kendelse:

»I afgørelsen har deltaget fire retsmedlemmer. Tre retsmedlemmer, herunder retsformanden, har ikke i de under sagens behandling tilvejebragte oplysninger fundet det godtgjort, at der har fundet salg af private effekter sted i et omfang som påstået af klageren. Disse medlemmer finder imidlertid, at de skønmæssige forhøjelser på grundlag af det fra klagerens side anførte kan nedsættes i et vist omfang, således at ansættelserne inklusive de lige nævnte beløb og de i indledningen nævnte yderligere fradrag (for de tre år på henholdsvis 2.626 kr., 2.230 kr. og 12.342 kr.; min bemærkning), ialt skønmæssigt nedsættes med 10.000 kr. for hvert af indkomstårene 1972 og 1973 og med 20.000 kr. for indkomståret 1974.

Et af de voterende medlemmer udtaler:

»Sagen er trods de mange års arbejde dermed ikke fuldstændigt oplyst talmæssigt. Men i betragtning af, at myndighederne end ikke antydningssvis har peget på, hvorfra indkomster, dækkende de skønmæssige forhøjelser for de pågældende år, skulle fremkomme, og at klageren har dokumenteret tilstedeværelsen af betydelige værdifulde samlinger, har dokumenteret i noget omfang faktiske forekommende salg, har dokumenteret, at

han har averteret effekter af pågældende art til salg, finder jeg, at klageren vel ikke har dokumenteret, men sandsynliggjort, at han har kunnet opretholde sit faktiske privatforbrug ved lovligt salg af effekter, der ikke svares skat af.

Dette er underbygget af, at klageren efter det ved retsmødet oplyste, i de efterfølgende år har oplyst tilsvarende salg på selvangivelserne, der er taget til følge.

Min votering er derfor, at de skønmæssige forhøjelser ikke bør opretholdes.«

Der træffes afgørelse efter stemmeflertallet, og de påklagede ansættelser vil følgelig være at nedsætte med 10.000 kr. for hvert af indkomstårene 1972 og 1973 til henholdsvis 89.342 kr. og 28.915 kr. og med 20.000 kr. for indkomståret 1974 til 75.478 kr.«

I skrivelse af 26. april 1982 klagede A til mig og anførte bl.a., at der i forbindelse med de omhandlede ansættelser forelå procedurefejl, ligesom de var »vilkårlige og urimelige«.

I en udtalelse af 25. maj 1982 fra amtsligningsrådet for Københavns amts østre amtskatteskreds i anledning af klagen til mig var navnlig henvist til en af skatterådet for Z skatteskreds til kammeradvokaten udfærdiget redegørelse over sagens forløb.

I udtalelse af 14. juni 1982 til mig anførte landsskatteretten:

»Med hensyn til sagens formalitet henvises til det herom i den afsagte kendelse anførte. Hvad angår de påståede procedurefejl under de stedlige myndigheders behandling af sagen, kan tilføjes, at retten finder det tvivlsomt, om der var begået sådanne fejl, og at de eventuelle fejl i hvert fald ville have været af en sådan art, at de måtte anses for afhjulpet ved landsskatterettens behandling af sagen. For så vidt angår begæringen om aktindsigt bemærkes, at denne under sagens behandling for retten er imødekommet i fuldt omfang. Det tilføjes, at retten i øvrigt ikke efter det oplyste, hvorefter der den 17. december 1975 har været afholdt et møde imellem skatterådet og klageren og hans revisor, hvorunder klageren bl.a. blev afkrævet nærmere oplysninger om salg af private effekter, jfr. herved referat af mødet, sagens bilag If, finder, at klageren kan have været uvidende om, at skatterådet påtænkte at foretage skønmæssige forhøjelser.

For så vidt angår den talmæssige sammen sætning af landsskatterettens kendelse be-

mærkes, at denne bygger på rettens kontorindstilling, som klageren er gjort bekendt med ved rettens skrivelse af 11. marts 1982, idet de heri indeholdte nedsættelser er medtaget i den afsagte kendelse, samt at klageren under et møde på rettens kontor den 18. marts 1981 erklærede sig indforstået med, at kontorindstillingen lagdes til grund i talmæssig henseende, ligesom klagerens repræsentant indledningsvis under den mundtlige procedure for rettens medlemmer den 16. marts 1982 – hvor også klageren deltog – udtalte, at han, bortset fra de skønmæssige forhøjelser, kunne acceptere rettens kontorindstilling.«

Under et møde den 8. oktober 1982 med en af mine medarbejdere gjorde A bl.a. gældende, at såfremt der havde foreligget korrekte privatforbrugsberegninger – eller han havde haft mulighed for kontradiktion – allerede ved skatterådets behandling den 17. december 1975 af sagen, ville de skønmæssige forhøjelser givetvis slet ikke være kommet på tale, idet han for årene 1972–74 også uden salg af private effekter havde haft acceptable privatforbrug. Han fandt det herefter ikke rimeligt, når landsskatteretten derfor nu under alle omstændigheder havde ønsket at opretholde en rest af de oprindelige, skønmæssige forhøjelser.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Det fremgår af sagen, at De i 1981 har udtaget stævning mod ministeriet for skatter og afgifter med påstand om erstatning for revisoromkostninger og tabte renteind-

tægter i forbindelse med sagen samt erstatning for tort som følge af velfærdstruende sagsbehandling igennem 5 år.

Til mødet den 8. oktober 1982 med min medarbejder medbragte De en sagsfremstilling, som De har udfærdiget til brug for landsrettens behandling af sagen. Det fremgår heraf, at De støtter Deres påstand om erstatning på angivne procedurefejl m.v. ved myndighedernes behandling af Deres sag.

På denne baggrund har jeg fundet det rettest ikke at foretage videre i anledning af Deres klage til mig over, at landsskatteretten ikke som følge af de i kendelsen omtalte sagsbehandlingsfejl har statueret ugyldighed af skatterådets kendelser, idet jeg efter de regler, der gælder for min virksomhed, ikke er i stand til at behandle klager over domstolenes virksomhed. Jeg kan derfor ikke tage stilling til klager over forvaltningens forhold i det omfang, disse forhold er bedømt af domstolene. Af principielle grunde – der følger af denne begrænsning af min kompetence – finder jeg ikke at burde behandle klager over forhold, der samtidig behandles ved domstolene.

Jeg må således henvise Dem til at gøre Deres indsigelser i denne forbindelse gældende under den verserende retssag.

For så vidt angår sagens realitet skal jeg udtale følgende:

Som sagen nu foreligger oplyst, kan Deres privatforbrug for de omhandlede år beregnes således:

	1972	1973	1974
Oprindelig beregning	÷ 21.268 kr.	÷ 17.022 kr.	÷ 50.895 kr.
Amtsligningsrådets afgørelse af 3. juni 1980 .	40.658 kr.	56.085 kr.	49.522 kr.
	19.390 kr.	39.063 kr.	÷ 1.373 kr.
Konkrete differencer ved landsskatterettens behandling	2.626 kr.	2.230 kr.	12.342 kr.
	22.016 kr.	41.293 kr.	10.969 kr.
Salg af private effekter fundet antageliggjort .	7.374 kr.	7.770 kr.	7.658 kr.
Nuværende beregning	29.390 kr.	49.063 kr.	18.627 kr.

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, skete skatterådets skønmæssige forhøjelser på baggrund af, at Deres selvangivne indkomster og formuer for ind-

komstårene 1972, 1973 og 1974 kun levned plads til privatforbrug på ÷ 21.268,- kr., ÷ 17.022,- kr. og ÷ 50.895,- kr.

Under sagens behandling – senest ved landsskatterettens behandling af sagen – er der sket reguleringer af de poster, der indgår i beregningerne af privatforbrug, og ved landsskatterettens kendelse er det desuden lagt til grund, at der i et vist omfang er sket salg af private effekter i de tre indkomstår.

Udgangspunktet for bedømmelsen af sagen er således, at de ansatte skattepligtige indkomster før de skønmæssige forhøjelser levner plads til privatforbrug på henholdsvis 29.390,- kr., 49.063,- kr. og 18.627,- kr.

Spørgsmålet er herefter, om der fortsat er tilstrækkeligt grundlag for – for de enkelte år – at foretage skønmæssige forhøjelser. Jeg henviser herved til, at skønmæssige forhøjelser af lønmodtageres selvangivne indkomster i mangel af konkrete oplysninger om udeholdte indtægter eller andre mangler forudsætter, at der er tale om så lave privatforbrug, at de er helt usandsynlige i forhold til den pågældende skatteyder.

I det foreliggende tilfælde må jeg nære afgørende betænkeligheder ved – således som sagen har udviklet sig – at anse denne forudsætning for fortsat at være opfyldt. Specielt vedrørende indkomståret 1974 – hvor det nu beregnede privatforbrug er det laveste – skal jeg bemærke følgende: De har dokumenteret salg i 1975 af en (rest-) glassamling for ca. 33.000,- kr. og i betydeligt omfang salg af frimærker i de følgende år. De har over for en af mine medarbejdere oplyst salg af frimærker gennem auktionsfirma i 1976 for 346.000,- kr. og i 1977 for 437.000,- kr. Når disse oplysninger sammenholdes med, at landsskatteretten har fundet at kunne lægge til grund, at der i 1974 er sket salg af private effekter, må det forekomme tvivlsomt, om der er grundlag for – i et sådant omfang – at tilside sætte Deres oplysninger om salg i 1974 af glas og frimærker for betydelige beløb, at privatforbruget alene ansættes til at udgøre 18.627,- kr.

Jeg har samtidig hermed henstillet til landsskatteretten at undergive sagen en fornyet behandling på baggrund af det, jeg har anført ovenfor.

Jeg har bedt landsskatteretten om at underrette mig om rettens fornyede kendelse.«

Den 2. februar 1983 afsagde landsskatteretten ny kendelse i sagen, men fastholdt sin tidligere afgørelse. Det hed herom i kendelsen:

»I afgørelsen har deltaget de samme fire retsmedlemmer, som deltog i den tidligere trufne afgørelse.

De tre retsmedlemmer, der udgjorde flertallet i den tidligere afgørelse, må efter de foreliggende uændrede oplysninger om størrelsen af klagerens privatforbrug for de omhandlede indkomstår fortsat være af den opfattelse, at de privatforbrug på henholdsvis 22.016 kr., 41.293 kr. og 10.969 kr. inkl. egen lejeværdi på henholdsvis 5.235 kr., 11.960 kr. og 11.760 kr., der efter samtlige konkrete ændringer levnes plads til forud for de skønmæssige ansættelser, må anses for usandsynlige efter klagerens forhold. Da disse retsmedlemmer endvidere fortsat ikke finder det godt gjort, at klageren har foretaget salg af private effekter i et sådant omfang, at der herved levnes plads til privatforbrug af en efter klagerens forhold rimelig størrelse, finder disse retsmedlemmer fortsat, at klagerens skattepligtige indkomst for de omhandlede indkomstår må ansættes skønmæssigt, og disse retsmedlemmer har herefter ikke fundet grundlag for at ændre den ved landsskatterettens kendelse af 21. april 1982 trufne afgørelse.

Det ved den tidligere afgørelse dissenterende retsmedlem finder fortsat ikke grundlag for at opretholde de skønmæssige ansættelser.

Der træffes afgørelse efter stemmeflertallet, og den ved landsskatterettens kendelse af 21. april 1982 trufne afgørelse fastholdes«.

Efter at A i en skrivelse havde anmodet mig om at være ham »behjælpelig med ansøgning om fri proces«, henstillede jeg i skrivelse af 14. juni 1983 efter en fornyet gennemgang af sagen til Københavns statsamt at imødekomme ansøgningen om fri proces. Jeg bemærkede i den forbindelse særlig, at begrundelsen for, at landsskatteretten ved kendelsen af 2. februar 1983 havde taget udgangspunkt i privatforbrug på 22.016,- kr., 41.293,- kr. og

10.969,- kr. for de nævnte indkomstår og ikke i privatforbrug på henholdsvis 29.390,- kr. 49.063,- kr. og 18.627,- kr. som

anført i min skrivelse til A, ikke fremgik af kendelsen.

5-9. *Fundet, at indstillinger fra landsskatteretten og rettens kontor i to sager ikke var i overensstemmelse med § 4, stk. 1, og § 7, stk. 1, i forretningsordenen for landsskatteretten (om begrundelse). Endvidere fundet, at kendelserne fra landsskatteretten i de to sager ikke var i overensstemmelse med skattestyrelseslovens § 33, stk. 1, og forretningsordenens § 18, stk. 1 (ligeledes om begrundelse).*

Henstillet til landsskatteretten at genoptage behandlingen af sagerne. (J. nr. 1981-888-223).

Revisorinteressentskabet A klagede for B og C over landsskatterettens behandling af to sager vedrørende ansættelsen af den skattepligtige indkomst for B (indkomståret 1974) og for C (skatteåret 1975/76).

Landsskatteretten afgjorde sagerne ved kendelser af 27. april 1981, og revisorinteressentskabet anmodede mig om at tage stilling til følgende spørgsmål:

»Opfylder de af landsskatterettens kontor i sagen udarbejdede redegørelser m.v. de i § 4 i forretningsordenen for landsskatteretten stillede krav, hvoraf fremgår, at der skal udarbejdes »en skriftlig redegørelse med et motiveret forslag til klagens afgørelse«?

Opfylder de af landsskatterettens kontor i sagerne udarbejdede forslag til klagerens afgørelse de i § 7 i forretningsordenen for landsskatteretten stillede krav om »kontorets motiverede forslag til klagens afgørelse, herunder henvisninger til eventuelle fortillfælde«?

Opfylder landsskatterettens kendelser de i forretningsordenens § 18 indeholdte krav, hvorefter kendelser skal indeholde en begrundelse, herunder særligt en angivelse af rettens stilling til de af klageren påberåbte omstændigheder og nedlagte påstande i sagen, medmindre de nævnte omstændigheder må anses for uvæsentlige og uden reel betydning for sagens afgørelse«?

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B var direktør for aktieselskabet C, hvori han ejede aktiemajoriteten.

Det fremgik videre, at selskabet afholdt en fest på B's 50 års fødselsdag.

Efter møde den 13. juli 1976 på rådhuset i X, hvori deltog bl.a. B, revisorinteressentska-

bet og formanden for Y amtsskatteråd, meddelte amtsskatterådet i skrivelser af 21. og 23. september 1976 revisorinteressentskabet, at amtsskatterådet forhøjede B's og C's skattepligtige indkomst (henholdsvis for indkomståret 1974 og skatteåret 1975/76) med bl.a. udgifterne til festen (i alt 30.736 kr.). Forhøjelserne skyldtes, at amtsskatterådet anså beløbet for maskeret udbytte fra selskabet og tillige indkomstskattepligtigt for B.

Revisorinteressentskabet klagede herefter til landsskatteretten over ansættelserne.

Efter forhandling med revisorinteressentskabet den 20. juni 1979 og efter modtagelsen af revisorinteressentskabets bemærkninger i den anledning anmodede landsskatterettens kontor i skrivelser af 16. oktober 1979 statsskattedirektoratet om udtalelser om sagerne. Landsskatteretten vedlagde akterne i sagerne tilligemed kopi af landsskatterettens forhandlingsreferat.

I indstillingen fra landsskatterettens kontor i sagen vedrørende ansættelsen af B's indkomst var anført følgende:

»Det indstilles, at den påklagede ansættelse anses for gyldigt foretaget, og at ansættelsen stadfæstes. Klagerens revisor har begæret møde for landsskatteretten.«

I indstillingen fra landsskatterettens kontor i sagen vedrørende ansættelsen af C's indkomst var anført følgende:

»Det indstilles at nedsætte den påklagede ansættelse med 1.750 kr. (udgift til fratrædelsesgave) til 1.132.941 kr. Klagerens revisor har begæret møde for landsskatteretten.«

(Den nævnte nedsættelse vedrører ikke den foreliggende klage).

I skrivelser af 24. marts 1980 meddelte statsskattedirektoratet landsskatteretten, at direktoratet ikke havde bemærkninger til forslagen.

I skrivelse af 28. november 1980 anmode revisorinteressentskabet landsskatteretten om, at sagen vedrørende ansættelsen af B's indkomst blev undergivet fornyet behandling i landsskatterettens kontor, idet revisorinteressentskabet fandt, at den foreliggende indstilling – jfr. ovenfor – ikke opfyldte kravene i §§ 4 og 7 i forretningsordenen for landsskatteretten, hvorefter landsskatterettens kontor udarbejder et motiveret forslag til klagens afgørelse (§ 4), og hvorefter dette forslag, herunder med henvisninger til eventuelle fortilfælde i nærmere angivne tilfælde forelægges statsskattedirektoratet (§ 7). Revisorinteressentskabet anførte, at det var revisorinteressentskabets opfattelse, at klageren og dennes repræsentant i tilfælde, hvor sagen skal forelægges i et retsmøde, har en rimelig interesse i at blive gjort bekendt med den nærmere baggrund for kontorets indstilling til landsskatteretten, f.eks. kontorets bedømmelse af sagens faktiske forhold (bevisbedømmelsen) og kontorets sammenligning med tidligere praksis samt kontorets eventuelle fortolkning af relevante lovbestemmelser m.v. Den manglende motivering af indstillingen skaber risiko for, at revisorinteressentskabet – og statsskattedirektoratet – på grund af ukendskab til kontorets motiver ikke ved det begærede retsmøde får anledning til at korrigere eventuelle misforståelser eller kommentere eventuelle fortolkninger m.v., hvilket kunne befrygtes at medføre, at rettens afgørelse kommer til at hvile på et usikkert eller mangelfuldt grundlag.

Revisorinteressentskabet udvekslede på denne baggrund synspunkter med landsskatteretten vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt de ovennævnte indstillinger opfyldte kravene i §§ 4 og 7 i forretningsordenen for landsskatteretten.

Jeg forstår, at landsskatteretten fandt indstillingerne i overensstemmelse med de nævnte bestemmelser.

Efter retsmøde den 17. marts 1981 afsagde landsskatteretten den 27. april 1981 kendelser i sagerne.

Vedrørende ansættelsen af B's indkomst anførte landsskatteretten, at revisorinteressentskabet – for så vidt angår påstanden om

ansættelsens ugyldighed – bl.a. havde anført, at B ikke havde modtaget forudgående underretning om den påtænkte forhøjelse. Efter en (kort) redegørelse for det nævnte møde den 13. juli 1976 på X rådhus anførte landsskatteretten, at retten efter det oplyste om klagerens tilsigelse til det forannævnte møde, hvori deltog repræsentanter for amtsligningsrådet, og om de i mødetilsigelsen angivne enmer for drøftelse fandt, at klageren måtte antages at have haft tilstrækkelig lejlighed til at udtale sig om ansættelsen inden dennes foretagelse, hvorfor retten ikke fandt grundlag for at tage den af klagerens revisor fremsatte formalitetsindsigelse om ansættelsens ugyldighed til følge.

For så vidt angår påstanden om, at udgifterne til fødselsdagsfesten ansås for klagerens indkomst uvedkommende, idet de måtte betragtes som afholdt i selskabets interesse, og den subsidiære påstand om, at klageren alene skulle indkomstbeskattes af den del af de af selskabet afholdte udgifter til fødselsdagsfesten, der forholdsmæssigt svarede til antallet af private deltagere i festen, anførte landsskatteretten, at retten efter det oplyste, herunder at festen blev afholdt på klagerens 50 års fødselsdag, og at en ikke uvæsentlig del af gæsterne var klagerens familie, fandt, at festen havde haft en sådan privat karakter, at klageren med rette var anset for indkomstskattepligtig af samtlige selskabets udgifter til festen. Landsskatteretten fandt, at det følgelig måtte have sit forblivende ved den påklagede ansættelse.

Vedrørende ansættelsen af C's indkomst anførte landsskatteretten – for så vidt angår påstanden om, at selskabet var berettiget til fradrag for hele udgiften til den pågældende fest, subsidiært om, at selskabet var berettiget til fradrag for den del af udgiften, der forholdsmæssigt faldt på forretningsforbindelsernes deltagelse i festen – at retten efter det oplyste, herunder at den pågældende fest blev holdt på direktørens fødselsdag, og at en ikke uvæsentlig del af gæsterne var direktørens familie og lignende, måtte være enig med amtsskatterådet i, at festen havde haft et sådant privat præg, at selskabet ikke havde været berettiget til at fradrage nogen del af de i forbindelse med festen afholdte udgifter som erhvervsudgifter. Landsskatteretten fandt, at det derfor på dette punkt måtte ha-

ve sit forblivende ved den påklagede ansættelse.

I klagen til mig redegjorde revisorinteressentskabet nærmere for sagen. Revisorinteressentskabet anførte, at revisorinteressentskabet havde gjort følgende synspunkter gældende:

Vedrørende ansættelsen af B's indkomst:

1. Ansættelsen er ugyldig bl.a. på grund af manglende forudgående underretning om den senere foretagne ændring af den selv-angivne indkomst.
2. Selskabets udgift kan ikke anses for en ydelse af indkomstskattepligtig art for B.
3. I det omfang, ydelsen desuagtet måtte anses for skattepligtig, måtte beløbet anses for
 - a. særlig indkomst (jubilæumsgratiale)
 - b. almindelig indkomst (lønaccessorium).

Vedrørende ansættelsen af C's indkomst:

Udgiften må anses som fradragsberettiget driftsomkostning, enten som

1. repræsentationsudgift
2. jubilæumsgratiale
3. lønaccessorium.

I en udtalelse af 7. august 1981 til mig anførte landsskatteretten, at revisorinteressentskabet i december 1980 ved et møde med landsskatterettens kontor havde modtaget den nærmere orientering om baggrunden for kontorindstillingen, som revisorinteressentskabet havde ønsket med henblik på forberedelsen til retsmødet den 17. marts 1981. Landsskatteretten anførte videre, at den meget kortfattede kontorindstilling til statskattedirektoratet i øvrigt måtte ses i sammenhæng med, at indstillingen var ledsaget af bl.a. amtsskatteinspektorets sagsfremstilling, hvoraf begrundelsen for at indstille ugyldighedspåstanden afvist fremgik, jfr. kendelsens motivering på dette punkt. Landsskatteretten anførte i den forbindelse, at det for så vidt var rettens opfattelse, at kontorindstillingen, selv om en nærmere motivering i selve indstillingen kunne have været på sin plads, dog var i overensstemmelse med § 7 i landsskatterettens forretningsorden.

For så vidt angik det af revisorinteressentskabet anførte om, at der ikke i landsskatterettens kendelser var taget stilling til revisorinteressentskabets anbringende om, at den i sagerne omhandlede udgift til fødselsdagsfe-

sten eventuelt måtte kunne anses for et jubilæumsgratiale eller et lønaccessorium, bemærkede landsskatteretten, at disse anbringender var taget i betragtning ved rettens overvejelser i forbindelse med sagernes afgørelse. Landsskatteretten anførte i den forbindelse, at det fulgte af det i kendelserne anførte, hvorefter hovedaktionæren ansås for almindelig indkomstskattepligtig af hele udgiften, og selskabet ikke ansås for almindelig indkomstskattepligtig af hele udgiften, at landsskatteretten ikke havde kunnet tiltræde revisorinteressentskabets opfattelse.

I skrivelse af 17. august 1981 til mig anførte revisorinteressentskabet, at revisorinteressentskabet i skrivelsen af 4. april 1977 gjorde indsigelse mod rigtigheden af det referat af mødet den 13. juli 1976, der fremgik af amtsskatteinspektorets sagsfremstilling, og at kravet i forretningsordenen om et motiveret forslag til sagens afgørelse i sådanne tilfælde, hvor indholdet af sagsfremstillingen bestrides, ikke synes opfyldt alene ved en henvisning til sagsfremstillingen. Revisorinteressentskabet bemærkede endvidere, at uanset om revisorinteressentskabets anbringender om jubilæumsgratiale eller lønaccessorium måtte være taget i betragtning ved landsskatterettens overvejelser i forbindelse med sagernes afgørelse, indeholder kendelsernes begrundelse intet herom.

I en supplerende udtalelse af 8. september 1981 til mig henholdt landsskatteretten – for så vidt angår spørgsmålet om efterlevelse af § 7 i landsskatterettens forretningsorden – sig til udtalelsen af 7. august 1981. Hvad angår den rejste kritik af formuleringen af de afsagte kendelser, anførte landsskatteretten, at retten, selv om kendelserne efter rettens opfattelse opfylder kravene i forretningsordens § 18, jfr. skattestyrelseslovens § 33 (om begrundelse), kunne være enig i, at det ville have været mere korrekt, om rettens stillingtagen til de fremsatte påstande vedrørende de omhandlede udgifters karakter af jubilæumsgratiale eller lønaccessorium direkte var udtrykt i kendelserne i stedet for blot at fremgå indirekte af kendelsernes indhold.

I en udtalelse af 27. januar 1982 til mig tilsluttede skattedepartementet sig landsskatterettens udtalelse. Skattedepartementet tilføjede, at departementet ville se med velvilje på en eventuel anmodning om at bortse fra den i skattestyrelseslovens § 29, stk. 1, om-

handlede 6 måneders frist, såfremt klageren måtte ønske at indbringe landsskatterettens kendelser for domstolene.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til revisorinteressentskabet A:

»1. Spørgsmålet om, hvorvidt landsskatterettens kontors indstillinger af 16. oktober 1979 er i overensstemmelse med bestemmelserne i §§ 4 og 7 i forretningsordenen for landsskatteretten.

Forretningsordenen for landsskatteretten – jfr. bekendtgørelse nr. 65 af 27. februar 1979 med senere ændringer – indeholder i §§ 4, stk. 1, og 7, stk. 1, følgende bestemmelser:

§ 4, stk. 1:

»Den videre behandling af klagen foretages af rettens kontorer, der udarbejder en skriftlig redegørelse med et motiveret forslag til klagens afgørelse. Redegørelsen skal som hovedregel alene omfatte de i klagen rejste spørgsmål, jfr. § 11, stk. 1.«

§ 7, stk. 1:

»Når den kontormæssige behandling af en klagesag i landsskatteretten er afsluttet, indhentes – under vedlæggelse af sagens bilag, genpart af eventuelt forhandlingsreferat og kontorets motiverede forslag til klagens afgørelse, herunder henvisninger til eventuelle fortilfælde – statsskattedirektoratets udtalelse i tilfælde, hvor

1) klageren tilsiges til retsmøde.

...«

Det fremgår af indstillingerne af 16. oktober 1979, at disse (bortset fra oplysningen om, at klageren har begæret retsmøde) alene indeholder forslag til sagernes afgørelse – uden (nogensomhelst) begrundelse herfor.

Jeg finder, at det således er umiddelbart klart, at indstillingerne ikke er i overensstemmelse med bestemmelserne i forretningsordenens §§ 4, stk. 1, og 7, stk. 1, hvorefter indstillingerne skal indeholde en motivering for forslaget til klagens afgørelse.

Jeg bemærker herved, at det forhold, at internt arbejdsmateriale ved oversendelse til statsskattedirektoratet i overensstemmelse med § 7 i forretningsordenen bliver om-

fattet af adgangen til aktindsigt, efter min opfattelse ikke begrænser begrundelskravet i de ovennævnte bestemmelser i forretningsordenen.

Jeg har gjort landsskatteretten bekendt med min opfattelse, men jeg finder ikke herudover grundlag for at foretage videre vedrørende dette klagepunkt. Jeg bemærker herved, at jeg må lægge til grund, at revisorinteressentskabet ved mødet i december 1980 på landsskatterettens kontor blev gjort bekendt med baggrunden for kontorets indstilling.

Jeg skal tilføje, at de foreliggende sager ikke giver mig anledning til at foretage en nærmere bedømmelse af, hvorvidt – eventuelt i hvilket omfang – det er i overensstemmelse med de nævnte bestemmelser i forretningsordenens §§ 4, stk. 1, og 7, stk. 1, at landsskatterettens kontor i indstillingerne foretager større eller mindre grad af henvisning til amtsskatteinspektorets sagsfremstilling. Der er ikke i de foreliggende sager foretaget nogen sådan henvisning.

2. Spørgsmålet om, hvorvidt landsskatterettens kendelser er i overensstemmelse med bestemmelserne i skattestyrelseslovens § 33 og forretningsordenens § 18, stk. 1, om begrundelse.

Skattestyrelsesloven – jfr. lov nr. 281 af 8. juni 1977 om skattemyndighedernes organisation og om klageadgang m.m. – indeholder i § 33, stk. 1, bestemmelse om, at »landsskatteretten afgør de indkomne klager ved en kendelse, der skal indeholde en begrundelse«.

Forretningsordenen for landsskatteretten indeholder i § 18, stk. 1, bestemmelse om, at »afgørelsen af klagen træffes i form af en dateret kendelse, der skal indeholde en begrundelse, herunder særligt angive rettens stilling til de af klageren påberåbte omstændigheder og nedlagte påstande i sagen, medmindre de nævnte omstændigheder må anses for uvæsentlige og uden reel betydning for sagens afgørelse«.

Jeg skal først bemærke, at jeg ved min behandling af sagen må lægge til grund, at revisorinteressentskabet under sagernes behandling for landsskatteretten har nedlagt påstande med de anbringender. revisorinteressentskabet henviste til i klagen til mig, og at disse ikke kan anses for uvæ-

sentlige eller uden reel betydning for sagens afgørelse, jfr. forretningsordenens § 18, stk. 1.

Det fremgår af landsskatterettens kendelser af 27. april 1981, at disse (naturligvis) gennem resultatet (i denne relation stadfæstelse af ansættelserne) indeholder en stillingtagen til de nedlagte påstande. Kendelserne indeholder imidlertid ingen begrundelse for rettens stillingtagen til klagerens anførelser om, at udgifterne måtte betragtes som jubilæumsgratiale eller løn-accessorium.

Jeg må således være af den opfattelse, at kendelserne ikke på dette punkt er i overensstemmelse med bestemmelserne i skattestyrelseslovens § 33, stk. 1, og landsskatterettens forretningsorden § 18, stk. 1.

Jeg har gjort landsskatteretten bekendt med min opfattelse.

Jeg finder på denne baggrund at burde henstille til landsskatteretten at genoptage behandlingen af sagerne, således at retten meddeler revisorinteressentskabet en begrundelse for rettens stillingtagen til de nævnte anbringender og påstande.«

I skrivelse af 14. juni 1983 meddelte landsskatteretten mig, at retten efter anmodning fra B havde besluttet at genoptage behandlingen af skattesagen vedrørende aktieselskabet C.

Jeg meddelte herefter landsskatteretten, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

6. Fiskeriministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet én sag inden for fiskeriministeriets sagsområde. Sagen, der angik et sagsbehandlingsspørgsmål i *departementet*, og som gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor.

6-1. *Udtalt over for fiskeriministeriet, at jeg fandt det beklageligt, at ministeriets afgørelse under nærmere angivne omstændigheder ikke forelå i rimelig tid. Forsinkelsen skyldtes, at ministeriet ønskede sagen forelagt for et rådgivende udvalg, kvalitetsudvalget, og at forelæggelse på ordinært møde ikke havde være muligt på et tidligere tidspunkt, men ministeriet burde i så fald have foranlediget sagen forelagt kvalitetsudvalget på anden måde. (J. nr. 1982-129-37).*

A klagede som advokat for B bl.a. over den tid, der medgik til fiskeriministeriets behandling af B's ansøgning af 30. april 1981 om dispensation fra bestemmelsen om bassinopbevaring af importerede østers, inden disse bringes i handelen (bekendtgørelse nr. 438 af 7. september 1971). Dispensation kan meddeles efter indstilling fra det af ministeriet nedsatte kvalitetsudvalg.

Om ekspeditionerne i sagen fra ansøgningen af 30. april 1981 til afgørelsen af 22. september 1981 fremgik bl.a. følgende:

1981:

30.4.: B ansøgte fiskeriministeriet om dispensation fra bassinopbevaringskravet (i bekendtgørelse nr. 438 af 7. september 1971 om indførsel af levende østers) for perioden fra den 1. september 1981 til den 30. april 1982.

7.5.: Fiskeriministeriet anmodede fiskeriministeriets industritilsyn om en udtalelse.

12.5.: Fiskeriministeriets industritilsyn afgav udtalelse til fiskeriministeriet.

4.6.: Fiskeriministeriet meddelte B, at ansøgningen ville blive behandlet på det førstkommende møde i fiskeriministeriets kvalitetsudvalg.

6.7.: B meddelte fiskeriministeriet, at han var bortrejst til omkring den 7. august 1981,

og at østerssæsonen »agtes påbegyndt ca. den 10. september.«

13.8.: B anmodede fiskeriministeriet om at fremskynde sagens behandling, idet han oplyste, at der var en hel del forberedelser inden sæsonens start, »som foreløbig er planlagt til den 14. september.«

24.8.: Fiskeriministeriet orienterede telefonisk B om sagens behandling.

24.8.: B meddelte i tilslutning til telefonsamtalen fiskeriministeriet, at sæsonstarten var planlagt til den 14. september, og at importen eventuelt udelukkende ville kunne ske fra fiskeriforeningen X.

27.8.: Fiskeriministeriet indkaldte kvalitetsudvalgets medlemmer til møde den 9. september 1981.

7.9.: B meddelte fiskeriministeriet, at der stadig ville kunne importeres østers fra Y området, men at han, da han hørte fiskeriministeriets betænkelighed ved importen i det hele taget, »valgte kun at ansøge om tilladelse til import fra (X) forening«.

9.9.: Kvalitetsudvalget afholdt møde og behandlede sagen.

9.9.: Formanden for kvalitetsudvalget orienterede telefonisk B om behandlingen af

sagen og om, at dispensation formentlig ikke ville blive meddelt.

22.9.: Fiskeriministeriet meddelte skriftligt B afslag på dispensationsansøgningen.

I en udtalelse af 26. februar 1982 til mig henviste fiskeriministeriet, for så vidt angik klagen over den tidsmæssige behandling af sagen, til, at forskellige forhold af bl.a. praktisk karakter bevirkede, at kvalitetsudvalget først kunne afholde møde den 9. september 1981. Ministeriet anførte nærmere, at en række andre sager skulle forberedes til mødet, og at det i øvrigt var vanskeligt at samle medlemmerne af et udvalg til møder i sommertiden. I øvrigt måtte der formentlig efter ministeriets opfattelse til en vis grad ses bort fra perioden fra den 6. juli til den 7. august 1981, idet B var bortrejst i dette tidsrum. Fiskeriministeriet anførte videre, at firmaet var blevet underrettet om fiskeriministeriets forventede afgørelse i sagen forud for den af firmaet planlagte startdato for import af levende østers fra Z land, idet formanden for kvalitetsudvalget allerede umiddelbart efter kvalitetsudvalgets møde den 9. september 1981 telefonisk orienterede B om forløbet af udvalgsbehandlingen, herunder om den indstilling et klart flertal af kvalitetsudvalgets medlemmer havde afgivet. Fiskeriministeriet anførte i den forbindelse videre, at udvalgsformanden ud fra sit kendskab til fiskeriministeriets holdning til dispensationsansøgningen samtidig meddelte firmaet, at der kunne forventes afslag på ansøgningen, hvilket da også skete den 22. september 1981.

For så vidt angik klagen over den tid, der medgik til fiskeriministeriets behandling af ansøgningen, udtalte jeg herefter følgende i en skrivelse til A:

» . . .

I det foreliggende tilfælde medgik der knapt 5 måneder fra ansøgningen af 30. april 1981, og indtil fiskeriministeriet den 22. september 1981 traf afgørelse i sagen.

Ved bedømmelsen af, om sagsbehandlingstiden vil kunne give mig grundlag for kritik, må det komme i betragtning, at Deres klient efter det oplyste havde en væsentlig interesse i, af hensyn til sine dispositionsmuligheder, at afgørelsen forelå i rimelig tid inden østerssæsonen 1981-82. Jeg må lægge til grund, at dette efter de

foreliggende oplysninger måtte stå klart for fiskeriministeriet. Jeg henviser herved navnlig til, at fiskeriministeriet ved modtagelsen af industritilsynets udtalelse af 12. maj 1981 – og i øvrigt ved Deres klients senere henvendelser til ministeriet – klart blev gjort bekendt med baggrunden for den tidsmæssige angivelse i dispensationsansøgningen.

Når fiskeriministeriet alligevel ikke var i stand til at træffe afgørelse i sagen på et tidligere tidspunkt, end det skete, skyldes det efter det oplyste i helt overvejende grad, at fiskeriministeriet ønskede sagen forelagt ministeriets kvalitetsudvalg. Sagen har således i næsten 4 måneder – fra fiskeriministeriets modtagelse af udtalelsen af 12. maj 1981 til mødet den 9. september 1981 – alene afventet behandling i udvalget.

Fiskeriministeriet har i udtalelsen til mig som forklaring på, at sagen ikke tidligere blev forelagt udvalget, anført, at forskellige forhold af praktisk karakter bevirkede, at udvalgets førstkommande møde først kunne afholdes den 9. september 1981. Fiskeriministeriet har nærmere anført, at en række andre sager skulle forberedes til mødet, og at det i øvrigt er vanskeligt at samle medlemmerne af et udvalg til møder i sommertiden.

Uanset det anførte finder jeg det imidlertid beklageligt, at fiskeriministeriets afgørelse i sagen under de ovenfor anførte omstændigheder ikke forelå i rimelig tid inden østerssæsonen 1981-82, men først ca. 1 uge efter den planlagte startdato. At fiskeriministeriet fandt, at sagen burde forelægges ministeriets kvalitetsudvalg, kan ikke give mig anledning til bemærkninger. Fiskeriministeriet burde imidlertid – når de nævnte praktiske forhold ikke gjorde en tidligere indkaldelse af udvalget til ordinært møde mulig – efter min mening have foranlediget sagen forelagt udvalget på anden måde, f.eks. ved mødeindkaldelse specielt med henblik på behandling af den foreliggende sag, eller ved at sende sagen i cirkulation mellem medlemmerne.

Jeg har gjort fiskeriministeriet bekendt med min opfattelse.

Jeg har endvidere meddelt fiskeriministeriet, at jeg går ud fra, at ministeriet i overensstemmelse med det anførte fremti-

dig foranlediger, at sager, der ønskes forelagt kvalitetsudvalget, men som af tidsmæssige grunde ikke bør afvente udvalgets

førstkommende ordinære møde, forelægges for udvalget på anden måde.
...«

7. Forsvarsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 9 sager inden for forsvarsministeriets sagsområde. 8 sager angik afgørelser, der var truffet af *departementet*, medens én sag angik *forsvarskommandoens* sagsbehandling. To af departementets sager gav anledning til henstillinger og én sag tillige til kritik. Sagen vedrørende forsvarskommandoen, som angik spørgsmål om klagevejledning og kontradiktion i forbindelse med udtagelse til sergentelev, og som gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor.

7-1. *Udtalt over for forsvarskommandoen og forsvarsministeriet, at der burde være givet en værnepligtig individuel vejledning om klagemuligheden til forsvarsministeriet i forbindelse med forsvarskommandoens afgørelse om udtagelse til sergentelev og om forlænget tjenestetid.*

Endvidere henstillet til forsvarsministeriet at indføre en almindelig ordning, hvorefter der forinden afgørelser om forlænget tjenestetid gives de pågældende værnepligtige lejlighed til kontradiktion. (J. nr. 1982-766-48).

Forretningsudvalget Værnepligtige Menige Talsmænd klagede for A bl.a. over

- 4) indholdet og administrationen af bestemmelserne om udtagelse til sergentelev og forlænget tjenestetid og
- 5) mangelfuld klagevejledning.

Det fremgik af sagen, at A, som havde bestået skibsførereksamen, i november 1981 mødte på Søværnets Eksercerskole i Auderød for at aftjene sin værnepligt efter dagen forinden som 2. styrmand at have afmønstreret et skib.

Under opholdet på eksercerskolen blev de værnepligtige styrmand og maskinmestre orienteret om Søværnets Sergent- og Reserveofficersskole i Frederikshavn og herefter enkeltvis indkaldt til en personalsamtale med en sagsbehandler fra forsvarskommandoen. Kort efter blev det meddelt A, at han var udtaget til sergentelev, og den 15. december 1981 påbegyndte han uddannelsen i Frederikshavn.

I en skrivelse af 28. december 1981 ansøgte A forsvarskommandoen om forflyttelse til et tjenestested så nær Svendborg som muligt.

I skrivelse af 19. januar 1982 meddelte forsvarskommandoen A, at ansøgningen om

afgang fra uddannelsen til sergent ikke kunne imødekommes på det foreliggende grundlag, idet det blev tilføjet, at behovet for at uddanne værnepligtige med bevis som styrmand/skibsfører til befalingsmænd ikke kunne dækkes alene ved frivillig tilmelding, hvorfor der også måtte udtages værnepligtige, der ikke ønskede denne uddannelse. Der blev ikke i forbindelse med afslaget givet klagevejledning.

I dagene 16.-18. februar 1982 blev der på skolen afholdt eksamen for sergentelever af navigatør-linien. Ni af elleve indstillede elever bestod. A bestod ikke.

Den 22. februar 1982 tiltrådte A tjeneste som værnepligtig menig ved marinestation . . .

Den 3. marts 1982 meddelte forsvarskommandoen A, at hans pligtige tjenestetid var blevet fastsat til 15 måneder, idet hans karakter i fagene kommunikationslære og tjenestekendskab havde været så lave, at han ikke kunne udnævnes til sergent, og idet dette karakterresultat ansås at skyldes hans egne forhold.

Forretningsudvalget Værnepligtige Menige Talsmænd rettede herefter på A's vegne hen-

vendelse til forsvarsministeriet om sagen og anførte bl.a., at A ved udtagelsen til sergentlev ikke fik oplysning om muligheden for at anke udtagelsen, og at A heller ikke ved tjenestetidsforlængelsen fik klagevejledning.

I skrivelse af 25. maj 1982 meddelte forsvarsministeriet A, at der ikke i forbindelse med de trufne afgørelser havde været pligt til at give individuel klagevejledning, og at de værnepligtige i søværnet i øvrigt blev gjort bekendt med reglerne om klageadgang i forsvaret gennem undervisning og gennem talsmandsordningen, ligesom reglerne var optaget i den til hver enkelt udleverede Grundbog for Orlogsgaster.

I anledning af klagen til mig udtalte forsvarskommandoen over for forsvarsministeriet, at den klagevejledning, der gennem undervisning og talsmandsordningen blev givet til alle værnepligtige, måtte anses for tilstrækkelig, og at klagemulighederne i øvrigt fremgik af den ovennævnte grundbog.

Forsvarsministeriet henholdt sig i udtalelsen til mig til forsvarskommandoens udtalelse.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til forretningsudvalget:

»...

ad klagepunkt 4:

...

Jeg må være enig med forretningsudvalget i, at der forud for en afgørelse om forlænget tjenestetid bør gives den pågældende værnepligtige lejlighed til at udtale sig. Jeg henviser i denne forbindelse til almindelige forvaltningsretlige synspunkter om partsmedvirken i sager vedrørende bebyrdende forvaltningsakter, jfr. herved den i ombudsmandens beretning for året 1975, s. 202-07, omtalte sag. Jeg skal i øvrigt pege på, at en sådan udtalelse bl.a. på baggrund af det valgte kriterium - »årsager, der skyldes de pågældende selv« - normalt må forudsættes indhentet som led i sagens oplysning.

Jeg har derfor samtidig hermed henstillet til forsvarsministeriet at overveje at indføre en almindelig ordning, hvorefter der forinden afgørelser i henhold til § 1, stk. 6, i bekendtgørelse nr. 229 af 27. maj 1977 om forlænget tjenestetid gives de pågældende værnepligtige lejlighed til - efter

i tilstrækkeligt omfang at være gjort bekendt med baggrunden for sagen - at fremkomme med en udtalelse, således at denne kan indgå i grundlaget for forsvarskommandoens endelige stillingtagen.

Vedrørende spørgsmålet om begrundelse har jeg bemærket mig forsvarsministeriets udtalelse i skrивelsen af 25. maj 1982 til forretningsudvalget om, at »havde (A) ved modtagelse af afslaget anmodet forsvarskommandoen om en efterfølgende begrundelse, ville han . . . have været orienteret om, at alle de af ham anførte begrundelser var medtaget ved ansøgningens behandling«, som jeg må forstå således, at der efter anmodning vil blive givet begrundelse også for afgørelser, der træffes på det her omhandlede område. Under hensyn hertil og til henstillingen ovenfor i forbindelse med en foretæler finder jeg herefter ikke at burde foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

ad klagepunkt 5:

Vedrørende den manglende klagevejledning i forbindelse med forsvarskommandoens afgørelser i sagen skal jeg bemærke, at det efter min opfattelse følger af god forvaltningsskik, at der normalt i forbindelse med bebyrdende afgørelser gives individuel vejledning om en bestående klagemulighed, og at en fravigelse heraf må forudsætte, at der på anden måde for de pågældende adressater er etableret en betryggende let adgang til klagereglerne, jfr. s. 52-60 i betænkning nr. 657/1972 om begrundelse for forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs m.v.

Forsvarskommandoen og forsvarsministeriet har i denne forbindelse henvist til den generelle klagevejledning, der gives værnepligtige gennem undervisning og talsmandsordning og til klagevejledningen i Grundbog for Orlogsgaster. Jeg finder imidlertid heroverfor at burde pege på, at klagevejledningen i grundbogen ikke omfatter et tilfælde som det foreliggende, ligesom den almindelige administrative rekurs, herunder klageadgangen fra forsvarskommandoen til forsvarsministeriet, som konkret har været relevant, ikke er beskrevet. Endvidere kan klagevejledningen gennem undervisning (og talsmandsordning)

efter min opfattelse ikke anses for tilstrækkelig sikker og direkte.

Der burde derfor efter min opfattelse være givet (A) individuel vejledning om klagemuligheden til forsvarsministeriet i forbindelse med forsvarskommandoens

afgørelser i sagen.

Jeg har samtidig hermed gjort forsvarskommandoen og forsvarsministeriet bekendt med min opfattelse.

. . .«

8. Industriministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 6 sager inden for industriministeriets sagsområde. Alle sager vedrørte *departementet*; 5 af sagerne angik afgørelser, medens én sag, der gav anledning til en henstilling, angik et generelt spørgsmål (klagevejledning).

9. Indenrigsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 25 sager inden for indenrigsministeriets sagsområde; 12 sager vedrørte departementet, én sag værnepligtsstyrelsen, to sager statsamterne, én sag Københavns overpræsidium, én sag en embedslæge og 8 sager tilsynsrådene.

Af de 12 sager vedrørende *departementet* angik 10 sager afgørelser og heraf 5 sager departementets stillingtagen til forhold vedrørende lægelig virksomhed. I én af disse sager forelå der spørgsmål om aktindsigt i forhold til nogle lægelige erklæringer. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 9-1, gav mig anledning til at henstille til indenrigsministeriet at træffe en ny afgørelse om aktindsigt på grundlag af en selvstændig, konkret vurdering fra ministeriets side. 5 sager angik ministeriets virksomhed som tilsynsmyndighed i forhold til den kommunale styrelseslovgivning; ingen af disse sager gav anledning til kritik. En sag angik et generelt spørgsmål i forbindelse med administrationen af indfødsretslovgivningen; jeg tilsluttede mig ministeriets beklagelse af, at en vejledning til ansøgere på et bestemt punkt var uklart formulert.

Nogle klager over indenrigsministeriets udtalelser om den såkaldte »ægtefælleinhabilitet« førte ikke til realitetsbehandling, da problemstillingen blev indbragt for folketinget. Sagerne er omtalt nedenfor under sag nr.

9-1. *Henstillet til indenrigsministeriet at træffe en ny afgørelse i anledning af A's anmodning om aktindsigt i nogle udtalelser fra læger i en klagesag, som A havde rejst vedrørende en speciallæge i psykiatri, da jeg ikke kunne anse det for godtgjort, at ministeriets afgørelse om afslag på aktindsigt hvilede på en selvstændig, konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 8, stk. 1, jfr. § 10, stk. 1. (J. nr. 1982-661-43).*

A klagede over, at indenrigsministeriet i skrivelse af 23. juni 1981 ikke havde fundet grundlag for at kritisere afgørelser fra sundhedsstyrelsen, hvorefter styrelsen ikke kunne imødekomme A's anmodning om aktindsigt.

9-2.

Sagen vedrørende *værnepligtsstyrelsen* er omtalt nedenfor som sag nr. 9-3. Efter styrelsens praksis blev telefoniske begæring om aktindsigt ikke imødekommet. Jeg udtalte, at denne praksis måtte anses for mindre vel stemmende med offentlighedslovens forudsætninger, og henstillede til styrelsen at tage praksis op til overvejelse.

Begge sager vedrørende *statsamter* angik sagsbehandlingsspørgsmål; den ene sag, der gav anledning til kritik, angik behandlingen af en ansøgning om bortfald af hustrubidrag. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-4.

Sagen vedrørende *Københavns overpræsidium* angik en henstilling om fri proces i den sag, der er omtalt i beretningen for 1981, s. 189 ff.

Sagen vedrørende en *embedslæge* angik bl.a. lægens udtalelser til dagspressen; sagen gav i denne henseende anledning til kritik.

Af de 8 sager vedrørende *tilsynsrådene* angik de 7 sager afgørelser, medens én sag angik et generelt sagsbehandlingsspørgsmål; to af sagerne var rejst af egen drift.

Under min undersøgelse af sagen anmodede jeg i skrivelse af 29. september 1982 indenrigsministeriet om en supplerende udtalelse efter forud indhentet erklæring fra sundhedsstyrelsen, jfr. nærmere nedenfor. Jeg modtog herefter supplerende udtalelser

fra sundhedsstyrelsen og indenrigsministeriet af henholdsvis 25. februar og 23. marts 1983. Forinden havde indenrigsministeriet i skrivelse af 10. januar 1983 besvaret en rykker-skrivelse fra mig om, hvad sagen beroede på.

Efter min gennemgang af sagen tilbagesendte jeg sagen til indenrigsministeriet, idet jeg udtalte følgende:

»Jeg skal først bemærke, at genstanden for klagen til mig er indenrigsministeriets afgørelse i skrivelse af 23. juni 1981 til (A). Med denne skrivelse gav indenrigsministeriet udtryk for, at ministeriet ikke fandt anledning til at kritisere, at sundhedsstyrelsen i en skrivelse af 10. juni 1981 havde meddelt (A), at styrelsen fortsat ikke (jfr. tillige sundhedsstyrelsens skrivelse til (A) af 9. oktober 1979) fandt at kunne imødekomme hendes anmodning om aktindsigt.

Jeg må ved min bedømmelse af sagen lægge til grund, at anmodningen om aktindsigt var rettet mod sundhedsstyrelsens akter i en sag, som (A) havde rejst i en skrivelse af 1. juni 1979 til amtslæge . . . , og hvori hun havde klaget over speciallæge i psykiatri (B). Sundhedsstyrelsen afviste klagen i en skrivelse af 9. oktober 1979 til (A), og indenrigsministeriet tilsluttede sig denne afgørelse i en skrivelse af 31. oktober 1980.

Akterne i sundhedsstyrelsens sag forud for styrelsens afgørelse i skrivelser af 9. oktober 1979 omfatter – foruden de aktstykker, som (A) selv har indbragt i sagen og helt formelle ekspeditioner – alene to erklæringer:

1. en erklæring af 10. juli 1979 fra speciallæge (B) (bilagt nogle erklæringer fra 1975, der var tilvejebragt til brug for forberedelsen af en sag om invalidepension til (A); jeg er ikke bekendt med, om (A) har haft aktindsigt i dette materiale i forbindelse med behandlingen af sagen om invalidepension);
2. en erklæring af samme dato fra overlæge (C).

Jeg lægger derfor til grund, at anmodningen om aktindsigt og sundhedsstyrelsens og indenrigsministeriets afslag herpå alene omfatter dette materiale. Jeg finder anledning til at fremhæve, at der således ikke – som anført i indenrigsministeriets (udtalelse af 23. marts 1983) – er tale om

»journalmateriale«. Der er end ikke tale om egentlige lægeerklæringer. Anmodningen om aktindsigt vedrører de udtalelser, der som et led i den sædvanlige sagsbehandling er indhentet fra den eller dem, som en indgivet klage vedrører.

Af speciallæge (B's) udtalelse fremgår det, at han ikke havde haft forbindelse med (A) i de forudgående to år, og overlæge (C's) udtalelse efterlader det indtryk, at det samme gælder for hans vedkommende. Udtalelserne indeholder ikke oplysninger om (A's) helbredstilstand på tidspunktet for afgivelsen af udtalelserne, udover de konklusioner de erklæringsafgivende læger mener at kunne drage af klageskrivelsen. Udtalelserne indeholder i øvrigt kun en afvisning af de fremsatte klager.

I sin udtalelse af 10. juni 1981, som sundhedsstyrelsen afgav til brug for indenrigsministeriets behandling af klagen vedrørende afslaget på aktindsigt, anførte sundhedsstyrelsen følgende som begrundelse for, at styrelsen havde ment (på ny) at måtte afslå anmodningen:

»Sundhedsstyrelsen er – på basis af psykiatrisk erfaring – af den opfattelse, at paranoide patienter som et led i deres sygdom uvægerligt fejltolker en nok så nøgtern og logisk information og inkorporerer denne i deres paranoide tankegang. Jo mindre materiale en sådan patient har des større sandsynlighed er der for, at der kan ske en – for patienten selv – (og andre) – tålelig indkapsling og afgrænsning af det for patienten truende og uforståelige tankeindhold, medens tværtimod yderligere materiale mundtligt eller skriftligt, selv når det er givet i den bedste hensigt, erfaringsmæssigt viser blot at føre til en eskalering af patientens paranoide system og derved inddrager større og større dele af patientens tanker og forestillinger, hvilket bidrager til at gøre patientens liv yderligere pinagtigt og socialt isoleret. Det må tilføjes, at det netop er et led i disse patienters sygdomsbillede, at det ikke er muligt ad rationel vej at redressere en sådan patients vrangforestilling.

Således anført finder sundhedsstyrelsen fortsat ikke at kunne imødekomme (A's) anmodning om aktindsigt, jfr. partsoffentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. punktum, idet

sundhedsstyrelsen er af den opfattelse, at aktindsigt eventuelt vil kunne medføre en eskalering af (A's) vrangforestillinger.«

I min skrivelse af 29. september 1982 til indenrigsministeriet pegede jeg på, at den generelle opfattelse, som sundhedsstyrelsen hermed havde givet udtryk for om de betænkeligheder, der i almindelighed kan være ved at imødekomme anmodninger om aktindsigt fra paranoide patienter, ikke alene dækker akter, der indeholder lægelige oplysninger om den pågældende, men dækker akter i almindelighed. Jeg fortsatte:

»Ved afgørelsen af, om en anmodning om aktindsigt – også fra en paranoid patient – kan afslås med henvisning til offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. punktum, må der imidlertid i det konkrete tilfælde tages stilling til den afvejning, som er indeholdt i bestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. punktum, af på den ene side partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv og på den anden side afgørende hensyn til offentlige eller private interesser, og denne afvejning må foretages for hvert enkelt dokument og dele af de enkelte dokumenter (jfr. § 10, stk. 1, 2. punktum). Jeg henviser i den forbindelse til betænkning nr. 857/1978 om offentlighedslovens revision, s. 429–30, hvor det (s. 429 højre spalte) er anført, at hensynet til modstående offentlige eller private interesser – for at kunne begrunde indskrænkning i en parts adgang til aktindsigt – må være af en sådan styrke, at de i det konkrete tilfælde bedømmes som »afgørende« modhensyn, d.v.s. at oplysning kun kan nægtes, hvor der er en nærliggende fare for, at privates eller det offentliges interesser vil lide skade af væsentlig betydning, hvis begæringen imødekommes.

I det foreliggende tilfælde har sundhedsstyrelsen i udtalelsen af 10. juni 1981 alene anført, »at aktindsigt *eventuelt* (fremhævet af mig) vil kunne medføre en eskalering af (A's) vrangforestillinger«.

Til brug for min stillingtagen til (A's) klage over indenrigsministeriets afgørelse i skrivelsen af 23. juni 1981 finder jeg at måtte bede indenrigsministeriet om – efter forud indhentet erklæring fra sundhedsstyrelsen – på baggrund af det, jeg har anført

ovenfor, at redegøre for, hvilke nærmere omstændigheder ministeriet (og styrelsen) har lagt vægt på ved den omtalte afvejning af på den ene side hensynet til (A's) interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv og på den anden side afgørende hensyn til offentlige eller private interesser.«

I sin udtalelse af 25. februar 1983 har sundhedsstyrelsen givet udtryk for, at styrelsen har noteret sig de ovenfor anførte synspunkter vedrørende anvendelsen af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. punktum. Sundhedsstyrelsen har imidlertid fundet fortsat at kunne henholde sig til det, der var anført i styrelsens skrivelse til indenrigsministeriet af 10. juni 1981, med den tilføjelse, at man »... med hensyn til anvendelsen af vendingen »eventuelt« ... ud fra lægelige overvejelser (skal) anføre, at det i det enkelte tilfælde er umuligt at vide om en paranoid patients tilstand vil blive forværret ved aktindsigt, men at det generelt er helt klart, at dette vil være tilfældet hos et betydeligt antal paranoide patienter«.

Det fremgår af indenrigsministeriets skrivelse af 10. januar 1983 til mig, at sundhedsstyrelsen til brug for afgivelsen af sin fornyede udtalelse til sagen har forelagt sagen for sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgiver i psykiatri. Det fremgår ikke af det materiale, der er blevet forelagt for mig, hvad dennes udtalelse går ud på, og jeg må gå ud fra, at den nævnte udtalelse heller ikke har været stillet til rådighed for indenrigsministeriet.

Indenrigsministeriet har i (udtalelsen af 23. marts 1983) til mig anført, at ministeriet ikke »... finder ... i den konkrete sag at kunne kritisere sundhedsstyrelsens lægefaglige skøn, og ... derfor (kan) henholde sig til ...« sundhedsstyrelsens fornyede stillingtagen. Jeg går ud fra, at denne formulering afspejler, at sagen i indenrigsministeriet er blevet behandlet som en klage over sundhedsstyrelsens afslag på den anmodning om aktindsigt, som (A) i sin tid fremsatte over for sundhedsstyrelsen. Jeg finder heroverfor at måtte pege på, at de aktstykker, som begæringen om aktindsigt vedrører, tillige indgik som akter i den sag, som indenrigsministeriet afsluttede med sin skrivelse af 31. oktober 1980 til

(A). Efter min opfattelse bør den foreliggende sag derfor behandles efter ganske samme retningslinier, som hvis begæringen om aktindsigt havde været fremsat direkte over for indenrigsministeriet.

På baggrund af det anførte kan jeg efter min gennemgang af sagen ikke anse det for godt gjort, at indenrigsministeriets afgørelse i skrivelsen af 23. juni 1981, som fastholdt i skrivelse af 23. marts 1983, hviler på en selvstændig, konkret vurdering

fra indenrigsministeriets side som foreskrevet i offentlighedslovens § 8, stk. 1, jfr. § 10, stk. 1. Jeg finder derfor at måtte henstille til indenrigsministeriet, at sagen nu undergives en sådan vurdering, og at indenrigsministeriet i en skrivelse til (A) meddeler en ny afgørelse.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.

...«

9-2. *Afstået fra at tage stilling til nogle klager over indenrigsministeriets (vejledende) udtalelser vedrørende kommunalbestyrelsesmedlemmers adgang til – i de tilfælde, hvor medlemmets ægtefælle er ansat af kommunalbestyrelsen – at være medlem af det stående udvalg, hvis forvaltningsområde omfatter ægtefællens tjenstlige virksomhed, da den problemstilling, som klagerne rejste, blev indbragt for folketinget. (J. nr. 1982-351-42 m.fl.).*

I tre sager blev der indgivet klager til mig over indenrigsministeriets (vejledende) udtalelser vedrørende kommunalbestyrelsesmedlemmers adgang til – i de tilfælde, hvor medlemmets ægtefælle er ansat af kommunalbestyrelsen – at være medlem af det stående udvalg, hvis forvaltningsområde omfatter ægtefællens tjenstlige virksomhed.

I de to sager var forholdet det, at de pågældende kommunalbestyrelsesmedlemmer begge var gift med lærere, der var ansat ved en af skolerne i de pågældende kommuner, og at kommunalbestyrelsesmedlemmerne ved konstitueringen efter kommunalvalget i 1981 var blevet indvalgt i henholdsvis skole- og fritidsudvalget og kulturudvalget, hvorunder skolevæsenet hørte.

I den tredje sag var forholdet det, at det pågældende kommunalbestyrelsesmedlem var gift med en sekretær, der var ansat i kommunens socialforvaltning, og at kommunalbestyrelsesmedlemmet ved konstitueringen efter kommunalvalget i 1981 var blevet indvalgt i socialudvalget.

På baggrund af henvendelser fra henholdsvis de pågældende kommunalbestyrelsesmedlemmer (de to førstnævnte sager) og fra kommunalbestyrelsen (den sidstnævnte sag) gav indenrigsministeriet udtryk for ministeriets opfattelse af spørgsmålet om, hvorvidt de pågældende kommunalbestyrelsesmedlemmer

kunne være medlem af de nævnte udvalg. Efter indenrigsministeriets opfattelse måtte spørgsmålet besvares benægtende. Indenrigsministeriet redegjorde for baggrunden for ministeriets opfattelse.

De pågældende medlemmer var alle udtrådt af de omhandlede udvalg.

Efter min gennemgang af de nævnte sager meddelte jeg i en skrivelse indenrigsministeren følgende:

»Efter § 29, stk. 2, i den nugældende kommunale styrelseslov (jfr. lovbekendtgørelse nr. 188 af 22. april 1981) kan »ingen, der er ansat af kommunalbestyrelsen, ... være medlem af det stående udvalg, hvis forvaltningsområde omfatter hans tjenstlige virksomhed«. (Bestemmelsen fik sin nugældende formulering ved lov nr. 277 af 8. juni 1977).

Bestemmelsen blev oprindeligt indsat i loven (lov nr. 223 af 31. maj 1968) under forslagens behandling i folketinget (bl.a.) på baggrund af en henstilling fra ombudsmanden til indenrigsministeriet om at overveje, om der i forbindelse med den (da) forestående revision af den kommunale styrelseslovgivning burde formuleres bestemmelser om forening af kommunale tjenester og hverv (FOB 1966, s. 68f).

Bestemmelsen finder – som det fremgår af ordlyden – ikke direkte anvendelse i de foreliggende sager (der som nævnt vedrører spørgsmålet om ægtefællens medlemskab af det pågældende stående udvalg), men indenrigsministeriet har i udtalelserne til mig givet udtryk for, at det er ministeriets opfattelse, at bestemmelsen må ses som udtryk for en mere generelt gældende retsgrundsætning om inhabilitet.

Den nærmere fastlæggelse af rækkevidden af gældende ret med hensyn til generel inhabilitet kan – som det ofte er tilfældet ved anvendelsen af almindelige retsgrundsætninger i forbindelse med udøvelsen af det administrative tilsyn med kommunalforvaltningen – give anledning til betydelig tvivl.

Ombudsmanden har således tidligere i forbindelse med behandlingen af konkrete sager givet udtryk for, at en stillingtagen til spørgsmålet bl.a.

»... beror på en afvejning af generelle synspunkter af meget principiel karakter. På den ene side er det vigtigt at undgå, at der i unødigt omfang lægges visse erhvervsgruppers repræsentanter hindringer i vejen for sædvanlig deltagelse i kommunalt arbejde. På den anden side taler ikke alene hensynet til sagernes rigtige behandling og afgørelse, men også hensynet til befolkningens tillid til forvaltningen for en forholdsvis streng fortolkning og anvendelse af regler og grundsætninger om speciel inhabilitet og dermed sammenhængende spørgsmål...«

(FOB 1972, s. 77ff, og 1975, s. 158ff).

Jeg henviser endvidere til en kommentar af højesteretsdommer Jørgen Gersing i Ugeskrift for Retsvæsen 1982 B, s. 2f, til højesterets dom af 18. juni 1981 (offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1981, s. 637ff) – der ikke vedrører kommunalt ansatte, men et beslægtet og ligeledes ulovbestemt område.

Ved dommen fandt højesteret ikke, at et byråds beslutning om valg af medindehaveren af et rådgivende ingeniørfirma, der bistod kommunen med en væsentlig del af dennes bygge- og anlægsarbejder, til 1. viceborgmester og medlem af økonomiudvalget var ulovlig som følge af inhabilitet. Højesteret anvender i dommen ikke ordet »retsgrundsætning« om den af indenrigs-

ministeriet under sagen påberåbte regel om generel inhabilitet, og højesteretsdommer Jørgen Gersing anfører i kommentaren til dommen, at man heraf kan udlede, »at inhabilitetsbetragtninger skal fremføres med varsomhed, når man er uden for den specielle inhabilitets område«. Højesteretsdommeren anfører videre bl.a., at det »uden for de helt klare tilfælde, hvor risikoen for misbrug er betragtelig, må... være lovgivningsmagtens opgave at foretage afvejningen mellem de af ombudsmanden fremhævede hensyn: Befolkningens tillid til den kommunale forvaltning contra de erhvervsdrivendes ret til at deltage i det kommunale arbejde på lige fod med andre erhvervsgrupper«.

Med skrivelse af 25. november 1982 har indenrigsministeriet underrettet mig om, at indenrigsministeren den 24. november 1982 i folketinget har fremsat forslag til lov om ændring af de kommunale styrelseslove (Ægtefælleinhabilitet m.v.).

Efter lovforslagets § 1, nr. 1, foreslås der indsat følgende bestemmelse i den kommunale styrelseslov (et nyt stk. 4 til lovens § 29):

»Ingen, hvis ægtefælle eller samlever er ansat af kommunalbestyrelsen, kan være medlem af

- a) det stående udvalg, hvis forvaltningsområde omfatter ægtefællens eller samleverens tjenstlige virksomhed, hvis ægtefællen eller samleveren er umiddelbart ansvarlig for ledelsen af udvalgets forvaltningsområde eller i øvrigt har ledende administrative funktioner inden for forvaltningsområdet,
- b) økonomiudvalget, hvis ægtefællen eller samleveren er umiddelbart ansvarlig for eller i øvrigt har ledende administrative funktioner inden for økonomiudvalgets forvaltningsområder eller er umiddelbart ansvarlig for ledelsen af et under et stående udvalg hørende forvaltningsområde.«

I bemærkninger til forslaget ikrafttrædelsesbestemmelse er anført følgende:

»Det foreslås, at bestemmelserne træder i kraft ved bekendtgørelsen i Lovtidende. Bestemmelsen i § 1, nr. 1, medfører således en lovliggørelse af de tilfælde, hvor en kommunalbestyrelse har besluttet, at et kommunalbestyrelsesmedlem har kunnet

forblive som medlem af et udvalg, hvis forvaltningsområde omfatter ægtefællens tjenstlige virksomhed, bortset fra de tilfælde, hvor ægtefællen måtte have ledende administrative funktioner inden for udvalgets forvaltningsområde. I sidstnævnte tilfælde må der vælges et nyt medlem til udvalget.

Bestemmelsen giver derimod ikke det medlem, der på grund af vejledende udtalelser fra tilsynsmyndigheden er udtrådt af et stående udvalg, fordi dets forvaltningsområde omfatter ægtefællens tjenstlige virksomhed, ret til at fordre at blive medlem af udvalget igen. Men reglen udelukker ikke interesserede udvalgsmedlemmer fra, med kommunalbestyrelsens accept, jfr. § 28, stk. 1, og § 17, stk. 2, i lov om kommunernes styrelse, at bytte udvalgspladser.

Som det fremgår af, hvad der er anført ovenfor, er den nærmere fastlæggelse af rækkevidden af gældende ret med hensyn til generel inhabilitet uden for de tilfælde, der er undergivet den udtrykkelige regulering i § 29, stk. 2 og 3, i den kommunale styrelseslov, behæftet med en tvivl, som i hvert fald til dels afspejler spørgsmålets lovgivningspolitisk prægede karakter.

Ved fremsættelsen af det foreliggende lovforslag er den særlige problemstilling, som de til mig indgivne klager rejser, nu indbragt for folketinget, som i forbindelse med behandlingen af lovforslaget får lejlighed til dels at fastlægge retsstillingen på dette område, dels at tage stilling til, hvilken betydning en sådan fastlæggelse skal

tillægges for stedfundne valg af medlemmer til kommunalbestyrelsesudvalg i den løbende kommunale valgperiode. Hvis lovforslaget gennemføres uændret, vil klagerne således have mulighed for at genindtræde i de respektive udvalg under iagttagelse af de almindelige regler herom i den kommunale styrelseslov.

Efter grundloven og ombudsmandsloven kan ombudsmanden ikke tage stilling til folketingets virksomhed. Denne afgrænsning af ombudsmandens kompetence må principielt indebære, at ombudsmanden heller ikke kan tage stilling til forhold fra forvaltningens side, når disse forhold er bedømt eller behandlet af folketinget, idet ombudsmandens stillingtagen til det pågældende forhold da indirekte vil indebære en stillingtagen til folketingets bedømmelse eller behandling af forholdet. Jeg henviser i denne forbindelse til ombudsmandens mere udførlige bemærkninger herom i beretningen for året 1978, s. 11f.

På baggrund af det anførte har jeg fundet at måtte afstå fra at foretage yderligere i anledning af de indgivne klager.

Jeg har gjort folketingets retsudvalg bekendt med min skrivelse.«

Ved lov nr. 124 af 25. marts 1983 om ændring af de kommunale styrelseslove (Ægtefælleinhabilitet m.v.) blev der i overensstemmelse med et af indenrigsministeren under udvalgsbehandlingen stillet ændringsforslag gennemført udtrykkelige bestemmelser om det her omhandlede inhabilitetsspørgsmål.

9-3. *Udtalt over for værnepligtsstyrelsen, at styrelsens praksis, hvorefter telefoniske begæring om aktindsigt ikke blev imødekommet, måtte anses for mindre vel stemmende med de forudsætninger vedrørende offentlighedslovens rækkevidde på dette punkt, der er kommet til udtryk i justitsministeriets vejledning om loven.*

Henstillet til værnepligtsstyrelsen at tage den hidtil fulgte praksis på dette område op til overvejelse og i den forbindelse henledt opmærksomheden på registertilsynets vejledning om registerindsigt. (J. nr. 1982-531-45).

A klagede over, at indenrigsministeriet ikke havde kritiseret, at værnepligtsstyrelsen ved

hans telefoniske henvendelse om aktindsigt stillede krav om skriftlig henvendelse.

Det fremgik af sagen, at A den 26. januar 1982 telefonisk over for værnepligtsstyrelsen fremsatte anmodning om aktindsigt i medfør af offentlighedslovens § 10, stk. 1, således at samtlige akter, der beroede i hans sag, blev tilstillet ham. Værnepligtsstyrelsen afviste imidlertid at realitetsbehandle en telefonisk fremsat anmodning og anmodede om skriftlig fremsættelse af begæring om aktindsigt.

I skrivelse af 26. januar 1982 til værnepligtsstyrelsen begærede A herefter aktindsigt, og han bemærkede i den forbindelse, at justitsministeriets vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen, pkt. 14, foreskriver, at der ikke kan stilles særlige formkrav til anmodningen om aktindsigt, og at den således kan fremsættes mundtligt såvel som skriftligt.

Ved telefonisk henvendelse til indenrigsministeriet den 5. februar 1982 klagede A over værnepligtsstyrelsens afvisning af hans telefoniske anmodning om aktindsigt.

I anledning af klagen indhentedes indenrigsministeriet en udtalelse af 8. februar 1982 fra værnepligtsstyrelsen, der oplyste, at styrelsen ved begæringer om udlevering af personlige akter om værnepligtsforhold krævede enten en skriftlig henvendelse eller personligt fremmøde med forevisning af legitimation. Dette legitimationskrav var efter styrelsens opfattelse i overensstemmelse med pkt. 14 i justitsministeriets ovennævnte vejledning.

I skrivelse af 12. februar 1982 til værnepligtsstyrelsen vedrørende spørgsmålet om aktindsigt anførte A bl.a., at »der ikke skal iagttages skærpet agtpågivenhed i tilknytning til meddelelse af aktindsigt, men at det i hvert enkelt tilfælde må bero på et konkret skøn, hvorvidt der skal tages andre hensyn. Generelle formkrav lader sig således ikke opstille«.

I skrivelse af 16. februar 1982 orienterede indenrigsministeriet A om værnepligtsstyrelsens ovennævnte udtalelse af 8. februar 1982 og anførte, at ministeriet ikke fandt anledning til at kritisere værnepligtsstyrelsens krav om personligt fremmøde eller skriftlig henvendelse i forbindelse med hans begæring om aktindsigt.

I en udtalelse af 28. juni 1982 til mig bekræftede værnepligtsstyrelsen, at styrelsen i forbindelse med A's telefoniske henvendelse om aktindsigt anmodede om en skriftlig henvendelse i legitimationsøjemed, idet han ikke

i forvejen var styrelsen bekendt. Værnepligtsstyrelsen anførte videre:

»Sagsakter vedrørende sessionsbehandling af værnepligtige er ikke undergivet almindelig aktindsigt, jfr. offentlighedslovens § 2, stk. 1, og udleveres sædvanligvis ikke til andre end de pågældende selv. Når styrelsen modtager henvendelser om aktindsigt i disse sager fra personer, som man ikke i forvejen har særligt kendskab til, kræves derfor legitimation enten i form af en skriftlig henvendelse eller ved personligt fremmøde med forevisning af legitimation.

Dette legitimationskrav kan efter styrelsens opfattelse stilles i forbindelse med begæringer om aktindsigt efter de særlige regler i offentlighedslovens kapitel 2, jfr. justitsministeriets vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen, pkt. 14, sidste punktum.«

Indenrigsministeriet udtalte over for mig, at ministeriet fandt det rigtigt, at værnepligtsstyrelsen ikke udleverer dokumenter om enkeltpersoners personlige forhold på grundlag af telefoniske henvendelser om aktindsigt. Indenrigsministeriet tilføjede, at ministeriet fandt det hensigtsmæssigt, at værnepligtsstyrelsen, inden der udleveres dokumenter af den nævnte slags, sikrer sig den begærendes identitet ved at forlange, at den pågældende enten møder personligt og foreviser legitimation eller sender skriftlig begæring.

Jeg tilbagesendte sagen til indenrigsministeriet med bemærkning, at jeg måtte forstå, at ministeriet var enig med mig i, at spørgsmålet om formen for begæring om aktindsigt i det foreliggende tilfælde måtte bedømmes med udgangspunkt i pkt. 14, i justitsministeriets ovennævnte vejledning om lov om offentlighed i forvaltningen, hvorefter der ikke kan stilles særlige formkrav til en begæring om aktindsigt, og begæringen således som hovedregel kan fremsættes såvel mundtligt som skriftligt. På denne baggrund fandt jeg at måtte udbede mig en nærmere udtalelse om, hvilke legitimationshensyn der efter værnepligtsstyrelsens og indenrigsministeriets opfattelse blev tilgodeset ved skriftlige henvendelser fremfor telefoniske henvendelser.

I en supplerende udtalelse anførte værnepligtsstyrelsen bl.a. følgende:

». . . henlede opmærksomheden på, at der i forbindelse med sessionsbehandling af de værnepligtige fremkommer en del personlige

oplysninger bl.a. om helbredsmangler, intelligensprøveresultat m.v., som af værnepligtsstyrelsen behandles fortroligt og ikke videregives til uvedkommende personer.

Ved henvendelser angående aktindsigt må værnepligtsstyrelsen i videst muligt omfang have sikkerhed for, at den begærende er identisk med den værnepligtige. En skriftlig henvendelse giver efter styrelsens opfattelse bedre sikkerhed herfor end en telefonisk henvendelse, da det må antages, at en uvedkommende person vil være mere tilbageholdende med at fremsende en falsk skrivelse – hvilket er strafbart som dokumentfalsk – end at henvende sig telefonisk og opgive falsk navn og adresse.

Hertil kommer, at styrelsen, når der foreligger en skriftlig henvendelse, har dokumentation for, at oplysninger er udleveret på grundlag af en begæring om aktindsigt. Rejser der senere tvivl om den begærendes identitet, vil man på grundlag af den skriftlige henvendelse have bedre mulighed for at kunne efterspore den person, til hvem oplysningerne er givet.«

Indenrigsministeriet henholdt sig til værnepligtsstyrelsens udtalelse og anførte følgende:

»En skriftlig henvendelse, der udtrykker ønske om aktindsigt, er som udgangspunkt ikke i sig selv egnet til i højere grad end en telefonisk henvendelse til varetage et legitimationshensyn, dvs. hensynet til at sikre, at henvendelsen hidrører fra en person, der er part i sagen. Det beror på henvendelsens karakter, om den myndighed, til hvem henvendelsen er rettet, finder den tilstrækkelig som grundlag for at indrømme aktindsigt. Er den pågældende person ikke på forhånd den pågældende myndighed bekendt, og indeholder de sagsakter, om hvis udlevering der er tale, oplysninger af privat karakter om en part, vil det efter omstændighederne være rimeligt at kræve dokumentation forevist ved personligt fremmøde i myndigheden eller ved, at dokumentationen efter myndighedens anvisning forevises for den stedlige politimyndighed.

Det ville imidlertid indebære en administrativ belastning for myndighederne og en ikke rimelig ulejlighed for personer, der begærer aktindsigt, dersom der under de nævnte to betingelser konsekvent blev stillet krav om forevisning af legitimation ved personligt fremmøde eller ved politiets mellemkomst.

Det er derfor efter indenrigsministeriets opfattelse hensigtsmæssigt at tillægge den omstændighed vægt, der er nævnt i værnepligtsstyrelsens udtalelse . . . at risikoen for misbrug gennemsnitligt må bedømmes som mindre ved skriftlige henvendelser end ved telefoniske. Dels vil en falsk skriftlig henvendelse være omfattet af straffelovens § 171, og dels vil der med den skriftlige henvendelse foreligge et bevis, der er egnet som grundlag for en politimæssig efterforskning. En telefonisk henvendelse afgiver ikke et tilsvarende sikkert grundlag for en efterforskning, da oplysningerne om den telefoniske henvendelse alene vil foreligge i form af et notat på sagen.

Hensynet til at sikre, at personlige oplysninger ikke kommer uvedkommende i hænde, taler derfor for, at der efter omstændighederne kan stilles krav om skriftlig henvendelse. Dersom akter af personligt indhold er udleveret til en uvedkommende person på grundlag af en falsk henvendelse, vil det i almindelighed være vanskeligere at forsvare dette over for den krænkede part i sagen, når henvendelsen forelå telefonisk end hvis den forelå skriftligt. Det bemærkes herved, at det forhold, at akterne sendes til en person på den adresse, der er opgivet i den telefoniske eller skriftlige henvendelse, ikke med nødvendighed betyder, at akterne udelukkende kommer til modtagerens kundskab.

Endelig finder indenrigsministeriet, at kravet om en skriftlig henvendelse kan opfyldes uden nævneværdige vanskeligheder for den, der ønsker aktindsigt, hvorfor der heller ikke fra dette synspunkt ses at kunne indvendes noget mod det af værnepligtsstyrelsen i denne sag foretagne.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Som anført under pkt. 14 i justitsministeriets vejledning nr. 279 af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen kan der ikke stilles særlige formkrav til en begæring om aktindsigt. »Begæringen kan således fremsættes mundtligt så vel som skriftligt«.

Bestemmelserne i offentlighedslovens § 10 hjemler den, der er (eller har været) part i en sag, en videregående adgang til at blive gjort bekendt med dokumenterne i den pågældende sag end den ret til aktind-

sigt, der efter bestemmelserne i lovens kapitel 1 tilkommer »enhver«, dvs. andre end sagens part(er). Udvidelsen består navnlig i, at flere af de begrænsninger, der efter reglerne i kapitel 1 gælder for offentlighedens adgang til aktindsigt, er gjort uanvendelige i forhold til den, der som part ønsker at blive gjort bekendt med dokumenterne i sin egen sag. En begæring om partsøffentlighed kan således f.eks. kun under ganske særlige omstændigheder afslås med henvisning til, at dokumenterne indeholder oplysning om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold, sml. lovens § 2, stk. 1, nr. 1.

Det følger af almindelige regler, at det – for så vidt der er anledning til at rejse spørgsmål herom – som udgangspunkt må påhvile den, der ønsker at udnytte den videregående adgang til aktindsigt for parterne i en sag, at godtgøre, at han opfylder betingelserne herfor, herunder at godtgøre, at han er den, han udgiver sig for at være, eller at han har behørig fuldmagt til at optræde på partens vegne i den foreliggende sammenhæng.

I overensstemmelse hermed hedder det i vejledningen under pkt. 14, at »...det efter omstændighederne (vil) kunne forlanges, at den, der anmoder om aktindsigt efter de særlige regler i lovens kapitel 2 for parterne i en forvaltningssag, legitimerer sig«.

Værnepligtsstyrelsen har peget på, at der i forbindelse med sessionsbehandling af de værnepligtige fremkommer en del personlige oplysninger bl.a. om helbredsmangler, intelligensprøveresultat m.v., og jeg må være enig med styrelsen og indenrigsministeriet i, at der er et særligt behov for at sikre, at sådanne oplysninger ikke kommer uvedkommende i hænde. Det kan derfor ikke i sig selv give mig anledning til bemærkning, at værnepligtsstyrelsen i forholdsvis vidt omfang stiller krav om legitimation i forbindelse med behandlingen af begæringer om partsøffentlighed i sagsakter vedrørende sessionsbehandling af værnepligtige.

Ved min bedømmelse af sagen må jeg lægge til grund, at det er værnepligtsstyrelsens almindelige praksis i forbindelse med begæringer om partsøffentlighed at forlange enten en skriftlig henvendelse eller per-

sonligt fremmøde med forevisning af legitimation. Telefoniske begæringer om aktindsigt vil derimod ikke blive imødekommet.

I sin udtalelse af 6. oktober 1982 til mig har indenrigsministeriet givet udtryk for, at »en skriftlig henvendelse, der udtrykker ønske om aktindsigt, ...som udgangspunkt ikke i sig selv (er) egnet til i højere grad end en telefonisk henvendelse at varetage legitimationshensyn, dvs. hensynet til at sikre, at henvendelsen hidrører fra en person, der er part i sagen«. Denne opfattelse er jeg enig i.

Værnepligtsstyrelsen og indenrigsministeriet har imidlertid til støtte for den hidtil fulgte praksis anført, at risikoen for misbrug gennemsnitlig må bedømmes som mindre ved skriftlige henvendelser end ved telefoniske.

Jeg finder heroverfor at måtte pege på, at der principielt ikke med henvisning til anvisningen i vejledningen under pkt. 14, hvorefter der i visse tilfælde kan afkræves den, der begærer partsøffentlighed, legitimation, kan stilles særlige formkrav til selve begæringen om aktindsigt (ligesom der naturligvis heller ikke i øvrigt kan stilles krav om iagttagelsen af en særlig fremgangsmåde i forbindelse med fremsættelsen eller behandlingen af sådanne begæringer, der går videre end, hvad der kan anses for begrundet i varetagelsen af det underliggende legitimationshensyn). Jeg henviser i denne forbindelse til registertilsynets vejledning nr. 137 af 23. juli 1980 om registerindsigt (egen-aces) i henhold til kapitel 4 i lov om offentlige myndigheders registre (især afsnit 2.2 og 2.3).

For en principiel vurdering må den af værnepligtsstyrelsen hidtil fulgte praksis derfor efter min opfattelse anses for mindre vel stemmende med de forudsætninger vedrørende offentlighedslovens rækkevidde på dette punkt, der er kommet til udtryk i justitsministeriets vejledning under pkt. 14.

Jeg har gjort indenrigsministeriet og værnepligtsstyrelsen bekendt med min opfattelse, men da jeg anser spørgsmålet for i hvert fald i den foreliggende sammenhæng i overvejende grad at være af principiel, snarere end af praktisk, betydning, har jeg

ikke fundet at burde formulere min tilkendegivelse som en kritik.

Jeg har samtidig henstillet til værnepligtsstyrelsen at tage den hidtil fulgte praksis på dette område op til overvejelse, og jeg har peget på, at registertilsynets ovenfor nævnte vejledning umiddelbart synes at udgøre et velegnet grundlag for en sådan overvejelse.

...«

I skrivelse af 21. januar 1983 meddelte værnepligtsstyrelsen mig, at styrelsen efter drøftelse med indenrigsministeriet for fremtiden ville være indstillet på at imødekomme mundtlige, herunder telefoniske begæring om aktindsigt i overensstemmelse med den

fremgangsmåde, der var anført i registertilsynets vejledning afsnit 2.2. og 2.3. Den begærende anmodes herefter om at oplyse navn, adresse, evt. personnummer, samt hvilke sagsakter, begæringen omfatter.

Efter at have kontrolleret rigtigheden af disse mundtlige oplysninger udfærdiger styrelsen på grundlag af oplysningerne en skriftlig begæring fra den pågældende om aktindsigt, som vedkommende herefter anmodes om at datere og underskrive. Når begæringen foreligger i underskrevet stand, vil aktindsigt kunne meddeles.

Jeg meddelte herefter værnepligtsstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

9-4. *Et statsamts og justitsministeriets behandling af en sag om nedsættelse (bortfald) af et hustrubidrag gav på nogle punkter anledning til kritik.*

Over for justitsministeret rejst spørgsmål om, hvorvidt statsamtene og justitsministeriet ikke i alle tilfælde, hvor der kan være tvivl om, hvorvidt parterne er bekendt med grundlaget for en afgørelse om bortfald af hustrubidrag, bør angive grundlaget for afgørelsen. (J. nr. 1982-48-62 og 1982-1229-62).

M klagede over, at justitsministeriet havde tiltrådt, at Københavns statsamt ved en resolution havde bestemt (bl.a.), at det bidrag, som det påhvilede ham at betale til sin fraskilte hustru H's underhold, skulle bortfalde med virkning fra den 1. august 1981 og indtil videre. M havde anmodet justitsministeriet om, at begyndelsestidspunktet for bidragets bortfald måtte blive ændret til den 1. juni 1981.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at M og H ved Københavns statsamts bevilling af 14. september 1979 blev separeret. Bl.a. følgende vilkår skulle være gældende for separationen:

»...

Manden har bidragspligt over for hustruen efter overøvrighedens bestemmelse i 2½ år fra den 1. oktober 1979 at regne.

Bidraget udgør indtil videre 2.300 kr. månedlig at erlægge månedsvis forud fra den 1. oktober 1979.

...»

Ved Københavns statsamts bevilling af 30. oktober 1980 blev parterne skilt. De for separationen gældende vilkår skulle også gælde for skilsmissen.

Den 4. maj 1981 ansøgte M Københavns statsamt om bortfald af hustrubidraget til H og om nedsættelse af bidrag til parternes fælles barn. Københavns statsamt anmodede i skrivelse af 19. maj 1981 M om at udfylde og indsende et oplysningsskema vedrørende hans personlige og økonomiske forhold. H modtog en tilsvarende skrivelse fra Københavns statsamt.

Under en telefonsamtale den 21. maj 1981 med Københavns statsamt oplyste M, at det ville være vanskeligt at skaffe de ønskede oplysninger, da han – sammen med to andre – skulle starte en virksomhed.

Den 22. maj 1981 modtog Københavns statsamt de ønskede oplysninger fra H. I oplysningsskemaet udfyldte H en rubrik med teksten: »Jeg har fælles bolig og eller husholdning med ...« således: »1/6 A fra d. 1/6 1981«.

I skrivelse af 21. juni 1981 rykkede Københavns statsamt M for svar på skrivelser af 19. maj 1981. På statsamtets genpart af skrivelserne er af statsamtet noteret: »M telefonerer. Øk. oplysninger kommer om få dage 29/6-81 . . .«.

Den 7. juli 1981 modtog Københavns statsamt de ønskede oplysninger fra M. I oplysningsskemaet anførte M bl.a., at hans bruttoindtægt i 1980 havde været godt 181.000 kr., at hans forventede bruttoindtægt var ca. 100.000 kr., at det firma, som han havde været ansat i, var gået konkurs, at han derefter havde startet selvstændig virksomhed, og at hans økonomi nu var så dårlig, at han ikke så sig i stand til at svare de hidtidige bidrag. M anførte endvidere, »at min forhenværende ægtefælle har bofællesskab med en anden mand«.

Ved resolution af 10. august 1981 bestemte Københavns statsamt (bl.a.), at M's bidrag til H's underhold skulle bortfalde med virkning fra den 1. august 1981 og indtil videre.

M klagede til justitsministeriet over statsamtets afgørelse. Som begrundelse for klagen anførte han:

». . . at jeg i slutningen af maj måned, fik tilsendt oplysningsskema fra Københavns amt, hvori jeg skulle anføre mine indtægtsforhold. Da jeg er selvstændig erhvervsdrivende, fik jeg fra amtet at vide, at firmaets revisor skulle dokumentere mine indtægter for den periode, firmaet havde eksisteret. Da jeg derpå ringede til revisoren, viste det sig, at han var på ferie og først kunne træffes 10 dage senere. Derfor gik der en måned før jeg kunne indsende oplysningsskemaet til amtet, som pålagde mig at svare hustrubidrag til (H) for juni og juli måned uden hensyntagen til mine økonomiske forhold . . .«.

I skrivelser af 7. januar 1982 til M meddelte justitsministeriet – efter at have indhentet en udtalelse fra Københavns statsamt om sagen – at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre statsamtets afgørelse.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig oplyste Københavns statsamt, »at statsamtet netop i denne sag har fraveget praksis for ændring af et fastsat bidrag, hvorefter hovedreglen er, at ændringen får virkning fra førstkommande forfaldsdag efter afgørelsen«.

I en udtalelse til mig henholdt justitsministeriet sig til sin afgørelse af 7. januar 1982.

I en skrivelse til justitsministeriet anførte jeg følgende:

»Under behandlingen af (M's) ansøgning af 4. maj 1981 (en ansøgning, som jeg går ud fra var begrundet med (M's) økonomiske forhold) oplyste (M's) tidligere ægtefælle (H) den 22. maj 1981 Københavns amt om, at hun fra den 1. juni 1981 havde »fælles bolig og/eller husholdning med . . . (A)«.

Jeg beder oplyst, om det er dette forhold, der var begrundelsen for statsamtets og justitsministeriets afgørelser om bortfald af hustrubidrag indtil videre.

I bekræftende fald foreligger spørgsmålet, om Københavns statsamt ikke straks efter modtagelsen af oplysningen i slutningen af maj måned 1981 kunne have truffet afgørelse i sagen uden at afvente (og rykke for) oplysninger om (M's) økonomiske forhold. (M), som – går jeg ud fra – ansøgte om bortfald af bidrag med henvisning til sine økonomiske forhold, ses ikke af statsamtet eller af justitsministeriet at være gjort bekendt med, at baggrunden for statsamtets og ministeriets afgørelser var det forhold, at (H) fra den 1. juni 1981 levede i fast samlivsforhold med (A). Jeg beder justitsministeriet om at udtale sig om, hvorvidt det ikke under disse omstændigheder havde været rigtigst, om det i statsamtets og justitsministeriets afgørelser havde været anført, at det udslagsgivende for afgørelserne var disse andre forhold, og ikke de forhold, som (M) havde anført til støtte for sin ansøgning.

Endelig beder jeg oplyst, hvilke forhold der er lagt vægt på ved afgørelsen af 10. august 1981 om, at bidraget bortfaldt med virkning fra den 1. august 1981.«

I en supplerende udtalelse til mig anførte justitsministeriet herefter følgende:

». . . statsamtets og justitsministeriets afgørelser er truffet på baggrund af (M's) oplysning om hans tidligere hustrus bofællesskab med en anden mand, samt hustruens oplysninger vedrørende samme forhold.

Under hensyn til, at (M) ikke før den 7. juli 1981 i forbindelse med indsendelsen af gult oplysningsskema til statsamtet til brug for behandlingen af hans ansøgning om bl.a. bortfald af hustrubidraget som begrundelse for ansøgningen anførte, at hans tidligere ægtefælle havde bofællesskab med en anden mand, finder justitsministeriet ikke, at statsamtet – alene på baggrund af (H's) oplysning

ger i oplysningsskemaet – burde havde truffet afgørelse på et tidligere tidspunkt. Statsamtet lod bidraget bortfalde fra første forfaldsdag efter modtagelsen af (M's) oplysningsskema.

Justitsministeriet har ikke fundet tilstrækkelig anledning til, uden anmodning herom, i afgørelsen af 7. januar 1982, at meddele (M) en nærmere begrundelse for afgørelsen. Det fremgår derimod af justitsministeriets notater i sagen, at (M) den 12. januar 1982 ved en telefonsamtale med en af familieretskontorets medarbejdere har fået meddelt begrundelse for afgørelsen.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til M:

»Om ændring af afgørelser om størrelsen af hustrubidrag gælder bestemmelsen i § 53, stk. 2, i lov nr. 256 af 4. juni 1969 (med senere ændringer) om ægteskabs indgåelse og opløsning, hvorefter en af overøvrigheden truffen afgørelse om bidragsstørrelse kan ændres af overøvrigheden, såfremt omstændighederne taler derfor.

Afgørelsen om bidragets størrelse samt om ændring heraf træffes bl.a. under hensyn til, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan skaffe sig et efter sine livsvilkår tilstrækkeligt økonomisk underhold, og hvorvidt den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede bidrag, jfr. herved ægteskabslovens § 50, stk. 2.

Det er statsamternes og justitsministeriets praksis i tilfælde, hvor en bidragsberettiget kvinde har et vist økonomisk og personligt interessefælleskab med en anden mand, at afslå at fastsætte hustrubidrag og at lade et allerede fastsat bidrag bortfalde efter anmodning fra den bidragspligtige mand. Dette gælder uanset parternes økonomiske forhold. Er bidraget først bortfaldet, er statsamterne og justitsministeriet meget tilbageholdende med på ny at fastsætte bidrag.

Det fremgår af justitsministeriets (supplerende) udtalelse . . . , at statsamtets og ministeriets afgørelser er truffet på grundlag af denne praksis, og at ministeriet under en telefonsamtale den 12. januar 1982 gjorde Dem bekendt med, at grunden til, at statsamtet og ministeriet har ladet hustrubidraget bortfalde, var oplysningerne

om Deres tidligere hustrus bofællesskab med en anden mand.

Med hensyn til spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt bidraget til Deres tidligere hustru skulle bortfalde, skal jeg udtale følgende:

Statsamterne og justitsministeriet følger den praksis, at ændringer, (herunder bortfald) af hustrubidrag, normalt tillægges virkning fra førstkomende forfaldsdag efter afgørelsen. Fravigelse af dette udgangspunkt kan gøres, når særlige omstændigheder taler derfor, f.eks. hvis sagsbehandlingen på grund af forhold, der kan lægges den bidragsfastsættende myndighed til last, er trukket urimeligt længe ud.

Den nævnte praksis hviler på det synspunkt, at der kun bør ske ændring (bortfald) af forfaldne bidrag, hvis der foreligger særlige omstændigheder.

I den foreliggende sag er forholdet det, at De havde ansøgt statsamtet om bortfald af hustrubidrag og nedsættelse af børnebidrag med henvisning til Deres økonomiske forhold. En afgørelse i anledning af Deres ansøgning måtte bygge på nærmere oplysninger om Deres og (H's) personlige og økonomiske forhold, og dette var baggrunden for, at statsamtet den 19. maj 1982 sendte Dem og (H) oplysningsskemaer.

Ved (H's) meddelelse på det oplysningsskema, som statsamtet modtog den 22. maj 1981, om, at hun fra den 1. juni 1981 boede sammen med en anden mand, skiftede sagen vedrørende hustrubidrag til en vis grad karakter. En stillingtagen til denne del af sagen var nu ikke længere nødvendigvis afhængig af oplysningerne om parternes økonomiske forhold; såfremt det måtte anses for godtgjort, at (H) fra den 1. juni 1981 havde etableret et vist økonomisk og personligt interessefællesskab med en anden mand, ville dette forhold i sig selv kunne danne grundlag for at imødekomme Deres ansøgning om bortfald af hustrubidraget.

Det kan for så vidt ikke give mig anledning til bemærkning, at statsamtet ikke fandt, at oplysningerne i (H's) skema uden videre var et tilstrækkeligt grundlag for at træffe afgørelse om bortfald af hustrubidraget, men man må rejse det spørgsmål, om statsamtet i så fald ikke selv burde have taget skridt til at tilvejebringe et til-

strækkeligt afgørelsesgrundlag vedrørende denne del af sagen fremfor at sætte sagen i bero og fortsat holde den i erindring på Deres fremsendelse af oplysninger om Deres økonomiske og personlige forhold, som muligvis kun ville være af betydning for afgørelsen af Deres ansøgning om nedsættelse af børnebidraget. Det bemærkes herved, at en eventuel ændring af bidragets størrelse efter sædvanlig praksis først kunne tillægges virkning fra den første forfaldsdag efter statsamtets afgørelse, at hustrubidraget forfaldt månedsvist forud, hvorimod børnebidragene forfaldt halvårlig forud, næste gang den 1. oktober 1981, og at hustrubidraget udgjorde 2.300 kr. pr. måned.

I almindelighed må et statsamt kunne påregne, at den bidragspligtige, som har ansøgt om nedsættelse af bidrag, selv hurtigt vil følge sin ansøgning op med meddelelse af de udbedte økonomiske oplysninger.

Et statsamt vil således også i et tilfælde som det foreliggende – hvor der er mulighed for, at den bidragspligtige tilvejebringer det yderligere nødvendige grundlag for en afgørelse om bortfald af hustrubidrag – normalt kunne gå ud fra, at den bidragspligtiges oplysninger fremkommer i løbet af kort tid. Statsamtet vil derfor normalt – i en kortere tid – blot kunne afvente den bidragspligtiges oplysninger, inden der tages stilling til, hvilke yderligere skridt der bør tages.

I den foreliggende sag havde De imidlertid allerede den 21. maj 1981, det vil sige dagen før statsamtet modtog (H's) oplysning, telefonisk oplyst statsamtet om, at det ville være vanskeligt for Dem at fremskaffe de udbedte økonomiske oplysninger. Statsamtet kunne således ikke påregne, at Deres oplysninger kom i løbet af kort tid.

Under disse omstændigheder finder jeg, at statsamtet efter modtagelsen den 22. maj 1981 af (H's) oplysninger selv burde have taget skridt til at søge afklaret, om der fortsat var behov for at tilvejebringe oplysninger om Deres økonomiske forhold af hensyn til afgørelsen vedrørende hustrubidraget, eller om hustrubidraget kunne bortfalde på grundlag af det oplyste om (H's) forhold til en anden mand.

Jeg har gjort justitsministeriet og Københavns statsamt bekendt med min opfattelse, men jeg finder ikke at have tilstrækkelig anledning til i øvrigt at foretage videre vedrørende dette forhold. Jeg skal herved bemærke følgende:

Som anført ovenfor, er det den sædvanlige praksis, at en afgørelse om ændring af bidrag (eventuel bortfald) først tillægges virkning fra den førstkommande forfaldsdag efter afgørelsen. Statsamtet traf afgørelse den 10. august 1981, og efter sædvanlig praksis skulle bidraget da bortfalde fra den 1. september 1981. Bidraget bortfaldt imidlertid allerede fra den 1. august 1981, og statsamtet har i udtalelsen af 1. februar 1982 fremhævet, at statsamtet herved netop fraveg den sædvanlige praksis.

Jeg må forstå, at det er de ovennævnte forhold vedrørende statsamtets sagsbehandling, der var baggrunden for fravigelsen.

At statsamtet ikke lod hustrubidraget falde bort helt tilbage fra den 1. juli eller den 1. juni 1981 kan ikke give mig anledning til kritik. Jeg bemærker herved, at det må henstå som usikkert, på hvilket tidspunkt statsamtet ville have haft et tilstrækkeligt afgørelsesgrundlag, dersom amtet havde behandlet sagen i overensstemmelse med det ovenfor anførte, og at en sagsbehandlingstid, der havde indebåret, at afgørelsen i sagen først var truffet kort tid efter den 1. juli 1981, efter min opfattelse ikke ville kunne karakteriseres som urimeligt langvarig.

Statsamtets afgørelse i skrivelsen af 10. august 1981 og justitsministeriets afgørelse i skrivelsen af 7. januar 1982 indeholdt ikke en angivelse af, hvad grundlaget for afgørelserne var. Derimod modtog De – efter det oplyste – den 12. januar 1982 efter Deres anmodning telefonisk af justitsministeriet oplysning om, hvad grundlaget for afgørelserne var.

Som nævnt ovenfor er statsamterne og justitsministeriet meget tilbageholdende med på ny at fastsætte hustrubidrag i det tilfælde, hvor bidrag er bortfaldet under hensyn til, at den bidragsberettigede kvinde har et vist økonomisk og personligt interessefællesskab med en anden mand, og hvor forholdet senere ophører. Er bidraget derimod bortfaldet på grundlag af oplys-

ninger om parternes økonomiske forhold, vil ændringer heri oftere kunne føre til, at bidrag fastsættes på ny.

En bidragspligtig, hvis ansøgning om bortfald af bidrag imødekommes, vil derfor have en betydelig interesse i at have kendskab til grundlaget for afgørelsen: Er grundlaget den bidragsberettigedes personlige og økonomiske interessefællesskab med en anden mand, vil den bidragspligtige i vidt omfang kunne påregne, at bidrag ikke på ny vil blive pålagt. Er bidragsbortfaldet derimod sket på grundlag af oplysninger om parternes økonomiske forhold, må den bidragspligtige være forberedt på, at bidrag kan pålægges på ny ved ændrede økonomiske forhold.

På denne baggrund finder jeg, at i hvert fald justitsministeriet – da det af Deres skrivelse . . . til ministeriet fremgik, at det var Deres opfattelse, at statsamtets afgørelse havde baggrund i det oplyste om de økonomiske forhold – i skrivelser af 7. januar 1982 burde have angivet grundlaget for ministeriets (og statsamtets) afgørelse.

Jeg har gjort justitsministeriet bekendt med min opfattelse.«

I en samtidig skrivelse til justitsministeriet meddelte jeg ministeriet, at jeg i henhold til

ombudsmandslovens § 6, stk. 5, havde fundet at burde anmode ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt statsamtets og justitsministeriet ikke i alle tilfælde, hvor der kan være tvivl om, hvorvidt parterne er bekendt med grundlaget for en afgørelse om bortfald af hustrubidrag, bør angive grundlaget i afgørelsen.

I skrivelserne henviste jeg til den konkrete sag.

I den anledning anførte familieretsdirektoratet følgende i en skrivelse til mig:

» . . . familieretsdirektoratet er enig med Dem i, at grundlaget for en afgørelse om bortfald af hustrubidrag også i et tilfælde som det foreliggende burde være anført i afgørelsen.

Det bemærkes herved, at grundlaget for en afgørelse om bortfald af hustrubidrag normalt anføres i selve afgørelsen, herunder i de tilfælde, hvor bidragets bortfald begrundes i, at den bidragsberettigede har etableret et personligt og økonomisk interessefællesskab med en anden person.

Familieretsdirektoratet vil dog på den givne foranledning tage spørgsmålet op til drøftelse på det kommende Skarrildhusmøde.»

Jeg meddelte familieretsdirektoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

10. Justitsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 212 sager inden for justitsministeriets sagsområde; 150 sager vedrørte departementet, 41 sager vedrørte direktoratet for kriminalforsorgen, medens de resterende sager (21) vedrørte andre myndigheder inden for justitsministeriets sagsområde.

Af de 150 sager vedrørende *departementet* angik to sager generelle spørgsmål; én af sagerne, der gav anledning til en henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 10-1, angik spørgsmålet om offentliggørelsesmåden for cirkulærer m.v.

144 sager angik afgørelser, og heraf angik 41 sager afgørelser inden for det familieretlige område; to af disse sager, hvoraf den ene er omtalt nedenfor som sag nr. 10-2, gav anledning til kritik og henstillinger. 26 sager angik afgørelser vedrørende forskellige procesbevillinger, og heraf gav to sager anledning til henstillinger; én af sagerne, der angik fortolkningen af retsplejelovens § 750 om pligten til at opgive navn m.v. til politiet, er omtalt nedenfor som sag nr. 10-3. Nedenfor som sag nr. 10-4 er omtalt justitsministeriets praksis i sager om fri proces, hvorefter ministeriet i tilfælde af væsentlige afvigelser mellem den ved ansøgningens indgivelse og den på tidspunktet for sagens afgørelse i ministeriet gældende socialindkomst i amindelighed lægger vægt på den sidstnævnte. 37 sager angik afgørelser inden for strafferetsplejen; én sag, der gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 10-5 (skriftlig erklæring om ransagning). 30 sager angik afgørelser inden for udlændingelovgivningen; to sager, der er omtalt nedenfor som henholdsvis sag nr. 10-6 (udvisning) og sag nr. 10-7 (familiesammenføring), gav anledning til henstillinger. Én sag angik spørgsmålet om tilbagekaldelse af en opholds- og arbejdstilladelse; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-8. 10 sager angik afgørelser inden for andre områder end de ovenfor nævnte.

4 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål. Alle sagerne gav anledning til henstillinger og to af sagerne tillige til kritik; to af sager-

ne er omtalt nedenfor som sag nr. 10-9 og 10-10.

Af de 41 sager vedrørende *direktoratet for kriminalforsorgen* angik tre sager generelle spørgsmål. To af sagerne, der gav anledning til henstillinger, og som angik henholdsvis den særlige benådningsordning for visse berigelsesforbrydelser og kontant udbetaling af arbejdspenge i anstalten ved Herstedvester, er omtalt nedenfor som sag nr. 10-11 og 10-12. Den tredje sag angik bødesystemet i anstalten ved Herstedvester. 35 sager angik afgørelser, og heraf angik 12 sager afgørelser vedrørende prøveløsladelse og udgang. 6 sager angik afgørelser vedrørende forskellige personalespørgsmål, og heraf gav én anledning til kritik og henstilling. De resterende sager (18) angik hovedsagelig afgørelser vedrørende benådning samt klager over forskellige fængselsforhold; én af sagerne, der angik eftergivelse af en bøde, gav anledning til en henstilling. Tre sager angik afgørelser vedrørende sagsbehandlingsspørgsmål, heraf én sag sagsbehandlingstiden; to af sagerne gav anledning til kritik og én af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 10-13, tillige til en henstilling.

Sagen vedrørende *det centrale forfremmelsesnævnet* inden for kriminalforsorgen angik en afgørelse, der var truffet af nævnet.

Af de 5 sager vedrørende *statsfængsler* angik de to sager generelle spørgsmål, medens de resterende tre sager angik fængselsfunktionærens optræden over for indsatte.

Sagen vedrørende et *arresthus* angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de tre sager vedrørende *politiet* angik to sager politiets virksomhed inden for strafferetsplejen. Begge sager gav anledning til kritik og én af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 10-14, tillige til en henstilling.

Den tredje sag angik politiets optræden i en sag uden for strafferetsplejen.

Af de 7 sager vedrørende *adoptionsnævnet* angik de 4 sager afgørelser, medens de resterende tre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål.

De to sager vedrørende *nævnet vedrørende*

erstatning til ofre for forbrydelser angik afgørelser.

De to sager vedrørende *registertilsynet* angik henholdsvis en afgørelse og et sagsbehandlingsspørgsmål; sidstnævnte sag gav anledning til kritik.

10-1. Rettet henvendelse til justitsministeriet om offentliggørelsesmåden for cirkulærer m.v. (J. nr. 1982-372-69).

Den 31. marts 1982 skrev jeg således til justitsministeriet:

»Hermed sender jeg en genpart af min skrivelse af 4. september 1981 til arbejdsministeriet (se ombudsmandens beretning for 1981, s. 22-23) vedlagt en genpart af ombudsmandens skrivelse af 27. maj 1981 til socialministeriet (se ombudsmandens beretning for 1980, s. 677-86) om den regelfastsættelse, som arbejdsministeriet og arbejdsdirektoratet foretager i henhold til loven om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring. Jeg vedlægger endvidere en genpart af arbejdsministeriets skrivelse af 16. december 1981 til mig og af min skrivelse af d.d. til arbejdsministeriet.

I skrivelsen af 4. september 1981 bad jeg arbejdsministeriet om (bl.a.) at oplyse, hvilke retningslinier der følges ved afgørelsen af, om en forskrift, der ikke er fastsat i bekendtgørelsesform, bør optages i Ministerialtidende, og hvorledes der sker offentliggørelse af forskrifter, der hverken søges optaget i Lovtidende eller Ministerialtidende.

Arbejdsministeriet har i den anledning i skrivelsen af 16. december 1981 oplyst, at de af arbejdsdirektoratet udarbejdede forskrifter, der udformes som cirkulærer, i almindelighed ikke optages i Ministerialtidende. I stedet »offentliggøres« disse forskrifter i en »regelsamling for arbejdsløshedsforsikring«.

Forholdet er således det, at en stor del af de administrative forskrifter, som arbejdsdirektoratet fastsætter i henhold til loven om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring, ikke optages i Ministerialtidende.

Idet jeg henviser til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, skal jeg bede oplyst, om justitsministeriet i sin egenskab af udgiver af Ministerialtidende har erfaring for, at det inden for andre lovgivningsområder på tilsvarende måde forekommer, at en væsentlig del af de administrativt fastsatte (tjeneste) forskrifter m.v. offentliggøres på anden måde end ved optagelse i Ministerialtidende.

...«

I den anledning meddelte justitsministeriet mig følgende i skrivelse af 4. juni 1982:

»Under henvisning til ombudsmandens skrivelse af 31. marts 1982 skal justitsministeriet oplyse, at man er bekendt med, at et relativt stort antal cirkulærer m.v. fra andre ministerier og styrelser offentliggøres på anden måde end ved optagelse i Ministerialtidende.

Man skal samtidig henvise til, at administrationsdepartementet formentlig inden for den nærmeste fremtid vil afgive en redegørelse om statslige forskrifter for kommunernes virksomhed. Redegørelsen vil efter det oplyste bl.a. indeholde en række nærmere oplysninger om offentliggørelsesmåden for cirkulærer m.v. Når redegørelsen foreligger, vil justitsministeriet tage spørgsmålet op til nærmere overvejelse.

...«

I tilslutning til skrivelsen af 4. juni 1982 meddelte justitsministeriet mig følgende i skrivelse af 3. juni 1983:

»...

Som det fremgår af finansministerens redegørelse af 3. maj 1983 til folketingset om regelforenklingsarbejdet, ønsker regeringen at tage skridt til at sikre en mere effektiv di-

stribution af administrative forskrifter. Blandt andet med henblik herpå har regeringen anmodet retsinformationsrådet om at udrede de tekniske, økonomiske og juridiske forhold i forbindelse med oprettelse af en lovdatabase, der bl.a. skal sikre en bedre distribution af administrative forskrifter. Denne udredning skal foreligge inden årets udgang og danne grundlag for regeringens stillingtagen til, om en sådan lovdatabase bør oprettes.

Forholdet til loven om Lovtidende og Ministerialtidende vil indgå i retsinformationsrådets overvejelser, og justitsministeriet vil på

baggrund af rådets redegørelse overveje, hvorledes den fremtidige offentliggørelse af administrative forskrifter bør ske.«

Jeg anerkendte i en skrivelse af 13. juni 1983 til justitsministeriet modtagelsen af ministeriets skrivelse, og jeg anmodede justitsministeriet om til sin tid at underrette mig om resultatet af ministeriets overvejelser – på baggrund af retsinformationsrådets redegørelse – om, hvorledes den fremtidige offentliggørelse af administrative forskrifter bør ske.

10-2. *Foreslået justitsministeriet nærmere at overveje det principielle spørgsmål om tilbagekaldelse af ansøgninger (eller klager) med den virkning, at ansøgningerne (klagerne), evt. i forbindelse med tilbagesendelse eller destruktion, udgår som dokumenter af den pågældende sag.*

Endvidere foreslået justitsministeriet at overveje, hvorvidt der kan gives parter i underholdsbidragssager orientering om, at de oplysninger, de meddelelser, må påregnes at blive forelagt den anden part i sagen.

Endelig foreslået justitsministeriet på et kommende kursus for amtsjurister at drøfte spørgsmålet om overøvrighedernes og justitsministeriets praksis vedrørende videresendelse af materiale, som myndighederne har modtaget fra én part i en bidragssag, til den anden part.

Kritiseret, at justitsministeriet ikke i forbindelse med besvarelsen af en klage tilkendegav sin opfattelse af et nærmere angivet spørgsmål. (J. nr. 1981-151-62).

Den 29. juni 1982 afgav ombudsmanden nedenstående redegørelse i anledning af A's klage over behandlingen af en børnebidragssag:

»1. *Klagen.*

I skrivelse af 3. februar 1981 klagede (A) til ombudsmanden over Københavns amts behandling af hans sag vedrørende børnebidrag og over justitsministeriets afgørelse af 4. december 1980, hvorved ministeriet havde taget stilling til hans klage til ministeriet over amtets sagsbehandling.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at (A) og (B) blev separeret ved Københavns amts bevilling af 20. juni 1972, bl.a. på vilkår, at forældremyndigheden over (A's) og (B's) barn, (C), født den 29. marts 1966, blev tillagt (B).

Ved Københavns amts resolution af 27. juli 1972 blev det bestemt, at (A) med virkning fra den 1. juli 1972 og indtil videre skulle betale det til enhver tid gældende normalbidrag med tillæg af 100 pct. til (C's) underhold.

Ved Københavns amts bevilling af 11. juli 1973 blev (A) og (B) skilt.

Ifølge en aftale, som er påtegnet (A's) bidragsresolution den 12. maj 1977, betaler (A) ikke noget bidrag til (B).

III. Sagsfremstilling.

I skrivelse af 21. maj 1979 rettede (A) henvendelse til Københavns amt med anmodning om, at det bidrag, det påhvilede ham at betale til (C's) underhold (normalbidrag + 100 pct.), »så vidt muligt nedsættes til normalbidraget . . .«.

(A) begrundede sin anmodning herom med, at han mente, at han i en årrække havde betalt et højere bidrag, end der kunne kræves af ham efter hans indtægtsforhold, samt at han efter at have indgået nyt ægteskab (den 16. september 1978) forsøgte at nedtrappe sit ekstraarbejde, således at han ville gå ned i indtægt; (A) anførte, at det var hans hensigt efter den 1. juli 1979 alene »at leve af min løn som (. . .), hvor min løn på sidste løntrin p.t. udgør 125.146,43 årl. . . .«.

(A) vedlagde fotokopi af lønsedler, af (del af) selvangivelsen for 1978 samt af en anmodning om ændring af forskudsregistrering for 1979.

(A) uddybede indtægts- og formueoplysningerne med bl.a. oplysninger om salg af sin nuværende hustrus ejerlejlighed, og om optagelse af pensionskasselån til nærmere angivne formål, samt forklaringer om, hvilke økonomiske krav hans nuværende hustrus bankforbindelse havde stillet i forbindelse med salget af ejerlejligheden. (A) afsluttede sin skrivelse med følgende bemærkning:

»For en god ordens skyld vil jeg gerne gøre opmærksom på, at jeg ikke ønsker, at min tidligere hustru bliver gjort bekendt med mine økonomiske forhold.«

I skrivelse af 14. juni 1979 til (B) anførte amtet følgende:

»Hoslagt følger en ansøgning fra Deres fraskilte mand, (A), om nedsættelse af børnebidraget.

Deres bemærkninger udbedes *inden 14 dage*, og ved besvarelsen bedes Deres skilsmissebevilling vedlagt.«

Amtet sendte således – uden forudgående kontakt med (A) – hans ansøgning af 14. juni 1979 med de deri indeholdte oplysninger om hans økonomiske forhold til (B), uanset (A's) ovenfor anførte slutningsbemærkning i ansøgningen.

Den 15. juni 1979 telefonerede (B) til amtet, der gjorde følgende notat om samtalen:

»Hustruen telefonerer i anledning af amtets skrivelse af 14. juni d.å. Hustruen er arbejdsløs og det passer hende ikke så godt, at bidraget nedsættes.

Hustruen blev vejledt om justitsministeriets vejledende retningslinier for fastsættelse af højere børnebidrag end normalbidraget, og hun er efter omstændighederne indforstået med, at bidraget reguleres i overensstemmelse hermed.

Hustruen vil indsende sin skilsmissebevilling.«

Efter at have modtaget (B's) bemærkninger til (A's) ansøgning om nedsættelse af børnebidraget påførte Københavns amt den 20. juni 1979 (A's) bidragsresolution påtegning om, at det bidrag, det påhviler ham at betale til (C's) underhold, fra den 1. juli 1979 at regne og indtil videre var nedsat til det til enhver tid gældende normalbidrag med tillæg af 50 pct.

I skrivelse af 10. april 1980 indgav (A) fornyet ansøgning til amtet om nedsættelse af børnebidraget.

I skrivelserne anførte (A), at han efter samtaler med sin tidligere hustru var blevet opmærksom på, at hun havde et indgående kendskab til hans økonomi. (B) havde oplyst, at hun havde sit kendskab til økonomien fra en kopi af (A's) ansøgning af 21. maj 1979 om nedsættelse af bidrag, som hun havde fået tilsendt fra Københavns amt.

I skrivelserne anførte (A) bl.a.:

». . .

Min fraskilte hustru oplyste mig ligeledes (7/4-80) om, at amtet oprindeligt havde været sindet at nedsætte bidraget til normalbidraget + 25 pct. Da hun imidlertid (telefonisk) over for amtet henviste til bruttorenteindtægten (stammende fra salget af min hustrus ejerlejlighed købt 11/6-75 og solgt 1/11-78) blev dette angiveligt udslaggivende for fastsættelsen af bidraget fra 1/7-79 til normalbidraget + 50 pct.

Jeg finder det besynderligt, hvis det er rigtigt som fremstillet af min fraskilte hustru, at amtet udelukkende ser på indtægtssiden på selvangivelsen, bl.a. fordi renteindtægten er indbragt i fællesboet af min nuværende hustru – i givet fald bør denne bruttorenteindtægt vel nedskrives med renterne af det banklån, min hustru optog i forbindelse med købet af ejerlejligheden og inden vort ægteskabs indgåelse, i forbindelse med en omprioritering af lejligheden. Dette lån, som jeg har omtalt i mit brev af 21/5 79 side 2 havde pr. 31/12 1978 en restgæld på 67.600 kr., og er som følge af den i samme brev omtalte

hårde afvikling pr. 31/12 79 nedbragt til 44.353 kr., (nuværende renteniveau 13 pct. p.a.).

Ud over de spørgsmål som implicit fremgår af foranstående skal jeg yderligere anmode om en udførlig redegørelse vedrørende følgende punkter:

1. Et det en forudsætning for, at overøvrigheden kan tage stilling til en ansøgning om nedsættelse af et forhøjet bidrag, at den bidragsskyldige og eventuelle ægtefælles økonomiske forhold (indtægt og formue) blotlægges for den bidragsberettigede?
2. Hvis ovenstående er en forudsætning, er det så i min situation korrekt at gøre dette uden at underrette ansøgeren forinden?
3. Har min fraskilte hustru anmodet om en genpart af mit brev af 21/5 79 og i givet fald under påberåbelse af partsoffentlighedsloven? – da jeg mener, at brevet er undtaget fra partsoffentlighedsloven på grund af dets indhold af oplysninger af stærkt personlig/økonomisk karakter, skal jeg anmode amtet om at oplyse mig om, med hvilken lovhjemmel, man har udleveret de nævnte oplysninger.
4. Hvorledes fastsættes en forhøjelse af normalbidraget, når den formueindtægt, der figurerer, er indbragt i fællesboet af en ægtefælle – og skal der i givet fald ikke tages hensyn til renteudgiften, hvis denne er årsag til en del af renteindtægten?
5. Har jeg på nuværende tidspunkt mulighed for at ændre amtets afgørelse af 20/6 79 – og i givet fald uden at det berører de bidrag, min fraskilte hustru allerede har modtaget, idet hun jo er ganske uden skyld i den af amtet eventuelt begåede fejlbehandling?
6. Har det indflydelse på fastsættelsen af et forhøjet bidrag, at min fraskilte hustru nu lever i et nyt ægteskab?

...«

I skrivelsen af 10. april 1980 anførte (A) endvidere:

»...«

Såfremt der ikke er mulighed for nedsættelse med tilbagevirkende kraft, skal jeg hermed på ny anmode amtet om nedsættelse af min bidragsforpligtelse. Jeg kan i den forbindelse anføre, at jeg pr. 1. oktober 1979 avancerede til ekspeditionssekretær i lønramme k

28 skalatrin 35 = pr. 1. januar 1980 10.978,65 kr. lig med 131.743,80 kr. årligt. Som det måske er amtet bekendt, er der i ovennævnte stilling ikke mulighed for overarbejdsbetaling, hvorfor disse ca. 130.000 kr. vil andrage min årsløn.

...

For alle tilfældes skyld vil jeg gerne understrege, at jeg heller ikke i denne situation er interesseret i, at min fraskilte hustru bliver bekendt med mine økonomiske og personlige forhold uden min tilladelse.«

I anledning af (A's) skrivelse af 10. april 1980 anmodede amtet ham ved skrivelse af 22. april 1980 om at telefonere til amtet.

Den 28. april 1980 havde (A) en telefonisk drøftelse med amtet om de spørgsmål, som han havde rejst i skrivelsen af 10. april 1980. I et notat af 28. april 1980, der er udarbejdet af amtet, er anført følgende om samtalen:

»Manden telefonerer efter anmodning i anledning af hans skrivelse af 10. april d.å.

Han bliver orienteret om reglerne om partsoffentlighed.

Han beklager sig over, at amtet – uden først at vejlede ham om reglerne om partsoffentlighed – med sin skrivelse af 14. juni 1979 sendte hans fraskilte hustru en kopi af hans skrivelse af 21. maj 1979. I modsat fald ville han have haft en mulighed for at standse sagen. Jeg oplyste ham om, at det er i overensstemmelse med almindelig praksis at sende en kopi af ansøgningen til modparten, samt at hans skrivelse, så snart den er indsendt til amtet, er undergivet partsoffentlighed, idet han ikke har mulighed for at få skrivelsen tilbagesendt. Den mulighed amtet har for at unddrage aktstykker fra partsoffentlighed vil ifølge praksis ikke finde anvendelse i en situation som denne. Men i øvrigt erklærede jeg mig enig med ham i, at det ville have været hensynsfuldt og rimeligt at have underrettet ham inden fremsendelsen til hustruen, så han havde haft en mulighed for blot at lade sagen ligge og så håbe på, at hustruen ikke bad om aktindsigt. Jeg mener i øvrigt også at dette er i overensstemmelse med amtets almindelige praksis og beklagede over for ham, at det var sket.

Manden mener sagen er principiel og han ønsker svar fra amtet på sin skrivelse af 21. maj 1979, idet han ønsker at indbringe sagen for justitsministeriet og eventuelt for ombudsmanden.

Aftalte at amtet – forinden videre foretages – sender ham et oplysningsskema til brug for behandlingen af hans ansøgning om nedsettelse af bidraget til (C) og hans fraskilte hustrus ansøgning om forhøjet konfirmationsbidrag til (C).

I skrivelse af 29. april 1980 anmodede Københavns amt (A) og (B) om at udfylde oplysningsskemaer om deres personlige og økonomiske forhold samt om at indsende skemaerne i udfyldt stand bilagt kopi af selvangivelser for de sidste 3 år.

Den 4. maj 1980 udfyldte (B) oplysningsskema til amtet og indsendte det sammen med forskellige bilag.

Med skrivelse af 6. maj 1980 sendte (A) amtet et udfyldt oplysningsskema vedlagt fotokopier af selvangivelser for 1977, 1978 og 1979. (A) anførte, at han havde svært ved at se, hvilken interesse amtet kunne have af hans selvangivelser for disse år, idet de afveg væsentligt fra hans økonomiske forhold, som han havde beskrevet i skrivelse af 21. maj 1979 til amtet.

I øvrigt anførte (A) følgende i skrivelser af 6. maj 1980:

» . . .

Til uddybning af foranstående brev for så vidt angår partsoffentlighedsloven er jeg af den klare opfattelse, at en akt først er omfattet af loven det øjeblik den har ligget eller kommer til at ligge til grund for en afgørelse – dette ville *formentlig* (?) ikke have været tilfældet, hvis amtet havde givet mig mulighed for at trække min ansøgning tilbage – rent bortset fra, at jeg fortsat er af den klare opfattelse, at hele mit brev af 21. maj 1979 p.g.a. dets indhold af oplysninger af stærkt personlig/økonomisk art ikke er omfattet af partsoffentlighedsloven.

Men dette ligesom mine øvrige spørgsmål i ovennævnte brev afventer jeg amtets udførlige redegørelse for.

. . .«

Den 9. maj 1980 anmodede (B) telefonisk Københavns amt om fotokopi af det materiale, (A) havde indsendt til amtet.

I den anledning anførte amtet følgende i skrivelse af 21. maj 1980 til (A):

» . . .

Da De i Deres skrivelse af 10. april d.å., sidste afsnit, har anført, at De ikke er interesseret i, at Deres fraskilte hustru bliver be-

kendt med Deres personlige og økonomiske forhold uden Deres tilladelse, skal man herved meddele, at de af Dem til amtet afgivne oplysninger om Deres forhold i medfør af § 10, stk. 1, i offentlighedsloven er undergivet partsoffentlighed, og at amtet ikke vil finde anledning til i medfør af samme bestemmelse, stk. 1, pkt. 2, at unddrage disse aktstykker partsoffentlighed.

I denne anledning meddeles, at amtet agter at imødekomme Deres fraskilte hustrus ansøgning om aktindsigt, medmindre amtet *inden den 15. juni d.å.* har modtaget meddelelse om, at De har indbragt denne afgørelse for justitsministeriet, Slotsholmsgade 10, 1216 København K.

. . .«

I skrivelser af 21. maj 1980 besvarede amtet de spørgsmål, (A) havde stillet til amtet i skrivelser af 10. april 1980, således:

» . . .

ad 1:

Nej, men det er i overensstemmelse med sædvanlig praksis, at amtet ex officio sender fotokopi af en ansøgning til modparten.

ad 2:

Der henvises til vedlagte notat af 28. april 1980 (telefonnotatet, jfr. ovenfor; min bemærkning).

ad 3:

Nej, lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningens § 10, stk. 1, der har følgende indhold:

»Ansøgere, klagere og andre parter i en sag, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning, kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter uanset bestemmelserne i § 2. Dette gælder dog ikke, hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Gør sådanne hensyn sig kun gældende for en del af et dokument, skal parten gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold.«

ad 4:

1) Der lægges ikke vægt på, om en formueindtægt er indbragt i ægteskabet af den ene eller den anden ægtefælle.

2) Nej.

ad 5:

Nej.

ad 6:

Nej.

...«

I skrivelse af 10. juni 1980 klagede (A) til justitsministeriet over amtets behandling af bidragsagen. (A) protesterede mod, at (B) fik aktindsigt i det materiale, han havde sendt til amtet, idet han anførte følgende:

»...«

For det første forekommer det mig fantastisk besynderligt, hvis en bidragsberettiget under påberåbelse af partsoffentlighedsloven kan kræve indsigt i en bidragsydners personlige og økonomiske forhold i op til 18 år. Det er jo almindeligt kendt, at man ud af en selvangivelse samt diverse hjælpeskemaer kan danne sig et temmelig præcist indtryk af en persons/ægteskabs levevis på grund af selvangivelsens indhold om lønindtægter, diverse formue- og andre indtægter, renter og restgæld på lån og afbetalingshandler med angivelse af kreditors navn og adresse. Disse oplysninger må være af så privat karakter, og kan, hvis de misbruges, være til stor skade for bidragsyderen – rent bortset fra at jeg ikke kan se nødvendigheden af, at den bidragsberettigede får kendskab til disse forhold – selvfølgelig under forudsætning af, at overøvrigheden får de fornødne oplysninger og er i stand til at vurdere disse, således at der finder en korrekt bidragsfastsættelse sted.

Af de oplysninger, der i samme forbindelse tilgår overøvrigheden, fremgår f.eks. ægtefællens navn, fødselsdato, eventuelle børn osv. – alt sammen oplysninger jeg ikke kan se vedkommer en bidragsberettiget. Jeg må derfor på det kraftigste protestere mod, at amtet udleverer fotokopier eller fuldstændige afskrifter af mine henvendelser til amtet af nævnte karakter.

Herudover forekommer det mig forkert, at amtet ikke tager hensyn til, om en formueindtægt er indbragt i ægteskabet af den bidragspligtige eller dennes ægtefælle, samt at man ikke tager hensyn til, hvordan en for-

mueindtægt er opstået jfr. min hustrus situation, hvor hun inden ægteskabets indgåelse optog et stort kontantlån i en bank til indfrielse af en dårligere prioritering, med det til følge, at pantebrevsporteføljen og dermed indtægten heraf, blev en del større, end den ellers ville være blevet.

Jeg er helt indforstået med, at man ikke ved lånoptagelse og fiktive posteringer skal kunne jonglere med sin bidragspligt og jeg kan da godt se, at det er administrativt mere besværligt at skulle tage hensyn til renteudgifter eller en del heraf, men det forekommer mig at være en mere retfærdig løsning – og jeg går da ud fra, at retfærdigheden bør sidde i højsædet, også ved en bidragsfastsættelse.

Med andre ord forespørger jeg justitsministeriet om amtets fremgangsmåde har været og er korrekt – i bekræftende fald vil jeg anmode justitsministeriet tage en ændring af praksis op til nyvurdering og meddele mig resultatet heraf.

Sluttelig må jeg under henvisning til min skrivelse af 6. maj 1980 til amtet forespørge justitsministeriet om en henvendelse til amtet fra mig er undergivet partsoffentlighedsloven, hvis den bliver tilbagekaldt og dermed ikke aktuelt eller senere kommer til at *danne grundlag for en afgørelse*.

...«

I skrivelse af 12. juni 1980 anmodede justitsministeriet amtet om en udtalelse i anledning af (A's) klage af 10. juni 1980, og i skrivelse af 20. juni 1980 meddelte amtet justitsministeriet, at amtet kunne henholde sig til sin afgørelse af 21. maj 1980.

Den 27. juni 1980 rykkede (A) telefonisk amtet for en afgørelse vedrørende hans ansøgning af 10. april 1982 om nedsættelse af børnebidraget. Ifølge amtets notat om samtalen blev (A) gjort bekendt med, at sagens akter var sendt til justitsministeriet i anledning af hans klage dertil over amtets afgørelse vedrørende aktindsigtsspørgsmålet, og (A) blev gjort bekendt med, at amtet ikke kunne behandle hans ansøgning om nedsættelse af børnebidraget, før justitsministeriet havde taget stilling til aktindsigtsspørgsmålet.

Samme dag (den 27. juni 1980) kontaktede (A) telefonisk justitsministeriet, og ifølge ministeriets notat om samtalen præciserede han sin henvendelse til ministeriet således, at han ønskede at klage over følgende 6 punkter:

»1) At Københavns amt udleverede hans skrivelse af 21. maj 1979 til hans fraskilte hustru uden først at underrette ham om dette. Han er bekendt med, at amtet den 28. april 1980 har beklaget dette.

2) At amtet ved skrivelse af 21. maj 1980 har meddelt, at man agtede at imødekomme en ansøgning fra hustruen om aktindsigt i bidragsagen. Han fandt, at de af ham indsendte selvangivelser og oplysningsskemaer samt dokumenter i øvrigt, der indeholdt oplysninger om hans personlige og økonomiske forhold, burde undtages fra aktindsigt.

3) At amtet den 28. april 1980 havde tilkendegivet som sin opfattelse, at hustruen havde haft ret til aktindsigt i skrivelsen af 21. maj 1979, selv om (A), inden skrivelsen var fremsendt til hustruen, havde tilbagekaldt sin klage.

4) At amtet ved resolution af 20. juni 1979 nedsatte det bidrag, han skal betale til (C's) underhold til normalbidrag + 50 pct. Han fandt, at bidraget burde have været yderligere nedsat.

5) At amtet ikke har besvaret et spørgsmål fra ham om, hvorvidt det er rigtigt, at amtet ved afgørelsen af 20. juni 1979 først var sindet at ændre bidraget til normalbidrag + 25 pct., men ændrede stillingtagen til normalbidraget + 50 pct. foranlediget af en henvendelse fra hustruen.

6) At amtet endnu ikke den 27. juni 1980 har truffet afgørelse vedrørende ansøgningen af 10. april 1980 om nedsættelse af børnebidraget.«

Med skrivelse af 9. juli 1980 sendte justitsministeriet (A) en kopi af notatet. I skrivelserne anførte ministeriet:

»Til Deres orientering fremsendes vedlagt notat om en telefonsamtale den 27. juni 1980, hvori De har præciseret Deres klager over Københavns amts sagsbehandling og afgørelse i Deres bidragsag. Såfremt De har yderligere klagepunkter, bedes De rette henvendelse herom til justitsministeriet inden 20 dage fra dato.«

(A) rettede ikke henvendelse til justitsministeriet om notatet.

I skrivelse af 6. august 1980 anmodede justitsministeriet amtet om en fornyet udtalelse under henvisning til notatet.

I skrivelse af 29. august 1980 udtalte amtet herefter:

». . .

Ad notatets pkt. 1-3:

Amtet har ikke yderligere bemærkninger.

Ad notatets pkt. 4:

Amtet kan henholde sig til sin afgørelse af 20. juni 1979.

Ad notatets pkt. 5:

Amtet har intet kendskab til det af manden anførte, der i øvrigt hverken er nærmere begrundet eller dokumenteret.

Ad notatets pkt. 6:

Behandlingen af mandens ansøgning om nedsættelse af børnebidraget er stillet i bero, indtil ministeriet har truffet afgørelse i spørgsmålet om aktindsigt, jfr. i øvrigt vedlagte notat vedrørende amtets samtale med manden den 27. juni d.å.«

I skrivelse af 4. december 1980 meddelte justitsministeriet (A) følgende svar på hans skrivelse af 10. juni 1980 til ministeriet (som uddybet telefonisk den 27. juni 1980, jfr. ovenfor):

». . .

I den anledning skal man meddele, at justitsministeriet efter en gennemgang af sagen ikke finder grundlag for at ændre amtets afgørelse af 21. maj 1980 om aktindsigt, ligesom man ikke finder grundlag for at kritisere den af amtet den 20. juni 1979 truffede afgørelse.

Vedrørende Deres klage over at amtet ikke har besvaret et spørgsmål fra Dem, om man ved afgørelsen af 20. juni 1979 først var sindet at nedsætte bidraget til normalbidraget med tillæg af 25 pct., men senere ændrede indstilling, har amtet under justitsministeriets behandling af sagen udtalt, at »amtet har intet kendskab til det af manden anførte, der i øvrigt hverken er nærmere begrundet eller dokumenteret«. Under henvisning hertil finder justitsministeriet ikke anledning til at foretage videre.

For så vidt angår Deres klage over Københavns amts opfattelse af betydningen af tilbagekaldelse af en klage på aktindsigtsspørgsmålet, fremgår det af sagen, at amtet under en telefonsamtale den 28. april 1980 over for Dem har beklaget, at De ikke blev orienteret, inden man udleverede kopi af Deres skrivelse af 21. maj 1979 til Deres fraskilte hustru.

Justitsministeriet havde imidlertid fundet det rettest, om Københavns amt i det foreliggende tilfælde havde givet Dem lejlighed til at tilbagekalde Deres skrivelse med den virkning, at amtet ikke kunne behandle Deres ansøgning. (Justitsministeriet har den 6. oktober 1981 telefonisk oplyst mig om, at det, ministeriet har anført om (A's) adgang til at tilbagekalde ansøgningen, skal forstås således, at en tilbagekaldelse ville have haft den virkning, at (B) ikke kunne få aktindsigt; min bemærkning).

Endelig skal man meddele, at man ikke finder grundlag for at kritisere, at amtet ikke har truffet afgørelse vedrørende Deres ansøgning af 10. april 1980 under justitsministeriets behandling af Deres klage over amtets afgørelse af 21. maj 1980 om aktindsigt, idet det bemærkes, at De ved den tidligere nævnte telefonsamtale den 27. juni 1980 med en medarbejder i justitsministeriet blev gjort bekendt med retsvirkningen af deres klage over amtets afgørelse af aktindsigtsspørgsmålet.«

(I justitsministeriets telefonnotat af 27. juni 1980 er der ikke anført noget om en sådan orientering, men derimod fremgår det af amtets telefonnotat af s.d., at amtet har givet (A) en orientering om, at hans ansøgning om nedsættelse af børnebidraget ikke kunne behandles, før justitsministeriet havde taget stilling til aktindsigtsspørgsmålet).

I skrivelse af 19. december 1980 anmodede (A) amtet om at oplyse, i hvilken udstrækning der var givet (B) adgang til oplysninger vedrørende hans og hans nuværende hustrus forhold.

I den anledning meddelte amtet (A) i skrivelse af 20. januar 1981, at amtet den 22. december 1980 havde sendt (B) fotokopi af det oplysningsskema, han havde udfyldt den 6. maj 1980, med tilhørende bilag.

IV. Nærmere om klagen og indhentede udtalelser.

Den 3. februar 1981 klagede (A) – under henvisning til sin skrivelse af 10. juni 1980 til justitsministeriet – til ombudsmanden over Københavns amts behandling af hans bidragssag. (A) anførte, at hans klagepunkter var de samme, som han havde nævnt i skrivelser af 10. juni 1980, idet han »kun har fået delvis medhold på en nu uaktuel måde«. (A) gentog sine bemærkninger vedrørende

aktindsigtsspørgsmålet og spørgsmålet om rigtigheden af at medregne indtægten af den formue, hans nuværende hustru har indbragt i fællesboet, ved fastsættelsen af hans bidragssag.

I sin udtalelse af 20. maj 1981 til folketingets ombudsmand henholdt justitsministeriet sig til afgørelsen af 4. december 1980.

Justitsministeriet tilføjede, at ministeriet ved opgørelsen af (A's) indtægt ikke havde medregnet hans nuværende hustrus formueindtægter. Ministeriet vedlagde en udtalelse af samme dato til ligestillingsrådet, hvori ministeriet havde anført følgende: »... Det tilføjes, at der ved opgørelsen af parternes indtægtsforhold alene tages hensyn til parternes egne indtægter, uanset om disse indtægter beskattes hos en anden ægtefælle.« (Denne udtalelse afgav justitsministeriet efter en forespørgsel fra ligestillingsrådet, som var foranlediget af (A's) henvendelse af 10. marts 1981 til rådet).

Justitsministeriet anførte endvidere i udtalelsen af 20. maj 1981, at amtet havde oplyst ministeriet om, at amtet ved skrivelse af 1. april 1981 havde nedsat børnebidraget til normalbidraget + 25 pct., og at (A) ikke havde klaget over denne afgørelse til justitsministeriet.

Med skrivelse af 9. juni 1981 gjorde ombudsmanden (A) bekendt med justitsministeriets udtalelse af 20. maj 1981 samt med ministeriets skrivelse af samme dato til ligestillingsrådet.

I juni 1981 meddelte (A) telefonisk en af ombudsmandsembedets medarbejdere, at hans klage, efter at han havde modtaget justitsministeriets udtalelse med bilag, navnlig vedrørte følgende:

1) Københavns amts og justitsministeriets stillingtagen til spørgsmålet om, hvorvidt amtet var berettiget til dels uopfordret, dels efter anmodning (i begge tilfælde mod (A's) udtrykkelige ønske) at sende (B) kopier af hans skrivelser (med bilag) til amtet i børnebidragssagen. Skrivelserne indeholdt efter (A's) opfattelse oplysninger, som efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., var undtaget fra adgangen til partsoffentlighed.

2) Justitsministeriets besvarelse i skrivelse af 4. december 1980 af (A's) klage, der bl.a. omfattede det forhold, at Københavns amt ved opgørelsen af hans indtægtsforhold havde medregnet hans nuværende hustrus for-

mueindtægter (som i skatteteknisk henseende var indtægtsført hos ham). Det var (A's) opfattelse, at justitsministeriet ved skrivelsen af 4. december 1980 burde have tilkendegivet, at amtets indtægtsopgørelse for så vidt angik formueindtægterne var forkert, samt have gjort amtet bekendt med dette forhold.

Efter at jeg på det således foreliggende grundlag havde foretaget en foreløbig gennemgang af sagen, anmodede jeg i skrivelse af 7. december 1981 Københavns statsamt om en udtalelse, idet jeg samtidig anmodede statsamtet om at tilbagesende sagen gennem justitsministeriet, som jeg anmodede om en supplerende udtalelse. Min skrivelse af 7. december 1981 til statsamtet indeholdt en sagsfremstilling, svarende i hovedsagen til den ovenfor anførte. Endvidere anførte jeg følgende i skrivelsen:

» . . .

Efter min mening foreligger der i sagen følgende spørgsmål:

1. Spørgsmålet, om det var en fejl, når Københavns amt med skrivelse af 14. juni 1979 – uden forudgående kontakt med (A) – forelagde dennes ansøgning af 21. maj 1979 for (B), uanset at (A) i sidste afsnit af skrivelser af 21. maj 1979 havde anført, at han »ikke ønsker, at min tidligere hustru bliver gjort bekendt med mine økonomiske forhold«. Jeg forstår amtets telefonnotat af 28. april 1980, amtets skrivelse af 21. maj 1980 (ad 2), der henviser til notatet, og justitsministeriets skrivelse af 4. december 1980 således, at amtet og justitsministeriet er enige med (A) i, at amtet ikke burde have forelagt ansøgningen for (B) uden forudgående kontakt med (A).

Der synes derimod ikke at være fuldstændig enighed mellem amtet og justitsministeriet om betydningen af en sådan kontakt og dens nærmere forløb.

Kontakten kunne have medført, at (A) havde anført nogle synspunkter, der havde rejst spørgsmål om, hvorvidt der forelå sådanne forhold, som talte for, at undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., ville være anvendelig, hvis (B) anmodede om aktindsigt i ansøgningen – og dermed også spørgsmålet om, hvorvidt amtet kunne/burde undlade på eget initiativ at forelægge ansøgningen for (B).

Kontakten kunne også have givet anledning til, at (A) havde tilbagekaldt sin ansøgning af 21. maj 1979. Det er om en sådan

tilbagekaldelses betydning for aktindsigts-spørgsmålet, at amtet og justitsministeriet synes at have forskellige opfattelser:

Amtets telefonnotat af 28. april 1980 synes klart at bygge på den forudsætning, at en tilbagekaldelse af ansøgningen alene ville have haft den følge, at der ikke længere for amtet ville være spørgsmål om på eget initiativ at forelægge ansøgningen for (B); derimod ville ansøgningen fortsat være et dokument i amtets (fortløbende) bidragssag og dermed et dokument, hvori (B) kunne begære aktindsigt (jfr. herved formuleringen » . . . blot at lade sagen ligge og så håbe på, at hustruen ikke bad om aktindsigt . . . «).

Justitsministeriets udtalelse om dette spørgsmål i skrivelsen af 4. december 1980 er vel ikke helt klar. Justitsministeriet har udtalt, at ministeriet »havde . . . fundet det rettest, om Københavns amt i det foreliggende tilfælde havde givet Dem lejlighed til at tilbagekalde Deres skrivelse med den virkning, at amtet ikke kunne behandle Deres ansøgning«. Bl.a. på grundlag af en samtale mellem en af ministeriets medarbejdere og en af ombudsmandsinstitutionens medarbejdere går jeg ud fra, at ministeriet har den opfattelse, at (A) kunne have tilbagekaldt sin ansøgning af 21. maj 1979 med den følge, at bidragssagen (den pågældende del af bidragssagen) var bortfaldet, og at der således ikke forelå en sag (delsag), hvori der kunne begæres aktindsigt. Der savnes imidlertid en helt klar tilkendegivelse i denne retning og dermed en klar besvarelse af pkt. 3 i ministeriets telefonnotat af 27. juni 1980.

2. Spørgsmål vedrørende amtets og justitsministeriets stilling til spørgsmålet om betydningen af (A's) nuværende hustrus formueindtægter for fastsættelsen af bidragets størrelse.

Dette spørgsmål blev fremhævet af (A) i skrivelse af 10. april 1980 til amtet (s. 2, 2. og 3. stk., der er gengivet ovenfor, og s. 2, sidste stk. (pkt. 4), der er gengivet ovenfor).

Spørgsmålet blev besvaret i amtets skrivelse af 21. maj 1980: »Der lægges ikke vægt på, om en formueindtægt er indbragt i ægteskabet af den ene eller den anden ægtefælle . . . «

(A) rejste på ny dette spørgsmål i sin skrivelse af 10. juni 1980 til justitsministeriet, jfr. ovenfor s. 128.

Uanset dette har justitsministeriet undladt i skrivelsen af 4. december 1980 til (A) at komme ind på spørgsmålet – muligvis fordi spørgsmålet ikke (direkte) er omfattet af telefonnotatet af 27. juni 1980.

Først i sin udtalelse af 20. maj 1981 til ombudsmanden – i anledning af dennes skrivelse af 20. februar 1981 vedrørende (A's) klage af 3. februar 1981 til ombudsmanden (næstsidste stk.) – har justitsministeriet taget stilling til spørgsmålet og udtalt, »... at justitsministeriet ved opgørelsen af mandens indtægt har anset den i selvangivelsen for 1979 under punkt 12 anførte renteindtægt på 20.892 kr. som formueindtægt for hans nuværende hustru, hvorfor der ikke er taget hensyn hertil ved afgørelsen af 4. december 1980...«. Justitsministeriet har således givet udtryk for en opfattelse, der er modsat den, amtet gav udtryk for i skrivelsen af 21. maj 1980.

Der foreligger således

dels spørgsmål om, hvorvidt amtets afgørelse af 20. juni 1979 og 21. maj 1980 er truffet på grundlag af en urigtig opfattelse vedrørende det omtalte spørgsmål, og i bekræftende fald, hvilken afgørelse et rigtigt afgørelsesgrundlag ville/burde have ført til,

dels spørgsmål om, hvorvidt justitsministeriet ved sin skrivelse af 4. december 1980 til (A) og i en samtidig skrivelse til amtet burde have præciseret den efter ministeriets opfattelse rigtige løsning af det foreliggende spørgsmål – og, når dette ikke var sket, om ministeriet i forbindelse med sin skrivelse af 20. maj 1981 til ombudsmanden burde have præciseret den nævnte opfattelse i en skrivelse til amtet.

...«

Københavns statsamt har i skrivelsen af 22. januar 1982 besvaret de ovenfor anførte spørgsmål i min skrivelse af 7. december 1981 således:

»...«

1) Vedrørende partsoffentlighed: Statsamtet må henholde sig til den af justitsministeriet udtrykte opfattelse, hvorefter (A), forinden oplysninger om hans økonomiske forhold var meddelt hans fraskilte hustru, burde være kontaktet, således at han enten kunne have tilbagekaldt ansøgningen eller givet sådanne oplysninger om sine økonomiske forhold, som – foruden at være relevante for en afgø-

relse – også i medfør af partsoffentlighedsprincippet kunne meddeles hans fraskilte hustru.

2) Betydningen af (A's) nuværende hustrus formueindtægter for fastsættelsen af bidragets størrelse: Det er en beklagelig fejl, at statsamtet har givet udtryk for, at der lægges vægt på den nuværende hustrus formueindtægter, men disse har ikke haft konkret indflydelse på afgørelsen af 20. juni 1979.

...«

Statsamtet tilføjede, at (den yderligere) nedsættelse af børnebidraget (til normalbidraget + 25 pct.), der var besluttet ved skrivelse af 1. april 1981 (med virkning fra den 1. juli 1981), var sket på grundlag af de oplysninger, som (A) havde meddelt statsamtet i sin skrivelse af 2. februar 1981, og at statsamtet ved sin afgørelse om nedsættelse af bidraget havde lagt vægt på de vejledende retningslinjer for fastsættelse af højere børnebidrag end normalbidrag, som indeholdes i justitsministeriets cirkulærskrivelse af 12. december 1980.

Justitsministeriet har i udtalelsen af 1. april 1982 til mig anført følgende om de spørgsmål, jeg rejste i min skrivelse af 7. december 1981:

»...«

ad 1. Justitsministeriet har i skrivelse af 4. december 1980 ved besvarelsen af pkt. 3 i ministeriets telefonnotat af 27. juli 1980 tilkendegivet, at statsamtet i den foreliggende situation havde givet (A) lejlighed til at tilbagekalde sin skrivelse af 21. maj 1979. En sådan tilbagekaldelse af ansøgningen ville medføre, at der ikke længere forelå en sag, der gik ud på at træffe afgørelse i forhold til (B), og at den pågældende ikke længere ville have en sådan interesse i at blive gjort bekendt med de pågældende dokumenter, at det kunne opveje de hensyn til (A) og dennes nuværende ægtefælles interesser, der taler imod udleveringen af de pågældende oplysninger. På denne baggrund var det justitsministeriets opfattelse, at (B) ikke i medfør af offentlighedslovens § 10 ville have krav på aktindsigt i den sag eller den del af sagen, der vedrørte den tilbagekaldte ansøgning.

ad 2. Det fremgår af sagen, at (A) i skrivelse af 10. juni 1980 til justitsministeriet klagede over Københavns statsamts behandling af hans bidragssag. Ved en telefonsamtale

den 27. juni 1980 med en medarbejder i justitsministeriet blev klagen præciseret til at vedrøre 6 nærmere angivne punkter. Kopi af notat om telefonsamtalen blev den 9. juli 1980 tilsendt (A) med anmodning om inden 20 dage at rette henvendelse til justitsministeriet, såfremt han havde yderligere klagepunkter. Justitsministeriet har i skrivelsen af 4. december 1980 til klageren besvaret de i notatet anførte punkter.

Den 20. maj 1981 meddelte justitsministeriet Dem, at man har anset en renteindtægt på 20.892 kr. som formueindtægt for (A's) nuværende hustru, hvorfor der ikke er taget hensyn hertil ved afgørelsen den 4. december 1980. Københavns statsamt havde under sagens behandling givet udtryk for, at man tillagde den nuværende hustrus formueindtægter betydning ved afgørelsen.

Under henvisning til, at statsamterne aldrig tager hensyn til en ny ægtefælles formueindtægter ved afgørelser om bidrag, har justitsministeriet opfattet det som en åbenbar fejltagelse, når Københavns statsamt har givet udtryk for den modsatte opfattelse, hvorfor man ikke hverken ved afgørelsen den 4. december 1980 eller den 20. maj 1981 har fundet anledning til at rette henvendelse til statsamtet herom.

...«

V. Konklusion.

Jeg skal først bemærke, at de afgørelser vedrørende omfanget af (A's) bidragspligt til (C), som Københavns amt og justitsministeriet har truffet vedrørende perioden 1. juli 1979 til 1. juli 1981, ikke ses at kunne give grundlag for kritik.

Reglerne om underholdsbidrag til børn findes i kapitel 2 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling.

Efter lovens § 13 er forældrene »hver for sig forpligtet til at forsørge barnet. Barnet skal forsørges, opdrages og uddannes under hensyn til forældrenes livsvilkår og barnets tarv«. Efter § 14, stk. 1, 1. og 2. pkt., fastsættes bidrag »under hensyn til barnets tarv og forældrenes økonomiske kår, herunder deres erhvervsevne. Er begge forældrene ubemidlede, fastsættes bidrag i almindelighed til det for barnets opholdsstet til enhver tid gældende normalbidrag.«

Efter § 16, stk. 1, kan overøvrigheden »til enhver tid ændre et bidrag, når der fremkommer grundet begæring herom«.

Afgørelse om ændring af børnebidrag beror således på en skønsmæssigt præget vurdering. En sådan vurdering kan ombudsmanden kun kritisere, såfremt der foreligger særlige omstændigheder. Ved min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne omstændigheder, at jeg har grundlag for at kunne kritisere amtets og justitsministeriets afgørelser af henholdsvis 20. juni 1979 og 4. december 1980 vedrørende bidragets størrelse.

Om de 2 spørgsmål, jeg nærmere har beskrevet i min skrivelse af 7. december 1981, jfr. s. 131-32, skal jeg udtale følgende:

ad 1.

Der er i flere ombudsmandssager givet udtryk for en retsopfattelse vedrørende »kontradiktion« (partshøring) i forvaltningssager, som indebærer, at et amt eller justitsministeriet, der under behandlingen af en sag som den foreliggende fra den ene part – uden den anden parts vidende – modtager oplysninger af ikke uvæsentlig betydning for sagens afgørelse, skal gøre den anden part bekendt med oplysningerne og give denne part lejlighed til at udtale sig før sagens afgørelse – i hvert fald når der er rimelig grund til at regne med muligheden af, at parten kan imødegå eller dog supplere disse oplysninger på relevant måde. Det forudsættes herved, at der ikke er tale om oplysninger af en sådan art, at de kunne være unddraget aktindsigt, såfremt begæring herom var fremsat, jfr. offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. og 3. pkt.

Specielt vedrørende »kontradiktion« (partshøring) som beskrevet ovenfor i familieretlige sager, herunder bidragssager, kan henvises til ombudsmandens beretning for 1974, s. 311-15 (sammenholdt med beretningen fra amtsjuristkursus 1974, s. 72-75).

I den foreliggende sag er der enighed om, at der blev begået en fejl, da Københavns amt ved skrivelse af 14. juni 1979 – uden forudgående kontakt med (A) – forelagde dennes ansøgning af 21. maj 1979 for (B), uanset at (A) i sidste afsnit af skri-

velsen af 21. maj 1979 havde anført, at han »ikke ønsker, at min tidligere hustru bliver gjort bekendt med mine økonomiske forhold«.

Da justitsministeriet allerede i sin skrivelse af 4. december 1980 har givet (A) medhold i dette klagepunkt og samtidig gjort amtet bekendt med ministeriets opfattelse, og da amtet ved sin skrivelse af 22. januar 1982 til mig har taget justitsministeriets opfattelse til efterretning, finder jeg ikke, at der er tilstrækkelig grund til, at jeg foretager videre vedrørende dette forhold.

Jeg skal imidlertid gøre nogle bemærkninger vedrørende spørgsmålet om betydningen af, at amtet havde taget kontakt med (A), således som amtet burde have gjort:

a) Kontakten kunne, som det fremgår af sagen, have givet anledning til, at (A) – eventuelt efter, at amtet nærmere havde oplyst ham om, i hvilket omfang amtet fandt det nødvendigt ud fra de ovenfor omtalte synspunkter vedrørende kontradiktion at forelægge oplysningerne i skrivelser af 21. maj 1979 for (B) – havde tilbagekaldt sin ansøgning.

Justitsministeriet har nu i sin skrivelse af 1. april 1982 præciseret sin opfattelse vedrørende betydningen – i henseende til aktindsigt (efter begæring) – af en sådan tilbagekaldelse af ansøgningen. Ministeriet har anført, at en sådan tilbagekaldelse af ansøgningen »ville medføre, at der ikke længere forelå en sag, der gik ud på at træffe afgørelse i forhold til (B), og at den pågældende ikke længere ville have en sådan interesse i at blive gjort bekendt med de pågældende dokumenter, at det kunne opveje de hensyn til (A's) og dennes nuværende ægtefælles interesser, der taler imod udleveringen af de pågældende oplysninger. På denne baggrund var det justitsministeriets opfattelse, at (B) ikke i medfør af offentlighedslovens § 10 ville have krav på aktindsigt i den sag eller den del af sagen, der vedrørte den tilbagekaldte ansøgning«.

Det synes således at være justitsministeriets opfattelse, at en eventuel ansøgning fra (B) om aktindsigt i ansøgningen af 21. maj 1979, efter at denne var tilbagekaldt, ville kunne afslås efter reglen i offentlig-

hedslovens § 10, stk. 1, hvorefter partsoffentlighed kan nægtes, »hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Gør sådanne hensyn sig kun gældende for en del af et dokument, skal parten gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold« (§ 10, stk. 1, 2. og 3. pkt.).

Justitsministeriets standpunkt synes således at bygge på den forudsætning, at den indgivne ansøgning, uanset en tilbagekaldelse, fortsat ville være et dokument i sagen (hvori aktindsigt imidlertid ville kunne nægtes/begrænses efter reglerne i § 10, stk. 1, 2. pkt., jfr. 3. pkt.).

Jeg er mest tilbøjelig til at antage, at ansøgningen – i hvert fald umiddelbart efter amtets kontakt med (A) – kunne tilbagekaldes (eventuelt i forbindelse med tilbagelevering) med den virkning, at ansøgningen ikke længere skulle betragtes som et dokument i sagen (således at der herefter ikke forelå noget spørgsmål om aktindsigt i ansøgningen), jfr. herved Niels Eilschou Holm: Offentlighedsloven (1971), s. 40 f.o.

Under hensyn til de muligheder, der (ellers) ville være for anvendelse af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, som omtalt af justitsministeriet, har spørgsmålet kun en begrænset praktisk betydning med henblik på den konkrete sag. Der kan dog være grund til at pege på den tvivl, der kunne være om rækkevidden af § 10, stk. 1, 2. pkt., sammenholdt med 3. pkt. Og spørgsmålet ville i hvert fald ikke være betydningsløst, hvis ansøgningen betragtedes som et dokument – ikke alene i en sag om bidragsændring på det pågældende tidspunkt i 1979 – men som et dokument i en – over en årrække – løbende bidragsordning (betragtet som én sag); der ville da kunne opstå tvivl i forbindelse med stillingtagen til en eventuel senere anmodning fra (B) om aktindsigt (i forbindelse med en ny ændringsansøgning fra en af parterne).

Sagen har givet mig anledning til at foreslå justitsministeriet at tage det principielle spørgsmål om tilbagekaldelse af ansøgninger (eller klager) med den virkning, at ansøgningerne (klagerne), eventuelt i

forbindelse med tilbagesendelse eller destruktion, udgår som dokumenter af den pågældende sag, op til nærmere overvejelse.

Jeg har anmodet justitsministeriet om at underrette mig om resultatet af disse overvejelser og meddelt ministeriet, at jeg går ud fra, at ministeriet vil overveje at tilkendegive sin opfattelse af spørgsmålet i forbindelse med revisionen af offentlighedsloven, f.eks. i en ny vejledning, svarende til ministeriets nuværende vejledning (af 10. november 1970) om den gældende offentlighedslov.

b) Såfremt amtets kontakt med (A) – inden udleveringen af hans ansøgning af 21. maj 1979 til (B) – ikke havde ført til en tilbagekaldelse af ansøgningen, men til fremkomst af nogle synspunkter, der talte for at undlade at gøre (B) bekendt med ansøgningen eller dele deraf, måtte amtet naturligvis have ladet (A's) synspunkter indgå i amtets overvejelser om, hvorvidt (B) burde gøres bekendt med oplysningerne.

Synspunkterne måtte således navnlig indgå i overvejelserne vedrørende anvendelse af undtagelsesbestemmelsen i § 10, stk. 1, 2. pkt. (jfr. 3. pkt.), der er direkte anvendelig som begrænsning med hensyn til pligten til at give partsoffentlighed (efter begæring), og som må anses for analogt anvendelig som begrænsning med hensyn til pligten til kontradiktion (meddelelse af oplysninger uden partens – her den anden parts – begæring), jfr. ovenfor s. 133. Således som sagen er forelagt mig, finder jeg ikke at burde gå ind på en konkret stillingtagen til, i hvilket omfang (med hensyn til hvilke oplysninger) amtet med hjemmel i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt. (jfr. 3. pkt.), og denne bestemmelses analogi, havde været berettiget til at afslå en begæring fra (B) om aktindsigt i ansøgningen af 21. maj 1979, henholdsvis at undlade at give (B) kontradiktion i ansøgningen.

For så vidt angår spørgsmålet om amtets meddelelse af oplysninger (i ansøgningen af 21. maj 1979) til (B) på amtets eget initiativ, kunne (A's) indsigelser endvidere have givet amtet anledning til en nærmere overvejelse af rækkevidden af amtets pligt

til at give kontradiktion, jfr. ovenfor s. 133.

Der kan rejses det spørgsmål, om indsigelse fra (A's) side mod, at (B) blev gjort bekendt med visse oplysninger, ikke under alle omstændigheder måtte føre til, at kontradiktion (på amtets eget initiativ) og partsoffentlighed (efter (B's) eventuelle begæring) med henyn til de pågældende oplysninger ikke kunne gives (B) i videre omfang, end amtet var forpligtet til efter henholdsvis almindelige retsgrundsætninger om kontradiktion og offentlighedslovens regler om partsoffentlighed. Principielt måtte besvarelsen af dette spørgsmål om, hvorvidt amtet kunne give oplysninger til (B) i videre omfang, end amtet var forpligtet til, bero på reglerne om tavshedspligt, hvis indhold imidlertid vanskeligt lader sig præcisere i generel form, og hvis betydning for den konkrete sag jeg ikke – således som sagen er forelagt mig – finder tilstrækkelig anledning til at gå nærmere ind på.

Jeg skal endelig pege på, at sagen efter min mening illustrerer et par generelle spørgsmål i forbindelse med behandlingen af bidragssager:

1° Det er formentlig jævnligt forekommende, at den part, der i en ansøgning, i et oplysningsskema eller ved bilagsmateriale giver oplysninger i forbindelse med en ansøgning i en bidragssag, går ud fra, at disse oplysninger viderebringes til den anden part. Opfattelsen er nærliggende, for så vidt som den sag, der skal afgøres, er en sag vedrørende en tvist mellem to parter.

På den anden side mener jeg, at det er realistisk at regne med, at det også er jævnligt forekommende, at ansøgeren går ud fra, at de oplysninger, han meddeler, alene er oplysninger til myndighedens (amtets, justitsministeriets) brug.

Der kunne derfor efter min opfattelse være grund til at overveje, hvorvidt der kunne gives parter i bidragssager orientering om, at de oplysninger, de meddeler, må påregnes at blive forelagt den anden part. I hvert fald i forbindelse med oplysningsskemaerne kunne en sådan orientering uden vanskelighed gives.

Jeg har samtidig hermed foreslået justitsministeriet at overveje dette spørgsmål nærmere.

2° Det er klart, at der undertiden i bidragssager – i ansøgninger, i oplysningskemaer eller i bilag – kan forekomme oplysninger, som kan (bør) nægtes den anden part efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., jfr. 3. pkt. (partsoffentlighed), eller analogien af denne bestemmelse (kontradiktion). Det er ligeledes klart, at sådanne oplysninger undtagelsesvis kan være af en sådan art, at myndigheden endog har pligt til – i henhold til tavshedspligtsregler – at undlade at viderebringe de pågældende oplysninger.

Det følger heraf, at det kan være betænkeligt, hvis der udvikler sig en praksis, hvorefter myndighederne mere rutinemæssigt videresender det materiale, der er indkommet fra en ansøger, til den anden part. Risikoen for fejl i den her omtalte henseende har naturligvis nogen sammenhæng, med det orienteringsspørgsmål, jeg har omtalt ovenfor under 1°.

Jeg har samtidig hermed foreslået justitsministeriet, at det her nævnte spørgsmål tages op til drøftelse på et kommende kursus for amtsjurister.

ad 2.

Det fremgik ganske klart af både (A's) skrivelse af 10. april 1980 til amtet og af

hans skrivelse af 10. juni 1980 til justitsministeriet, at (A) lagde betydelig vægt på en afklaring af spørgsmålet om hans nuværende hustrus formueindtægters betydning for børnebidragets størrelse. Og amtet havde i sin skrivelse af 21. maj 1980 givet en – efter justitsministeriets opfattelse – klart urigtig besvarelse af det nævnte spørgsmål.

Jeg må herefter – uanset det, justitsministeriet har anført i sin skrivelse af 1. april 1982 (ad 2), jfr. ovenfor s. 133 – være af den opfattelse, at det havde være rigtigst, om justitsministeriet i forbindelse med sin besvarelse (den 4. december 1980) af (A's) klage af 10. juni 1980, såvel i skrivelsen til (A) som over for amtet, havde tilkendegivet sin opfattelse af spørgsmålet.

Jeg har samtidig hermed gjort justitsministeriet bekendt med min opfattelse.

Jeg har samtidig meddelt statsamtet, at jeg er enig med statsamtet i, at det er en beklagelig fejl, at amtet i skrivelsen af 21. maj 1980 til (A) gav den urigtige oplysning, at der var lagt vægt på (A's) nuværende hustrus formueindtægter (og at amtet ikke senere – da amtet i juni 1980 blev bekendt med (A's) skrivelse af 10. juni 1980 til justitsministeriet vedrørende dette spørgsmål – berigtigede den nævnte urigtige oplysning).

Eksemplarer af denne redegørelse er tilsendt (A), justitsministeriet og Københavns statsamt.«

10-3. *Henstillet til justitsministeriet at undergive en sag om tredieinstansbevilling efter retsplejelovens § 966 fornyet overvejelse. (J. nr. 1982-869-68).*

Advokat A klagede for B over, at justitsministeriet havde afslået en ansøgning om tilladelse til at indbringe en af østre landsret som ankeinstans afsagt dom for højesteret.

Det fremgik af sagen, at B ved Københavns byrets dom af 10. juni 1981 blev idømt en bøde for bl.a. overtrædelse af retsplejelovens § 750 ved at have afslået på forlangende at opgive navn, adresse og fødselsdato til politiet.

I retten forklarede B, der var tiltalt for overtrædelse af færdselsloven, at han samme aften, den omhandlede kørsel fandt sted, blev »ringet op af en person, der hævdede,

han var fra politiet. Da de spørgsmål, denne person stillede, forekom meget ubehjælpssomme, gik han ud fra, at det var en af hans søns kammerater, der ville lave sjov med ham, og han nægtede derfor at opgive sine data«.

Den rapporterende politibetjent forklarede, at han samme aften telefonisk kontaktede B og opgav sit navn, sin stilling og sit tjenestested og forklarede, hvorfor han ringede. Da han spurgte B om dennes fulde navn var . . . , »erklærede tiltalte, at det måtte være nok med navn og telefonnummer. Da han gjorde tiltalte bekendt med hans pligt til at

opgive navn, adresse og fødselsdata til politiet, fastholdt tiltalte sit standpunkt og lagde røret på«.

B ankede dommen til østre landsret til frifindelse.

I landsretten forklarede den rapportagen politibetjent supplerende, at han på grund af andre tjenstlige opgaver først kunne ringe til B relativt sent om aftenen. I dommen er det videre anført, at »tiltalte gav udtryk for tvivl med hensyn til vidnets identitet, og vidnet tilbød derfor tiltalte, at denne kunne foretage kontrolopringning til vidnets tjenestested, hvis telefonnummer han opgav. Tiltalte reagerede ikke herpå, men fortsatte samtalen, under hvilken vidnet redegjorde for sigtelssens nærmere indhold«.

Det er i landsrettens dom anført, at »landsretten lægger til grund, at tiltalte, da han nægtede at opgive yderligere data, var klar over, at han talte med en polititjenestemand«.

Herefter stadfæstede landsretten den 12. februar 1982 byrettens dom.

I skrivelse af 22. februar 1982 ansøgte advokat A justitsministeriet om tilladelse til at indanke østre landsrets dom for højesteret. I skrivelsen og i en supplerende skrivelse af 26. februar 1982 til justitsministeriet redegjorde A for, hvorfor han anså en højesteretsafgørelse for påkrævet.

I skrivelse af 8. juni 1982 meddelte justitsministeriet A, at ministeriet efter en gennemgang af sagen ikke fandt grundlag for at meddele den ansøgte tilladelse.

I skrivelse af 17. juni 1982 rettede A henvendelse til justitsministeren om sagen.

I skrivelse af 6. juli 1982 meddelte justitsministeriet A, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen kunne henholde sig til afgørelsen af 8. juni 1982.

I anledning af klagen til mig henholdt justitsministeret sig til ministeriets afgørelse af 8. juni 1982.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Efter retsplejelovens § 966 kan landsrettens dom i en ankesag, som bekendt, ikke ankes. Justitsministeren kan dog med-

dele tilladelse til anke, ». . . såfremt sagen er af principiel karakter, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor«.

Til støtte for Deres ansøgning om tredieinstansbevilling har De navnlig gjort gældende, at en fortolkning på grundlag af forarbejderne til bestemmelsen i retsplejelovens § 750, 2. pkt., der ved lov nr. 243 af 8. juni 1978 blev overført til retsplejeloven fra politilovene af 1863 og 1871, må føre til, at bestemmelsen ikke kan finde anvendelse i tilfælde som det foreliggende, hvor der ikke er sket personlig, men alene telefonisk henvendelse til den pågældende. Det er derfor Deres opfattelse, at Deres klient for dette forholds vedkommende er domfældt med urette.

Jeg finder ikke i den foreliggende sammenhæng at burde give udtryk for nogen stillingtagen til det rejste fortolknings spørgsmål, men skal herom indskrænke mig til at bemærke, at det efter min opfattelse ville være ønskeligt, om højesteret fik lejlighed til at tage stilling til fortolknings spørgsmålet. Jeg henviser herved til, at spørgsmålet vedrører rækkevidden af politiets lovbestemte beføjelser i forhold til publikum. Jeg må således være enig med Dem i, at sagen for så vidt rejser et spørgsmål af principiel karakter, og at denne betingelse for at meddele tredieinstansbevilling efter retsplejelovens § 966 må anses for opfyldt.

Under henvisning hertil har jeg efter min gennemgang af sagen fundet – uanset sagens karakter i øvrigt, sml. herved retsplejelovens § 962, stk. 2, 2. pkt. – at burde henstille til justitsministeriet at undergive sagen en fornyet overvejelse.«

Ved skrivelse af 28. juni 1983 meddelte justitsministeriet mig, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen havde imødekommet ansøgningen om tredieinstansbevilling, og at sagen ville blive indbragt for højesteret ved rigsadvokatens foranstaltning.

Jeg meddelte herefter justitsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

10-4. *Ikke kritiseret, at justitsministeriet efter klage havde fastholdt et statsamts afslag på en ansøgning om fri proces under henvisning til, at ansøgeren ikke (længere) opfyldte de økonomiske betingelser for at få fri proces, da der ikke var grundlag for at antage, at statsamtets afslag havde været behæftet med en retlig mangel. (J. nr. 1982-731-68).*

A klagede som advokat for B over, at justitsministeriet i skrivelser af 25. januar og 18. marts 1982 afslog at ændre en afgørelse, der var truffet af Århus statsamt, og hvorefter statsamtet ikke fandt grundlag for at meddele B fri proces.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i skrivelse af 23. juli 1981 til Århus statsamt ansøgte om fri proces i en retssag, som B agtede at anlægge mod DSB.

I skrivelse af 8. september 1981 meddelte Århus statsamt A, at statsamtet ikke havde fundet grundlag for at imødekomme A's ansøgning om fri proces, da sagen efter amtets mening ikke kunne forventes gennemført med et for B gunstigt resultat. Jeg måtte gå ud fra, at statsamtet lagde til grund, at B opfyldte de økonomiske betingelser for fri proces, idet der for statsamtet forelå oplysning om, at B's og hans ægtefælles samlede socialindkomst for 1981 udgjorde 102.843 kr.

I skrivelse af 24. november 1981 klagede A til justitsministeriet over Århus statsamts afgørelse.

Under justitsministeriets behandling af sagen modtog ministeriet en udtalelse af 21. december 1981 fra Århus statsamt, hvori statsamtet meddelte, at statsamtet kunne henholde sig til afgørelsen af 8. september 1981.

Justitsministeriet indhentede endvidere telefonisk oplysning fra X kommunes skattekontor om B's og hans ægtefælles socialindkomst for 1982, der viste sig at udgøre i alt 152.529 kr.

Justitsministeriet meddelte herefter i skrivelse af 25. januar 1982 A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre statsamtets afgørelse, da B ikke opfyldte de økonomiske betingelser for at få fri proces, jfr. § 2 i justitsministeriets bekendtgørelse nr. 573 af 17. december 1980 om fri proces. Justitsministeriet anførte i skrivelserne de ovennævnte oplysninger om B's og hans ægtefælles socialindkomst for 1982.

I skrivelse af 3. februar 1982 anmodede A justitsministeriet om at omgøre ministeriets afgørelse. A fandt, at justitsministeriet ikke

burde have truffet afgørelsen i klagesagen på grundlag af B's socialindkomst for 1982, men på det samme grundlag, som havde foreligget for statsamtet.

I skrivelse af 18. marts 1982 meddelte justitsministeriet A, at ministeriet måtte fastholde den trufne afgørelse. Justitsministeriet bemærkede, at ministeriet i overensstemmelse med almindelig praksis havde lagt vægt på størrelsen af B's og hans ægtefælles socialindkomst på tidspunktet for ministeriets afgørelse og ikke den gældende socialindkomst på ansøgningstidspunktet. Justitsministeriet bemærkede i den forbindelse, at B og hans ægtefælle på ansøgningstidspunktet i juli 1981 måtte antages at have haft en væsentlig større indkomst end den dagældende socialindkomst på i alt 102.843 kr., jfr. § 2, stk. 2, og § 4, stk. 1, i justitsministeriets bekendtgørelse nr. 573 af 17. december 1980 om fri proces.

I klagen til mig henviste A til sin skrivelse af 3. februar 1982 til justitsministeriet.

I en udtalelse af 23. august 1982 til mig anførte justitsministeriet, at ministeriet kunne henholde sig til ministeriets afgørelser af 25. januar og 18. marts 1982, der var truffet ud fra en konkret bedømmelse af, om ansøgeren ikke uden at lide væsentlige afsavn kan betale de omkostninger, der er forbundet med sagen, jfr. retsplejelovens § 330 og bekendtgørelse nr. 573 af 17. december 1980 om fri proces, § 1. Justitsministeriet oplyste endvidere, at der efter ministeriets praksis i tilfælde af væsentlige afvigelser mellem den ved ansøgningens indgivelse og den på tidspunktet for sagens afgørelse i justitsministeriet gældende socialindkomst i almindelighed lægges vægt på den sidstnævnte. Denne vil i almindelighed være et bedre udtryk for ansøgerens aktuelle indkomst- og formueforhold, jfr. bekendtgørelsens § 2, stk. 2.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Efter retsplejelovens § 330, stk. 1, kan der »efter ansøgning meddeles en person

fri proces, såfremt 1) han skønnes at have rimelig grund til at føre proces, og 2) han ikke uden at lide væsentlige afsavn kan betale de omkostninger, der er forbundet med sagen«.

Justitsministeren kan efter samme bestemmelses stk. 2 fastsætte regler om, hvornår den i retsplejelovens § 330, stk. 1, nr. 2, nævnte betingelse er opfyldt.

Med hjemmel i denne bestemmelse har justitsministeriet udstedt bekendtgørelse nr. 573 af 17. december 1980 om fri proces.

Bekendtgørelsen indeholder i § 1 bestemmelse om, at »fri proces meddeles efter en konkret bedømmelse af, om ansøgeren skønnes at have rimelig grund til at føre proces, og om han ikke uden at lide væsentlige afsavn kan betale de omkostninger, der er forbundet med sagen, jfr. retsplejelovens § 330«.

Ifølge bekendtgørelsens § 2, stk. 1, jfr. § 4, stk. 1, bør fri proces i almindelighed ikke meddeles, hvis ansøgerens og hans ægtefælles samlede socialindkomst overstiger 110.000 kr.

Bekendtgørelsens § 2, stk. 2, indeholder en bestemmelse om, at de aktuelle indkomst- og formueforhold skal lægges til grund, såfremt disse ifølge de foreliggende oplysninger afviger væsentligt fra det, der er lagt til grund ved opgørelsen af socialindkomsten.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at Deres klients og hans ægtefælles samlede socialindkomst på tidspunktet for justitsministeriets afgørelse af klagesagen oversteg den grænse på 110.000 kr., der er fastsat i § 2, stk. 1, i den ovennævnte bekendtgørelse, hvorimod socialindkomsten på tidspunktet for statsamtets afgørelse og klagen til justitsministeriet ikke oversteg den nævnte grænse.

Justitsministeriet har – som ovenfor anført – oplyst, at der efter ministeriets praksis i tilfælde af væsentlige afvigelser mellem den ved ansøgningens indgivelse og den på tidspunktet for sagens afgørelse i justitsministeriets gældende socialindkomst i almindelighed lægges vægt på den sidstnævnte. Denne vil efter justitsministeriets opfattelse i almindelighed være et bedre

udtryk for ansøgerens aktuelle indkomst- og formueforhold, jfr. bekendtgørelsens § 2, stk. 2.

Det er i den forvaltningsretlige litteratur almindeligt antaget, at klageinstansen – såfremt faktiske forhold på tidspunktet for klageinstansens behandling af sagen har ændret sig – som udgangspunkt ikke alene er berettiget til, men principielt også forpligtet til at træffe afgørelse på grundlag af de ændrede faktiske forhold.

Heri gælder dog visse begrænsninger. Således antages det bl.a., at ændrede faktiske forhold ikke kan tillægges afgørende betydning, såfremt klageren på tidspunktet for 1. instansbehandlingen har et retskray, som med urette er blevet bestridt af 1. instansen.

På denne baggrund må justitsministeriet efter min opfattelse være berettiget til at lægge vægt på væsentlige ændringer i socialindkomsten, medmindre 1. instansafgørelsen var behæftet med en retlig mangel.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke grundlag for at antage, at Århus statsamts afgørelse var behæftet med en sådan mangel, at det vil kunne give mig grundlag for kritik, at justitsministeriet i det foreliggende tilfælde lagde vægt på de ændrede økonomiske forhold.

Justitsministeriets afgørelse af spørgsmålet, om der på trods af størrelsen af Deres klients og hans ægtefælles socialindkomst kan meddeles Deres klient fri proces efter bestemmelsen i retsplejelovens § 330, jfr. bekendtgørelsens § 5 (hvorefter fri proces uanset reglerne i bekendtgørelsens § 2 undtagelsesvis kan meddeles, såfremt ansøgeren skønnes at have et ganske særligt behov for bistand, eller sagens omkostninger skønnes at blive ekstraordinært store), beror på en skønsmæssigt præget vurdering. Efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kan jeg alene kritisere en sådan vurdering, hvis der foreligger særlige omstændigheder.

Ved min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne omstændigheder, at jeg har grundlag for at kunne kritisere justitsministeriets afgørelse i skrivelser af 25. januar og 18. marts 1982.

...«

10-5. *Henstillet til justitsministeriet at undergive en sag om udstedelse af erklæring efter retsplejelovens § 799, stk. 7 (ransagning uden resultat) fornyet behandling. (J. nr. 1982-733-610).*

Advokat A klagede for B over, at justitsministeriet havde tiltrådt en afgørelse, der var truffet af politiet og anklagemyndigheden, og hvorefter der ikke fandtes grundlag for at imødekomme A's anmodning om udstedelse af en erklæring efter retsplejelovens § 799, stk. 7, om, at en ransagning hos B havde været uden resultat.

Det fremgik af sagen, at statsskattedirektoratet anmodede statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet om, at der blev indhentet retskendelse om ransagning hos B, der var mistænkt for skatteunddragelse af særlig grov karakter efter straffelovens § 289 i forbindelse med driften af to selskaber.

Statsadvokaten videresendte anmodningen til politimesteren i Odense, der over for retten i Odense fremsatte begæring om ransagning på to nærmere angivne adresser vedrørende de to selskaber. Det anførtes i begæringen, at B var under mistanke for skatte-svig af særlig grov karakter, jfr. straffelovens § 289, ved at have udeholdt forretningsindtægter på 7.273.297 kr. fra de to selskaber fra beskatning i Danmark.

Retten i Odense afsagde kendelse om ransagning, og efter at ransagningen var foretaget, anmodede A politimesteren om dels at blive gjort bekendt med det materiale, der lå til grund for rettens kendelse, dels om en erklæring efter retsplejelovens § 799 om, at ransagningen havde været resultatløs.

Politimesteren sendte A det ønskede materiale og meddelte, at han ikke kunne udstede en erklæring efter retsplejelovens § 799, da materialet fra ransagningen endnu ikke var gennemgået.

A rettede på ny henvendelse til politimesteren og redegjorde for en række fejl, som efter hans opfattelse forelå i det materiale, der havde dannet grundlag for ransagningskendelsen. Han anmodede atter om en erklæring efter retsplejelovens § 799, men politimesteren afslog på ny under henvisning til, at efterforskningen i sagen ikke var afsluttet.

A klagede herefter til statsadvokaten for Fyn over politimesterens afgørelse og anførte, at erklæring efter retsplejelovens § 799 skal afgives, hvis en ransagning har været resultatløs, og at dette efter almindelig retsopfattelse måtte have relation til ransagningsbegæringen. Det forhold, at politiet og skattevæsenet havde fundet materiale, der var uden nogen politimæssig interesse, kunne ikke bruges som påskud til at undlade at afgive den omhandlede erklæring. Pligten til at afgive en sådan erklæring måtte dernæst gælde, uanset om efterforskningen var afsluttet eller ikke. Den mistænkte måtte have krav på en sådan erklæring alene med den begrundelse, at ransagningen ikke havde underbygget politiets ransagningsgrundlag.

Statsadvokaten forelagde A's klage for politimesteren i Odense, der fastholdt sin tidligere afgørelse og tilføjede, at det materiale, der var sikret under ransagningen, siden havde beroet i statsskattedirektoratet, der endnu ikke havde afgivet udtalelse om resultatet af undersøgelsen.

Statsadvokaten meddelte herefter A, at det ikke kunne give ham grundlag for kritik, at politimesteren ikke havde fundet at kunne afgive erklæring efter retsplejelovens § 799, så længe efterforskningen stod på. Statsadvokaten havde dog samtidig anmodet statsskattedirektoratet om at oplyse, om ransagningsmaterialet i større eller mindre grad eller slet ikke havde givet bidrag eller tilskyndelse til direktoratets undersøgelse og vurdering.

I den anledning meddelte statsskattedirektoratet statsadvokaten, at skattemyndighedernes foreløbige undersøgelsesresultat ville danne grundlag for en række forhøjelser af B's skattepligtige indkomster for de senere indkomstår samt for forhøjelse af hans indkomst for så vidt angik det ene af de tidligere nævnte selskaber. Efter direktoratets opfattelse var der grundlag for at pålægge B strafansvar for overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 1 og 2, i forbindelse med

flere af de indkomstforhøjelser, der var tale om.

Med udgangspunkt i det materiale, som blev tilvejebragt ved ransagningen, havde direktoratet dernæst foretaget forskellige undersøgelser. Resultatet af disse undersøgelser indgik imidlertid ikke i grundlaget for de ovenfor omtalte indkomstkorrektioner. Ransagningen kunne derfor efter direktoratets opfattelse for så vidt karakteriseres som værende uden resultat.

Statsskattedirektoratet anførte videre, at det af nogle bilag, der blev udleveret af et tredje selskab i forbindelse med ransagningen hos B, fremgik, at en avance i forbindelse med afståelsen af de to ovennævnte selskaber pr. 1. oktober 1979 til dette selskab ikke var selvangivet af selskaberne for skatteåret 1980-81. Der var her tale om en såkaldt »forskydningsdifference«, som under de foreliggende omstændigheder efter direktoratets opfattelse burde medføre strafansvar for B. Dette forhold var konstateret i forbindelse med ransagningen, der dermed efter direktoratets opfattelse for så vidt havde givet resultat.

Endelig anførte statsskattedirektoratet, at der på ransagningsdagen blev rettet henvendelse til B's revisor med henblik på dennes udlevering af forskelligt regnskabsmateriale. Senere samme dag kontaktede revisoren Odense kommune for at meddele, at B's skattepligtige indkomst for indkomståret 1979 skulle forhøjes med en overset huslejeindtægt på 126.664 kr. Efter statsskattedirektoratets opfattelse ville der være strafansvar for overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 2, forbundet med den nævnte forhøjelse.

Statsadvokaten forelagde statsskattedirektoratets udtalelse for politimesteren i Odense, der fastholdt sin opfattelse, hvorefter der ikke kunne afgives erklæring efter retsplejelovens § 799, når efterforskningen ikke var afsluttet. Politimesteren tilføjede, at såfremt den foretagne ransagning ikke underbyggede den oprindelige mistanke, men afdækkede strafbare forhold i øvrigt, for hvilke påtale kunne gennemføres, fandtes dette ikke at kunne bevirke, at den mistænkte kunne fordrø erklæring efter retsplejelovens § 799, men den pågældende ville da modtage meddelelse om, at påtale for den oprindeligt foreliggende mistanke eller sigtelse var sluttet efter enten retsplejelovens § 723 eller § 749. I den

foreliggende sag måtte det efter indholdet af statsskattedirektoratets udtalelse forventes, at forfølgning for overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 1 og 2, blev gennemført, og at grundlaget herfor til dels var fremkommet ved den foretagne ransagning, selv om den oprindelig konkret foreliggende mistanke efter direktoratets skøn ikke havde kunnet underbygges. Indholdet af straffelovens § 289 er alene en forhøjelse af strafferammen for overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 1, og politimesteren fandt derfor ikke, at en erklæring efter retsplejelovens § 799 kunne afgives i den foreliggende sag, når forfølgning efter skattekontrollovens § 13, stk. 1, påfulgte.

I en skrivelse til A redegjorde statsadvokaten for statsskattedirektoratets og politimesterens udtalelser og anførte, at der, således som sagen forelå oplyst, ikke var grundlag for at hævde, at ransagningen i sin helhed ville kunne betegnes som uden resultat for en foreliggende sigtelse efter skattekontrolloven, som var indeholdt i den oprindelige sigtelse efter straffelovens § 289. Under hensyn hertil fandt statsadvokaten ikke at kunne pålægge politimesteren at udstede en erklæring efter retsplejelovens § 799.

I en skrivelse til statsadvokaten bemærkede A, at han forstod, at statsskattedirektoratet fortsat kun opretholdt efterforskningstilstanden på ubetydelige skatteforhold af meget tvivlsom strafferetlig relevans, og at der i det hele var tale om forhold, der på ingen måde vedrørte de teorier, som statsskattedirektoratet og politiet havde anført i ransagningsbegæringen, og som var grundlaget for Odense rets ransagningskendelse. De forhold, som nu blev fremhævet af statsskattedirektoratet, kunne ikke selvstændigt danne grundlag for opnåelse af ransagningskendelse. Umiddelbart kunne statsskattedirektoratet måske hævde – med henvisning til de forhold, der i henhold til statsskattedirektoratets udtalelse kunne give anledning til skattemæssig påtale – at ransagningen ikke havde været uden resultat. Imidlertid ville det efter A's opfattelse være et alvorligt misbrug af ransagningsinstituttet, hvis myndighederne kunne opstille en mere eller mindre temerær teori omkring et større unddraget skattebeløb og derefter få lejlighed til at optrælle ganske betydningsløse skatteforhold.

Statsadvokaten videresendte A's bemærkninger til rigsadvokaten, der meddelte A, at den foretagne ransagning efter de foreliggende oplysninger ikke kunne betegnes som resultatløs, og at han derfor ikke fandt grundlag for at ændre statsadvokatens afgørelse. Vedrørende A's bemærkninger om grundlaget for ransagningskendelsen henviste rigsadvokaten til, at der kunne foretages ransagning i skattekontrollovssager, jfr. skattekontrollovens § 19, der henviste til retsplejelovens regler om bl.a. ransagning.

I en skrivelse til rigsadvokaten protesterede A mod hans afgørelse og anmodede om, at der blev indhentet en udtalelse fra statskattedirektoratet, idet skattesagerne nu var afsluttet, og sigtelsen for grov skattesvig var frafaldet.

I den anledning udtalte statskattedirektoratet i skrivelse af 30. oktober 1981 til rigsadvokaten, at B havde afgivet tilbud om efterbetaling af personskatter på i alt 282.042 kr. samt selskabsskatter på i alt 9.569 kr. vedrørende et af de to ovennævnte selskaber. Ved samme lejlighed havde B tilbudt dels personlig at betale en bøde på 56.000 kr., dels på selskabets vegne yderligere at betale en bøde på 14.000 kr. B havde i den forbindelse i begge relationer erkendt sig skyldig i overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 2. Grundlaget for gennemførelsen af efterbeskatningen og pålæggelsen af bøder forelå i form af resultatet af en revision, der var foretaget, da statskattedirektoratet anmodede statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet om bistand.

Den efterfølgende ransagning tilvejebragte ikke materiale, som bestyrkede den sigtelse, der blev rejst i overensstemmelse med mistanken, og statskattedirektoratet havde således ikke fundet grundlag for at søge strafansvar pålagt på dette punkt. Derimod blev der ved ransagningen fundet bilag, der indicerede, at B på strafbar måde havde søgt at udskyde beskatningen af avancen ved salg af aktiver til det tidligere omtalte tredje selskab. Ransagningen havde endvidere bevirket, at B's revisor havde rettet henvendelse til Odense kommune vedrørende opgivelsen af en huslejstigning på 126.664 kr. Den efterfølgende undersøgelse af disse forhold havde imidlertid ikke efter direktoratets opfattelse tilvejebragt grundlag for pålæggelse af strafansvar.

Det materiale, der blev fundet ved ransagningen, havde således ikke bidraget til belysningen af de indkomstdifferencer, der var omfattet af B's tilbud om betaling af bøder på i alt 70.000 kr., og statskattedirektoratet havde derfor for sit vedkommende ikke noget at indvende mod, at der blev udstedt en erklæring om, at ransagningen havde været resultatløs.

Rigsadvokaten sendte herefter sagen til justitsministeriet og bemærkede, at han kunne henhold sig til sin afgørelse. Han fandt ikke, at ransagningen på baggrund af det, som statskattedirektoratet havde oplyst, kunne betegnes som resultatløs i den i retsplejelovens § 799, stk. 7, anførte betydning, og han fandt derfor af principielle grunde, at en sådan erklæring ikke burde afgives i sagen.

Justitsministeriet meddelte A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre rigsadvokatens afgørelse.

Efter en foreløbig gennemgang af sagen henstillede jeg til justitsministeriet at undergive sagen en fornyet behandling. Jeg anførte herved følgende:

»Det fremgår af sagen, at grundlaget for den afsagte ransagningskendelse var en mistanke om skattesvig af særlig grov karakter, jfr. straffelovens § 289. Det er endvidere ubestridt, at der ikke ved ransagningen tilvejebragtes materiale, som bestyrkede den sigtelse, som blev rejst i overensstemmelse med mistanken. For så vidt må ransagningen siges at have været uden resultat.

Jeg må derfor forstå, at den trufne afgørelse bygger på en noget udvidende fortolkning af udtrykket »uden resultat« i retsplejelovens § 799, stk. 7.

Det forhold, at bestemmelsen således undergives en vis udvidende fortolkning, kan ikke i sig selv give mig anledning til bemærkning. Jeg henviser i denne forbindelse til den i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 970, refererede højesteretskendelse om det i hvert fald delvis tilsvarende spørgsmål om rækkevidden af retsplejelovens § 787, stk. 5.

Rækkevidden af bestemmelsen i retsplejelovens § 799, stk. 7, kan vel herefter give anledning til nogen tvivl. Det må imidlertid umiddelbart synes at måtte være en

forudsætning for, at der kan meddeles afslag på et forlangende om meddelelse af erklæring, at der ved ransagningen i det mindste er tilvejebragt materiale, der har dannet grundlag for en efterfølgende gennemførelse af en strafferetlig retsfølge.

Den konkrete sag er sluttet med efterbetaling af personskatter og selskabsskatter samt med bøvedtagelser for overtrædelse af skattekontrollovens § 13, stk. 2. Jeg må imidlertid forstå, at grundlaget for gennemførelsen af disse krav allerede forelå i form af resultatet af en revision, der var foretaget før ransagningen, og at det materiale, som blev fundet ved ransagningen, i hvert fald ikke har bidraget til belysning af de indkomstdifferencer, der omfattedes af bøvedtagelserne. Jeg henviser i denne forbindelse til statsskattedirektorens skrivelse af 30. oktober 1981 til rigsadvokaten.

| . . .«

I skrivelse af 8. juli 1983 meddelte justitsministeriet mig, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen fortsat ikke fandt grundlag for at kritisere, at rigsadvokaten havde fortolket retsplejelovens § 799, stk. 7, således, at der i det foreliggende tilfælde ikke burde udstedes den ønskede erklæring. Ministeriet kunne imidlertid samtidig tilslutte sig, at rækkevidden af bestemmelsen kunne give anledning til tvivl, og at den fortolkning, som jeg havde peget på, var fuldt forenelig med bestemmelsens ordlyd.

Justitsministeriet lagde herefter min fortolkning af bestemmelsen til grund og erklærede i en samtidig skrivelse til advokat A, at ransagningen den 19. juni 1980 hos B havde været uden resultat.

| Jeg meddelte justitsministeriet, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

10-6. *Henstillet til justitsministeriet at tage spørgsmålet om udvisning af en tyrkisk statsborger op til fornyet overvejelse. (J. nr. 1982-357-613).*

A klagede for B over, at justitsministeriet i skrivelse af 16. marts 1982 havde tiltrådt en afgørelse, der var truffet af tilsynet med udlændinge, og hvorefter B skulle udvises med tilhold om ikke at indfinde sig her i landet inden den 1. januar 1985.

Det fremgik af sagen, at B og hendes mand, C, der begge var tyrkiske statsborgere, indgik ægteskab i Tyrkiet i september 1980. C havde siden den 6. januar 1979 opholdt sig her i landet med opholds- og arbejdstilladelse fra den 7. august 1979, senest forlænget den 21. september 1981 med virkning til den 6. august 1984.

I forbindelse med ansøgningen den 21. september 1981 om forlængelse oplyste C, at han var blevet gift i september 1980, og at hans hustru boede i Tyrkiet og ville søge til Danmark.

Det fremgik videre af sagen, at B og hendes mand den 11. december 1981 henvendte sig til tilsynet med udlændinge og ansøgte om opholds- og arbejdstilladelse for B. Parret oplyste, at B havde opholdt sig her i landet siden den 4. november 1980, uagtet ægte-

fællerne var bekendt med, at hun kun kunne være her i 3 måneder uden tilladelse. B anførte, at hun ikke havde givet møde i tilsynet med udlændinge den 30. januar 1981, således som hun ellers havde truffet telefonisk aftale med tilsynet om i forbindelse med sin indrejse i november 1980, idet det var meningen, at hun skulle have været udrejst. Parret oplyste videre, at et fællesbarn var blevet født den 9. november 1981 her i landet.

Til en politirapport af 12. februar 1982 erkendte B, at hun havde opholdt sig ulovligt i Danmark i tiden fra den 4. februar 1981 til den 11. december 1981. Hun anførte, at hun efter ca. 3 måneders ophold havde henvendt sig til tilsynet med udlændinge for at søge opholds- og arbejdstilladelse, men var blevet afvist, idet hendes mand ikke havde været i landet i 3 år. Der var ikke blevet fastsat nogen udrejsefrist. Hun udrejste ikke af landet, uagtet hun var klar over, at hun opholdt sig her ulovligt.

Den 17. februar 1982 traf tilsynet med udlændinge beslutning om udvisning af B i medfør af udlændingelovens § 4, stk. 1, nr. 6.

Hun fik samtidig meddelt tilhold om ikke at indfinde sig her i landet før den 1. januar 1985. Efter at B havde påklaget tilsynets afgørelse til justitsministeriet, indhentede ministeriet en udtalelse af 8. marts 1982 fra tilsynet med udlændinge. Tilsynet redegjorde for sagen og anførte, at grundlaget for tilsynets afgørelse var, at B siden indrejsen den 4. november 1980 havde opholdt sig ulovligt i Danmark i tiden fra den 4. februar 1981 til den 11. december 1981 i alt 10 måneder og 7 dage. Tilsynet indstillede, at afgørelsen blev fastholdt. Tilsynet bemærkede, at tilsynet ville se velvilligt på en ansøgning om ophævelse af udvisningstilholdet indgivet til en dansk repræsentation i udlandet 1 år efter udsendelsen af Danmark under forudsætning af bl.a., at ægteskabet fortsat bestod.

I skrivelse af 16. marts 1982 tiltrådte justitsministeriet tilsynets afgørelse og orienterede i den forbindelse om tilsynets tilkendevise om 1 år efter udsendelsen at ville se velvilligt på en ansøgning fra B om ophævelse af udvisningstilholdet.

I klagen til mig anførte A, at det i den foreliggende sag var indiskutabelt, at B ulovligt havde opholdt sig her i landet, og at der således forelå en overtrædelse af udlændingeloven. A ville ikke bestride, at der forelå det fornøde juridiske grundlag for den truffe afgørelse, men det var hans opfattelse, at den truffe afgørelse ikke stod i rimeligt forhold til forseelsen, når hensyn tages til de familiemæssige, sociale og kulturelle omstændigheder i sagen.

Justitsministeriet anførte over for mig, at tilsynet med udlændinge på telefonisk forespørgsel havde henholdt sig til afgørelsen af 17. februar 1982, og at ministeriet for sit vedkommende kunne henholde sig til sin afgørelse af 16. marts 1982.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»På tidspunktet for (B's) indrejse her til landet i november 1980 havde ægteparret rådighed over en 1 værelses lejlighed med køkken og bebor fortsat denne lejlighed. Jeg har forstået, at den pågældende lejlighed på tidspunktet for (B's) indrejse, hvor

hun efter det oplyste ikke var gravid, opfyldte de boligmæssige krav, der stilles som betingelse for opnåelse af opholdstilladelse i et tilfælde som det foreliggende.

Jeg må således gå ud fra, at (B) på grundlag af de oplysninger, der forelå på tidspunktet for hendes indrejse i november 1980, opfyldte betingelserne for opnåelse af opholdstilladelse, såfremt hun havde indgivet ansøgning herom (sml. dog udlændingebekendtgørelsens § 46).

Ved min vurdering af sagen må jeg lægge til grund, at (B) ulovligt har opholdt sig her i landet i tiden fra den 4. februar til den 11. december 1981, idet hun har undladt at søge lovlig opholdstilladelse. Jeg må imidlertid også lægge til grund, at årsagen til, at hun undlod at søge opholdstilladelse, var, at det (med urette) var hendes opfattelse, at der også for meddelelse af opholdstilladelse uden samtidig arbejdstilladelse gjaldt et krav om, at ansøgerens ægtefælle havde haft ophold her i landet i et vist tidsrum, jfr. herved (B's) forklaring til politirapport af 12. februar 1982, optaget i anledning af hendes ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse her i landet.

Under disse omstændigheder og da humane hensyn – i hvert fald nu efter fællesbarnets fødsel i november 1981 – efter min opfattelse taler imod i det foreliggende tilfælde at udnytte den i udlændingelovens § 4, stk. 1, nr. 6, indeholdte hjemmel til at udvise (B) i anledning af den begåede – formelle – overtrædelse af udlændingelovgivningen, finder jeg at måtte henstille, at (B's) ansøgning af 11. december 1981 om meddelelse af opholdstilladelse tages op til fornyet overvejelse.

...«

I skrivelse af 22. april 1982 underrettede justitsministeriet mig om, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen havde ophævet det meddelte udvisningstilhold.

Jeg meddelte herefter justitsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

10-7. *Rettet henvendelse til justitsministeriet vedrørende spørgsmålet om tilbagekaldelse af en opholds- og arbejdstilladelse, der var meddelt en udlænding efter reglerne om familiesammenføring; tilbagekaldelsen var begrundet med, at den pågældende havde fortiet, at han kort efter havde indgået ægteskab i hjemlandet. (J. nr. 1982-588-613).*

Advokat A klagede for B over, at justitsministeriet havde tiltrådt, at hans klients opholds- og arbejdstilladelse skulle inddrages under henvisning til, at han havde opnået tilladelsen ved urigtige angivelser.

Det fremgik af sagen, at B, der var tyrkisk statsborger, indrejste i Danmark den 1. april 1979 og fik opholds- og arbejdstilladelse efter reglerne om familiesammenføring. Tilladelsen blev fornyet flere gange, bl.a. den 20. marts 1980, 28. januar 1981 og 6. april 1981, uden at B oplyste, at han den 2. januar 1980 havde indgået ægteskab i Tyrkiet.

Advokaten anførte, at B havde undladt at oplyse om sit tyrkiske ægteskab, fordi han af landsmænd havde fået oplyst, at han ville blive udvist af Danmark, hvis han fortalte, at han var blevet gift. Selv om det var vanskeligt for udenforstående at dokumentere tilsynets praksis i sådanne sager indtil begyndelsen af 1980, var det advokatens opfattelse, at afgørelsen i B's sag var i strid med tilsynets praksis, og advokaten henviste herved til en sag vedrørende C, som havde fået opholds- og arbejdstilladelse i Danmark efter reglerne om familiesammenføring og derefter indgået ægteskab, uden at dette havde påvirket hans opholds- og arbejdstilladelse i Danmark.

I anledning af klagen til mig henviste tilsynet med udlændinge i skrivelse af 8. juli 1982 til justitsministeriet til ministeriets påtegningsskrivelse af 19. maj 1980 til folketingets ombudsmand, hvori der blev redegjort for den praksis, der fremtidig agtedes fulgt i sager som den foreliggende. Også før begyndelsen af 1980 var tilsynets praksis således, at der almindeligvis blev stillet krav om ophold i Danmark i 1 år, forinden ægteskab blev indgået. B kunne således heller ikke efter den på tidspunktet for ægteskabets indgåelse gældende praksis have forventet, at opholdstilladelse i Danmark kunne bibeholdes, når han indgik ægteskab. Det fremgik af sagen, at B havde været fuldt bekendt med den administrative praksis, og at han bevidst afgav urigtige oplysninger i sine ansøgninger om opholds- og arbejdstilladelse.

Vedrørende C's sag bekræftede tilsynet, at han ikke fik sin opholds- og arbejdstilladelse i Danmark inddraget, efter at han i Tyrkiet havde indgået ægteskab. Det var imidlertid ikke muligt for tilsynet på det foreliggende grundlag at udtale sig om, hvorfor tilladelsen ikke blev inddraget i forbindelse med indgåelsen af ægteskab, hvilket formentlig burde have været sket. Tilsynet pegede dog på, at C allerede i forbindelse med sin indrejse havde oplyst, at han var ringforlovet, og at han i øvrigt – i modsætning til B – ikke over for tilsynet havde holdt sit ægteskab skjult for tilsynet.

I skrivelse af 14. juli 1982 til mig henviste justitsministeriet til tilsynets udtalelse og fastholdt sin afgørelse.

Jeg tilbagesendte sagen til justitsministeriet og anførte følgende:

» . . .

Jeg må forstå justitsministeriets afgørelse i sagen således, at ministeriet har lagt til grund, at (B) ikke var gift ved sin indrejse i Danmark, men at ministeriet – under hensyn til, at han havde indgået ægteskab den 2. januar 1980 og i sine efterfølgende ansøgninger af 20. marts 1980, 28. januar og 6. april 1981 om forlængelse af sin opholds- og arbejdstilladelse havde undladt at oplyse dette – har fastholdt, at hans tilladelse skulle inddrages i medfør af bekendtgørelsens § 36, stk. 1, nr. 1.

Jeg går ud fra, at justitsministeriet er enig i, at det ved afgørelsen af, om inddragelse efter den nævnte bestemmelse skal ske, må indgå som et væsentligt element, om tilladelsen – såfremt (B) allerede ved ansøgningen af 20. marts 1980 om forlængelse af tilladelsen havde oplyst, at han den 2. januar 1980 havde indgået ægteskab – var blevet inddraget.

Om dette spørgsmål har tilsynet med udlændinge i udtalelsen af 8. juli 1982 i anledning af klagen til mig anført, »at praksis også før begyndelsen af 1980 var således, at der almindeligvis blev stillet

krav om ophold i Danmark i 1 år, forinden ægteskab blev indgået«, og at (B) . . . således ej heller efter den på tidspunktet for ægteskabets indgåelse gældende praksis (kunne) have forventet, at opholdstilladelse i Danmark kunne bibeholdes, når han indgik ægteskab«. Tilsynet har videre henvist til en udtalelse, som justitsministeriet den 19. maj 1980 afgav i forbindelse med ombudsmandens behandling af en anden sag, og hvori ministeriet oplyste, at »efter fornyede overvejelser i forbindelse med de nævnte verserende sager agtes fremtidigt fulgt den praksis, at et »barns« indgåelse af ægteskab ikke skal have betydning for forlængelse af opholds- og arbejdstilladelse, hvis barnet ved ægteskabets indgåelse har haft opholdstilladelse her i landet i ca. 1 år«.

Justitsministeriets udtalelse af 19. maj 1980 til ombudsmanden var vedlagt et notat fra tilsynet med udlændinge vedrørende reglerne om meddelelse af opholds- og arbejdstilladelse til anden generationsindvandrere og deres pårørende. Jeg har gennemgået de i notatet nævnte sager og telefonisk indhentet yderligere oplysninger fra tilsynet med udlændinge og justitsministeriet om de af sagerne, der på tidspunktet for udarbejdelsen af notatet endnu ikke var afsluttet. Jeg har herved forstået, at der i ingen af de i notatet nævnte sager vedrørende »børn«, der – i lighed med (B) – havde indgået ægteskab inden 1 års ophold i Danmark, skete inddragelse af deres tilladelser, ligesom ægtefællerne (bortset fra et enkelt tilfælde, hvor ægtefællen forinden ægteskabets indgåelse var blevet udvist af Danmark) fik meddelt opholdstilladelse på grundlag af ægteskabet.

På denne baggrund finder jeg at måtte udbede mig nærmere oplysninger om, hvorvidt praksis på tidspunktet for (B's) ansøgning af 20. marts 1980 om forlængelse af den tidligere meddelte opholds- og arbejdstilladelse var af en sådan fasthed, at det må anses for overvejende sandsynligt, at ansøgningen var blevet afslået, dersom det havde været oplyst, at ansøgeren nu havde indgået ægteskab.

. . .«

Justitsministeriet forelagde sagen for tilsynet, der i skrivelse af 25. august 1982 til ministeriet anførte, at der efter tilsynets opfattelse på tidspunktet for B's ansøgning af 20. marts 1980 forelå en så fast praksis, at det måtte anses for overvejende sandsynligt, at ansøgningen var blevet afslået, hvis han havde oplyst, at han nu havde indgået ægteskab, og at B havde været bekendt med dette. I den forbindelse fremhævede tilsynet, at der ikke i 1980 var tale om en skærpelse af praksis, men tværtimod om en lempelse, jfr. ministeriets skrivelse af 19. maj 1980.

I skrivelse af 19. november 1982 til mig henviste justitsministeriet til tilsynets udtalelse af 25. august 1982 om praksis på tidspunktet for B's ansøgning af 20. marts 1980.

Efter en fornyet gennemgang af sagen ud fra en samlet vurdering af de nu foreliggende oplysninger, herunder oplysningerne vedrørende C, havde justitsministeriet imidlertid efter omstændighederne fundet det rettest, at B's opholds- og arbejdstilladelse ikke blev inddraget.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

10-8. *Tilsynet med udlændinges inddragelse af en opholds- og arbejdstilladelse i medfør af § 36, stk. 1, nr. 2, i udlændingebekendtgørelsen gav anledning til, at jeg over for justitsministeriet rejste spørgsmål om, hvorvidt den anførte hjemmel var korrekt, og hvorfor sagen havde fået et andet udfald og en anden behandling end en række andre tilsvarende sager.*

Efter at justitsministeriet havde genoptaget sagsbehandlingen og meddelt den pågældende opholds- og arbejdstilladelse, meddelte jeg ministeriet, at jeg herefter ikke fandt anledning til at tage stilling til, om den påklagede afgørelse kunne anses forenelig med forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsakter. (J. nr. 1981-1320-613).

Advokat A klagede for den tyrkiske statsborger B over, at justitsministeriet i skrivelse af 5. november 1981 tiltrådte en afgørelse af 28. juli 1981 fra tilsynet med udlændinge om at inddrage hendes opholds- og arbejdstilladelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B den 11. august 1980 gennem det kgl. danske konsulat i Flensburg ansøgte om opholds- og arbejdstilladelse med henblik på at tage fast ophold hos sine forældre, der var bosat i Danmark. I ansøgningen anførte hun, at hun var født den 30. april 1961.

I et notat af 20. august 1980, som var påhæftet ansøgningen, var det anført, at det fremgik af en fødselsattest, »som ligger i moderens sag«, at B er født den 30. april 1957.

I skrivelse af 15. september 1980 til det kgl. danske konsulat i Flensburg anførte tilsynet med udlændinge, at ansøgningen om opholdstilladelse ikke kunne imødekommes, »da den pågældende er født i 1957 og ikke i 1961«. Konsulatet i Flensburg underrettede herefter B om, at hendes ansøgning var blevet afslået.

Den 27. august 1980 ansøgte B gennem politiet i Odense om permanent opholds- og arbejdstilladelse. I en påtegning på ansøgningsskemaet anførte en medarbejder ved politiet i Odense, at B's »Nüfus« tilsyneladende var udstedt 4 år før hendes fødsel. Ansøgningsskemaet var i øvrigt vedlagt forskellige personlige dokumenter vedrørende B, herunder udskrift af en tyrkisk dom, hvoraf det fremgik, at B den 29. august 1979 havde fået ændret sit fødselsår fra 1957 til 1961.

Den 4. november 1980 imødekom tilsynet med udlændinge B's ansøgning og meddelte hende opholds- og arbejdstilladelse til den 4. november 1981.

Tilladelsen blev givet efter reglen i justitsministeriets bekendtgørelse nr. 196 af 23. maj 1980, § 25, stk. 1, nr. 3, hvorefter opholdstilladelse udstedes til »mindreårigt (udenlandsk) barn af en her fastboende dansk eller udenlandsk statsborger eller dennes ægtefælle, når barnet bor hos forældremyndighedens indehaver«.

Den 9. juli 1981 besluttede tilsynet med udlændinge at tilsige B og hendes forældre til afhøring på politigården i Odense, og denne afhøring fandt sted den 16. juli 1981. Afhøringen tog sigte på nærmere at afklare spørgsmålet om B's fødselsår.

I skrivelse af 28. juli 1981 til B inddrog tilsynet hendes opholds- og arbejdstilladelse. I skrivelsen anførte tilsynet bl.a. følgende:

»...

Det bemærkes, at inddragelsen er sket i henhold til justitsministeriets bekendtgørelse nr. 196 af 23. maj 1980, § 36, stk. 1, nr. 2, idet tilsynet betragter Dem som født den 30. april 1957 og ikke som tidligere oplyst den 30. april 1961. Derfor opfyldte De ved Deres indrejse ikke betingelserne vedrørende familiesammenføring.«

(Reglen i udlændingebekendtgørelsens § 36, stk. 1, har følgende indhold:

»En opholdstilladelse kan inddrages

1. når udlændingen på grund af sine personlige forhold kunne udvises, eller
2. når det i ansøgningen eller tilladelsen angivne grundlag for en tidsbegrænset opholdstilladelse ikke længere er til stede.«)

I skrivelse af 30. juli 1981 klagede B's advokat over tilsynets afgørelse til justitsministeriet, der indhentede en udtalelse af 11. august 1981 fra tilsynet med udlændinge.

I skrivelse af 5. november 1981 til B meddelte justitsministeriet, at ministeriet efter en gennemgang af sagen ikke fandt grundlag for at ændre tilsynets afgørelse.

Advokat A indgav herefter klage for B til mig.

Efter at have modtaget sagens akter fra justitsministeriet anførte jeg følgende i en skrivelse af 2. december 1981 til justitsministeriet:

» . . .

Den påklagede afgørelse er truffet i medfør af udlændingebekendtgørelsens § 36, stk. 1, nr. 2, og er begrundet med, at tilsynet betragter (B) som født den 30. april 1957 og ikke som tidligere oplyst den 30. april 1961. Det fremgår endvidere af tilsynets ovenfor nævnte udtalelse af 11. august 1981 til justitsministeriet, at tilsynets opfattelse vedrørende (B's) fødselsdata navnlig støtter sig på en udskrift af personregisteret i Alaca af 26. juni 1978 (og derudover på en familieattest af 3. august 1972).

Efter min gennemgang af sagen må jeg lægge til grund, at begge de nævnte attester forelå, da tilsynet den 4. november 1980 udstedte den nu inddragne opholds- og arbejdstilladelse. Jeg henviser i denne forbindelse navnlig til assistent . . . s påtegning på ansøgningsskemaet.

På denne baggrund finder jeg at måtte udbede mig en nærmere udtalelse om, hvorvidt den trufne afgørelse kan anses for hjemlet i bekendtgørelsens § 36, stk. 1, nr. 2. Jeg henviser i denne forbindelse til det, der er anført om bestemmelsens anvendelsesområde i betænkning om udlændingelovgivningen (nr. 882/1979, s. 95).

. . .«

I en udtalelse af 6. januar 1982 til mig anførte tilsynet med udlændinge bl.a. følgende:

» . . .

Tilsynet skal tilføje, at man siden 1978 har været opmærksom på, at der kunne rejses tvivl om nogle af de tyrkiske dommes bevisværdi.

I september 1978 besluttede tilsynet at lægge de tyrkiske domme til grund, medmindre de var åbenbart urigtige, eller det erkendtes, at dommene var urigtige. Indtil sidste halvår af 1981 vedrørte sagerne hovedsageligt alene børn i 14-15 års alderen, der øn-

skede deres alder ændret til 16 år for at opnå arbejdstilladelse.

I løbet af det sidste halvår 1980 ændrede ansøgningerne karakter, idet de nu kom fra tyrkiske statsborgere, der ønskede at indvandre til Danmark i medfør af familiesammenføringsreglen for børn under 18 år (udlændingebekendtgørelsens § 25, stk. 1, nr. 3). I det omfang dommene var urigtige, ville en anerkendelse indebære en omgåelse af indvanderstoppet.

Tilsynet besluttede i december 1980 efter vurdering af arten og omfanget af sagerne og den bevismæssige værdi af de tyrkiske domme at meddele afslag til en række ansøgere, efter at nærmere undersøgelse havde godtgjort, at dommene ikke kunne være rigtige.

Siden har ansøgningerne, hvori der forekom tyrkiske domme om aldersændringer, været underkastet en grundig undersøgelse.

Afgørelsen blev, efter at justitsministeriet havde tiltrådt tilsynets nye praksis, taget op til fornyet overvejelse bl.a. under hensyntagen til, at (B) ifølge personregisterudskriften af 26. juni 1978 i 1957 skal være registreret som født den 30. april 1957. Der måtte derfor enten være fejl ved personregisterudskriften eller ved den tyrkiske dom om aldersændring til 30. april 1961.

Afhøringerne af (B) og hendes familie-medlemmer sammenholdt med sagens øvrige oplysninger godtgjorde, at grundlaget for den tidligere meddelte tilladelse ikke var til stede. På grundlag af (B's) egen forklaring antager tilsynet, at hun må have været i ond tro med hensyn til den tyrkiske doms rigtighed, jfr. hendes forklaring om skolegangen.

For så vidt angår (B's) fysiognomi og ydre, der indgår som en præmis i dommen, bemærkes, at politiet ved afhøringen den 16. juli 1981 skønnede, at hun var cirka 25 år.

Grundlaget for tilladelsen var, at ansøgeren antoges at være mindreårigt barn af en her fastboende udlænding. Ved den nærmere undersøgelse viste det sig, at grundlaget var urigtigt.

Det er tilsynets opfattelse, at § 36, stk. 1, nr. 2, med rette er anvendt her, hvor det grundlag, som parten tilvebragte, var urigtigt, og hvor parten må antages at have haft kendskab til urigtigheden, således at inddragelse også kunne være sket efter § 36, stk. 1, nr. 1, jfr. udlændingelovens § 4, stk. 1, nr. 6.«

I en udtalelse af 5. februar 1982 til mig anførte justitsministeriet bl.a. følgende:

» . . .

1. Som det fremgår af klagerens ansøgning af 11. august 1980 om opholds- og arbejdstilladelse, oplyste hun at være født den 30. april 1961. Det fremgik imidlertid af to familieattester dateret den 3. august 1972, at klageren var født den 30. april 1957. Herefter meddelte tilsynet med udlændinge den 15. september 1980 gennem konsulatet i Flensborg afslag på ansøgningen.

Det må i den forbindelse understreges, at den af civilretten i Alaca, Tyrkiet, den 29. august 1979 afsagte dom vedrørende berigtigelse af klagerens fødselsdato ikke forelå for tilsynet med udlændinge, da man meddelte afslag på ansøgningen.

2. I en ansøgning, der den 14. oktober 1980 gennem politimesteren i Odense blev fremsendt til tilsynet med udlændinge, ansøgte klageren på ny om opholds- og arbejdstilladelse. Ansøgeren oplyste, at hun var født den 30. april 1961.

Ved behandlingen af denne ansøgning forelå for tilsynet ud over de tidligere nævnte familieattester et tyrkisk identitetsbevis (Nüfus) af 10. maj 1957 og en udskrift af personregisteret af 26. juni 1978. Af disse dokumenter fremgik det, at klageren var født den 30. april 1957, men således at det af identitetsbeviset fremgik, at fødselsdatoen var berigtiget til den 30. april 1961. Endvidere forelå den ovenfor nævnte dom vedrørende berigtigelse af fødselsdatoen. På denne baggrund meddelte tilsynet den 4. november 1980 klageren opholds- og arbejdstilladelse indtil den 4. november 1981 i henhold til bekendtgørelse nr. 196 af 23. maj 1980 om udlændinges adgang til og ophold i Danmark § 25, stk. 1, nr. 3.

3. Som det fremgår af foranstående udtalelse fra tilsynet med udlændinge besluttede tilsynet i december 1980 at meddele afslag til en række ansøgere, efter at det ved nærmere undersøgelse var godtgjort, at de tyrkiske domme om berigtigelse af fødselsdato ikke kunne være rigtige. Sidan har ansøgninger, hvori der forekom sådanne domme, været undergivet en grundig undersøgelse.

Herefter blev klagerens opholds- og arbejdstilladelse taget op til fornyet overvejelse. På grundlag af afhøringer af klageren og hendes familiemedlemmer og sagens øvrige

oplysninger fandtes det godtgjort, at den tidligere tilladelse var meddelt på et urigtigt grundlag. På baggrund af klagerens egen forklaring fandtes det endvidere at måtte lægges til grund, at det havde stået hende klart, at dommens angivelse af fødselsåret ikke var rigtig.

På det herefter foreliggende grundlag indtog tilsynet med udlændinge den 28. juli 1981 den meddelte tilladelse. Ved skrivelse af 5. november 1981 meddelte justitsministeriet klageren, at man ikke fandt grundlag for at ændre tilsynets afgørelse.

4. Efter justitsministeriets opfattelse må det på baggrund af afhøringen af klageren og hendes familiemedlemmer og sagens øvrige oplysninger lægges til grund, at klageren er født i 1957 og derfor ikke på tidspunktet for meddelelsen af opholdstilladelsen opfyldte betingelserne herfor, jfr. bekendtgørelsens § 25, stk. 1, nr. 3.

Særlig på baggrund af klagerens egen forklaring til politirapporten må det efter justitsministeriets opfattelse endvidere lægges til grund, at klageren har været bekendt med, at dommens angivelse af fødselsåret var urigtig.

Ved indgivelsen af ansøgningen af 14. oktober 1980 til politimesteren i Odense måtte det på baggrund af det tidligere afslag af 15. september 1980 fra konsulatet i Flensborg efter justitsministeriets opfattelse have stået klart for klageren, at de danske myndigheder tillagde ansøgerens biologiske alder afgørende betydning, ligesom det efter det oplyste må have været klart for hende, at den tyrkiske dom ikke fastslog hendes biologiske alder.

Det er således justitsministeriets opfattelse, at klageren uden at være i god tro har afgivet urigtige oplysninger om sin biologiske alder og derved har foranlediget, at opholds- og arbejdstilladelsen blev meddelt på et urigtigt grundlag.

Det er på baggrund af det anførte justitsministeriets opfattelse, at såvel de objektive som subjektive betingelser for at inddrage klagerens opholds- og arbejdstilladelse er til stede.

. . .«

I en skrivelse af 12. februar 1982 til justitsministeriet anførte jeg herefter følgende:

». . . jeg må forstå ministeriets foranstående udtalelse således, at den påklagede afgørelse må anses for truffet i medfør af udlændingebekendtgørelsens § 36, stk. 1, nr. 1, jfr. udlændingelovens § 4, stk. 1, nr. 6, og ikke som anført i tilsynet med udlændinges afgørelse af 28. juli 1981 i medfør af udlændingebekendtgørelsens § 36, stk. 1, nr. 2.

Til brug for min vurdering af sagen finder jeg herefter at måtte udbede mig en supplerende udtalelse om sagen, jfr. nærmere nedenfor.

Som det fremgår af tilsynet med udlændinges udtalelse af 6. januar 1982 – og som jeg i øvrigt er bekendt med fra min behandling af andre lignende sager – modtog tilsynet i sidste halvår af 1980 en række ansøgninger om opholdstilladelse fra tyrkiske statsborgere, der ved tyrkisk dom havde fået ændret deres fødselsdato, således at de – hvis dommen blev lagt til grund – måtte anses for yngre end oprindeligt antaget.

Det fremgår endvidere af tilsynets udtalelse af 15. januar 1981 til justitsministeriet, at der på dette tidspunkt verserede godt 25 sager vedrørende ansøgninger fra tyrkiske statsborgere, der ved dom havde fået nedsat deres alder. Som bekendt har to af disse sager fra andet halvår 1980 været forelagt for folketingets ombudsmand.

I disse sager havde de pågældende indgivet ansøgning om opholdstilladelse henholdsvis den 30. juli og den 14. oktober 1980. De var begge blevet afhørt af politiet (henholdsvis den 10. oktober og den 15. december 1980) med henblik på en afklaring af, hvilken fødselsdato der kunne lægges til grund for afgørelse af deres ansøgning om opholdstilladelse. I begge sager afslog tilsynet med udlændinge (henholdsvis den 17. december 1980 og den 20. februar 1981) at meddele opholdstilladelse. Fra behandlingen af disse sager er jeg endvidere bekendt med justitsministeriets sag . . . , hvor den pågældende også fik afslag på sin ansøgning om opholdstilladelse, og hvor sagen i øvrigt blev behandlet på tilsvarende måde som de to lige nævnte sager.

Jeg går ud fra, at de øvrige ca. 25 sager har fået en nogenlunde tilsvarende be-

handling, men udbeder mig gerne nærmere oplysninger herom.

I den foreliggende sag modtog tilsynet med udlændinge den 15. oktober 1980 gennem politiet i Odense (B's) ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse. Sagen tilhørte den kategori af sager fra andet halvår 1980, hvor tilsynet fandt det betænkeligt uden videre at lægge tyrkiske domme til grund ved vurderingen af, om den pågældende udlænding opfyldte de aldersmæssige betingelser for familiesammenføring. Ansøgningen og det tilvejebragte materiale indeholdt i øvrigt oplysninger, der var indbyrdes modstridende, jfr. herved assistent . . . s påtegning på ansøgningskemaet af 27. august 1980.

På grundlag af det tilvejebragte materiale meddelte tilsynet den 4. november 1980 (B) opholds- og arbejdstilladelse.

På denne baggrund finder jeg at måtte udbede mig nærmere oplysninger om grunden til, at denne sag – så vidt jeg forstår – dels fik et andet udfald, dels blev behandlet anderledes end de øvrige tilsvarende sager. Jeg sigter herved navnlig til begrundelsen for, at tilsynet ikke forud for sin imødekommelse af ansøgningen i den foreliggende sag fandt det nødvendigt at søge tilvejebragt yderligere oplysninger (f. eks. gennem en afhøring af (B) og hendes familie) med henblik på en afklaring af, hvilken bevismæssig værdi der kunne tillægges den tyrkiske dom, eller tog forbehold med henblik på en nærmere undersøgelse af ansøgerens alder.

. . . «

I en udtalelse af 9. juli 1982 til mig anførte tilsynet med udlændinge bl. a. følgende:

». . .

Indledningsvis bemærkes, at det har beroet på en misforståelse, når tilsynet tidligere har oplyst, at der *den 15.1.1981* verserede 25 ansøgninger fra tyrkiske statsborgere, der ved dom havde fået nedsat deres alder. Det rette tal er 10 sager. Der henvises til vedlagte notits af 29.4.1982 og vedlagte oversigt over sagerne af 24.6.1982. Tilsynet kan således bekræfte den opfattelse af den normale sagsbehandling af disse sager i sidste halvår af 1980, som folketingets ombudsmand har givet udtryk for i skrivelse af 12.2.1982.

De spørgsmål, som folketingets ombudsmand har rejst i næstsidste afsnit i ovennævnte skrivelse, har været forelagt for den sagsbehandler, der den 4.11.1980 resolverede i sagen. Han kan ikke nu – ca. 1½ år efter – i detaljer erindre, på hvilken baggrund han gav den nævnte tilladelse.

Han var dengang dog af den opfattelse, at man ikke på forhånd kunne afvise aldersændringsdommen, men at der måtte ske yderligere undersøgelser i sagen. Han gav derfor tilladelsen, men lod sagen gå videre til yderligere efterforskning. Dette bekræftes af påtegningen på ansøgningsskemaet. Han erkender, at han i dag ikke ville have givet tilladelsen på det da foreliggende grundlag.

Tilsynet må på denne baggrund beklage, at sagen er blevet behandlet anderledes end de øvrige tilsvarende sager, hvilket *under andre omstændigheder* kunne føre til, at tilladelsen måtte forlænges under hensyn til, at der var givet pågældende grund til at antage, at aldersændringsdommen var blevet godtaget.

Som nævnt i tidligere skrivelser er det imidlertid tilsynets opfattelse, at pågældende ud fra registreringstidspunktet anført på familieattesten og ud fra hendes egne forklaringer om sin skolegang ved ansøgningens indgivelse har været i ond tro, hvorfor der ikke er grund til at tage hensyn til hendes forventninger ud fra den givne tilladelse.

Efter tilsynets opfattelse bør hun således

behandles som de øvrige ansøgere, hvis sager var verserende på det pågældende tidspunkt, hvorfor man uanset den beklagelige ekspeditions gang fortsat skal henstille, at afgørelsen fastholdes.

...«

I en udtalelse af 24. august 1982 til mig orienterede justitsministeriet mig om, at ministeriet i en samtidig skrivelse til advokat A havde meddelt, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen fortsat ikke fandt grundlag for at kritisere det af tilsynet udøvede skøn, der lå til grund for afgørelsen af 28. juli 1981. Ministeriet fandt imidlertid efter en vurdering af samtlige nu foreliggende omstændigheder, herunder navnlig sagsbehandlingstiden og varigheden af B's ophold her i landet samt tilpasning til danske forhold, ikke fuldt tilstrækkelig anledning til at bringe B's ophold i Danmark til ophør.

I en skrivelse af 7. september 1982 meddelte jeg justitsministeriet, at jeg, under hensyn til at der nu ville blive meddelt B opholds- og arbejdstilladelse her i landet, herefter ikke fandt anledning til at tage stilling til, om den påklagede afgørelse kunne anses for forenelig med forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsakter, og at jeg ikke foretog videre i sagen.

10-9. *Et statsamt havde afslået en ansøgning fra en fader om samkvemsret med sit barn. Efter klage fra faderen traf justitsministeriet afgørelse om at tillægge faderen samkvemsret uden forinden at underrette moderen om, at faderen havde indgivet klage til ministeriet. Efter anmodning fra moderen genoptog justitsministeriet behandlingen af sagen.*

Kritiseret, at ministeriet afslag at imødekomme en anmodning fra moderen om at tillægge genoptagelsen opsættende virkning for samkvemsrettens udøvelse uden samtidig at præcisere, hvad dette nærmere indebar. (J. nr. 1982-97-63).

I en skrivelse af 7. oktober 1982 skrev jeg således til advokat A:

»Den 26. januar 1981 meddelte Viborg statsamt (F), at amtet ikke for tiden fandt grundlag for at imødekomme hans ansøgning om ret til personligt samkvem med sønnen

(B), der er født i hans ægteskab med Deres klient, (M). Efter at barnets fader havde påklaget denne afgørelse til justitsministeriet, meddelte justitsministeriet i skrivelse af 20. maj 1981 faderen og Deres klient, at justitsministeriet fandt det rettest, at der tillagdes

faderen samkvemsret med sønnen » . . . et par timer om måneden efter amtets nærmere bestemmelse«.

Da Deres klient ikke var blevet orienteret om, at amtets afgørelse var påklaget til justitsministeriet og således ikke havde haft mulighed for at varetage sine interesser under klagesagens behandling, rettede De den 1. juni 1981 telefonisk henvendelse herom til justitsministeriet, og ministeriet gav under telefonsamtalen tilsagn om at genoptage sagens behandling. Efter en fornyet gennemgang af sagen meddelte justitsministeriet Dem herefter i skrivelse af 20. oktober 1981, at ministeriet måtte fastholde sin afgørelse af 20. maj 1981.

I skrivelse af 28. juli 1981 klagede De til mig over, at justitsministeriet under en telefonsamtale med Dem den 23. juni 1981 havde meddelt, at ministeriet ikke fandt grundlag for at tillægge genoptagelsen af sagens behandling opsættende virkning (således at der ikke, før der på ny var truffet afgørelse i sagen, af amtet ville blive truffet nærmere bestemmelse om faderens samkvemsret).

I skrivelse af 22. januar 1982 klagede De endvidere til mig over den afgørelse, som justitsministeriet havde truffet vedrørende sagens realitet i skrivelsen af 20. oktober 1981.

. . .

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at (M) og (F) indgik ægteskab den 9. juli 1976. I ægteskabet er der et fællesbarn, (B), der er født den 10. april 1979.

Den 11. maj 1979 flyttede (M) fra ægtefællernes fælles lejlighed i Brabrand til sin moder i Silkeborg på grund af (F's) trusler mod hende og (B). Den 8. juli 1979 flyttede (M) til Viborg, hvor hun pr. 1. august 1979 havde fået arbejde.

(M) og (F) havde aftalt, at (F) måtte besøge (B) engang imellem, hvilket han gjorde 4-5 gange indtil december 1979.

. . .

Den 6. juni 1980 blev ægtefællerne separeret ved dom bl.a. på vilkår, at forældremyndigheden over (B) tilfaldt (M).

I skrivelse af 16. juni 1980 indgav (F's) advokat en ansøgning til Viborg amt om samkvemsret. Advokaten henviste bl.a. til, at det ikke havde været muligt for (F) at se (B), da (M) modsatte sig samkvem, og (F) havde fået polititilhold om ikke at opsøge hende.

Amtet gjorde (M) bekendt med (F's) ansøgning om samkvemsret med (B), og i den anledning meddelte De som advokat for (M) i skrivelse af 26. august 1980 amtet, at (M) ikke frivilligt ville gå med til, at (F) fik samkvem med (B).

. . .

I skrivelse af 26. januar 1981 meddelte Viborg amt (F's) advokat, at amtet efter at have foretaget en undersøgelse i sagen ikke for tiden havde fundet grundlag for at imødekomme ansøgningen om fastsættelse af samkvemsret for (F) med (B). Det var bl.a. oplyst, at (F) den 19. januar 1981 var blevet idømt 1½ års fængsel. . .

I skrivelse af 16. marts 1981 klagede (F's) advokat til justitsministeriet over amtets afgørelse. Advokaten henviste til sine tidligere skrivelser i sagen.

I anledning af klagen indhentede justitsministeriet en udtalelse af 27. marts 1981 fra Viborg amt, der henholdt sig til den trufne afgørelse. Amtet sendte justitsministeriet sagens akter.

Fra statsfængslet i Møgelkær, hvor (F) udstod sin fængselsstraf, indhentede justitsministeriet den 6. maj 1981 telefoniske oplysninger om, at (F) i almindelighed havde orlovsudgang hver 3. week-end.

I skrivelse af 20. maj 1981 til Viborg amt meddelte justitsministeriet, at ministeriet efter en gennemgang af sagen fandt det rettest, »at der tillægges (F) samkvemsret med barnet et par timer om måneden efter amtets nærmere bestemmelse«.

(F) og (M) modtog genparter af skrivelsen til amtet.

I skrivelsen af 27. maj 1981 anmodede Viborg amt (F's) advokat om forslag til »hvornår, og hvor den tillagte samkvemsret skal udøves«.

I et telefonnotat af 1. juni 1981, der er udarbejdet af justitsministeriet, er anført følgende:

»D.d. bekræftet over for (M's) advokat (A), at justitsministeriet beklageligvis ikke havde underrettet (M) om barnefaderens klage over Viborg statsamts afgørelse af 26. januar 1981 i samkvemsretssagen. Meddelt, at justitsministeriet derfor ville gennemgå sagen på ny, og anmode om moderens bemærkninger til sagen. Advokaten ønskede først akindsigt i sagen.«

Den 2. juni 1981 anmodede justitsministeriet telefonisk Viborg amt om udlån af sagens akter, og ministeriet modtog akterne med amtets skrivelse af 3. juni 1981.

Med skrivelse af 10. juni 1981 sendte justitsministeriet Dem samkvemsretssagens akter til gennemsyn. Ministeriet anmodede om, at akterne blev tilbagesendt inden 10 dage med Deres eventuelle bemærkninger.

I skrivelse af 19. juni 1981 meddelte (F's) advokat Viborg amt, at (F) foreslog, at samkvemsretten blev udøvet 3 timer den sidste søndag eftermiddag i hver måned.

...

Den 23. juni 1981 anmodede (M) telefonisk justitsministeriet om, at samkvemsretten under justitsministeriets fornyede gennemgang af sagen måtte blive suspenderet. Samme dag meddelte justitsministeriet telefonisk Dem, at ministeriet »efter de foreliggende oplysninger ikke finder grundlag for at tillægge den fornyede gennemgang af sagen opsættende virkning«. (Justitsministeriets notat om telefonsamtalen).

I skrivelse af 24. juni 1981 anmodede De politimesteren i Viborg om at foranledige fremskaffet en politirapport fra december 1979, der havde dannet grundlag for, at (F) fik meddelt advarslen efter straffelovens § 265 om ikke at opsøge (M) – med henblik på forelæggelse af denne rapport for justitsministeriet.

I en skrivelse af samme dag anmodede De socialforvaltningen i Århus om aktindsigt i (F's) sag under henvisning til, at der ifølge (M's) oplysninger for ca. 2 år siden havde været en del episoder af voldelig karakter, herunder trusler fra (F). Materialet ønskede De tilsendt med henblik på at kunne forelægge det for justitsministeriet.

Samme dag anerkendte De endvidere over for justitsministeriet at have modtaget sagens akter. De underrettede samtidig justitsministeriet om Deres bestræbelser på at søge sagen yderligere belyst, og De anførte, at De ville vende tilbage til sagen, når De havde modtaget det yderligere materiale.

Med skrivelse af 8. juli 1981 sendte Viborg statsamt justitsministeriet (F's) advokats skrivelse af 19. juni 1981 med forslag om, hvorledes samkvemsretten kunne udøves.

I skrivelse af 28. juli 1981 klagede De som nævnt til mig over justitsministeriets afgørelse om ikke at lade ministeriets fornyede be-

handling af sagen få opsættende virkning for samkvemsretsafgørelsen. De anførte, at (M) følte sig meget dårligt behandlet i sagen, fordi hun intet havde fået at vide om, at (F) havde klaget til justitsministeriet over amtets afgørelse, før meddelelse om justitsministeriets afgørelse om samkvemsret forelå.

Samme dag (d.v.s. den 28. juli 1981) returnerede De sagens akter til justitsministeriet. Endvidere sendte De justitsministeriet kopier af Deres skrivelser af 24. juni 1981 til henholdsvis politimesteren i Viborg og social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune samt af Deres samtidige skrivelse til mig.

Med skrivelse af 20. august 1981 sendte De justitsministeriet kopi af journalark for perioden fra den 10. juli til den 24. oktober 1979 fra social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune vedrørende (F). De anmodede justitsministeriet om at indhente samtlige journalark fra social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune vedrørende (F), (som De ikke havde kunnet få udleveret fra forvaltningen, da (M) ikke var part i sagen).

...

På baggrund af de herefter foreliggende oplysninger anmodede De justitsministeriet om at ophæve den tidligere truffe afgørelse om at tillægge (F) samkvemsret.

Med skrivelse af 10. september 1981 sendte (F's) advokat justitsministeriet en erklæring fra statsfængslet Møgelkær om (F's) planer ved løsladelsen. . .

Den 29. september 1981 modtog justitsministeriet – efter telefonisk anmodning til politimesteren i Viborg – politirapporter, døgnrapporter og udskrift af tilholdsprotokollen fra politimesteren i Århus vedrørende (F's) trusler m.v. over for (M) og vedrørende den advarsel, der i den anledning var meddelt (F) den 14. januar 1980 i medfør af straffelovens § 265. . .

Med skrivelse af 5. oktober 1981 fra social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune modtog justitsministeriet akterne i (F's) sag i socialforvaltningen. . .

I skrivelse af 20. oktober 1981 meddelte justitsministeriet (M), at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen måtte fastholde den truffe afgørelse om at tillægge (F) samkvemsret med (B). Justitsministeriet havde samme dag sendt sagen til Viborg statsamt til afgørelse i 1. instans vedrørende spørgsmålet om deponering af (F's) rejsedokument under

samkvemsrettens udøvelse. I skrivelsen tilføje justitsministeriet i øvrigt, at »justitsministeriets afgørelse af 20. maj 1981 fejlagtigt blev truffet, uden at der var givet Dem lejlighed til at fremkomme med Deres bemærkninger til sagen. Justitsministeriet beklager denne skete fejltagelse.«

Den 29. januar 1982 traf Viborg statsamt herefter afgørelse om omfanget af (F's) ret til samkvem med (B).

...

I skrivelse af 4. februar 1982 klagede De over denne afgørelse til justitsministeriet, og i skrivelse af 16. februar 1982 til Viborg statsamt anmodede De om, at samkvemsretten blev ophævet, eller i hvert fald blev suspenderet for en periode. Den 26. februar 1982 anmodede justitsministeriet amtet om at træffe ny afgørelse i sagen.

I Deres skrivelse af 28. juli 1981 til mig anførte De bl.a. følgende til støtte for, at genoptagelsen af sagen burde tillægges opsættende virkning:

»...

Det er naturligvis klart, at der kan forekomme ekspeditionsfejl, og det er også en selvfølgelig ting, at min klient er indforstået med dette.

Men min klient er af den overbevisning, at såfremt en sådan ekspeditionsfejl sker, må den rettes op, ved at man begynder sagsbehandlingen påny, og ikke – såfremt fogden ikke f.eks. ville udsætte samkvemssagen – derved kunne risikere, at man fik påbegyndt en samkvemsret med et så lille barn, der alligevel ikke skulle etableres, når de yderligere oplysninger forelå i sagen.

Jeg har lånt akterne i justitsministeriet, og jeg er i øjeblikket ved at indhente de yderligere oplysninger fra Århus kommune og Århus politi, men har endnu ikke fået fremskaffet disse.

...

I den forbindelse gør jeg opmærksom på, at det, jeg søger at fremskaffe og dokumentere, er *trusler på livet og trusler om at fjerne barnet fra landet.*«

I en udtalelse af 20. oktober 1981 til mig henholdt justitsministeriet sig til sin afgørelse af 23. juni 1981, således som den fremgår af telefonnotatet af samme dato.

I skrivelse af 22. januar 1982 klagede De som nævnt til mig over den fornyede afgørel-

se, som justitsministeriet havde truffet i sagen.

I den anledning anmodede jeg i skrivelse af 8. februar 1982 justitsministeriet om en udtalelse vedrørende klagen over afgørelsen. Jeg anmodede i den forbindelse justitsministeriet om nærmere at redegøre for, hvilke forhold justitsministeriet havde lagt vægt på ved afgørelsen af 23. juni 1981 om ikke at tillægge den fornyede behandling af sagen opsættende virkning, herunder hvilken retlig betydning ministeriet tillagde det forhold, at der ved en fejl ikke var blevet givet Dem/(M) mulighed for forudgående kontradiktion.

I en udtalelse af 21. april 1982 anførte justitsministeriet følgende:

»...

Justitsministeriet har ved sin afgørelse af 23. juni 1981, hvorefter man ikke fandt grundlag for at lade samkvemsrettens udøvelse udsætte, indtil man på ny traf afgørelse i sagen, blandt andet lagt vægt på, at barnet er født i ægteskab, at faderen også efter samlivsophævelsen havde haft kontakt med barnet, og at der iøvrigt ikke forelå forhold, herunder oplysningerne om faderens alkoholproblem og kriminalitet, der af hensyn til barnets tarv kunne begrunde en fuldstændig ophævelse af samkvemsretten, jvf. § 27, stk. 3, i myndighedsloven.

Da moderen under statsamtets behandling af faderens ansøgning om samkvemsret med sønnen har haft lejlighed til at udtale sig om de af faderen afgivne oplysninger, har justitsministeriet ved afgørelsen den 23. juni 1981 ikke fundet, at den manglende varsling af moderen i forbindelse med justitsministeriets afgørelse af 20. maj 1981 kunne tillægges væsentlig betydning ved sagens afgørelse.«

Justitsministeriet henviste til, at ministeriet havde anmodet Viborg statsamt om at træffe en ny afgørelse i 1. instans under henvisning til de nu foreliggende oplysninger.

Jeg skal herefter udtale følgende:

1. *Klagen over, at der ikke blev tillagt genoptagelsen af sagens behandling i justitsministeriet opsættende virkning.*

Jeg er enig med justitsministeriet i, at det er beklageligt, at ministeriets afgørelse af 20. maj 1981 blev truffet, uden at der forinden var blevet givet (M) (Dem) lejlighed til at udtale sig i sagen.

Det fremgår af sagen, at Viborg statsamt først med skrivelse af 29. januar 1982 traf bestemmelse om omfanget af (F's) ret til personligt samkvem med (B) i henhold til justitsministeriets afgørelse af (20. maj og) 20. oktober 1981. Da der således på tidspunktet for justitsministeriets fornyede afgørelse i sagen endnu ikke var taget skridt til at effektuere justitsministeriets afgørelse i skrivelsen af 20. maj 1981, fandt jeg at burde søge afklaret, hvad der nærmere lå i justitsministeriets udtalelse til mig i skrivelsen af 20. oktober 1981, hvorefter justitsministeriet kunne henholde sig bl.a. til sin afgørelse af 23. juni 1981 om ikke at tillægge genoptagelsen af sagens behandling opsættende virkning.

Under en drøftelse, der fandt sted den 17. august 1982, har justitsministeriet herefter oplyst, at justitsministeriet måtte gå ud fra, at statsamtet – da amtet kort efter meddelelsen om justitsministeriets afgørelse af 20. maj 1981 blev orienteret om, at ministeriet havde besluttet at genoptage sagens behandling og til brug herfor på ny havde rekvireret sagens akter – ville stille udfærdigelsen af en samkvemsresolution på grundlag af denne afgørelse i bero indtil videre. Dette blev i øvrigt bekræftet ved amtets fremsendelse af (F's) advokats skrivelse af 19. juni 1981 til amtet med faderens forslag om, hvorledes samkvemsretten kunne udøves. På tidspunktet for telefonsamtalen den 23. juni 1981 med Dem var justitsministeriet ikke i besiddelse af sagens akter, idet disse var udlånt til Dem med ministeriets skrivelse af 10. juni 1981. Justitsministeriet fandt derfor ikke på dette tidspunkt at burde give tilsagn om, at udøvelsen af samkvemsretten ville blive udsat, indtil man på ny traf afgørelse i sagen, idet en stillingtagen hertil principielt måtte bero på en vurdering af, om den manglende varsling af Deres klient havde haft reel betydning for den trufne afgørelse, ligesom det i øvrigt måtte komme i betragtning, hvor lang tid der måtte forventes at medgå til en fornyet behandling af sagen.

Dette standpunkt kan for så vidt ikke give mig anledning til bemærkning.

Det ville imidlertid efter min opfattelse i så fald have været ønskeligt, om justitsministeriet under telefonsamtalen den 23.

juni 1981 havde givet Dem en mere udførlig orientering om sit standpunkt, og justitsministeriet burde i hvert fald på eget initiativ have givet Dem en sådan orientering i anledning af Deres skrivelse af 28. juli 1981, hvormed De bl.a. sendte justitsministeriet en kopi af Deres klage af samme dato til mig.

På baggrund af sagens forløb, herunder at De ikke ved Deres foregående henvendelser til justitsministeriet fik en fyldestgørende orientering, må jeg i øvrigt finde det beklageligt, at justitsministeriet ikke i det mindste, så snart forudsætningerne herfor var til stede, udtrykkeligt over for Dem tog stilling til, om man ville anmode Viborg statsamt om at udfærdige samkvemsretsresolution på grundlag af ministeriets afgørelse i skrivelsen af 20. maj 1981.

Jeg har gjort justitsministeriet bekendt med min opfattelse.

2) *Justitsministeriets afgørelse af 20. maj 1981, fastholdt ved skrivelsen af 20. oktober 1981, om at tillægge (F) samkvemsret et par timer om måneden.*

Viborg statsamt har den 16. juni 1982 telefonisk oplyst over for en af mine medarbejdere, at statsamtet har fundet at burde søge sagen yderligere oplyst – før en ny 1. instans afgørelse træffes – ved at iværksætte en børnepsykiatrisk undersøgelse (af begge forældre og (B)). Statsamtet har ikke fundet at have tilstrækkeligt grundlag for at suspendere samkvemsretten, indtil den børnepsykiatriske erklæring foreligger, men (F) har den 29. april 1982 over for statsamtet indvilget i at afvente undersøgelsens resultat, før han benytter sig af samkvemsretten. (F) har herved forudsat, at et resultat kunne foreligge inden for rimelig tid. Børnepsykiatrisk afdeling i Viborg har i skrivelse af 25. maj 1982 meddelt statsamtet, at der er 6 måneders ventetid for børnepsykiatriske undersøgelser.

Statsamtet har den 18. august 1982 telefonisk oplyst over for mig, at den børnepsykiatriske undersøgelse (jfr. ovenfor) endnu ikke er påbegyndt, og at (F) – så vidt det vides – fortsat er indstillet på at afvente undersøgelsens resultat, før han kræver samkvemsret.

Under hensyn til det nu oplyste om, at Viborg statsamt vil træffe en fornyet afgørelse om (F's) adgang til samkvem med

(B), at statsamtets fornyede afgørelse vil blive truffet på et yderligere oplysningsgrundlag, herunder særligt en børnepsykiatrisk erklæring, og at (F) efter det oplyste har indvilget i ikke at se (B), før resultatet af den børnepsykiatriske undersøgelse foreligger, har jeg ikke fundet at have tilstrækkeligt grundlag for nu at tage stilling til justitsministeriets afgørelse om samkvemsretten.

| ...«

Jeg bad Viborg statsamt om at underrette mig om, hvad der videre skete i sagen.

I skrivelse af 4. maj 1983 underrettede Viborg statsamt mig om, at statsamtet efter en i sagen foretaget undersøgelse – herunder indhentelse af en børnepsykiatrisk erklæring – indtil videre havde ophævet F's samkvemsret med sønnen B.

10-10. *I en sag om udvisning efter strafudståelse af en kvindelig thailandsk statsborger, der opholdt sig her i landet med sine to mindreårige børn, henstillet til justitsministeriet, at der blev taget kontakt med det lokale børne- og ungdomsnævn med henblik på, at der – inden udvisningen eventuelt blev effektueret – blev søgt skabt klarhed over børnenes forhold i forbindelse med udvisningen. (J. nr. 1982-260-613).*

A og senere hendes advokat klagede til mig over, at justitsministeriet havde tiltrådt en afgørelse, der var truffet af rigspolitechefen, tilsynet med udlændinge, og hvorefter hun skulle udvises for bestandig efter endt strafudståelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A, som er født i 1946, og som er thailandsk statsborger, var i Danmark på et ferieophold i 1969. Hun indrejste igen til Danmark den 5. maj 1971 med opholdstilladelse udstedt via ambassaden i Bangkok gældende indtil den 15. juni 1972. Tilladelsen var senere løbende blevet forlænget, senest den 6. august 1975, da A fik udstedt tidsubegrænset opholds- og arbejdstilladelse.

Ved østre landsrets ankedom af 3. juni 1981 blev A idømt fængsel i 3 år og 6 måneder for overtrædelse af straffelovens § 191, jfr. lov om euforiserende stoffer, jfr. til dels straffelovens § 21, ved i 1979 sammen med andre at have forsøgt at udsugle ca. 4,5 kg heroin til Holland og udsuglet ca. 2,64 kg heroin til Belgien samt for salg af heroin her i landet til et beløb af 80.000 kr.

Til brug for afgørelsen af spørgsmålet om A's eventuelle udvisning fra Danmark efter strafudståelse blev hun den 6. august 1981 afhørt til politirapport. A forklarede, at hun fra 1971 til 1979 samlevede her i landet med en thailandsk statsborger, der imidlertid i 1979 forlod landet – angiveligt fordi han var

eftersøgt af politiet. A havde ingen kontakt med den tidligere samlever, med hvem hun havde 2 børn, som hun alene havde forældremyndigheden over: drengen B, der var født den 20. januar 1977, og pigen C, der var født den 28. december 1978. De var begge thailandske statsborgere.

B og C blev den 23. oktober 1980 (datoen for byrettens dom) af social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune anbragt på en børne- og ungdomspension. Anbringelsen skete efter bistandslovens § 33 med A's samtykke.

Den 17. august 1981 traf tilsynet med udlændinge beslutning om, at A skulle udvises af landet efter endt strafudståelse.

Udvisningsbeslutningen blev truffet i henhold til udlændingelovens § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2, stk. 1, nr. 5 og 6. Der blev samtidig meddelt A tilhold efter lovens § 5 om ikke på ny at indfinde sig her i landet. Ved forkyndelsen samme dag af tilsynets udvisningsbeslutning erklærede A, at hun ønskede at påklage afgørelsen til justitsministeriet.

I skrivelse af 18. august 1981 klagede A til justitsministeren over den truffede afgørelse.

Justitsministeriet indhentede en udtalelse af 8. oktober 1981 fra tilsynet med udlændinge, der redegjorde nærmere for A's ophold i Danmark. Tilsynet oplyste, at A havde fire ældre søskende, der alle var gift og bosat i

Bangkok. A ville imidlertid ikke til Thailand, hvis hun blev udvist.

I skrivelsen af 2. november 1981 meddelte justitsministeriet A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre tilsynets afgørelse. Ministeriet pålagde A at udrejse af landet på løsladelsesdagen. Hvis A ønskede at udrejse til et andet land end Thailand, henviste justitsministeriet hende til – gennem kriminalforsorgen – at indgive ansøgning om opholdstilladelse i det pågældende land.

Efter det oplyste havde A udtrykt ønske om at få ophold i Frankrig eller England, men tilladelse hertil var ikke opnået, allerede fordi den thailandske ambassade i Danmark havde nægtet at give den fornødne forlængelse af hendes pas og udstede pas til B og C.

I skrivelsen af 16. februar 1982 til mig, hvorved A klagede over justitsministeriets afgørelse i skrivelsen af 2. november 1981, anførte hun, at hun ikke kunne forestille sig, hvorledes hun og børnene skulle kunne klare sig i et andet land. Thailand kunne A ikke vende tilbage til, »da jeg har fået trusler fra folk, som har været involveret i vores sag«.

I udtalelsen af 26. marts 1982 oplyste justitsministeriet, at tilsynet med udlændinge telefonisk havde meddelt ministeriet, at tilsynet henholdt sig til sin afgørelse. Justitsministeriet henholdt sig til sin afgørelse af 2. november 1981.

I skrivelse af 18. maj 1982 ansøgte socialcentret tilsynet med udlændinge om opholdstilladelse for B og C ved A's udvisning efter endt strafudståelse. Socialcentret oplyste, at opholdstilladelse primært ønskedes med henblik på familieplejebringelse og senere adoption, sekundært under midlertidigt ophold, medens A søgte at etablere sig i tredie land.

I skrivelse af 18. juni 1982 meddelte tilsynet med udlændinge socialcentret, at

»... tilsynet er indstillet på at meddele de pågældende opholdstilladelse til plejeophold med henblik på adoption, såfremt der foreligger samtykke til adoptionen fra børnenes biologiske moder.

Tilsynet finder derimod ikke grundlag for at meddele børnene opholdstilladelse med henblik på midlertidigt ophold, mens børnenes moder etablerer sig i 3. land, medmindre socialforvaltningen på forhånd kan give tilsagn om, at børnene vil blive hjemgivet til

den biologiske moder, når denne fremsætter ønske herom.

...«

Social- og sundhedsforvaltningen i København, bistandsafdelingen, klagede i skrivelse af 7. september 1982 til justitsministeriet over tilsynets afgørelse. Bistandsafdelingen anførte, at afdelingen ikke fandt det rimeligt, at tilsynet havde stillet som vilkår for en tilladelse til midlertidig opholdstilladelse, at socialforvaltningen på forhånd fraskrev sig sin forpligtelse efter bistandslovens § 123 til at vurdere, om hjemgivelse i givet fald ville være i strid med B's og C's velfærd. Afdelingen anførte herved følgende:

»...«

Et forhåndstilsagn som det, tilsynet med udlændinge beder om, ville betyde, at socialforvaltningen på forhånd skulle erklære, at bistandslovens afsnit VIII sættes ud af kraft i denne sag. Et sådant tilsagn må efter socialforvaltningens opfattelse vurderes som lovstridigt, og socialforvaltningen er derfor ude af stand til at meddele det.

De 2 børn C og B er psykisk og fysisk sunde børn i god trivsel. Hvis det lykkes moderen at etablere sig i 3. land, og hvis hun anmoder om at få børnene hjemgivet, vil der med meget stor sandsynlighed ikke være grundlag for at nægte hende at få børnene hjem. Også fra en praktisk synsvinkel synes det krav om en forhåndserklæring, som tilsynet har stillet, uden skade at kunne stryges.

...«

Justitsministeriet indhentede en udtalelse af 9. september 1982 fra tilsynet med udlændinge, der anførte, at tilsynet kunne henholde sig til sin afgørelse af 18. juni 1982. Tilsynet anførte i øvrigt følgende:

»...«

Såfremt bistandsloven måtte være til hinder for, at socialforvaltningen kan give tilsagn om, at de to thailandske børn efter begæring vil blive tilbageleveret til deres i udlandet bosiddende thailandske moder, finder tilsynet ikke, at der kan meddeles disse børn midlertidig opholdstilladelse i Danmark, medens moderen etablerer sig i udlandet. Tilsynet har herved lagt vægt på, at de thailandske myndigheder senere vil kunne hævde, at danske myndigheder uberettiget tilbageholder 2 thailandske statsborgere.

Tilsynet finder herefter, at der alene vil kunne meddeles de pågældende opholdstilladelse

delse med henblik på adoption, såfremt der foreligger fornødent samtykke fra moderen.

...«

I skrivelse af 9. september 1982 anmodede justitsministeriet socialministeriet om en udtalelse om sagen.

Socialministeriet udtalte herefter i en skrivelse af 13. september 1982 til justitsministeriet,

at anvendelsen af bistanndslovens afsnit VIII om hjælpeforanstaltninger over for børn og unge uden forældrenes samtykke forudsætter, at forældremyndighedens indehaver befinder sig i Danmark, jfr. grundsætningen i bistanndslovens § 1, og at danske myndigheder således ikke kan nægte forældre, der opholder sig i udlandet, at hjemtage deres børn, og

at en hjælpeforanstaltning, der er iværksat, mens forældrene opholder sig i Danmark, ophører, såfremt forældrene forlader landet, jfr. bistanndslovens § 1. A's (eventuelle) samtykke til B's og C's fortsatte ophold her i landet kan ikke tillægges betydning, da ret til bistand i form af vedvarende forsørgelse efter bistanndslovens § 2 er betinget af dansk indfødsret. Det er således socialministeriets opfattelse, at et samtykke alene kan tillægges betydning ved vurderingen af børnenes fortsatte ophold i Danmark, såfremt det ledsages af et ubetinget samtykke til bortadoption af børnene.

I skrivelse af 14. september 1982 til social- og sundhedsforvaltningen i København, bistanndsafdelingen, meddelte justitsministeriet herefter, at ministeriet ikke foretog videre i anledning af afdelingens henvendelse. Ministeriet vedlagde genpart af socialministeriets udtalelse af 13. september 1982 og fremhævede det, socialministeriet havde anført, om anvendelsen af bistanndslovens afsnit VIII.

Under en samtale, jeg havde den 3. september 1982 med A, anførte hun, at justitsministeriet i en tilsvarende sag vedrørende en fransk statsborger havde truffet afgørelse om, at den pågældende ikke skulle udvises. A fandt, at denne afgørelse var udtryk for usaglig forskelsbehandling i forhold til hende. A fremhævede endvidere, at der i hendes sag ikke i tilstrækkelig høj grad var taget hensyn til sagens menneskelige momenter – herunder navnlig hensynet til børnenes tarv.

I skrivelse af 6. september 1982 rettede A fornyet henvendelse til justitsministeriet om

sagen. Hun anførte, at hun fandt, at afgørelsen i den omtalte anden sag var udtryk for forskelsbehandling i forhold til hende. A anførte endvidere følgende:

»Jeg har tidligere både over for herværende statsfængsel og over for justitsministeriet, samt over for politiet under sagen, forsøgt at forklare, hvorfor jeg er bange for at blive udvist tilbage til Thailand, idet jeg dér frygter repressalier. Min angst går dels på, hvad bagmanden i selve sagen, samt hvad min eks-mand vil kunne finde på, idet jeg allerede inden sagens start havde fået forklaret, at såfremt nogle »snakkede over sig«, ville det blive værst for dem selv. Da jeg, som det må fremgå af politiets akter, har samarbejdet med politiet, er jeg angst for, hvad der sker med mig og mine børn, såfremt jeg udvises til Thailand. Jeg har derfor søgt om, at jeg får tilladelse til at udrejse til tredje land, idet jeg ville forsøge at få visa til England, hvor jeg har bekendte, der vil kunne skaffe mig bopæl og arbejde, og i den anledning har afdelingens socialrådgiver været på den thailandske ambassade for at få forlænget mit pas samt få udstedt pas til mine to børn.

Jeg har nu fået oplyst, at den thailandske ambassade nægter at forlænge mit pas eller at udstede pas til mine to børn, men at de kun vil give mig rejsepapirer for at være sikker på, at jeg kommer tilbage direkte til Thailand. Jeg har yderligere fået oplyst, at det fremgik af begge de to besøg, der er aflagt på ambassaden, at man ønsker mig direkte hjem til Thailand, fordi man dér muligvis ønsker at sætte mig i fængsel igen. Da jeg ved, at det thailandske retssystem, de thailandske politimyndigheder m.v., fungerer på en ganske anden måde end i dette land, kan jeg kun, efter at have fået bekræftet min angst, frygte for det værste ved min hjemkomst til landet. Jeg kan ikke på nogen måde forestille mig, hvordan mine to børn skal kunne klare sig, såfremt jeg bliver retsforfulgt igen, de er begge født her i Danmark, taler kun dansk, er kun vant til at spise dansk mad, og opdraget som danske børn. Jeg har ingen nær familie, som vil kunne tage sig af dem, og da man i Thailand ikke som her i landet har et socialt hjælpesystem, vil de, såfremt jeg berøves muligheden for at forsørge dem, blive henvist til en ynkelig tilværelse. På nuværende tidspunkt er de begge to meget stærkt psykisk præget af den usik-

kerhed som der hersker omkring udvisningen, og usikkerhed som en eventuel udvisning vil medføre for dem.«

Med de nævnte oplysninger om pasudstedelse sigtede A bl.a. til forløbet af en samtale, som en forsorgsmedarbejder ved statsfængslet ved Horsørød den 24. august 1982 havde haft med ansatte på den thailandske ambassade i Danmark med henblik på udfærdigelse af pas til A og B og C. Ambassaden havde da oplyst, at A's pas kun ville blive forlænget til kort tid efter udvisningsdatoen. Baggrunden herfor var, at de thailandske myndigheder ville i kontakt med A efter hendes ankomst til Thailand.

Under en drøftelse den 9. september 1982 med justitsministeriet gav jeg bl.a. udtryk for, at jeg måtte tillægge det betydning for min vurdering af klagen, hvorledes børnenes retsstilling ville være ved effektueringen af den i forhold til moderen trufne udvisningsbeslutning. Jeg pegede i denne forbindelse på bestemmelsen i artikel 8 i den europæiske menneskerettighedskonvention. I forbindelse hermed blev jeg orienteret om bistandsafdelingens ovenfor omtalte henvendelse til justitsministeriet og om, at justitsministeriet ville forelægge denne del af sagen for socialministeriet.

Jeg havde forinden drøftelsen haft lejlighed til at gennemgå akterne i sagen vedrørende den ovenfor nævnte franske statsborger.

I en skrivelse af 14. september 1982 meddelte justitsministeriet A – i anledning af hendes skrivelse af 6. september 1982 – at ministeriet fortsat pålagde hende at udrejse på løsladelsesdatoen.

I udtalelsen af 14. september 1982 til mig redegjorde justitsministeriet for omstændighederne i den nævnte sag vedrørende en fransk statsborger. Justitsministeriet fremhævede, at afgørelsen i den sag især var begrundet i, at den pågældende kun havde været 15 år gammel på tidspunktet for sin indrejse i Danmark, og på tidspunktet for sin anholdelse havde opholdt sig i Danmark i 14 år og 8 måneder. Ministeriet orienterede mig endvidere bl.a. om socialministeriets udtalelse af 13. september 1982 og udtalte i den forbindelse:

»... såfremt forbindelsen mellem moderen og børnene afskæres på grund af sociale myndigheders indgriben, vil spørgsmålet om

ophævelse af udvisningstilholdet kunne tages op til overvejelse.«

Efter en gennemgang af det senest fremkomne materiale fandt jeg at måtte anmode socialministeriet om en nærmere uddybning af det, socialministeriet havde anført i udtalelsen af 13. september 1982.

I en skrivelse af 21. september 1982 til socialministeriet anførte jeg følgende:

»...

1) *Anvendelsen af afsnit VIII i bistandsloven.*

Det er socialministeriets opfattelse, at en anvendelse af bistandslovens afsnit VIII om hjælpeforanstaltninger over for børn og unge uden forældrenes samtykke forudsætter, at forældremyndighedens indehaver befinder sig her i landet.

Bistandslovens afsnit VIII er en videreførelse af tidligere gældende bestemmelser i børneforsorgsloven, henholdsvis forsorgsloven.

I Allan Philip: Dansk International Privat- og Procesret (3. udgave 1976) er s. 248-49 om det offentlige beskyttelse af børn anført, at dansk ret kan anvendes her i landet uanset barnets og forældrenes tilhørsforhold og den på forældremyndighedsspørgsmålet anvendelige lov; der henvises i denne forbindelse til nogle domme, hvorved udstrækningen af den danske børneforsorgslovgivnings regler er blevet nærmere bestemt.

Der ses ikke at foreligge offentliggjorte domme om spørgsmålet i relation til bistandsloven. Den vedlagte utrykte østre landsretsdom af 14. februar 1979 (6. afd. nr. 321/1978) synes imidlertid at være på linie med det anførte.

Jeg henleder endvidere socialministeriets opmærksomhed på, at der for tiden ved østre landsret verserer en sag mellem ... og den sociale ankestyrelse, hvor det rejste spørgsmål muligt har betydning.

Jeg har ikke kendskab til, i hvilket omfang der foreligger afgørelser, der er truffet af sociale udvalg (børne- og ungdomsnævnet i København) og den sociale ankestyrelse, der belyser spørgsmålet (bortset fra den afgørelse, der er genstand for den for tiden verserende sag i østre landsret).

Jeg beder socialministeriet om at tilvejebringe oplysning om, hvorvidt spørgsmålet har foreligget for den sociale ankestyrelse.

På baggrund af det anførte anmoder jeg socialministeriet om en nærmere udtalelse om, i hvilket omfang bestemmelserne i bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 3, på grundlag af den foreliggende administrative praksis og domspraksis må antages at kunne finde anvendelse i et tilfælde som det foreliggende.

2) Spørgsmålet om ophør af hjælpeforanstaltninger efter bistandsloven.

Efter bistandslovens § 2 er *ret* til bistand i form af vedvarende hjælp til forsørgelse betinget af dansk indfødsret.

Bliver der behov for vedvarende hjælp til forsørgelse af en person, der ikke har dansk indfødsret, afgør socialministeren (eller den myndighed, ministeren bemyndiger hertil) efter bistandslovens § 4, om den pågældende skal hjemsendes.

Jeg går ud fra, at socialministeriet er enig i, at bestemmelsen i bistandslovens § 2 således ikke i sig selv er til hinder for, at der kan ydes (B) og (C) vedvarende hjælp til forsørgelse her i landet.

Jeg har forstået, at det er socialministeriets opfattelse, at en hjælpeforanstaltning, der er iværksat, mens forældrene opholder sig i Danmark, ophører, såfremt forældrene forlader Danmark, og at det således er en betingelse for, at barnet kan modtage hjælp efter bistandsloven, at *såvel* barnet som forældrene opholder sig her i landet.

Den sidstnævnte betingelse ses ikke at have støtte i ordlyden i bistandslovens § 1, hvorefter det offentlige er forpligtet til at yde bistand »til enhver, der opholder sig her i landet«.

Jeg beder socialministeriet om at redegøre nærmere for ministeriets opfattelse med hensyn til den sidstnævnte betingelse og herunder – i det omfang det måtte være muligt – at redegøre for retspraksis og administrativ praksis, der belyser spørgsmålet.«

I en udtalelse af 18. oktober 1982 anførte den sociale ankestyrelse, at spørgsmålet om anvendelsen af afsnit VIII i bistandsloven

»... har foreligget i ankestyrelsens sag ... Ankestyrelsens afgørelse i sagen blev stadfæ-

stet ved østre landsrets dom af 14. februar 1979, der er nævnt i ombudsmandens skrivelse. . .

Sagen angik en da 7-årig pige, der efter begæring af sin herboende moder af kommunen var blevet anbragt uden for hjemmet i familiepleje. Efter moderens død begærede faderen, som var bosat i Spanien, og som nu alene havde forældremyndigheden, barnet udleveret til sig, hvilket blev afslået med henvisning til bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 4 (nu nr. 3). Dette tiltrådte ankestyrelsen. – Faderen var spansk statsborger. Også datteren var, såvidt ses, spansk.

I dommen er spørgsmålet om anvendeligheden af lovens afsnit VIII specielt i relation til, at forældremyndighedens indehaver var bosat i udlandet, ikke omtalt. Det fremgår imidlertid af det referat af domsforhandlingen, som blev optaget af ankestyrelsens repræsentant i retten, at spørgsmålet blev berørt under proceduren. I referatet hedder det herom: »I sit indlæg fremhævede ... (kammeradvokatens medarbejder) ... at dansk forsorg kan udøves for fremmed barn her i landet, jfr. højesteretsdom i U 1968/474«.

Spørgsmålet har endvidere været fremdraget i ankestyrelsens sag ... som er nævnt i ombudsmandens skrivelse. . . Barnets fader, som havde indbragt beslutning om anbringelse uden for hjemmet af en da 14-årig datter, anførte over for ankestyrelsen, at han med sin ægtefælle og øvrige børn agtede at rejse til hjemlandet, hvorefter datteren uden videre måtte skulle hjemgives.

Ankestyrelsen tog ved sin tiltrædelse af fjernelsesbeslutningen ikke stilling til spørgsmålet, som ikke da var aktuelt. Heller ikke østre landsrets. . . dom af 6. oktober 1982 tog stilling til spørgsmålet. Kammeradvokatens medarbejder, som for ankestyrelsen udførte sagen, har oplyst, at det nævnte spørgsmål ikke kom frem under proceduren.«

I en udtalelse af 1. november 1982 anførte socialministeriet:

»... at lov om børne- og ungdomsforsorg blev afløst af bistandsloven den 1. april 1976, således at de formelle betingelser for udøvelse af bistand i bistandslovens afsnit I skal være opfyldt, for at iværksættelse af særlige hjælpeforanstaltninger over for børn og unge kan komme på tale efter denne dato.

Administrationens og domstolens praksis hidrørende fra tiden før 1. april 1976 kan

alene vurderes ud fra reglerne i børne- og ungdomsforsorgsloven, der ikke indeholdt en udtrykkelig begrænsning af det offentlige forpligtelse til at yde bistand til enhver, der opholder sig i *Danmark*, jfr. bistanndslovens § 1. Derimod fandtes der i børneforsorgslovens § 29, stk. 1, en udtrykkelig bestemmelse om, at hjælpeforanstaltninger kunne iværksættes for *børn og unge, der havde ophold her i landet*.

Det følger af bistanndslovens § 1, at en afgørelse efter loven alene har retsvirkninger, såfremt den person, afgørelsen retter sig imod, er fysisk til stede i Danmark. En afgørelse vedrørende en persons rettigheder og forpligtelser efter bistanndsloven vil således opføre, såfremt pågældende forlader landet.

Eneste undtagelse fra dette princip er angivet i lovens § 5, hvorefter der kan ydes hjælp til forsørgelse af en dansk statsborger i udlandet, når hjemsendelse herved kan undgås, og omstændighederne i øvrigt taler herfor.

For så vidt angår bistanndslovens afsnit VIII skal bemærkes, at anvendelsen heraf tager karakter af et *tvangsmæssigt* indgreb i udøvelsen af forældremyndigheden. Et sådant forudsætter forældrenes tilstedeværelse i landet, jfr. igen grundstræningen i § 1.

Til yderligere orientering om socialministeriets opfattelse vedlægges kopi af et brev af 17. april 1978 fra tidligere socialminister Eva Gredal til tidligere minister Lise Østergaard om hjemtagelse af to tyrkiske børn fra dansk familiepleje samt socialministeriets skrivelse af 2. april 1979 til det sociale udvalg i Rødovre kommune. Socialministeriet kan i øvrigt fortsat henholde sig til sin skrivelse af 13. september 1982 til justitsministeriet.

Det tilføjes, at *nødretlige* betragtninger antageligt kunne føre til, at et krav om udlevering af børn til forældre i udlandet måtte afvises, således at børnene f.eks. i stedet måtte sendes til sociale myndigheder i forældrenes opholdsland.«

I den nævnte skrivelse af 17. april 1978 (dvs. før østre landsrets dom af 14. februar 1979) fra socialministeren anførte ministeren, at den sociale lovgivning ikke indeholdt nogen mulighed for at modsætte sig nogle forældres ønske om at modtage deres to tyrkiske drenge ved hjemrejse til Tyrkiet.

Den anden nævnte skrivelse af 2. april 1979 var en besvarelse af en henvendelse fra det sociale udvalg i Rødovre kommune vedrørende retsstillingen for et 2-årigt pakistansk barn, hvis fader, der ligeledes var pakistaner, her i landet udstod en fængselsstraf på 12 år for manddrab på barnets moder. Socialministeriet udtalte om spørgsmålet om, hvorvidt faderen efter at have udstået straffen kunne tage barnet med ud af landet,

»... at bistanndslovens regler, herunder reglerne i lovens kap. VIII, i princippet kun gælder for personer, der opholder sig her i landet.

Såfremt faderen ønsker at tage barnet med ud af landet, vil en beslutning efter bistanndslovens § 123 derfor næppe kunne opretholdes.

Landsretten har imidlertid den 14. februar 1979 stadfæstet en afgørelse efter bistanndslovens § 123 vedrørende et spansk barn, der var anbragt i familiepleje her i landet, og hvis spanske fader opholdt sig i Spanien.

Dommen er alene begrundet i hensynet til barnets velfærd, og der er således ikke taget stilling til det rent formelle grundlag for at opretholde en beslutning efter bistanndslovens § 123, når indehaveren af forældremyndigheden befinder sig i udlandet.

Socialministeriet må derfor fortsat være af den opfattelse, at afgørelser efter kap. VIII i bistanndsloven ikke kan opretholdes, når forældremyndighedens indehaver tager ophold i udlandet.

Det skal dog tilføjes, at det sociale udvalg i denne situation, inden barnet hjemgives, bør rette henvendelse til de pågældende landes sociale myndigheder, således at disse myndigheder så tidligt som muligt får lejlighed til at tage stilling til eventuelle hjælpeforanstaltninger efter de regler, der gælder i det pågældende land.

...«

Østre landsrets flere gange nævnte dom af 14. februar 1979 angik nærmere følgende forhold:

I et ægteskab mellem en dansk kvinde og en spansk statsborger er et barn født den 1. marts 1971.

I efteråret 1977 blev samlivet mellem ægtefællerne ophævet, da manden tog ophold i sit hjemland, Spanien.

I forbindelse med moderens hospitalsindlæggelse i marts 1978 blev barnet af Køben-

havns kommunes socialforvaltning anbragt i pleje hos familiens venner.

Den 20. marts 1978 døde moderen. Faderen, der fortsat opholdt sig i Spanien, forlangte i maj måned 1978 barnet hjemgivet.

Københavns børne- og ungdomsnævn nægtede hjemgivelsen efter bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 4 (nu nr. 3).

Den sociale ankestyrelse stadfæstede afgørelsen.

Faderen indbragte sagen for landsretten, der i dommen af 14. februar 1979 udtalte, at retten – efter de foreliggende oplysninger, herunder navnlig en børnepsykiatrisk erklæring – fandt det godtgjort, at det var absolut påkrævet af hensyn til barnets velfærd, at hjemgivelse til faderen nægtedes. Retten stadfæstede således den sociale ankestyrelsens afgørelse.

Socialministeriets udtalelse af 1. november 1982 indeholdt ikke en besvarelse af de spørgsmål, som jeg havde stillet i skrivelsen af 21. september 1982 om ophør af hjælpeforanstaltninger efter bistandsloven.

Med henblik på en uddybning og supplement af socialministeriets udtalelse af 1. november 1982 havde jeg herefter den 30. november 1982 en samtale med repræsentanter for socialministeriet.

Under samtalen anførte socialministeriet, at ministeriet var enig i, at bistandslovens § 2 ikke i sig selv var til hinder for, at der kunne ydes B og C vedvarende hjælp her i landet, og at (en fortsættelse af) de hjælpeforanstaltninger, der var iværksat over for B og C, ikke ophørte, hvis A efterlod børnene her i landet.

Socialministeriet fastholdt derimod den opfattelse, at afsnit VIII i bistandsloven ikke (fortsat) kunne anvendes i forhold til indehaveren af forældremyndigheden, der forlod Danmark. En afgørelse efter afsnit VIII var et alvorligt indgreb – en begrænsning – i forældremyndigheden, som indehaveren af forældremyndigheden kun skulle tåle, så længe den pågældende opholdt sig her i landet.

Nødretlige betragtninger kunne imidlertid forenligt føre til et andet resultat.

Socialministeriet var af den opfattelse, at østre landsrets dom af 14. februar 1979 var udtryk for en sådan nødretlig betragtning.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A's advokat:

»Afgørelserne om udvisning af (A) er truffet i henhold til § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2, stk. 1, nr. 5 og 6, i loven om udlændinges adgang til landet m.v. (lovbekendtgørelse nr. 344 af 22. juni 1973), jfr. kap. VI i justitsministeriets bekendtgørelse nr. 196 af 23. maj 1980 om udlændinges adgang til og ophold i Danmark, der er udstedt i henhold til den nævnte udlændingelov.

De nævnte lovbestemmelser har følgende indhold:

§ 4, stk. 1:

»En udlænding kan udvises i følgende tilfælde:

...

3. Når afvisning kunne være sket af de i § 2, stk. 1, nr. 1 eller 4–7, nævnte grunde, og afvisningsgrunden fremdeles er til stede.

...«

§ 2, stk. 1:

»En udlænding, der vil indrejse til landet, kan afvises:

...

5. Når det på grund af en tidligere idømt frihedsstraf eller af anden særlig grund må antages, at han vil indrejse her til for at begå forbrydelser.

6. Når hans indrejse på grund af begåede borgerlige forbrydelser af særlige grunde ikke er ønskelig.

...«

I forbindelse med udvisning kan det efter lovens § 5 tillige bestemmes, at der skal gives vedkommende tilhold om ikke fremtidigt at indfinde sig her i landet enten for et bestemt tidsrum eller for bestandig.

Som det fremgår af de gengivne lovbestemmelser, forudsætter anvendelsen af bestemmelsen i § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2, stk. 1, nr. 5, at »det på grund af en tidligere idømt frihedsstraf eller af anden særlig grund må antages, at han (under fortsat ophold her i landet) vil begå forbrydelser«. Om bestemmelsens anvendelse skal jeg oplyse, at folketingets ombudsmand i tidligere sager har givet udtryk for den opfattelse, at det efter forarbejderne til denne bestemmelse (Folketingstidende 1972/73, tillæg A, sp. 305 ff) må antages, at udvisning efter § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2,

stk. 1, nr. 5, kun kan ske, når der i tidligere idømt frihedsstraf eller anden særlig grund er væsentlige holdepunkter for den antagelse, at den pågældende under fortsat ophold her i landet vil begå forbrydelse.

Anvendelsen af bestemmelsen i § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2, stk. 1, nr. 6, forudsætter, at den pågældendes ophold her i landet »på grund af begåede borgerlige forbrydelser af særlige grunde ikke er ønskelig«.

Det kan ikke give mig anledning til kritik, at justitsministeriet har fundet, at der i de nævnte bestemmelser er hjemmel til at træffe bestemmelse om udvisning af (A).

Ombudsmanden har i flere sager – og med principiel tilslutning fra justitsministeriet – givet udtryk for den opfattelse, at afgørelse af spørgsmål om udvisning ikke alene bør træffes ved en vurdering af, om udvisningsbetingelserne i lovens § 4 er opfyldt. Det må anses for forudsat, at der herudover skal lægges vægt på andre hensyn, herunder på graden af den pågældende persons tilknytning til Danmark og til de humane hensyn (til den pågældende og hans familie), som taler mod udvisning. Denne opfattelse har også fundet udtryk i den ovennævnte bekendtgørelse af 23. maj 1980, § 52, stk. 1, der har følgende indhold:

»Ved afgørelsen af, om en udlænding bør udvises . . . , skal der – foruden til udlændingens tilhørsforhold til det danske samfund, herunder varigheden af opholdet her i landet – tages hensyn til, om udvisningen må antages at virke særlig belastende på grund af:

1. udlændingens alder, helbredstilstand og andre personlige forhold,
2. udlændingens personlige eller familiemæssige tilknytning til herboende danske eller udenlandske statsborgere,
3. udlændingens manglende eller ringe tilknytning til hjemlandet eller andre lande, hvor udlændingen efter udvisning kan ventes at tage ophold.«

Afgørelsen af, om en udlænding bør udvises, beror herefter på en skønmæssigt præget afvejning af en række hensyn, jfr. ovenfor. En sådan vurdering kan jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

En sådan særlig omstændighed kan f.eks. være, at afgørelsen ikke harmonerer med afgørelsen af andre tilsvarende sager.

Efter min gennemgang af den sag om en fransk statsborger, som (A) særligt har henvist til og i øvrigt en række andre sager, finder jeg imidlertid ikke grundlag for at kritisere den foreliggende afgørelse som udtryk for en usagligt begrundet forskelsbehandling i forhold til (A).

Under det møde med repræsentanter for justitsministeriet, der fandt sted den 9. september 1982, gennemgik jeg udførligt sagen og fremhævede herunder de forhold, der i den foreliggende sag kan tale for at undlade udvisning. På baggrund heraf og den derefter stedfundne drøftelse må jeg lægge til grund, at justitsministeriet i sin vurdering har inddraget de hensyn, som det efter bekendtgørelsens § 52 påhviler justitsministeriet at tage i betragtning.

Som nævnt ovenfor gav jeg under drøftelsen bl.a. udtryk for, at jeg måtte tillægge det betydning for min vurdering, hvorledes retsstillingen for børnene ville være ved en effektuering af den i forhold til (A) truffne udvisningsbeslutning, og justitsministeriet har senere – i skrivelse af 14. september 1982 til mig – udtalt, at spørgsmålet om ophævelse af udvisningstilholdet vil kunne tages op til overvejelse, såfremt forbindelsen mellem moderen og børnene afskæres på grund af sociale myndigheders indgriben.

Jeg skal herom bemærke følgende:

Som anført i det foregående, er der ikke i bistandsloven noget til hinder for, at der – hvis (A) er indforstået hermed – fortsat kan ydes (B) og (C) vedvarende hjælp efter bistandsloven her i landet i en kortere eller længere periode, efter at (A) har forladt landet. Der er således intet til hinder for, at der kan gennemføres en ordning – som social- og sundhedsforvaltningen i København har været inde på – hvorefter (B) og (C) forbliver her i landet i en periode, medens (A) etablerer sig i et 3. land.

Hvis (A) i forbindelse med sin udvisning ønsker at tage (B) og (C) med sig ud af landet, kan det blive aktuelt at tage stilling til, om de sociale myndigheder – her børne- og ungdomsnævnet i København/ den sociale ankestyrelse – har hjemmel i bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 3, til at

nægte at hjemgive (B) og (C). Bestemmelsen har følgende ordlyd:

»Når det er absolut påkrævet af hensyn til et barns velfærd, kan det sociale udvalg indtil barnets fyldte 18. år uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver træffe beslutning om

...

3) at nægte hjemgivelse eller ændre anbringelsesstedet, uanset at anbringelsen oprindeligt er sket med samtykke fra forældremyndighedens indehaver.«

Socialministeriet har givet udtryk for den opfattelse, at det er en forudsætning for at anvende bestemmelsen, at forældremyndighedens indehaver er til stede her i landet. Til støtte for sin opfattelse har ministeriet navnlig henvist til bestemmelsen i bistandslovens § 1, der har følgende indhold:

»Det offentlige er forpligtet til efter reglerne i denne lov at yde bistand til enhver, der opholder sig her i landet, og som af hensyn til sine egne eller sin families forhold har brug for rådgivning, økonomisk eller praktisk hjælp, støtte til udvikling eller genoprettelse af erhvervsevnen eller for pleje, særlig behandling eller opdragelsesmæssig støtte.«

Efter bistandslovens afsnit VIII er kompetencen til at træffe beslutning om at nægte hjemgivelse henlagt til det sociale udvalg (børne- og ungdomsnævnet i København) med rekurs til den sociale ankestyrelse, hvis afgørelse ikke kan indbringes for anden administrativ myndighed.

En egentlig afgørelse af det ovenfor nævnte spørgsmål om rækkevidden af be-

stemmelsen i bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 3, må derfor også (præjudicielt) træffes af disse myndigheder, hvis afgørelse kan indbringes for domstolene, jfr. herved bistandslovens § 129.

Under henvisning hertil finder jeg ikke i den foreliggende sammenhæng at burde gå nærmere ind på spørgsmålet om holdbarheden af socialministeriets opfattelse. Jeg skal dog ikke undlade at bemærke, at opfattelsen ikke ses at have støtte i den ovenfor refererede landsretsdom af 14. februar 1979, der efter det oplyste er den eneste foreliggende retsafgørelse af spørgsmålet efter bistandsloven. Jeg henviser i den forbindelse dels til, at landsretten i dommen stadfæstede ankestyrelsens afgørelse, der var truffet med hjemmel i bistandslovens § 123, stk. 1, nr. 4 (nu nr. 3), og at præmisserne til dommen indeholder en ordret gengivelse af indledningen til den nævnte lovbestemmelse, dels til det, der er anført i den sociale ankestyrelses delvist gengivne udtalelse af 18. oktober 1982.

Da jeg fortsat må være af den opfattelse, at der er behov for en afklaring af børnenes retsstilling ved en effektivering af den trufne afgørelse, og da jeg ikke kan anse dette spørgsmål for tilstrækkeligt afklaret gennem min brevveksling og efterfølgende drøftelse herom med socialministeriet, har jeg fundet at burde henstille til justitsministeriet, at der tages kontakt med Københavns kommunes børne- og ungdomsnævn med henblik på, at der – inden udvisningen af (A) eventuelt effektueres – søges skabt klarhed over børnenes forhold i forbindelse med en udvisning af (A).

...«

10-11. *Over for justitsministeriet fremhævet det ønskelige i, at der i det notat, som blev udsendt sammen med ministeriets cirkulære af 9. juni 1982 om nedsættelse af straffen for personer, som før 1. juli 1982 er idømt ubetinget frihedsstraf for visse berigelsesforbrydelser, og som endnu ikke har afsonet straffen, var redegjort nærmere for de tilfælde af dokumentfalsk i berigelsesøjemed, som efter en konkret vurdering måtte sidestilles med den kriminalitet, der er omhandlet i straffelovens § 286, stk. 2, og derfor ikke omfattet af benådningsordningen. (J. nr. 1982-803-614).*

A klagde over, at justitsministeriet, direktoratet for kriminalforsorgen, i skrivelse af 13. juli 1982 havde truffet beslutning om, at han ikke var omfattet af den benådningsordning for visse berigelsesforbrydelser, som blev fastsat i forbindelse med de ændringer, der ved lov nr. 239 af 1. juni 1982 var gennemført af bestemmelserne i straffelovens §§ 285, 286, stk. 1, og 287.

Det fremgik af sagen, at A ved Københavns byrets dom af 15. oktober 1980 blev idømt fængsel i 4 år og 6 måneder for dokumentfalsk og bedrageri. Dokumentfalskforholdet drejede sig om, at han under sin ansættelse i X Bank i en række nærmere angivne tilfælde gjorde brug af falske dokumenter for at opnå uberettiget udbetaling af i alt 2.070.894,82 kr. Bedrageriforholdet drejede sig om, at A under urigtige anbringender formåede X Bank til at udbetale sig i alt 66.500 kr.

Straffen var fastsat i medfør af straffelovens § 172, stk. 1, jfr. § 171, og § 285, stk. 1, jfr. § 279.

Straffuldbyrdelsen blev påbegyndt den 15. oktober 1980. To trediedele af straffen var udstået den 9. april 1983, og hele straffen var udstået den 29. oktober 1984.

Inspektøren for statsfængslet Kærshovedgård forelagde spørgsmålet om strafnedsættelse i A's tilfælde i henhold til den ovenfor nævnte benådningsordning for justitsministeriet. Fængselsinspektøren henviste til, at overtrædelse af straffelovens §§ 171 og 172 om dokumentfalsk vel var omfattet af den ovennævnte benådningsordning, men at det kunne forekomme mindre rimeligt at nedsætte straffen i et tilfælde som det foreliggende, når det måtte lægges til grund, at det begåe-

de forhold, såfremt det alene var blevet henført under straffelovens § 279 som bedrageri, ikke ville give adgang til strafnedsættelse, idet straffen under hensyn til forholdets grovhed da ville være blevet fastsat efter straffelovens § 286, stk. 2.

Den 17. juni 1982 traf justitsministeriet bestemmelse om, at A ikke kunne anses for omfattet af benådningsordningen.

I skrivelse af 25. juni 1982 ansøgte A's advokat justitsministeriet om, at han blev anset for omfattet af den foreliggende benådningsordning. Advokaten fremsendte ansøgningen gennem Københavns politi, og i skrivelse af 29. juni 1982 til justitsministeriet meddelte Københavns politi, politiadvokatur X, at politiadvokaturen ikke kunne anbefale benådning. Politiadvokaturen anførte, at dels var de almindelige betingelser for benådning ikke opfyldt, dels var sagen ikke omfattet af de af advokaten påberåbte følger af lov nr. 239 af 1. juni 1982 om ændring af borgerlig straffelov, »idet domfældelsen for dokumentfalsk i nærværende sag må anses for at absorbere et strafansvar for bedrageri, som uden dokumentfalsk under hensyn til det tilegnede beløb (ca. 2 mill. kr.) pådømmes i medfør af straffelovens § 286, stk. 2, der, jfr. bl.a. bemærkninger til lovforslaget, er undtaget for de skete ændringer«.

I skrivelse af 13. juli 1982 meddelte justitsministeriet A's advokat, at ministeriet havde truffet bestemmelse om, at den idømte straf ikke var omfattet af benådningsordningen, »idet man har fundet, at de begåede forhold af dokumentfalsk har haft en sådan karakter, at de må sidestilles med de i straffelovens § 286, stk. 2, omhandlede former for kriminali-

tet, der ikke er omfattet af benådningsordningen«.

I sin klage til mig anførte A, at funktionær på Kærshovedgård havde meddelt ham, at han var omfattet af benådningsordningen, og at straffen ville blive nedsat med en trediedel, således at han kunne forventes løsladt den 1. juli 1982. På dette grundlag søgte han en stilling som regnskabsmedarbejder i et mindre firma, der indvilgede i at ansætte ham pr. 1. september 1982. Sidst i juni 1982 blev han imidlertid af fængselsinspektøren gjort bekendt med, at direktoratet for kriminalforsorgen ikke anså ham for omfattet af benådningsordningen. A anførte, at forsorgsmedarbejder B på Kærshovedgård opfordrede ham til at klage over justitsministeriets afgørelse, der efter hans opfattelse klart var urigtig. På dette grundlag havde A's advokat herefter – efter hans anmodning – an søgt justitsministeriet om at ændre den trufne afgørelse, jfr. ovenfor.

I en udtalelse til mig anførte B, at han alene havde givet udtryk for, at han i A's sted ville klage over direktoratets afgørelse om nødvendigt også til ombudsmanden, men han tilføjede, at han først havde drøftet spørgsmålet med A, efter at han havde modtaget afslag fra direktoratet, således at det ikke kunne være på basis af samtaler med ham, at A havde fået forventninger og skabt forventninger hos sine pårørende om en fremrykning af løsladelsen.

Fængselsinspektøren anførte, at A umiddelbart syntes at være omfattet af ordlyden af justitsministeriets notat af 7. juni 1982 om overgangsordning i forbindelse med ændringen af straffene for berigelsesforbrydelser m.v., idet det begåede forhold, uanset dommen på fængsel i 4 år og 6 måneder, ikke var henført under straffelovens § 286, stk. 2. »Såfremt dette måtte antages at være tilfældet, ville resultatet blive nedsættelse for (A), medens der helt oplagt ikke kunne blive tale om nedsættelse for den samtidig her indsatte. . . , der for bl.a. overtrædelse af straffelovens § 286, stk. 2, var idømt straf af fængsel i 2 år, og sandsynligvis heller ikke for den her ligeledes samtidig indsatte. . . , der overvejende for overtrædelser henført under straffelovens § 286, stk. 2, var idømt straf af fængsel i 2 år og 6 måneder. Jeg meddelte derfor personalet på formiddagsmødet, at allerede dette forhold måtte føre til, at der måtte være en

sådan tvivl vedr. nedsættelsen af (A's) straf, at denne sag af mig ville blive forelagt justitsministeriet til afgørelse.

Det bemærkes i den forbindelse, at først. . . og derefter . . . var de første indsatte på Kærshovedgård, der allerede inden benådningsordningens ikrafttræden henvendte sig til mig for at blive orienteret om deres muligheder for at komme i betragtning med hensyn til evt. nedsættelse. Til min undren henvendte (A) sig derimod ikke selv til mig herom.

Ved samtale i anledning af (A's) skrivelse til folketingets ombudsmand har (A) over for mig erkendt, at årsagen til, at han ikke henvendte sig til mig var, at han frygtede for et negativt svar. På forespørgsel om afdelingspersonalets oplysninger til ham udtalte han, at han naturligvis kun løseligt havde drøftet dette med afdelingspersonalet, og at han naturligvis ikke lagde nogen vægt på deres udtalelser i den forbindelse. Det bemærkes her til, at personalet har været i besiddelse af kopier af såvel cirkulæret som notatet vedr. benådningsordningen. For så vidt angår forsorgsassistent (B's) udtalelser til (A) om dette spørgsmål henvises til vedlagte udtalelse fra forsorgsassistenten.

Sammenfattende må det derefter konkluderes, at (A) næppe kan have været i nogen rimelig tvivl om, at afgørelsen af dette spørgsmål blev truffet af fængselsinspektøren, til hvem han ikke vovede at henvende sig af frygt for en negativ afgørelse, og at han på baggrund af sin uddannelse som bankmand og som merkonomstuderende umuligt kan have været i god tro, såfremt han på grundlag af afdelingspersonalets og forsorgsassistentens evt. udtalelser til ham, har søgt en stilling og i øvrigt fejlorienteret sine pårørende.«

Justitsministeriet henholdt sig til afgørelsen af 13. juli 1982. Med hensyn til spørgsmålet om, hvad der var tilkendegivet A fra anstaltens side, henholdt justitsministeriet sig til det, der var anført af fængselsinspektøren.

I skrivelse af 12. september 1982 redegjorde A for sin opfattelse af sagen, herunder for baggrunden for, at han ikke havde rettet henvendelse til fængselsinspektøren vedrørende spørgsmålet om benådning. Han redegjorde i den forbindelse for forløbet af sin retssag og påpegede forskellige omstændigheder, som efter hans opfattelse syntes at understøtte

hans opfattelse af, at han ikke havde fået en fuldt ud rimelig behandling under sagens forløb.

I en skrivelse til A meddelte jeg følgende:

»Som anført i justitsministeriets cirkulære af 9. juni 1982 om nedsættelse af straffen for personer, som før den 1. juli 1982 er idømt ubetinget frihedsstraf for visse berigelsesforbrydelser, og som endnu ikke har afsonet straffen, er justitsministeriet i tilknytning til de ændringer der ved lov nr. 239 af 1. juni 1982 er gennemført i bl.a. bestemmelserne i straffelovens §§ 285, stk. 1, og 287, ved kongelig resolution af 7. juni 1982 bemyndiget til at nedsætte straffen med indtil en trediedel for personer, som før den 1. juli 1982 efter straffelovens §§ 172, 285, 286, stk. 1, eller 287, er idømt ubetinget frihedsstraf for berigelsesforbrydelse som eneste eller væsentligste lovovertrædelse og som endnu ikke har afsonet straffen.

Om baggrunden for under benådningsordningen at medtage overtrædelser af straffelovens § 171 og § 172 om dokumentfalsk har justitsministeriet i et notat af 7. juni 1982 om overgangsordningen i forbindelse med lov nr. 239 af 1. juni 1982 om ændring af borgerlig straffelov (straffene for berigelsesforbrydelser m.v.) under pkt. 7 bl.a. anført, at sådanne overtrædelser for dokumentfalsk imidlertid vil absorbere strafansvaret for bedrageri, således at straffelovens § 279 ikke vil være citeret i

domme vedrørende dokumentfalsk. Under hensyn hertil vil domme vedrørende dokumentfalsk være omfattet af benådningsordningen, bortset fra tilfælde, hvor dokumentfalskforbrydelsen undtagelsesvis ikke indeholder et berigelseselement.

Under hensyn til det anførte om baggrunden for at medtage også overtrædelser af straffelovens §§ 171 og 172 under benådningsordningen, kan det ikke give mig anledning til bemærkninger, at justitsministeriet har indtaget det standpunkt, at straffe for dokumentfalsk i tilfælde, hvor forholdet efter en konkret vurdering må sidestilles med de i straffelovens § 286, stk. 2, omhandlede former for kriminalitet, ikke er omfattet af benådningsordningen.

Efter min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet grundlag for at kritisere, at justitsministeriet i det foreliggende tilfælde har sidestillet den kriminalitet (dokumentfalsk), for hvilken De er dømt, med de i straffelovens § 286, stk. 2, omhandlede former for kriminalitet, der som nævnt falder uden for benådningsordningen.

Sagen har givet mig anledning til over for justitsministeriet at fremhæve det ønskelige i, at der i det notat, som blev udsendt sammen med ministeriets cirkulære af 9. juni 1982, var redegjort nærmere for den ovennævnte problemstilling vedrørende de tilfælde af dokumentfalsk i berigelsesøjemed, der efter en konkret vurdering må sidestilles med den kriminalitet, der er omhandlet i straffelovens § 286, stk. 2.

...«

10-12. *Henstillet til direktoratet for kriminalforsorgen på ny at overveje, om der var fuldt tilstrækkeligt grundlag for at fastholde en særordning på anstalten ved Herstedvester, hvorefter arbejdsdusører m.v. ikke blev udbetalt kontant. (J. nr. 1982-227-615).*

En talsmand for indsatte på anstalten ved Herstedvester klagede over, at direktoratet for kriminalforsorgen havde tiltrådt anstaltens afgørelse om ikke at indføre kontant lønudbetaling til indsatte i anstalten.

Det fremgik af sagen, at udbetaling af arbejdsdusører m.v. i anstalten skete ved såkaldte købesedler, dvs. anvisninger udstedt af bogholderiet. Med anvisningerne kunne der foretages indkøb i anstaltens butik. Notering

af indkøb skete i bogholderiet på den indsattes konto.

Spørgsmålet om at overgå fra et system med købesedler til kontante udbetalinger havde gennem flere år regelmæssigt været drøftet på bl.a. talsmands- og samarbejdsudvalgs møder i anstalten.

Under drøftelserne var det til støtte for indførelse af en ordning med kontante udbetalinger bl.a. blevet anført, at det kunne have en behandlingsmæssig værdi at udbetale direkte for det præsterede arbejde, at det af de indsatte følte som en umyndiggørelse og nedværdigende ikke at kunne disponere over penge, at anstalten ved Herstedvester var den eneste af kriminalforsorgens anstalter, hvor de indsatte ikke kunne råde over kontanter, at der blandt de indsatte i anstalten var et stærkt ønske om indførelse af kontante penge, og at misbrugsmulighederne i forbindelse med kontante penge ikke ville være større end ved den nuværende ordning med købesedler.

For bibeholdelse af ordningen med købesedler var det bl.a. blevet anført, at svage og psykisk syge indsatte, som der i forhold til kriminalforsorgens andre anstalter var mange af i Herstedvester, bedst på denne måde kunne beskyttes imod udnyttelse fra medindsat-tes side, at kontante penge også i øvrigt ville øge muligheder for misbrug (ulovlig handel m.v.), at erfaringerne med indførelse af kontante penge på andre lukkede anstalter ikke havde været ubetinget gode, og at indførelse af kontante penge ville give øget og tungere administration (flere kontrolfunktioner).

I klagen til mig anførte talsmanden bl.a.:

»Som grund for vores krav henviser vi til, at alle andre fængsler for længst har indført kontant udbetaling, og der arbejdes fra direktoratets side på en styrelsesform, der er ens for alle anstalter, derfor mener vi ikke, at vi kan godkende denne forskelsbehandling, vi føler os på denne måde sat under total administration, som kun modvirker ethvert forsøg på resocialisering, idet alle er tilvænnet et formynderskab, som brat opløses den dag løsladelsen sker, og man selv skal forsøge på at administrere de små midler en løsladt er i besiddelse af.

Ledelsen henholder sig til, at der her i anstalten er flere svage indsatte, og at de vil blive udnyttet ved at være i besiddelse af penge, dette kan kun blive et postulat, idet

intet andet er prøvet, og alle i anstalten ved at de få svage, der er her, er i besiddelse af så små midler, at der ikke kan finde nogen udnyttelse sted, og det vil absolut ikke blive lettere end det er under det system, der praktiseres nu, hvor lønnen gives på en købeseddel, desuden er de få svage, der er her, anbragt på delvis lukkede afdelinger, hvor der ikke er nogen udnyttelsesmuligheder.«

I udtalelsen fra anstalten ved Herstedvester blev det anført, at det ved overgang til kontante udbetalinger kunne forventes, at den psykisk svagere del af anstaltens belæg ville blive franarret arbejdsdusører m.v. af stærkere indsatte, og anstalten redegjorde i den forbindelse kort for belæggets særlige sammensætning. Anstalten henviste i øvrigt til, at den også på andre områder havde tilsvarende kontrolfunktioner, som ikke gjaldt på almindelige statsfængsler med et almindeligt belæg.

Direktoratet for kriminalforsorgen henholdt sig i sin udtalelse bl.a. til anstaltens forannævnte udtalelse.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til talsmanden:

»Indtil midten af 1970'erne var det den almindelige regel, at den del af arbejdsdusøren, der tilkom indsatte i statsfængslerne, og som kunne anvendes til indkøb af småfornödenheder, udbetaltes til de indsatte i form af »anstaltspenge« og altså ikke kontant. Ved ibrugtagningen af statsfængslet i Ringe i 1976 indførte man dér fra starten en ordning, hvorefter arbejdspenge udbetaltes til de indsatte kontant. Jeg henviser i den forbindelse til den beskrivelse og vurdering af forsøgsvirksomheden ved statsfængslet i Ringe, 1975-79, der er indeholdt i rapporten »Ledelse og Menneskeværd« (1980), s. 39 f. Jeg har forstået, at der siden da har været en udvikling på dette område, således at det i dag kun er ved anstalten ved Herstedvester, man har fastholdt den traditionelle ordning med udbetaling i form af købesedler.

Denne udvikling har medført, at udbetalingen af arbejdspenge i form af købesedler i dag fremtræder som en særordning, der af de indsatte ved anstalten ved Herstedvester må opleves som en indskrænkning af den dispositionsfrihed, som

tilkommer indsatte ved samtlige andre anstalter under kriminalforsorgen.

På denne baggrund har jeg fundet at måtte henstille til direktoratet for krimi-

nalforsorgen på ny at overveje, om der er fuldt tilstrækkeligt grundlag for at fastholde en særordning på dette punkt for så vidt angår anstalten ved Herstedvester.«

10–13. *Henstillet til justitsministeren, at det ved en ændring af (eller tilføjelse til) de gældende cirkulærer om indsattes/varetægtsarrestanters adgang til brevveksling og besøg m.v. præciseres, i hvilket omfang de deri indeholdte bestemmelser finder anvendelse med hensyn til varetægtsarrestanter, der i medfør af retsplejelovens § 777 er anbragt i strafudståelsesanstalt (J. nr. 1981-375-615).*

Den 7. marts 1983 skrev jeg således til justitsministeren:

» . . .

Efter retsplejelovens § 777 kan en varetægtsarrestant i nærmere angivne tilfælde med rettens godkendelse anbringes i en anstalt for personer, der udstår frihedsstraf eller forvaring, eller i hospitaler m.v., jfr. straffelovens §§ 68 og 69. Efter bestemmelsens 3. pkt. behandles den pågældende i institutionen da » . . . efter de regler, der gælder for personer, der er anbragt dér i henhold til dom«.

I forbindelse med min behandling af en konkret klagesag rejste jeg i skrivelse af 2. februar 1982 over for justitsministeriet bl.a. spørgsmål om anvendeligheden af de udtrykkelige bestemmelser i retsplejelovens § 772 om varetægtsarrestanters ret til brevveksling i forhold til de varetægtsarrestanter, der i medfør af retsplejelovens § 777 er anbragt i en strafudståelsesanstalt m.v. I skrivelse af 9. juli 1982 har justitsministeriet, direktoratet for kriminalforsorgen, herefter meddelt mig, at den udtrykkelige bestemmelse i retsplejelovens § 772 (om domstolskontrol med censur af varetægtsarrestanters brevveksling) også bør finde anvendelse i disse tilfælde, uanset om anbringelsen beror på den pågældendes sam-

tykke eller ej.

Denne opfattelse er jeg enig i.

De gældende cirkulærer (nr. 217) af 18. december 1980 om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v., henholdsvis (nr. 220) af 19. december 1980 om varetægtsarrestanters adgang til brevveksling og besøg m.v. indeholder ikke nogen udtrykkelig angivelse af denne retsstilling.

Da jeg anser spørgsmålet for at have principiel betydning, og da det – som den konkrete sag illustrerer – har givet anledning til usikkerhed i praksis, finder jeg i medfør af ombudsmandslovens § 11, jfr. § 10, stk. 1, i instruksen for folketingets ombudsmand at burde gøre justitsministeren bekendt med denne mangel ved de gældende forskrifter og at burde henstille, at det ved en ændring af (eller tilføjelse til) de nævnte cirkulærer præciseres, i hvilket omfang de deri indeholdte bestemmelser finder anvendelse med hensyn til varetægtsarrestanter, der i medfør af retsplejelovens § 777 er anbragt i strafudståelsesanstalt.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der sker i anledning af min henstilling.

Jeg har gjort folketingets retsudvalg bekendt med denne skrivelse.

. . .«

10-14. Udtalt, at der ikke i de anførte bestemmelser havde været hjemmel for en udenretslig konfiskation, som politimesteren i Ålborg havde foretaget med hensyn til nogle plakater m.m.

Endvidere givet udtryk for, at en anmodning om at modtage et bødeforelæg ikke kan anses for en erklæring om at være skyldig i en strafbar handling, jfr. herved retsplejelovens § 931, stk. 5, jfr. stk. 1.

Henstillet til justitsministeriet, at overveje en ændring af de blanketter, der anvendes i forbindelse med gennemførelsen af en udenretslig konfiskation. (J. nr. 1982-329-611).

A klagede over, at justitsministeriet i skrivelse af 10. juni 1982 havde tiltrådt afgørelser fra statsadvokaten i Ålborg og rigsadvokaten, der ikke havde fundet grundlag for at kritisere, at politiet i Ålborg havde destrueret nogle effekter, der den 3. november 1981 med A's samtykke var blevet konfiskeret udenretsligt.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A og B den 3. november 1981 af politiet i Ålborg blev sigtet for ulovlig plakatoptklæbning på trappen, der fører op til tinghuset, Gl. Torv i Ålborg, samt at såvel A som B ønskede bødeforelæg tilsendt. A underskrev samme dag en erklæring af følgende indhold:

»Undertegnede giver herved mit samtykke til udenretslig konfiskation af følgende effekter, hvis værdi ikke skønnes at overstige 2.000 kr., og som tilhører mig:

Plakater 25 stk.

Klister + børste

...«

Den 18. november 1981 fremsendte politimesteren i Ålborg et bødeforelæg til A. Det fremgik heraf, at sagen kunne afgøres ved betaling af en bøde på 300 kr., såfremt A kunne erklære sig skyldig i »overtrædelse af justitsministeriets bekendtgørelse af 7. oktober 1981 om valgagitation § 1, ved tirsdag den 3. november 1981, kl. 0955, sammen med (B) at have opsat plakater i valgagitorisk øjemed på trappen, der fører op til Tinghuset, Gl. Torv i Ålborg, uagtet (A) ikke havde indhentet ejerens skriftlige tilladelse til at måtte opsætte plakater«.

A betalte ikke bøden, og ved anklageskrift af 19. januar 1982 blev han sat under tiltale for den i bødeforelægget anførte forseelse.

Ved en dom, der blev afsagt den 2. marts 1982 af retten i Århus, blev A frifundet for tiltalen. Retten anførte i denne forbindelse følgende:

»...«

Plakaten må forstås som en politisk udtalelse i satirisk form og kan som følge heraf ikke anses som valgagitation i egentlig forstand.

Retten finder herefter ikke, at tiltalte har overtrådt den i anklageskriftet nævnte bestemmelse, hvorfor han, således som tiltalen er rejst, vil være at frifinde.

...«

I skrivelse af 2. marts 1982 rettede A henvendelse til politimesteren i Ålborg og anmodede om udlevering af 1 spand, 1 limkost, 25 plakater samt 2 liter klister.

I skrivelse af 16. marts 1982 meddelte politimesteren A, at »de nævnte effekter efter bestemmelserne er blevet destrueret i forbindelse med udsendelse af bødeforelæg i sagens anledning, da der forelå en erkendelse af sigtelsen for nævnte overtrædelse samt en underskrevet konfiskationserklæring«.

A indbragte herefter sagen for statsadvokaten i Ålborg, der i den anledning indhente- de en udtalelse fra politimesteren i Ålborg. Politimesteren henviste til politirapporten og konfiskationserklæringen af 3. november 1981 og anførte, at »på grund af udtalelse til rapport samt den underskrevne konfiskationserklæring blev de omhandlede effekter destrueret ved udsendelse af bødeforelæg,

hvilket er sædvane i sager, hvor de konfiskerede effekter er af ringe værdi«.

I skrivelse af 15. april 1982 meddelte statsadvokaten i Ålborg A følgende:

»...«

Efter at De den 3. november 1981 over for politiet har givet samtykke til, at effekterne blev konfiskeret, finder jeg ikke, at det kan kritiseres, at politiet derefter destruerede de pågældende ting, som i øvrigt må skønnes at være af ringe økonomisk værdi.

Jeg foretager mig herefter ikke videre i sagen.

...«

I skrivelse af 20. april 1982 påklagede A den af statsadvokaten i Ålborg truffede afgørelse til rigsadvokaten, der i skrivelse af 11. maj 1982 meddelte A, at han i lighed med statsadvokaten i Ålborg ikke fandt grundlag for at kritisere politiets fremgangsmåde.

Ved skrivelse af 13. maj 1982 påklagede A rigsadvokatens afgørelse til justitsministeriet, der i skrivelse af 10. juni 1982 meddelte A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre rigsadvokatens afgørelse.

I en klage af 12. juni 1982 til mig anførte A bl. a., at der ikke – som anført af politimesteren – forelå en erkendelse af sigtelsen, og at »politiet i Ålborg krænger den private ejendomsret«.

Den 6. september 1982 anmodede jeg justitsministeriet om en supplerende udtalelse efter forud indhentet erklæring fra politimesteren i Ålborg, statsadvokaten i Ålborg og rigsadvokaten om, hvorvidt den procedure, der i den foreliggende sag var fulgt i forbindelse med den udenretslige konfiskation, kunne anses for stemmende med den fremgangsmåde, der er anvist i rigsadvokatens meddelelse nr. 18/74. Jeg bemærkede herved, at den foreliggende konfiskationserklæring ikke indeholdt nogen erkendelse fra A's side af at være skyldig i nogen lovovertrædelse, at en sådan erkendelse heller ikke udtrykkeligt fremgik af den foreliggende politirapport, at A ikke i forbindelse med afgivelsen af sit samtykke til konfiskation var blevet gjort bekendt med, hvilken bestemmelse han blev sigtet for at have overtrådt, sammenlign herved retsplejelovens § 931, stk. 2, og at konfiskationen effektueredes i for-

bindelse med den senere fremsendelse af bødeforelægget, som A afviste at vedtage.

Jeg anførte endvidere:

»Da den i sagen anvendte blanket til afgivelse af konfiskationserklæring (Københavns Politi K 7101-24) – ligesom i øvrigt rigspolitichefens standardblanket (P 610) – umiddelbart må forekomme mindre egnet til at sikre, at de i retsplejeloven indeholdte formelle forskrifter iagttages i forbindelse med gennemførelsen af en udenretslig konfiskation, beder jeg ministeriet oplyse, om man er indstillet på at tage op til overvejelse at ændre udformningen af de nævnte blanketter.«

I den anledning udtalte politimesteren i Ålborg i skrivelse af 4. oktober 1982 til statsadvokaten i Ålborg, at det af rapport af 3. november 1981 fremgik, at A var antruffet under plakatoptklæbning, altså grebet på fersk gerning. Da det yderligere fremgik, at det var tilkendegivet A, at han ville blive sigtet for ulovlig plakatoptklæbning i denne forbindelse, måtte sigtelsen efter politimesterens opfattelse være tilstrækkeligt konkretiseret.

Det fremgik yderligere af nævnte rapport, at A havde ønsket at få tilsendt bødeforelæg, hvilket måtte kunne anses for en – omend indirekte – erkendelse af lovovertrædelsen.

Konfiskationserklæringen blev afgivet samtidig med rapportoptagelsen og måtte anses for at være i overensstemmelse med forskrifterne i rigsadvokatens meddelelse nr. 18/74, som kun kræver, at sigtelse m.v. skal fremgå enten af rapporten eller af erklæringen.

At den påsigtede overtrædelses hjemmel i bekendtgørelse nr. 502 af 7. oktober 1981 ikke var anført i rapporten eller konfiskationserklæringen, forekom politimesteren reelt uden betydning, da deliktets art klart fremgik af politirapportens pag. 1 forned.

Destruktionen af plakaterne m.v., som var foretaget samtidig med udstedelse af bødeforelæg den 18. november 1981, fandt politimesteren ikke i strid med nogen forskrift. Den havde selvsagt hvilet på den antagelse, at bødeforelægget ville blive accepteret, da A selv havde ønsket bødeforelæg tilsendt.

Politimesteren fandt herefter, at der ikke forelå noget grundlag for kritik af politiets handle måde i sagen.

I skrivelse af 11. oktober 1982 til rigsadvokaten tiltrådte statsadvokaten i Ålborg politimesterens ovenstående udtalelse.

I skrivelse af 28. oktober 1982 til justitsministeriet anførte rigsadvokaten følgende:

»1. På baggrund af, at klageren og den anden implicerede ved politiafhøringen, efter at være foreholdt sigtelsen for ulovlig plakatopklæbning, tilkendegav ønske om at få bødeforelæg tilsendt, ligesom de underskrev en konfiskationserklæring, kan det efter min opfattelse ikke kritiseres, at politiet er gået ud fra, at der forelå en erkendelse fra de pågældendes side om, at de have begået en lovovertrædelse.

2. Som anført af folketingets ombudsmand er det ikke i rapporten eller i den underskrevne konfiskationserklæring udtrykkeligt anført, hvilken bestemmelse de pågældende blev sigtet for at have overtrådt. På dette punkt er forskrifterne i retsplejelovens § 931, stk. 1, jfr. herved min meddelelse 18/74, således ikke fulgt.

Når jeg alligevel ikke har fundet grundlag for på dette punkt at kritisere politiets fremgangsmåde, skyldes det bl. a., at klageren og medgerningsmanden ifølge rapporten blev gjort bekendt med, at de sigtedes for ulovlig plakatopklæbning, og at den pågældende opklæbning under alle omstændigheder var ulovlig, enten efter . . . politivedtægtens § 34 eller efter . . . bekendtgørelse nr. 502 af 7.10.1981 om valgagitation. Afgørende for, om den ene eller den anden af disse bestemmelser skulle anvendes, var alene om de pågældende plakater skulle opfattes som valgplakater eller ej.

Ved den senere tiltalerejsning, i første omgang i form af udsendelse af bødeforelæg, valgte politiet at opfatte plakaterne som valgplakater bl. a. på baggrund af det umiddelbare forestående kommunalvalg. Den derefter stedfundne frifindelse skyldtes efter min opfattelse ikke, at retten fandt plakatopklæbningen straffri, men at den ikke var enig i, at der var tale om valgplakater, jfr. bl. a. følgende passus i præmisserne:

»... Retten finder herefter ikke, at tiltalte har overtrådt den i anklageskriftet nævnte bestemmelse.«

Det må herefter formodes, at der ville være sket domfældelse, såfremt tiltale i stedet havde været rejst efter politivedtægtens § 34, eventuelt således at denne bestemmelse hav-

de været anført som subsidiært tiltalegrundlag.

Jeg finder på denne baggrund ikke, at det fejlskøn, der således har været udøvet i forbindelse med valget af den bestemmelse, tiltale skulle rejses efter, bør føre til kritik af den forud herfor, med de pågældendes indforståelse og på grundlag af en erkendt ulovlig plakatopklæbning, skete udenretslige konfiskation af de pågældende effekter.

3. Jeg finder ikke, at det kan kritiseres, at politiet på grundlag af forklaringen til politirapporten gik ud fra, at de fremsendte bødeforelæg ville blive vedtaget, og at man derfor inden disses vedtagelse, antagelig i overensstemmelse med sædvanlig praksis, destruerede de konfiskerede genstande, også under henvisning til disses ringe værdi. Politiet kan på baggrund af den foreliggende erkendelse med rette have gået ud fra, at en eventuel indsigelse mod bødeforelæggene alene ville rette sig mod bødestørrelsen og ikke imod selve skyldspørgsmålet. Det er da heller ikke udtrykkeligt foreskrevet, at genstande, der er udenretsligt konfiskeret, ikke må destrueres, før sagen er strafferetligt endeligt afgjort.

Derimod burde politiet have været opmærksom på, at en henførelse af forholdet til bekendtgørelsen om valgagitation bevirkede, at det ikke var omfattet af justitsministeriets bekendtgørelse nr. 321 af 21.6.1974 om udenretslig vedtagelse af konfiskation i politisager, og at udenretslig konfiskation af de pågældende effekter herefter var udelukket. I betragtning af, at der forelå samtykke til konfiskation, og at der ville have været hjemmel til, at den skete udenretslig, hvis forholdet i stedet var blevet henført til politivedtægtens § 34, jfr. ovenfor, finder jeg dog alene denne fejl af rent formel karakter.

Det tilføjes, at jeg ikke herved har taget afstand fra klagerens mulighed for at få erstatning efter reglerne i retsplejelovens kapitel 93 a for de destruerede effekter. Et krav herom vil kunne fremsættes over for politimesteren i Ålborg.

4. Jeg må erklære mig enig med folketingets ombudsmand i, at udformningen af de til udenretslig konfiskation anvendte blanketter bør overvejes ændret i den af ham foreslåede retning.«

I en udtalelse af 16. december 1982 til mig tilsluttede justitsministeriet sig rigsadvokatens ovennævnte udtalelse af 28. oktober 1982.

Justitsministeriet oplyste endvidere, at ministeriet havde anmodet rigspolitechefen om at tage op til overvejelse at ændre udformningen af de foreliggende blanketter til afgivelse af konfiskationserklæring med henblik på eventuelt nærmere at sikre iagttagelsen af de i retsplejeloven indeholdte forskrifter i forbindelse med gennemførelsen af en udenretslig konfiskation.

Justitsministeriet har endelig i skrivelse af 26. januar 1983 meddelt mig, at ministeriets anmodning har været drøftet på et møde den 11. januar 1983 i rigspolitechefens blanketudvalg, der snarest muligt vil bringe udformningen af de nævnte blanketter i overensstemmelse med retsplejelovens forskrifter.

Jeg udtalte herefter følgende i min skrivelse til A:

»Udgangspunktet for min bedømmelse af sagen er bestemmelsen i retsplejelovens § 931, stk. 5, der giver justitsministeren bemyndigelse til at fastsætte regler, hvorefter der kan ske (udenretslig) konfiskation efter tilsvarende regler, som anført i bestemmelsens stk. 1 og 2 om udenretslig vedtagelse af bøder.

I medfør af retsplejelovens § 931, stk. 5, har justitsministeriet ved bekendtgørelse nr. 321 af 21. juni 1974 fastsat nærmere regler om udenretslig vedtagelse af konfiskation i politisager.

I § 1 er det således fastsat, at

»Der kan vedtages udenretslig konfiskation af følgende genstande, såfremt værdien åbenbart ikke overstiger 2.000 kr.

...

8. Plakater og skrifter, der opsættes, ombæres eller uddeles i strid med politivedtægten og genstande, der benyttes i forbindelse hermed.«

Den nærmere procedure ved udenretslig konfiskation er fastsat i rigsadvokatens meddelelse nr. 18/74 af 15. oktober 1974.

I tilknytning til retsplejelovens § 931, stk. 5, anføres det heri:

»1. I lovreglens henvisning til stk. 1 ligger, at udenretslig konfiskation kun kan ske, såfremt sigtede erkender sig skyldig i den lovovertrædelse, som begrunder konfiskation, og er indforstået med konfiskation.

Vedtagelsen af konfiskation sker på den måde, at sigtede til rapport eller på særlig blanket ved sin underskrift erklærer sig indforstået med konfiskation. Da § 931, stk. 4 (nu stk. 5; min bemærkning), henviser til bestemmelsens stk. 1 og 2, er konfiskationsvedtagelsen imidlertid kun bindende, hvis sigtede forinden vedtagelsen ved en tilkendegivelse er gjort bekendt med den bestemmelse, der er overtrådt, og med sigtelsen indeholdende en sådan angivelse af tid, sted og andre omstændigheder, som er påkrævet til forholdets tilstrækkelige individualisering. Dette kan ske ved en henvisning til deliktsbeskrivelsen i rapporten, forudsat at denne opfylder disse krav. Har sigtede uden en forudgående tilkendegivelse af dette indhold ved sin underskrift erklæret sig indforstået med konfiskation, og vedtager han senere på sædvanlig måde bøde for samme overtrædelse, må en sådan efterfølgende ratihering anses for tilstrækkelig.«

Det fremgår af sagen, at De blev sigtet for ulovlig plakatoptagelse uden nærmere angivelse af, hvilke bestemmelser sigtelsen byggede på og senere tiltalt alene for overtrædelse af justitsministeriets bekendtgørelse nr. 502 af 7. oktober 1981 om valgagitation. Jeg er derfor enig med rigsadvokaten i, at der ikke har været hjemmel i justitsministeriets bekendtgørelse nr. 321 af 21. juni 1974, § 1, nr. 8, for udenretslig konfiskation af de omhandlede plakater m.m.

Bortset fra hjemmelsspørgsmålet må jeg ved sagens bedømmelse lægge til grund, at henvisningen i retsplejelovens § 931, stk. 5, til stk. 1 og 2, må forstås således, at sigtede skal erklære sig skyldig i en strafbar overtrædelse, som skal angives ved henvisning til en konkret straffehjemmel.

Det fremgår af sagen, at ingen af disse betingelser har været opfyldt ved konfiskationen. Det bemærkes herved, at en anmodning om at modtage et bødeforelæg efter min opfattelse ikke kan anses for en erklæring om at være skyldig i en strafbar handling.

Jeg har gjort politimesteren i Ålborg, statsadvokaten i Ålborg, rigsadvokaten og justitsministeriet bekendt med min opfattelse.

Spørgsmålet om, hvilke retsvirkninger det mangelfulde grundlag har for konfiskationen og den pågældende destruktion, er et domstolsspørgsmål, jfr. herved statsadvokatens skrivelse af 16. april 1982 til Dem. Jeg henviser endvidere til den ovenfor refererede udtalelse af 28. oktober 1982 fra rigsadvokaten, hvorefter krav på erstatning vil kunne fremsættes over for politimesteren i Ålborg. Jeg opfatter denne udtalelse som et tilsagn om, at anklagemyndigheden vil behandle et af Dem fremsat krav på erstatning efter retsplejelovens § 1018 e, stk. 2, uanset den i stk. 1 fastsatte frist på 2 måneder er overskredet.

Såfremt De ønsker at rejse krav om erstatning, må jeg henvisе Dem til at rette

henvendelse herom til politimesteren i Ålborg.«

Jeg meddelte endvidere justitsministeriet, at jeg havde taget til efterretning, at rigspolicechefens blanketudvalg efter anmodning fra justitsministeriet vil bringe udformningen af de blanketter, der er nævnt i sagen, i overensstemmelse med retsplejelovens forskrifter, og udbad mig samtidig underretning om, hvad der videre skete med hensyn til dette spørgsmål.

Politimesteren i Ålborg har senere underrettet mig om, at A har fået udbetalt 500 kr. i erstatning.

11. Kirkeministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet én sag inden for kirkeministeriets sagsområde. Sagen angik en afgørelse, der var truffet af departementet.

12. Landbrugsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 5 sager inden for landbrugsministeriets sagsområde. Én af sagerne, der angik et generelt spørgsmål (klagevejledning), gav anledning til en henstilling til departementet. 4 sager angik afgørelser, heraf to sager vedrørende matrikeldirektoratet; én af departementets sager, der angik spørgsmålet om, hvorvidt en klage over en hegnsynskendelse kunne betragtes som en rettidigt indgivet ansøgning om oprejsningsbevilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 12-1, gav anledning til kritik og henstilling. Under sag nr. 12-2 er omtalt landbrugsministeriets praksis med hensyn til adgangen til erhvervelse af landbrugsejendomme i henhold til landbrugslovens kap. V.

12-1. *Udtalt, at en klage over en hegnsynskendelse, der var indgivet til formanden for vedkommende landvæsenskommission efter ankefristens udløb, men inden udløbet af den yderligere frist, der gælder for indgivelse af ansøgning om oprejsningsbevilling, måtte sidestilles med en rettidig anmodning til landbrugsministeriet om tilladelse til uanset ankefristens udløb at påklage hegnsynskendelsen til landvæsenskommissionen.*

Henstillet, at landbrugsministeriet herefter tog stilling til spørgsmålet om anketilladelse. (J. nr. 1982-865-59).

I en skrivelse, som jeg modtog den 24. august 1982, klagede A over landbrugsministeriets, departementets, afgørelse, der blev meddelt ham i skrivelse af 6. juli 1982, og hvorved ministeriet afslog en ansøgning fra ham om tilladelse til at indbringe en hegnsynskendelse af 26. april 1982 for landvæsenskommissionen for Bornholms amtskommune, uanset at hans begæring om anke var for sent indgivet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A ved skrivelse af 19. april 1982 anmodede hegnsynet i Hasle kommune om at genoptage behandlingen af en tidligere afgørelse, hegnsynet havde truffet vedrørende opstilling af fælleshegn mellem A's og hans nabo, B's ejendom.

Hegnsynet afholdt åstedesforretning den 26. april 1982 på ejendommene og afsagde samtidig kendelse. Ved kendelsen blev A's påstande ikke taget til følge, og da stridens årsag efter hegnsynets opfattelse måtte søges hos ham blev han pålagt at afholde de med hegnsynsforretningen forbundne udgifter.

Ved skrivelse af 28. april 1982 gav Hasle kommune A meddelelse om hegnsynets kendelse. Skrivelsen indeholdt vejledning om, at kendelsen ifølge hegnsynslovens §§ 42 og 43 kunne indankes »inden 4 uger fra dato« for en landvæsenskommission.

Efter udløbet af den nævnte frist indankede A ved skrivelse af 2. juni 1982 hegnsynets kendelse til formanden for landvæsenskommissionen for Bornholms amtskommune (skrivelsen blev modtaget samme dag). Ved skrivelse af 24. juni 1982 svarede landvæsenskommissionens formand, at den fastsatte klagefrist på 4 uger var overskredet, og at kommissionen derfor måtte afvise at behandle sagen.

Samtidig henviste landvæsenskommissionens formand til hegnslovens § 43, stk. 3, hvorefter landbrugsministeriet kan meddele anketilladelse efter fristens udløb, når særlige omstændigheder taler derfor. Formanden oplyste samtidig, at begæring herom skulle være ministeriet i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb, dvs. senest den 23. juni

1982 (dagen før landvæsenskommissionens afvisningsskrivelse). Kommissionens formand foreslog A – da det beroede på en ekspeditionsfejl hos landvæsenskommissionen, at han ikke tidligere var blevet underrettet om sagens afvisning – omgående at fremsende sagen til landbrugsministeriet under vedlæggelse af landvæsenskommissionens skrivelse.

Ved skrivelse af 27. juni 1982 indgav A derpå begæring til landbrugsministeriet om tiladelse til at indanke sagen for landvæsenskommissionen, uanset at klagefristen var udløbet. A henviste til, at han havde overskredet klagefristen, fordi han havde været indlagt på Rigshospitalet i ca. 3 uger af klagefristen.

Landbrugsministeriet svarede ved skrivelse af 6. juli 1982, at ministeriet ikke havde hjemmel til nu at tillade, at sagen blev anket til landvæsenskommissionen, da A's ansøgning først var modtaget i ministeriet den 29. juni 1982. En sådan tilladelse kan kun meddeles, hvis ansøgningen herom er ministeriet i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb, og denne frist var som anført overskredet. Selv om landbrugsministeriet havde haft yderligere dispensationsmulighed, ville ministeriet i øvrigt ikke have kunnet tage hensyn til det, der var oplyst om sagens forsinkelse i landvæsenskommissionen, da A allerede ved indgivelsen af sin ankebegæring til landvæsenskommissionen havde været bekendt med, at ankefristen var overskredet.

Som nævnt indgav A i en skrivelse, jeg modtog den 24. august 1982, klage over landbrugsministeriets afgørelse til mig.

Landbrugsministeriet oplyste i udtalelsen til mig, at A, inden han den 27. juni 1982 under en telefonsamtale havde anmodet landbrugsministeriet om anketilladelse, var blevet gjort bekendt med, at den i hegnslovens § 43, stk. 3, fastsatte tidsfrist på 4 uger var overskredet, og at ministeriet ikke havde hjemmel til at imødekomme en eventuel ansøgning.

Som svar på et spørgsmål i min skrivelse til landbrugsministeriet i anledning af klagen, om ikke A's skrivelse af 2. juni 1982 til landvæsenskommissionen kunne anses for rettidig anmodning til landbrugsministeriet om anketilladelse, svarede ministeriet benægtende. Ministeriet henviste til, at A's klage af 2. juni 1982 var indgivet til rette myndighed – landvæsenskommissionen – men efter udløb

bet af den ved hegnslovens § 43, stk. 2, fastsatte klagefrist, hvilket A havde været bekendt med. Ministeriet henviste i øvrigt til skrivelser af 6. juli 1982 til A.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Ifølge lov nr. 259 af 27. maj 1950 om hegn (med senere ændringer) § 43, stk. 2, skal en begæring om anke over en hegnssynskendelse indgives til landvæsenskommissionens formand og være denne i hænde inden 4 uger efter kendelsens afsigelse. Ifølge paragraffens stk. 3 kan landbrugsministeren dog, når særlige omstændigheder taler derfor, meddele tilladelse til anke, uanset at den i stk. 2 fastsatte frist er overskredet. Begæring herom skal være landbrugsministeriet i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb.

Da Deres ankeskrivelse blev indgivet til landvæsenskommissionens formand den 2. juni 1982, overskred De således ankefristen med 1 uge.

Deres anmodning til landbrugsministeriet om anketilladelse blev modtaget i ministeriet den 29. juni 1982 og var således ligeledes for sent indgivet.

Spørgsmålet er imidlertid, om Deres skrivelse af 2. juni 1982 til formanden for landvæsenskommissionen kan sidestilles med en rettidigt indgivet begæring om anketilladelse i henhold til hegnslovens § 43, stk. 3.

Ved vurderingen af dette spørgsmål må jeg lægge til grund, at De på tidspunktet for indsendelsen af Deres skrivelse af 2. juni 1982 var bekendt med, at klagefristen var overskredet, men at De gik ud fra, at landvæsenskommissionen kunne bortse fra denne overskridelse. Landvæsenskommissionens formand var ligeledes bekendt med, at ankefristen allerede på dette tidspunkt var overskredet, hvorfor kommissionen ikke havde mulighed for at antage Deres anke til realitetsbehandling. Det skyldtes således en ekspeditionsfejl i landvæsenskommissionen, at kommissionen først ved skrivelse af 24. juni 1982 – dvs. efter udløbet af fristen for indgivelse af ansøgning om anketilladelse – gav Dem meddelelse om, at anken måtte afvises, samt vejledning om, at De herefter måtte rette henvendelse til landbrugsministeriet med anmodning om anketilladelse.

Efter min mening må Deres henvendelse af 2. juni 1982 på denne baggrund side-stilles med en rettidigt indgivet anmodning om anketilladelse efter § 43, stk. 3.

Jeg henviser i denne forbindelse til, at det i forvaltningsretlig teori og praksis er almindeligt antaget, at udgangspunktet, hvorefter en klage (anke) skal være kommet frem til klageinstansen inden fristens udløb, fraviges, hvis klagen ved en fejltagelse er rettidigt indgivet til en urigtig myndighed, idet denne myndighed i henhold til statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923 har pligt til at videre-sende klagen til den rette myndighed, og at en klage, der er indgivet under disse omstændigheder må anses rettidigt indgivet; jfr. herved Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret (5. udgave, 1965), s. 528, note 3, Bent Christensen, Nævn og Råd (1958), s. 246, samt betænkning nr. 657/72 om begrundelse af forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs m.v., s. 67.

Denne retsopfattelse må efter min mening lægges til grund, ikke blot ved afgørelsen af, om en klage (anke) er rettidigt indgivet, men også i et tilfælde som det foreliggende, hvor der er spørgsmål om, hvorvidt en retlig betydningsfuld henvendelse, der er indgivet til en anden myndighed end den kompetente, kan anses for rettidig indgivet. Jeg henviser herved til Bent Christensen, a.st.

Da De herefter må anses for at have indgivet rettidig anmodning om anketilladelse, må jeg mene, at landbrugsministeriets afgørelse af 6. juli 1982, hvorefter ministeriet ikke fandt at have hjemmel til at imødekomme Deres ansøgning, hviler på en urigtig retsopfattelse.

Jeg har derfor samtidig hermed henstillet til landbrugsministeriet, at ministeriet nu tager stilling til Deres ansøgning om anketilladelse på grundlag af det, De anførte til støtte herfor i skrivelsen af 27. juni 1982.«

Landbrugsministeriet besvarede i en skrivelse af 13. juni 1983 min skrivelse af 22. december 1982 og anførte bl.a.:

»...

Landbrugsministeriet må forstå Deres afgørelse i sagen således, at den af (A) til rette myndighed, landvæsenkommissionen, for

sent indgivne anke af hegnssynets kendelse skal betragtes som en rettidigt indgivet klage om oprejsningsbevilling indgivet til forkert myndighed, landvæsenkommissionen, i stedet for til landbrugsministeriet.

Som det fremgår af sagen, var (A) bekendt med, at ankefristen var udløbet. Men han ankede desuagtet til landvæsenkommissionen i håb om, at den ville se væk fra ankefristens overskridelse og derfor realitetsbehand-le sagen.

Der foreligger således ikke fra (A's) side nogen vildfarelse med hensyn til, hvem rette ankemyndighed var i den foreliggende sag, ligesom der heller ikke i skrivelsen er anført særlige omstændigheder, der kunne begrunde en meddelelse af anketilladelse efter § 43, stk. 3.

De af Dem anførte litteraturhenvisninger synes således efter landbrugsministeriets opfattelse ikke at tage sigte på en situation som den her forliggende, og man må derfor fortsat være af den opfattelse, at landbrugsministeriets afgørelse af 6. juli 1982 ikke hviler på en urigtig retsopfattelse.

Til yderligere uddybning af landbrugsministeriets standpunkt kan supplerende oply-ses følgende:

Adgang til anke af hegnssynets kendelser fandtes også i den tidligere lov om hegn af 6. marts 1869, men ankefristen var her kun 3 uger, og der var ikke hjemmel til at meddele oprejsningsbevilling i tilfælde, hvor ankefristen var overskredet.

I det af hegnsløvskommissionen af 24. april 1946 udarbejdede lovforslag er i bemærkningerne til § 43, der ganske svarer til den nu-værende hegnsløvs § 43, oplyst, at oprejsningsbevillinger kunne meddeles bl.a. i vandløbssager og sager om ferskvandfiskeri, og at kommissionen har ment, at der også i hegnssager kunne forekomme tilfælde, hvor anke burde kunne tillades en vis tid efter appelfristens udløb.

Med den ved hegnsløven af 1950 indførte udvidede ankefrist samt adgangen til at meddele oprejsningsbevilling må landbrugsministeriet gå ud fra, at der fra lovgivningsmagtens side er gjort op med de daglige situationer, hvor en ankebegæring kan blive forsinket, f.eks. på grund af klagerens sygdom eller ekspeditionsfejl.

Den i hegnsløvens § 43, stk. 3, fastsatte tidsfrist for indgivelse af ansøgning om op-

rejsningsbevilling er meget eksakt formuleret («være landbrugsministeret i hænde inden 4 uger efter ankefristens udløb»), og en gennemgang af ministeriets afgørelser over en årrække synes at vise, at ministeriet alene har accepteret afvigelser fra denne bestemmelses nøje ordlyd i situationer, hvor henvendelsen har været formuleret som en ansøgning om oprejsningsbevilling, og den har været indgivet rettidigt, men til et forkert ministerium, typisk miljøministeriet, under hvilket lov om landvæsensretter henhører.

Landbrugsministeriet må dernæst lægge stor vægt på det forhold, at hegnssager er retskonflikter mellem mindst to parter, oftest private borgere, og derfor ikke uden videre kan sammenlignes med en situation, hvor en borgers ansøgning alene vedrører forholdene mellem denne og den pågældende myndighed, og hvor ansøgnings-, klagefrister m.v. kan være fastsat af ordenshensyn eller af hensyn til myndighedernes arbejdsgang. Landbrugsministeriet må gå ud fra, at de i hegnsloven fastsatte frister for anke, oprejsningsbevilling m.v. primært skal tjene til beskyttelse af den eller de andre parter i sagen, som har et berettiget krav på at vide, hvornår den i sagen truffene afgørelse er endelig. Det må i denne forbindelse også erindres, at af-

gørelser i hegnssager drejer sig om gennemførelse af fysiske foranstaltninger – ofte af hastende karakter – hvorfor en ændret afgørelse i en ankeinstans efter længere tids forløb kan medføre alvorlige komplikationer for sagens parter og eventuelt spild af betydelige pengebeløb og en stor arbejdsindsats.

På baggrund af ovenstående og de af landbrugsministeriet tidligere fremførte synspunkter finder ministeriet, at den trufne afgørelse bør kunne fastholdes.

Landbrugsministeriet går i øvrigt ud fra, at spørgsmålet om, hvorvidt landbrugsministeriet kan anses for forpligtet til at optage (A's) ansøgning om oprejsningsbevilling til realitetsbehandling, i givet fald vil kunne indbringes for domstolene.

...«

Den 15. juni 1983 havde jeg en mundtlig drøftelse af sagen med repræsentanter fra landbrugsministeriet, der meddelte, at ministeriet nu ville overveje sagen i overensstemmelse med min henstilling i ovennævnte skrivelse samt overveje at udarbejde en generel vejledning til landvæsenkommissionerne om behandling af for sent indkomne anker af hegnsynskendelser.

12-2. *Udtalt, at det ikke kunne give mig anledning til bemærkninger, at konsekvenserne for anvendelsen af reglerne om adgangen til erhvervelse af landbrugsejendomme i landbrugslovens kap. V indgik som et element i begrundelsen for en restriktiv praksis med hensyn til ophævelse af landbrugspligt begrundet i jordens manglende egnethed til landbrugsdrift. (J. nr. 1981-772-54).*

A klagede over, at han havde fået afslag fra landbrugsministeriet på en ansøgning om, at en ejendom blev fritaget for landbrugspligt i medfør af § 4 i landbrugsloven.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A's klient, ... kro A/S, ejede ejendommen, matr.nr. x m.fl., der på tidspunktet for sagens rejsning havde et samlet areal på ca. 23,7 ha. På ejendommen, der efter det oplyste blev noteret som landbrugsejendom i 1925, blev drevet krovirksomhed og campingplads, og ejendommen var ud over krobbygningerne bebygget med et helårshus. Af

ejendommens areal udgjorde ca. 13 ha fredskov, ca. 4,5 ha strandarealer, ca. 1,9 ha opholdsarealer omkring kroen, ca. 1 ha campingplads, og resten græs og sivbevoksede arealer mellem kommunevejen og fredskoven. Ejendommen var omfattet af en fredningskendelse og som nævnt undergivet fredskovpligt.

A indgav for sin klient ansøgning til landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, om godkendelse af en udstykning af matr.nr. x, der havde et areal på 22,5196 ha, således at ejeren, ... kro A/S, beholdt en parcel på

21,5015 ha samt de derpå beliggende bygninger til krodrift, medens de resterende 1,0181 ha skulle afhændes til en erhvervs konsulent, som ville bebo helårshuset samt drive campingpladsen, der lå på denne parcel. A ansøgte samtidig om, at landbrugspligten på ejendommen blev ophævet under henvisning til, at ingen del af ejendommens areal havde været eller kunne udnyttes landbrugsmæssigt på grund af fredning. A anførte bl.a., at der ikke i forbindelse med udstykning ville ske ændret anvendelse af ejendommen.

Efter anmodning fra A afgav et medlem af statens jordlovsudvalg i forbindelse med behandlingen af sagen en udtalelse, hvori han bl.a. anførte:

»Det må erkendes, at der ikke kan være tale om egentlig landbrugsdrift i forbindelse med . . . kro. Kun nogle af strandparcellerne kan evt. anvendes til græsning. Det er dog et spørgsmål, om det ikke vil være bedre at give dispensation fra de sædvanlige erhvervsregler fremfor at hæve landbrugspligten på det ret store areal. Jeg mener afgjort, at det vil være nødvendigt at forelægge dette spørgsmål for jordlovsudvalgets forretningsudvalg.

. . .«

A anmodede herefter matrikeldirektoratet om, at udstykningssagen og sagen om ophævelse af landbrugspligten måtte blive behandlet som 2 særskilte sager, og den 13. juni 1980 blev udstykningen af matr. nr. x godkendt af landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, således at landbrugspligten på den udstykkede parcel på 1.0181 ha (den eksisterende campingplads) blev ophævet.

Landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, anmodede statens jordlovsudvalg om en udtalelse vedrørende spørgsmålet om ophævelse af landbrugspligten i henhold til landbrugslovens § 4.

I skrivelse af 9. juni 1939 til landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, anførte statens jordlovsudvalg bl.a., at en væsentlig del af ejendommens jorder er fredskov, og at de øvrige jorder kun i ringe grad er egnede til jordbrugsdrift, men at udvalget dog ikke fandt, at den ejendommen påhvilende landbrugsforpligtelse burde ophæves.

Jordlovsudvalget anførte, at det ved indstillingen var taget i betragtning, at landbrugsnoteringen er grundlaget for bestemmelserne i landbrugslovens kap. V vedrørende erhvervelse af landbrugsejendomme i

landzone, og at en ophævelse af landbrugspligten på en ejendom af denne størrelse måtte anses at være i strid med hidtidig praksis ved administrationen af landbrugslovens regler og med de intentioner, der havde været grundlaget for de seneste revisioner af landbrugsloven.

I skrivelse af 15. august 1980 meddelte landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, A – under henvisning til jordlovsudvalgets udtalelse – at landbrugsministeriet ikke fandt, at der var grundlag for at fritage ejendommen, matr.nr. x m.fl., for landbrugspligt i medfør af § 4 i landbrugsloven, og at A's ansøgning herom derfor ikke kunne imødekommes.

A anmodede om, at ministeriets afgørelse måtte blive ændret. A henviste navnlig til, at ingen del af ejendommen blev drevet som landbrug, og heller ikke havde været drevet som landbrug i al den tid, landbrugsnotering havde været gjort. A anførte videre, at ejendommen ikke ville kunne blive noteret som landbrug i dag, da den ikke opfyldte kravene i landbrugslovens § 3. A fandt, at landbrugsloven i den foreliggende sag var blevet brugt til at forfølge formål, som intet havde med landbrug eller landbrugsinteresser at gøre, men blot til at sikre jordlovsudvalget kontrol med, hvem der eventuelt engang i fremtiden erhvervede en dansk kro.

Landbrugsministeren meddelte herefter A, at han måtte være enig med matrikeldirektoratet i afgørelsen, og at han således ikke fandt grundlag for i medfør af § 4 i landbrugsloven at ophæve landbrugspligten på ejendommen. Landbrugsministeren tilføjede, at hvis ejendommens jorder blev afhændet til sammenlægning med anden landbrugsejendom efter reglerne i landbrugsloven eller til sammenlægning med en skovbrugsejendom, der kunne danne grundlag for rationel erhvervmæssig skovdrift, ville landbrugspligten dog kunne tillades ophævet på en parcel omfattende kroen med tilhørende opholdsarealer, campingplads m.v.

Over for ombudsmanden gentog A i det væsentlige de synspunkter, som han havde gjort gældende i skrivelsen til landbrugsministeren.

I en udtalelse, jeg indhentede i anledning af A's klage, anførte statens jordlovsudvalg, at udvalget ikke kunne være enig med A i, at der i sagen var forfulgt formål, der ikke var

indeholdt i de hensyn, der ønskedes varetaget med lov om landbrugsejendomme. Udvalget henviste herved til det, der var anført i et notat fra udvalget om administrativ praksis vedrørende ophævelse af landbrugspligten.

I jordlovsudvalgets notat var anført, at en eventuel ophævelse af landbrugspligten på den omhandlede ejendom i givet fald måtte ske på grundlag af lovens § 4, stk. 1, nr. 3: »når særlige forhold taler derfor«.

Vedrørende den nærmere fortolkning af denne bestemmelse henviste udvalget til landbrugsministeriets cirkulære nr. 207 af 4. december 1980 om lov om landbrugsejendomme, pkt. 6.3.3. til 6.3.9. Udvalget anførte om de for sagen relevante punkter i cirkulæret (pkt. 6.3.8. om jorder, der er uegnet til landbrugsdrift, og pkt. 6.3.9. om skovarealer, tilplantning m.v.) følgende:

»I punkt 6.3.8. hedder det, at ophævelse af landbrugspligten på grund af, at jorden må anses for egnet til landbrugsformål, vil kun under ganske særlige forhold kunne ske efter § 4, stk. 1, nr. 3. For at landbrugspligten kan tillades ophævet på grund af dette forhold, er det således ikke tilstrækkeligt, at et areal på grund af uhensigtsmæssig beliggenhed, eller fordi det henligger uopdyrket, er uden værdi for den ejendom, hvortil det hører. I punkt 6.3.9. hedder det, at ophævelse af landbrugspligt på skovarealer eller arealer, der agtes tilplantet med skov, vil kunne tillades, når ganske særlige forhold taler for det.

Ved afgørelsen vil der blive lagt vægt på, om de pågældende skovarealer, eventuelt i forbindelse med nærliggende skovarealer, hvormed der kan ske sammenlægning, har en sådan størrelse, beskaffenhed og beplantning m.v., at der skønnes at være grundlag for rationel skovdrift.

...«

Statens jordlovsudvalg havde skønnet, at de »ganske særlige forhold«, der ifølge pkt. 6.3.8. og 6.3.9. vil kunne begrunde en ophævelse af landbrugspligten, ikke havde været til stede i den foreliggende sag.

Udvalget havde i den forbindelse skønnet, at de eksisterende skovarealer på ejendommen ikke var af en sådan størrelse og beskaffenhed, at der var grundlag for en rationel skovdrift og dermed for ophævelse af landbrugspligten.

Efter statens jordlovsudvalgs opfattelse måtte vurderingen af, om de »ganske særlige forhold« (der ifølge cirkulærets pkt. 6.3.8. og 6.3.9. ville kunne begrunde en ophævelse af landbrugspligten) var til stede eller ej, bero på et administrativt skøn. Statens jordlovsudvalg havde derfor fundet, at den foreliggende afgørelse var i overensstemmelse med landbrugslovens og cirkulærets bestemmelser og måtte kunne fastholdes, uanset henvisningen til erhvervsbestemmelserne i lovens kap. V.

Med hensyn til spørgsmålet om forholdet mellem adgangen til ophævelse af landbrugspligt og erhvervsreglerne anførte udvalget følgende: »... det (hedder) i statens jordlovsudvalgs skrivelse af 9. juni 1980 og matrikeldirektoratets skrivelse af 15. august 1980, ... at det er taget i betragtning, at landbrugsnoteringen er grundlaget for bestemmelserne i landbrugslovens kap. V vedrørende erhvervelse af landbrugsejendomme i landzone. Det følger ikke heraf, at denne betragtning har været eneafgørende for sagens afgørelse, og som det fremgår af det foregående kan afgørelsen begrundes alene med de almindelige regler i cirkulærets pkt. 6.3.8. og 6.3.9. På denne baggrund burde henvisningen til erhvervsreglerne muligvis ikke have været fremhævet så stærkt i de 2 nævnte skrivelser fra statens jordlovsudvalg og matrikeldirektoratet. Når dette er sagt, må jordlovsudvalget dog for sit vedkommende fortsat være af den opfattelse, at det er i overensstemmelse med landbrugslovens formål at afslå ophævelse af landbrugspligten af hensyn til konsekvenserne for erhvervsforholdene«.

I denne sammenhæng bemærkede udvalget, at reglerne i landbrugslovens kap. V (§§ 16 og 22) om personers og selskabers adgang til erhvervelse af landbrugsejendomme kun finder anvendelse for ejendomme, der er undergivet landbrugspligt efter reglerne i landbrugsloven. Hvis landbrugspligten ophævedes, blev den pågældende ejendom »fri jord«.

Under hensyn til den betydning, der ved landbrugslovens behandling i folketinget i 1973 og 1978 var tillagt hensynet til at forhindre fjerneje af landbrugsejendomme, fandt udvalget, at det måtte være i overensstemmelse med lovens formål, at administrationen også havde dette hensyn for øje, når

der skulle tages stilling til spørgsmålet om ophævelse af landbrugspligten på en landbrugsejendom.

Hvis landbrugspligten ophævedes, var den pågældende ejendom omfattet af reglerne i justitsministeriets lov nr. 344 af 23. december 1959 om erhvervelse af fast ejendom, hvorefter der ikke stilles krav om bopæl, uddannelse og landbrug som væsentligste erhverv, men alene, at erhververen har haft bopæl i Danmark i mindst 5 år. For EF-statsborgere og EF-selskaber er der dog fastsat endnu lempeligere regler. En ophævelse af landbrugspligten på en landbrugsejendom havde således betydelige konsekvenser med hensyn til den personkreds, der ville kunne erhverve den pågældende ejendom.

Udvalget redegjorde nærmere for formålet med landbrugslovens erhvervelsesbestemmelser samt henviste til forarbejderne til disse bestemmelser.

Udvalget henviste til, at staten havde sat ikke ubetydelige ressourcer ind på at sikre de eksisterende frie jorder gennem pålæggelse af forkøbsret og opkøb, og udvalget anførte, at en lempelig praksis med hensyn til ophævelse af landbrugspligten, d.v.s. etablering af nye frijordsarealer samtidig hermed, ville kunne opfattes som udtryk for manglende konsekvens i statens bestræbelser på området.

Statens jordlovsudvalg anførte herefter, at udvalget måtte være af den opfattelse, at landbrugsministeriets behandling af ansøgningen om ophævelse af landbrugspligten på ... kro og ministeriets begrundelse for at afslå ansøgningen havde hjemmel i landbrugsloven.

Landbrugsministeriet, matrikeldirektoratet, anførte i en udtalelse til mig, at spørgsmålet om ophævelse af landbrugspligten på en ejendom og spørgsmålet om notering af en ejendom som landbrugsejendom angår to forskellige situationer, og at der – uanset at der kan anføres visse lighedspunkter – må indgå forskellige kriterier afhængig af, hvilken situation der er tale om.

Matrikeldirektoratet erklærede sig enig med statens jordlovsudvalg i, at vurderingen af de »særlige forhold«, der efter landbrugslovens § 4, stk. 1, nr. 3, kunne tale for ophævelse af landbrugspligten, måtte bero på et administrativt skøn, og at den foreliggende

afgørelse var i overensstemmelse med landbrugslovens og cirkulærets bestemmelser.

Matrikeldirektoratet henlede i øvrigt opmærksomheden på, at landbrugsministeren havde fastholdt afslaget af 15. august 1980, idet han samtidig havde tilkendegivet, at landbrugspligten dog ville kunne tillades ophævet på en parcel omfattende kroen med tilhørende opholdsarealer, campingplads m.v., hvis ejendommens jorder afhændedes til sammenlægning med anden landbrugsejendom efter reglerne i landbrugsloven eller til sammenlægning med en skovbrugsejendom, der kunne danne grundlag for rationel, erhvervsmæssig skovdrift.

Matrikeldirektoratet tilføjede, at en sådan ordning ville indebære, at bygningsparcellen fritages for landbrugspligt og følgelig ikke ville være omfattet af landbrugslovens erhvervelsesregler. Det samme ville gælde for ejendommens jorder, hvis disse blev sammenlagt med en skovbrugsejendom. Hensynet til landbrugslovens erhvervelsesregler havde (som anført i jordlovsudvalgets notat) således ikke været eneafgørende for sagens afgørelse, idet afslaget var begrundet i landbrugslovens § 4, stk. 1, nr. 3.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Landbrugsloven (lovbekendtgørelse nr. 603 af 30. november 1978 om landbrugsejendomme) indeholder i § 4 nærmere regler om adgangen til at ophæve landbrugspligt og om de vilkår, der i givet fald kan stilles i forbindelse hermed.

Betingelserne for adgangen til at ophæve landbrugspligten indeholdes i § 4, stk. 1, der har følgende indhold:

»Landbrugsministeren kan tillade ophævelse af landbrugspligt på en landbrugsejendom eller på en del af en landbrugsejendom ved udstykning. Tilladelsen kan i almindelighed forventes meddelt,

1. når jorden i nær fremtid kan påregnes inddraget til udbygning af bysamfund med boliger, arbejdspladser mm, til offentlige formål eller til sommerhusbebyggelse m.m., og jorden ligger i byzone, i sommerhusområde eller i områder af landzone, som i endeligt vedtaget eller godkendt lokalplan er udlagt til de nævnte formål,

2. når jorden i nær fremtid kan påregnes anvendt til bebyggelse m.v., og parcelen normalt ikke overstiger 2.000 m²,

3. når særlige forhold taler derfor.«

§ 4, stk. 1, har flere gange været ændret, og bestemmelsen fik sit nuværende indhold ved lov nr. 263 af 8. juni 1978 om ændring af lov om landbrugsejendomme.

I forbindelse med de ændringer af landbrugsloven, der var blevet gennemført ved lov nr. 230 af 19. maj 1971, var der sket en liberalisering af den tidligere meget begrænsede adgang til at tillade ophævelse af landbrugspligten på arealer, der måtte anses for mindre egnede til jordbrugsdrift. Ifølge lovens § 4, stk. 1, nr. 5, kunne der herefter meddeles tilladelse til ophævelse af landbrugspligt, »når jorden må anses for mindre egnet til jordbrugsdrift«. Der kunne således i vid udstrækning ske udstykning af landbrugsejendomme med rekreative formålsangivelser.

Ved lov nr. 300 af 6. juni 1973 om ændring af (bl.a.) lov om landbrugsejendomme ophævedes imidlertid (bl.a.) bestemmelsen i § 4, stk. 1, nr. 5.

I bemærkningerne til forslaget om at ophæve den citerede bestemmelse (Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 3455) er anført følgende: »Udstykning af sådanne arealer i større udstrækning vil kunne indebære en hindring for rational landbrugsdrift, og det må i øvrigt anses for uheldigt, om der på den måde opstår nye »frie jorder«, der ikke er undergivet erhvervelseskontrol i henhold til bestemmelserne i landbrugslovens kap. V.« Efter lovændringen skulle frastykning af parceller fra en landbrugsejendom til formål af rekreativ karakter fortsat kunne ske (i henhold til bestemmelsen i § 4, stk. 1, nr. 6, som svarer til den nugældende § 4, stk. 1, nr. 3), men kun, *når særlige forhold taler derfor*.

Ved behandlingen af lovforslaget stillede landbrugs- og fiskeriudvalget spørgsmål til landbrugsministeren om begrundelsen for at ophæve § 4, stk. 1, nr. 5. Udvalget henviste til, at det ifølge by- og landzone-loven var muligt at hindre udstykning af arealer, som man af andre end landbrugsmæssige grunde ikke ønskede udstykket. Hertil svarede landbrugsministeren (jfr. Folketingstidende 1972/73, tillæg B, sp. 1856 f), at det i praksis havde vist sig –

uanset by- og landzonelovens bestemmelser – at der stadig skete udstykninger til forskellige formål af rekreativ karakter, som ud fra hensynet til bevarelsen af det landbrugsmæssige miljø i området og andre almene hensyn måtte anses for uheldigt. Det fandtes således betænkeligt, »at arealerne – når landbrugspligten ophæves ved udstykningen – er unddraget erhvervelseskontrollen i henhold til lovens kap. V«.

Det fremgår af det anførte om forarbejderne til § 4, stk. 1, at konsekvenserne for anvendelsen af erhvervsreglerne er taget i betragtning ved fastsættelsen af betingelserne for ophævelse af landbrugspligten.

Det fremgår endvidere, at der lægges afgørende vægt på, til hvilket formål jorden (fremtidigt) ønskes anvendt. Bestemmelserne i nr. 1 og 2 i den nugældende lovs § 4, stk. 1, indeholder således en mere præcis angivelse af en række formål, der i almindelighed vil give grundlag for tilladelse til ophævelse af landbrugspligten.

I den foreliggende sag har der ikke været tale om anvendelse af jorden til formål som omtalt i § 4, stk. 1 og 2; landbrugsministeriets stillingtagen til ansøgningen om ophævelse af landbrugspligten er derfor sket på grundlag af bestemmelsen i lovens § 4, stk. 1, nr. 3, hvorefter ophævelse (kun) kan ske, »når særlige forhold taler derfor«. Denne bestemmelse indeholder i modsætning til bestemmelserne i nr. 1 og 2 ingen nærmere angivelse af, hvilke betingelser der skal være opfyldt for at meddele tilladelse til ophævelse af landbrugspligten. Af bestemmelsens ordlyd og karakter af opsamlingsbestemmelse i forhold til bestemmelserne i nr. 1 og 2, samt af forarbejderne fremgår det imidlertid, at det ikke er en tilstrækkelig betingelse for ophævelse af landbrugspligten, at jorden er uegnet til landbrugsformål. Det må også herudover kræves, at særlige omstændigheder – navnlig det formål, hvortil jorden ønskes anvendt – gør en ophævelse af landbrugspligten ønskelig. Dette er også kommet til udtryk i pkt. 6 i landbrugsministeriets cirkulære nr. 207 af 4. december 1980 om lov om landbrugsejendomme (jfr. tidligere pkt. 3 i cirkulære nr. 205 af 8. november 1971 om loven).

I cirkulærets pkt. 6 er det således som en af hovedretningslinjerne for administrationen anført, at der på baggrund af formålsbestemmelserne i lovens § 1 – der blev indsat ved lov nr. 263 af 8. juni 1978 – er sket en skærpelse af reglerne om ophævelse af landbrugspligt i landzone, jfr. cirkulærets pkt. 6.1. Indsættelsen af formålsbestemmelserne var navnlig begrundet i et ønske om at tilvejebringe udtrykkelig lovmæssig hjemmel for sikring af landbrugsjorden ud fra ressourcemæssige synspunkter.

Med hensyn til den almindelige praksis, der følges af jordlovsmyndighederne vedrørende ophævelse af landbrugspligten i et tilfælde som det foreliggende, henviser jeg i øvrigt til det, der er anført i statens jordlovsudvalgs notat af 17. august 1981.

I overensstemmelse med det anførte må jeg lægge til grund, at der føres en meget restriktiv praksis med hensyn til ophævelse af landbrugspligten begrundet i jordens manglende egnethed til landbrugsdrift, og at der herved ikke udelukkende lægges vægt på rent driftsmæssige forhold, men også på andre forhold, såsom størrelsen af det pågældende areal og (navnlig) det formål, hvortil jorden ønskes anvendt. Denne praksis, som der efter min opfattelse ikke er holdepunkter for at anse for stridende mod landbrugsloven, kan ikke give mig anledning til bemærkninger.

På baggrund af det, der er anført ovenfor om forarbejderne til de gældende regler om ophævelse af landbrugspligt, kan det heller ikke give mig anledning til bemærkninger, at konsekvenserne for anvendeligheden af erhvervsreglerne er indgået som et element i begrundelsen for den restriktive praksis.

Afgørelser om ophævelse af landbrugspligt efter landbrugslovens § 4, stk. 1, nr. 3, beror på en skønsmæssig præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kun kan kritisere, såfremt særlige omstændigheder gør sig gældende. Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at kritisere landbrugsministeriets afgørelse. Jeg bemærker i den forbindelse, at det ikke ses godtgjort, at særlige forhold, herunder navnlig hensyn til den aktuelle eller fremtidige anvendelse af ejendommen, skulle gøre ophævelse af landbrugspligten påkrævet. Jeg henviser i den forbindelse til, at landbrugspligt for parcellen på 1,0181 ha er blevet ophævet i forbindelse med parcellens udstykning, og at landbrugsministeren har tilkendegivet, at landbrugspligten vil kunne tillades ophævet for en parcel omfattende kroen med tilhørende opholdsarealer m.v., hvis jorderne afhændes til sammenlægning med en anden landbrugsejendom efter reglerne i landbrugsloven eller til sammenlægning med en skovbrugsejendom, der kan danne grundlag for rationel, erhvervmæssig drift.

Jeg skal endelig bemærke, at jeg ikke finder grundlag for at antage, at landbrugsministeriets afgørelse skulle være begrundet i usaglige eller uvedkommende hensyn. Jeg henviser herved til det ovenfor anførte om forarbejderne til § 4, stk. 1, hvorefter konsekvenserne for erhvervsreglerne i landbrugslovens kap. V er et forhold, som er indgået i overvejelserne om adgangen til at tillade ophævelse af landbrugspligten.

. . .«

13. Miljøministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 30 sager inden for miljøministeriets sagsområde; 3 sager vedrørte departementet, medens de resterende 27 sager vedrørte forskellige myndigheder inden for miljøministeriets område.

To af sagerne vedrørende *departementet* angik afgørelser i henhold til by- og landzoneloven. Den tredje sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-1, angik en afgørelse om indvindingstilladelse i henhold til råstofloven; sagen gav anledning til kritik af, at der ikke var givet underretning til en klager om en sags genoptagelse og omgørelse.

De to sager vedrørende *fredningsstyrelsen* angik sagsbehandlingsspørgsmål. I den ene sag kritiserede jeg styrelsens sagsbehandlingstid, samt at styrelsen ikke havde underrettet klageren om, at sagen var stillet i bero. I den anden sag kritiserede jeg, at styrelsen ikke havde meddelt klagevejledning.

7 sager vedrørte *miljøstyrelsen* og heraf angik de 6 sager afgørelser, heraf 3 afgørelser i henhold til miljøbeskyttelsesreglementet. Én af sagerne angik et spørgsmål om hjemmel for forbud mod affaldsbrænding. Sagen, der gav anledning til både kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-2. De to andre sager om miljøbeskyttelsesreglementet angik spørgsmål om henholdsvis røggerer og duehold. To af de øvrige sager angik spørgsmål om ytringsfrihed for ansatte inden for miljøstyrelsens område. Baggrunden for begge sager var et forbud fra miljøstyrelsens direktør til medarbejderne ved styrelsens havforureningslaboratorium mod at fremsætte udtalelser vedrørende forureningen af Hjarbæk Fjord uden efter forudgående aftale med miljøstyrelsen. Den ene sag, der er om-

talt nedenfor som sag nr. 13-3, rejste jeg af egen drift på grundlag af presseomtale

8 sager vedrørte *planstyrelsen* og angik alle afgørelser i relation til kommuneplanloven. 4 af sagerne angik (bl.a.) spørgsmål om planstyrelsens kompetence som klagemyndighed efter kommuneplanlovens § 48. I én af disse sager, hvor der var klaget over en lokalplan, gav det anledning til kritik, at styrelsen havde behandlet klager, der var af retlig karakter, som indsigelser, og således ikke havde undergivet dem en selvstændig klagesagsbehandling efter kommuneplanlovens § 48.

Alle 9 sager vedrørende *miljøankenævnet* drejede sig om by- og landzoneloven. 7 af sagerne angik nævnets afgørelser. Én af sagerne angik et spørgsmål om, i hvilket omfang zonelovsmyndighederne kan afvise at genoptage en sag til realitetsbehandling, og i hvilket omfang en afgørelse herom kan påklages til miljøankenævnet. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-4, rejste endvidere et generelt spørgsmål om, i hvilket omfang miljøankenævnets formand er beføjet til at handle på miljøankenævnets vegne.

Sagen vedrørende *overfredningsnævnet*, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-5, angik en afgørelse om offentlighedens adgang til at færdes på private strande efter naturfredningslovens § 54. Sagen gav anledning til en henstilling om genoptagelse på grundlag af nye faktiske oplysninger.

13-1. *Ved lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer, der trådte i kraft den 1. juli 1978, blev kompetencen som sidste administrativ ankeinstans overført fra miljøministeriet til miljøankenævnet. Ikke kritiseret, at miljøministeriet anså sig kompetent til at genoptage behandlingen af en sag, som ministeriet i henhold til den hidtil gældende lovgivning havde afsluttet med sin afgørelse af 29. oktober 1979, idet genoptagelse fandt sted på grundlag af en umiddelbart derefter fremsat klage.*

Udtalt, at miljøministeriet burde have givet to personer, der repræsenterede naboerne til indvindingsområdet, og som havde indgivet klage til fredningsstyrelsen over amtskommunens meddelelse af indvindingsstilladelse og af styrelsen (og oprindeligt af miljøministeriet) fået medhold i klagen, underretning om genoptagelsesbeslutningen. Miljøministeriet burde ligeledes have givet de pågældende underretning om beslutningen om at ændre ministeriets tidligere afgørelse.

Ikke kritiseret, at miljøministeriet havde afslået at tillægge klagen til ombudsmanden opsættende virkning. (J. nr. 1981-44-12).

A klagede som repræsentant for forskellige beboere i Dronninglund til ombudsmanden over miljøministeriets afgørelse af 21. oktober 1980, som ministeriet fastholdt i en skrivelse af 25. februar 1981 til A. Ved afgørelsen ændrede miljøministeriet sin afgørelse af 29. oktober 1979, hvorved ministeriet havde tiltrådt fredningsstyrelsens afgørelse af 10. januar 1979 om ikke at meddele B og C tilladelse til at indvinde sand og grus på ejendommen, matr. nr. y.

Klagen omfattede bl.a. følgende punkter:

1) Miljøministeriet har efter lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer, der trådte i kraft den 1. juli 1978, ikke kompetence som 3. instans i sager som den foreliggende. Ministeriet burde derfor efter A's opfattelse hverken have truffet afgørelsen af 29. oktober 1979 eller den senere afgørelse af 21. oktober 1980, men i stedet have oversendt sagen til miljøankenævnet, hvorunder sagen herefter hørte.

2) Miljøministeriets afgørelse af 21. oktober 1980 blev truffet, uden at A forudgående havde haft lejlighed til at kommentere de fremkomne oplysninger og synspunkter.

3) Miljøministeriet burde have imødekommet en anmodning fra A om, at klagerne af 15. og 22. marts 1981 til ombudsmanden blev tillagt opsættende virkning.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at X A/S den 8. juni 1977 indgav ansøgning til Nordjyllands amtskommune om tilladelse til at indvinde sand og grus på ejen-

dommen, matr. nr. y. Ifølge det udfyldte ansøgningsskema indeholdt ejendommen, der er undergivet landbrugspligt, forekomster af grus og sand i 10-12 m dybde. Firmaet planlagde at producere 50.000 m³ om året med en planlagt gravedybde fra 10-12 m, hvilket ifølge ansøgningsskemaet svarede til grundvandsdybden i indvindingsarealet. Indvindingen skulle påbegyndes, umiddelbart efter at tilladelse var opnået, og fortsættes i maksimalt 8-9 år. Afgravet muld og overjord påtænkte placeres i depoter på arealet. Erhvervskørsel i forbindelse med indvindingsvirksomheden skulle foregå på de bestående veje. Arealerne ville blive ført tilbage til landbrugsmæssig drift i overensstemmelse med en deklaration, der ville blive udstedt om efterbehandling. Det fremgik af ansøgningen, at indvindingen skulle forestås af X A/S og ikke af ejeren, B.

Efter at der var blevet indrykket bekendtgørelse i lokale dagblade om ansøgningen, fremsatte A, der repræsenterede de nærmeste naboer til ejendommen, i en skrivelse, der blev modtaget den 4. juli 1977 af Nordjyllands amtskommune, teknisk forvaltning, invendinger imod, at der blev meddelt tilladelse til indvinding af grus på ejendommen.

Indvindingsvirksomheden ville efter A's opfattelse medføre uoverskuelige konsekvenser for det lokale miljø.

Amtskommunen modtog i forbindelse med behandlingen af ansøgningen udtalelser fra statens tilsyn med de private skove i Nord-

jylland amts nordlige del af 20. juli 1977, fredningsplanudvalget for Nordjyllands amt af 3. august 1977 samt Sæby kommune, udvalget for tekniske anlæg, af 12. august og 26. september 1977. Ingen af de nævnte myndigheder havde indvendinger imod, at der blev meddelt tilladelse til indvinding af sand og grus på området.

Fredningsplanudvalget og skovstyrelsen bemærkede, at udvalget forudsatte, at der blev stillet de sædvanlige krav om sikkerhedsstillelse og efterbehandling.

Nordjyllands amtskommune, udvalget for teknik og miljø, vedtog på møde den 1. marts 1978 at meddele tilladelse på sædvanlige vilkår for indvinding af grus på landbrugsejendomme. Til brug for udvalgets møde forelå en indstilling fra amtsarkitekten om, at det blev overvejet, hvorvidt der burde meddeles tilladelse til det ansøgte. Amtsarkitekten påpegede i indstillingen, at området ifølge ansøgningens oplysninger maksimalt rummede 120–150.000 m³. Med en årlig produktion på 50.000 m³ var der således kun forekomster til 3 års produktion og ikke som ansøgt 8–9 år. Amtsarkitektens indstilling blev afgivet under henvisning til den relativt lille indvindingsmængde, de miljømæssige konsekvenser for de omkringboende samt til, at indvindingsarealet lå uden kontakt med igangværende råstofindvindinger.

Amtskommunen meddelte ved skrivelse af 10. marts 1978 X A/S, at ansøgningen om at indvinde sand- og stenforekomster i henhold til råstoflovens § 4 (lov nr. 285 af 1. juni 1972) for en periode af 10 år på forskellige nærmere angivne vilkår kunne forventes at blive imødekommet.

A påklagede denne afgørelse ved skrivelse af 16. marts 1978 til fredningsstyrelsen.

Den 17. marts 1978 meddelte Nordjyllands amtskommune X A/S godkendelse til at anvende et anlæg til sortering af sand og grus, der påtænkte anvendt i forbindelse med indvindingsvirksomheden.

I en skrivelse af 3. juni 1978 sendte A gennem Nordjyllands amtskommune en mere omfattende klage over amtskommunens afgørelse til fredningsstyrelsen.

A gjorde gældende, at lokalvejene i området ikke var tilstrækkeligt trafiksikrede til at klare den kørsel, indvindingsvirksomheden måtte forventes at medføre. Udgravningen måtte desuden forventes at påvirke grund-

vandstanden på naboejendommene. Herudover pegede A på, at amtskommunens afgørelse var truffet på grundlag af usikre oplysninger og beregninger med hensyn til produktionens størrelse og tidsmæssige udstrækning.

Det forventede støjniveau i forbindelse med kørsel til og fra grusgraven var ikke blevet undersøgt, og oplysningerne om forventede støvgener var ikke fyldestgørende. Selskabet havde således i ansøgningen henvist til, at støvgenerne ville være begrænsede som følge af det naturlige fugtindhold. Denne påstand bestred A i sin skrivelse til fredningsstyrelsen.

Derudover anførte A, at grus- og sandforekomsterne på ejendommen ikke var af særlig god kvalitet og forekom i relativt lille mængde. Der var således efter hans opfattelse ikke tilstrækkeligt sagligt grundlag for at påbegynde gravning i området. Især ikke, da der i området i øvrigt fandtes andre og væsentligt mere værdifulde grusgrave, hvorfra den lokale forsyning af byggematerialer kunne ske.

A henviste tillige til, at ejendommen måtte forventes at ville gå tabt som landbrugsejendom i forbindelse med grusgravningen. I denne forbindelse betvivlede A, at ejendommen ville blive retableret som landbrugsejendom, efter at grusgravningen var ophørt. Til den tid mente A, at ejeren ville forsøge at få tilladelse til at opføre sommerhuse i området.

Amtskommunen havde efter A's opfattelse begået en fejl ved at lægge vægt på Sæby kommunes udtalelser i sagen, da kommunens behandling af sagen havde været behæftet med forskellige mangler. Kommunens repræsentanter havde efter A's opfattelse haft et utilstrækkeligt kendskab til områdets beskaffenhed, især placeringen af nabobebyggelse i forhold til grusgraven. Derudover mente han, at medlemmerne af teknisk udvalg i Sæby kommune havde været påvirket af et kommunalbestyrelsesmedlem, der selv var landmand og bosat ikke langt fra grusgravområdet, og som efter hans mening på ulovlig måde havde varetaget særlige landbrugsinteresser ved sagens behandling.

Amtskommunen burde desuden have lagt vægt på de konsekvenser, meddelelsen af en tilladelse kunne få for meddelelse af yderligere tilladelser til grusgravning i området. A var således bekendt med, at ejeren af en til-

stødende landbrugsejendom havde givet udtryk for, at han ville søge om tilladelse til grusindvinding, hvis der blev meddelt tilladelse til indvinding på matr.nr. y.

A havde i øvrigt vanskeligt ved at vurdere, hvilke forhold udvalget for teknik og miljø havde lagt vægt på ved afgørelsen, da amtsarkitekten som ovenfor nævnt havde afgivet en forbeholden indstilling til udvalget.

I forbindelse med fredningsstyrelsens behandling af A's klage afgav Sæby kommune, udvalget for tekniske anliggender, en udtalelse af 28. juli 1978. Udvalget havde på et møde den 19. juli 1978 vedtaget at udtale, at vejene i området efter udvalgets opfattelse var tilstrækkeligt gode til at tage den øgede trafik til og fra grusgraven. Udvalget henviste endvidere til, at udvalget den 21. september 1977 havde behandlet en klage fra beboerne i området over den påtænkte grusgravning, og at det da var udvalgets opfattelse, at eventuel grusgravning ikke kunne genere de omkringboende. Udvalget havde herved forudsat, at amtskommunens tilladelse ville blive meddelt på betingelse af, at miljølovens bestemmelser om støv, støj m.v. blev overholdt.

Nordjyllands amtskommune henholdt sig i en skrivelse af 11. august 1978 til fredningsstyrelsen til sin afgørelse og bemærkede, at der ikke var fremkommet oplysninger, som ikke havde været amtskommunen bekendt ved afgørelsen den 10. marts 1978.

I anledning bl.a. af en supplerende skrivelse af 28. august 1978 fra A indhentede fredningsstyrelsen en fornyet udtalelse af 8. december 1978 fra Nordjyllands amtskommune, udvalget for teknik og miljø. Udvalget oplyste, at forekomsterne på ejendommen ifølge oplysninger fra X A/S bestod af grov- og fyldsand.

Fredningsstyrelsen besigtigede den 15. november 1978 arealerne. Ved besigtigelsen var formanden for Sæby kommunes udvalg for tekniske anliggender til stede. Ifølge fredningsstyrelsens referat af besigtigelsen gav formanden under besigtigelsen udtryk for, at den forventede kørsel til og fra indvindingsområdet sandsynligvis ville kræve en væsentligt øget vedligeholdelse af . . . vej i graveperioden, ligesom skolebussens holdsteder burde ændres for at sikre skolevejen tilstrækkeligt.

Fredningsstyrelsen meddelte derpå i en skrivelse af 10. januar 1979 til A, at styrelsen

efter en samlet vurdering af sagens omstændigheder, herunder de fremførte klager, sagens akter, de indhentede udtalelser samt besigtigelsen af området, ikke fandt det rimeligt, at der blev meddelt tilladelse til indvinding, før en egentlig råstofindvindingsplan var gennemført. Fredningsstyrelsen henviste herved til råstofloven af 1977, § 3. Fredningsstyrelsen omgjorde derfor amtsrådets afgørelse af 10. marts 1978 således, at ansøgningen blev afslået.

Advokat D påklagede ved skrivelse af 6. februar 1979 afgørelsen for ejeren af ejendommen, B, til miljøministeriet. I en senere skrivelse, der blev modtaget i ministeriet den 16. marts 1979, uddybede B klagen. Han afviste, at indvindingen ville påføre naboerne væsentlige støj- og støvgener. Han henviste bl.a. til, at amtskommunens udvalg for teknik og miljø havde godkendt det sortere- og læsaneanlæg, der påtænkes anvendt i forbindelse med indvindingsvirksomheden. I denne forbindelse var det påvist, at støjniveauet i en afstand af 50 m fra anlægget ikke ville overstige 54 dB. Han oplyste tillige, at den nærmeste beboelse ligger ca. 80 m fra indvindingsarealet. Støvgenerne ville desuden blive begrænset på grund af materialernes beskaffenhed og det naturlige fugtindhold. Dertil kom, at der omkring udgravningen ville blive opbygget beskyttende jordvolde af det afgravede muldlag. Endelig pegede han på, at Sæby kommunes tekniske udvalg på mødet den 21. september 1977 som ovenfor anført havde tilkendegivet, at kommunen forudsatte, at amtskommunens tilladelse blev betinget af, at miljølovens bestemmelser om støj og støv m.m. blev overholdt.

De lokale veje i området ville ikke blive belastet væsentligt mere end hidtil i forbindelse med til- og frakørsel til indvindingsarealet.

Skolesøgende børn mente han ikke ville blive udsat for en væsentligt forøget risiko. Der var således intet skolebusstoppested ud for den vej, der førte ind til det planlagte indvindingsområde.

Han bestred, at en gravning i 10–12 m dybde skulle indebære nogen risiko for grundvandssænkning, da grundvandet i området ligger i ca. 14 m dybde.

Han fremhævede endvidere, at området på grund af sand- og grusbakker ikke kunne anvendes landbrugsmæssigt hverken til græs-

ning eller kornavl. Landbrugsmæssige grunde talte derfor ikke for at afslå tilladelsen.

Endvidere anførte han, at området var lukket og derfor ikke kunne have nævneværdig landskabsmæssig værdi. Tværtimod måtte området efter en afgravning og reetablering forventes at blive mere anvendeligt til græsning af husdyr eller kornafgrøder.

Endelig bestred han A's oplysninger i klagen om, at forekomsterne overvejende bestod af fyldsand. Prøvegravninger havde vist, at der også var andet materiale i området.

Fredningsstyrelsen afgav udtalelse den 9. april 1979 til ministeriet. Ifølge udtalelsen havde styrelsen ved afgørelsen af 10. januar 1979 navnlig lagt vægt på,

- at alle omkringboende lodsejere var enige om at klage,
- at de fleste af lodsejernes boliger lå inden for en afstand af 50–250 m fra indvindingsområdet,
- at arealerne, der grænser op til matr. nr. y, anvendes til landbrugsmæssig drift,
- at matr. nr. y ved besigtigelsen den 15. november 1978 gav udseende af at have ligget brak i 1–2 år – måske mere,
- at grusgraven sandsynligvis kun indeholdt materiale, der i forvejen kunne fås i rigelig mængde i området,
- at miljøstyrelsen i en skrivelse af 14. juli 1978 havde udtalt sig om forventede støjgener,
- at grus- og sandforekomsterne havde relativt ringe omfang,
- at støjgener næppe kunne undgås, samt
- at der var risiko for grundvandssænkning.

Ganske vist havde arealet ved besigtigelsen givet indtryk af at være uden værdi i landbrugsmæssig henseende, idet der tilsyneladende ikke var et egentligt muldrag på arealet. Styrelsen fandt imidlertid, at dette måtte sammenholdes med, at der var muldrag på de omkringliggende arealer, og at disse blev dyrket landbrugsmæssigt.

Fredningsstyrelsen fastholdt derfor, at der blev meddelt afslag.

B sendte med skrivelse af 25. april 1979 ministeriet oplysning om flere tilbud, han havde modtaget – bl.a. fra Sæby kommune – om at aftage grus og sand fra området. Han fandt det herved dokumenteret, at der var behov for forekomsterne i området.

Miljøministeriet bad i den anledning fredningsstyrelsen om en fornyet udtalelse med

henblik på at få belyst forsyningssituationen med hensyn til de nævnte materialer i området omkring Sæby kommune.

Fredningsstyrelsen indhentede i den anledning en udtalelse af 18. juli 1979 fra amtskommunen, udvalget for teknik og miljø. Udvalget oplyste, at der ifølge oplysninger fra entreprenørerne i området var rigelige ressourcer til de næste 8–10 års produktion i de eksisterende grusgrave i området.

Udvalget for teknik og miljø fastholdt samtidig, at der burde meddeles B tilladelse til at indvinde grus og sand i området.

B afviste i skrivelse af 23. juli 1979 til ministeriet, at der allerede fandtes rigelige grusforekomster i området til 9–10 år.

I skrivelse af 21. august 1979, der blev sendt gennem fredningsstyrelsen til miljøministeriet, meddelte Nordjyllands amtskommune, teknisk forvaltning, at der den 8. august 1979 var foretaget yderligere prøvegravninger på ejendommen. En analyse havde vist, at materialet var finere og mere ensartet, end de tidligere prøvegravninger havde vist.

Fredningsstyrelsen videresendte amtskommunens skrivelse til ministeriet med bemærkning om, at styrelsen ikke fandt, at der var fremkommet nye aspekter, idet skrivelserne alene underbyggede tidligere oplyste forhold.

B fremsendte med skrivelse af 30. august 1979 til ministeriet yderligere oplysninger vedrørende de eksisterende ressourcer og behovet for sand og grus i området. Derudover henviste han til, at formanden for amtskommunens udvalg for teknik og miljø havde meddelt ham, at et flertal i udvalget ved afgørelserne om at imødekomme hans ansøgning om indvindingsstilladelse ikke kun havde lagt vægt på forekomsterne af og behovet for grus og sand i området, men også på indvindingsvirksomhedens påvirkning af beskæftigelsessituationen samt på de forøgede omkostninger, der var opstået som følge af energikrisen.

Miljøministeriet meddelte ved skrivelse af 29. oktober 1979 B, at ministeriet efter en samlet vurdering af sagen ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at ændre fredningsstyrelsens afgørelse, der dermed blev stadfæstet. Ministeriet havde særligt lagt vægt på, at der ikke syntes at være mangel på materialer af den pågældende art i området.

B's fader, C, der den 23. november 1979 havde anmodet om en samtale med miljøministeren, fremsendte i en skrivelse, der blev modtaget den 27. november 1979 i ministeriet, på sønnens vegne indsigelser imod ministeriets afgørelse af 29. oktober 1979. Han kritiserede, at ministeriet ikke i skrivelser af 29. oktober 1979 havde henvist til nogle oplysninger, der var fremkommet under samtaler mellem ministeriet og amtets tekniske forvaltning.

I tilslutning hertil afholdtes den 29. november 1979 et møde mellem C og miljøministeren om sagen. C anførte under mødet, at det pågældende område ved en tidligere prøvegrovning havde vist sig at indeholde sand af en art, som ville være egnet til andet end flyvesand.

Under henvisning hertil meddelte miljøministeriet i skrivelse af 29. november 1979 fredningsstyrelsen, at ministeriet havde besluttet, at sagen skulle genoptages, og at man havde stillet sagens videre behandling i bero på afventning af en fornyet prøvetagning, som C havde oplyst, at han ville få iværksat.

Amtskommunen foretog derpå på fredningsstyrelsens foranledning yderligere prøvegrovninger. Prøverne blev undersøgt af Danmarks geologiske Undersøgelse, der den 4. februar 1980 afgav erklæring til fredningsstyrelsen om resultatet. Undersøgelsen havde vist, at der ikke kun var fyldsand i området. Danmarks geologiske Undersøgelse konkluderede, at materialet kvalitetsmæssigt var dårligere end det, der blev udvundet fra de i området etablerede 4 grusgrave.

Under henvisning til, at analyserne fra Danmarks geologiske Undersøgelse havde vist, »at der findes andet materiale i den påtænkte grusgrav end fyldsand«, anmodede C i en skrivelse af 29. februar 1980 ministeriet om at ændre afgørelsen af 29. oktober 1979 og meddele tilladelsen.

I anledning af denne skrivelse indhentede ministeriet gennem fredningsstyrelsen en fornyet udtalelse fra amtskommunen, der i skrivelse af 13. juni 1980 fastholdt sine tidligere oplysninger om ressourcerne og behovet for grus og sand i området. Samtidig understregede amtskommunen, at udvalget for teknik og miljø fortsat fandt, at der burde meddeles tilladelse til indvinding. Udvalget henviste herved til, at der burde være konkurrencemuligheder på råstofområdet.

C fremsendte med skrivelse af 29. juni 1980 til fredningsstyrelsen bemærkninger til amtskommunens ovennævnte udtalelse og bestred amtskommunens oplysninger om forekomsterne og behovet for grus og sand. Samtidig henviste han til, at han på samtaler med formanden og næstformanden i udvalget for teknik og miljø havde forstået, at medlemmerne af udvalget ved deres stillingtagen havde lagt vægt på beskæftigelsessituationen og olieprisernes stigning, og kritiserede, at disse synspunkter ikke var kommet frem i amtskommunens skrivelse af 13. juni 1980 til fredningsstyrelsen.

Fredningsstyrelsen meddelte i en skrivelse af 1. august 1980 ministeriet, at styrelsen ikke fandt, at der ved de ovennævnte skrivelser var fremkommet forhold af så væsentlig betydning, at det kunne føre til en omvurdering af sagen.

Miljøministeriet traf afgørelse ved skrivelse af 21. oktober 1980. Efter en fornyet gennemgang af sagen og ud fra en samlet vurdering af de foreliggende omstændigheder havde ministeriet fundet ikke at burde modsætte sig, at sand- og grusforekomsterne på ejendommen blev udnyttet. Ministeriet bad samtidig amtskommunen om at udstede den fornødne tilladelse og fastsætte eventuelle vilkår i forbindelse hermed.

I skrivelse af 30. december 1980 rettede A henvendelse til miljøministeren om sagen. A – der på daværende tidspunkt ikke havde kendskab til ministeriets afgørelse af 21. oktober 1980 – kritiserede, at miljøministeren overvejede at omgøre afgørelsen af 29. oktober 1979, uden at beboerne i området forinden havde fået lejlighed til at udtale sig. A bad endvidere ministeren meddele, hvilke forhold der havde ført til den ændrede stillingtagen til sagen. Samtidig bebudede han, at han ville indgive klage til ombudsmanden i løbet af januar 1981, og bad under henvisning hertil ministeren beslutte at opsætte virkningerne af en eventuel tilladelse, indtil en udtalelse fra ombudsmanden kunne foreligge.

Amtskommunen meddelte i skrivelse af 26. januar 1981 C en foreløbig tilladelse til at indvinde sand og grus på ejendommen. Samtidig anførte amtskommunen, at tilladelsen først kunne udnyttes, når de vilkår, der var fastsat i skrivelser af 10. marts 1978, var blevet opfyldt.

Miljøministeriet besvarede i skrivelse af 25. februar 1981 A's skrivelse af 30. december 1980. Ministeriet redegjorde for mødet den 29. november 1979 og den truffne beslutning om, at sagen blev taget op til fornyet behandling, samt om indholdet af ministeriets skrivelse af 21. oktober 1980, der samtidig blev tilsendt A i kopi. Ministeriet meddelte samtidig A følgende begrundelse for afgørelsen.

» . . .

Departementet gav herefter ved skrivelse af 21. oktober 1980 efter en fornyet gennemgang af sagen udtryk for den opfattelse, at man ikke – ud fra en samlet vurdering af de foreliggende omstændigheder – burde modsætte sig, at sand- og grusforekomsterne på den pågældende ejendom udnyttes. Departementet bad derfor Nordjyllands amtsråd om at udstede den fornødne tilladelse med eventuelle vilkår. Det kan tilføjes, at departementet ved den samlede vurdering har tillagt det vægt, at Nordjyllands amtsråd ud fra en hensyntagen til de lokale forhold har fundet, at en tilladelse burde meddeles.

. . .«

Miljøministeriet henlede A's opmærksomhed på,

» . . . at de af amtsrådet fastsatte vilkår af klageberettigede kan påklages til fredningsstyrelsen, hvis afgørelse kan påklages til miljøankenævnet, der nu er sidste administrative klageinstans i sager af denne art.«

Derpå indgav A som nævnt ovenfor klage til ombudsmanden.

I skrivelse af 23. marts 1981 anmodede A miljøministeren om at tillægge hans klage til ombudsmanden opsættende virkning. Samme dag anmodede A i en skrivelse amtskommunen om at standse alt videre administrativt arbejde i forbindelse med indvindingstilladelsen.

Ministeriet svarede i skrivelse af 3. april 1981 og fastholdt afgørelsen af 21. oktober 1980 samt afslog at tillægge klagen til ombudsmanden opsættende virkning. Ministeriet henviste i denne forbindelse til, at der efter fast praksis ikke tillægges klager til ombudsmanden opsættende virkning.

Efter at amtskommunen havde fastsat vilkårene for indvindingstilladelsen, påklagede A ved en skrivelse, hvoraf jeg modtog kopi den 10. august 1981, vilkårene til fredningsstyrelsen, der tog stilling hertil ved skrivelse

af 23. marts 1982. Fredningsstyrelsen ændrede på visse punkter de fastsatte vilkår. Bl.a. blev indvindingsperioden afkortet fra 10 til 5 år, således af indvindingen skulle ophøre senest den 1. april 1986.

Denne afgørelse blev ved skrivelse af 2. april 1982 påklaget af advokat E for ejeren til miljøankenævnet. Ankenævnet traf afgørelse ved skrivelse af 16. juli 1982. Ankenævnet forlængede ved denne afgørelse indvindingsperioden til 10 år.

De enkelte klagepunkter:

1) Miljøministeren var ikke kompetent til at træffe afgørelserne af 29. oktober 1979 og 21. oktober 1980.

A anførte til støtte for dette klagepunkt, at amtsrådet efter råstofloven af 1977 er 1. instans, fredningsstyrelsen klageinstans og miljøankenævnet sidste klageinstans. Ifølge lovens § 13 kan miljøministeren bestemme, at han selv afgør en råstofsag i stedet for amtsråd eller fredningsstyrelse. Derimod kan ministeren under ingen omstændigheder fungere som ankeinstans i forhold til afgørelser, der er truffet af fredningsstyrelsen. Herefter burde miljøministeriet ikke have behandlet sagen. A formodede, at miljøministeren havde behandlet sagen af gammel vane, fordi miljøministeriet i henhold til råstofloven af 1972 var sidste klageinstans.

Herudover henviste A til, at de afgørelser, der var blevet truffet i sagen (af amtsråd, fredningsstyrelse og ministerium), i øvrigt var blevet truffet på grundlag af 1977-loven. Efter hans opfattelse var myndighederne ikke berettigede til at anvende den nye og gamle råstoflov sideløbende, således at spørgsmålet om kompetence blev bedømt efter den gamle lov, mens spørgsmålet om, hvorvidt der skulle meddeles indvindingstilladelse, blev vurderet efter den nye lov.

Miljøministeriet henviste i udtalelsen af 8. september 1981 til miljøministeriets cirkulære nr. 106 af 27. juni 1978 om amtsrådenes og Hovedstadsrådets medvirken ved administrationen af bestemmelserne i kapitlerne 3 og 5 i lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer. Af cirkulærets pkt. 1 fremgår, at i sager, hvor både ansøgningen og amtsrådets afgørelser er indgået/truffet før 1977-lovens ikrafttræden den 1. juli 1978, gælder reglerne i 1972-loven, herunder klagereglerne.

Under henvisning til, at der i den foreliggende sag blev ansøgt om tilladelse den 8. juni 1977 og truffet afgørelse af amtsrådet den 10. marts 1978, dvs. før 1977-lovens ikrafttræden, afviste ministeriet, at klagen over fredningsstyrelsens afgørelse af 10. januar 1979 burde have været oversendt til miljøankenævnet.

Miljøministeriet bemærkede videre, at C den 23. november 1979, dvs. mindre end en måned efter modtagelsen af ministeriets afgørelse, rettede henvendelse til ministeriet og anmodede om et møde med miljøministeren om sagen, og at beslutningen om sagens genoptagelse blev meddelt C ved skrivelse af 29. november 1979, og således måtte betragtes som truffet i umiddelbar fortsættelse af ministeriets afgørelse af 29. oktober 1979.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Sagen blev som nævnt rejst over for og afgjort af Nordjyllands amtskommune på et tidspunkt, da lov nr. 285 af 7. juni 1972 om udnyttelse af sten, grus og andre naturforekomster i jorden og på søterritoriet var gældende. Ifølge bemyndigelse i medfør af § 4, stk. 2, i denne lov blev indvindingsstilladelser meddelt af amtsrådet. Amtsrådets afgørelse kunne påklages til fredningsstyrelsen og derfra til miljøministeriet, jfr. lovens § 4, stk. 2, sammenholdt med miljøministeriets bekendtgørelse nr. 542 af 27. oktober 1975 om henlæggelse af opgaver og beføjelser til fredningsstyrelsen, § 16, stk. 1, nr. 4, jfr. § 19.

Inden fredningsstyrelsen og miljøministeriet traf afgørelser i sagen, blev ovennævnte lov fra 1972 afløst af lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer, der ifølge § 37 trådte i kraft den 1. juli 1978. Ifølge denne lov træffes afgørelse om indvindingsstilladelser fortsat af amtsrådet med adgang til påklage af afgørelsen til fredningsstyrelsen (lovens §§ 7 og 12). Styrelsens afgørelse kan ifølge lovens § 29 påklages til miljøankenævnet – og således ikke længere til miljøministeriet.

1977-loven trådte som nævnt ovenfor ifølge § 37 i kraft den 1. juli 1978. Bestemmelsen indeholder ingen udtrykkelig stillingtagen til, hvorledes der skal forholdes med sager, der var rejst før den nye lovs ikrafttræden, men blev afsluttet på et senere tidspunkt.

Miljøministeren fastsatte imidlertid ved cirkulære nr. 106 af 27. juni 1978 om amtsrådenes og hovedstadsrådets medvirken ved administrationen af bestemmelserne i kapitlerne 3 og 5 i lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer, pkt. 1, følgende vejledende bestemmelse om forståelsen af den nævnte ikrafttrædelsesbestemmelse:

»For de ansøgninger, som er modtaget før den 1. juli 1978, og hvor amtsrådets afgørelse foreligger før den 1. juli 1978, gælder reglerne i 1972-loven, herunder klagereglerne. Dette medfører, at disse afgørelser kan påklages til fredningsstyrelsen, og herefter til miljøministeriets departement. For de ansøgninger, som er modtaget før den 1. juli 1978, men hvor amtsrådets afgørelse foreligger efter den 1. juli 1978, gælder reglerne i den nye råstoflov, herunder klagereglerne, dvs. at disse afgørelser kan påklages til fredningsstyrelsen, og herefter til miljøankenævnet.«

Den forståelse af ikrafttrædelsesbestemmelsen, der er lagt til grund i cirkulæret, indebærer for det første, at en afgørelse, der før den 1. juli 1978 er truffet af amtsrådet, fortsat skal afgøres på grundlag af 1972-lovens (materielle) bestemmelse, selv om afgørelsen indbringes for højere administrativ myndighed, og den endelige administrative afgørelse i sagen først bliver truffet efter 1977-lovens ikrafttræden.

Den nævnte forståelse af råstoflovens § 37 kan ikke give mig grundlag for kritik. Jeg bemærker herved, at en modsat forståelse af bestemmelsen i realiteten ville indebære, at 1977-loven ville få tilbagevirkende kraft i forhold til en række afgørelser, der var truffet af amtsrådet, mens 1972-loven endnu var gældende. Efter min mening er der hverken i råstofloven eller dennes forarbejder holdepunkter for at tillægge loven en sådan tilbagevirkende kraft.

For det andet er det i cirkulæret anført, at 1972-lovens klageregler finder anvendelse i de tilfælde, hvor amtsrådets afgørelse er truffet før 1977-lovens ikrafttræden den 1. juli 1978.

Heller ikke denne forståelse af råstoflovens § 37 kan give mig grundlag for kritik. Jeg bemærker herved, at det ud fra praktisk-administrative synspunkter må anses for hensigtsmæssigt, at den myndighed –

miljøministeriet – der var højeste administrative klageinstans i henhold til 1972-loven, og som derfor har erfaring med hensyn til administrationen af denne lov, færdigbehandler de sager, der af amtsrådet (og fredningsstyrelsen) er afgjort på grundlag af 1972-lovens (materielle) regler, og som fortsat skal afgøres på grundlag af reglerne i denne lov.

Miljøministeriets vejledning om forståelsen af ikrafttrædelsesbestemmelsen kan således ikke give mig grundlag for kritik.

Jeg har herefter heller ikke grundlag for at kritisere, at ministeriet ved afgørelsen af 29. oktober 1979 lagde 1972-lovens klagebestemmelser til grund.

Under hensyn til, at (C) rettede henvendelse allerede den 23. november 1979 til ministeriet om genoptagelse af sagen, og ministeriet traf afgørelse om at genoptage sagen til fornyet behandling ved skrivelse af 29. november 1979 til (C), finder jeg heller ikke grundlag for kritik i anledning af, at ministeriet ved genoptagelsen af sagsbehandlingen og sagens afgørelse, der blev meddelt i skrivelsen af 21. oktober 1980, fortsat fandt at kunne lægge 1972-lovens klagebestemmelser til grund.

Jeg har således ikke grundlag for kritik i anledning af denne del af Deres klage.«

2) Miljøministeriets afgørelse af 21. oktober 1980 blev truffet, uden at A forudgående havde haft lejlighed til at kommentere de fremkomne oplysninger og synspunkter.

A henviste i skrivelsen af 15. marts 1981 til, at det var i strid med råstoflovens ånd, at miljøministeren holdt møde med C og ved skrivelse af 29. november 1979 gav ham underretning om, at sagen blev genoptaget til fornyet behandling, uden at A samtidig som den anden part i sagen var blevet underrettet herom. A fandt desuden, at han burde have haft underretning om ministeriets nye afgørelse af 21. oktober 1980.

Ministeren burde efter A's mening have henvist C til at indgive ny ansøgning til Nordjyllands amtskommune med dokumentation for forekomsternes art, mængde og kvalitet.

Ministeriet medgav i udtalelsen af 8. september 1981, at det ville have været udtryk for en hensynsfuld sagsbehandling, om ministeriet havde underrettet A om afgørelsen af

29. november 1979, hvorved det blev besluttet at genoptage afgørelsen af 29. oktober 1979 til fornyet behandling. Ligeledes ville det have været udtryk for hensynsfuld sagsbehandling, om ministeriet havde underrettet A om ministeriets afgørelse af 21. oktober 1980, hvorved amtsrådet blev anmodet om at udstede indvindingstilladelse med eventuelle vilkår. Ministeriet beklagede, at disse underretninger ikke havde fundet sted.

Ministeriet henholdt sig imidlertid til det, der var anført i skrivelsen af 25. februar 1981 til A om, at de synspunkter, som A havde tilkendegivet i skrivelser af 16. marts, 25. marts, 3. juni, 9. august, 28. august og 18. september 1978, havde været ministeriet bekendt ved den fornyede vurdering af sagen. Ministeriet henviste endvidere til, at det efter loven ikke påhvilede ministeriet som klageinstans at indhente udtalelser fra de omkringboende, uanset om disse havde klaget over amtsrådets afgørelse.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Efter min mening burde miljøministeriet umiddelbart efter beslutningen af 29. november 1979 om at genoptage sagen til fornyet behandling have underrettet Dem om beslutningen. På samme måde burde ministeriet have givet Dem underretning om afgørelsen i skrivelsen af 21. oktober 1980 om at ændre afgørelsen af 29. oktober 1979, således at ejerens anmodning om indvindingstilladelse blev imødekommet.

Jeg må anse det for beklageligt, at ministeriet ikke foretog underretning som anført.

Jeg har samtidig hermed gjort ministeriet bekendt med min opfattelse.

Det tilføjes, at der ifølge det oplyste hverken under (C's) samtale den 29. november 1979 med ministeren eller ved den efterfølgende undersøgelse, der blev igangsat på ministeriets foranledning, fremkom sådanne nye faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagens afgørelse, at ministeriet som følge heraf måtte anses for forpligtet til at give Dem lejlighed til at fremkomme med eventuelle bemærkninger, inden ministeriet traf afgørelsen af 21. oktober 1980. Der ses heller ikke i forbindelse med sagens genoptagelse at være fremkommet væsentlige nye synspunkter af en sådan karakter, at det havde været

rimeligt, at De havde fået forelagt dem med henblik på eventuel imødegåelse.

Jeg finder ikke på det foreliggende grundlag at burde udtale mig om, hvorvidt ministeriets afgørelse må anses for ugyldig som følge af, at ministeriet havde forsømt at underrette Dem om beslutningen om sagens genoptagelse og den nye afgørelse, der herefter blev truffet. Afgørelsen heraf henhører under domstolene.«

3) Miljøministeriets afslag på at tillægge klagerne til ombudsmanden opsættende virkning.

Til støtte for dette klagepunkt henviste A til, at en påbegyndelse af grusgravningen i området ville foregribe ombudsmandens vurdering af hans klager.

Miljøministeriet anførte, at ministeriet ikke i den foreliggende sag havde skønnet at burde anmode amtsrådet om at sætte behandlingen af vilkårsfastsættelsen i bero på min behandling af den foreliggende klage. Derudover henviste ministeriet til, at dette som anført i skrivelsen af 3. april 1981 til A stemte overens med ministeriets praksis.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Der er ikke i lov om folketingets ombudsmand fastsat bestemmelser om, at klager til ombudsmanden har opsættende virkning.

En klage til ombudsmanden har således

ikke i sig selv opsættende virkning på den beslutning, hvorover der er klaget.

Den myndighed, hvis afgørelse er påklaget, kan imidlertid i en vis udstrækning selv beslutte at tillægge en klage til ombudsmanden opsættende virkning. Om en sådan afgørelse kan træffes beror bl.a. på, om den påklagede afgørelse er begunstigende eller bebyrdende for den private part eller eventuelt angår en partsvist.

I den udstrækning en myndighed herefter kan tillægge en klage opsættende virkning, beror afgørelsen heraf på en afvejning på den ene side af hensynet til det offentliges og/eller den berettigedes interesse i effektiv efterlevelse af den påklagede afgørelse og på den anden side klagerens interesse i, at en faktisk gennemførelse af den påklagede afgørelse ikke foregriber ombudsmandens stillingtagen til klagen.

En sådan afgørelse kan jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Efter min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne omstændigheder, at det kan give mig grundlag for kritik, at ministeriet ikke traf beslutning om at tillægge Deres klage til ombudsmanden opsættende virkning.

Jeg har således ikke grundlag for kritik vedrørende dette klagepunkt.«

13-2. Udtalt, at (i hvert fald) et helt generelt og tidsubegrænset forbud udstedt af Hørsholm kommune imod enhver form for afbrænding af affald, herunder haveaffald, specielt på klagerens ejendom, faldt udenfor, hvad der kunne anses for hjemlet ved miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.1., 2. pkt.

Henstillet, at miljøstyrelsen ophævede kommunens forbud. (J. nr. 1981-153-11).

A klagede til ombudsmanden over miljøstyrelsens afgørelse af 23. januar 1981, hvorved styrelsen stadfæstede Hørsholm kommunes beslutning om at nedlægge forbud mod affaldsbrænding på hans ejendom. Han gjorde gældende, at kommunens forbud ikke havde fornøden hjemmel.

Ved bedømmelsen af sagen kom følgende bestemmelser i betragtning:

Miljøministeren kan i henhold til lov om miljøbeskyttelse (lovbekendtgørelse nr. 345 af 25. juni 1981, der pr. 1. januar 1983 er blevet afløst af lovbekendtgørelse nr. 663 af 16. december 1982) § 4, stk. 1, fastsætte regler om

»... affald, dyrehold, skadedyr og andre forhold, når dette er nødvendigt af hensyn til forebyggelse og imødegåelse af uhygiejniske

forhold eller af væsentlige ulemper for omgivelserne.«

Lovens § 4, stk. 3, indeholder følgende bestemmelse:

»I reglerne fastsættes bestemmelser om kommunalbestyrelsens adgang til med påbud om afhjælpende foranstaltninger eller eventuelt forbud at gribe ind over for anden virksomhed end den, der er optaget i bilaget til loven, jfr. § 35, hvis den giver anledning til uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper for omgivelserne.«

Ministeren har udnyttet den nævnte bemyndigelse til i miljøbeskyttelsesreglementet (bekendtgørelse nr. 170 af 29. marts 1974 af reglement om miljøbeskyttelse, der i øvrigt pr. 1. januar 1983 er afløst af bekendtgørelse nr. 664 af 16. december 1982) kapitel 4 at fastsætte nærmere regler om affald. Kapitlet er opdelt således, at underpunkt 1 angår »husaffald«, punkt 2 »animalsk affald, kadavere og ekskrementer«, punkt 3 »latrin m.v.« og punkt 4 »andet affald«.

Kapitel 4 indeholder følgende bestemmelser:

»4.4.1. Andet affald end det i 4.1.–4.3. nævnte skal opbevares, transporteres og bortskaffes på en sådan måde, at det ikke giver anledning til uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper for omgivelserne. Fremkommer der fare for uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper, kan kommunalbestyrelsen meddele anvisninger på særlige opbevarings- og bortskaffelsesmåder.

4.4.2. Kan bortskaffelse af affald som omhandlet i 4.4.1. ikke ske på betryggende måde ved privat foranstaltning, kan kommunalbestyrelsen gennemføre en fællesordning herfor og fastsætte afgifter for deltagelse i ordningen. Når fællesordning er indført, er enhver forpligtet til at benytte ordningen og herfor betale den af kommunalbestyrelsen fastsatte afgift, med mindre andet er fastsat i medfør af gældende lovgivning.«

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A's nabo, B, den 2. september 1980 klagede til Hørsholm kommunes tekniske forvaltning over, at han følte sig generet af, at A hyppigt afbrændte affald i en nyinstalleret affaldsbrænder, der var placeret tæt op til hegnet mellem A's og B's ejendom. Han oplyste, at afbrændingen foregik 2–3 gange om ugen både dag og aften. Han gjorde endvidere gældende, at A afbrændte både haveaffald

og andet affald, såsom papkasser, plastic og fjer. Han fandt, at afbrændingen var til stærk gene for ham.

Hørsholm kommune meddelte i skrivelse af 11. september 1980 B, at kommunen havde beset forholdene, og at teknisk udvalg nødigt ville nedlægge totalt forbud mod haveaffaldsbrænding. Teknisk forvaltning havde derfor aftalt med A, at han fremover ville foretage afbrænding under iagttagelse af fornødent hensyn til omgivelserne, f.eks. undgå »sur« afbrænding, samt undlade at brænde i week-ends og i udpræget »ugendørsvejr«.

Den 27. oktober 1980 klagede B på ny til teknisk forvaltning over, at A brændte affald i haven på en måde, der var til stærk gene for hans ejendom. B oplyste således, at A fortsat afbrændte surt, fugtigt affald, at B brændte affald tilfældigt både morgen, middag og aften, at A's afbrænding af affald strakte sig over 5–6 timer ad gangen, at A gennem de sidste 14 dage før hans henvendelse til teknisk forvaltning havde afbrændt affald 5 gange fra ved 11–12 tiden til efter mørkets frembrud, samt at A's affaldsbrænder havde været i fuld gang kl. ca. 23 ved en bestemt lejlighed. Han pegede endvidere på, at det ikke var nødvendigt at foretage afbrænding for at bortskaffe haveaffalds, såfremt man benyttede kommunens (frivillige) haveaffaldsordning.

Teknisk forvaltning meddelte herefter i skrivelse af 30. oktober 1980 A, at forvaltningen på ny havde modtaget en klage over lugt- og røggener fra hans ejendom, og at teknisk forvaltning efter en undersøgelse på stedet måtte give B medhold i, at luftgenen var uacceptabel. Teknisk forvaltning bad derfor A om straks at ophøre med den generende afbrænding.

Sagen blev behandlet på teknisk udvalgs møde den 18. november 1980, hvorunder det blev vedtaget på kommunalbestyrelsens vegne »med hjemmel i kap. 4.4. i bekendtgørelse af reglement om miljøbeskyttelse at nedlægge forbud mod affaldsafbænding på (A's) ejendom . . .«. Teknisk udvalg underrettede A om denne afgørelse ved skrivelse af 19. november 1980. Udvalget bemærkede samtidig, at en overtrædelse af forbudet indebar politianmeldelse.

Denne afgørelse påklagede A den 2. december 1980 til miljøstyrelsen. A gjorde gældende, at teknisk udvalgs afgørelse savnede

hjemmel i den påberåbte bestemmelse i reglement om miljøbeskyttelse. A henviste i øvrigt til, at afbrændingen af affald efter hans mening blev foretaget med størst mulig hensyn til B, at hans installation af en affaldsbrænder desuden var sket for at imødekomme B's beklagelser over, at han havde kompostbunker liggende umiddelbart op til hegnet ind til hans ejendom, samt at han nøje havde overholdt de forskrifter, kommunen efter den 2. september 1980 havde givet ham om, hvorledes han skulle afbrænde affald.

Miljøstyrelsen traf som tidligere nævnt afgørelse i sagen den 23. januar 1981. Styrelsen fandt, at kommunalbestyrelsens afgørelse havde fornøden hjemmel i miljøbeskyttelsesreglementets kapitel 4.4. Styrelsen henviste endvidere til, at kommunen over for styrelsen havde oplyst, at der i Hørsholm kommune er regelmæssig afhentning af dagrenovation samt en ordning for afhentning af haveaffald. På baggrund af de foreliggende oplysninger var miljøstyrelsen enig med kommunalbestyrelsen i, at afbrænding af affald kan medføre væsentlige ulemper for omgivelserne. Styrelsen fandt derfor ikke anledning til at kritisere kommunalbestyrelsens afgørelse.

I A's klageskrivelse til ombudsmanden gjorde han i alt væsentligt det samme gældende, som han anførte i klagen til miljøstyrelsen. Herudover henviste A til, at det nedlagte forbud mod haveaffaldsbrænding var urimeligt, idet forbudet alene angik hans ejendom, var tidsbegrænset, og gjaldt »ejendommen« uanset eventuelt ejerskifte.

I en udtalelse af 3. marts 1981 til mig henholdt Hørsholm kommune sig til den trufne afgørelse. Kommunen oplyste endvidere, at der i kommunen er en tvungen dagrenovationsordning og en frivillig haveaffaldsordning, hvorefter affald afhentes af kommunen én gang ugentlig i perioden fra den 1. april til den 30. november, for 214 kr. + moms, at der én gang månedlig gratis afhentes stort affald, at der er etableret en gratis containerplads, at der er en gratis olie- og kemikalieplads, samt at der er opstillet flaskecontainere forskellige steder i kommunen.

Miljøstyrelsen redegjorde i en udtalelse af 21. maj 1981 til mig bl.a. for indholdet af bestemmelsen i miljøbeskyttelsesreglementets kapitel 4.4. og anførte i den forbindelse, at haveaffald må henregnes til »andet affald«

efter de nævnte bestemmelser. Styrelsen bemærkede endvidere følgende:

»...«

Miljøstyrelsen skal medgive klageren, at hverken ordet »påbud« eller »forbud« er nævnt i miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.

Miljøstyrelsen finder dog, at der i miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.1.'s vending »kan kommunalbestyrelsen meddele anvisninger på særlige opbevarings- og bortskaffelsesmetoder« ligger en hjemmel for kommunalbestyrelsen til at meddele påbud til affaldsproducenterne, når der fremkommer fare for uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper. Miljøstyrelsen finder derfor, at kommunalbestyrelsen, under henvisning til at teknisk forvaltning under en besigtigelse havde konstateret, at lugtgenerne var uacceptable, kunne have påbudt klageren at tilslutte sig den i kommunalbestyrelsens skrivelse af 3. marts 1981 nævnte frivillige haveaffaldsordning – eventuelt påbudt andre bortskaffelsesmetoder – og således helt have frataget klageren adgangen til selv på nogen måde at behandle sit haveaffald, f.eks. ved kompostering. At kommunalbestyrelsen i dette tilfælde har valgt det mindre at give forbud mod afbrænding af affaldet kan ikke gøre dette forbud ulovligt, uanset at ordet »forbud« ikke står nævnt i kap. 4.4. Kommunalbestyrelsen kunne lige såvel have valgt at formulere sin afgørelse således, at der blev givet påbud om ikke at afbrænde affaldet, uden at dette ville have ændret afgørelsens reelle indhold.

...«

Miljøstyrelsen meddelte endelig, at styrelsen på baggrund af det anførte ikke fandt anledning til at ændre den trufne afgørelse.

I en skrivelse af 15. juli 1981 til mig fremsatte A yderligere bemærkninger til sagen. Han fastholdt, at kommunens afgørelse savnede hjemmel i miljøbeskyttelsesreglementet. Derudover henviste A til, at kommunen samtidig med fremsendelse af skrivelsen af 30. oktober 1980 burde have vejledt ham om, hvilke konsekvenser det kunne få, såfremt A ikke efterkom kommunens henstilling.

I en skrivelse af 1. december 1981 anmodede jeg miljøministeriet, miljøstyrelsen og Hørsholm kommune om bl.a. at tage stilling til følgende:

»Det fremgår af sagen, at Hørsholm kommune, teknisk udvalg, ved skrivelsen af 19.

november 1980 besluttede »at nedlægge forbud mod affaldsafbænding på Deres ejendom . . .« under henvisning til den omtalte bestemmelse i miljøbeskyttelsesreglementet.

Ifølge den nævnte bestemmelse skal »andet affald« end det, der er omtalt i miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.1.—4.3. »opbevares, transporteres og bortskaffes på en sådan måde, at det ikke giver anledning til uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper for omgivelserne«. Fremkommer der fare for uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper, kan kommunalbestyrelsen efter bestemmelsen »meddele anvisninger på særlige opbevarings- og bortskaffelsesmetoder«.

Miljøstyrelsen har i en udtalelse af 21. maj 1981 til ombudsmanden gjort gældende, at kommunalbestyrelsen med hjemmel i denne bestemmelse kunne have påbudt (A) at tilslutte sig en frivillig haveaffaldsordning, kommunen har indført, eller gøre brug af andre bortskaffelsesmetoder, »og således helt have frataget klageren adgangen til selv på nogen måde at behandle sit haveaffald f.eks. ved kompostering«.

På denne baggrund er det videre miljøstyrelsens opfattelse, at kommunalbestyrelsen i et tilfælde som det foreliggende kunne vælge den efter styrelsens opfattelse mindre vidtgående foranstaltning at nedlægge forbud mod afbænding af affaldet, uanset at ordet »forbud« ikke står nævnt i kap. 4.4.1. i miljøbeskyttelsesreglementet.

Jeg anmoder miljøministeriet om at meddele mig, hvorvidt ministeriet er enig i denne opfattelse, herunder i miljøstyrelsens opfattelse, at bestemmelsen hjemler adgang til at udstede egentlige forbud (der vil være omfattet af bestemmelsen i reglementets kap. 15.1.) og uden, at der til forbudet er knyttet anvisninger på bortskaffelsesmåder m.v.

. . .«

Miljøministeriet besvarede mit spørgsmål på følgende måde:

»Miljøministeriet mener, at bestemmelsen i miljøreglementets kap. 4.4.1. må fortolkes således, at den afgiver fornøden hjemmel til at påbyde »særlige opbevarings- og bortskaffelsesmåder«, såfremt den hidtil anvendte bortskaffelsesmåde for »andet affald« af myndigheden skønnes at give anledning til »fare for uhygiejniske forhold eller væsentlige ulemper«.

Såfremt kommunalbestyrelsen finder, at bortskaffelsen af denne type affald ikke på betryggende måde kan ske ved privat foranstaltning, kan bestemmelsen i reglementets kap. 4.4.2. om fællesordning finde anvendelse.

Miljøministeriet finder endvidere, at det må være rigtigt i situationer, hvor der eksisterer flere acceptable valgmuligheder for at bortskaffe »andet affald«, at forbyde den bortskaffelsesmåde (typisk afbænding i det fri), der giver anledning til generne. Dog må kommunen naturligvis være forpligtet til at bistå den pågældende grundejer med råd om bortskaffelsesmåder, hvis grundejeren efter forbudet er i tvivl om, hvorledes han skal komme af med sit affald.

Straffebestemmelsen i kap. 15.1. finder efter ministeriets opfattelse således anvendelse på påbud/forbud efter 4.4.1.«

Miljøministeriet videresendte sagen til miljøstyrelsen, der indhentede udtalelse af 27. maj 1982 fra Hørsholm kommunes tekniske forvaltning. Kommunen oplyste bl.a., at forvaltningen var af den opfattelse, at man kun er »forpligtet« til at tåle afbænding af haveaffald tidligt forår og sent efterår, når dette kan ske uden gene for omgivelserne. Kommunen vedlagde fotokopi fra udvalgets beslutningsprotokol for den 18. november 1980, hvori var anført følgende:

»Forvaltningen har forhandlet sagen med (A), der lovede at tage hensyn til sine naboer, når man foretager afbænding, hvilket blev meddelt (B). Denne meddeler ved skrivelse af 27. oktober 1980, at forvaltningens henvendelse ikke har hjulpet.

Forvaltningen har derefter pålagt (A) straks at ophøre med generende afbænding.

Forvaltningen henstiller, hvorvidt udvalget vil stadfæste et totalt forbud mod affaldsafbænding på ejendommen . . ., hvilket indebærer, at overtrædelse af forbudet bliver en politisag.

Det blev vedtaget at nedlægge forbud mod affaldsafbænding på ejendommen . . .«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Kommunens afgørelse af 19. november 1980 blev truffet på grundlag af kapitel 4.4.1. i miljøbeskyttelsesreglementet. Bestemmelsen er citeret foran s. 195.

Bestemmelsen i 1. pkt. indeholder en selvstændig forskrift om, hvorledes der skal forholdes i forbindelse med opbevaring, transport og bortskaffelse af »andet affald«, herunder haveaffald. Tilsidesættelse af forskrifter kan straffes med bøde eller hæfte, jfr. reglementets pkt. 15.1.

Rækkevidden af kommunalbestyrelsens kompetence til i medfør af bestemmelsen i 2. pkt. at »meddele anvisninger på særlige opbevarings- og bortskaffelsesmåder« må fastsættes med udgangspunkt heri.

De af en kommunalbestyrelse meddelte – konkrete eller generelle – anvisninger må på den ene side normalt kunne tillægges den retlige betydning, at den, der efterlever anvisningen vedrørende det pågældende forhold, derved sikrer sig imod risikoen for at pådrage sig et strafansvar for at have tilsidesat den almindelige forskrift i reglementets pkt. 4.4.1., 1. pkt. På den anden side vil en meddelt anvisning omvendt, i hvert fald indirekte, kunne indeholde en tilkendegivelse af, at optræden i strid med anvisningen agtes forfulgt ved en politisag med henblik på pålæggelse af strafansvar efter reglementets pkt. 15.1., jfr. pkt. 4.4.1., 1. pkt.

Den praktiske betydning af spørgsmålet om, hvorvidt en kommunalbestyrelse med hjemmel i reglementets pkt. 4.4.1., 2. pkt., tillige kan nedlægge et egentligt forbud mod en nærmere angiven form for virksomhed, er, at en tilsidesættelse af »anvisningen« (forbuddet) i så fald i sig selv vil udgøre et strafbart forhold ganske uanset, om tilsidesættelsen i det konkrete tilfælde ville kunne anses for stridende mod den almindelige forskrift i reglementets pkt. 4.4.1., 1. pkt.

Jeg finder det ikke påkrævet i den fore-

liggende sammenhæng generelt at tage stilling til dette spørgsmål, men skal indskrænke mig til at bemærke, at der kræves særlige holdepunkter for at antage, at konkrete påbud/forbud – selv når meddelelsen heraf er udtrykkeligt hjemlet – kan anvendes som selvstændige reguleringsmidler, fremfor blot med henblik på en konkretisering af allerede gældende forskrifter. Anvendelsen af udtrykket »anvisninger« i reglementets pkt. 4.4.1., 2. pkt., må i det mindste antages at indebære, at kommunalbestyrelsens kompetence efter den nævnte bestemmelse ikke er videregående i så henseende.

Afbrænding af haveaffald er en helt almindeligt forekommende form for virksomhed, der typisk kan gennemføres på en sådan måde, at den ikke giver anledning til overvejelser om forholdet til forskriften i miljøbeskyttelsesreglementets pkt. 4.4.1., 1. pkt.

I skrivelsen af 19. november 1980 meddelte Hørsholm kommune Dem et helt generelt og tidsubegrænset forbud mod enhver form for afbrænding af affald, herunder haveaffald, specielt på Deres ejendom.

Et sådant forbud falder efter min opfattelse udenfor, hvad der kan anses for hjemlet ved miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.1., 2. pkt.

Miljøstyrelsen burde derfor efter min mening i skrivelsen af 23. januar 1981 have givet udtryk for, at kommunens afgørelse manglede hjemmel, og derfor annulleret den som ugyldig.

Jeg har samtidig hermed henstillet til miljøstyrelsen, at styrelsen nu ophæver kommunens beslutning af 19. november 1980.

.. «

13-3. *Udtalt, at censurforbuddet i grundlovens § 77 også gælder i forhold til udtalelser, som offentligt ansatte fremsætter på egne vegne.*

Fundet, at et forbud fra miljøstyrelsens direktør til medarbejderne ved styrelsens havforureningslaboratorium mod at fremsætte udtalelser vedrørende forureningen af Hjarbæk Fjord ikke på det foreliggende grundlag kunne anses for stridende mod grundlovens § 77, idet jeg efter min gennemgang af sagen måtte lægge til grund, at forbuddet alene skulle tillægges betydning i forhold til medarbejderne for så vidt angik deres adgang til at udtale sig på laboratoriets (eller miljøstyrelsens) vegne (J. nr. 1981-1171-10).

Under henvisning til en artikel i Politiken for den 23. september 1981 med omtale af en sag om et forbud fra miljøstyrelsens direktør til en medarbejder ved styrelsens havforureningslaboratorium mod at fremsætte udtalelser vedrørende forureningen af Hjarbæk Fjord anmodede jeg om til brug for mine overvejelser om, hvorvidt der var grundlag for, at jeg af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, tog sagen op til undersøgelse, om udlån af miljøstyrelsens sagsakter samt om styrelsens eventuelle bemærkninger i anledning af sagen.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at miljøministeriet ved skrivelse af 12. januar 1981 meddelte Viborg amtskommune tilsagn om, at ministeriet ville lade sig repræsentere af miljøstyrelsen under en drøftelse, hvortil amtskommunen havde indbudt ministeriet, vedrørende Virksund-dæmningen og Hjarbæk Fjords tilstand. Amtskommunen havde desuden bedt ministeriet for offentlige arbejder, fiskeriministeriet og landbrugsministeriet om at deltage.

I forvejen havde miljøstyrelsen indledt en undersøgelse af visse forhold vedrørende Hjarbæk Fjord i anledning af en klage, miljøstyrelsen havde modtaget fra Hjarbæk borgerforening.

Til brug for styrelsens vurdering af klagesagen anmodede styrelsen havforureningslaboratoriet, der er en institution under miljøstyrelsen, om at bistå ved tilvejebringelsen af det fornødne bedømmelsesgrundlag; bl.a. blev et allerede tidligere planlagt togt i Limfjords-området i februar måned 1981 med undersøgelseskibet »Martin Knudsen« udvidet med en specialundersøgelse vedrørende Hjarbæk Fjord.

I et brev af 12. februar 1981 erindrede miljøstyrelsens direktør, A, forstanderen for havforureningslaboratoriet, B, om, at miljø-

styrelsens 16.kt. (vandkvalitetskontoret) var ansvarlig for behandlingen af klagesagen vedrørende forholdene i Hjarbæk Fjord, og at det derfor var vigtigt, at havforureningslaboratoriets aktiviteter i dette område skete efter forudgående aftale og i samarbejde med 16. kt.

Den nævnte drøftelse af forholdene vedrørende Hjarbæk Fjord blev afholdt den 27. februar 1981. Under mødet blev det bl.a. foreslået, at der blev nedsat en styringsgruppe og en arbejdsgruppe til at forestå indhentelsen af de fornødne oplysninger vedrørende forholdene i området.

I skrivelse af 6. marts 1981 anmodede Viborg amtskommune miljøstyrelsen om at lade sig repræsentere i styrings- og arbejdsgrupperne, og miljøstyrelsen svarede ved skrivelse af 3. april 1981 bekræftende på anmodningen. Styrelsen tilsluttede sig samtidig det synspunkt, at eventuelle klagesager i forbindelse med Hjarbæk Fjord som recipient blev drøftet i styringsgruppen, inden styrelsen traf sin afgørelse. Styrelsen forudsatte herved, at udfaldet af en sådan drøftelse ikke ville være bindende for afgørelsen i sagen. Chefen for miljøstyrelsens 16. kt., C, orienterede ved skrivelse af 10. april 1981 B om nedsættelsen af arbejds- og styringsgrupperne samt om, at han var blevet udpeget som styrelsens repræsentant i begge grupper. Da han var blevet orienteret om, at havforureningslaboratoriet påtænkte at gennemføre undersøgelser i Hjarbæk Fjord i 1981, bad han forstanderen om, at laboratoriet ikke planlagde undersøgelser i området, før der forelå en klar aftale med arbejdsgruppen om, at der blev foretaget undersøgelse, og at havforureningslaboratoriet skulle medvirke. Han bad videre om, at planlægning og gennemførelse af sådanne undersøgelser kun skete efter forudgående aftale med og godkendelse af sty-

relsens ansvarlige repræsentant i styrings- og arbejdsgrupperne. I denne forbindelse henvisede han til, at det undersøgelsestogt, laboratoriet havde gennemført i februar 1981 i Hjarbæk Fjord-området, og nogle efterfølgende udtalelser havde givet styrelsens repræsentanter nødvendige vanskeligheder ved afklaringen af, hvem der var ansvarlig for undersøgelser i det pågældende område (amtsrådet).

B svarede ved skrivelse af 14. april 1981 og oplyste bl.a., at der ikke fra laboratoriets side var planlagt yderligere undersøgelser i Hjarbæk Fjord. Laboratoriet var i færd med at udarbejde et notat om de undersøgelser, der var foretaget i området, og når dette notat var færdigt, ville det blive sendt til C. Hermed ville laboratoriet betragte sagen som afsluttet.

Den 11. maj 1981 fremsendte havforureningslaboratoriet det nævnte notat, der var blevet udarbejdet på grundlag af bl.a. målinger foretaget af Viborg amtskommune i sidste halvdel af 1980 og det nævnte undersøgelsestogt i februar 1981.

Notatet blev af miljøstyrelsen videresendt den 16. juni 1981 til Viborg amtskommune.

I maj måned 1981 var styrings- og arbejdsgrupperne for Hjarbæk Fjord-undersøgelsen blevet nedsat. Viborg amtsborgmester var blevet udpeget som formand for styringsgruppen.

I juli måned 1981 forelå kommissorier for styrings- og arbejdsgrupperne. Kommissorierne var udarbejdet på grundlag af en beslutning, der blev truffet på styringsgruppens første møde den 15. juni 1981. Herefter skulle henvendelser fra presse og radio vedrørende styringsgruppens arbejde besvares på gruppens vegne af formanden eller den, formanden bemyndigede hertil. Henvendelser fra presse og radio til arbejdsgruppen skulle besvares af arbejdsgruppens formand eller den, han bemyndigede hertil. Undersøgelsesresultater og vurderinger burde ifølge kommissoriet for arbejdsgruppen ikke offentliggøres, før de havde været behandlet i både arbejdsgruppen og styringsgruppen.

Forinden havde forstander B ved skrivelse af 22. juni 1981 orienteret direktør A om, at en medarbejder ved laboratoriet, D, havde udarbejdet et manuskript til en avisartikel om Hjarbæk Fjord, samt om, at han havde modtaget en henvendelse fra TV om at medvirke i en udsendelse om Hjarbæk Fjord.

Han bad på foranledning af D direktøren meddele, hvorvidt ovennævnte pressevirksomhed var i orden. D havde over for TV gjort sin medvirken betinget af, at miljøstyrelsen var indforstået.

D medvirkede derpå ved TV-optagelser den 30 juni 1981, uanset at der endnu ikke på dette tidspunkt forelå et svar fra miljøstyrelsen på B's ovennævnte henvendelse. Først den 1. juli 1981 blev miljøstyrelsens standpunkt, hvorefter D ikke burde medvirke i udsendelsen, meddelt denne. På dette tidspunkt var optagelserne imidlertid tilendebragt. Udsendelsen blev i øvrigt sendt den 29. september 1981.

I anledning af D's deltagelse i den nævnte TV-optagelse kritiserede direktør A i en skrivelse af 3. juli 1981 til forstander B, at A havde deltaget i TV-optagelserne uden at afvente »grønt lys« fra miljøstyrelsen. Samtidig anførte han følgende:

»...«

Af hensyn til det tilsagn, styrelsen har givet samarbejdspartnerne omkring Hjarbæk Fjord, og under hensyntagen til at ansvaret for denne sags behandling er placeret i 16. kontor, må jeg derfor pålægge dig og dine medarbejdere, at der ikke fremover fremsættes udtalelser vedrørende Hjarbæk Fjord, uden at det sker efter forudgående aftale med 16. kontor og formændene for de nævnte grupper.

...«

I den anledning fremsatte forstander B dels under en telefonsamtale den 6. juli 1981 med kontorchef C, dels i en skrivelse af 7. juli 1981 til direktør A indsigelser imod miljøstyrelsens skrivelse af 3. juli 1981. Han anførte bl.a., at den citerede passus var udtryk for indførelse af en censurordning, der skulle udøves af styringsgruppens formand. Derudover fandt han, at der var tale om et brud på de retningslinier, miljøstyrelsen tidligere havde afstukket på kontaktorganmøder.

I en skrivelse af 16. juli 1981 til miljøstyrelsen gjorde Viborg amtsborgmester gældende, at D's udtalelser i forhold til pressen måtte anses for uheldige og i strid med ønsket om at lade de nedsatte styrings- og arbejdsgrupper få ro til at fremskaffe de fornødne oplysninger til belysning af forureningsproblemerne omkring Hjarbæk Fjord. Han fandt det naturligt, at de synspunkter, der var anført bl.a. i A's manuskript til en

artikel, blev fremført over for arbejdsgruppen og taget med i de endelige overvejelser om løsning af Hjarbæk Fjord-problemet.

Dette brev forelagde miljøstyrelsen for forstander B, der i den anledning fremsatte supplerende bemærkninger i skrivelse af 28. juli 1981 til underdirektøren i miljøstyrelsen. Forstanderen fastholdt sin tidligere opfattelse, nemlig at skrivelser af 3. juli 1981 indebar en censurordning. Derudover påpegede han, at havforureningslaboratoriet ikke var inddraget i det arbejde, der blev udført af arbejds- og styringsgrupperne, og at laboratoriet derfor ikke kunne være bundet af de kommissorier, der var fastsat for de to gruppers virksomhed. I denne forbindelse fremhævede han, at kommissoriet for styringsgruppen angik henvendelser fra presse og radio *vedrørende styringsgruppens arbejde* og således ikke vedrørende havforureningslaboratoriets virksomhed. I tilslutning hertil påpegede han, at ingen af havforureningslaboratoriets medarbejdere havde udtalt sig om arbejdet i arbejds- og styringsgrupperne. Han bemærkede videre, at arbejdsgruppen i forvejen var bekendt med havforureningslaboratoriets synspunkt vedrørende forureningsproblemerne omkring Hjarbæk Fjord, idet samtlige notater, der var udarbejdet i laboratoriet herom, var fremsendt til Viborg amtskommune. Der havde således ikke været tale om at informere offentligheden før de nedsatte grupper. Om D's deltagelse i den nævnte TV-udsendelse oplyste forstanderen supplerende, at D forud for udsendelsen havde bedt om at få udleveret de spørgsmål, der ville blive stillet, og at han for at sikre sig, at svarene blev så præcise og dækkende som muligt, på forhånd havde udarbejdet et skriftligt notat, der forinden havde været drøftet med laboratoriets øvrige medarbejdere. B mente, at en medvirken til at belyse en række faglige miljøproblemer på den anførte måde til brug for en TV-udsendelse, der optages af Danmarks Radio, hørte med til laboratoriets tjenestepligter. I øvrigt kunne han oplyse, at den pågældende journalist ved Danmarks Radio forud for optagelserne havde givet D det indtryk, at hans medvirken var blevet accepteret af direktør A. B oplyste videre, at baggrundsnotatet var videreudviklet af D og en anden medarbejder ved laboratoriet til et udkast til en populærnaturvidenskabelig publikation om miljøproblemer i

Hjarbæk Fjord. Denne artikel skulle offentliggøres i tidsskriftet »Kaskelot« i slutningen af året.

Forstanderen bemærkede til slut, »at laboratoriets medarbejdere i den konkrete sag har udført (omend delvis i fritiden og som privatpersoner) et kompetent og kvalificeret stykke arbejde som led i laboratoriets funktion som formidler af faglige miljøinformationer«.

Efter anmodning fra forstander B blev der den 30. juli 1981 afholdt et møde mellem direktør A og forstanderen. På baggrund af mødet meddelte forstanderen i en skrivelse samme dag til bl.a. D, at direktør A under drøftelsen »entydigt gav udtryk for, at hensigten med brevet af 3. juli *ikke var og på intet tidspunkt fra hans side havde været tænkt som censur*«.

Endelig gjorde forstander B i skrivelser opmærksom på, at forespørgsler om Hjarbæk Fjord fortsat skulle henvises til miljøstyrelsen, formanden for styringsgruppen og/eller formanden for arbejdsgruppen.

Direktør A svarede i skrivelse af 11. august 1981 på amtsborgmesterens skrivelse af 16. juli 1981. Han redegjorde for omstændighederne i forbindelse med D's deltagelse i TV-udsendelsen samt fremsendte en kopi af udkast til den artikel, der ville blive offentliggjort i tidsskriftet »Kaskelot«. Inden den endelige udformning af artiklen fandt han det naturligt, at styrings- og arbejdsgrupperne fik lejlighed til en faglig diskussion om artiklen, så der ikke kunne rejses faglig tvivl om indholdet. Han havde derfor bedt miljøstyrelsens repræsentant om at foranledige, at dette spørgsmål blev taget op på arbejdsgruppens dagsorden hurtigst muligt.

Derpå blev udkastet til artiklen drøftet på et møde den 25. august 1981 i arbejdsgruppen. Gruppens flertal gav udtryk for utilfredshed med artiklens form og indhold og kritiserede, at den blev trykt på daværende tidspunkt. I øvrigt ønskede gruppen ikke at gå ind i en redaktion af teksten, da dette ville kunne tages som udtryk for censur. Kontorchef C sendte med skrivelse af 3. september 1981 forstander B et referat af mødet og gjorde opmærksom på nogle fejl, som gruppens medlemmer havde påvist i artiklens indhold.

I september måned 1981 stillede et medlem af folketinget spørgsmål til miljøministe-

ren i anledning af sagen vedrørende Hjarbæk Fjord. Hun spurgte, om ministeren kunne »dementere, at medarbejderne i miljøstyrelsen har fået forbud mod at udtale sig om forholdene i Hjarbæk Fjord, og i benægtende fald oplyse, om et sådant forbud fra ministerens side anses for at være i overensstemmelse dels med grundlovens § 77, dels med gældende regler for offentligt ansattes tavshedspligt samt med miljøstyrelsens hidtidige praksis omkring de ansattes muligheder for at informere offentligheden om miljøproblemer«.

Miljøministeren indhentede i den anledning en udtalelse fra miljøstyrelsen, hvortil han som svar på spørgsmålet henholdt sig. Efter styrelsens opfattelse var der ikke tale om, at styrelsens medarbejdere havde fået forbud mod at udtale sig om forholdene i Hjarbæk Fjord, men alene påbud om at overholde en truffet aftale om, at informationer om Hjarbæk Fjord-undersøgelsen skulle formidles gennem styrings- og arbejdsgrupperne.

Ovennævnte spørgsmål og svar i folketinget gav anledning til omtale i dagspressen af sagen, bl.a. i den førnævnte artikel i Politiken for den 23. september 1981.

Miljøstyrelsen anførte i en udtalelse af 23. december 1981 til mig bl.a., at der ikke fra miljøstyrelsens side havde været tale om i forbindelse med udtalelserne vedrørende D's deltagelse i den nævnte fjernsynsudsendelse at tage stilling til spørgsmålet om grænserne for offentligt ansattes ytringsfrihed endsige til eventuelle reaktioner over for medarbejderen ved havforureningslaboratoriet i anledning af fremsættelsen af udtalelser om en emnekreds, der var genstand for undersøgelse i styrings- og arbejdsgrupperne vedrørende Hjarbæk Fjord. Styrelsens direktør havde alene som en del af sin ledelsesfunktion under hensyntagen til styrelsens deltagelse i et samarbejde om undersøgelserne af forholdene i Hjarbæk Fjord fundet det hensigtsmæssigt at søge miljøstyrelsens aktiviteter og meddelelser til offentligheden tilrettelagt således, at den med samarbejdspartnerne indgåede aftale blev respekteret.

Herved havde styrelsen lagt vægt på, at der i samarbejdet om undersøgelsesarbejdet var deltagelse af repræsentanter for politisk ansvarlige myndigheder, som på grundlag af undersøgelsesarbejdet om en række særdeles

komplicerede afvejninger af vanskeligt forenelige hensyn i givet fald skulle træffe betydningsfulde afgørelser om foranstaltninger med hensyn til fjorden og dennes omgivelser, at undersøgelsen også berørte interesser, der rakte ud over miljøministeriets ressort, og at det havde været af væsentlig betydning for tilliden mellem samarbejdspartnerne indbyrdes og for en hensigtsmæssig gennemførelse af undersøgelsesarbejdet og vurderingen af resultaterne heraf, at arbejdet foregik under strukturerede former. Miljøstyrelsen havde endelig taget i betragtning, at styrelsens deltagelse i undersøgelsesarbejdet havde været udslag af en rådgivningsfunktion, og at det i givet fald kunne blive aktuelt, at styrelsen udøvede beføjelser som klageinstans i forhold til senere trufne afgørelser.

Miljøministeriet henholdt sig i en skrivelse af 13. januar 1982 til styrelsens udtalelse af 23. december 1981.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til miljøministeren:

»Bestemmelsen i grundlovens § 77 har følgende ordlyd:

»Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende foranstaltninger kan ingensinde på ny indføres.«

Kernen i beskyttelsen af ytringsfriheden efter denne bestemmelse er af formel karakter. Den kan kort beskrives således, at den sikrer »enhver« adgang til uden forudgående prøvelse, dvs. uden censur, at offentliggøre »sine tanker«. Forbudet mod censur omfatter enhver form for forudgående prøvelse ved en offentlig myndighed med det formål at afgøre, om offentliggørelse skal tillades eller forbydes. Om prøvelse sker for at afgøre lovligheden af ytringens offentliggørelse eller for at bedømme dens hensigtsmæssighed ud fra ulovbestemte kriterier er uden betydning. Begge dele er omfattet af grundlovens forbud mod censur (og andre forebyggende foranstaltninger).

Det er almindeligt antaget, at den således grundlovssikrede ytringsfrihed også gælder for offentligt ansatte. Der kan derfor ikke, end ikke ved lov, gennemføres en ordning, hvorefter offentligt ansatte tilpligtes at forevise eller på anden måde forud

at indhente tilladelse (f.eks. hos styrelsens chef) til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat – naturligvis bortset fra udtalelser, som fremsættes eller agtes fremsat ikke på egne vegne, men på vegne af den styrelse, hvortil den pågældende offentligt ansatte er knyttet. De retlige spørgsmål, som tilfælde som de sidstnævnte kan give anledning til at rejse, falde udenfor, hvad grundlovsbestemmelsen tager sigte på at regulere.

Baggrunden for min henvendelse til miljøstyrelsen var, at omtalen af sagen i dagspressen måtte efterlade det indtryk, at der her kunne være tale om, at der i forhold til styrelsens medarbejdere var gennemført en censurordning.

Efter min gennemgang af sagens akter må jeg imidlertid lægge til grund, at pålægget i skrivelsen af 3. juli 1981 fra miljøstyrelsens direktør – der da i øvrigt også var stilet til »Miljøstyrelsens havforureningslaboratorium, att. forstander (B)« – tog sigte på at fastsætte begrænsninger i *laboratoriets* adgang til at udtale sig til offentligheden vedrørende Hjarbæk Fjord, og således kun skulle tilægges betydning i forhold til medarbejderne for så vidt angik deres adgang til at udtale sig på laboratoriets (eller miljøstyrelsens) vegne.

Jeg må endvidere forstå, at pålægget i og for sig også blev opfattet således på laboratoriet. Jeg henviser herved navnlig til laboratorieforstanderens redegørelse i skrivelsen af 28. juli 1981 til underdirektøren i miljøstyrelsen. Det fremgår af denne redegørelse, at videreformidling af laboratoriets viden og synspunkter over for offentligheden opfattes som et led i laboratoriets opgaver, bl.a. i den form, at medarbejderne efter anmodning medvirker i

Danmarks Radios udsendelser med bidrag til belysning af faglige spørgsmål inden for laboratoriets fagområde. At medarbejderens medvirken i den aktuelle fjernsynsudsending (og i forbindelse hermed udarbejdelsen af artiklen til »Kaskelot«) har været opfattet som et udslag heraf synes at fremgå af den afsluttende bemærkning i redegørelsen, hvorefter »... laboratoriets medarbejdere i den konkrete sag har udført (omend delsvis i fritiden og som privatpersoner) et kompetent og kvalificeret stykke arbejde som led i laboratoriets funktion som formidler af faglige miljøinformationer«.

Når pålægget desuagtet gav anledning til skarp indsigelse fra laboratoriets forstander over for miljøstyrelsen, skyldes det formentlig, at man ikke på laboratoriet har bedømt et sådant pålæg som principielt forskelligt fra de forhold, der reguleres af grundlovens § 77.

Det havde vel været ønskeligt, om rækevidden af pålægget såvel i den her nævnte som i andre henseender havde fundet klarere udtryk i skrivelsen af 3. juli 1981 fra miljøstyrelsens direktør. Jeg må imidlertid forstå, at disse tvivlsspørgsmål blev afklaret under den drøftelse, der fandt sted allerede den 30. juli 1981 mellem direktøren og laboratoriets forstander, og som det fremgår af forstanderens meddelelse af samme dato til medarbejderne, fandt forstanderen, at laboratoriets principielle betænkeligheder ikke kunne fastholdes over for pålægget, således som det nu var præciseret.

Jeg finder herefter ikke fuldt tilstrækkeligt grundlag for at iværksætte yderligere undersøgelser.

...«

13-4. *Tilkendegivet almindelige synspunkter dels vedrørende rækkevidden af pligten efter by- og landzonelovens § 22 til ved besigtigelse forud at give ejeren meddelelse herom, dels om adgangen til at påklage underordnede zonelovsmyndigheders afgørelser, hvorved en begæring om genoptagelse af en sag afvises, til miljøankenævnet.*

Ikke fundet grundlag for at kritisere, at formanden for miljøankenævnet havde truffet afgørelse på nævnets vegne om at afvise at genoptage den foreliggende sag til fornyet realitetsbehandling. (J. nr. 1981-382-141).

A klagede som advokat for B, der er ejer af en del af ejendommen, matr.nr. x, til ombudsmanden over, at miljøankenævnet ved skrivelser af 5. marts og 24. marts 1981 tiltrådte Hovedstadsrådets afgørelse af 11. december 1980, hvorved rådet afviste at genoptage en sag om meddelelse af tilladelse i henhold til § 9, jfr. § 8, i lov om by- og landzoner, til, at den pågældende ejendom benyttes til helårsbeboelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at C og D (oprindelig) med overtagedesdag pr. 15. januar 1979 købte ejendommen, matr.nr. x, af F Skole. Ejendommen er på 16.750 m² og ligger i et ukloakeret landzoneareal. På ejendommen er opført bygninger inden for skovbyggelinien, omfattende 270 m² stueetage og en udnyttet tagetage på 140 m². Indtil salget havde ejendommen været anvendt til lejrskoleformål.

Forinden overtagelsen havde advokat E indgivet ansøgning for C og D til Y kommune om, at der blev meddelt tilladelse til, at ejendommen blev anvendt til helårsbeboelse.

Y kommune, ejendomsudvalget, videre sendte ansøgningen til Hovedstadsrådet som en ansøgning om tilladelse i henhold til by- og landzoneloven til helårsbeboelse. Ejendomsudvalget redegjorde for ejendommens beliggenhed, størrelse, m.v. og meddelte, at udvalget ikke kunne anbefale ansøgningen.

Udvalget sendte samtidig advokat E en kopi af skrивelsen, og i den anledning rettede advokat E ved skrivelse af 1. februar 1979 henvendelse til Hovedstadsrådet om sagen.

Han oplyste bl.a. i skrивelsen, at han havde forstået, at kommunens indstilling berod på, at udvalget ikke ønskede, at kommunens byrder vedrørende ejendommen, såsom skolebuskørsel, snerydning m.v., skulle øges. Han fandt, at dette synspunkt var ganske uantageligt og næppe kunne være afgørende

for, om en ejendom skal anvendes til det ene eller det andet formål.

E fandt det urimeligt og usagligt, at kommunen, der havde fået tilbud om at købe ejendommen, ville hindre, at den blev anvendt til helårsbeboelse. Han henledte endvidere opmærksomheden på, at ejendommen, indtil skolen havde fået dispensation til lejrskolevirksomhed, havde været noteret som landbrugsejendom, og det måtte derfor efter hans opfattelse være rimeligt, at ejendommen, når lejrskolevirksomheden blev opgivet, blev tilladt anvendt til det oprindelige formål – helårsbeboelse. Endelig henviste han til, at en ændret anvendelse ville være langt mindre belastende for ejendommen, der ligger i fredet område, og for omgivelserne, herunder den tilgrænsende skov.

I skrivelse af 19. februar 1979 til E tog Hovedstadsrådet stilling til ansøgningen. Rådet henviste til oplysningerne om ejendommens størrelse og beliggenhed samt til kommunens indstilling og meddelte, at rådet på baggrund heraf samt på grund af ejendommens isolerede beliggenhed ikke havde fundet fornødent grundlag for at imødekomme ansøgningen om tilladelse i henhold til bestemmelsen i by- og landzonelovens § 9, jfr. § 8.

Denne afgørelse påklagede advokat E ved skrivelse af 19. marts 1979 gennem Hovedstadsrådet til planstyrelsen. I en skrivelse af 6. april 1979, ligeledes fremsendt til planstyrelsen gennem Hovedstadsrådet, uddybede han sin klage. Han gjorde navnlig gældende, at der efter hans opfattelse ikke i by- og landzonelovens § 9, jfr. § 8, var hjemmel til at stille krav om tilladelse til helårsbeboelse i stedet for lejrskoleformål i de eksisterende bygninger og redegjorde nærmere for denne opfattelse.

Hovedstadsrådet videre sendte med skrivelse af 20. april 1979 E's skrivelser til plansty-

relsen. Rådet bemærkede bl.a., at rådet fortsat fandt, at ejendommens isolerede beliggenhed med hensyn til muligheden for betjeningen af offentlig og privat service var et væsentligt argument for at afslå ansøgningen, og at Hovedstadsrådet fandt det værdifuldt at kunne opretholde en vis reserve af større bebyggelser i landzone til mere almennyttige formål, såsom lejrskole.

Planstyrelsen meddelte i skrivelse af 10. maj 1979 advokat E, at styrelsen var enig med Hovedstadsrådet i, at ejendommens isolerede beliggenhed vanskeliggjorde betjening af ejendommen med offentlig service. Styrelsen fandt det også væsentligt at opretholde muligheden for at udnytte sådanne større ejendomme med en større bebyggelse til et mere almennyttigt formål. Styrelsen oplyste endvidere, at den ansøgte ændrede anvendelse fra lejrskole til helårsbeboelse krævede tilladelse efter by- og landzonelovens § 8.

Styrelsen fandt herefter ikke grundlag for at omgøre den påklagede afgørelse.

Endeligt skøde til overdragelse af ejendommen fra F Skole til C og D blev underskrevet den 7. juli 1979 af parterne og tinglyst den 17. juli 1979.

Ifølge skødet blev ejendommen overtaget af køberne den 1. juli 1979.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at D herefter tog bopæl på ejendommen, og at han den 1. oktober 1979 tilmeldte sig folkeregisteret med adresse hér.

Y kommune underrettede ved skrivelse af 24. oktober 1979 Hovedstadsrådet herom, og rådet pålagde ved skrivelse af 21. januar 1980 D at ophøre med den ulovlige helårsanvendelse af ejendommen inden den 1. maj 1980. I anledning af henvendelser fra D fastholdt Hovedstadsrådet pålægget i skrivelser af 5. og 26. februar 1980.

Det fremgår videre af de foreliggende oplysninger, at B ved slutseddel af 22. november 1979 og skøde af 31. januar 1980 havde erhvervet C's andel på 350/780 dele af ejendommen med den 11. december 1979 som overtagelsesdag. B og hendes samlever og deres fællesbarn tilmeldte sig den 15. januar 1980 folkeregisteret med adresse på ejendommen. D fraflyttede ejendommen den 15. marts 1980.

I skrivelser af 29. juli og 8. august 1980 meddelte Hovedstadsrådet B pålæg om inden

den 29. august 1980 at ophøre med den ulovlige helårsanvendelse af ejendommen.

I anledning af en henvendelse fra advokat A om sagen orienterede Hovedstadsrådet i skrivelse af 15. august 1980 advokat A om bl.a. de afslag på zonelovstilladelse til helårsbeboelse af ejendommen, der var meddelt af Hovedstadsrådet og planstyrelsen.

På denne baggrund, og da den omstændighed, at en andel af ejendommen var blevet solgt, ikke fandtes at kunne begrunde en genoptagelse af sagen, fastholdt Hovedstadsrådet det ved skrivelsen af 8. august 1980 meddelte påbud.

I skrivelse af 19. august 1980 forespurgt advokat A bl.a. Hovedstadsrådet om, hvorvidt nye ejere af en andel af ejendommen efter Hovedstadsrådets opfattelse er afskåret fra på ny at ansøge om tilladelse til helårsanvendelse af ejendommen.

Hovedstadsrådet meddelte herefter ved skrivelse af 18. september 1980 advokat A, at rådet fastholdt opfattelsen, som var blevet meddelt i skrivelser af 15. august 1980, og hvorefter den omstændighed, at en andel af ejendommen var blevet solgt, ikke begrunde genoptagelse af sagen. Hovedstadsrådet oplyste, at planstyrelsens afgørelse kunne være påklaget til miljøministeriet, men at klagefristen måtte betragtes som udløbet.

I skrivelse af 17. oktober 1980 rettede advokat A på ny henvendelse til Hovedstadsrådet om sagen og anmodede om, at den trufne afgørelse vedrørende C og D blev tilbagekaldt under henvisning til, at afgørelsen måtte antages at være truffet på et urigtigt eller mangelfuldt grundlag.

Til støtte herfor henviste advokat A til forskellige faktiske forhold, som han fandt ikke havde været inddraget i den tidligere sagsbehandling. Han oplyste således, at ejendommen, skønt formentlig beliggende i ukloakeret landzoneareal, var forsynet med »Trixtank« (40 personer) og spildevandsledning. For så vidt angår bebyggelsen gjorde han gældende, at denne ikke uden gennemgribende bygningsforandringer kunne anvendes til almennyttigt formål.

Hvad angår ejendommens beliggenhed, bestred advokat A, at denne var isoleret i geografisk henseende. Han oplyste således, at en idrætsforening 50 m fra ejendommen har en ejendom, hvor der er opført 5 sammenhængende ferieboliger og en række mindre

hytter, *at* der 200 m fra ejendommen findes 2 landejendomme, og *at* der inden for 500 m's afstand findes flere helårsboliger.

Advokat A gjorde videre gældende, at der var god adgang til offentlige institutioner og privat service. Han redegjorde herved særligt for adgang til skolebus, offentlige transportmuligheder samt ejendommens vandforsyning (egen brønd).

Advokat A gjorde herudover gældende, at Hovedstadsrådet ikke havde foretaget besigtigelse af ejendommen, hvilket han fandt burde ske, og at der burde indhentes en udtalelse fra Farum skovdistrikt.

Advokat A fremsatte endelig en række bemærkninger vedrørende navnlig ejendommens beliggenhed, tidligere status og en eventuel kommunal overtagelse af den.

I skrivelse af 4. november 1980 anmodede Hovedstadsrådet Y byråd om eventuelle bemærkninger til advokat A's skrivelse.

I skrivelse af 24. november 1980 meddelte kommunen herefter Hovedstadsrådet, at oplysningerne i kommunens skrivelse af 25. januar 1979 vedrørende ejendommens beliggenhed, størrelse m.v. alene var almindelige oplysninger til brug for Hovedstadsrådets behandling af sagen, og at kommunen med bemærkningen om, at ejendommen ligger i ukloakeret landzoneareal, alene sigtede til, at der ikke var fremført hovedkloak til ejendommen, og at afvanding af ejendommen skal ske i henhold til DS 440.

Kommunen oplyste endelig, at ejendomsudvalgets indstilling i skrivelsen af 25. januar 1979 til Hovedstadsrådet skulle ses på baggrund af det uhensigtsmæssige i at placere ny helårsbeboelse uden for områder, som i henhold til gældende § 15-rammer er fastlagt til at rumme helårsboliger.

Hovedstadsrådet meddelte derpå i skrivelse af 11. december 1980 advokat A, at rådet kunne tilslutte sig det, kommunen havde anført. I anledning af et spørgsmål herom i advokat A's skrivelse af 17. oktober 1980 oplyste Hovedstadsrådet, at rådet i henhold til by- og landzonelovens formålsbestemmelse (lovens § 1) ved afgørelser lovligt kan lægge vægt på hensynet til, at der opretholdes en vis reserve af større bebyggelser i landzone til mere almenyttige formål, såsom lejrskole. Hovedstadsrådet oplyste tillige, at repræsentanter for Hovedstadsrådets planlægningsafdeling havde besigtiget ejendommen den 13.

august 1980. (Det blev ikke i skrivelsen angivet, hvilket formål besigtigelsen havde haft.) Hovedstadsrådet henviste i øvrigt til det, der tidligere var anført af Hovedstadsrådet og planstyrelsen i sagen. Hovedstadsrådet fandt herefter ikke, at der ved advokat A's skrivelse var fremkommet sådanne nye oplysninger, at det kunne begrunde en genoptagelse af sagen.

Denne afgørelse påklagede advokat A ved skrivelse af 7. januar 1981 til miljøministeriet, planstyrelsen. Han gjorde gældende, at der forelå nye faktiske momenter i sagen, og at Hovedstadsrådet ikke havde udøvet det frie skøn, loven om by- og landzoner forudsætter, men alene truffet afgørelse på grundlag af de enkelte punkter i zonelovscirkulæret uden konkret at tage stilling til samtlige relevante momenter i sagen. Advokat A henviste herved til det, han havde anført i sin skrivelse af 17. oktober 1980 til Hovedstadsrådet.

Advokat A gjorde herudover bl.a. gældende, at den besigtigelse, som Hovedstadsrådets planlægningsafdeling havde foretaget den 13. august 1980, var sket, uden at sagens parter var blevet indkaldt, og dermed under tilside-sættelse af almindelige retsprincipper.

I skrivelse af 19. februar 1981 meddelte planstyrelsen som sekretariat for miljøankenævnet advokat A, at miljøankenævnet var enig med Hovedstadsrådet i, at der ikke forelå sådanne nye oplysninger, der kunne begrunde en genoptagelse af den i 1979 truffne afgørelse, og at ankenævnet derfor ikke fandt grundlag for, at der blev foretaget videre i sagen.

I skrivelse af 24. februar 1981 rettede advokat A derpå henvendelse til miljøankenævnet. Han henviste til, at der ikke var hjemmel til, at planstyrelsen traf afgørelse på miljøankenævnets vegne. Han bad derfor om, at sagen måtte blive forelagt miljøankenævnet til afgørelse.

Formanden for miljøankenævnet meddelte ved skrivelse af 5. marts 1981 advokat A, at han efter en gennemgang af sagens akter måtte drage den slutning, at spørgsmålet om ejendommens anvendelse til helårsbeboelse for ejerne af ejendommen var endeligt afgjort ved planstyrelsens skrivelse af 10. maj 1979, og at B's efterfølgende overtagelse af en andpart af ejendommen ikke var et nyt relevant moment, der kunne medføre en æn-

dret stillingtagen til spørgsmålet. Formanden beklagede samtidig, at det af planstyrelsens skrivelse af 19. februar 1981 til advokat A fremgik, at afgørelsen var truffet på miljøankenævnets vegne. Dette skyldtes en fejltagelse.

På advokat A's forespørgsel herom meddelte miljøankenævnets formand ham ved skrivelse af 24. marts 1981, at sagen ikke havde været forelagt for ankenævnets medlemmer, idet formanden havde fundet sagen endeligt afgjort ved planstyrelsens skrivelse af 10. maj 1979.

I klageskrivelsen til ombudsmanden gjorde advokat A gældende, at Hovedstadsrådet på ny burde realitetsbehandle sagen, fordi myndighedernes første afgørelser var truffet på et ufyldstgørende grundlag. Han henviste i øvrigt til det samme, som han havde gjort gældende over for Hovedstadsrådet og planstyrelsen.

Hovedstadsrådet anførte i en udtalelse til ombudsmanden, at rådet er af den generelle opfattelse, at man ved behandling af en ansøgning om zonelovstilladelse, der fremkommer inden for nogle få år efter, at en enslydende ansøgning er behandlet, må henvise til den oprindeligt truffe afgørelse, medmindre der er fremkommet væsentlige nye oplysninger i sagen, der ikke var Hovedstadsrådet bekendt ved den oprindelige behandling. Hovedstadsrådet har dog ingen fast praksis i forbindelse med genbehandling af sager, men har hidtil foretaget et konkret skøn i den enkelte sag. Hovedstadsrådet redegjorde derpå for de ekspeditioner, der var foretaget i sagen, og fandt på baggrund heraf, at der fortsat ikke var grundlag for at genbehandle sagen.

Miljøankenævnet henholdt sig i sin udtalelse til ombudsmanden til Hovedstadsrådets ovennævnte erklæring. Nævnet kunne tiltræde Hovedstadsrådets generelle opfattelse, at man ved behandling af en ansøgning om zonelovstilladelse, der fremkommer inden for nogle få år, efter at enslydende ansøgning er behandlet, må henvise til den oprindeligt truffe afgørelse, medmindre der er fremkommet væsentlige nye oplysninger i sagen, der ikke var zonemyndigheden bekendt ved den oprindelige behandling.

Nævnet var endvidere enig med Hovedstadsrådet i, at der ikke i den foreliggende sag var fremkommet sådanne nye oplysninger,

der kunne begrunde en genoptagelse af sagen.

Nævnet oplyste endelig, at nævnet ligesom Hovedstadsrådet ikke har nogen fast praksis i forbindelse med genbehandling af sager, men hidtil har foretaget et konkret skøn i den enkelte sag.

I en skrivelse anmodede jeg miljøankenævnet om at meddele mig, hvorvidt nævnets formand kunne anses for kompetent til på nævnets vegne at træffe beslutning som i det foreliggende tilfælde om at afvise at realitetsbehandle en klage.

Endvidere bad jeg ankenævnet tage stilling til betydningen af, at Hovedstadsrådet i forbindelse med besigtigelsen den 13. august 1980 ikke havde underrettet ejerne.

Ankenævnets formand oplyste i en skrivelse, at Hovedstadsrådets skrivelse af 11. december 1980 ikke havde været en afgørelse i henhold til by- og landzonelovens § 9, men en »konstatering af, at sagen, tilladelse til at etablere privat helårsbeboelse på den nævnte ejendom, allerede var afgjort ved planstyrelsens skrivelse af 10. maj 1979 . . .«

Til støtte for denne opfattelse henviste formanden dels til, at Hovedstadsrådet i skrivelser af 11. december 1980 havde henholdt sig til den tidligere afgørelse og krævet den ulovlige helårsbeboelse bragt til ophør, dels til, at der ikke i forbindelse med skrivelser blev givet klagevejledning.

Formanden oplyste videre, at der tilkom ham en ulovbestemt selvstændig kompetence til at afgøre sager uden forelæggelse for nævnsmedlemmerne i hvert fald i følgende tilfælde:

- » a) I sager, hvor klagefristen til miljøankenævnet utvivlsomt er overskredet.
- b) I tilfælde, hvor det er klart, at klageren ikke har en »individuel, væsentlig interesse« i sagens udfald.
- c) I tilfælde, hvor en klager – efter at sagen har været realitetsbehandlet i nævnet – anmoder om genoptagelse, uden at der foreligger relevante, nye oplysninger.«

Som begrundelse for denne opfattelse henviste han til, at det må antages at have været lovgivers hensigt, at de sagkyndige medlemmer kan bidrage til en realitetsafgørelse med et andet indhold end det, som den tidligere instans havde besluttet, medens visse »enkle formalitetsafgørelser, som nævnt ovenfor

... « ikke kunne formodes at få et andet resultat under medvirken af de beskikkede medlemmer.

Formanden oplyste videre, at »besigtigelsen« den 13. august 1980 blev foretaget mere end et år efter, at planstyrelsen havde truffet afgørelse ved skrivelsen af 10. maj 1979. Formanden formodede, at besigtigelsens formål havde været at konstatere, om ejendommen som tidligere bestemt var blevet fraflyttet.

Formanden anførte desuden, at § 22 i by- og landzonenloven kun kan antages at tage sigte på de situationer, hvor privat grund eller endog husrum skal betrædes, idet det i disse tilfælde kan være ubelejligt for ejeren at få et uanmeldt besøg. Hvor myndighederne kunne opnå de fornødne oplysninger ved at betragte grund eller bygninger fra et offentligt vejareal eller lignende, krævedes efter formandens opfattelse ikke meddelelse til ejeren.

Det spørgsmål, jeg havde rejst, blev forelagt til besvarelse på nævnsmøde den 13. december 1982, og nævnet meddelte herefter i en skrivelse, at nævnet i det hele kunne tilslutte sig formandens udtalelse.

Miljøministeriet anførte som svar på mine spørgsmål i en skrivelse, at forretningsordnen for miljøankenævnet ved behandlingen af zonenovssager ikke omtaler formandens muligheder for at træffe afgørelse på nævnets vegne. Af by- og landzonenlovens § 10 a fremgår, at formanden (af miljøministeren) kan bemyndiges til at træffe visse afgørelser på egen hånd, nemlig i utvivlsomme sager og i hyppigt forekommende sagstyper.

Ministeriet henviste videre til, at det i den forvaltningsretlige teori antages, at formanden har en vis selvstændig kompetence ud over den, der følger af hans stilling som mødeleder, f.eks. i helt presserende sager, når det ikke er praktisk muligt at sammenkalde organet. Hertil kommer, at formanden (af nævnet) vil kunne bemyndiges til at træffe afgørelser i simple sager på områder, hvor organet har en fast praksis, idet en behandling i selve organet af sådanne sager ofte vil være en formalitet.

Ministeriet henviste til formandens oplysninger i skrivelsen til mig om omfanget af og begrundelsen for formandens adgang til at træffe afgørelser på nævnets vegne og meddelte, at ministeriet kunne henholde sig til formandens udtalelse. Herudover oplyste ministeriet, at den 1. januar 1983 trådte en ny

bekendtgørelse af forretningsordnen for miljøankenævnet ved afgørelser af klagesager i henhold til lov om miljøbeskyttelse m.m. i kraft. I denne bekendtgørelses § 1, stk. 5, tillægges formanden udtrykkeligt bemyndigelse i de tilfælde, der er omtalt af formanden i dennes skrivelse af 29. oktober 1982.

Ministeriet oplyste videre, at forretningsordnen for miljøankenævnet ved afgørelser af klagesager i henhold til by- og landzonenloven i løbet af kort tid vil blive ændret i overensstemmelse hermed.

Ministeriet bemærkede for så vidt angik spørgsmålet om besigtigelse i henhold til by- og landzonenlovens § 22, at der ifølge det beskrevne sagsforløb ikke havde været tale om en besigtigelse med det formål at vurdere forholdene med henblik på en genoptagelse af sagen, men derimod på at undersøge, om den ulovlige helårsbeboelse var ophørt. Ministeriet var derfor enig i, at det ikke var en overtrædelse af § 22, at Hovedstadsrådet i forbindelse med besigtigelsen af ejendommen den 13. august 1980 ikke forinden havde underrettet ejerne.

I en skrivelse til mig fastholdt advokat A, at der forelå nye faktiske momenter i sagen ved Hovedstadsrådets stillingtagen til hans ansøgning for B.

Desuden fandt han, at sagen var blevet behandlet af forvaltningen efter en af forvaltningen hjemmelavet regel uden behørig hensyntagen til sagens konkrete omstændigheder.

Advokat A anførte derudover, at der havde foreligget en afgørelse i henhold til § 9 i lov om by- og landzoner, der kunne påklages til miljøankenævnet.

Han fandt ikke, at der var hjemmel til at delegere nævnets kompetence i sagen til formanden.

Endelig fandt advokat A, at fundamentale partsprincipper i klagesagen var blevet tilsidesat, herunder bestemmelsen i § 22 i by- og landzonenloven. I denne forbindelse gav han udtryk for tvivl om, hvorvidt besigtigelsen den 13. august 1980 var blevet foretaget for at konstatere, om ejendommen var blevet fraflyttet, idet Hovedstadsrådet i skrivelse af 29. juli 1980 til D med kopi til B havde pålagt denne at fraflytte ejendommen en måned efter skrivelsens dato, det vil sige den 29. august 1980. Der var således ingen anledning til for Hovedstadsrådet den 13. august 1980

at søge oplyst, om B og hendes familie havde fraflyttet ejendommen.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til advokat A:

»1) *Spørgsmålet, om sagen burde have været genoptaget til ny realitetsbehandling:*

Som der nærmere er redegjort for i sagsfremstillingen, afslog Hovedstadsrådet og planstyrelsen henholdsvis i skrivelser af 19. februar og 10. maj 1979 at meddele zonelovstilladelse til, at den pågældende ejendom anvendes til helårsbeboelse. Afgørelsen blev ikke påklaget til miljøministeriets departement.

Derimod søgte De i skrivelse af 17. oktober 1980 og senere skrivelser til Hovedstadsrådet og miljøankenævnet om at få sagen genoptaget under henvisning til, at der forelå nye faktiske oplysninger, samt til nye retlige anbringender. Hverken Hovedstadsrådet eller miljøankenævnet (ved dettes formand) har fundet, at der var fremkommet sådanne nye oplysninger m.v., at sagen burde genoptages.

Den afgørelse, der herefter foreligger til min bedømmelse, er alene zonelovsmyndighedernes beslutning om ikke at genoptage den i 1979 afgjorte zonelovssag til realitetsbehandling på baggrund af Deres henvendelser herom. Således som sagen har foreligget for mig, kan jeg derimod ikke tage nærmere stilling til de afgørelser vedrørende sagen, der blev truffet af Hovedstadsrådet og planstyrelsen i 1979. Jeg bemærker i denne forbindelse, at en klage til ombudsmanden skal indgives inden 1 år efter, at den afgørelse/det forhold, hvorover der klages, er truffet/begået.

Hverken by- og landzoneloven eller forarbejderne hertil indeholder nogen nærmere angivelse af, under hvilke omstændigheder et tidligere meddelt afslag på zonelovstilladelse kan forlanges genoptaget, eller – nært sammenhængende hermed – i hvilke tilfælde zonelovsmyndighederne kan afvise at foretage realitetsbehandling af en ansøgning om zonelovstilladelse under henvisning til, at der tidligere er meddelt afslag på en sådan.

Der er heller ikke fastsat administrative bestemmelser i medfør af loven, der indeholder nærmere retningslinier for bedømmelsen heraf.

Spørgsmålet om, under hvilke omstændigheder zonelovsmyndighederne vil være berettiget til at afvise at foretage realitetsbehandling af en sag med den angivne begrundelse, må – når der ikke foreligger noget udtrykkeligt lovgrundlag herfor – besvares med udgangspunkt i almindelige forvaltningsretlige grundsætninger.

Jeg må forstå, at det er Hovedstadsrådets og miljøankenævnets generelle opfattelse, at ansøgninger om zonelovstilladelse, der indgives inden for nogle få år efter, at en tilsvarende ansøgning er behandlet – på tilsvarende måde som anmodninger om genoptagelse af en tidligere afgjort sag – alene kan forlanges realitetsbehandlet, hvis der er fremkommet væsentlige nye oplysninger, der ikke var zonelovsmyndighederne bekendt ved den oprindelige sagsbehandling. Jeg må dog samtidig forstå, at der ikke foreligger nogen fast praksis herom, men at der foretages et konkret skøn i den enkelte sag.

Den nævnte generelle opfattelse, der efter min mening er i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige grundsætninger, kan ikke på det foreliggende grundlag give mig anledning til bemærkninger.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg heller ikke at kunne kritisere, at zonelovsmyndighederne ikke i det foreliggende tilfælde fandt, at der var fremkommet sådanne nye oplysninger, at sagen burde genoptages. At myndighederne ikke fandt, at det i sig selv kunne tillægges væsentlig betydning, at (B) havde erhvervet en del af ejendommen, efter at den oprindelige afgørelse var truffet, kan ikke give mig anledning til bemærkninger. Jeg må i øvrigt forstå, at zonelovsmyndighederne har fundet, at de nye oplysninger, De fremkom med, vedrørte forhold, som enten ikke, eller dog kun i begrænset omfang, var tillagt betydning ved afslaget på meddelelse af zonelovstilladelse i 1979. Jeg finder ikke at have holdepunkter for at antage, at denne opfattelse skulle være ukorrekt.

2) *Formandens kompetence til at træffe afgørelse på nævnets vegne:*

Sagen rejser desuden spørgsmål om, hvorvidt miljøankenævnets formand var beføjet til ved skrivelserne af 5. og 24.

marts 1981 på nævnets vegne at afvise at genoptage sagen til realitetsbehandling.

Som anført af ministeriet i udtalelsen (til mig) er der hverken i loven eller i den gældende bekendtgørelse af forretningsordenen for miljøankenævnet ved behandlingen af klagesager i henhold til by- og landzoneloven regler herom.

Besvarelsen af spørgsmålet beror således på almindelige forvaltningsretlige grundsætninger om formandens selvstændige beføjelse til at handle på nævnets vegne og om adgangen for nævnet til på ulovbestemt grundlag at delegerer kompetence til formanden.

Det er efter min opfattelse tvivlsomt, om det kan antages – som anført af formanden og tiltrådt af ministeriet – at formanden har en selvstændig (originær) kompetence til at træffe afgørelser på nævnets vegne i tilfælde som det foreliggende.

Derimod måtte nævnet ved delegation kunne bemyndige formanden til at træffe afgørelser af denne type.

Således som sagen foreligger oplyst, må jeg gå ud fra, at der af formanden blev fulgt en praksis, hvorefter han i de tilfælde, der er nævnt ovenfor s. 207 under a-c, traf afgørelse på nævnets vegne, og at nævnet var indforstået hermed.

Formandens afgørelse i den foreliggende sag angik spørgsmålet om genoptagelse af en sag, der var afgjort af planstyrelsen den 10. maj 1979, og for så vidt ikke et tilfælde, der var direkte omfattet af den af formanden beskrevne praksis. Da miljøankenævnet imidlertid havde afløst planstyrelsen som ankeinstans, finder jeg, at det foreliggende tilfælde må kunne sidestilles med den sagstype, der er omhandlet under punkt c i formandens beskrivelse af de sager, hvori han træffer afgørelse på nævnets vegne.

Under hensyn til ovenstående finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere, at formanden anså sig beføjet til at træffe afgørelse på nævnets vegne ved skrivelserne af 5. og 24. marts 1981.

På baggrund af ministeriets oplysning i skrivelsen (til mig) om, at rækkevidden af formandens selvstændige kompetence vil blive udtrykkeligt reguleret ved udstedelsen af en ny bekendtgørelse af forretnings-

ordenen for miljøankenævnet ved afgørelse af klagesager i henhold til by- og landzoneloven, finder jeg ikke at have tilstrækkelig anledning til at foretage videre angående dette spørgsmål udover, at jeg har bedt miljøministeriet underrette mig om, hvad der sker med hensyn til udarbejdelse af ny forretningsorden for nævnet.

Jeg finder dog anledning til at tilføje følgende om miljøankenævnets kompetence i forhold til de underordnede zonalovsmyndigheders afgørelser i forbindelse med begæringer om genoptagelse:

Hvis en begæring om genoptagelse imødkommes, og zonalovsmyndigheden i første instans herefter – det vil sige efter en fornyet realitetsbehandling af sagen – træffer en ny afgørelse, er det efter min opfattelse utvivlsomt, at den nye afgørelse kan påklages til miljøankenævnet efter bestemmelsen i lovens § 10 a. Det anførte gælder, uanset om den nye afgørelse indebærer en ændring i forhold til den oprindelige, og uanset om den oprindelige afgørelse tidligere har været forelagt for miljøankenævnet.

I tilfælde, hvor den underordnede zonalovsmyndighed har afslået en begæring om genoptagelse, er spørgsmålet om adgangen til at påklage denne afgørelse til miljøankenævnet uden større praktisk betydning, hvis den oprindelige afgørelse har været (rettidigt) påklaget til og derefter afgjort af miljøankenævnet; i sådanne tilfælde vil en begæring om genoptagelse kunne fremsættes såvel over for den underordnede zonalovsmyndighed som over for miljøankenævnet.

Hvis rekursadgangen i forhold til den oprindelige afgørelse ikke har været udnyttet, kan spørgsmålet imidlertid give anledning til usikkerhed. Den almindelige, ulovbestemte adgang til rekurs omfatter i hvert fald som udgangspunkt også underordnede myndigheders beslutning om at afvise en begæring om genoptagelse. På den anden side er miljøankenævnet ikke almindelig overordnet myndighed i forhold til de underordnede zonalovsmyndigheder, men har alene den funktion som klageinstans, som er fastsat i lovens § 10 a. Det kan endvidere – og til en vis grad i sammenhæng hermed – gøres gældende, at hensynet til at modvirke omgælder af den

klagefrist, der er fastsat i lovens § 11, stk. 2, kan anføres til støtte for den opfattelse, at adgangen til at påklage den underordnede zonelovsmyndigheds afvisning af at undergive en sag en fornyet realitetsbehandling i det mindste må være undergivet en vis begrænsning. Hertil kommer, at det i praksis ofte vil være vanskeligt at foretage en skarp grænsedragning mellem på den ene side tilfælde, hvor der er foretaget en fornyet realitetsbehandling, (og hvor den nye afgørelse efter det foran anførte er undergivet rekurs), og på den anden side tilfælde, hvor der alene foretages yderligere undersøgelser med henblik på en stillingtagen til, om der er grundlag for at genoptage sagens behandling.

Således som sagen foreligger for mig, har jeg ikke fundet det påkrævet at gå nærmere ind på disse forhold. Jeg henviser herved til, at miljøankenævnets udtalelser til mig vel må efterlade det indtryk, at nævnet ikke har anset sig for kompetent til at realitetsbehandle Deres klage over Hovedstadsrådets afgørelse af 11. december 1980, hvorved Deres begæring om genoptagelse blev afvist, men at jeg på den anden side må forstå nævnsformandens skrivelse af 5. marts 1981 til Dem og nævnets (udtalelse) til ombudsmanden således, at nævnsformanden på nævnets vegne har foretaget en gennemgang af samtlige sagens akter og herefter fundet at måtte være enig med Hovedstadsrådet i, at der ikke var fremkommet sådanne nye oplysninger, at der var grundlag for en genoptagelse af den sag, der blev afgjort ved planstyrelsens skrivelse af 10. maj 1979.

3) *Hovedstadsrådets fremgangsmåde i forbindelse med besigtigelsen den 13. august 1980:*

By- og landzonelovens § 22 har følgende indhold:

»De i § 9 nævnte myndigheder har adgang til at besigtige ejendomme i landzoner så vidt muligt efter forudgående meddelelse til ejeren.«

På grundlag af de foreliggende oplysninger må jeg lægge til grund, at Hovedstadsrådets besigtigelse af ejendommen den 13. august 1980 skete uden, at ejerne forinden var blevet underrettet.

Der foreligger ikke i sagen oplysning om, at underretning ikke havde været mulig.

Spørgsmålet er herefter, om bestemmelsen finder anvendelse på en besigtigelse som den, Hovedstadsrådet foretog.

Jeg skal først bemærke, at der efter min mening ikke er grundlag for – som anført af formanden i skrivelsen (til mig) – at forstå bestemmelsen således, at den kun gælder besigtigelser, der kræver, at privat ejendom betrædes. Jeg har herved bemærket mig, at ministeriet i sin udtalelse (til mig) ikke har givet udtryk for, at der skulle gælde en sådan begrænsning i underretningspligten.

Jeg må i øvrigt forstå ministeriets udtalelse således, at det er ministeriets opfattelse, at underretningspligten ikke kan antages at gælde fuldt ud ved besigtigelser, der foretages for at kontrollere overholdelser af by- og landzonelovens bestemmelser, samt afgørelser truffet i medfør af loven, f.eks. om forbud imod helårsbeboelse.

Denne opfattelse kan ikke give mig anledning til bemærkninger.

Der foreligger imidlertid efter min mening ikke i sagen holdepunkt for at antage, at Hovedstadsrådets besigtigelse skulle være foretaget for at konstatere, om rådets påbud til ejerne om inden den 29. august 1980 at fraflytte ejendommen var overholdt. Jeg henviser herved til, at fraflytningsfristen, som påpeget af Dem, ikke var udløbet på tidspunktet for besigtigelsen.

Jeg har samtidig hermed gjort ankenævnet bekendt med min opfattelse.

Det tilføjes, at jeg på baggrund af det under 1) anførte ikke finder herudover at burde foretage yderligere vedrørende dette forhold.

...«

13-5. *Udtalt, at det ikke kunne give mig grundlag for kritik, at overfredningsnævnet fortolkede undtagelsesbestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 2, nr. 1, således, at den kun fandt anvendelse på arealer, der før den 1. januar 1916 havde været inddraget synligt til brug i forbindelse med en egentlig have, og at det var en yderligere betingelse, at ejeren ikke gennem længere tid havde opgivet den synlige inddragelse.*

Tilbagesendt en konkret sag til fornyet behandling i overfredningsnævnet under henvisning til, at der nu forelå nye faktiske oplysninger i sagen. (J. nr. 1982-1003-140).

A klagede til mig over, at overfredningsnævnet havde tiltrådt en afgørelse fra naturfredningsnævnet for Frederiksborg amts nordlige fredningskreds, hvorefter strandbredden søværts en betonmur på A's ejendom var undergivet offentlig færdselsret efter bestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 1, og således ikke – som A havde gjort gældende – var omfattet af undtagelsesbestemmelsen i lovens § 54, stk. 2, nr. 1.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A siden 1959 havde ejet og beboet villaejendommen, matr.nr. x, Strandvejen, Espergærde. Ejendommen var bebygget omkring 1880-85, og til den havde siden da hørt den overfor liggende strandgrund, matr.nr. y. Matr.nr.ene x og y lå på hver sin side af Strandvejen. Matr.nr. y bestod af en forholdsvis smal stenet strandbred og – adskilt herfra ved en betonmur – et højere liggende bevokset areal, hvorpå der var opført et havehus. Betonmuren blev i sin tid opført på A's ejendom og på to naboejendomme, bl.a. for at beskytte 2 bagved liggende fiskerhuse på naboejendommene. Disse huse blev i 1931 fjernet i forbindelse med Strandvejens udvidelse. På matr.nr. y var fra betonmurens kant anlagt en badebro. Badebroen havde uændret været dér i hvert fald siden 1950, men efter A's køb af ejendommen i 1959 forhøjede han den på den inderste del. Det var oplyst, at badebroen vanskeliggjorde passagen langs kysten.

Sagen vedrørte et spørgsmål om, hvorvidt strandbredden søværts betonmuren på A's ejendom, matr.nr. y, var omfattet af bestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 1, eller af undtagelsesbestemmelsen i lovens § 54, stk. 2, nr. 1.

§ 54 i naturfredningsloven (lovbekendtgørelse nr. 435 af 1. september 1978) har følgende indhold:

»Strandbredder og andre kyststrækninger, på hvilke der ikke findes sammenhængende grønsvær eller anden landvegetation, er åbne for almenheden for færdsel til fods samt for kortvarigt ophold og badning. På private ejendomme må ophold og badning dog ikke finde sted inden for 50 m fra beboelsesbygninger. I tiden 1. april-1. september må løse hunde ikke medtages. På steder, hvor der er ret til ophold og badning, er det tillige tilladt i kortere tid at have en båd uden motor liggende på strandbredden. Færdsel, ophold og badning sker på eget ansvar.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke:

1) arealer, der før den 1. januar 1916 var udlagt som have . . .

. . .

Stk. 5. På de for almenhedens færdsel åbne strandbredder må der ikke iværksættes foranstaltninger, der er til hinder for den frie færdsel og ophold, eller i det hele foretages noget, der vil være til væsentlig ulempe for almenhedens ret hertil. Fredningsnævnet eller for arealer, der ejes af staten, miljøministeren, kan gøre undtagelse fra denne regel. Anbringelse af høfder, ålegårde, kreaturhegn og badebroer kan dog finde sted, når der holdes en passage åben bag om, over eller gennem de pågældende anlæg.

Stk. 6. Alle spørgsmål om udøvelsen af retten til færdsel, ophold og badning afgøres i øvrigt af vedkommende fredningsnævn . . .

. . .«

Sagen blev rejst af naturfredningsnævnet for Frederiksborg amts nordlige fredningskreds, der meddelte (blandt andre A), at nævnet ville søge gennemført, at strandbredden i Espergærde-området blev gjort tilgængelig for almenheden i overensstemmelse med naturfredningslovens § 54. Inden naturfredningsnævnet i den anledning meddelte

pålæg til de enkelte grundejere, udbad nævnet sig grundejernes kommentarer til sagen.

Over for naturfredningsnævnet gjorde A gældende, at hans ejendom, matr.nr. y, var omfattet af bestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 2, nr. 1, hvorefter der (jfr. ovenfor) ikke er offentlig færdselsret på strandarealer, som før 1. januar 1916 var udlagt som have.

Efter at naturfredningsnævnet havde foretaget besigtigelse af en række strandejendomme, herunder A's, traf nævnet afgørelse om, hvorledes det nærmere kunne sikres, at strandbredden blev tilgængelig for almenheden i overensstemmelse med naturfredningslovens § 54.

Naturfredningsnævnet meddelte således A, at det – under et møde, som nævnet havde holdt på A's ejendom – var konstateret, at man om end med vanskelighed kunne passere stranden under broen på A's ejendom, matr.nr. Y, samt at det på grund af broens højde ikke ville frembyde en særlig hensigtsmæssig løsning at forsyne broen med en trappe i hver side. Den mest hensigtsmæssige løsning ville være, at badebroen blev sænket, således at den var lettere passabel. Der fandtes imidlertid ikke på daværende tidspunkt anledning til at pålægge A at foretage ændringer med hensyn til badebroen.

Efter anmodning fra en række lodsejere i Espergærde-Humblebæk-området afgav naturfredningsnævnet i en samtidig skrivelse en udtalelse om forståelsen af bestemmelsen i naturfredningslovens § 54. Nævnet anførte bl.a., at undtagelsesbestemmelsen i § 54, stk. 2, nr. 1, ikke kunne antages at gælde, hvis den foranstaltning, som hindrer den frie færdsel, oprindeligt har været etableret på sammenhængende landvegetationsarealer, som senere ved erosion er overgået til strandbred. Det fandtes således ikke at have tilstrækkelig særskilt betydning, at det ved hjælp af matrikelkort eller på anden måde kunne godtgøres, at ejendommen i tidligere tid havde haft have helt ud til vandkanten, såfremt haven nu var overgået til strandbred.

A klagede til overfredningsnævnet over, at naturfredningsnævnet i sin afgørelse havde lagt til grund, at A's ejendom var omfattet af bestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 1. A anførte bl.a., at han, som det fremgik af nævnets kendelse, gjorde gældende, at der på hans ejendom havde været have an-

lagt helt ud til vandlinien fra omkring århundredskiftet, og at arealet således var omfattet af § 54, stk. 2, nr. 1, i naturfredningsloven. Efter A's opfattelse var der ikke i loven belæg for naturfredningsnævnets opfattelse, hvorefter det forhold, at et haveanlæg (der måtte være gået til vandlinien) senere ved erosion var overgået til strandbred, medførte, at undtagelsesbestemmelsen i § 54, stk. 2, nr. 1, ikke var anvendelig. A redegjorde nærmere for forholdene på ejendommen før og efter 1916, jfr. nærmere ovenfor. A gav i øvrigt udtryk for den generelle opfattelse, at »en strandbred er en integreret del af en have ...«

Til brug for sagens afgørelse anmodede overfredningsnævnet Helsingør kommune om oplysninger, som enten kunne støtte eller afkræfte A's anbringende om, at strandarealet siden 1916 var inddraget under haveareal, samt om, hvorledes arealet siden da havde været udnyttet, herunder om det havde været indhegnet.

Helsingør kommune meddelte overfredningsnævnet, at der ikke af kommunens arkiv fremgik noget om, hvorvidt arealet før 1916 var inddraget til have.

I skrivelse af 24. september 1982 traf overfredningsnævnet afgørelse om, at strandbredden søværts muren på A's ejendom var undergivet offentlig færdselsret efter hovedreglen i naturfredningslovens § 54, stk. 1.

Overfredningsnævnet henviste i sin afgørelse til forarbejderne til bl.a. naturfredningsloven af 8. maj 1917, hvorefter lovens formål var at fastslå en legal offentlig strandadgangsret, dog med undtagelse af »sådanne strækninger, der allerede tidligere – navnlig ved indhegning – er inddragne under private haver.« Endvidere henviste overfredningsnævnet til naturfredningsloven af 1937, § 23, om almenhedens ret til færdsel til fods på strandbredder, om hvilke ejeren ikke kan godtgøre, at de før 1. januar 1916 var inddraget under havearealer. Denne bestemmelse – med ændret formulering – er opretholdt i den nugældende naturfredningslovs § 54. Overfredningsnævnet tilføjede følgende:

»De gældende bestemmelser om strandadgangsretten findes at måtte forstås således, at den strandbred, der er undtaget fra offentlighedens færdsel, før 1. januar 1916 skal have været inddraget synligt til brug i forbindelse med en egentlig have f.eks. ved anbringelse

af hegn, mure, volde el.lign. eller på anden synlig måde. Det findes yderligere at måtte være en betingelse, at ejeren ikke gennem længere tid har opgivet denne synlige inddragelse af arealet til brug i forbindelse med haven.

Det må ved afgørelsen af Deres klage lægges til grund, at betonmuren på matr.nr. (y) er opført for mere end 50 år siden, og at strandbredden søværts muren i hvert fald ikke derefter har været inddraget synligt i forbindelse med havearealet landværts muren. . . .«

I klagen til mig redegjorde A for sin opfattelse, hvorefter det måtte anses for godtgjort, at hans strandejendom før. 1. januar 1916 var udlagt som have, således at ejendommen allerede af den grund måtte anses for at være undtaget fra offentlighedens færdselsret i medfør af naturfredningslovens § 54, stk. 2, nr. 1. A tilføjede, at spørgsmål om »erosion, betonbolværk, grundens resp. strandbreddens indhegning i nyere tid, etc.« sandsynligvis er »ønsketænkning, der intet har med lovens klare bestemmelse i § 54 stk. 2, pkt. 1, at gøre.« For en ordens skyld tilføjede A dog, at da han i 1959 overtog ejendommen, var strandbredden (søværts bolværket) afspærret af et raftehegn, der i vifteform gik et stykke ud i vandet. Denne afspærring fjernede A i 1965, fordi den var vanskelig at vedligeholde, da en sådan indhegning i de fleste efterårsstorme ville blive »slået til plukfisk«. A anførte videre, at der til stadighed på stranden havde været opsat skilte med tekst »privat« og »privat ejendom«.

Overfredningsnævnet anførte i en udtalelse til mig, at nævnets afgørelse i første række var baseret på forarbejderne til naturfredningsloven af 8. maj 1917, og dernæst var afgørelsen baseret på almindelige regler om forældelse.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Som anført af naturfredningsnævnet og overfredningsnævnet går undtagelsesbestemmelsen i den gældende naturfredningslovs § 54, stk. 2, nr. 1, tilbage til den første naturfredningslov af 1917.

Det oprindelige forslag til denne lov hjemlede en almindelig adgang for alle og enhver til at færdes til fods på den udyrkede og for græsvækst blottede strand-

bred. Baggrunden for denne bestemmelse var, at der i de forudgående år havde ». . . vist sig Tendens hos Strandloddernes Ejere til at afspærre Stranden ved ud for deres Ejendommens Grænser at opsætte Hegn, der gaar ud i Vandet, saaledes at den frie Passage langs Strandbredden derved hindres«. Dette opfattedes som en indskrænkning i ». . . den adgang til Stranden, som (Befolkningen) . . . fra gammel Tid upaatalt har haft . . .« Da der således kunne rejses tvivl om berettigelsen af de stedfindende afspærringer, foresloges en lovfæstelse af fri adgang for fodgængere til passage over den udyrkede strandbred. Af hensyn til ». . . de private Ejere (burde der dog) . . . gøres en Undtagelse for saa vidt angaar saadanne Strækninger, der allerede tidligere – navnlig ved Indhegning – er inddragne under private Haver . . .« (eller taget i brug af en på ejendommen drevet erhvervsvirksomhed). Der henvises til Rigsdagstidende 1915-16, tillæg A, sp. 3550.

Bestemmelsen undergik flere ændringer under rigsdagens behandling af lovforslaget. Efter § 21 i den gennemførte lov (nr. 245 af 8. maj 1917) om naturfredning skulle fredningsnævnet således alene efter særlige regler kunne tilkende almenheden færdselsret på strandbredder. I overensstemmelse med, hvad der var anført i bemærkningerne til det oprindelige lovforslag, skulle dette imidlertid kun gælde i forhold til strandbredder, ». . . der ikke før den 1. januar 1916 var inddraget under havearealer . . .«

Naturfredningsloven af 1937 lovfæstede direkte almenhedens adgang til at færdes til fods på strandbredder, men bestemmelsen herom i lovens § 23 fandt – i fortsættelse af 1917-loven – kun anvendelse på strandbredder ». . . om hvilke ejeren ikke kan godtgøre, at de før den 1. januar 1916 var inddragne under havearealer . . .«

Det er denne bestemmelse, der er videreført i den gældende lovs § 54, stk. 2, nr. 1. Den gældende bestemmelse anvender udtrykket »arealer, der før . . . var udlagt som have . . .« Forarbejderne til bestemmelsen indeholder imidlertid ikke holdpunkter for at antage, at der med denne ændrede sproglige udformning var tilstillet en realitetsændring i forhold til de tilsva-

rende bestemmelser i de tidligere gældende naturfredningslove. Jeg henviser til Folketingstidende 1968/69, tillæg A, sp. 1875, og betænkning om naturfredning II (nr. 467/1967), s. 316 ff.

Det kan på denne baggrund ikke give mig anledning til kritik, at overfredningsnævnet fortolker undtagelsesbestemmelsen i den gældende lovs § 54, stk. 2, nr. 1, således, at den kun finder anvendelse på arealer, der før den 1. januar 1916 har »... været inddraget synligt til brug i forbindelse med en egentlig have f.eks. ved anbringelse af hegn, mure, volde el.lign. eller på anden synlig måde«. Det kan for så vidt heller ikke give mig anledning til bemærkning, at overfredningsnævnet i sin skrivelse af 24. september 1982 til Dem har givet udtryk for den opfattelse, at det må være en yderligere betingelse for undtagelsesbestemmelsens anvendelighed, at ejeren ikke gennem længere tid har opgivet denne synlige inddragelse af arealet til brug i forbindelse med haven.

I sin afgørelse i forhold til Dem har overfredningsnævnet imidlertid lagt til grund, at strandbredden søværts betonmuren i hvert fald ikke siden opførelsen af denne mur for mere end 50 år siden synligt har været inddraget i forbindelse med haven landværts muren. Heroverfor har De nu i Deres klage til mig oplyst, at strandbredden søværts muren i 1959, da De overtog grunden, var afspærret af et raftehegn, der i vifteform gik et stykke ud i vandet, men at De omkring 1965 fjernede denne spærring. Overfredningsnævnet har ikke i sin udtalelse af 25. november 1982 til mig i anledning af Deres klage nærmere kommenteret denne oplysning, men derimod (på ny) anført, at overfredningsnævnet har lagt til grund, at strandbredden i hvert fald ikke synligt har været afspærret i mere end 50 år.

Jeg finder herefter ikke på det foreliggende grundlag at burde tilkendegive nogen endelig opfattelse af overfredningsnævnets afgørelse, men jeg har tilbage sendt sagen til overfredningsnævnet med henblik på, at nævnet kan tage stilling til, hvilken betydning det kan tillægges, herunder for så vidt angår krav vedrørende badebroens anbringelse, jfr. naturfredningslovens § 54, stk. 5, dersom det nu

godtgøres, at strandbredden ved opsætning af hegn eller anden lignende afspærring har været inddraget som en del af haven (landværts muren) i tiden fra før 1916 og indtil 1965.

Jeg har udbedt mig underretning om overfredningsnævnets svar til Dem, men jeg foretager mig ikke i øvrigt videre på det foreliggende grundlag.«

Med skrivelse af 20. april 1983 underrettede overfredningsnævnet mig om den fornyede afgørelse, nævnet havde truffet i sagen. I afgørelsen udtalte nævnet følgende:

»Som anført i overfredningsnævnets afgørelse af 24. september 1982 findes undtagelsesbestemmelsen i naturfredningslovens § 54, stk. 2, nr. 1, kun at kunne påberåbes, hvis ejeren ikke gennem længere tid har opgivet en før 1916 foretaget synlig inddragelse af strandarealet til brug i forbindelse med haven.

Selv om det måtte blive godtgjort, at strandbredden på (A's) ejendom ved opsætning af hegn eller på anden måde uden længerevarende afbrydelse har været synligt inddraget til brug i forbindelse med haven gennem hele perioden fra 1916 til 1965, findes den opgivelse heraf, som er sket ved hegnets fjernelse i 1965, at have strakt sig over en så lang periode, at den nævnte undtagelsesbestemmelse ikke længere kan finde anvendelse.

Overfredningsnævnet har derfor ikke fundet anledning til at anmode (A) om at godtgøre, at strandbredden ved opsætning af hegn eller anden lignende afspærring har været inddraget som en del af haven i hele tidsrummet mellem 1916 og 1965.

Det tilføjes, at den skiltning, hvortil (A) har henvist, ikke kan anses for at være en sådan synlig inddragelse af strandbredden til brug for den egentlige have, at den nævnte undtagelsesbestemmelse finder anvendelse.

Overfredningsnævnets afgørelse af 24. marts 1982 må derfor fastholdes.

...«

A klagede til mig over overfredningsnævnets nye afgørelse, og i den anledning anmodede jeg nævnet om en fornyet udtalelse om sagen, som dog ikke var modtaget ved beretningens afslutning.

14. Ministeriet for Grønlands sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet én sag inden for ministeriet for Grønlands sagsområde. Sagen, der vedrørte *Den kongelige grønlandske Handel*, og som er omtalt nedenfor, gav anledning til kritik og henstilling.

14-1. *Kritiseret Den kongelige grønlandske Handel for i forbindelse med en ansættelse ikke at have gjort en ansøger bekendt med fremgangsmåden ved ydelsen af kvalifikationstillæg og med, at ydelse af tillæg var usikker.*

Fundet det meget beklageligt, at handelen formulerede ansættelsesbrevet således, at den ansatte måtte få det bestemte indtryk, at der til stillingen med stor sikkerhed blev knyttet et bestemt kvalifikationstillæg.

Henstillet til ministeriet for Grønland sammen med finansministeriet på ny at overveje spørgsmålet om ydelse af et tillæg. (J. nr. 1981-507-30).

Dansk Magisterforening klagede over Den kongelige grønlandske Handels fremgangsmåde i forbindelse med ansættelse af et af foreningens medlemmer, A. Ministeriet for Grønland havde i en skrivelse af 31. oktober 1980 meddelt A, at finansministeriet, løn- og pensionsdepartementet, havde tiltrådt, at der blev ydet A et tillæg i henhold til § 1, stk. 2, i overenskomsten mellem Dansk Magisterforening og finansministeriet på 14.140 kr. i årligt grundbeløb. Tillægget blev udbetalt med virkning fra A's tiltræden i stillingen den 1. juli 1979, men blev af ministeriet for Grønland i skrivelser af 31. oktober 1980 opsagt med 3 måneders varsel.

Efter foreningens opfattelse havde Den kongelige grønlandske Handel ved ansættelsen af A i maj måned 1979 stillet ham i udsigt, at der ved ansættelsen ville blive ydet ham et tillæg med et grundbeløb på 37.400 kr., stigende efter 2 år til 57.400 kr. Dansk Magisterforening var opmærksom på, at det kunne være tvivlsomt, om Den kongelige grønlandske Handel havde afgivet et egentligt juridisk bindende løfte om et tillæg af den nævnte størrelse. Foreningen fandt imidlertid, at den af Den kongelige grønlandske Handel udviste adfærd var urimelig og kritisabel. Efter foreningens opfattelse burde Den kongelige grønlandske Handel have gjort A

opmærksom dels på fremgangsmåden i forbindelse med ydelse af tillæg, dels på, at det, indtil aftale mellem foreningen og finansministeriet var indgået, var meget usikkert, hvorvidt A kunne opnå et tillæg.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Den kongelige grønlandske Handel i (bl.a.) dagbladsannoncer den 21. januar 1979 søgte en civilingeniør til produktionsafdelingens anlægskontor. I annoncen var det oplyst, at »stillingen aflønnes efter overenskomsten af 1977 mellem finansministeriet og Dansk Ingeniørforening med kvalifikationstillæg i overensstemmelse med de store krav, der stilles«.

I en skrivelse af 7. februar 1979 ansøgte A om stillingen. Han oplyste i ansøgningen bl.a., at han anså sig for »kvalificeret til at løse stillingens arbejdsopgaver« til trods for, at han ikke var cand.polyt., men cand.scient. med marinbiologi som speciale og fiskeribiologi/teknologi som senere arbejdsområde. A var kandidat fra marts 1978.

Efter en ansættelsessamtale i april måned 1979 (og en efterfølgende telefonsamtale med A) anmodede Den kongelige grønlandske Handel, personaleafdelingen, i skrivelse af 4. maj 1979 finansministeriet om, at en stilling som ingeniør (DIF) på handelens hovedkonto på finansloven blev ændret ved forslag til

tillægsbevillingslov for 1979 til en stilling som magister (DM). Det blev i skrivelsen oplyst, at baggrunden for anmodningen var, at Den kongelige grønlandske Handel ønskede at besætte den ledige stilling som leder af produktionsafdelingens anlægskontor, der hidtil havde været besat med en civilingeniør, men som på grund af en midlertidig organisationsomlægning havde været ubesat, med A. (Finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, oplyste senere under sagen, at denne stilling blev nedlagt i 1976).

Den kongelige grønlandske Handels skrivelse til finansministeriet indeholdt intet om eventuel ydelse af tillæg.

I skrivelse af 14. maj 1979 til A meddelte Den kongelige grønlandske Handels ansættelseskontor følgende:

»...

Som aftalt telefonisk skal vi hermed bekræfte, at vi er interesseret i at ansætte Dem i vor produktionsafdeling – gerne fra den 1. juli 1979.

I den anledning har vi søgt finansministeriets godkendelse til at konvertere den ledige civilingeniørstilling til en stilling efter overenskomst med Dansk Magisterforening.

Så snart den forventede konvertering er godkendt, vil stillingen blive søgt tillagt et § 1, stk. 2-tillæg.

...«

I skrivelse af 10. maj 1979 til Den kongelige grønlandske Handel meddelte finansministeriets budgetdepartement, at departementet kunne tiltræde, at et forslag om oprettelse af en stilling som magister (AC) »mod nedlæggelse af en stilling som ingeniør (DIF) under § 2.08.03. Produktion og salg af grønlandske produkter« blev optaget på forslag til lov om tillægsbevilling for 1979.

I midten af maj måned 1979 havde A endnu en telefonsamtale med Den kongelige grønlandske Handel.

I et ansættelsesbrev af 25. maj 1979 bekræftede Den kongelige grønlandske Handel ansættelsen af A som afdelingsleder fra den 1. juli 1979. Ansættelsesbrevet blev underskrevet af A den 27. maj 1979.

I ansættelsesbrevet var bl.a. anført følgende:

»...

Vi skal samtidig bekræfte, at vi har søgt finansministeriet om et § 1, stk. 2-tillæg med et grundbeløb på 37.400 kr. p.a. Når finans-

ministeriets godkendelse foreligger, vil nærmere meddelelse om lønning – herunder taktregulering og pensionsbidrag – blive fremsendt.

...«

I skrivelse af 12. juni 1979 anmodede Den kongelige grønlandske Handel ministeriet for Grønland om tilslutning til, at A fra ansættelsen fik tillagt et § 1, stk. 2-tillæg med et grundbeløb på 37.400 kr. pr. år, stigende til et grundbeløb på 57.400 kr. pr. år efter 2 års ansættelse. Spørgsmålet om størrelsen af et eventuelt tillæg til A blev herefter drøftet telefonisk den 15. juni 1979 mellem Den kongelige grønlandske Handel og ministeriet for Grønland. Sagsbehandleren i ministeriet havde samme dag på skrivelsen af 12. juni 1979 noteret: »Har d.d. talt med ... (kontorchef i Den kongelige grønlandske Handel; min bemærkning) vedrørende § 1, stk. 2-tillæg til (A), og vi blev enige om at søge et § 1, stk. 2-tillæg på 2.700 kr. gammelt grundbeløb.«

I en skrivelse af 20. juni 1979 anmodede ministeriet for Grønland finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, om tilslutning til, at A med virkning fra ansættelsesdagen fik tillagt et § 1, stk. 2-tillæg med et grundbeløb på 14.140 kr. pr. år (nyt grundbeløb).

Af en skrivelse af 11. juli 1979 til Dansk Magisterforening fra A fremgik det, at A den 29. juni 1979 var blevet orienteret af Den kongelige grønlandske Handels produktionsafdeling om, »at finansministeriet ikke kunne acceptere et tillæg af det ønskede omfang«. I skrivelsen til Dansk Magisterforening bad A foreningen om at yde støtte til »tilvejebringelse af det til stillingen knyttede § 1, stk. 2-tillæg af den ønskede beløbstørrelse«. A havde accepteret stillingen »ud fra disse forudsætninger«.

I skrivelse af 16. juli 1979 anmodede Dansk Magisterforening finansministeriet om en forhandling med henblik på indgåelse af en aftale om tillæg til A.

Der var herefter en omfattende brevveksling mellem Den kongelige grønlandske Handel, ministeriet for Grønland og finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, om sagen. Jeg skal her alene fremhæve

– skrivelser af 27. juni og 24. juli 1980 fra Den kongelige grønlandske Handel til mi-

nisteriet for Grønland, hvori Den kongelige grønlandske Handel bl.a. anførte, at det tillæg, der burde knyttes til A's stilling, burde være af den størrelse, som der oprindeligt var ansøgt om (37.400 kr. pr. år stigende efter 2 år til 57.400 kr.). Lederen af det kontor (en civilingeniør), der havde varetaget de opgaver, som A skulle varetage, havde været tillagt et § 1, stk. 2-tillæg med et grundbeløb, som nu svarede til 57.400 kr.,

- en skrivelse af 21. august 1980 fra Den kongelige grønlandske Handel til ministeriet for Grønland, hvor Den kongelige grønlandske Handel anførte, at personalechefen var af den opfattelse, at der under telefonsamtalen den 15. juni 1979 mellem ham og en sagsbehandler i ministeriet var blevet aftalt, at der skulle søges et tillæg med grundbeløb på 27.000 kr. til A.
- en skrivelse af 14. oktober 1980 fra ministeriet for Grønland til finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, hvori ministeriet for Grønland bl.a. indstillede, at A fik tillagt et § 1, stk. 2-tillæg på 27.100 kr. (i stedet for 14.140 kr. som indstillet i skrivelser af 20. juni 1979).

Der var endvidere forhandlinger mellem Dansk Magisterforening og finansministeriet.

I skrivelse af 31. oktober 1980 meddelte finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, ministeriet for Grønland:

»... at sagen har været drøftet med organisationen, uden at der kunne opnås enighed om tillægsspørgsmålet.

Ifølge det oplyste er (A) blevet ansat i en stilling, der på finanslovens anmærkninger II står opført som magister (AC). Da der således ikke er godkendt oprettet en lederstilling i henhold til gældende regler herom, finder finansministeriet i det foreliggende tilfælde ikke grundlag for at yde pensionsgivende tillæg som ønsket af Dansk Magisterforening.

I overensstemmelse med praksis for ydelse af ikke-pensionsgivende § 1, stk. 2-tillæg til akademikere, der er ansat i stillinger, svarende til (A's), er det finansministeriets opfattelse, at der ikke kan ydes tillæg til (A), bl.a. under hensyntagen til hans meget korte anciennitet, erhvervs erfaring m.v.

Da (A) imidlertid af ansættelsesmyndigheden er blevet stillet et § 1, stk. 2-tillæg i udsigt, skal finansministeriet efter omstændig-

hederne tiltræde, at der ydes (A) et § 1, stk. 2-tillæg på 14.140 kr. fra ansættelsen, hvorved det dog er forudsat, at tillægget siges op med varsel svarende til den pågældendes opsigelsesvarsel, dvs. 3 måneders varsel til en måneds udgang, jfr. overenskomstens § 7.

...«

Dansk Magisterforening anførte i klagen bl.a., at A først i slutningen af juni måned 1979 var blevet opmærksom på, at et tillæg til ham først skulle aftales mellem finansministeriet og Dansk Magisterforening. Foreningen oplyste bl.a., at A til fordel for ansættelsen ved Den kongelige grønlandske Handel forlod en stilling ved Københavns Universitet, hvortil der var knyttet tillæg, at Dansk Magisterforening under A's ansættelse ved Den kongelige grønlandske Handel havde måttet yde ham økonomisk støtte, samt at A af økonomiske grunde havde måttet forlade Den kongelige grønlandske Handel. (Det tillæg, som A modtog under sin tidligere ansættelse på Københavns Universitet, var ikke et kvalifikationstillæg, men et rådighedstillæg).

Dansk Magisterforening anførte videre i skrivelser af 14. april 1981:

»...

Ved en personlig ansættelsessamtale i april 1979 blev der fra repræsentanter for Den kongelige grønlandske Handel til (A) givet tilsagn om et tillæg på et grundbeløb på 37.400 kr. stigende til 57.400 kr., ...

Ved en telefonsamtale primo maj 1979 mellem Den kongelige grønlandske Handel og (A) udtalte Den kongelige grønlandske Handels ansættelseskontor, at man var interesseret i at ansætte (A) på ansættelsessamtalens forhandlingsresultat. Det blev samtidig oplyst, at Den kongelige grønlandske Handel ville søge en konvertering af civilingeniørstillingen til en magisterstilling. Denne telefonsamtale er bekræftet ved skrivelse af den 14. maj 1979 fra Den kongelige grønlandske Handel til (A), ...

Efter endnu en telefonsamtale i maj 1979 mellem Den kongelige grønlandske Handels ansættelseskontor og (A) - hvor det blev oplyst, at konverteringsproblemet var løst - blev ansættelsen bekræftet ved skrivelse af den 25. maj 1979, ... Vedrørende tillægsproblemet blev der givet udtryk for, at dette var en ren formsag, jfr. ansættelsesbrevets

bemærkning: »Når finansministeriets godkendelse foreligger«.

...
Stillingsannoncens tekst og de oplysninger (A) modtog inden ansættelsen må have givet ham en rimelig og berettiget forventning om, at han ville få et tillæg med et grundbeløb på 37.400 kr. stigende efter 2 år til 57.400 kr., og at det alene var en formsag at få det godkendt i finansministeriet.

Dansk Magisterforening er opmærksom på, at det kan være tvivlsomt, hvorvidt Den kongelige grønlandske Handel har afgivet et egentlig juridisk bindende løfte om tillæg af ovennævnte størrelse. Foreningen må imidlertid finde, at den af Den kongelige grønlandske Handel udviste adfærd er urimelig og kritisabel. Efter foreningens opfattelse burde Den kongelige grønlandske Handel have gjort (A) opmærksom på fremgangsmåden i forbindelse med ydelse af tillæg, og at det, indtil aftale mellem foreningen og finansministeriet var indgået, var meget usikkert, hvorvidt han kunne opnå tillæg.

...«

Den kongelige grønlandske Handel fremhævede i en udtalelse af 12. maj 1981 til mig navnlig, at der i stillingsopslaget var søgt en civilingeniør og ikke primært en magister, og at det i skrivelsen af 14. maj 1979 var oplyst, dels at Den kongelige grønlandske Handel havde søgt finansministeriet om godkendelse af en konvertering af en civilingeniørstilling til en stilling efter overenskomsten med Dansk Magisterforening, dels at handelen, når en sådan konvertering var sket, ville søge om at få tillagt stillingen et § 1, stk. 2-tillæg. Formuleringen af ansættelsesbrevet af 25. maj 1979 om tillægget var »blot en praksis fra tidligere ansættelser af civilingeniører« – efter Den kongelige grønlandske Handels opfattelse var der ikke med formuleringen givet A løfte om tillæg.

Finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, anførte i en udtalelse af 10. august 1981 til mig:

»...«

Under forhandlingerne med Dansk Magisterforening om tillæg til (A) krævede organisationen et tillæg over den pensionsgivende grænse (31.350 kr. i årligt grundbeløb). Finansministeriet kunne ikke imødekomme organisationen, da den pågældende, ifølge det af ministeriet for Grønland ved skrivelser

af 20. juni 1979 og 14. oktober 1980 oplyste, var ansat i en stilling, der på finansloven, anmærkninger II § 2.08.03., står opført som »magister (AC)«. Den pågældende var – uanset titel som afdelingsleder – således ikke ansat i en stilling, der på finansloven er opført som en lederstilling, jfr. Budgetvejledning 1979, pkt. 71.4.

Fra organisationens side blev anført, at (A) burde have tillæg på linie med en tidligere stillingsindehaver, der var leder af anlægskontoret. Denne stilling blev dog i 1976 nedlagt som følge af en omstrukturering. Finansministeriet var ikke af den opfattelse, at man kunne sammenligne den gamle stilling som leder af anlægskontoret med (A's), men gav dog organisationen tilsagn om, at såfremt budgetdepartementet godkendte, at der kunne oprettes en lederstilling for den afdeling, hvortil (A) var tilknyttet, ville man tage sagen op igen.

På denne baggrund var det finansministeriets opfattelse, at (A's) tillægssag måtte afgøres i overensstemmelse med praksis for ydelse af ikke-pensionsgivende § 1, stk. 2-tillæg til akademikere, der er ansat i tilsvarende stillinger. Under hensyntagen til (A's) meget korte anciennitet og erhvervs erfaring kunne finansministeriet derfor principielt ikke tiltræde ydelse af tillæg. Imidlertid vurderede finansministeriet sagen således, at (A) ved ansættelsen af Den kongelige grønlandske Handel var blevet stillet et § 1, stk. 2-tillæg i udsigt, men ikke havde fået løfte om et tillæg af en bestemt størrelse. Som følge heraf tiltrådte finansministeriet, at der efter omstændighederne med virkning fra ansættelsen blev ydet (A) et tillæg på 14.140 kr. i årligt grundbeløb, svarende til det af ministeriet for Grønland ved skrivelse af 20. juni 1979 indstillede, men således at tillægget blev sagt op med et varsel svarende til den pågældendes opsigelsesvarsel.

...«

En af mine medarbejdere fik ved telefonisk henvendelse til ministeriet for Grønland oplyst, at Den kongelige grønlandske Handel ikke havde ansøgt om § 1, stk. 2-tillæg til A inden udarbejdelsen af ansættelsesbrevet af 25. maj 1979.

I en skrivelse til Dansk Magisterforening udtalte jeg følgende:

»Som anført ovenfor har finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, i udtalelsen af 10. august 1981 som begrundelse for ikke at kunne imødekomme Dansk Magisterforenings/(A's) krav om et pensionsgivende tillæg til (A) på 37.400 kr. fra ansættelsen, henvist til budgetvejledningen 1979, pkt. 71.4. I budgetvejledningen (af februar 1979) er under det nævnte punkt bl.a. anført følgende:

» . . .

Fastsættelsen af løn, og ansættelsesvilkår, herunder klassificering af stillinger, indgår ikke i stillingskontrollen, men disse vilkår aftales med bindende virkning for staten mellem budgetministeriet (lønnings- og pensionsdepartementet) og tjenestemændenes centralorganisationer og visse andre personaleorganisationer.

For så vidt angår overenskomstansatte er det en betingelse for ydelse af kvalifikationstillæg for lederfunktioner, at der er godkendt en stilling til de pågældende funktioner i overensstemmelse med de under pkt. 73 henholdsvis 76 omtalte regler.

. . .«

Det fremgår heraf, at fastsættelsen af tillæg til (A) måtte ske efter aftale mellem finansministeriet og organisationen. Ydelse af tillæg, der som i det foreliggende tilfælde måtte begrundes med særlige lederfunktioner knyttet til stillingen, kræver, at der er godkendt en stilling til de pågældende funktioner efter den særlige fremgangsmåde, som er omtalt i budgetvejledningens pkt. 73. »Oprettelse og nedlæggelse af stillinger ved bevillingslov« (eller eventuelt efter reglerne i budgetvejledningens pkt. 76. »Nye og ændrede personalemæssige dispositioner i finansåret« ved forelæggelse for finansudvalget).

Således som sagen er forelagt for mig af Dansk Magisterforening, har jeg ikke anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet, om den stilling, som (A) var ansat i ved Den kongelige grønlandske Handel, havde et sådant indhold, at der til stillingen burde være knyttet et § 1, stk. 2-tillæg, og i bekræftende fald af hvilken størrelse.

Det spørgsmål, der foreligger til min bedømmelse, er, om den fremgangsmåde, som Den kongelige grønlandske Handel har anvendt, »er urimelig og kritisabel«, navnlig derved, at handelen ikke gjorde

»(A) opmærksom på fremgangsmåden i forbindelse med ydelse af tillæg, og at det, indtil aftale mellem foreningen og finansministeriet var indgået, var meget usikkert, hvorvidt han kunne opnå tillæg«.

Ved min bedømmelse af dette spørgsmål må jeg efter det oplyste lægge til grund, at der på tidspunktet for opslaget af stillingen i januar 1979, da der blev stillet et (større) kvalifikationstillæg i udsigt, ikke af Den kongelige grønlandske Handel (eller ministeriet for Grønland) var foretaget noget med henblik på at opnå, at der blev knyttet et kvalifikationstillæg til stillingen.

Tilsvarende var der på tidspunktet for ansættelsen af (A) i maj måned 1979 ikke foretaget noget med henblik på at opnå et kvalifikationstillæg til stillingen. Uanset dette anførte Den kongelige grønlandske Handel i ansættelsesskrivelsen, »at vi har søgt finansministeriet om et § 1, stk. 2-tillæg, med et grundbeløb på 37.400 kr. p.a. Når finansministeriets godkendelse foreligger . . .«

Denne formulering sammenholdt med indholdet af stillingsopslaget måtte efter min opfattelse være egnet til at give (A) det bestemte indtryk, at Den kongelige grønlandske Handel i hvert fald havde en betydelig grad af sikkerhed for, at der til stillingen ville blive knyttet et kvalifikationstillæg som det nævnte eller dog i tilnærmelsesvis den angivne størrelsesorden.

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, anmodede Den kongelige grønlandske Handel imidlertid først i skrivelsen af 12. juni 1979 ministeriet for Grønland om tilslutning til, at der blev tillagt (A) et kvalifikationstillæg på 27.400 kr., og først i skrivelse af 20. juni 1979 anmodede ministeriet finansministeriet om, at der blev tillagt (A) et tillæg.

Jeg må være enig med Dansk Magisterforening i, at det er kritisabelt, at handelen ikke gjorde (A) opmærksom på fremgangsmåden i forbindelse med ydelse af tillæg, og at det, indtil aftale mellem foreningen og finansministeriet var indgået, var meget usikkert, hvorvidt han kunne opnå tillæg, og jeg må under disse omstændigheder finde det meget beklageligt, at Den kongelige grønlandske Handel – uden at der var tilstrækkeligt grundlag herfor – i ansættel-

sesbrevet formulerede sig på en sådan måde, at det måtte give (A) det bestemte indtryk, at der til stillingen (med stor sikkerhed) ville blive knyttet det nævnte kvalifikationsstillæg.

Jeg har gjort Den kongelige grønlandske Handel og ministeriet for Grønland bekendt med min opfattelse.

Jeg skal tilføje følgende:

Således som sagen foreligger oplyst, må jeg lægge til grund, at der under telefonsamtalen den 15. juni 1979 mellem (en) kontorchef . . . (i) Den kongelige grønlandske Handel og en sagsbehandler i ministeriet for Grønland opstod en misforståelse, således at det var sagsbehandlerens opfattelse, at der skulle søges lønnings- og pensionsdepartementets godkendelse til at udbetale (A) et § 1, stk. 2-tillæg med »gammelt grundbeløb« (efter satserne forud for 1. april 1978) på 2.700 kr., medens det var kontorchef . . .s opfattelse, at det var aftalt, at der skulle søges et tillæg på 27.000 kr. (formentlig »nyt grundbeløb«).

Jeg bemærker herved, at tillæg med »gammelt grundbeløb« på 2.700 kr. pr. 1. april 1978 blev omregnet til »nyt grundbeløb« på 14.140 kr., når det gjaldt tillæg til overenskomstansatte, f.eks. § 1, stk. 2-tillæg. For så vidt angik generelle og særlige tillæg til tjenestemandslønninger, blev tillæg med »gammelt grundbeløb« på 2.700 kr. omregnet til »nyt grundbeløb« på 24.025 kr. Det sidstnævnte tillæg udgjorde pr. 1. april 1979 inklusive taktregulerings-tillæg 25.826,88 kr. – dvs. omtrent det beløb, som kontorchef . . . mente at have aftalt med sagsbehandleren i ministeriet, at der skulle søges til (A).

Den kongelige grønlandske Handel modtog en genpart af ministeriet for Grønlands skrivelse af 20. juni 1979 til lønnings- og pensionsdepartementet, hvori ministeriet anmodede om tilslutning til, at (A) fik tillagt et tillæg på 14.140 kr. pr. år, men først med Den kongelige grønlandske Handels skrivelse af 21. august 1980 blev ministeriet for Grønland gjort opmærksom på, at der var sket en misforståelse med hensyn til størrelsen af det tillæg, der skulle søges.

I skrivelsen af 14. oktober 1980 til lønnings- og pensionsdepartementet ændrede ministeriet for Grønland herefter ministe-

riets tidligere indstilling, således at det nu blev indstillet, at (A) blev tillagt § 1, stk. 2-tillæg med et årligt grundbeløb på 27.100 kr.

Finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, tiltrådte i skrivelsen af 31. oktober 1980 til ministeriet for Grønland »efter omstændighederne«, at der blev ydet (A) et § 1, stk. 2-tillæg på 14.140 kr. fra ansættelsen, idet ministeriet forudsatte, at tillægget blev sagt op med et varsel svarende til (A's) opsigelsesvarsel. Lønnings- og pensionsdepartementet henviste herved til, at (A) var stillet et § 1, stk. 2-tillæg i udsigt.

I udtalelsen af 10. august 1981 anførte lønnings- og pensionsdepartementet, at departementet herved vurderede, at der var blevet stillet (A) et tillæg i udsigt, men ikke af en bestemt størrelse, og at departementet »tiltrådte« det af ministeriet for Grønland (i skrivelsen af 20. juni 1979) »indstillede« tillæg.

Så vidt jeg kan se af sagen, var lønnings- og pensionsdepartementet ikke, da departementet traf afgørelsen i skrivelsen af 31. oktober 1980, bekendt med det forhold, at det var på grund af en misforståelse, at ministeriet for Grønlands oprindelige indstilling omfattede et tillæg på kun 14.140 kr. og ikke et tillæg (som senere indstillet) på 27.100 kr. Departementet ses ikke på daværende tidspunkt at have været i besiddelse af brevvekslingen mellem Den kongelige grønlandske Handel og ministeriet for Grønland fra sommeren 1980.

Jeg har på denne baggrund fundet samtidig hermed at burde henstille til ministeriet for Grønland på ny at rejse sagen over for lønnings- og pensionsdepartementet og i den forbindelse fremlægge den nævnte brevveksling mellem ministeriet og Den kongelige grønlandske Handel om den misforståelse, der var baggrunden for, at ministeriet oprindeligt søgte om et tillæg på 14.140 kr. til (A) med henblik på, at lønnings- og pensionsdepartementet kan tage stilling til, om departementet på denne baggrund vil kunne tiltræde, at grundbeløbet for det tillæg, der blev ydet (A) fra hans tiltræden ved Den kongelige grønlandske Handel og indtil udgangen af januar 1981, forhøjes til 27.100 kr.

Jeg har bedt ministeriet for Grønland om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.«

Den 11. juli 1983 modtog jeg underretning om, at ministeriet for Grønland og finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartemen-

tet, efter en fornyet gennemgang af sagen havde besluttet for perioden 1. juli 1979 – 31. januar 1981 at yde A et tillæg med et grundbeløb på 27.100 kr.

Jeg meddelte herefter ministeriet for Grønland og finansministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

15. Ministeriet for kulturelle anliggenders sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 3 sager inden for ministeriet for kulturelle anliggenders sagsområde. Alle sager vedrørte *departementet*; to af sagerne angik afgørelser, medens én sag, der gav anledning til kritik, angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

16. Ministeriet for offentlige arbejders sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 14 sager inden for ministeriet for offentlige arbejders sagsområde. 6 sager vedrørte departementet, 5 sager vedrørte statsbanerne og 3 sager vedrørte post- og telegrafvæsenet.

Af de 6 sager vedrørende *departementet* angik 4 sager afgørelser efter vejlovgivningen, én sag angik tilbagekaldelse af hyrevognsbevillinger, og én sag angik afslag på aktindsigt i et internt notat i en personalesag. En af vejsagerne gav (bl.a.) anledning til kritik af, at en færdselsberettiget person – som efter et vejsyn var blevet pålagt at deltage i en privat vejs vedligeholdelse – ikke havde været indkaldt til vejsynet.

4 af de 5 sager vedrørende *statsbanerne* angik forskellige spørgsmål vedrørende personalets tjenstlige forhold. Én af disse sager gav anledning til kritik af den måde, hvorpå

grundlaget for en afskedigelse – nogle tjenstlige forseelser – var beskrevet i afskedigelses-skrivelsen. Sagen er omtalt nedenfor. Den 5. sag drejede sig om fældning af træer på et baneareal og gav anledning til kritik af, at generaldirektoratet havde undladt at tage stilling til en anmodning om aktindsigt.

De 3 sager fra *post- og telegrafvæsenet* angik henholdsvis klassificering af en tjenstemandsstilling, et pensionsspørgsmål og spørgsmål om adgang til at genbruge tidligere benyttede konvolutter. Ingen af sagerne gav anledning til kritik eller henstilling.

16-1. *Fundet, at beskrivelsen af nærmere angivne forseelser, der var grundlag for afskedigelse af en kontorfunktionær, ikke kunne anses for fuldt ud dækkende for karakteren af disse. Udtalt, at der i sager som den foreliggende er særlig anledning til at være nøjagtig ved beskrivelsen af de pågældende forseelser. (J. nr. 1982-491-50).*

A klagede over, at hun af generaldirektoratet for statsbanerne var blevet opsagt fra sin stilling som kontorfunktionær ved en institution under DSB med den i opsigelsen angivne begrundelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i ca. 11 måneder havde været ansat som kontorfunktionær under DSB.

Ved et uanmeldt kasseeftersyn, hvor A var på kursus, blev der ifølge en revisionsrapport bl.a. konstateret følgende uregelmæssigheder:

1. Der henstod 2 uindløste fakturaer vedrørende køb på A's navn, i alt 405 kr.

2. Opgørelsen af kassen udviste en mangel på 196,55 kr.

3. I kassen fandtes en lap mærket A's fornavn (dateret 6 dage før eftersynet) på 300 kr.

Umiddelbart efter kasseeftersynet forelagde B, der var ansvarlig for institutionens kasse- og regnskabsvæsen, og afdelingsleder C under et møde de ovennævnte uregelmæssigheder for A, og A afgav i den anledning forklaring.

Af et referat (udarbejdet af institutionen og underskrevet af A) fremgår, at A forklarede følgende:

ad 1:

»Hun oplyser, at hun ikke havde fået ordnet betalingen af de nævnte fakturaer (vedrørende køb), der var udstedt (ca. 1 måned forinden kasseeftersynet), og hun tilføjer, at det i øvrigt var hendes indtryk, at sådanne fakturaer, der var udstedt til medarbejderne, henstod til betaling indtil . . . (regnskabskontoret) rykkede for betaling, og hun har overset,

at dette ikke var muligt, når fakturaerne henlå ved (det pågældende salg).

På forespørgsel oplyser hun, at hun godt er klar over, at der ikke ydes kredit til private kunder.«

ad 2:

»Efter hjemkomst fra ferie . . . lavede hun ved fremmøde mandag den . . . en opgørelse over (salget), hvor der siden sidste opgørelse (i hendes ferie) var solgt for i alt 1.820,00 kr., og der var ved opgørelsen en kassemangel på 165,00 kr. (A) påstår, at hun har underrettet (B) herom, men denne erindrer ikke dette.

Hun erkender dog, at hun ikke, som hun flere gange er instrueret om, har underrettet undertegnede eller (underafdelingens leder) . . ., således at fejlen kunne eftersøges, som det tidligere er sket.

(A) gør opmærksom på, at hun ikke kan være ansvarlig for differencen, idet kolleger . . . har passet salget og således haft adgang til kassen under hendes feriefravær, og den yderligere mangel – nu 196,55 kr. – må tilskrives samme forhold, idet hun fra den . . . har været til indøvelse i . . . og på kursus.«

ad 3:

»(A) oplyser, at hun torsdag den (6 dage før kasseeftersynet) havde tilladt sig at låne 300,00 kr. af kassen for atter at tilbagebetale beløbet den følgende dag. Da hun havde fri fra kl. 14 om fredagen havde hun hentet penge i sin bank, men da hun først kom tilbage til (institutionen) kort efter kl. 17, hvor der var lukket, afstod hun fra at åbne pengeskab og kasse, som hun ikke »ville rode i«, når hun var alene.

Da hun var på kursus . . ., var det hendes hensigt at betale straks ved møde i dag torsdag, og hun bad i den forbindelse om tilladelse til at hente penge i banken til berigtigelse af såvel henstående fakturaer som lånet på de 300,00 kr.

Da vi (oplyst for . . . den . . .) var bekendt med, at (A) for godt en måneds tid siden kort før lukketid af (underafdelingens leder) havde fået tilladelse til at låne 1000,00 kr., der blev betalt følgende morgen, og da hun ved samme lejlighed blev underrettet om, at der ikke måtte være »lapper« i kassen samt at omhandlede lån var et undtagelsestilfælde, som han indestod for ved påførsel af sit bomærke, var det ganske uforståeligt for

os, at hun nu foretog en sådan forseelse, idet hun dog burde vide, at hun ikke privat kunne disponere over (afdelingens) kassemidler.

Efter nogen drøftelse kunne (A) godt indse det fejlagtige i hendes handling, og hun tilføjede, at hendes mand havde sagt, »at det gik ikke hos os.«

I skrivelse af . . . gjorde institutionen generaldirektoratets revisionskontor bekendt med A's forklaring. Institutionen anførte bl.a., at den opståede kassemangel desværre måtte tilskrives den kollektive pasning af salg og kasse, og at det måtte erkendes, at A ikke direkte var orienteret om de henstående fakturaer. Institutionen redegjorde herefter for A's tjenesteforhold mere i almindelighed, og indstillede, at A – såfremt A ikke kunne anvendes andre steder ved DSB – blev afskediget med normalt varsel.

I skrivelse af 19. november 1981 underrettede regnskabs- og forsyningsafdelingen generaldirektoratets personalekontor om sagen. Regnskabsafdelingen anførte, at det fremgik, at A havde erkendt, at hun den . . . havde lånt 300 kr. af kassen, og at hun havde undladt indløsning af 2 fakturaer på køb til eget brug på ialt 405 kr. Afdelingen anførte videre, at det fremgik, at A for ca. 1 måned siden – efter tilladelse fra underafdelingslederen – havde lånt 1.000 kr. i kassen. Beløbet var blevet tilbagebetalt den følgende morgen. Under hensyn hertil samt til det af institutionen anførte vedrørende A's tjenesteforhold mere i almindelighed fandt regnskabsafdelingen at kunne tiltræde institutionens indstilling om forflyttelse til et andet tjenestested eventuelt afsked fra DSB. For så vidt angik kassemangelen på 196,55 kr. anførte regnskabsafdelingen, at det nok måtte erkendes, at svaret for denne mangel ikke umiddelbart kunne placeres.

I skrivelse af . . . til A anførte generaldirektoratet, at der ved et kasseeftersyn den . . . i institutionen blev konstateret nogle uregelmæssigheder, »som efter en samtale med (hende) er oplyst således«:

»1) I forbindelse med en privat (anledning) har De . . . (foretaget køb for) i alt 405,00 kr., men ikke indløst de herfor udstedte 2 fakturaer, uagtet De var klar over, at (institutionen) ikke yder kredit til private kunder.

2) Ved Deres opgørelse af . . . salget den . . . var der et underskud på 165,00 kr., som

De ikke kan gøres eneansvarlig for, men De har ikke, som De flere gange er instrueret om, underrettet (afdelingslederen) eller (underafdelingslederen), således at fejlen kunne eftersøges.

3) Til privat brug har De den . . . udtaget 300,00 kr. af kassen mod en lap, uagtet De så sent som ca. 1 måned tidligere i forbindelse med tilladelse til et meget kortvarigt lån var underrettet om, at lapper i kassen ikke var tilladt, samt at dette lån var et undtagelsestilfælde.«

Generaldirektoratet anførte, at generaldirektoratet »på baggrund af (A's) korte beskæftigelse i DSB's tjeneste (måtte) . . . betragte de begåede forseelser med stor alvor«, og generaldirektoratet meddelte A i skrivelser hendes afsked med 3 måneders varsel.

A rettede herefter henvendelser til generaldirektoratets personalekontor om sagen, ligesom A havde en samtale med personalekontoret om denne.

A gjorde herunder bl.a. gældende,

at fakturaer dækkende private køb ofte først blev betalt, når bogholderiet rykkede,

at A – for så vidt angik de 165 kr. – havde haft hele ugen fri og ved sin tilbagekomst underrettede B om manglen,

at det var kutyme i institutionen, at medarbejdere på alle niveauer havde kunnet opnå midlertidige kortfristede lån ved at lægge en seddel i kassen (eller en dækningsløs check), og

at A ikke var ansvarlig for kassen, idet mange andre havde adgang og nøgler til denne, hvilket hun havde gjort afdelingslederen opmærksom på.

Under personalekontorets behandling af A's henvendelse indhentede kontoret en udtalelse fra afdelingen.

I udtalelsen anførte afdelingslederen bl.a.,

at den fremsatte påstand om behandlingen af fakturaer på medarbejdernes private rejser var ukendt, og at afdelingens ansvarlige medarbejdere var kendt med de retningslinjer, der gælder for kredit.

at den opståede mangel i kassen måtte tilskrives den kollektive pasning af kassen, og at det – selv om B ikke erindrede A's påståede underretning om manglen – stod fast, at A ikke, som hun var instrueret om flere gange, havde underrettet afdelingslederen eller underafdelingslederen,

at det ikke var tilladt at have »private« lapper i kassen, og at institutionens ledelse var uden kendskab til, såfremt A, der havde haft ansvaret for kassen, havde tilladt dette eller havde indløst dækningsløse checks.

I to skrivelser til A fastholdt generaldirektoratet for statsbanerne den trufne afgørelse uden yderligere bemærkninger.

Efter personlig henvendelse til ministeren for offentlige arbejder meddelte ministeren A bl.a., at forholdet vedrørende fakturaer, hvis det havde været hendes første og eneste forseelse under hendes tjeneste ved DSB, ikke kunne medføre opsigelse. Ministeren anførte videre, at det fremgik af generaldirektoratets opsigelsesskrivelse, at det flere gange tidligere var pålagt A at underrette en bestemt foresat ved kasseunderskud, og at det også tidligere var gjort klart for hende, at lån i kassen ikke var tilladt. Ministeren anførte videre, at DSB, da A på tidspunktet for revisionen endnu ikke havde været beskæftiget ved DSB et år, måtte se med særlig alvor på de oplyste forhold og alt i alt finde det nødvendigt at opsig hende. Ministeren anførte, at forseelserne i det foreliggende tilfælde i sig selv var anset for at give et tilstrækkeligt grundlag for sagens afgørelse. Ministeren anførte endelig, at han efter det for ham foreliggende således ikke fandt anledning til at foretage videre.

I A's klager til mig gjorde hun i alt væsentligt de samme synspunkter gældende, som hun tidligere havde gjort gældende over for generaldirektoratets personalekontor.

I en udtalelse til mig anførte generaldirektoratet for statsbanerne, at det for medarbejderne i institutionen var praksis, at eventuel kredit for private køb blev givet efter tilladelse i hvert enkelt tilfælde, og at tilladelsen skulle indhentes hos den ansvarlige for institutionens kasse- og regnskabsvæsen eller hos institutionens chef, som da påteggede fakturaer med bomærke og betalingsdag. Generaldirektoratet anførte videre, at A ikke havde skaffet sig tilladelse til kredit for de omhandlede køb, hvad generaldirektoratet dog havde set bort fra, men at A under samtalen med institutionens chef om de konstaterede uregelmæssigheder havde erklæret, at hun var bekendt med reglerne om kreditgivning til private, og at generaldirektoratet derfor ikke kunne tillægge angivelsen af, at hun ikke var direkte informeret herom, særlig betydning. Generaldirektoratet anførte, at A i øvrigt lod

fakturaerne indgå i den kasse, hun selv havde ansvaret for, og at fakturaerne herved blev unddraget institutionens normale kontrol og bogholderiets mulighed for at rykke hende for betaling. For så vidt angik kasse-mangelen anførte generaldirektoratet, at generaldirektoratet måtte betragte A's manglende underretning af den foresatte i den pågældende afdeling eller institutionens chef som bevidst tilsidesættelse af den givne instruktion og som en skærpene omstændighed, at det havde været nødvendigt at gentage denne instruktion over for hende. For så vidt angik det omhandlede lån anførte generaldirektoratet, at A ca. 1 måned tidligere af hendes foresatte havde fået tilladelse til et kortvarigt privat lån, og at hun ved denne lejlighed klart var blevet underrettet om, at der var tale om en undtagelse, og at der ikke måtte være »lapper« på private lån i kassen. Generaldirektoratet oplyste, at generaldirektoratet ikke ved behandlingen af afskedigelsesspørgsmålet havde vurderet konsekvenserne af den sidstnævnte forseelse særskilt, men at generaldirektoratet principielt måtte betragte bevidste handlinger af denne art som alvorlig tjenesteforseelse.

I en senere skrivelse til mig fastholdt A sin opfattelse vedrørende sagen.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Afgørelsen af, om afskedigelsen i et tilfælde som det foreliggende kan antages at være rimeligt begrundet, beror i nogen grad på en skønmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Ved min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet, at der foreligger sådanne om-

stændigheder, at jeg har grundlag for at kritisere generaldirektoratets afgørelse af . . . om afskedigelse af Dem.

For så vidt angår formuleringen af de 3 nævnte forseelser i generaldirektoratets (opsigelses-) skrivelse af . . . til Dem skal jeg bemærke følgende:

Efter min opfattelse kan formuleringen af punkterne 1 og 2 i generaldirektoratets skrivelse af . . . ikke anses for fuldt ud dækkende for karakteren af de begærede forseelser.

For så vidt angår pkt. 1 skal jeg bemærke, at forseelsen ikke bestod i, at De ikke havde indløst de pågældende fakturaer, uagtet De var klar over, at institutionen ikke yder kredit til private, men derimod i, at De ikke havde indhentet tilladelse til kredit.

For så vidt angår pkt. 2 skal jeg bemærke, at det efter min opfattelse burde være fremgået tydeligt, at forseelsen bestod i, at De ikke – således som De var instrueret om – havde underrettet underafdelingslederen eller afdelingslederen om kasse-mangelen. Jeg finder således bemærkningen om, at De ikke kunne gøres »eneansvarlig« for kasse-mangelen særdeles beklagelig. På det foreliggende grundlag vil De efter min opfattelse ikke kunne gøres ansvarlig overhovedet for den nævnte kasse-mangel.

Jeg bemærker i øvrigt, at der i sager som den foreliggende er særlig anledning til at være nøjagtig ved beskrivelsen af de forseelser, der førte til den trufne afgørelse.

Jeg har gjort generaldirektoratet for statsbanerne bekendt med min opfattelse, men jeg finder ikke herudover grundlag for at foretage videre.

. . .«

17. Socialministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 126 sager inden for socialministeriets sagsområde; 7 sager vedrørte departementet, 94 sager vedrørte den sociale ankestyrelse, 22 sager vedrørte amsankenævnen, medens de resterende sager (3) vedrørte andre myndigheder inden for socialministeriets sagsområde.

Af de 7 sager vedrørende *departementet* angik tre sager generelle spørgsmål, medens de øvrige sager angik afgørelser.

Af de 94 sager vedrørende *den sociale ankestyrelse* angik én sag et generelt spørgsmål.

87 sager angik afgørelser, der var truffet af ankestyrelsen, og af disse angik 44 sager afgørelser om invalidepension eller førtidig folkepension. Enkelte af sagerne gav anledning til kritik og/eller henstilling. Neden for som sag nr. 17-1 er omtalt en sag, som gav anledning til henstilling. Sagen angik spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt en pensioneret tjenestemand var berettiget til at modtage den mellemste invalidepension. Spørgsmålet havde ganske særlig betydning for den pågældende, fordi størrelsen af hans tjenestemandspension var afhængig af, om han allerede på tidspunktet for sin afsked kunne anses for berettiget til den mellemste invalidepension. 15 sager angik kontanthjælp efter bistandsloven, og én af disse sager gav anledning til en henstilling. 5 sager angik ydelse af uddannelseshjælp efter bistandsloven, og 4 sager angik ydelse af støtte efter bistandsloven til anskaffelse af bil. 5 sager angik tilbagebetaling af bistandshjælp og én sag tilbagebetaling af hustrutillæg til folkepension; 4 af tilbagebetalingssagerne, der er omtalt nedenfor som sagerne nr. 17-2, 17-3, 17-4 og 17-5, gav anledning til kritik og/eller henstillinger. 6 sager angik afgørelser, der var truffet efter arbejdsskadeforsikringsloven. Én af disse sager, der angik spørgsmålet, om en arbejdstager under transport fra sit hjem til sit arbejdssted i tilslutning til vagttjeneste var omfattet af loven, gav anledning til, at jeg rettede henvendelse til ankestyrelsen om at undergive sagen en fornyet overvejelse.

6 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf tre sager sagsbehandlingstiden; af de

sidstnævnte sager gav to anledning til kritik. Om ankestyrelsens sagsbehandlingstid i almindelighed henviser jeg til den sag, der er omtalt nedenfor under afsnit IV, beretningen for året 1974, ad sag nr. 100. De tre andre sager om sagsbehandlingsspørgsmål gav alle anledning til kritik eller henstillinger.

Af de 22 sager vedrørende *amtsankenævnen* angik 13 sager afgørelser, og flere af disse sager gav anledning til henstillinger. To sager, der er omtalt nedenfor som sag nr. 17-6 og 17-7, angik ungdomsydelse. Den ene sag angik det forhold, at en kommune kort tid før det sidste kvartal i et år havde givet meddelelse om tildeling af et bestemt beløb i ungdomsydelse. Nogle dage inde i kvartalet gav kommunen imidlertid meddelelse om, at beløbet var nedsat til cirka det halve. Jeg meddelte amsankenævnet, der havde truffet afgørelse om, at kommunen var berettiget til at foretage den nævnte nedsættelse, at kommunen ikke havde været berettiget hertil. Amsankenævnet ændrede herefter sin afgørelse, således at det oprindeligt bevilgede ungdomsydelsesbeløb blev udbetalt. Da jeg måtte forstå, at den sag, der var forelagt for mig, blot var én af flere sager, hvor kommunen havde foretaget en nedsættelse af ungdomsydelserne under de samme omstændigheder, rettede jeg henvendelse til kommunen herom. Kommunen ændrede udbetalingerne af ungdomsydelse i de andre lignende tilfælde. Den anden sag om ungdomsydelse angik det forhold, at en kommune havde krævet tilbagebetaling af hele den i et år udbetalte ungdomsydelse under hensyn til, at modtagerens husstandsindkomst væsentligt havde oversteget beregningsgrundlaget for ydelserne. Der var ikke i sagen foretaget en bedømmelse af, om modtagerne havde tilsidesat deres oplysningspligt. Jeg henstillede til

amtsankenævnet, som havde tiltrådt kommunens tilbagebetalingsafgørelse, at undergive sagen en fornyet overvejelse. Da jeg måtte forstå, at kommunen i en række andre tilfælde havde truffet tilbagebetalingsafgørelser på lignende måde, bad jeg sikringsstyrelsen om at iværksætte en undersøgelse. Amtsankenævnet ændrede tilbagebetalingsafgørelsen, således at intet beløb skulle tilbagebetales, og efter en undersøgelse henstillede sikringsstyrelsen til kommunen at genoptage de sager, hvor der var fremsat krav om tilbagebetaling af ungdomsydelse med henblik på at undersøge, om underretningspligten havde været tilsidesat i hvert enkelt tilfælde.

En sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 17-8, angik spørgsmålet om ydelse af forhøjet og ekstra børnetilskud til en forsørger, hvis samlever udstod en fængselsstraf på 3 år. Jeg måtte lægge til grund, at det var praksis, at det forhold, at en ægtefælle/samlever bliver idømt en fængselsstraf af længere varighed, har den betydning, at den anden ægtefælle/samlever bliver betragtet som enlig forsørger i børnetilskudslovens forstand.

Da amtsankenævnet ikke havde overvejet betydningen af varigheden af fængselsstraffen, henstillede jeg til nævnet at tage sagen op til fornyet overvejelse.

Som sag nr. 17-9 er omtalt en sag om efterbetaling for plejehjemsophold. Et amtsankenævn havde – efter at have indhentet en udtalelse fra socialministeriet – med henvisning til bistandslovens § 84, stk. 1, rejst krav om, at en plejehjemsbeboer efterbetalte et beløb for opholdet ud fra en opfattelse af, at den nævnte bestemmelse hjemlede et ubetinget krav på efterbetaling, uanset hvad baggrunden var for, at der var betalt for lidt for opholdet. Denne opfattelse erklærede jeg mig uenig i, og jeg henstillede til amtsankenævnet at undergive sagen en fornyet overvejelse, idet jeg pegede på de forhold, der måtte tages i betragtning ved afgørelsen af, om

krav om efterbetaling kunne rejses.

8 sager angik sagsbehandlingen i amtsankenævn, heraf de 4 sagsbehandlingstiden, der i tre tilfælde gav anledning til kritik. Med hensyn til sagsbehandlingstiden i almindelighed henviser jeg til den sag, der er omtalt nedenfor under afsnit IV, beretningen for året 1974, ad sag nr. 100. De øvrige 4 sager om amtsankenævns sagsbehandling gav alle anledning til kritik eller henstillinger.

En sag, der gav anledning til kritik, angik *sikringsstyrelsens* sagsbehandlingstid.

En sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 17-10, angik *dagpengeudvalget*. Udvalget havde på et møde truffet afgørelse i en dagpengesag, og sikringsstyrelsen, der er sekretariat for udvalget, gav ved en fejl den pågældende arbejdsgiver meddelelse om en afgørelse af et andet og for arbejdsgiveren mere gunstigt indhold end udvalgets afgørelse. Nogen tid efter gav sikringsstyrelsen meddelelse til arbejdsgiveren om dagpengeudvalgets afgørelse, således at meddelelsen blev i overensstemmelse med udvalgets afgørelse. Jeg henstillede til dagpengeudvalget selv at tage stilling til, hvilken betydning sikringsstyrelsens første meddelelse skulle tillægges, og jeg gjorde nogle bemærkninger om adgangen til at foretage berigtigelser.

En sag, der gav anledning til en henstilling, angik sagsbehandlingen i et *revaliderings- og pensionsnævn*.

Ovenfor er nævnt 8 sager om tilbagebetaling af sociale ydelser, og i min beretning for 1981. s. 233, er der nævnt 7 sager om tilbagebetaling af sociale ydelser. Da sager om tilbagebetaling af sociale ydelser og i øvrigt af ydelser inden for andre områder (f.eks. boligydelse og arbejdsløshedsdagpenge) ofte giver anledning til tvivl, har jeg af egen drift iværksat en sammenlignende undersøgelse af regelgrundlagene inden for de enkelte områder. Resultatet af undersøgelsen vil blive omtalt i en senere beretning.

17-1. *En tjenestemand var blevet afskediget med ordinær svagelighedspension efter tjenestemandspensionsloven. Han blev senere tilkendt den mellemste invalidepension efter invalidepensionsloven med virkning fra et tidspunkt, der lå efter afskedigelsestidspunktet. Han fandtes derfor ikke berettiget til kvalificeret svagelighedspension efter tjenestemandspensionsloven.*

Rettet henvendelse til den sociale ankestyrelse med spørgsmål, om ikke det var rigtigst at tilkende den pågældende den mellemste invalidepension fra et tidligere tidspunkt. (Dette ville åbne mulighed for, at den pågældende blev tillagt kvalificeret svagelighedspension efter tjenestemandspensionsloven). (J. nr. 1982-75-051).

Familierådgivningen i X kommune klagede for A over en afgørelse fra den sociale ankestyrelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A siden 1948 havde været ansat som værkstedsarbejder ved DSB, hvor han overvejende havde været beskæftiget med rengøring af maskindele. Under dette arbejde havde han i en lang række år været udsat for påvirkning af toksiske stoffer, herunder neurotoksiske.

Under ansættelsesforholdet ved DSB havde A mange og langvarige sygdomsperioder. Af de lægeerklæringer fra de senere år, som A's egen læge i den anledning udstedte til DSB, fremgik det, at A havde smerter forskellige steder i kroppen, bl.a. i ryggen og skulderen, men også hovedpine blev omtalt som en af A's lidelser.

Fra den 5. januar til den 5. april 1977 arbejdede A kun halvtids, men da han efter denne periode igen skulle arbejde fuldtids, kunne han ikke klare arbejdet. A blev herefter sygemeldt den 12. maj 1977 og var ikke siden i arbejde.

Den 10. oktober 1977 blev A, der var ansat som tjenestemand, afskediget fra sin stilling ved DSB ved udgangen af januar måned 1978 med ordinær svagelighedspension. Baggrunden herfor var, at A havde været sygemeldt i over 120 dage inden for de sidste 12 måneder.

Forinden afskedigelsen havde A i juni 1977 ansøgt om invalidepension under henvisning til sine lidelser, navnlig i ryg og nakke.

I skrivelse af 20. juni 1978 afslog revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns

amt ansøgningen om invalidepension. I en skrivelse af 18. juni 1981 fra socialcentret i Københavns amtskommune til den sociale ankestyrelse, jfr. nærmere nedenfor, oplyste centret, at »afslaget var begrundet i en mindre udtalt ortopædkirurgisk lidelse«.

I skrivelse af 11. august 1978 klagede A til den sociale ankestyrelse over revaliderings- og pensionsnævnets afgørelse. A anførte, at der nu var konstateret en »betændelse under hjernen, som formentlig stammer fra omgangen med terpentin gennem ca. 25 år«. A henviste i sin skrivelse til nogle nye lægelige oplysninger fra amtssygehuset i Gentofte.

Af amtssygehusets journal fremgik det, at A siden sin afskedigelse havde haft smerter i højre pandehalvdel. Amtssygehusets læge pegede på, at A muligvis led af demens, som kunne være forårsaget af den meget kraftige eksposition for organiske opløsningsmidler, som han havde været udsat for i talrige år. Disse lægelige oplysninger var nye set i forhold til de oplysninger, der lå til grund for revaliderings- og pensionsnævnets afgørelse i skrivelsen af 20. juni 1978. De nye oplysninger sås imidlertid ikke at have givet den sociale ankestyrelse anledning til at foretage en nærmere undersøgelse af de diagnostiske muligheder, som amtssygehuset i Gentofte havde peget på.

I skrivelse af 26. oktober 1978 til A tilrådede den sociale ankestyrelse afgørelsen fra revaliderings- og pensionsnævnet.

På grundlag af en erklæring af 4. januar 1979 fra professor, dr. med. B til sikringsstyrelsen, ulykkesforsikringen, som behandlede spørgsmålet om, hvorvidt der tilkom A erstatning i henhold til ulykkesforsikringslo-

ven, foranledigede lægekonsulenten i X kommune, at der blev rejst ny invalidepensions-sag i april 1979.

I den lige nævnte lægeerklæring af 4. januar 1979 var bl.a. anført følgende:

»...»

Forløbet efter arbejdets ophør for knapt 1 år siden:

Rusfølelsen og svimmelheden er bedret. Derimod er hukommelsesbesværet og koncentrationssvækkelsen uforandret tilstede, og den legemlige træthed er omtrent lige så massiv som før, de gigtiske smerter i ryg og ekstremiteter er bedret en smule, til gengæld er hovedpine tiltaget. Denne har nu karakter af en højresidig supraorbital neuralgi, udløst ved host, nys og bugpresse, men efterhånden bredende sig som en sprængende hovedpine. Al tænkelig behandling er forsøgt uden effekt.

...

Konklusion:

Det drejer sig om en nu 53-årig pensioneret værkstedsarbejder, som tidligere i det væsentlige har været rask, bortset fra en lettere lungetuberkulose.

Han har fra 1948 til 1978 arbejdet som værkstedsarbejder på en DSB remise. Der var i de første år tale om meget hårdt legemligt arbejde, og i denne periode udviklede han belastningssmerter i ryggen, og efterhånden også forskellige muskulære smerter. Han har under arbejdet været massivt eksponeret for toksiske stoffer, herunder neurotoksiske, under ganske utilladelige hygiejniske betingelser, der nu er ændret. Under dette arbejde har han haft typiske akutte forgiftningssymptomer, der efterhånden gled over i et massivt neurastenisk billede med lettere demens. Jeg vil vurdere hans invaliditetsgrad til omkring 50%, men han har fået afslag på invalidepension, også ved ankestyrelsen.

Den »fysiurgiske« del af invaliditeten kan næppe anerkendes under noget punkt i arbejdsskadeforsikringen i dennes nuværende udformning. Derimod finder jeg acceptabelt grundlag for at acceptere hans intellektuelle reduktion og den neurastenske tilstand, der i høj grad bidrager til invaliditeten.«

I et notat af 29. maj 1980 anførte overlæge ..., der er neurolog og lægekonsulent ved Københavns amtskommunes socialcenter, følgende om invalidepensionssagen:

»Den sociale ankestyrelse blev i sin tid af øreafdelingen KAS-Gentofte gjort bekendt med den ikke tidligere kendte mistanke om demens p.g.a. toxisk exposition, men synes ikke at have eksploreret nærmere heri. Hverken ankestyrelsen eller sikringsstyrelsen synes at have foranlediget neuropsykologisk undersøgelse, hvilket nu forekommer uomgængelig.

Foreslår cand. psyk. (C), KAS-Glostrup.«

I en erklæring af 10. juli 1980 konkluderede cand. psych. C følgende om A's tilstand:

»...»

Pt. skønnes primært normalt til godt begavet. Efter det oplyste har han fungeret arbejdsmæssigt/socialt opfaldende tidligere; under sit arbejde på statsbanernes centralværksted har han imidlertid været udsat for en række toksiske stoffer, herunder organiske opløsningsmidler, og gradvis udviklet en række af de kendte følgesymptomer ved det organiske opløsningsmiddel-syndrom, herunder træthed, hovedpine, hukommelses- og koncentrationsforstyrrelser, således at han ca. 1975 overflyttedes til skånearbejde (ang. også begrundet ved rygsmerter) og prim. 1978 blev afskediget med pension.

Aktuelt findes middelsvære forstyrrelser ved pt.s indlæring og fastholden af såvel verbalt som visuospatialt materiale. Opmærksomhedsniveauet er forringet i let til middelsvær grad, der er lette til middelsvære visuoskonstruktive forstyrrelser og (kun) lette abstraktionssvigt. Selve testbilledet og pt.s anamnesticke klager (herunder emotionelle ændringer) er karakteristisk for personer med organisk opløsningsmiddel-syndrom.

Sammenfattende findes organisk betinget intellektuel reduktion af middelsvær grad, i tilstanden indgår lejlighedsvis psykomotorisk temporeduktion af betydelig grad. Tilstanden skønnes stationær til langsomt progredierende, og pt. erhvervssevne aktuelt og fremover må betragtes som kun ubetydelig. Revurdering af pt.s erstatningssag i lyset af ovenstående synes rimelig.«

I skrivelse af 22. september 1980 til A meddelte socialcentret i Københavns amtskommune, at revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns amt havde bevilget ham mellemste invalidepension.

I skrivelse af 16. januar 1981 til DSB meddelte lønnings- og pensionsdepartementet bl.a. følgende:

» . . .

Efter tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 1, er tillægelse af kvalificeret svagelighedspension bl.a. betinget af, at erhvervsevnen på afskedigelsestidspunktet er nedsat til en trediedel af fuld erhvervsevne eller derunder. Denne forudsætning med hensyn til erhvervsevnenes nedsættelse svarer til erhvervsevnenes nedsættelsesbetingelserne for tilkendelse af mellemste eller højeste invalidepension efter invalidepensionsloven. Tillægelse af kvalificeret svagelighedspension forudsætter derfor efter finansministeriets praksis, at vedkommende tjenestemand efter indgiven ansøgning om invalidepension får tilkendt mellemste eller højeste invalidepension i forbindelse med afskedigelsen.

I det foreliggende tilfælde, hvor afskedigelsen er sket med udgangen af januar måned 1978, blev der ved kendelse af 20. juni 1978 fra revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns amtskommune, jfr. den sociale ankestyrelses kendelse af 26. oktober 1978, givet afslag på den pågældendes ansøgning af 28. juli 1977 om invalidepension. Den pågældendes fornyede ansøgning af 2. april 1979 om invalidepension blev imødekommet af revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns amtskommune ved kendelse af 22. september 1980, således at tilkendelsen af mellemste invalidepension sker med virkning fra 1. maj 1979.

Under hensyn til at den pågældende således ikke på tidspunktet for afskedigelsen med udgangen af januar måned 1978 er anset for berettiget til invalidepension, idet tilkendelse heraf i form af mellemste invalidepension først er sket med virkning fra 1. maj 1979, er betingelsen for tillægelse af kvalificeret svagelighedspension om, at erhvervsevnen på afskedigelsestidspunktet skal være nedsat til en trediedel af fuld erhvervsevne eller derunder, ikke opfyldt i det foreliggende tilfælde, og der er herefter ikke hjemmel i tjenestemandspensionsloven til at tillægge den pågældende kvalificeret svagelighedspension.«

I foråret 1981 rettede A's organisation, Fællesorganisationen DSB, henvendelse om sagen til lønnings- og pensionsdepartementet, som også modtog en erklæring af 9. april 1981 fra A's egen læge. I denne erklæring var der bl.a. anført følgende:

» . . . jeg (kan) oplyse, at han er patient hos mig, og at det var mig, der søgte invalidepension for ham i 1977. Den ansøgning blev afslået i første omgang, men senere genoptaget og bevilget den 22.9.1980 på nøjagtig de samme præmisser vedr. sygdom og symptomer, som har været tilstede de sidste mange år, altså også på afskedigelsestidspunktet, hvor hans erhvervsevne var nedsat til under 1/3.«

På grundlag af fællesorganisationens henvendelse anmodede lønnings- og pensionsdepartementet i en skrivelse af 4. juni 1981 revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns amt om en udtalelse »over spørgsmålet om, hvorvidt (A's) erhvervsevne på tidspunktet for afskedigelsen af statsbanernes tjeneste med udgangen af januar måned 1978 var nedsat til 1/3 af fuld erhvervsevne eller derunder«.

Ved skrivelse af 18. juni 1981 videresendte socialcentret i Københavns amtskommune lønnings- og pensionsdepartementets skrivelse til den sociale ankestyrelse.

Lønnings- og pensionsdepartementets skrivelse af 4. juni 1981 blev besvaret på den måde, at den sociale ankestyrelse »under hensyn til nye lægelige oplysninger« besluttede sig til at genoptage behandlingen af invalidepensionssagen.

Sagen blev herefter behandlet i den sociale ankestyrelse på et møde den 9. september 1981, hvor der blev truffet følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder fortsat, at ansøgerens erhvervsevne på tidspunktet for indgivelse af ansøgning om invalidepension den 28. juli 1977 og under sagens behandling i den sociale ankestyrelse ikke har været nedsat med mindst halvdelen efter reglerne i invalidepensionslovens § 3.

Ankestyrelsen har herved lagt til grund, at der i den nævnte periode ikke kan antages at have foreligget en sådan psykisk eller fysisk invaliditet, som efter loven er en betingelse for at opnå invalidepension.

Ankestyrelsen fastholder således sin den 23. oktober 1978 truffede afgørelse, hvorefter der ikke tilkommer ansøgeren invalidepension for tiden forud for 1. maj 1979.«

I en skrivelse af 15. oktober 1981 til Fællesorganisation DSB orienterede lønnings- og pensionsdepartementet om ankestyrelsens afgørelse og meddelte følgende:

»...«

Da den pågældende herefter stadig ikke på tidspunktet for afskedigelsen fra statsbarnernes tjeneste med udgangen af januar måned 1978 er anset for berettiget til invalidepension, er der fortsat ikke grundlag for at tillægge den pågældende kvalificeret pension efter tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 1.«

I en udtalelse til mig i anledning af familierådgivningens klage til mig henholdt den sociale ankestyrelse sig til sin afgørelse i skrivelsen af 21. september 1981.

I en skrivelse til ankestyrelsen anførte jeg følgende:

» Således som sagen foreligger oplyst, må jeg lægge til grund, at revaliderings- og pensionsnævnets afgørelse i skrivelsen af 20. juni 1978, hvorved (A's) erhvervsevne ikke fandtes nedsat med mindst *halvdelen, alene* byggede på oplysningerne om (A's) ryg- og skulderlidelse. Revaliderings- og pensionsnævnet tog derfor ikke stilling til – og havde vel ikke på grundlag af de foreliggende oplysninger anledning hertil – hvilken betydning (A's) demens måtte tillægges ved invaliditetsbedømmelsen.

Med hensyn til den sociale ankestyrelses afgørelse i skrivelsen af 26. oktober 1978, hvorved styrelsen fandt, at (A's) erhvervsevne ikke var nedsat med mindst halvdelen, er det, som nævnt ovenfor, efter de foreliggende oplysninger uklart, i hvilket omfang styrelsen i bedømmelsesgrundlaget medtog det oplyste om en mulig demens hos (A). I hvert fald ses styrelsen ikke forud for afgørelsen at have iværksat en nærmere undersøgelse vedrørende dette spørgsmål.

Ved afgørelsen i skrivelsen af 22. september 1980 fandt revaliderings- og pensionsnævnet, at (A's) erhvervsevne var nedsat med omkring *to trediedele*. I forhold til nævnets afgørelse af 20. juni 1978 forelå der nu for nævnet oplysninger om (A's) demens.

Jeg går ud fra, at den sociale ankestyrelses afgørelse i skrivelsen af 21. september 1981 må forstås således, at styrelsen er enig med revaliderings- og pensionsnævnet i, at (A's) erhvervsevne den 1. maj 1979 var nedsat med omkring *to trediedele*.

Det centrale spørgsmål i sagen er således, hvad der antages at være sket med hensyn til en forringelse af (A's) erhvervsevne fra den 1. februar 1978 til den 1. maj 1979. Mere præcist er spørgsmålet, om (A's) demens fra den 1. februar 1978 til den 1. maj 1979 kan antages at have udviklet sig således, at den sammenlagt med hans andre lidelser modsvares af en nedsettelse af erhvervsevnen fra mindre end »mindst halvdelen« til »omkring to trediedele«.

Dette spørgsmål foreligger ikke nærmere belyst af de foreliggende akter. Jeg har ikke kendskab til, hvorledes sådanne demenslidelser forløber, men umiddelbart må det give anledning til undren, at demenslidelsen i tiden efter (A's) fratræden fra arbejdet den 1. februar 1978 har udviklet sig så væsentligt, som en forenelighed af afgørelserne i sagen forudsætter.

Jeg beder den sociale ankestyrelse om at udtale sig nærmere herom. Jeg skal i den forbindelse bemærke følgende:

Når bortses fra (A's) egen læge (jfr. erklæringen af 9. april 1981) har de læger, der har undersøgt (A), ikke udtrykkeligt udtalt sig om omfanget af hans erhvervsevne i januar 1978.

Det synes at fremgå af de foreliggende oplysninger, at det fulde omfang af den demens, som (A) lider af, først blev konstateret ved den undersøgelse, som blev foretaget af cand. psych. (C).

Professor, dr. med. (B), hvis undersøgelse af (A) blev foretaget på et tidligere tidspunkt, har således ikke ved sin vurdering af hans erhvervsevne kunnet bygge på resultatet af den neuropsykologiske undersøgelse. Under hensyn hertil finder jeg at burde pege på muligheden af at indhente en fornyet speciallægeerklæring om spørgsmålet.

...«

Efter at have indhentet en speciallægeerklæring af 9. november 1982 fra professor, overlæge, dr. med. B og en erklæring af 18. oktober 1982 fra en neuropsykolog besluttede ankestyrelsen at optage sagen til fornyet behandling.

I skrivelse af 22. april 1983 orienterede ankestyrelsen mig om, at styrelsen havde truffet følgende afgørelse:

»På grundlag af det i sagen oplyste, herunder erklæring af 9. november 1982 fra professor, overlæge, dr.med. (B), finder den sociale ankestyrelse, at (A's) erhvervsevne fra den 28. juli 1977 har været nedsat med omkring 2/3.

Ankestyrelsen ophæver herefter sin afgørelse af 23. oktober 1978. Afgørelsen af 9. september 1981 betragtes i konsekvens heraf som bortfaldet.

(A) opfylder således betingelserne for at oppebære mellemste invalidepension efter lov om invalidepension m.v. § 3, stk. 3, fra den 1. august 1977.«

I skrivelse af 28. april 1983 meddelte jeg

ankestyrelsen, at jeg ikke foretog videre med hensyn til styrelsens behandling af sagen.

I samtidige skrivelser orienterede jeg generaldirektoratet for statsbanerne og finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, om den seneste udvikling i sagen.

Finansministeriet har senere orienteret mig om, at ministeriet har meddelt generaldirektoratet, at ministeriet finder, at A må anses for berettiget til pension efter bestemmelsen i § 7, stk. 1, i lov om tjenestemandspension fra afskedigelsestidspunktet.

17-2. *Henstillet til den sociale ankestyrelse at genoptage behandlingen af en sag om tilbagebetaling af bistandshjælp under henvisning til, at jeg ikke kan være enig i den opfattelse af udtrykket »uforsvarlig økonomi« i bilstandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, der lå til grund for ankestyrelsens afgørelse.*

Udtalt mig om den sociale ankestyrelsens adgang til at fastholde en påklaget tilbagebetalingsafgørelse med en anden (retlig) begrundelse end den oprindeligt angivne. (J. nr. 1981-328-052).

A klagede for B over en afgørelse fra den sociale ankestyrelse, hvorved ankestyrelsen fandt, at B skulle tilbagebetale bistandshjælp, som han havde modtaget. I afgørelsen henvisede den sociale ankestyrelse til bestemmelsen i bilstandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om »uforsvarlig økonomi«. Social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune, der havde truffet afgørelsen om tilbagebetalingspligt som 1. instans, havde ved udbetalingen af hjælpen henvist til bestemmelsen i bilstandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om »ubegrundet opgivelse af et arbejde«.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B blev afskediget den 16. februar 1979 til øjeblikkelig fratræden fra sit arbejde i en bank, hvor han havde været ansat i en år-række. Årsagen til afskedigelsen var, at B havde overført 3.387 kr. af bankens midler til sin egen konto. For dette forhold idømtes han senere en betinget dom.

Forholdet blev af B's arbejdsløshedskasse betragtet som »utilbørlig adfærd på arbejdspladsen«, og i den anledning fik B efter ar-

bejdsløshedsforsikringslovens § 63 5 ugers karantæne.

B henvendte sig den 28. februar 1979 til social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune med anmodning om bistandshjælp i karantæneperioden. Socialforvaltningen bevilgede ham bistandshjælp mod tilbagebetalingspligt under henvisning til bestemmelsen i bilstandslovens § 26, stk. 1, nr. 1.

I perioden fra den 28. februar til den 30. april 1979 modtog B bistandshjælp med i alt 5.699 kr. Fra den 26. marts 1979 modtog B arbejdsløshedsunderstøttelse, der første gang blev udbetalt omkring den 1. maj 1979.

A rettede den 20. marts 1979 telefonisk henvendelse til bilstandskontoret og fik oplyst, at baggrunden for, at bistandshjælpen til B var gjort tilbagebetalingspligtig efter bilstandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, var, at bilstandskontoret fandt, at B's forhold måtte karakteriseres som »selvforskyldt arbejdsløshed«, og at dette måtte sidestilles med »ubegrundet opgivelse af et arbejde eller nægtelse af at påtage sig et anvist arbejde.«

I skrivelse af 21. marts 1979 klagede A for B til bistandsafdelingen over bistandskontorets afgørelse om tilbagebetalingspligt. A henviste til det, A havde fået oplyst ved den telefoniske henvendelse til bistandskontoret og bemærkede, at der ikke i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, var hjemmel til at gøre den hjælp, der blev udbetalt B, tilbagebetalingspligtig. B havde ikke opgivet sit arbejde eller nægtet at påtage sig anvist arbejde – tværtimod var han mod eget ønske blevet afskediget fra sit arbejde, og han havde tilmeldt sig arbejdsformidlingen.

Bistandsafdelingen indhentede en udtalelse af 20. april 1979 fra bistandskontoret, som fastholdt den trufne afgørelse. Bistandskontoret anførte, at det ikke kunne være afgørende for en afgørelse om tilbagebetalingspligt efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om det var arbejdsgiveren eller arbejdstageren, som havde taget initiativet til en opsigelse. Det afgørende måtte være, hvorvidt arbejdstageren selv var skyld i opsigelsen.

I skrivelse af 7. juni 1979 tiltrådte bistandsafdelingen bistandskontorets afgørelse om tilbagebetalingspligt. Bistandsafdelingen anførte, at årsagen til B's afskedigelse kunne sidestilles med ubegrundet opgivelse af et arbejde. Bistandsafdelingen henviste til en social meddelelse SM 066-77, hvorefter den sociale ankestyrelse havde truffet afgørelse om tilbagebetalingspligt efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, i et tilfælde, hvor ansøgeren var opsagt fra sit arbejde, fordi han ikke mødte til tiden om morgenen.

A klagede herefter i skrivelse af 18. juni 1979 til den sociale ankestyrelse over bistandsafdelingens afgørelse. A fastholdt, at bistandsloven alene gav adgang til at kræve tilbagebetaling i tilfælde af arbejdsvægring. Begrebet »ledighed (der) skyldes utilbørlig adfærd på arbejdspladsen« i arbejdsløshedsforsikringslovens § 63 er ikke overført til bistandslovens § 26. A var derfor af den opfattelse, at selvforskyldt arbejdsløshed alene gav hjemmel for tilbagebetalingspligt i henhold til bistandsloven, når situationen kunne sidestilles med arbejdsvægring. Dette fandt A som nævnt ikke var tilfældet for B's vedkommende.

Den 20. juni 1980 blev sagen første gang behandlet på et møde i den sociale ankestyrelse. På mødet fandt ankestyrelsen, at sagen var af principiel karakter, og det blev beslut-

tet at udsætte sagens behandling med henblik på principielle drøftelser.

På ankestyrelsens møde den 25. november 1980, hvori styrelseschefen deltog, var der enighed om, at det i sagen omhandlede forhold ikke kunne anses for eller ligestilles med »ubegrundet opgivelse af et arbejde«.

Det blev af nogle af mødets deltagere bl.a. gjort gældende, at den omhandlede tilegnelse af andres midler – der havde ført til, at B blev afskediget og dømt – måtte anses for uforsvarlig økonomi. Der blev herved lagt vægt på B's erhverv som bankfuldmægtig. Heroverfor blev det anført, at forholdet næppe kunne betegnes som uforsvarlig økonomi. Dette begreb måtte umiddelbart snarest forstås som det forhold, at den pågældende fører et ødselt levned eller foretager økonomiske dispositioner, der ikke står i forhold til hans økonomiske evne, bruger midler til unødvendige eller ekstravagante formål. I det foreliggende tilfælde drejede det sig om en person, »der var kommet i uføre, som havde begået en forkastelig og strafbar handling, men der var intet oplyst om, at hjælpen måtte ydes på grund af en sådan uforsvarlig økonomi«.

Begge beskikkede medlemmer og begge ankechefer tilsluttede sig det førstnævnte standpunkt og fandt således, at tilbagebetalingspligt kunne stateres med hjemmel i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1. Med denne ændring stadfæstede ankestyrelsen bistandsafdelingens afgørelse om tilbagebetalingspligt.

I klagen over den sociale ankestyrelsens afgørelse anførte A, at den sociale ankestyrelse var afskåret fra at ændre socialforvaltningens begrundelse for afgørelsen om tilbagebetalingspligt. A henviste i den forbindelse til en udtalelse fra socialministeriet, der er offentliggjort som social meddelelse, SM 0-32-79.

A fandt i øvrigt, at det forhold, som B havde udvist, ikke kunne karakteriseres som eller sidestilles med uforsvarlig økonomi.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig redegjorde styrelsen for overvejelserne på mødet den 25. november 1980, jfr. ovenfor.

Efter at A var blevet gjort bekendt med ankestyrelsens udtalelse, anførte A i en skrivelse til mig, at A kunne tilslutte sig det i ankestyrelsens udtalelse anførte om styrelseschefens fortolkning og vurdering af sagen,

(at der ikke var tale om uforsvarlig økonomi af de ovenfor i 1. sp. anførte grunde). A henviser til en tidligere afgørelse fra den sociale ankestyrelse, offentliggjort som SM-meddelelse nr. 0-62-1978, hvorefter et medlem af en arbejdsløshedskasse, der var blevet idømt karantæne, fordi han havde hævet feriepenge, samtidig med at han modtog arbejdsløhedsdagpenge, ikke var blevet pålagt tilbagebetalingspligt på grund af »uforsvarlig økonomi«, for så vidt den bistandshjælp, han fik udbetalt i karantæneperioden.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»1. I behandlingen af sagen deltog på den sociale ankestyrelses møde 2 beskikede medlemmer, 2 ankechefer og styrelseschefen.

På mødet var der enighed om, at bestemmelsen i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om tilbagebetaling af bistandshjælp i tilfælde af ubegrundet opgivelse af et arbejde eller nægtelse af at påtage sig et anvist arbejde ikke (fuldt ud) dækker samme område som bestemmelsen i arbejdsløhedsforsikringslovens § 63 om bortfald af retten til dagpenge (for en periode) på grund af selvforskyldt arbejdsløshed, og at (B's) forhold i den foreliggende sag ikke – som antaget af socialforvaltningen – kan anses for eller ligestilles med ubegrundet opgivelse af et arbejde.

Denne opfattelse giver mig ikke anledning til bemærkninger.

2. Spørgsmålet er dernæst, om den sociale ankestyrelse har haft adgang til at ændre begrundelsen for social- og sundhedsforvaltningens afgørelse om tilbagebetalingspligt.

Det generelle spørgsmål om de sociale ankemyndigheders adgang til at fastholde en påklaget beslutning om tilbagebetalingspligt på et andet grundlag end det, der oprindeligt er tilkendegivet hjælmodtageren ved hjælpens udbetaling, har jeg tidligere haft lejlighed til at tage stilling til i forbindelse med min behandling af nogle konkrete sager. Jeg henviser til min beretning for 1981, s. 255–263.

....

Som det fremgår af de i beretningen omtalte konkrete sager, er det min opfattelse, at en social ankemyndighed ikke kan anses for kompetent til at fastholde en af-

gørelse om tilbagebetalingspligt på et andet grundlag end det af socialforvaltningen i forbindelse med hjælpens udbetaling til modtageren tilkendegivne.

I den foreliggende sag har den sociale ankestyrelse imidlertid ikke ændret det af socialforvaltningen ved hjælpens udbetaling angivne grundlag for tilbagebetalingskravet, idet såvel socialforvaltningen som den sociale ankestyrelse har henvist til det forhold, at (B) har overført bankens penge til sin egen konto med den virkning, at han har mistet sit arbejde og derved bragt sig i økonomisk trang.

Styrelsen har fundet, at dette forhold retligt set må karakteriseres som »uforsvarlig økonomi« i stedet for »ubegrundet opgivelse af et arbejde«, som anført af forvaltningen.

En sådan afgørelse falder efter min opfattelse inden for den sociale ankestyrelses kompetence.

3. Spørgsmålet er herefter, om (B's) forhold kan anses for »uforsvarlig økonomi«.

Jeg skal herom bemærke følgende:

Antages det, at bestemmelsen i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om fastsættelse af tilbagebetaling, når der ydes hjælp på grund af den pågældendes »ubegrundede opgivelse af et arbejde« (eller »nægtelse af at påtage sig anvist arbejde«), ikke omfatter alle de tilfælde, der efter arbejdsløshedslovens § 63, stk. 1, kan medføre (tidsbegrænset) bortfald af retten til dagpenge – således navnlig ikke alle tilfælde, hvor den pågældendes »ledighed skyldes utilbørlig adfærd på arbejdspladsen« – se ovenfor under pkt. 1, må der hermed anses for at være gjort endeligt op med, i hvilket omfang »selvforskyldt arbejdsløshed« som sådan kan danne grundlag for at stille krav om tilbagebetaling efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1. Hvis den umiddelbare anledning til, at der søges hjælp, er et tilfælde af »selvforskyldt arbejdsløshed«, der ikke kan henføres til nogen af de to sidste led i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, vil der derfor efter min opfattelse ikke være grundlag for at træffe beslutning om tilbagebetaling efter bestemmelsens første led om tilbagebetaling, »når der må ydes en person hjælp på grund af pågældendes uforsvarlige økonomi«, alene med henvisning til, at arbejdsløsheden er

selvforskyldt, men kun for så vidt den pågældendes aktuelle sociale situation i øvrigt skyldes forhold, der efter en selvstændig bedømmelse kan anses for omfattet af dette led i bestemmelsen.

Den nævnte bestemmelse i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om »uforsvarlig økonomi« må efter forarbejderne til loven antages i første række at sigte til tilfælde, hvor det aktuelle behov for hjælp kan tilregnes ansøgeren som et uforsvarligt forhold, idet han fører et ødselt levned eller foretager dispositioner, der ikke står i forhold til hans økonomiske evne; jeg henviser i den forbindelse til det, jeg tidligere har anført i forbindelse med min behandling af en konkret sag (jfr. min beretning for 1981, s. 255 ff) og kan således tilslutte mig den opfattelse, som styrelseschefen gav udtryk for på den sociale ankestyrelses fællesmøde den 25. november 1980 om den foreliggende sag.

Der foreligger ikke i sagen materiale, der kan tjene til belysning af (B's) økonomiske og sociale forhold i tiden før og op til bortvisningen. I den sociale ankestyrelses skrivelse af 22. december 1980 er det alene anført, at (B) »...den 16. februar 1979 blev afskediget til øjeblikkelig fratreden fra sit arbejde i en bank, hvor han havde været ansat i en årrække, idet han havde overført 3.387 kr. af bankens midler til egen konto«, og at ankestyrelsen »...finder, at ansøgeren ved sine dispositioner har udvist uforsvarlig økonomi«.

Jeg må på grundlag heraf forstå, at den sociale ankestyrelses afgørelse er begrundet – vel ikke med en henvisning til, at den arbejdsløshed, som dannede den umiddelbare baggrund for (B's) henvendelse om bistandshjælp, var »selvforskyldt«, men – i den opfattelse, at den omstændighed, at bortvisningen skyldtes en strafbar *økonomisk* disposition sammenholdt med hans ansættelsesforhold, i sig selv udgør et tilstrækkeligt grundlag for at træffe beslutning om tilbagebeta-

lingspligt efter bestemmelsen i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om »uforsvarlig økonomi«.

Det følger af, hvad der er anført i det foregående, at jeg ikke er enig i denne opfattelse.

Jeg har gjort den sociale ankestyrelse bekendt med min opfattelse, og jeg har samtidig henstillet til den sociale ankestyrelse at genoptage sagens behandling på baggrund af det, jeg har anført ovenfor.

....«

I skrivelse af 23. december 1982 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at styrelsen havde genoptaget sagen til fornyet behandling.

B's aktuelle sociale situation var ved ankestyrelsens afgørelse af 25. november 1980 belyst ved socialforvaltningens akter. Ankestyrelsen havde nu gennem indhentning af udskrift af dombogen vedrørende dom af 31. maj 1979 og oplysninger vedrørende den i retssagen foreliggende politirapport søgt B's økonomiske forhold yderligere belyst. Der var ikke herved fremkommet særlige oplysninger om B's økonomi.

Ankestyrelsen havde herefter behandlet sagen i overensstemmelse med bestemmelsen i § 6, stk. 1, 2. pkt., i loven om den sociale ankestyrelse og havde på møde den 1. december 1982 truffet følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder efter fornyet overvejelse af sagen ikke tilstrækkeligt grundlag for at opretholde afgørelsen om, at (B's) handlemåde må anses som udslag af uforsvarlig økonomi. Man har herved bl.a. lagt vægt på det forholdsvis begrænsede beløb, der gav anledning til sagen.

Ankestyrelsen ophæver derfor tilbagebetalingspligten og ændrer således sin tidligere afgørelse.«

Jeg anerkendte modtagelsen af den sociale ankestyrelses skrivelse og meddelte, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-3. *Den sociale ankestyrelse havde tiltrådt en socialforvaltnings afgørelse om (delvis) tilbagebetaling af kontanthjælp, der var udbetalt til den pågældende over en periode. Afgørelsen var truffet med henvisning til bistandslovens § 25 og begrundet med, at hjælpsmodtageren først henimod periodens afslutning havde oplyst at være arving i et uafsluttet bo, og at han ved sin fortielse af dette forhold havde afskåret socialforvaltningen fra i medfør af bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 3, jfr. stk. 2, at træffe bestemmelse om tilbagebetaling i forbindelse med den løbende udbetaling af hjælp.*

Udtalt over for ankestyrelsen, at jeg på grundlag af de foreliggende oplysninger om socialforvaltningens dispositioner i tiden efter, at forvaltningen ubestridt var blevet gjort bekendt med forholdet, måtte nære afgørende betænkelighed ved at anse det for godt gjort, at socialforvaltningen, dersom den ved den første henvendelse om hjælp havde været bekendt med den faldne, men endnu ikke opgjorte arv, ville have truffet afgørelse om, at hjælpen skulle være undergivet tilbagebetalingspligt efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 3.

Henstillet til ankestyrelsen at undergive sagen en fornyet behandling og overvejelse og i denne at inddrage de nævnte synspunkter. (J. nr. 1981-1336-052).

A klagede over, at den sociale ankestyrelse havde tiltrådt en afgørelse fra social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune, bistandsafdelingen, hvorefter A skulle tilbagebetale 25.869,68 kr. i for meget udbetalt hjælp efter bistandsloven.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 5. december 1978 personligt rettede henvendelse til socialcentret Østerbro med henblik på at opnå økonomisk hjælp efter bistandsloven. Om A's henvendelse i socialforvaltningen blev der udarbejdet et notat, der var underskrevet af B.

Af notatet fremgik det, at A under mødet dels afgav nogle mundtlige oplysninger om sine personlige forhold m.v., dels afleverede et udfyldt spørgeskema (»§ 17-skema modtaget og gennemgået, sandheds- og oplysningspligt indskræpet«). Notatet indeholdt ingen oplysninger om, at A forventede at modtage en arv efter sin afdøde moster. Det spørgeskema, som A udfyldte, indeholdt ingen spørgsmål, der direkte tog sigte på en situation som den foreliggende (falden, men endnu ikke opgjort arv).

Skemaet, som A underskrev, var endvidere underskrevet af socialrådgiver B.

På grundlag af de foreliggende oplysninger besluttede social- og sundhedsforvaltning

gen at udbetale hjælp efter bistandslovens § 37 med virkning fra den 1. december 1978.

I et notat af 26. juni 1979, som en medarbejder ved socialcentret Østerbro udarbejdede i anledning af A's møde i forvaltningen samme dag, var bl.a. anført følgende:

» . . .

TIL IAGTTAGELSE Kl. forkl. at han sammen med sine søskende skal arve efter en afdød moster. Sagen verserer fortsat ved skifteretten og kl. har endnu ikke fået udbetalt noget. Kl. instr. om at give socialcentret Østerbro meddelelse såfremt arven kommer til udbetaling. Evt. tilbagebetalingspligt betydet.«

Den 16. juli 1979 mødte A på ny i socialcentret. Forvaltningen noterede:

»Fortsat intet nyt i arvesag«.

Under et møde den 22. august 1979 i socialcentret Østerbro oplyste A, at han den 14. august 1979 havde modtaget 40.869 kr. i arv efter sin afdøde moster.

Socialcentret Østerbro var ophørt med at udbetale bistandshjælp med virkning fra den 31. juli 1979.

I en skrivelse af 2. oktober 1979 til social- og sundhedsforvaltningen, bistandsafdelingen, indstillede socialcentret Østerbro bl.a. følgende:

» . . .

Det skønnes rimeligt bevist, at klienten ikke mod bedrevidende har tilbageholdt oplysninger om den forventede arv, hvorfor centret mener, at der ikke er grundlag for tilbagebetaling allerede fra 1. december 1978.

Fremlægges bistandsafdelingen med indstilling om:

- 1) Der helt kan bortses fra den udbetalte arv under hensyn til familiens forannævnte ønsker (betaling af noget privat gæld og indkøb af nogle nærmere angivne forbrugsgoder; min bemærkning) samt fremtidige situation subsidiært
- 2) Tilbagebetaling af ydet hjælp fra 26.6.79, hvor tilbagebetalingspligt blev betydet.«

I skrivelse af 29. november 1979 til A traf social- og sundhedsforvaltningen i København, bistandsafdelingen, afgørelse i tilbagebetalingssagen. Bistandsafdelingen fandt, at A havde modtaget hjælp efter bistandsloven med urette, hvorfor den ydede hjælp burde kræves tilbage i henhold til bistandslovens § 25. Ved afgørelsen lagde bistandsafdelingen til grund, at A først den 26. juni 1979 underrettede socialcentret om, at han forventede en arv udbetalt, selv om han siden maj 1978 havde været vidende om, at han var arving.

Af den hjælp, som A havde modtaget (27.890 kr.), skulle han herefter tilbagebetale 25.869,68 kr.

I en skrivelse af 21. december 1979 anmodede A social- og sundhedsforvaltningen i København, bistandsafdelingen, om at tage sagen op til fornyet overvejelse. A henviste til, at han allerede i december 1978 to gange havde gjort socialcentret Østerbro opmærksom på, at han var arving, at han begge gange havde fået den besked, at dette var uden betydning, så længe boet endnu ikke var færdigbehandlet, og at han den 15. maj 1979 afgav yderligere oplysninger til socialcentret om arvesagen.

I en udtalelse af 11. februar 1980, som bistandsafdelingen indhentede i anledning af A's lige nævnte skrivelse, fastholdt socialcentret Østerbro, at A ikke forud for den 26. juni 1979 havde givet oplysning om arvesagen.

I skrivelse af 4. marts 1980 til A fastholdt bistandsafdelingen sin afgørelse i skrivelsen af 29. november 1979.

I skrivelse af 20. april 1980 klagede A over bistandsafdelingens afgørelse til den sociale ankestyrelse, som efter at have modtaget

yderligere oplysninger under en samtale den 16. februar med A, traf afgørelse i sagen. I afgørelsen anførte ankestyrelsen bl.a. følgende:

»...

Ifølge bistandslovens § 18 har den, der modtager social bistand, pligt til at underrette det sociale udvalg om forandringer i sine forhold, der kan medføre, at bistanden indskrænkes eller ophører.

Ifølge bistandslovens § 25 kan tilbagebetaling kræves, såfremt en person har undladt at give oplysninger som krævet i § 18 eller iøvrigt mod bedre vidende har modtaget ydelser efter loven.

Under henvisning til de i sagen foreliggende oplysninger finder ankestyrelsen det ikke tilstrækkeligt godtgjort, at ansøgeren før den 26. juni 1979 har underrettet socialcentret Østerbro om den forventede arv.

Ankestyrelsen finder således ikke grundlag for at ændre den af bistandsafdelingen truffene afgørelse.«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte social- og sundhedsforvaltningen i København, bistandsafdelingen bl.a. følgende:

»...

Bistandsafdelingen har ved beslutningen om tilbagebetaling efter § 25 lagt til grund, at pågældende har fortiet oplysninger om en allerede falden arv, hvorved socialcentret har været afskåret fra at yde hjælp med tilbagebetalingspligt i henhold til § 26, stk. 1, nr. 3.

Man har på baggrund heraf truffet beslutning om, at tilbagebetaling gøres gældende for hele hjælpsperioden.«

I en udtalelse til mig anførte den sociale ankestyrelse bl.a. følgende:

»...

I den anledning skal det anføres, at påstand står mod påstand i sagen om, hvorvidt ansøgeren har givet oplysning om arven allerede ved henvendelsen i december 1978. Da socialforvaltningens oplysninger er dokumenteret ved udførlig og omhyggelig ført journal, har ankestyrelsen ikke fundet anledning til at se bort fra disse.

Med hensyn til spørgsmålet (som jeg havde rejst i min høringsskrivelse til den sociale ankestyrelse; min bemærkning) om, hvorvidt (A's) undladelse af at meddele fornødne oplysninger skal henføres til bistandslovens § 17 eller 18, bemærkes, at § 17 vedrører admi-

nistrationens ret til og mulighed for at indhente oplysninger til brug ved vurdering af, om der er ret til hjælp. Nægtelse af at meddele fornødne oplysninger kan medføre at der ikke ydes hjælp.

Da det endvidere i § 26 om tilbagebetaling er et vilkår, at forbehold om tilbagebetaling skal tages samtidig med at hjælpen ydes, vil undladelse af at give relevante oplysninger efter § 17 hindre socialforvaltningen i at gøre tilbagebetalingskravet gældende efter § 26, stk. 1, nr. 1-3.

Under hensyn til at (A) efter det oplyste er blevet gjort opmærksom på oplysningspligten ved flere henvendelser til socialforvaltningen – også efter den første ansøgning – og under hensyn til, at han siden maj 1978 havde været klar over, at han var arving, selv om der var uvidenhed om arvens størrelse, har ankestyrelsen fundet det berettiget at tiltræde Københavns kommunes afgørelse om, at oplysningspligten efter bistandslovens § 18 har været tilsidesat, og at hjælpen skal tilbagebetales efter bistandslovens § 25, idet man dog bortser fra et beløb på 15.000 kr. af arven, der bevares til boligmæssige formål.

...«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»I de tilfælde, der er nævnt i bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1-3, beror det på det sociale udvalgs beslutning, om den hjælp, der ydes, skal gøres tilbagebetalingspligtig. Endvidere kan tilbagebetaling i givet fald kun kræves, hvis det sociale udvalg ved hjælpens udbetaling har gjort modtageren bekendt med tilbagebetalingspligten, jfr. § 26, stk. 2.

Denne bestemmelse må forstås således, at modtageren skal gøres bekendt med tilbagebetalingspligten senest ved udbetalingen af hjælpen (jfr. således pkt. 36 i socialministeriets cirkulære nr. 140 af 15. august 1975 om bistandslovens almindelige bestemmelser), og det skal samtidig tilkendes gives modtageren, hvilken af tilbagebetalingsgrundene i § 26, stk. 1, nr. 1-3, der ligger til grund for beslutningen om tilbagebetalingspligt (jfr. således SM 0-32-79).

Krav om tilbagebetaling af hjælp, der er ydet efter bistandsloven, kan i øvrigt støttes på bestemmelserne i lovens § 25. Efter denne bestemmelse skal der bl.a. ske tilba-

gebetaling, ». . . når en person har undladt at give oplysninger (om forandringer i sine forhold, der kan medføre, at bistanden indskrænkes eller ophører) som krævet i § 18 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget har modtaget ydelser efter denne lov«. I tilfælde, der omfattes af denne bestemmelse, kan det sociale udvalg principielt ikke undlade at stille krav om tilbagebetaling (men kravet kan bortfalde efter reglerne i lovens § 27). Tilbagebetalingspligten er imidlertid betinget af, at hjælpen er udbetalt på et urigtigt eller ufuldstændigt oplysningsgrundlag, og af, at det kan bebrejdes (tilregnes) hjælpemodtageren som et uforsvarligt forhold, at det foreliggende oplysningsgrundlag var mangelfuldt. Endvidere kan tilbagebetalingspligten kun antages at omfatte ydelser, som den pågældende som følge heraf har modtaget med urette (»uberettiget«).

I tilfælde, der omfattes af bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1-3, men hvor det sociale udvalg på tidspunktet for hjælpens udbetaling ikke er bekendt med de omstændigheder, der kan danne grundlag for en beslutning om tilbagebetaling, vil det ikke være muligt for det sociale udvalg ved hjælpens udbetaling at træffe beslutning om, hvorvidt den udbetalte hjælp skal gøres tilbagebetalingspligtig. I sådanne tilfælde kan en tilbagebetalingspligt således ikke støttes direkte på bestemmelserne i bistandslovens § 26.

Det er imidlertid den sociale ankestyrelses opfattelse, at den nævnte bestemmelse må kunne finde tilsvarende anvendelse i det omfang, det sociale udvalgs manglende viden skyldes forhold fra hjælpemodtagerens side, der omfattes af bestemmelsen i bistandslovens § 25. Den pågældende har i så fald vel ikke »uberettiget« modtaget ydelser efter loven, men han har »uberettiget« afskåret det sociale udvalg fra at udnytte adgangen til at gøre udbetalingen tilbagebetalingspligtig efter bistandslovens § 26.

Denne opfattelse, hvorefter der i medfør af bistandslovens § 25 i et vist omfang kan ske fravigelse af den formelle betingelse i bistandslovens § 26, stk. 2, for at stille krav om tilbagebetaling efter § 26, stk. 1, nr. 1-3, kan ikke give mig anledning til bemærkning. Det må imidlertid følge af

bistandslovens § 25 sammenholdt med § 26, at forudsætningen herfor er, (1) at det sociale udvalg ikke har haft kendskab til, at der forelå omstændigheder, der kunne danne grundlag for en beslutning om tilbagebetaling efter § 26, (2) at dette (hovedsagelig) skyldes forhold fra hjælpmodtagerens side, der kan tilregnes ham som uforvarsligt, og (3) at det kan anses for godtgjort, at det sociale udvalg, dersom sagen havde været fuldstændigt oplyst, ville have udnyttet sin fakultative adgang til at stille krav om tilbagebetaling efter § 26.

I den foreliggende sag er det uomtvistet, at socialcentret den 26. juni 1979 modtog sådanne oplysninger fra Dem, at centret da havde anledning til at overveje og træffe beslutning om, hvorvidt fremtidig hjælp skulle gøres tilbagebetalingspligtig efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 3. Jeg må endvidere lægge til grund, at socialcentret desuagtet ikke i forbindelse med udbetalingerne den 26. juni og den 16. juli 1979 traf en sådan beslutning, og De blev i hvert fald ikke gjort bekendt med, at der skulle ske tilbagebetaling af de ydelser, der da blev udbetalt til Dem.

Efter min opfattelse følger det herefter af bistandslovens § 26, stk. 2, at der ikke har været hjemmel til at kræve tilbagebetaling af de ydelser, De fik udbetalt efter den 26. juni 1979.

For så vidt angår de ydelser, De fik udbetalt i tiden forud for den 26. juni 1979, følger det af, hvad der er anført ovenfor, at et tilbagebetalingskrav kun vil kunne gennemføres, hvis de dér anførte forudsætninger for at anvende bestemmelserne i bistandslovens § 25, sammenholdt med § 26, kan anses for opfyldt.

Ved min gennemgang af sagen har jeg i denne forbindelse hæftet mig ved, at Deres oplysning om arvesagen ved henvendelsen til socialcentret den 26. juni 1979 alene gav socialcentret anledning til at meddele Dem, at De måtte »... give socialcentret ... meddelelse, såfremt arven kommer til udbetaling«, og at det alene

blev betydet Dem, at der kunne blive tale om tilbagebetalingspligt, hvorimod der, som nævnt ovenfor, hverken ved den lejlighed eller i forbindelse med Deres senere henvendelse, den 16. juli 1979, blev truffet beslutning om, at fremtidige ydelser skulle være forbundet med tilbagebetalingspligt.

På dette grundlag må jeg nære afgørende betænkelighed ved at anse det for godtgjort, at socialcentret, dersom man ved Deres henvendelse i begyndelsen af december måned 1978 havde været bekendt med den – går jeg ud fra – noget mindre præcise viden om arvesagens udfald, De da havde, ville have truffet beslutning om, at den hjælp, der blev ydet Dem, skulle være tilbagebetalingspligtig efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 3. Jeg må tilsvarende anse det for tvivlsomt, om der er tilstrækkeligt grundlag i det foreliggende materiale for eventuelt at fastsætte tilbagebetalingspligt fra et senere tidspunkt (forud for den 26. juni 1979).

Under henvisning til det anførte, har jeg fundet at burde henstille til den sociale ankestyrelse at undergive sagen en fornyet behandling og overvejelse, og i denne at inddrage de synspunkter, der er gjort gældende i det foregående.

For det tilfælde, at ankestyrelsen i forbindelse med sin fornyede behandling af sagen måtte finde det fornødent at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvilke oplysninger De gav om arvesagen ved Deres forskellige henvendelser til socialcentret i tiden fra december 1978 og frem til den 26. juni 1979, har jeg over for ankestyrelsen bemærket, at der savnes nærmere oplysning om, hvilken viden De faktisk havde om arvesagen på disse tidspunkter, ligesom jeg har henledt ankestyrelsens opmærksomhed på, at den medarbejder, De talte med den 6. december 1978, var (B) og ikke (som socialcentret synes at være gået ud fra) (C).

Jeg har bedt den sociale ankestyrelse om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.«

17-4. *Fundet det beklageligt, at hverken den sociale ankestyrelse eller amsankenævnet for Københavns amt havde foretaget en nærmere undersøgelse af hvad et pensionstilgodehavende for en bestemt periode, hvori der var foretaget modregning for ydet bistandshjælp, udgjorde.*

Henstillet til den sociale ankestyrelse at genoptage behandlingen af sagen, da afgørelserne hvilede på en urigtig antagelse med hensyn til størrelsen af pensionstilgodegavendet. (J. nr. 1982-36-052).

A klagede over en afgørelse fra den sociale ankestyrelse, der havde tiltrådt en afgørelse fra amsankenævnet for Københavns amt, hvorefter den hjælp, som han havde modtaget efter bilstandsloven i tiden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 skulle modregnes i hans tilgodehavende folkepension efter folkepensionslovens § 2, stk. 2, 1. pkt., for den samme periode.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at social- og sundhedsforvaltningen i X kommune i perioden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 havde udbetalt A og hans hustru 24.192,75 kr. efter bilstandslovens §§ 37, 40, stk. 1, og 46, stk. 1. Hjælpen blev ydet uden tilbagebetalingspligt.

I skrivelse af 23. januar 1980 meddelte socialcentret i Københavns amtskommune A, at revaliderings- og pensionsnævnet for Københavns amt havde tilkendt ham folkepension efter folkepensionslovens § 2, stk. 2. Pensionen blev tilkendt med virkning fra den 20. november 1978.

Ved udbetalingen den 19. februar 1980 af A's pensionstilgodehavende modregnede X kommune en del (21.431,35 kr.) af det beløb, som A og hans hustru havde modtaget i bistandshjælp i perioden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979.

I skrivelse af 6. marts 1980 til den sociale ankestyrelse, som oversendte skrivelsen til amsankenævnet for Københavns amt, klagede A over X kommunes udbetaling. I skrivelserne anførte han bl.a. følgende:

»...«

Fra bilstandskontoret fik vi meddelelse om, at hjælpen ikke ville være tilbagebetalingspligtig, og i jan 80 fik vi dette bekræftet ved meddelelse fra skattevæsenet om at beløbet af samme grund ikke måtte påføres selvangivelsen.

Da man i pensionskontoret skulle foretage en udbetalingsberegning nu i jan 80, fulgte man den praksis, at man tilbageholdt alt, hvad der var ydet i bistandshjælp, og ved

saamtaler med kontoret og socialinspektøren har man venligt gjort opmærksom på, at denne fremgangsmåde er den, man normalt benytter.

Der kan selvfølgelig ikke herske tvivl om, at man ved udbetalingen af en folkepension, der har fået tilbagevirkende kraft, også må tilbageholde det beløb som pensionen pr. måned udgør, da man jo ellers ville få en dobbeltbetaling – altså bistandshjælp og pension samtidig.

Det som jeg gerne vil bede ankestyrelsen overveje i denne forbindelse er om det nu også kan være rigtigt, at man inddrager hele den bistandshjælp, der var givet med bemærkning om, at den ikke var tilbagebetalingspligtig.

For de 7 første måneder af pensionstiden var dennes størrelse kun godt 2000,- og dette beløb ville et ægtepar med hus absolut ikke kunne leve for, hvorfor kommunen jo også accepterer at yde bistand af lignende størrelse, og hvis jeg i hele venteperioden havde benyttet mig af dette tilbud, så ville jeg heller ikke have været afkrævet det for livets oprettholdelse nødvendige bidrag.

...«

I skrivelse af 9. oktober 1980 til A meddelte amsankenævnet, at nævnet havde besluttet at tiltræde kommunens afgørelse. Amsankenævnet anførte, at hans pensionstilgodehavende i tiden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 udgjorde 40.260,- kr.

I skrivelse af 13. oktober 1980 klagede A til den sociale ankestyrelse over amsankenævnets afgørelse. I skrivelserne anførte han bl.a. følgende:

»Det, der fra min side er gjort gældende er, at den pension, som jeg blev tildelt for tiden fra den 20.11.78 og frem til min hustrus fødselsdag i september 79 – altså for ca. 9 til 10 mdr. kun ville være ca. 2000,-/måned, hvilket man jo ikke kunne leve for.

...«

I skrivelse af 18. december 1981 til A meddelte ankestyrelsen, at styrelsen tiltrådte amsankenævnets afgørelse. Styrelsen anførte, at A's pensionstilgodehavende i tiden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 udgjorde 40.260,- kr.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til den sociale ankestyrelse:

»Såvel ankestyrelsens som amsankenævnets afgørelser bygger således på den antagelse, at (A's) pensionstilgodehavende for tiden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 udgjorde 40.260 kr.

Som det imidlertid fremgår af vedlagte fotokopi af skema til beregning af folkepension, som (X) kommune har sendt mig den 15. juli 1982, udgjorde (A's) pensionstilgodehavende for perioden 1. december 1978 til 30. juni 1979 alene 16.346,- kr. (A's) pensionstilgodehavende for perioden 1. december 1978 til 31. januar 1980 udgjorde derimod 40.260,- kr.

Da ankestyrelsens og amsankenævnets afgørelser således hviler på et urigtigt grundlag, henstiller jeg til den sociale ankestyrelse at genoptage behandlingen af sagen.

På baggrund af det, (A) anførte i skri-

velserne af 6. marts og 13. oktober 1980 til den sociale ankestyrelse, og under hensyn til størrelsen af det beløb (40.260,- kr.), som amsankenævnet og ankestyrelsen lagde til grund som værende (A's) pensionstilgodehavende for tiden fra den 20. november 1978 til den 30. juni 1979 (7 mdr.), må jeg finde det beklageligt, at ankestyrelsen og amsankenævnet ikke foretog en nærmere undersøgelse af, hvad (A's) pensionstilgodehavende for den nævnte periode udgjorde.

...«

Den sociale ankestyrelse orienterede mig senere om, at ankestyrelsen havde truffet afgørelse om at ophæve afgørelsen i skrivelser af 18. december 1981, da »(X) kommunes modregningskrav for hjælp efter bistandsloven til (A) efter det nu oplyste kun kan gøres gældende for så vidt angår et beløb på 16.346 kr., jfr. bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 4.«

Ankestyrelsen anmodede socialforvaltningen i X kommune om at foretage regulering i overensstemmelse hermed.

Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-5. *Henstillet til den sociale ankestyrelse at genoptage behandlingen af en sag, hvor der i henhold til folkepensionslovens § 25 om tilsidesættelse af pensionistens oplysningspligt var stillet krav om tilbagebetaling af tillæg til folkepension, under henvisning til at det (nu) foreliggende grundlag gjorde det betænkeligt ensidigt at placere risikoen for fejludbetalingen hos pensionisten. (J. nr. 1982-17-050).*

Advokat A klagede for B over den sociale ankestyrelsens afgørelse om at tiltræde afgørelser fra amsankenævnet for Vejle amt og det sociale udvalg i Horsens kommune om, at B skulle tilbagebetale 47.405 kr., som han havde fået udbetalt for meget i folkepension (hustrutillæg).

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, der var født den 14. november 1900, siden den 14. november 1967 havde modtaget folkepension.

Fra den 4. april 1974, da hans hustru fyldte 62 år, modtog han hustrutillæg til folkepensionen.

Den 23. september 1975 afgik B's hustru ved døden. B gav ikke social- og sundhedsforvaltningen, pensionskontoret, meddelelse om dødsfaldet. B modtog fortsat hustrutillæg til sin folkepension.

Før B's hustru døde, havde hun arvet en ejendom, og denne ejendom solgte ægtefællerne den 1. august 1975 for i alt 190.000 kr. (prioriteret).

I selvangivelsen for indkomståret 1975 anførte B (ved afkrydsning af rubrik VIII), at han var enlig, og at adskillelse var indtrådt i 1975. B anførte videre: »Hustru død«. Selvangivelsens rubrik »Hustruens underskrift« var (naturligvis) ikke udfyldt. Også af side 1 på selvangivelsen fremgik det, at B var enlig, idet »ægtefællens personnr.« ikke var udfyldt.

I skrivelse af 17. februar 1977 meddelte social- og sundhedsforvaltningen i Horsens kommune B, at forvaltningen i forbindelse med beregningen af han folkepension pr. 1. oktober 1976 (rutinemæssigt) havde indhentet oplysninger fra skattevæsenet om hans indtægter i det senest forløbne indkomstår (1975). De indhentede oplysninger viste, at der var sket væsentlige ændringer i B's økonomiske forhold på grund af salg af ejendommen. Forvaltningen anmodede B om at rette henvendelse til forvaltningen vedrørende en omberegning af hans folkepension.

Forvaltningen havde herefter en samtale med B den 3. marts 1977 om salget af ejendommen og den heraf følgende forøgelse af formueindtægten. I forvaltningens journalark for den 3. marts 1977 er intet anført om B's (afdøde) ægtefælle. Ved beregningen af, hvad B var berettiget til at modtage i pension, var den pågældende sagsbehandler i forvaltningen i besiddelse af B's selvangivelse for indkomståret 1975. I journalarket er anført, at B's formueindtægt på selvangivelsen ved en »adm. fejl . . . er opført . . . med 16.061 kr.« Skatteforvaltningens angivelse heraf er givet på selvangivelsens side 4 – den samme side, som B havde givet oplysning om, at hans ægtefælle var død i 1975.

Forvaltningen omberegnete herefter B's folkepension. Omberegningen omfattede også hustrutillæg, som B fortsat fik udbetalt. Ifølge forvaltningens omberegning havde B i perioden fra den 1. oktober 1975 til den 30. september 1976 fået udbetalt 6.000 kr. for meget i folkepension, herunder for meget hustrutillæg. Beløbet blev af B tilbagebetalt socialforvaltningen.

Ifølge et notat i socialforvaltningens journal af 10. maj 1979 henvendte B sig den 3. maj 1979 til socialforvaltningen med sit pensionsbrev af 1. maj 1979 for at spørge, »hvorfor han ikke længere får hustrutillæg«. Om henvendelsen havde forvaltningen noteret følgende i journalen:

» . . .

Ved at undersøge sagen oplyses klienten om, at det er på grund af, at hustruen nu er fyldt 67 år og som følge deraf selv vil oppebære folkepension.

Klienten oplyser, at hustruen har været død i flere år, og at han troede, at hustrutillægget blev udbetalt til ham som kompensations for, at han ikke havde en hustru, der kunne få udbetalt pension. Det blev endvidere oplyst, at han ikke havde givet meddelelse hertil om hustruens dødsfald (død, den 23. september 1975 iflg. folkeregisteret), men at han på selvangivelsen for 1975 havde noteret, at ægtefællen var død. Kopi af denne selvangivelse forefindes på sagen, idet den er rekvireret i forbindelse med en omregnings-sag i 1977, hvor der er tilbagebetalt for meget udbetalt pensionstillæg og hustrutillæg på grund af arv og salg af ejendom.

Ved en opgørelse af sagen viser det sig, at for meget udbetalt hustrutillæg i perioden 1. januar 1976–30. april 1979 udgør 47.405 kr.

Klienten er oplyst om, at der muligvis vil blive tale om et tilbagebetalingskrav – og har dertil oplyst, at han i givet fald vil antage en advokat.«

Spørgsmålet om tilbagebetaling blev forelagt det sociale udvalg, der på grundlag af de foreliggende oplysninger bestemte, at det for meget udbetalte pensionsbeløb på 47.405 kr. skulle tilbagebetales.

Det sociale udvalg underrettede B om afgørelsen om tilbagebetaling. Udvalget henviste til bestemmelserne i folkepensionslovens §§ 24 og 25 (om henholdsvis oplysningspligt og tilbagebetaling) samt til bestemmelsen i folkepensionslovens § 3 a, stk. 3, hvorefter en pensionist, der modtager hustrutillæg, bevarer retten til dette tillæg i 3 måneder fra udgangen af den måned, hvori hans hustru afgår ved døden.

Advokat A klagede for B til amtsankenævnet for Vejle amt over det sociale udvalgs afgørelse. A anførte, at betingelserne for at kræve tilbagebetaling ikke var opfyldt, idet B i fuldstændig god tro havde modtaget »de ydelser, han hele tiden har modtaget«, og idet pensionskontoret »burde på egen hånd have været bekendt med hustruens død«.

A anmodede endvidere det sociale udvalg om at oplyse, hvilken praksis udvalget fulgte med henblik på at få kendskab til, hvorvidt de i folkepensionslovens § 24 omtalte foran-

dringer i pensionisternes personlige forhold indtræder.

I anledning af A's klage til amsankenævnet indhentede nævnet en udtalelse fra det sociale udvalg i Horsens kommune. I udtalelsen til amsankenævnet anførte det sociale udvalg bl.a., at B ved mødet i socialforvaltningen i 1977 om beregningen af hans pension (på grund af indtægterne fra salget af ejendommen) ikke havde oplyst noget om, at hans hustru var død, og at han ved den lejlighed var blevet mindet om sin oplysningspligt af socialforvaltningen. Socialudvalget bemærkede, at socialforvaltningen ved den lejlighed havde haft forelagt B's selvangivelse for 1975, hvor der på sidste side var anført bemærkningen »død hustru«, men at socialforvaltningen/socialudvalget ikke havde været opmærksom på denne oplysning.

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt B havde været i god tro med hensyn til sin berettigelse til det udbetalte hustrutillæg, anførte det sociale udvalg følgende:

» . . .

Det sociale udvalg er ikke enig i den opfattelse, at pensionisten kan have været i god tro, idet det bl.a. også fremgår af samtlige pensionsbreve tilsendt klager, at en bestanddel af den udbetalte pension er hustrutillæg, ligesom pensionister i pensionsbrevet, der udsendes mindst 3 gange årligt, indskræpes pligten til at meddele social- og sundhedsforvaltningen om ændring i økonomiske og personlige forhold.

. . .«

Jeg indhentede fra Horsens kommune et eksemplar af de blanketter (»pensionsbreve«), der anvendes ved udbetaling af folkepension. Blanketten er udformet således, at »Ægteskabs-Hustru-tillæg« anføres i en særskilt rubrik. I øvrigt er der på blanketten anført følgende:

»HUSK! altid at meddele social- og sundhedsforvaltningen om ændring i økonomiske og personlige forhold, flytning til anden adresse (også midlertidig) samt om indlæggelse på hospital.«

I anledning af advokat A's forespørgsel til det sociale udvalg meddelte udvalget A, at udvalget i videst muligt omfang – såvel ved indskærpelse over for pensionisterne som ved kontakt til/information fra andre kommunale forvaltninger – søger at udøve en

forebyggende kontrollerende virksomhed. Således indskræpes pensionister deres oplysningspligt i det tre gange årligt tilsendte pensionsbrev, hvori anføres den ovenfor gengivne meddelelse.

Udvalget oplyste endvidere, at mulighed for løbende kontrol var etableret ved forvaltningens aftale med bl.a. folkeregisteret (oplysninger om adresseændringer, vielse, separation og skilsmisse), skattekontoret (fremsendelse af skifteretsattest) og sygesikringskontoret (i de sidste par år fremsendelse af kopi af dødsanmeldelser og anmodning om begravelse m.v.). Udvalget understregede, at pensionisternes oplysningspligt alene er opfyldt, når oplysninger som omtalt i folkepensionslovens § 24 meddeles direkte til det sociale udvalg/social- og sundhedsforvaltningen. Udvalget beklagede at måtte konstatere, at det interne kommunikations-/informations-system, som i det foreliggende tilfælde, kunne svigte. Udvalget arbejdede fortsat med en forbedring af kontrolsystemet. Socialforvaltningen oplyste telefonisk over for en af mine medarbejdere, at det svigt, der i sin tid skete i kontrolsystemet, var, at den løbende meddelelse (håndskrevne sedler), som forvaltningen modtog fra folkeregisteret om bl.a. dødsfald, ikke fremkom i B's hustrus tilfælde. Noget tilsvarende kan ikke ske i dag, hvor underretning sker ved EDB.

Efter at A var gjort bekendt med det sociale udvalgs udtalelse til amsankenævnet, anførte han i en skrivelse til nævnet, at B over for ham havde tilkendegivet, at han følte sig »såret og knust« over den skjulte beskyldning, der lå i det sociale udvalgs opfattelse (vedrørende spørgsmålet om hans gode tro). Han havde på intet tidspunkt villet modtage noget mod bedre vidende. A fandt da også, at det af forvaltningens notat af 10. maj 1979 fremgik, at B havde befundet sig i en retlig vildfarelse med hensyn til sin berettigelse til at modtage hustrutillæg, og at det helt klart havde formodningen mod sig, at en pensionist i ond tro ville henvende sig til socialforvaltningen »på en så loyal måde som her er sket«. A anførte videre, at socialforvaltningen – ved B's møde i forvaltningen i 1977 – havde haft de bedste muligheder og relevant baggrundsmateriale (herunder selvangivelse for indkomståret 1975) for at kunne udspørge ham, således at fejlen burde have været opdaget og retsvildfarelsen klarlagt,

hvorved det nu rejste tilbagebetalingskrav kunne have været reduceret væsentligt. Efter omberegningen af pensionen i 1977 troede B med yderligere føje, at de udbetalte ydelser var korrekte.

Amtsankenævnet meddelte A, at nævnet på et møde havde truffet afgørelse om at tiltræde det sociale udvalgs afgørelse om, at B skulle tilbagebetale (hele) det uretmæssigt modtagne beløb. Nævnet anførte, at B burde have oplyst det sociale udvalg om hustruens død. Meddelelsen herom på selvangivelsen fandt nævnet ikke kunne sidestilles med en oplysning til det sociale udvalg. Nævnet fandt herefter, at betingelserne i folkepensionslovens § 25 for at kræve det for meget udbetalte beløb tilbagebetalt var opfyldt, »idet adgangen til at kræve tilbagebetaling ikke er betinget af, at pensionisten har modtaget ydelserne mod bedre vidende«.

Advokat A klagede til den sociale ankestyreelse over amtsankenævnets afgørelse. A bestred rigtigheden af amtsankenævnets (indskrænkende) fortolkning af folkepensionslovens § 25. A gentog i øvrigt det, han havde anført over for amtsankenævnet om, hvilken betydning forvaltningens sagsbehandling burde tillægges for afgørelse af tilbagebetalingsspørgsmålet. A understregede, at tilbagebetalingssagens opståen efter marts 1977 beroede »på en usædvanlig mangelfuld sagsbehandling«.

Den sociale ankestyreelse meddelte A, at styrelsen på et møde havde truffet afgørelse om at tiltræde amtsankenævnets afgørelse. Ankestyrelsen anførte, at B – efter det oplyste – ikke fandtes at have opfyldt sin oplysningspligt efter folkepensionslovens § 24. Når det blev taget i betragtning, at B havde fået udbetalt hustrutillæg fra april 1974, altså godt 17 måneder forud for hustruens død, fandt ankestyrelsen ikke ved vurderingen af spørgsmålet om oplysningspligten at kunne lægge vægt på det, A havde anført om, at B havde befundet sig i en retsvildfarelse. Det forhold, at forvaltningen under den tidligere tilbagebetalingssag ikke havde været opmærksom på, at det af B's selvangivelse for indkomståret 1975 kunne ses, at hans hustru var afgået ved døden, fandt ankestyrelsen ikke i sig selv kunne begrunde, at tilbagebetalingskravet blev reduceret.

I sin klage til mig fremhævede A, at B's henvendelse til forvaltningen i maj 1979, som

alene angik spørgsmålet om fortsat udbetaling af hustrutillæg, var et meget klart udtryk for, at han havde troet sig berettiget til fortsat at modtage hustrutillægget også efter hans ægtefælles død.

Den sociale ankestyreelse henholdt sig i en skrivelse til mig til sin afgørelse.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Folkepensionsloven (lovbekendtgørelse nr. 417 af 13. juli 1982 af lov om folkepension) indeholder i § 3 a, stk. 3, følgende bestemmelse:

»En pensionist, der modtager hustrutillæg efter § 11, stk. 2, bevarer retten til dette tillæg i 3 måneder fra udgangen af den måned, hvori hans hustru afgår ved døden.«

(B's) adgang til at modtage hustrutillæg ophørte således den 1. januar 1976. Det beløb i hustrutillæg (47.405 kr.), som han modtog fra den 1. januar 1976 til den 30. april 1979, er således modtaget med urette.

Det er efter folkepensionsloven ikke tilstrækkeligt for at kræve en for meget udbetalt ydelse tilbagebetalt, at det efterfølgende konstateres, at ydelsen er modtaget med urette.

Folkepensionsloven indeholder følgende bestemmelser af betydning for afgørelsen af tilbagebetalingsspørgsmålet:

§ 24:

»Det påhviler en pensionist at give det sociale udvalg underretning om enhver forandring i sine økonomiske og personlige forhold, som kan formodes at medføre nedsættelse eller bortfald af pensionen, ligesom det sociale udvalg selv skal være opmærksom på, om sådan forandring indtræder.«

§ 25:

»Har en pensionist undladt at give oplysninger som krævet i § 24 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget oppebåret pension, skal det beløb, der med urette er oppebåret, tilbagebetales af den pågældende, . . .«

Ved min bedømmelse af sagen lægger jeg til grund, at (B) ikke i forbindelse med sin hustrus død i 1975 eller senere gav socialforvaltningen oplysning herom. Først i

maj måned 1979 gav han socialforvaltningen denne oplysning.

Det er social- og sundhedsforvaltningens, amtsankenævnets og den sociale ankestyrelses opfattelse, at (B) herved tilsidesatte sin oplysningspligt efter den ovenfor gengivne bestemmelse i folkepensionslovens § 24.

Denne opfattelse giver mig ikke anledning til bemærkninger, idet jeg er enig i, at (B's) angivelse på sin selvangivelse for indkomståret 1975 af, at hans hustru var død, ikke kan erstatte en meddelelse herom til socialforvaltningen.

Den sociale ankestyrelse har til støtte for at fastholde kravet om tilbagebetaling ikke gjort gældende, at (B) modtog hustrutillægget mod bedre vidende. Det er derimod ankestyrelsens opfattelse, at (B) burde have vidst, at han ikke var berettiget til at modtage hustrutillægget efter hustruens død.

Denne opfattelse kan ikke give mig anledning til bemærkninger.

Det forhold, at (B) således i den netop angivne forstand var i »ond tro« med hensyn til, om han kunne modtage hustrutillægget, kan imidlertid efter min opfattelse ikke antages i sig selv at indebære, at der (fuldtud) kan/bør stilles krav om tilbagebetaling. Berettigelsen heraf må bl.a. bero på en vurdering af, i hvilket omfang (B) eller det offentlige er nærmest til at bære risikoen for den opståede fejl.

Jeg forstår den sociale ankestyrelses afgørelse i skrivelsen af 29. oktober 1981 således, at det er en sådan risikovurdering, styrelsen har foretaget ved bedømmelsen af, hvilken betydning det kan tillægges, at socialforvaltningen ved behandlingen af tilbagebetalingssagen i marts 1977 ikke var opmærksom på, at oplysningen om (B's) hustrus død fremgik af hans selvangivelse for indkomståret 1975. Ankestyrelsen har

ikke fundet, at dette forhold i sig selv kan begrunde, at tilbagebetalingskravet kan reduceres.

Den sociale ankestyrelse ses imidlertid ikke ved den nævnte vurdering (tillige) at have inddraget det forhold, at den opståede urigtige udbetaling af hustrutillæg slet ikke ville have været sket, hvis der ikke var sket en fejl i kommunens kontrolsystem. Som omtalt ovenfor havde kommunen – også i 1975 – et kontrolsystem, hvorefter meddelelser til folkeregisteret om bl.a. dødsfald blev videregivet til socialforvaltningen. Kommunen har som nævnt beklaget, at kontrolsystemet svigtede i den foreliggende sag. I den forbindelse bemærker jeg, at socialforvaltningen – uanset pensionisternes oplysningspligt – naturligvis ved tilrettelæggelsen af den almindelige administration bør tilstræbe at mindske risikoen for, at der sker fejludbetalinger, der senere kan føre til krav om tilbagebetaling, jfr. herved også sidste led i bestemmelsen i folkepensionslovens § 24.

Jeg henleder i øvrigt opmærksomheden på bestemmelsen i folkepensionslovens § 17, hvorefter det påhviler det sociale udvalg at udsende meddelelse om ret til folkepension i rimelig tid, inden den berettigede fylder 67 år. Denne bestemmelse ses ikke at være iagttaget, idet (B's) hustrus dødsfald i givet fald måtte formodes at have været kommet til forvaltningens kendskab, tidligere end det skete.

Efter min gennemgang af sagen må jeg nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der herefter i det foreliggende tilfælde har været tilstrækkeligt grundlag for énsidigt at placere risikoen for det passerede hos (B), og jeg har derfor fundet at måtte henstille til den sociale ankestyrelse at undergive sagen en fornyet overvejelse på det nu foreliggende grundlag.«

17-6. *Henstillet til amsankenævnet for Vejle amt at undergive to sager vedrørende spørgsmålet om nedsættelse af bevilgede ungdomsydelser en fornyet behandling. Sagerne rejste bl.a. spørgsmålet om den nærmere rækkevidde af et forbehold i den anvendte bevillingsblanket om eventuel senere nedsættelse af den bevilgede ungdomsydelse. Kommunen havde først udsendt meddelelse om nedsættelse af ungdomsydelserne ca. en halv måneds tid inde i det kvartal, ydelserne vedrørte, og i øvrigt umiddelbart inden disse skulle udbetales. (J. nr. 1982-209-031).*

Murersvendenes Fagforening klagede for A over, at amsankenævnet for Vejle amt havde meddelt A, at amsankenævnet ikke fandt grundlag for at tilsidesætte en afgørelse fra det sociale udvalg i Tørring-Uldum kommune om nedsættelse af ungdomsydelse til A's sønner, B og C.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i et ansøgningsskema, som social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune modtog den 24. november 1980, ansøgte om ungdomsydelse til sin søn B, der var født den 6. oktober 1964. Kommunen imødekom ansøgningen.

I en standardskrivelse, som A modtog omkring den 16. marts 1981 meddelte social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune, at B var bevilget 1.075 kr. pr. kvartal, og at beløbet »ydes indtil videre fra 1. april 1981«.

I et ansøgningsskema, som Tørring-Uldum kommune modtog den 19. august 1981, ansøgte A om ungdomsydelse til sin søn C, der var født den 3. september 1965.

I en standardskrivelse af 16. september 1981 til A meddelte social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune, at C var bevilget 1.075 kr. pr. kvartal i ungdomsydelse, og at beløbet »ydes indtil videre fra 1. oktober 1981«. I skrivelsen, der svarede til den skrivelse, som A havde modtaget omkring den 16. marts 1981 vedrørende B, var anført nogle tilfælde, der eventuelt ville kunne medføre en ændring af ungdomsydelsens størrelse. De nævnte tilfælde vedrørte alene ændringer i den unges eller familiens økonomiske og personlige forhold.

I to tilsvarende standardskrivelser af 16. oktober 1981 til A anførte social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune, at henholdsvis B og C var bevilget 500 kr. pr. kvartal i ungdomsydelse, og at beløbet »ydes indtil videre fra 1. oktober 1981«.

Den 19. oktober 1981 udbetalte forvaltningen de lige nævnte bevilgede beløb til A.

Murersvendenes Fagforening klagede for A til amsankenævnet for Vejle amt over social- og sundhedsforvaltningens behandling af sagerne om ungdomsydelse til B og C. Foreningen var opmærksom på, at kommunen havde adgang til at foretage en generel nedsættelse af det bevilgede beløb til ungdomsydelse, såfremt det samlede beløb oversteg det rådighedsbeløb, som den pågældende kommune var tildelt.

I det foreliggende tilfælde var der imidlertid ikke tale om, at Tørring-Uldum kommune havde foretaget en generel nedsættelse. Den nedsættelse, der var gennemført, var kun gældende for de familier, som ikke var bevilget maksimal ungdomsydelse.

Foreningen henviste endvidere til, at kommunen den 16. september 1981 havde bevilget C ungdomsydelse for oktober kvartal 1981 med 1.075 kr. men at kommunen havde nedsat beløbet til 500 kr. ved skrivelse af 16. oktober 1981.

I en udtalelse, som amsankenævnet indhentede i anledning af klagen, anførte social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune bl.a. følgende:

» . . .

Grundet en kraftig stigning i antallet af ansøgning om ungdomsydelse for oktober kvartal 1981, specielt inden for den gruppe af tilskudsmodtagere, der får udbetalt maksimum 2.075 kr. pr. kvartal, har kommunen set sig nødsaget til at reducere udbetalingen af ungdomsydelse for oktober kvartal 1981 med ca. 50 pct., til de modtagere, der ikke er berettiget til maksimumydelse grundet den skattepligtige indkomst.

En udbetaling ud fra juli kvartals beregningstabel ville have medført overskridelse på ca. 100.000 kr. i forhold til det beløb, der

var stillet til rådighed af staten for oktober kvartal 1981.

...«

I en skrivelse til A tog amsankenævnet stilling til klagen. I skrivelsen anførte nævnet bl.a. følgende:

»...

Efter de i sagen foreliggende oplysninger fandt amsankenævnet ikke grundlag for at tilsidesætte det sociale udvalgs afgørelse om nedsættelse af ungdomsydelsesbeløbet.

Ydelsen gives efter et skøn over behovet i det enkelte tilfælde. Som udgangspunkt anvendes generelle retningslinier fastsat af det sociale udvalg under hensyn til både husstandens socialindkomst og barnets egen indkomst.

Efter de foreliggende oplysninger skønnes der heller ikke i Deres tilfælde at foreligge sådanne særligt vanskelige forhold, at der på dette grundlag vil kunne udbetales højere ungdomsydelsesbeløb. Det må herved tages i betragtning, at der kun er stillet et begrænset beløb til rådighed for kommunen til udbetaling af ungdomsydelse.

...«

I klagen til mig anførte foreningen – på linie med det foreningen havde anført i klagen til amsankenævnet – at foreningen »finder det ukorrekt, at kommunen den 16. september 1981 oplyser familien om, at man for oktober kvartal vil modtage 1.075 kr. i ungdomsydelse, hvorefter man den 16. oktober 1981 retter beløbet til 500 kr. til udbetaling den 19. oktober«. Foreningen henviste endvidere til, at nedsættelsen af ungdomsydelserne skete på et tidspunkt, »hvor familien klart havde planlagt deres økonomi ud fra den oprindeligt oplyste indkomst«.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte social- og sundhedsforvaltningen i Tørring-Uldum kommune bl.a. følgende:

»...

På grund af tidnød ved behandling af sagen i forvaltningen samt socialudvalget kunne Kommunedatas indberetningsterminer ikke overholdes. I tilknytning til skrivelsens udsendelse blev der derfor indrykket udvidet annonce i Tørring Folkeblad (udkommer til alle husstande i kommunen), der gør opmærksom på, at ungdomsydelse for oktober kvartal 1981 er nedsat i forhold til øvrige

kvartaler i 1981 på grund af stor stigning i modtagere af tilskuddet. ...« (Social- og sundhedsforvaltningen oplyste telefonisk over for en af mine medarbejdere, at annoncen var indrykket i Tørring Folkeblad henholdsvis den 7. og 14. oktober 1981).

...«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte amsankenævnet bl.a. følgende:

»...

Nævnet er bekendt med, at det i vid udstrækning i kommunerne er praksis, at man ved årets begyndelse fastsætter ungdomsydelsen på et så højt niveau, at der kan være sikkerhed for, at det beløb, der stilles til rådighed, bliver anvendt til sit formål, idet man i kommunerne anlægger den vurdering, at beløbet fuldt ud tilkommer de unge, der er berettiget som modtagere af ungdomsydelsen, i hvilken forbindelse det bemærkes, at den enkelte kommune ikke er forpligtet til at forbruge hele rådighedsbeløbet.

Den anførte praksis kan medføre, at det bliver nødvendigt at reducere udbetalingen til den enkelte modtager i årets sidste kvartal, hvor man har et nøjere overblik over det samlede forbrug.

Amsankenævnet har ikke ment at have hjemmel til at pålægge kommuner at udbetale ungdomsydelsen med ens beløb i årets 4 kvartaler. Såfremt kommunerne skulle pålægges at udbetale ydelsen til den unge med lige store beløb i alle 4 kvartaler, ville dette i øvrigt efter nævnets opfattelse indebære en risiko for, at de sociale udvalg kunne føle sig tvunget til ved årets begyndelse at fastsætte ydelsen på et så lavt niveau, at der er sikkerhed for, at det samlede rådighedsbeløb ikke på årsbasis overskrides. Derved kan det meget vel tænkes, at rådighedsbeløbet ikke opbruges med den virkning, at de berettigede modtagere sammenlagt for årets 4 kvartaler vil få mindre, end det er tilfældet med den anvendte praksis.

Disse synspunkter er indgået i ankenævnets behandling og afgørelse af den konkrete sag og i lignende sager, der har været forelagt ankenævnet til afgørelse, idet man dog må medgive det uheldige i, at der i den konkrete sag udgik meddelelse om beløbsstørrelse i september som så ændres i oktober.

...«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til Murersvendenes Fagforening:

»Som det er foreningen bekendt, har ombudsmanden tidligere taget stilling til en sag, der rejste spørgsmål om, hvorvidt et socialt udvalg – uden forudgående forbehold derom – var berettiget til at nedsætte det beløb, der var bevilget en familie som ungdomsydelse, når der ikke var tale om ændringer i modtagerens forhold. Sagen er omtalt i min beretning for 1981, s. 245–52.

Som det fremgår af den nævnte sag, erklærede ombudsmanden sig enig med socialministeriet i, at en kommunes sociale udvalg ikke kan anses for at være forpligtet til at bevilge et større samlet beløb i ungdomsydelse end det rådighedsbeløb, den pågældende kommune er blevet tildelt.

Det giver mig ikke anledning til bemærkninger, at socialudvalget i Tørring-Uldum kommune, da det viste sig, at det tildelte rådighedsbeløb ikke var tilstrækkeligt til at opretholde ungdomsydelserne på det niveau, de var ydet på i de forløbne kvartaler, så sig nødsaget til at reducere udbetalingerne af ungdomsydelse for oktober kvartal 1981, og at udvalget valgte at gennemføre reduktionen således, at der alene skete nedsættelse af ungdomsydelser til de familier, der ikke var berettiget til maksimal ungdomsydelse på grund af for høj skattepligtig indkomst.

I de tilfælde, hvor der er givet de berettede meddelelse om bevilling af ungdomsydelse med et bestemt beløb, må spørgsmål om ændring af en sådan bevilling imidlertid afgøres på grundlag af almindelige forvaltningsretlige grundsætninger om tilbagekaldelse af begunstigende forvaltningsakter. Det må herved komme i betragtning i hvilket omfang, der i bevillingsskrivelsen er taget forbehold om en senere nedsættelse af ungdomsydelsen.

Som det fremgår af den før omtalte sag (s. 252 i beretningen for 1981), har kommunerne siden 1978 anvendt en blanket til bevilling af ungdomsydelser, hvoraf det fremgår, at bevillingen sker »indtil videre fra . . .«. (Blanketten svarer til de bevillingsblanketter, der har været anvendt i den foreliggende sag).

Selv om blanketten kunne være formuleret mere klart, således at det mere udtrykkeligt fremgår, at der eventuelt kan blive tale om nedsættelse af den bevilgede ungdomsydelse på grund af kommunens overskridelse af det tildelte rådighedsbeløb, finder jeg, at blanketten indeholder et tilstrækkeligt forbehold om en eventuel senere nedsættelse af den bevilgede ungdomsydelse af den anførte grund.

Jeg kan oplyse, at den omtalte bevillingsblanket – efter henstilling fra ombudsmanden – ved genoptrykning vil blive ændret, således at forbeholdet tydeliggøres, jfr. den omtalte sag fra min beretning for 1981, s. 252, højre spalte.

Ud over det omtalte generelle spørgsmål, om adgangen til at nedsætte ungdomsydelser, rejser den foreliggende sag imidlertid nogle særlige spørgsmål:

1.

Så vidt jeg forstår, er det normal praksis i kommunen, at bevillingsskrivelser, herunder bevillingsskrivelser, der indebærer en nedsættelse (tilbagekaldelse) af en tidligere bevilget ungdomsydelse, afsendes omkring en halv måned inden begyndelsen af det kvartal, hvori bevillingen (nedsættelsen) får virkning.

I det foreliggende tilfælde er denne praksis ikke fulgt, for så vidt angår oktober kvartal 1981. Jeg henviser til, at bevillingsskrivelserne, hvorved (B's) og (C's) ungdomsydelser blev nedsat, først blev afsendt ca. en halv måned inde i det kvartal, som ydelserne vedrørte, og i øvrigt umiddelbart inden ydelserne skulle udbetales den 19. oktober 1981.

Amtsankenævnet har ikke i sin afgørelse . . . udtrykkeligt taget stilling til, hvilken retlig betydning det nævnte forhold skal tillægges.

2.

Specielt for så vidt angår ungdomsydelsen vedrørende (C) er forholdet det, at (A) ved bevillingsskrivelsen af 16. september 1981 af kommunen modtog meddelelse om, at der var bevilget ungdomsydelse fra 1. oktober 1981 (og »indtil videre«) med et beløb på 1.075 kr. pr. kvartal, selvom det på dette tidspunkt for kommunen måtte være klart, at ungdomsydelser på det

niveau, som hidtil var bevilget og ydet, ikke kunne opretholdes i oktober kvartal 1981, hvis udbetalingerne af ungdomsydelse skulle holdes inden for det tilkendte rådighedsbeløb. Forbeholdet i bevillingsskrivelsen (»indtil videre«) kan efter min opfattelse ikke tillægges betydning ved afgørelsen af, om den afgørelse, som kommunen meddelte ved skrivelsen af 16. september 1981, kan tilbagekaldes, for så vidt angår ydelsen for oktober kvartal 1981. Forbeholdet i bevillingsskrivelsen kan alene tillægges betydning for ydelser vedrørende senere kvartaler.

Afgørelsen af, om den bevilling, som kommunen meddelte i skrivelsen af 16. september 1981 til (A) vedrørende (C), kan ændres, må herefter træffes på grundlag af almindelige grundsætninger om tilbagekaldelse af begunstigende forvaltningsakter.

Amtsankenævnet ses ikke ved (sin) afgørelse . . . eller i udtalelsen i anledning af klagen til mig (hvori nævnet alene har anført, at det er uheldigt, at der udgik meddelelse om beløbsstørrelsen i september 1981, som så ændres i oktober 1981), at have overvejet dette spørgsmål nærmere.

På linie med det, der er anført i min beretning for 1981, s. 250, finder jeg, at et socialt udvalg ikke – uden forudgående forbehold derom – er berettiget til at nedsætte det beløb, der er bevilget en familie som ungdomsydelse, når der ikke er tale om ændringer i modtagerens forhold.

På baggrund af det anførte har jeg henstillet til amtsankenævnet for Vejle amt at undergive de to sager en fornyet behandling og overvejelse, og i denne at inddrage de forhold og synspunkter, som jeg har peget på ovenfor.

Jeg har udbedt mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.«

Ved skrivelse af 24. februar 1983 orienterede amtsankenævnet for Vejle amt mig om, at nævnet havde taget sagerne op til ny behandling og truffet følgende afgørelse:

»For så vidt angår *nedsættelsen af ungdomsydelsen for oktober kvartal 1981 til (B)* fandt nævnet det uheldigt, at meddelelsen

om nedsættelsen først blev udsendt den 16. oktober 1981. Efter nævnets opfattelse burde meddelelse være fremsendt i rimelig tid inden 1. oktober. Under hensyn til det forbehold, der var taget i social- og sundhedsforvaltningens bevillingsskrivelse af marts 1981, hvorefter udbetalingen sker »indtil videre«, fandt nævnet dog ikke tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at socialudvalget har været afskåret fra at nedsætte ungdomsydelsen som sket. Nævnet fastholdt således sin afgørelse af 2. februar 1982, hvor nævnet besluttede ikke at tilsidesætte det sociale udvalgs afgørelse om nedsættelse af ungdomsydelsen til (B).

Med hensyn til *nedsættelsen af ungdomsydelsen for oktober kvartal 1981 til (C)* fandt nævnet – i overensstemmelse med det af ombudsmanden anførte – at der med social- og sundhedsforvaltningens skrivelse af 16. september 1981 er meddelt et konkret tilsagn om udbetaling af et bestemt beløb for oktober kvartal, som socialudvalget efter almindelige forvaltningsretlige principper må være bundet af, når tilsagnet er kommet frem til den, der skal modtage ydelsen. Det sociale udvalg har således ikke været berettiget til at nedsætte ungdomsydelsen for (C) i oktober kvartal 1981 som sket. Nævnet har samtidig hermed anmodet det sociale udvalg i Tørring-Uldum kommune om at foretage efterbetaling af ungdomsydelsen for oktober kvartal 1981.

I skrivelse af 30. marts 1983 meddelte jeg amtsankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Samtidig bad jeg det sociale udvalg i Tørring-Uldum kommune om at underrette mig om resultatet af de overvejelser (med hensyn til efterbetaling i sager, der svarede til C's), som jeg gik ud fra, at amtsankenævnets afgørelse gav det sociale udvalg anledning til at foretage.

I skrivelse af 7. april 1983 orienterede socialforvaltningen i Tørring-Uldum kommune mig om, at det sociale udvalg havde foretaget 4 efterbetalinger for oktober kvartal 1981 i sager svarende til C's sag.

17-7. Henstillet til amsankenævnet for Ringkøbing amt at undergive en sag om tilbagebetaling af ungdomsydelse en fornyet behandling.

Sendt sikringsstyrelsen kopi af akterne i sagen, idet jeg meddelte styrelsen, at jeg gik ud fra, at oplysninger i sagen om omfanget af tilbagebetalings-sager i den pågældende kommune gav styrelsen anledning til at iværksætte en nærmere undersøgelse. (J. nr. 1982-754-031).

A. klagede over, at amsankenævnet for Ringkøbing amt havde tiltrådt, at det sociale udvalg i X kommune havde pålagt hende at tilbagebetale et beløb på 4.600 kr., som hun i 1980 havde modtaget i ungdomsydelse til sin datter.

Det fremgik af sagen, at A i november 1979 havde ansøgt om ungdomsydelse til sin datter. Af A's og hendes ægtefælles ansættelseskort for 1980 fremgik det, at A og hendes ægtefælle blev forskudsregistreret med en skattepligtig indkomst på 102.979 kr. tilsammen.

Socialforvaltningen i X kommune havde vedtaget, at der i 1980 kunne ydes ungdomsydelse ved en husstandsindkomst hos forældrene på op til 110.000 kr.

I skrivelse af 18. januar 1980 meddelte X kommune A, at der kunne udbetales en ungdomsydelse til datteren med 1.150 kr. i kvartalet fra 1. januar 1980 og indtil videre. Det fremgik af skrivelserne, at beregningsgrundlaget for ydelsen bl.a. var en husstandsindkomst på 102.979 kr. Kommunen meddelte samtidig, at A havde pligt til at underrette kommunen, hvis der på årsbasis skete en ændring i husstandsindkomsten på 10.000 kr., idet en sådan ændring eventuelt ville kunne medføre ændring af ungdomsydelsens størrelse.

I indkomståret 1980 havde A og hendes ægtefælle en skattepligtig indkomst på 116.611 kr. tilsammen.

Den 8. januar 1982 meddelte X kommune A, at kommunalbestyrelsen havde konstateret, at A havde modtaget 4.600 kr. for meget i ungdomsydelse i perioden fra den 1. januar til den 31. december 1980, og at beløbet skulle tilbagebetales.

A klagede til amsankenævnet over kravet om tilbagebetaling.

I anledning af klagen indhentede amsankenævnet en udtalelse af 12. februar 1982 fra X kommune, der bl.a. anførte, at kommunens kontrol med de udbetalte ungdomsydelser i forhold til beregningsgrundlaget havde medført et samlet tilbagebetalingskrav fra kommunen på 104.000 kr. ud af et samlet rådighedsbeløb på 364.000 kr. Kommunen fastholdt iøvrigt kravet om, at A skulle tilbagebetale de udbetalte beløb.

Amsankenævnet meddelte A, at nævnet var enig med X kommune i, at hun skulle tilbagebetale ungdomsydelsen for 1980, da hun havde undladt at underrette det sociale udvalg om den indtægtsstigning, hun havde haft og således måtte antages at have modtaget ydelserne uberettiget mod bedre vidende.

Efter min gennemgang af sagen henstillede jeg i en skrivelse til amsankenævnet at undergive sagen en fornyet behandling. Jeg anførte følgende:

»Efter § 34 i lov om børnetilskud og andre familieydelse påhviler det den, der modtager ydelser efter loven at underrette det sociale udvalg om forandringer i sine forhold, der kan medføre nedsættelse eller bortfald af ydelserne. Har nogen mod bedre vidende uberettiget modtaget ydelser efter loven, skal det beløb, der med urette er modtaget, tilbagebetales.

I den foreliggende sag er underretningspligten i bevillingsskrivelsen af 18. januar 1980 blevet konkretiseret således, at (A) skulle rette henvendelse til socialforvaltningen, hvis »der på årsbasis sker en ændring i husstandsindkomsten på 10.000 kr.«

Beregningsgrundlaget var for 1980 102.979 kr.

Ægtefællernes samlede skattepligtige indkomst for indkomståret 1980 udgjorde

116.611 kr., efter at ligningsmyndighederne havde forhøjet (A's) skattepligtige indkomst med 1.500 kr. Det er en øgning i (A's) indkomst, der er grunden til, at beregningsgrundlaget + 10.000 kr. er overskredet.

Jeg går ud fra, at amtsankenævnet er enig i, at det afgørende for tilbagebetalingsspørgsmålet er, om den tilskudsberettigede kan antages at have tilsidesat sin oplysningspligt. I bekræftende fald er det afgørende for tilbagebetalingsbeløbet størrelse, hvilket tidspunkt tilsidesættelsen skete, . . .

Jeg bemærker herved, at jeg går ud fra, at amtsankenævnet er enig i, at virkningen af, at oplysningspligten er tilsidesat, alene er, at der kan kræves tilbagebetaling af det beløb i ungdomsydelse, der er for meget udbetalt efter det tidspunkt, da (A) skulle have givet socialforvaltningen meddelelse om en forventet overskridelse af 10.000 kroners grænsen.

Af de akter, som jeg har modtaget – og som jeg går ud fra er det fulde grundlag for nævnets afgørelse – fremgår det ikke, om (A) på et tidspunkt i 1980, og i bekræftende fald, da på hvilket tidspunkt burde have indset og givet meddelelse om, at ægtefællerne ville overskride 10.000 kroners grænsen. Jeg bemærker, at kommunens og amtsankenævnets afgørelse om *fuld* tilbagebetaling af den udbetalte ungdomsydelse som forudsætning har, at (A) allerede omkring tidspunktet for modtagelsen af bevillingsskrivelsen af 18. januar 1980 burde have indset og givet meddelelse til forvaltningen om, at 10.000 kroners grænsen ville blive overskredet.

. . .«

Amtsankenævnet for Ringkøbing amt orienterede mig herefter i skrivelse af 15. april 1983 om, at det efter en fornyet gennemgang af sagen var nævnets opfattelse, at ungdomsydelsen for 1980 ikke kunne anses for modtaget uberettiget mod bedre vidende. Der var derfor ikke grundlag for at kræve ydelsen tilbagebetalt, og nævnet havde derfor omgjort sin afgørelse. Nævnet havde ved afgørelsen nu lagt vægt på, at der var sket ændringer i A's og hendes ægtefælles fradragsforhold (renteudgifterne var steget fra 24.197 kr. i 1979 til 51.139 kr. i 1980), og på, at en

afgørende lønstigning først havde fundet sted i de sidste to måneder af 1980, således at A ikke på noget tidspunkt før udbetalingerne af ungdomsydelsen havde haft grund til at tro, at den endelige indtægt i indkomståret 1980 ville overstige den forventede indtægt med mindst 10.000 kr.

Jeg meddelte amtsankenævnet, at jeg havde taget til efterretning, at nævnet havde ændret sin afgørelse, og at A herefter ikke skulle tilbagebetale beløbet.

I forbindelse med min henstilling til amtsankenævnet sendte jeg sikringsstyrelsen kopier af X kommunes skrivelser af 8. januar 1980 og 12. februar 1982 til henholdsvis A og amtsankenævnet, idet jeg meddelte, at jeg gik ud fra, at oplysningen om det samlede tilbagebetalingskrav i kommunen for 1980 gav sikringsstyrelsen anledning til at iværksætte en nærmere undersøgelse af, hvad grundlaget havde været for de tilbagebetalingsager, som kommunen havde rejst.

Sikringsstyrelsen indhentede herefter en redegørelse fra socialudvalget i X kommune om, på hvilket grundlag afgørelser om krav på tilbagebetaling af ungdomsydelser vedrørende 1980 var truffet. I en skrivelse af 10. maj 1983 til det sociale udvalg i X kommune meddelte sikringsstyrelsen herefter følgende:

» . . .

Efter børnetilskudslovens § 34, stk. 2, skal den, der mod bedre vidende har modtaget ydelser efter loven, som pågældende ikke har ret til, tilbagebetale det beløb, der er modtaget med urette.

Det beløb, der skal tilbagebetales, er det beløb, der er udbetalt efter det tidspunkt, da modtageren kunne eller burde have meddelt, at der er sket eller ville ske en ændring i forhold til den oprindelige oplyste forventning, hvis ændringen gik ud over de indtægtsgrænser, der var meddelt i bevillingsskrivelsen. Fastsættelsen af dette tidspunkt må afhænge af et skøn over de konkrete omstændigheder.

Der er således kun grundlag for at fremsætte krav om tilbagebetaling, når kommunen i det enkelte tilfælde har fastslået, at ydelsen er modtaget mod bedre vidende. Det er derfor ikke i overensstemmelse med loven, at kommunen træffer afgørelse om tilbagebetaling udelukkende på grundlag af oplysning om godkendt selvangivelse. Der må forud for

afgørelsen indhentes oplysninger, der giver grundlag for at antage, i hvilket omfang modtageren i det konkrete tilfælde har tilsidesat sin oplysningspligt, og fra hvilket tidspunkt tilsidesættelsen skete. Det er efter sikringsstyrelsens opfattelse ikke tilstrækkeligt, at kommunen efterfølgende har været villig til at tage spørgsmålet om rigtigheden af tilbagebetalingskravet op til konkret behandling, hvis modtageren har gjort indsigelse.

Sikringsstyrelsen skal på den baggrund henstille, at socialforvaltningen genoptager de sager, hvor der er fremsat krav om tilbagebetaling af ungdomsydelse i 1980 med henblik på at undersøge, hvorvidt betingelsen om ond tro efter børnetilskudslovens § 34, stk. 2, har været opfyldt i hvert enkelt tilfælde.

Endelige tilbagekrævede beløb, der er udbetalt i 1980, må berigtiges i forbindelse med restafregningerne for de regnskabsår, hvori

indbetalingerne falder.

For så vidt angår det sociale udvalgs overvejelser om, hvorvidt der skal foretages kontrol af udbetalt børnetilskud og ungdomsydelse for 1981 og følgende år, bemærkes, at det ikke i loven er forudsat, at der gennemføres en systematisk kontrol af udbetalte ydelser. Der henvises herved til B-meddelelse nr. 1/1977. Socialministeriet er opmærksom på de problemer, der kan være med hensyn til fravigelsesbestemmelserne og indtægtsgrundlaget ved beregning af børnetilskud og ungdomsydelse, og de vil indgå i overvejelserne i forbindelse med eventuelle lovændringer.

...«

Jeg modtog en genpart af sikringsstyrelsens skrivelse til det sociale udvalg, og jeg anerkendte over for sikringsstyrelsen modtagelsen af underretningen.

17-8. *Henstillet til det sociale ankenævn for Århus amt at genoptage behandlingen af en sag om forhøjet og ekstra børnetilskud til en kvinde, hvis samlever udstod en straf af fængsel i 3 år, idet ankenævnet efter det foreliggende ikke havde overvejet, om varigheden af fængselsstraffen kunne tillægges betydning for, om kvinden kunne anses for »enlig forsørger« i børnetilskudslovens forstand. (J. nr. 1982-665-031).*

A klagede over, at det sociale ankenævn for Århus amt havde tiltrådt et afslag fra social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune på en ansøgning fra hende om forhøjet og ekstra børnetilskud til sin søn B.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 13. juli 1981 ansøgte social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune om forhøjet og ekstra børnetilskud til sin søn B, der var født den 14. april 1981. I ansøgningskemaet var det anført, at A var ugift, og at hendes hidtidige samliv med C var ophørt den 16. juni 1981 på grund af fængselsophold.

I skrivelse af 23. september 1981 til A afslø social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune ansøgningen. Som begrundelse for afslaget henviste forvaltningen til det i ansøgningen oplyste om, »at samlivet er ophørt den 16. juni 1981 på grund af, at barnets fader (C) er blevet fængslet«.

I skrivelse af 26. september 1981 klagede A til det sociale ankenævn for Århus amt over social- og sundhedsforvaltningens afgørelse.

I skrivelserne anførte A bl.a.:

»...

Undertegnede har ikke levet i, hvad der kan sidestilles med et samlivsforhold med min søns fader siden den 13. oktober 1980, hvor (C) på denne dato blev anholdt og varetægtsfængslet. Dog kan det tilføjes, at vi fra den dato og indtil den 16. juni 1981 havde en vis form for fælles husholdning, idet (C) modtog bistandshjælp svarende til en halv husleje.

Dette ophørte ved den endelige domsafsigelse den 16. juni 1981, hvor (C) blev idømt 3 års fængsel (straffen er udstået den 13. oktober 1983; ombudsmandens bemærkning), hvorefter jeg alene blev modtager af et supplement fra socialforvaltningen i Holme for

fortsat at kunne opretholde det hidtidige le-
veniveau sammenholdt med min arbejds-
hedsunderstøttelse; altså som ene forsørger.

...

Det kan endvidere oplyses, at (C) og jeg i
et par måneder før anholdelsen den 13. okto-
ber 1980 levede separat, idet vi studerede i
hver sin ende af landet, og derfor ikke havde
fælles bolig.

...«

I en udtalelse af 6. januar 1982, som anke-
nævnet indhentede i anledning af A's klage,
anførte social- og sundhedsforvaltningen i
Århus kommune bl.a. følgende:

»...

Ifølge lov om børnetilskud og andre fami-
lieydelser § 2, stk. 2, ydes der bl.a. forhøjet
børnetilskud, når den, der har forældremyn-
digheden over et barn, er enlig forsørger.

Ifølge samme lovs § 3 er den, der har for-
ældremyndigheden over et eller flere børn,
som han/hun har hos sig, for hvilke der ydes
forhøjet børnetilskud, berettiget til et ekstra
børnetilskud.

Socialministeriet har i sit cirkulære om lov
om børnetilskud og andre familieydelser af
29. november 1978, pkt. 3, udtalt, at for så
vidt angår forhøjet og ekstra børnetilskud til
enlige forsørgere ydes disse tilskud kun, når
den, der har forældremyndigheden over barnet,
reelt er enlig forsørger. *Der er i samme
punkt udtrykkeligt nævnt, at afsoning af fæng-
selsstraf ikke betragtes som ophævelse af sam-
livet.*

Socialministeriet har i meddelelse nr. 4 af
1972, nr. 9, udtalt, at samlivsophævelse på
grund af fængsling ikke i sig selv giver ad-
gang til udbetaling af forhøjet og ekstra bør-
netilskud, men at udbetaling af disse ydelser
må forudsætte, at der samtidig er tale om
uoverensstemmelser. Man kan iøvrigt henvise
til B-meddelelse fra sikringsstyrelsen nr. 7/
1977 af 5. maj 1977.

Social- og sundhedsforvaltningen ser føl-
gelig ingen grund til at ændre den truffe af-
gørelse.

Man kan iøvrigt oplyse, at klageren, på
gIVEN FORANLEDNING HERFRA DEN 1. JUNI 1981
har oplyst, at hun samlevede med faderen til
sin søn (B) født den 14. april 1981, samt at
hun på et senere indgivet ansøgningsskema
om forhøjet og ekstra børnetilskud af den 13.
juli 1981 oplyste, at samlivet var ophørt på
grund af fængselsophold den 16/6 1981.

...«

Under en telefonsamtale den 2. december
1981 med ankenævnets sekretariat oplyste A
ifølge sekretariatets referat af samtalen, at C
besøgte hende hver tredje uge i forbindelse
med orlov fra fængslet, at grunden hertil var,
dels at han ikke havde andre »at holde sig
til«, dels at han så kunne få samkvem med
sin søn, og at hun besøgte C i fængslet ca. 2
gange månedlig.

Under en telefonsamtale den 15. marts
1982 med ankenævnets sekretariat oplyste A
ifølge sekretariatets referat af samtalen, at
hun og C »p.t. har en del uoverensstemmel-
ser«, og at hun »overvejer alvorligt at ophæ-
ve »samlivet« på grund af uoverensstemmel-
ser.«

Ankenævnets sekretariat har endvidere
udarbejdet et referat af nogle oplysninger,
som A fremkom med under sagens behand-
ling, bl.a. om at hun ikke havde »søgt at få
(C) sat i bidrag«.

Den 30. marts 1982 besluttede ankenævnet
at udsætte sin behandling af sagen med hen-
blik på at undersøge, om A ville indgive an-
modning om, at det måtte blive pålagt C at
betale bidrag til B's underhold.

Under en telefonsamtale den 5. april 1982
med ankenævnets sekretariat oplyste A ifølge
sekretariatets referat af samtalen, at hun ikke
på det tidspunkt ønskede at få barnets fader
sat i bidrag, da hun ikke så noget formål
med, at C oparbejdede stor gæld, medens
han sad i fængsel.

I skrivelsen af 28. april 1982 meddelte an-
kenævnet A, at nævnet havde truffet beslut-
ning om at tiltræde social- og sundhedsfor-
valtningens afgørelse.

Der var imidlertid ikke enighed i anke-
nævnet om afgørelsen. Herom anførte anke-
nævnet følgende i skrivelsen til A:

»...

Flertallet lagde ved sin afgørelse vægt på,
at De ikke har søgt at få (C), som er far til
Deres barn, sat i bidrag og på, at De af hen-
syn til udøvelse af samkvemsret opretholder
kontakten med (C). Flertallet finder, således
at der skønnes at være tale om et samlivsfor-
hold, selvom (C) ikke bidrager til den fælles
husførelse.

Mindretallet tog forbehold, idet man fandt
det sandsynliggjort, at De, såfremt der ikke
havde været tale om fængselsophold, ville
have ophævet samlivet med (C), idet der på

fængslingstidspunktet var alvorlige uoverensstemmelser imellem Dem og (C).

Mindretallet lagde endvidere vægt på, at De ikke var gift med (C), og at De og (C) på tidspunktet for ansøgning om forhøjet og ekstra børnetilskud ikke levede i et fast samlivsforhold, idet (C) på grund af afsoning af fængselsstraf var afskåret fra at bidrage til den fælles husførelse.

...«

I sin klage til mig anførte A bl.a. følgende:

»...

Jeg finder afgørelsen klart i strid med børnetilskudslovgivningen/bistandsloven, idet definitionen på et samliv her lyder: »at et samliv eller ægteskabslignende forhold kun foreligger, når parterne gennem kontante bidrag, arbejde i hjemmet eller på anden måde bidrager til den fælles husførelse, eller når den ene af parterne helt eller delvis bliver underholdt af den anden«.

Heller ikke efter loven er der for mig at se nogen form for samliv. Bruddet i efteråret 1980 må sammenlignes med et separationslignende samlivsophør.

Jeg sad/sidder her i Århus med min søn og må klare det hele, mens min tidligere samlever dels har siddet i arresten og dels er indsat til afsoning i et statsfængsel.

M.h.t. amtets stadfæstelse af forvaltningens afslag, så fremgår det af afslaget, at flertallet lægger vægt på, at der fortsat er kontakt mellem os, idet jeg besøgte ham i arresten og nu i statsfængslet omend i beskedent omfang.

Jamen – det er da heller ikke forbudt fraskilte ægtefolk at besøge hinanden. Det ville vel heller ikke være ønskeligt, når der er børn i det tidligere forhold. Børn man trods alt er fælles om at dele ansvaret for uanset situationen iøvrigt. Der har jo også været rent praktiske forhold at tage stilling til.

Desuden finder jeg det helt urimeligt, at jeg for at blive betragtet som enlig – min aktuelle status – direkte skal være tvunget til at afbryde enhver forbindelse med min tidligere samlever. Specielt urimeligt i den situation, han p.t. befinder sig i. Et fængselsophold af lang varighed uden besøg eller anden kontakt til omverdenen ville være totalt uudholdeligt og nedbrydende.

...

Amtsankenævnet begrunder videre sin stadfæstelse med, at jeg ikke har sat faderen i bidrag.

Så vidt jeg har kunnet udlede af lovene, er det ikke en forudsætning for tildelingen af forhøjet og ekstra børnetilskud, at der foreligger en bidragspligt.

Min begrundelse for ikke at søge min tidligere samlever sat i bidrag skal søges i, at han i forvejen er sat i bidrag til den tidligere omtalte datter fra et tidligere ægteskab. Jeg kan simpelthen ikke se nogen grund til at sætte ham i en endnu større gæld. På den måde har han ikke en chance for at klare sig økonomisk ved løsladelsen.

...«

I en udtalelse til mig anførte det sociale ankenævn for Århus amt følgende:

»Det kan oplyses, at nævnet ikke har tilagt (A's) oplysninger om, at samlivet med (C) var ophørt allerede i august/september 1980, afgørende vægt. Det fremgår af ansøgningen om forhøjet og ekstra børnetilskud, at (A) ophævede samlivet med (C) den 16. juni 1981 på grund af domsstadfæstelse og fængsling.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Den tidligere gældende bestemmelse i § 2, stk. 2 og 3, i børnetilskudsloven havde følgende indhold:

»Stk. 2. Forhøjet børnetilskud . . . Det ydes

- 1) til et barn uden for ægteskab.
- 2) til et ægtebarn, hvis forældre har ophævet samlivet på grund af uoverensstemmelse eller er separeret eller skilt.
- 3) når ingen eller kun én af et barns forældre lever.

...

Stk. 3. Ydelse af forhøjet børnetilskud i de i stk. 2, nr. 1), 2) og 3) nævnte tilfælde forudsætter, at den, der har forældremyndigheden over barnet, ikke lever i ægteskab, medmindre pågældende er separeret, eller samlivet er ophævet på grund af uoverensstemmelse.«

Ved den ændring af børnetilskudsloven, som skete ved lov nr. 336 af 15. juni 1973, blev børnetilskudslovens § 2, stk. 2 og 3, ophævet og erstattet af en ny bestemmelse i § 2, stk. 2:

»Forhøjet børnetilskud . . . ydes,

1) når den, der har forældremyndigheden over et barn, er enlig forsørger.

...«

Denne ændring blev foreslået under folketingets socialudvalgs behandling af forslaget til ændringsloven. I betænkningens bemærkninger (Folketingstidende 1972/73, tillæg B, sp. 2447) blev den nye bestemmelse begrundet på følgende måde:

»...

Det foreslås, at bestemmelsen om forhøjet børnetilskud ændres, således at dette tilskud kun ydes til personer, der reelt er enlige forsørgere. Ved bedømmelse af, om en person er enlig forsørger, må der tages hensyn til, om den pågældende lever sammen med den anden af barnets forældre, i hvilket tilfælde der ikke kan ydes forhøjet børnetilskud. Også samliv med en anden end den anden af barnets forældre udelukker fra ydelsen, når der er tale om et vist økonomisk fællesskab. Udtrykket anvendes derved på samme måde som i lov om offentlig forsorg § 56.

...«

Af forarbejderne til denne ændringsbestemmelse fremgår det således, at det var hensigten med ændringen at udelukke, at en person, der lever sammen med en anden (det være sig barnets moder/fader eller en anden person) uden at være gift, betragtes som enlig forsørger. Med andre ord tilsigtedes ved ændringen en begrænsning af begrebet »enlig forsørger«.

Om den nærmere forståelse af den ovenfor omtalte bestemmelse i § 2, stk. 2, nr. 1, er der anført følgende i pkt. 3 i socialministeriets cirkulære af 29. november 1978 om lov om børnetilskud og andre familieydelse:

»Forhøjet børnetilskud til børn af enlige forsørgere, jfr. § 2, stk. 2, nr. 1), ydes kun, når den, der har forældremyndigheden over et barn, *reelt er enlig*.

En person, der er gift, anses alene som enlig forsørger, når pågældende er separeret eller lever adskilt fra ægtefællen på grund af uoverensstemmelse. Den anden ægtefælles fravær på grund af sygdom, bortrejse, optagelse på plejehjem, afsoning af fængselsstraf ect. betragtes ikke som ophævelse af samlivet med den virkning, at der kan ydes forhøjet børnetilskud.

Samliv mellem forældre, der ikke er gift, udelukker fra forhøjet børnetilskud.

Også samliv – i et ægteskabslignende forhold – med en anden end den anden af forældrene vil udelukke fra forhøjet børnetilskud. Sådant samliv foreligger, når hver af parterne gennem kontante bidrag, arbejde i hjemmet eller på anden måde bidrager til den fælles husførelse, eller når den ene af parterne helt eller delvis bliver underholdt af den anden. Det vil i almindelighed være en forudsætning, at parterne har samme bopæl, men den formelle tilmelding til folkeregisteret er ikke afgørende.

...«

Ved bedømmelse af den foreliggende sag lægger jeg til grund, at De og (C) i 1½ år før august 1980 boede sammen, at De og (C) fra august 1980 til den 13. oktober 1980 ikke boede sammen, fordi De og han fulgte undervisning i hver sin by, at (C) fra den 13. oktober 1980 til den 16. juni 1981 var (anholdt og) varetægtsfængslet, at (C) i denne tid modtog bistandshjælp med halvdelen af den husleje, De betalte for den lejlighed, De boede i, at det i ansøgningsskemaet af 13. juli 1981 var oplyst, at samlivet var ophævet den 16. juni 1981 (datoen for dommen), at De ikke har søgt at få (C) sat i bidrag, og at De – stort set i det omfang, det har været muligt – har opretholdt kontakten med (C). De har ikke gjort gældende, at der ikke mellem Dem og (C) har bestået et sådant forhold, at De ikke kunne betragtes som »enlig forsørger«.

Spørgsmålet er alene, om der er indtrådt sådanne omstændigheder, at De på ansøgningstidspunktet og senere må betragtes som reelt enlig forsørger, jfr. forarbejderne til § 2, stk. 2, nr. 1, i loven og den gængs cirkulærestemmelse.

For en person, der er gift, er det i cirkulærestemmelsen anført, at denne alene anses for enlig forsørger, når ægtefællerne er separeret eller lever adskilt på grund af uoverensstemmelse. Hvis den ene ægtefælles fravær skyldes udståelse af fængselsstraf, betragtes dette ikke som ophævelse af samlivet med den virkning, at der kan ydes forhøjet børnetilskud.

Cirkulærestemmelsen indeholder ikke tilsvarende bestemmelser for så vidt angår

forældre, der har levet sammen uden at være gift.

Jeg må forstå, at social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune og flertallet i det sociale ankenævn ved deres afgørelse har lagt til grund, at ophør af samliv på grund af udståelse af fængselsstraf også ved det nævnte uægteskabelige forhold ikke – i sig selv – har den virkning, at der i disse tilfælde kan ydes forhøjet børnetilskud.

Denne opfattelse giver mig ikke anledning til bemærkninger.

Jeg finder ikke anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvorvidt De måtte anses for at have ophævet samlivet med (C) på grund af uoverensstemmelser, eller sagt med andre ord, om det måtte antages, at De ikke ville genoptage samlivet med ham efter endt strafudståelse.

Baggrunden herfor er, at jeg fra min gennemgang af nogle afgørelser fra amtsankenævn i lignende sager må forstå, at det er praksis, at det forhold, at en ægtefælle/samlever bliver idømt en fængselsstraf af *længere varighed*, har den betydning, at den anden ægtefælle/samlever bliver betragtet som enlig forsørger i lovens forstand.

Jeg henviser herved til en afgørelse fra amtsankenævnet for Ringkøbing amt (omtalt i en social meddelelse B nr. 11/1976, udsendt af sikringsstyrelsen og refereret i

oplægget fra det sociale ankenævns sekretariat til nævnet). Ved denne afgørelse blev en kvinde, hvis ægtefælle udstod en fængselsstraf af længere varighed (2-3 år) anset for enlig forsørger, selv om ægtefællernes samliv ikke var ophævet på grund af uoverensstemmelser. Nævnet lagde således alene vægt på den lange fængselsstraf.

Den opfattelse, som afgørelsen er udtryk for, må mindst tillægges den samme vægt i tilfælde, hvor der er tale om uægteskabeligt samliv.

Jeg henviser endvidere til en afgørelse af 1. december 1982 fra amtsankenævnet for Københavns amt. Ved denne afgørelse blev en kvinde, hvis samlever udstod en straf på 8 års fængsel, anset for enlig forsørger. Nævnet lagde vægt på varigheden af straffen.

I det foreliggende tilfælde udstår Deres samlever som nævnt ovenfor en fængselsstraf på 3 år.

Det sociale ankenævn har ved sin afgørelse taget stilling til, om Deres samliv med (C) kunne anses for ophævet på grund af uoverensstemmelser. Nævnet ses derimod ikke at have overvejet betydningen af varigheden af fængselsstraffen.

Jeg har på den baggrund fundet samtidig hermed at burde henstille til det sociale ankenævn at tage sagen op til fornyet overvejelse.

...«

17-9. *Udtalt over for et amtsankenævn, at en afgørelse om efterbetaling for plejehjemsophold var truffet på et urigtigt grundlag, idet jeg ikke kunne være enig i, at bestandslovens § 84, stk. 1, skulle hjemle et ubetinget krav på efterbetaling.*

Under henvisning hertil henstillet til amtsankenævnet at genoptage sagens behandling. (J.nr. 1982-443-059).

A klagede på vegne af sin svigerfar, B, over en afgørelse fra det sociale ankenævn for Århus amt til B vedrørende et krav fra social- og sundhedsforvaltningen i Randers kommune om efterbetaling for hans ophold på plejehjem.

I anledning af A's anmodning om genoptagelse af sagen fastholdt det sociale anke-

nævn for Århus amt i skrivelse af 15. april 1982 til A sin tidligere afgørelse.

Det fremgik af sagen, at B, der var født i 1887, i juni 1977 blev optaget i et plejehjem. B skulle ikke i 1977 betale for opholdet i plejehjemmet. Beregningsgrundlaget for denne afgørelse om opholdsbetalingen var den indtægt, der lå til grund for B's pensionsbereg-

ning, dvs. hans selvangivelse for indkomståret 1975.

Pr. 1. juli 1977 solgte B det hus, han havde beboet indtil optagelsen i plejehjemmet. B gav ikke særskilt oplysning om salget til plejehjemmet eller til social- og sundhedsforvaltningen. Oplysningen om salget var indeholdt i B's selvangivelse for 1977, der også indeholdt oplysning om B's renteindtægter (på 7.640 kr.) fra det pantebrev, han havde modtaget i forbindelse med ejendomssalget.

B's betaling for opholdet på plejehjemmet i 1978 blev på grundlag af hans selvangivelse for 1976 beregnet til 0 kr.

På grundlag af B's selvangivelse for 1977 beregnede social- og sundhedsforvaltningen B's opholdsbetaling for 1979 til 4.020 kr.

Ved den årlige omregning af B's opholdsbetaling pr. 1. januar 1980 blev social- og sundhedsforvaltningen opmærksom på B's renteindtægter fra det nævnte pantebrev. Forvaltningen beregnede herefter en betaling for opholdet i plejehjemmet til 1.215 kr. om måneden. Forvaltningen beregnede samtidig en efterbetaling for opholdet i tidsrummet fra den 1. januar 1978 til den 31. december 1979 (derimod ikke for tidsrummet fra den 1. juli til den 31. december 1977) på grundlag af oplysninger om B's renteindtægter i 1978 (24.313 kr.). Efter fradrag af det beløb, B havde betalt i 1979, udgjorde efterbetalingskravet 25.140 kr.

I skrivelse af 13. maj 1980 gav social- og sundhedsforvaltningen B's datter, C, meddelelse om efterbetalingskravet. Forvaltningen anmodede i den anledning C om at rette henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen. Efter A's oplysninger modtog C aldrig dette brev.

Efter det oplyste rykkede social- og sundhedsforvaltningen den 16. juli 1980 C for svar.

I skrivelse af 22. august 1980 fremsatte social- og sundhedsforvaltningen tilbagebetalingskravet over for B. Forvaltningen anførte bl.a. følgende:

»Efter Deres datters henvendelse har man undersøgt om tilbagebetalingsspørgsmålet tidligere er blevet henlagt. Det ses ikke af sagen, at en sådan afgørelse skulle være truffet, hvorfor man må fastholde ovenstående krav.«

I skrivelse af 1. december 1980 klagede B's søn, D, over social- og sundhedsforvaltningens efterbetalingskrav til det sociale ankenævn for Århus amt. I skrivelserne anførte han bl.a. følgende:

»Ved henvendelse til plejehjemmets kontor fik min søster, (C), oplyst, at min far hidtil havde betalt for lidt og nu fremover skulle betale 1.215 kr. pr. måned. Denne oplysning fik plejehjemmets kontorass. ved telefonisk henvendelse til socialforvaltningen. Ligeledes fik hun oplyst, at der ikke ville ske yderligere i sagen.

Min far var derfor uforstående overfor socialforvaltningens skrivelse af 22. august 1980. For det første havde min far en sagfører . . . til at ordne såvel hushandel, som alle øvrige private papirer og økonomiske anliggender, og troede derfor, at kommunen havde fået alle relevante oplysninger. For det andet forekommer det ham noget sent, at socialforvaltningen fremkommer med et krav på regulering af betaling for ophold 3 år tilbage.«

Den nævnte henvendelse til plejehjemmets kontor fandt sted omkring årsskiftet 1979-80.

I anledning af klagen afgav social- og sundhedsforvaltningen i Randers kommune i skrivelse af 20. december 1980 udtalelse til det sociale ankenævn. Forvaltningen henviste til bestemmelsen i § 24 i folkepensionsloven og gav udtryk for, at forvaltningen var af den opfattelse, at B havde tilsidesat sin oplysningspligt efter denne bestemmelse.

Amtsankenævnets sekretariat overvejede under behandlingen af D's klage bl.a. det retlige grundlag for efterbetalingskravet. Under behandlingen af en tidligere tilsvarende sag havde amtsankenævnets sekretariat indhentet en udtalelse af 10. december 1979 fra socialministeriet, der bl.a. havde anført følgende:

». . . det følger af bistandslovens § 18, at enhver ændring i indtægtsforholdene skal meddeles til det sociale udvalg, således at en eventuel regulering kan ske straks.

Hverken bistandslovens § 25 eller den tilsvarende regel i folkepensionsloven om *tilbagebetaling* vil begrebsmæssigt kunne anvendes i forbindelse med krav om *efterbetaling* af for lidt indbetalt opholdsbetaling.

Såfremt en plejehjemsbeboer har fået højere indtægter, uden at opholdsbetalingen i

forbindelse hermed er blevet reguleret, vil det sociale udvalg derimod alene i kraft af betalingsreglen i bistandslovens § 84, stk. 1, kunne kræve det manglende beløb efterbetalt, og det vil således være uden betydning, om den pågældende har været i god tro med hensyn til betalingens størrelse.«

Amtsankenævnets sekretariat var samtidig bekendt med en skrivelse fra december 1980 fra socialstyrelsen til et andet amtsankenævn, der havde spurgt, om det var muligt at anvende bestemmelsen i bistandslovens § 25 i en sag om efterbetaling for ophold på plejehjem. Socialstyrelsen havde i skrivelsen bl.a. anført,

»at der principielt intet er til hinder for at anvende den nævnte bestemmelse ved spørgsmål om efterbetaling i forbindelse med betaling for ophold på plejehjem i tilfælde, hvor den pågældende plejehjemsbeboer ikke har opfyldt den i lovens § 18 beskrevne oplysningspligt.

I forbindelse med en persons optagelse på plejehjem sker der imidlertid en så indgribende ændring i denne persons forhold foranlediget eller formidlet af det sociale udvalg, at det i det enkelte tilfælde må være rimeligt, at socialudvalget har opmærksomheden henledt på helt selvfølgelige konsekvenser af ændringen, herunder om der er baggrund for at tage beregningsgrundlaget for pensionen op til overvejelse.

Dette vil eventuelt kunne føre til tilbageholdenhed med at kræve efterbetaling og i hvert fald at overveje nøje for hvilken periode, der i givet fald skal efterbetales, idet det på ét eller andet tidspunkt jo vil komme frem ved oplysninger fra skatteforvaltningen i forbindelse med omberegning af pension og/eller beregning af egenbetaling, at der er sket ændringer i formue og indtægtsforhold.«

Efter en drøftelse i det sociale ankenævn for Århus amt anmodede amtsankenævnets sekretariat i skrivelse af 27. marts 1981 socialministeriet om en udtalelse om grundlaget for krav om efterbetaling for ophold på plejehjem. Amtsankenævnets sekretariat henviste til de nævnte skrivelser fra socialministeriet og socialstyrelsen.

I den anledning meddelte socialministeriet i en skrivelse af 22. juni 1981 amtsankenævnets sekretariat, at ministeriet fortsat kunne henholde sig til sin skrivelse af 10. december

1979. Herudover anførte socialministeriet bl.a. følgende:

»Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der i den nævnte situation påhviler socialforvaltningen en særlig forpligtelse, er det socialministeriets opfattelse, at der meget vel kan tænkes situationer, hvor det vil være rimeligt, om socialforvaltningen sørger for, at en plejhjemsbeboer orienteres om de økonomiske konsekvenser, som ændrede økonomiske dispositioner vil kunne få med hensyn til størrelsen af betalingen for opholdet på plejehjemmet. En undladelse af at give sådanne oplysninger kan dog ikke efter socialministeriets opfattelse føre til, at socialforvaltningen skulle være afskåret fra at kræve fornøden efterbetaling.«

Som nævnt stadfæstede det sociale ankenævn for Århus amt i skrivelse af 20. august 1981 til B social- og sundhedsforvaltningens krav om efterbetaling for hans ophold på plejehjem. Ankenævnet udtalte, »at grundlaget for efterbetaling ikke skal findes i folkepensionslovens § 24, men i bistandslovens § 84, stk. 1«.

I sin klage af 30. november 1981 til mig anførte A, at B var utilfreds med, at social- og sundhedsforvaltningen havde handlet »hen over hovedet på ham«. A anførte, at B havde været i god tro, idet hans advokat havde varetaget alt vedrørende hushandel og formueforhold. B havde i sin selvangivelse for 1977 og de efterfølgende år redegjort for såvel hushandelen som de økonomiske forhold affødt af denne. A anførte desuden, at B havde stolet på udtalelsen i den telefonsamtale, der er nævnt i D's klage af 1. december 1980 til det sociale ankenævn. A oplyste, at B havde disponeret over sin formue i tillid til oplysningen om, at socialforvaltningen havde frafaldet efterbetalingskravet, således at han kun havde pantebrevet tilbage. Skulle B indfri efterbetalingskravet, ville han blive nødsaget til at afhænde sit pantebrev, hvilket ville nedbringe hans formue betragteligt.

Som nævnt anmodede A det sociale ankenævn for Århus amt om at genoptage behandlingen af sagen. Han anførte, at social- og sundhedsforvaltningen ikke havde givet B eller familien oplysninger om betingelser for ophold på plejehjem herunder om betalingen for opholdet. Efter A's opfattelse havde for-

valtningen ikke i tilstrækkelig grad selv været opmærksom på forandringer, i B's økonomiske forhold. A henviste i den forbindelse til bestemmelsen i § 24 i folkepensionsloven. Han henviste yderligere til, at Randers kommunes ejendomsbeskatningskontor i 1977 modtog skema om hushandelens vilkår, og at folkeregistret modtog anmeldelse om B's flytning fra sit hus til plejehjemmet. A oplyste desuden, at det var funktionærer ved Randers kommune, der havde været B behjælpelig med at udfylde selvangivelserne for årene 1977 til 1980.

Som nævnt fastholdt det sociale ankenævn for Århus amt i skrivelse af 15. april 1982 til A sin tidligere afgørelse.

I sin klage af 19. april 1982 til mig anførte A, at han ikke kunne godtage amsankenævnets afgørelse, »der ensidigt overser og tilsidesætter borgerens rettigheder«.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til det sociale ankenævn for Århus amt:

»Det sociale ankenævns afgørelser om (B's) betaling for ophold på plejehjemmet er truffet på grundlag af bestemmelsen i bistandslovens § 84, stk. 1, der har følgende indhold:

»Når en person, der modtager pension efter den sociale pensionslovgivning, optages i et plejehjem, udbetales af pensionen et beløb til personlige fornødenheder, medens resten af pensionen benyttes til betaling for opholdet. . . . Har pensionisten indtægter ud over pensionen, benyttes 60 pct. heraf som yderligere betaling for opholdet. Den samlede betaling kan dog ikke overstige et beløb, der fastsættes af socialministeren.«

I tilknytning til denne bestemmelse er der i socialministeriets cirkulære nr. 69 af 29. marts 1976 om institutioner under kommunerne og visse særlige plejehjem i pkt. 122 fastsat følgende:

»Pensionister, der har indtægter udover pensionen, betaler 60 pct. heraf for ophold i hjemmet. Ved opgørelse af indtægten medregnes enhver indtægt, således også ydelser efter loven om Arbejdsmarkedets Tillægspension. I indtægten fradrages skatter samt folkepensionsbidraget. Overskud eller underskud på fast ejendom opgøres som efter pensionslovene.«

Bestemmelsen i bistandslovens § 84, stk. 1, indeholder regler om beregningen af den betaling, der kan afkræves pensionister for ophold på plejehjem.

Hverken denne bestemmelse eller andre bestemmelser i bistandsloven tager udtrykkeligt stilling til, hvorledes der skal forholdes, når det viser sig, at der fejlagtigt for en periode ikke er afkrævet en pensionist opholdsbetaling eller afkrævet et for lille beløb. Dette spørgsmål kan ikke besvares med henvisning til bistandslovens § 84, stk. 1, der alene kan danne grundlag for beregningen af størrelsen af et eventuelt efterbetalingskrav. Jeg henviser i denne forbindelse til den sag, der er refereret i ombudsmandens beretning for 1980, s. 184-200, om nogle tilbagebetalingsspørgsmål i relation til børnetilskudsloven. Det er her helt tilsvarende antaget s. 197, venstre spalte, at retsregler, hvis umiddelbare indhold er at angive betingelserne for, at en ydelse kan kræves erlagt, ikke – medmindre der er særlige holdepunkter herfor – kan fortolkes som indeholdende en stillingtagen også til spørgsmålet om tilbagebetaling i tilfælde, hvor ydelsen efterfølgende viser sig at være erlagt med urette.

Jeg kan således ikke være enig i den opfattelse, som socialministeriet har givet udtryk for i sin skrivelse af 22. juni 1981 til amsankenævnets sekretariat – og som jeg må gå ud fra har været lagt til grund for ankenævnets afgørelse – hvorefter bistandslovens § 84, stk. 1, skulle hjemle et ubetinget krav på efterbetaling ganske uanset, hvad der i et foreliggende tilfælde nærmere måtte være baggrunden for, at det overhovedet er blevet aktuelt at overveje at stille krav om efterbetaling.

I mangel af udtrykkelige bestemmelser om dette forhold må adgangen til at stille krav om efterbetaling anses for undergivet de begrænsninger, der følger af dansk rets almindelige regler, og således bero på en samlet vurdering, hvori bl.a. indgår, (1) hvad der er grunden til, at der er betalt for lidt, (2) hvem der er nærmest til at bære risikoen for den opståede fejl (medmindre skyldneren ligefrem vidste eller burde have indset, at der var sket en fejl), (3) om kravet fremsættes uden ugrundet ophold, efter at fejlen er opdaget, og (4) om kredi-

tor har givet skyldneren rimelig grund til at tro, at han ikke havde noget til gode.

Det følger af det anførte, at ankenævnets afgørelse efter min opfattelse er truf-

fet på et urigtigt retligt grundlag.

Under henvisning hertil skal jeg henstille til ankenævnet at genoptage sagens behandling.«

17-10. *Henstillet til dagpengeudvalget over for en klager at tage stilling til, hvilken betydning der skulle tillægges en fejlagtig meddelelse om en afgørelse fra dagpengeudvalget. Sikringsstyrelsen havde som sekretariat for dagpengeudvalget på egen hånd berigtiget meddelelsen om afgørelsen. (J. nr. 1981-1105-04).*

A klagede til mig over dagpengeudvalgets afgørelse i skrivelse af 19. august 1981, hvorved udvalget tilbagekaldte og ændrede sin tidligere afgørelse i skrivelse af 3. juli 1981.

Det fremgik af sagen, at A, der driver en legetøjsforretning, havde klaget til dagpengeudvalget over en afgørelse fra social- og sundhedsforvaltningen i sin kommune om omfanget af hans forpligtelse til at betale sygedagpenge under en juleassistance, B's sygdom. I anledning af denne klage udarbejdede sikringsstyrelsen et oplæg til dagpengeudvalgets møde den 19. juni 1981 vedrørende A's sag. Mødeoplægget indeholdt bl.a. følgende afsnit, der var sagsbehandlerens indstilling om den afgørelse, dagpengeudvalget skulle træffe:

»Dagpengeudvalget har på sit møde den 19. juni 1981 truffet den afgørelse, at arbejdsgiveren er forpligtet til at udbetale dagpenge for det omhandlede sygefravær til og med den 23. december 1980, da udvalget efter det oplyste ikke finder det godtgjort, at arbejdsaftalen gik længere end til denne dato.«

På sit møde fulgte dagpengeudvalget ikke indstillingen. Udvalget ændrede bl.a. det gengivne afsnit, således at det fik følgende formulering:

»Dagpengeudvalget har på sit møde den 19. juni 1981 truffet den afgørelse, at arbejdsgiveren er forpligtet til at udbetale dagpenge i hele arbejdsgiverperioden, da sikrede efter det oplyste må anses for at have været beskæftiget som løsarbejder, jfr. sikringsstyrelsens bekendtgørelse nr. 273 af 28. maj 1974, § 3.«

Ved udfærdigelsen af skrivelsen med meddelelsen til A om dagpengeudvalgets afgørelse skete der i sikringsstyrelsen den fejl, at

den oprindelige – og ikke fulgte – indstilling i mødeoplægget ikke blev ændret i overensstemmelse med dagpengeudvalgets beslutning.

Meddelelsen om dagpengeudvalgets afgørelse i skrivelse af 3. juli 1981 til A fik derfor det fejlagtige indhold, at udvalget havde truffet afgørelse om, at han alene skulle betale sygedagpenge til B for tiden til og med den 23. december 1980.

Social- og sundhedsforvaltningen i X kommune gjorde under en telefonsamtale den 4. august 1981 sikringsstyrelsen opmærksom på, at meddelelsen om dagpengeudvalgets afgørelse i skrivelse af 3. juli 1981 var i strid med de gældende regler om dagpenge.

Uden på ny at forelægge sagen for dagpengeudvalget sendte sikringsstyrelsen (som sekretariat for dagpengeudvalget) A med sin skrivelse af 19. august 1981 den korrekte meddelelse om dagpengeudvalgets afgørelse, hvorefter han var pligtig til at betale sygedagpenge til B i hele arbejdsgiverperioden.

I en udtalelse i anledning af A's klage til mig anførte sikringsstyrelsen bl.a. følgende:

»Der har ... ikke været tale om nogen ændring af en afgørelse, der er truffet af dagpengeudvalget, men om en berigtigelse af den meddelelse vedrørende udvalgets afgørelse af 19. juni 1981, der blev udsendt den 3. juli 1981.

...

Sikringsstyrelsen beklager meget, at der ved fejlekspeditionen er givet (A) det indtryk, at der var truffet en afgørelse, der var fordelagtigere for ham (men ugunstigere for den ansatte) end udvalgets virkelige afgørelse. Det tilføjes, at det er første gang, at der er sket en fejlekspedition af denne karakter.

Fejlen skyldes bl.a., at man under hensyn til sagernes store antal har fundet det rimeligt at tilrettelægge mødebehandlingen og udsendelsen af afgørelsen på den praktiske måde, at afgørelserne skrives på grundlag af indstillingen til mødet med de ændringer, der måtte ske på selve mødet. Den nu foreliggende klagesag har givet anledning til, at kontrolforanstaltningerne i forbindelse med udsendelsen af udvalgets afgørelser er skærpet.

..«

Sagen gav mig anledning til følgende bemærkninger (i en skrivelse til A):

»...

En forvaltningsmyndigheds afgørelse bliver først retlig virksom, når den bekendtgøres for adressaten. Denne bekendtgørelse må foretages af den myndighed, som har truffet afgørelse i sagen, eller som i øvrigt i henhold til særlige regler er beføjet til at foretage denne. Jeg forstår, at det er fast praksis, at dagpengeudvalgets afgørelser, der træffes i et møde, på udvalgets vegne bekendtgøres af sikringsstyrelsen, der fungerer som sekretariat for udvalget. Den meddelelse om udvalgets afgørelse, som De modtog med skrivelsen af 3. juli 1981, må herefter anses som dagpengeudvalgets afgørelse i sagen, uanset at meddelelsen som følge af en fejlekspedition i sekretariatet ikke indeholdt en korrekt gengivelse af den afgørelse, som udvalget faktisk havde truffet på sit møde den 19. juni 1981.

Efter retsplejelovens § 221, stk. 1, kan retten til enhver tid i embeds medfør eller ifølge begæring berigtige skrivefejl, som er indløbet i henseende til ord, navne eller tal, blotte regnefejl samt sådanne fejl og forglemmelser, som alene vedrører udfærdigelses form. Efter retspraksis omfatter denne adgang til berigtigelse ikke fejl, der vedrører de materielle spørgsmål, dommen tager stilling til, jfr. således højesteretskendelsen i Ugeskrift for Retsvæsen 1972, s. 947.

I den forvaltningsretlige litteratur antages der at gælde en tilsvarende berigtigelsesadgang i forhold til administrative myndigheders afgørelser, jfr. f.eks. § 14, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 372 af 16. juli 1975 af forretningsordenen for miljøan-

nævnet. Adgangen for en forvaltningsmyndighed til at gribe ind over for afgørelser, der er meddelt adressaten, under henvisning til at der er begået fejl, er imidlertid videregående, idet fejlekspedition i et vist omfang kan redresseres inden for rammerne af forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsakter. Den nærmere afgrænsning af adgangen til berigtigelse kan på denne baggrund give anledning til nogen tvivl, se nærmere Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret (5. udg., 1965), s. 484 med note 6, der bl.a. peger på, at det formentlig må tillægges betydning, dels om fejlen er mere eller mindre åbenbar, dels om der er hengået kortere eller længere tid, siden afgørelsen blev meddelt.

I det foreliggende tilfælde er der ikke tale om en berigtigelse, der er omfattet af den adgang til at foretage berigtigelser, som er beskrevet i retsplejelovens § 221, stk. 1. Allerede under hensyn hertil finder jeg, at det, sikringsstyrelsen foretog med skrivelse af 19. august 1981, falder klart udenfor, hvad et sekretariat for et kollegialt forvaltningsorgan kan foretage på egen hånd.

Jeg har derfor samtidig hermed henstillet til dagpengeudvalget over for Dem at tage stilling til, hvilken betydning der skal tillægges den meddelelse om dagpengeudvalgets afgørelse, der blev udsendt den 3. juli 1981. Jeg har ikke fundet i den forbindelse at burde give udtryk for nogen opfattelse af, hvorvidt sagen må bedømmes på grundlag af den forvaltningsretlige opfattelse om adgangen til at foretage berigtigelse eller på grundlag af den forvaltningsretlige opfattelse om adgangen til at tilbagekalde forvaltningsafgørelser. Jeg har heller ikke – således som sagen stiller sig – fundet at burde udtale mig om rigtigheden af dagpengeudvalgets beslutning på mødet den 19. juni 1981.

Jeg har bedt dagpengeudvalget om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.«

I anledning af min henstilling behandlede dagpengeudvalget sagen på ny i et møde. I en skrivelse til A udtalte udvalget herefter, at meddelelsen af 19. august 1981 angav den rigtige afgørelse af sagen efter dagpengelo-

ven. Imidlertid havde udvalget på baggrund af den fejlekspektion, der var sket ved meddelelsen af 3. juli 1981 til A, besluttet, at A kun skulle betale dagpenge for perioden til

og med den 23. december 1980.

Jeg meddelte herefter dagpengeudvalget, at jeg ikke foretog videre i sagen.

18. Statsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for statsministeriets sagsområde.

19. Udenrigsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet én sag inden for udenrigsministeriets sagsområde. Sagen angik en afgørelse.

20. Undervisningsministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 24 sager inden for undervisningsministeriets sagsområde; 3 sager angik generelle spørgsmål, 11 sager myndighedernes afgørelser og 9 sager sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 3 sager sagsbehandlingstiden.

Af de 20 sager vedrørende *departementet* angik 3 sager generelle spørgsmål, herunder bl.a. spørgsmål om befordringsgodtgørelse til skoleelever. 11 sager angik afgørelser, og de 6 af disse sager angik afgørelser i ansættelsesforhold; én af sagerne, som er omtalt nedenfor som sag nr. 20-1, angik besættelsen af en stilling som rektor ved et seminarium. Jeg fandt, at der forelå sådanne oplysninger om et modsætningsforhold mellem en ansøger og seminariets rektor, at denne burde have været anset for inhabil ved behandlingen af ansøgningen. 6 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 3 sager sagsbehandlingstiden; to af disse sager gav anledning til kritik.

De to sager vedrørende *universiteterne* angik begge sagsbehandlingsspørgsmål; den ene sag gav anledning til kritik og den anden til en henstilling.

Af de to sager vedrørende *ankenævnet for*

uddannelsesstøtten gav den ene sag anledning til kritik af ankenævnets sagsbehandlingstid.

Én af de sager, der er registreret under ankenævnet for uddannelsesstøtten, angik tillige sagsbehandlingen i *statens uddannelsesstøtte*.

På grund af den fremgangsmåde, som uddannelsesstøtten anvender ved udsendelse af rykkerskrivelser (EDB-system), kan det ikke undgås, at der også udsendes rykkerskrivelser (opsigelser m.v.) i tilfælde, hvor den pågældende har opnået henstand med tilbagebetalingen af lånet. Jeg henstillede til uddannelsesstøtten at gennemføre en ordning, således at der i henstandsskrivelsen bliver gjort opmærksom på, at det – uanset den bevilgede henstand – kan forekomme, at der udsendes rykkerskrivelser, men at den pågældende kan se bort herfra. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 20-2.

20-1. *Udtalt over for undervisningsministeriet, at der i en konkret sag havde foreligget omstændigheder, der var egnede til at skabe et sådant modsætningsforhold, at ministeriet burde have anset den daværende rektor for et privat seminarium for inhabil i hans egenskab af sekretær for seminariets forretningsudvalg for så vidt angik dennes behandling af den ene af ansøgningerne til den ledige stilling som rektor for seminariet. Min tilkendegivelse over for ministeriet blev ikke formuleret som en kritik af ministeriet.*

Det burde endvidere have været tilkendegivet, at en indsigelse fra den pågældende ansøger vedrørende forretningsudvalgets habilitet burde have været forelagt bestyrelsen forud for dennes beslutning om rektoransættelsen og ikke have været besvaret (foreløbigt) af formanden for bestyrelsen, der var medlem af forretningsudvalget. (J. nr. 1982-500-70).

A klagede over, at undervisningsministeriet i skrivelsen af 4. februar 1982 – i anledning af en anmodning fra ham om bl.a. at vurdere spørgsmålet om habiliteten for medlemmerne af forretningsudvalget under bestyrelsen for

X seminarium ved behandlingen af hans ansøgning om at komme i betragtning ved besættelsen af stillingen som rektor ved seminariet – meddelte ham, at ministeriet ikke fandt grundlag for at antage, at der som følge af

en uoverensstemmelse vedrørende lokaleforholdene på X seminarium skulle foreligge inhabilitet i forbindelse med besættelsen af rektorstillingen ved dette seminarium.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at stillingen som rektor ved X seminarium blev opslået ledig i Magisterbladet.

I skrivelse af 27. september 1981 til bestyrelsen for X seminarium ansøgte A om at komme i betragtning ved besættelsen af stillingen. Efter det oplyste indkom yderligere 20 ansøgninger.

I skrivelser af 29. september 1981 til medlemmerne af forretningsudvalget under bestyrelsen for X seminarium anmodede Dansk Magisterforening om, at en tidligere »lokalesag« ikke skulle komme til at påvirke A's muligheder for at komme i betragtning ved stillingsbesættelsen negativt. Magisterforeningen henviste samtidig til nogle skrivelser, som foreningen vedlagde.

I skrivelse af 27. oktober 1981 til bestyrelsen for X seminarium anmodede A – med henvisning til, at der knyttede sig en meget alvorlig forhistorie til hans ansøgning – bestyrelsen om at tilkendegive, hvorledes den i sin procedure havde »imødegået det mulige habilitetsproblem for forretningsudvalget, som eksisterer i det specielle tilfælde, (A's) ansøgning udgør.« A anmodede bestyrelsen om, at hans henvendelse måtte blive behandlet på det førstkommande bestyrelsesmøde.

Den af Dansk Magisterforening angivne lokalesag og den af A nævnte alvorlige forhistorie refererede sig til begivenheder, der tog sin begyndelse i 1978. X seminarium havde således i 1977–78 stillet undervisningslokaler til rådighed for Y voksenundervisningscenter. Dette samarbejde ophørte – så vidt jeg forstod – i sommeren 1978. På et tidspunkt indledte X seminarium et samarbejde med institutionen Z, hvor A var regionalafdelingssekretær. I forbindelse med presseamtale af begivenhederne – herunder af baggrunden for, at samarbejdet om undervisningslokaler mellem Y voksenundervisningscenter og seminariet ophørte – opstod der efter A's opfattelse et stærkt modsætningsforhold mellem ham og den daværende rektor ved X seminarium. Det fremgik således af de foreliggende oplysninger, at et dagblad – bl.a. på baggrund af oplysninger bekræftet af A – bragte en artikel om lokalesagen, som X seminarium ved gennemførelse af berigtigelsessag

senere fik berigtiget. Den daværende rektor anmodede endvidere i en skrivelse A's overordnede – rektor ved Z – til brug ved retslig behandling af sagen om oplysning om, hvorvidt A var beføjet til at udtale sig på Z's vegne. Den daværende rektor gjorde i den forbindelse opmærksom på, at det på X seminarium ville blive anset for en tjenesteforseelse, dersom en dér ansat lektor udtalte sig på lignende måde. A har senere gennem Dansk Magisterforening undersøgt mulighederne for at gennemføre en injuriersag mod den daværende rektor på baggrund af hans udtalelser i forbindelse med begivenhederne. Baggrunden for det af A rejste habilitetsspørgsmål i relation til forretningsudvalget var, at forretningsudvalget – der på daværende tidspunkt havde samme personsammensætning som nu – ifølge det af A oplyste havde godkendt den daværende rektors dispositioner med hensyn til seminariets lokaler. Endvidere deltog rektor ifølge seminariets vedtægter i forretningsudvalgets møder uden stemmeret.

I skrivelse af 2. november 1981 meddelte formanden for bestyrelsen A, at forretningsudvalget ikke kunne erkende nogen form for inhabilitet i forhold til hans ansøgning. Formanden oplyste, at A's skrivelse af 27. oktober 1981 snarest ville blive forelagt bestyrelsen, men at dette, såfremt bestyrelsen fulgte den vedtagne arbejdsprocedure for rektorembedets besættelse, først ville kunne ske, efter at ny rektor var ansat.

Den 5. november 1981 vedtog bestyrelsen på et bestyrelsesmøde at besætte stillingen med en af de øvrige ansøgere.

I skrivelse af 19. november 1981 med bilag anmodede A direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v. om direktoratets »vurdering af den af bestyrelsen valgte procedure ved stillingsbesættelsen samt af forretningsudvalgets habilitet i relation til netop (hans) ansøgning.« A anførte, at han var bekendt med, at forretningsudvalget havde været den drivende kraft i proceduren, idet udvalget i to omgange havde anbefalet bestyrelsen at koncentrere sin vurdering om et vist antal ansøgere, iblandt hvilke bestyrelsen kort tid efter samtalerne valgte at udpege den kommende rektor. A anførte videre, at han måtte formode, at den foreliggende »forhistorie« havde haft negativ indflydelse på hans stillingsansøgning. A henviste herved til, at den daværende rektor var sekretær for

forretningsudvalget, at forretningsudvalget var identisk med det forretningsudvalg, som sanktionerede den daværende rektors fremfærd i lokalestriden i 1978, at bestyrelsesformanden gentagne gange skriftligt havde tilkendegivet at være ubekendt med nogen »forhistorie«, at bestyrelsesformanden havde tilkendegivet, at forretningsudvalget ikke havde informeret den øvrige bestyrelse om Dansk Magisterforenings henvendelse af 29. september 1981, og at bestyrelsesformanden havde oplyst, at bestyrelsen først ville behandle A's spørgsmål om habilitet (rejst i skrivelsen af 27. oktober 1981) efter udnævnelsen af ny rektor.

I skrivelse af 24. november 1981 anmodede bestyrelsen undervisningsministeriet om at godkende rektoransættelsen.

I skrivelse af 12. december 1981 til bestyrelsen anmodede A bestyrelsen om at besvare hans skrivelse af 27. oktober 1981.

I skrivelse af 10. januar 1982 rykkede A på ny bestyrelsen for svar.

I skrivelse af 14. januar 1982 anmodede undervisningsministeriet, der havde fået A's skrivelse af 19. november 1981 oversendt fra direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v., bestyrelsen om en udtalelse. Ministeriet anmodede samtidig om oplysning om, hvorvidt habilitetsspørgsmålet tidligere var blevet forelagt for bestyrelsen, hvornår det i bekræftende fald var sket, og hvilken stilling bestyrelsen havde taget til spørgsmålet. Ministeriet vedlagde A's skrivelse af 19. november 1981 og de af A indsendte bilag.

Med skrivelser af 20. og 21. januar 1982 sendte A yderligere materiale til undervisningsministeriet til belysning af sin klage.

I skrivelse af 26. januar 1982 meddelte formanden for bestyrelsen undervisningsministeren, at A's ansøgning var behandlet efter den procedure, som bestyrelsen havde vedtaget, og på linie med de 20 øvrige ansøgninger.

Formanden for bestyrelsen meddelte samtidig A, at sagen ville blive behandlet i seminariets bestyrelse snarest belejligt.

Den 28. januar 1982 havde undervisningsministeren et møde med repræsentanter for bestyrelsen om sagen.

Den 29. januar 1982 drøftede bestyrelsen sagen og besluttede at udtale følgende:

»1. Alle 21 ansøgere er blevet præsenteret for den samlede bestyrelse på en liste, og be-

styrelsen har til stadighed haft adgang til samtlige ansøgninger under udvælgelsesproceduren.

2. Enhver beslutning om at udskyde ansøgere er truffet i bestyrelsesmøde.
3. Det er bestyrelsens opfattelse, at de af (A) fremførte forhold ikke har kunnet give anledning til et modsætningsforhold, som har kunnet gøre noget medlem af bestyrelsen inhabil.
4. Den endelige beslutning blev truffet i enighed uden afstemning den 5. november 1981, hvor bestyrelsen var fuldtallig.«

Bestyrelsen underrettede efter mødet telefonisk undervisningsministeriet herom og bekræftede udtalelsen i en skrivelse af s.d. til undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet besluttede herefter at godkende rektoransættelsen.

I skrivelse af 4. februar 1982 meddelte undervisningsministeriet A, at ministeriet ikke fandt grundlag for at antage, at der som følge af den pågældende uoverensstemmelse vedrørende lokaleforholdene på X seminarium skulle foreligge inhabilitet i forbindelse med besættelsen af rektorstillingen. Ministeriet anførte, at den af seminariebestyrelsen valgte procedure heller ikke i øvrigt havde givet ministeriet anledning til bemærkninger. Undervisningsministeriet havde på den baggrund godkendt besættelsen af rektorstillingen i overensstemmelse med bestyrelsens indstilling.

Undervisningsministeriet meddelte samtidig skriftligt bestyrelsen, at ministeriet kunne godkende rektoransættelsen.

Med skrivelse af 8. februar 1982 sendte formanden for bestyrelsen A en kopi af bestyrelsens udtalelse af 29. januar 1982, idet formanden betragtede dette som svar på hans henvendelser.

I sin klage til mig anmodede A om min vurdering af »(X) Seminariums forretningsudvalgs habilitet i forbindelse med besættelse af stillingen som rektor ved seminariet samt af undervisningsministeriets – herunder ministerens – behandling af min klage i relation til habilitetsspørgsmålet.«

A anførte videre bl.a. følgende:

»Forretningsudvalgets medlemmer var ved stillingsbesættelsen bekendt med, at såvel min fagforening, Dansk Magisterforening, som jeg selv allerede inden ansættelsesproceduren gik i gang, havde forlangt, at førnæv-

te tvivlsomme dispositioner fra rektors side (lokalesagen fra 1978; min bemærkning), suppleret med dennes vedholdende bagvaskelse af undertegnede, ingen indflydelse måtte få på bestyrelsens saglige behandling af min ansøgning.

Alligevel gennemførte forretningsudvalget en behandlingsprocedure, som sikrede, at jeg allerede fra starten blev holdt borte fra den øvrige bestyrelses bevidste kendskab.

Forretningsudvalget tilbageholdt yderligere for den øvrige bestyrelse breve fra Dansk Magisterforening af 29.9.81 og fra mig af 27.10., 12.12., 10.1.82 indtil efter møde med undervisningsministeren umiddelbart før den nye rektors tiltræden.

...«

I en udtalelse til mig anførte undervisningsministeriet, at ministeriet for så vidt angik det, A havde anført om den af forretningsudvalget gennemførte behandlingsprocedure, kunne henholde sig til det, der var anført i skrivelser af 29. januar 1982 fra seminariets bestyrelse. Særligt med hensyn til det, A havde anført om forretningsudvalgets tilbageholdelse af skrivelser fra Dansk Magisterforening og A, bemærkede ministeriet, at formanden for bestyrelsen i skrivelse af 2. november 1981 havde meddelt A, at hans henvendelse ikke kunne forventes forelagt for bestyrelsen forud for dennes beslutning om besættelse af rektorstillingen. Ministeriet anførte videre, at ministeriet i mangel af oplysning om en stillingtagen til A's henvendelse fra bestyrelsens side havde fundet det nødvendigt at anmode bestyrelsen om en udtalelse, før der blev truffet afgørelse i spørgsmålet om godkendelse af rektoransættelsen. Afgørelsen i sagen blev først truffet mundtligt efter afholdelse af et bestyrelsesmøde den 29. januar 1982 og indtelefonering af et svar, hvorefter ministeriet ikke fandt grundlag for at antage, at der forelå inhabilitet i forbindelse med beslutningen om besættelse af rektorstillingen, eller for i øvrigt at kritisere den valgte procedure.

I en senere skrivelse til mig præciserede A, at hans klage vedrørende forretningsudvalgets habilitet tillige omfattede den daværende rektor som sekretær for forretningsudvalget.

Undervisningsministeriet meddelte mig telefonisk, at ministeriets stillingtagen i skrivelse af 4. februar 1982 til A's klage tillige omfattede en vurdering af den daværende

rektors habilitet som sekretær for forretningsudvalget.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Klagen over forretningsudvalgets habilitet.

Der foreligger ikke udtrykkelige regler om, hvornår medlemmer af kollegiale organer i et tilfælde som det foreliggende må anses for inhabile, således at medlemmet er afskåret fra at deltage i det pågældende organs behandling af en sag.

Konkrete inhabilitetsspørgsmål må således afgøres i overensstemmelse med den almindeligt anerkendte forvaltningsretlige grundsætning om inhabilitet. Indholdet af denne grundsætning lader sig ikke angive præcist og kan variere noget fra område til område. Hovedsynspunktet er dog, at en person er afskåret fra at deltage i en sags behandling, hvis den pågældende har et sådant forhold til sagen og/eller dens parter, at det ud fra en generel vurdering er egnet til at vække en vis tvivl om, at den pågældende vil kunne behandle sagen på upartisk måde. Ved nærmere fastlæggelse af grundsætningen kommer det i betragtning, at formålet med inhabilitetsregler ikke alene er at sikre, at den enkelte sag bliver behandlet korrekt, men også – som ombudsmanden i flere sager har givet udtryk for – at modvirke, at der skabes mistillid til den offentlige forvaltning.

I det foreliggende tilfælde er spørgsmålet, om der foreligger et sådant særligt modsætningsforhold mellem medlemmerne af forretningsudvalget og Dem, at de pågældende må anses for inhabile ved behandlingen af Deres stillingsansøgning.

De har således gjort gældende,

at den daværende rektor som følge af det modsætningsforhold, der opstod mellem ham og Dem i forbindelse med den omtalte lokalesag, var inhabil ved forretningsudvalgets behandling af Deres stillingsansøgning – rektor deltog som sekretær for udvalget uden stemmeret, og

at medlemmerne af forretningsudvalget som følge af, at de havde godkendt den daværende rektors dispositioner vedrørende lokalesagen, var inhabile ved forretningsudvalgets behandling af Deres stillingsansøgning.

Efter min gennemgang af sagen må jeg være af den opfattelse, at begivenhederne i forbindelse med lokalesagen – jfr. de ovenfor gengivne oplysninger – var af en sådan karakter, at de var egnede til at medføre et sådant modsætningsforhold mellem den daværende rektor og Dem, at undervisningsministeriet burde have anset den daværende rektor for inhabil ved forretningsudvalgets behandling af Deres stillingsansøgning.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse, men jeg har, da bedømmelsen af habilitetsspørgsmålet vel ikke kan anses for aldeles utvivlsomt, ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at formulere min tilkendegivelse til ministeriet som en kritik.

For så vidt angår medlemmerne af forretningsudvalget, finder jeg ikke, at selve det forhold, at disse godkendte den daværende rektors dispositioner i lokalesagen, var egnet til at medføre et sådant modsætningsforhold mellem de pågældende medlemmer og Dem, at medlemmerne måtte anses for inhabile ved behandlingen af Deres stillingsansøgning. Der foreligger heller ikke i øvrigt i det materiale, der er blevet forelagt for mig, oplysninger om forhold, som kunne begrunde inhabilitet for forretningsudvalgsmedlemmernes vedkommende.

Klagen over fremgangsmåden ved besættelsen af stillingen som rektor.

I vedtægterne af 8. juni 1972 for (X)

seminarium er i § 6 bestemt, at der til bl.a. ansættelse af seminariets rektor kræves underskrifter af hele bestyrelsen.

Der er ikke i øvrigt fastsat særlige regler om, hvilken fremgangsmåde der skal benyttes ved rektoransættelse.

Når sådanne regler ikke foreligger, må seminariets bestyrelse stå forholdsvis frit ved fastlæggelsen af den nærmere fremgangsmåde – dog således, at alene lovlige og saglige hensyn kan komme i betragtning.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke, at undervisningsministeriets afgørelse af 4. februar 1982 kan give mig anledning til kritik for så vidt angår den generelle fremgangsmåde ved stillingsbesættelsen. Jeg henviser herved til det, der er anført i bestyrelsens udtalelse af 29. januar 1982 til undervisningsministeriet.

Derimod burde Deres indsigelse i skrivelse af 27. oktober 1981 til bestyrelsen om forretningsudvalgets inhabilitet have været forelagt for bestyrelsen forud for dennes beslutning om rektoransættelsen – og ikke have været besvaret (foreløbigt) af formanden for bestyrelsen, der er medlem af forretningsudvalget.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse, men jeg finder ikke herudover grundlag for at foretage videre. Jeg bemærker herved, at undervisningsministeriet foranledigede inhabilitetsspørgsmålet forelagt for bestyrelsen forud for ministeriets godkendelse af rektoransættelsen.

...«

20-2. *Fundet det uheldigt, at statens uddannelsesstøtte sendte B rykkere og opsagde en fordring i en periode, da uddannelsesstøtten havde meddelt B henstand med betaling af fordringen, mens en klage over fordringens berettigelse var under behandling i ankenævnet for uddannelsesstøtten.*

Henstillet til statens uddannelsesstøtte i henstandsskrivelser at angive, at rykkere uanset henstand kan forekomme, og at der kan ses bort fra dem. (J. nr. 1982-522-713).

A klagede over en afgørelse, som ankenævnet for uddannelsesstøtten havde meddelt hans kone, B. Ved afgørelsen fandt ankenævnet ikke grundlag for at ændre en afgørelse

fra statens uddannelsesstøtte, hvorefter B skulle tilbagebetale 4.812 kr. som for meget modtaget stipendium. Klagen angik bl.a. det forhold, at statens uddannelsesstøtte havde

sendt B rykkere under sagens behandling i ankenævnet, selv om uddannelsesstøtten havde meddelt hende henstand med tilbagebetalingen, indtil afgørelsen fra ankenævnet forelå.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B i perioden fra den 1. august 1978, og indtil hun afsluttede sin uddannelse den 31. januar 1979, modtog et stipendium fra statens uddannelsesstøtte på 4.912 kr.

Den 17. oktober 1979 indsendte B et indtægtskontrolskema til statens uddannelsesstøtte med oplysninger om hendes og A's indtægts- og formueforhold i støtteperioden. Hun oplyste endvidere, at A og hun havde indgået ægteskab den 9. september 1978.

På grundlag af B's oplysninger i indtægtskontrolskemaet meddelte statens uddannelsesstøtte hende i en skrivelse af 12. januar 1981, at hun havde modtaget 4.812 kr. for meget i stipendium.

Uddannelsesstøtten oplyste, at der ville blive fremsendt en giroopkrævning pr. 1. marts 1981.

I skrivelse af 20. januar 1981 klagede A til ankenævnet for uddannelsesstøtten over afgørelsen af 12. januar 1981 fra statens uddannelsesstøtte.

I skrivelse af 16. marts 1981 meddelte uddannelsesstøtten B, at uddannelsesstøtten kunne yde hende henstand med tilbagebetalingen af for meget modtaget stipendium, indtil afgørelsen fra ankenævnet forelå.

Om det følgende sagsforløb oplyste statens uddannelsesstøtte i en skrivelse af 1. juli 1982 til mig følgende:

» . . .

Statens uddannelsesstøtte koder i sådanne tilfælde i edb-systemet tilbagebetalingstidspunktet så langt frem, at ankenævnets afgørelse må forventes at foreligge forinden.

Tilbagebetalingstidspunktet blev i klagerens tilfælde kodet frem til 1. oktober 1981. Klager modtog da girokort, 2 måneder efter en rykker og 3 måneder efter en opsigelse af fordringen. Ankenævnets afgørelse forelå imidlertid først den 22. januar 1982, og uddannelsesstøtten annullerede efter telefonisk anmodning fra klageren den 22. december 1981 opsigelsen.

. . .«

I skrivelse af 21. januar 1982 meddelte ankenævnet B, at nævnet var enig med sta-

tens uddannelsesstøtte i beregningen af det beløb, hun skulle tilbagebetale.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende vedrørende klagen over udsendelse af rykkere fra statens uddannelsesstøtte uanset henstand:

»Jeg finder at måtte være enig med Dem i, at det forekommer uheldigt, at statens uddannelsesstøtte i den tid, da sagen var under behandling i ankenævnet for uddannelsesstøtte, og hvor uddannelsesstøtten havde meddelt (B) henstand med tilbagebetalingen af det for meget modtagne stipendium, sendte hende rykkerskrivelser og opsagde fordringen. På den anden side må jeg have forståelse for, at statens uddannelsesstøtte finder at måtte tilrettelægge sin administration ved EDB-system således, at det ikke kan undgås, at der også i henstandsperioden udsendes rykkerskrivelser (og eventuelt opsigelsesskrivelser).

Jeg er bekendt med, at skattemyndighederne i de tilfælde, hvor der bevilges henstand med betaling af skat (f.eks. indtil kendelse fra landsskatteretten foreligger) i bevillingsskrivelsen til skatteyderen anfører, at det uanset den bevilgede henstand kan forekomme, at skatteyderen modtager rykkerskrivelser, og at skatteyderen kan se bort herfra.

Jeg har fundet samtidig hermed at burde henstille til statens uddannelsesstøtte at overveje at indføre en tilsvarende ordning ved meddelelse om henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte.

Jeg har udbedt mig underretning om resultatet af uddannelsesstøttens overvejelser vedrørende dette spørgsmål.

. . .«

Som svar på min henstilling meddelte uddannelsesstøtten mig følgende:

»Statens uddannelsesstøtte har fra den 1. december 1982 fastsat en fremgangsmåde vedrørende behandlingen af ankede tilbagebetalingssager, der skulle hindre, at klageren modtager giroopkrævninger og eventuelt opsigelser i den periode, hvor sagen er stillet i bero.

Det indgår endvidere i den nu fastlagte procedure, at statens uddannelsesstøtte, så snart uddannelsesstøtten har modtaget an-

modning om en udtalelse over en sag om tilbagebetaling fra ankenævnet for uddannelsesstøtten, sender en skrivelse til klager, hvori man meddeler, at uddannelsesstøtten har stillet sagen i bero, indtil ankenævnets afgørelse foreligger. Klager gøres desuden for en sikkerheds skyld opmærksom på, at det, uanset at sagen er stillet i bero, kan forekomme, at klager modtager girooprævning-

ger og eventuelt opsigelser vedrørende det indankede krav. Uddannelsesstøtten anmoder derfor samtidig klager om at bortse fra disse.«

Jeg meddelte herefter uddannelsesstøtten, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

21. Økonomiministeriets sagsområde.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for økonomiministeriets sagsområde.

22. Kommunale myndigheder.

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 12 sager vedrørende kommunale myndigheder.

Af de fire sager vedrørende *kommunalbestyrelser* vedrørte tre sager amtsråd; en af sagerne angik Sønderjyllands amtsråds stillingtagen til fastansættelsen af nogle lærervikarer, en anden sag angik Århus amtsråds behandling af en sag om besættelse af nogle stillinger som børnehaveklasseleder i en primærkommune, den tredje sag, der gav anledning til en henstilling, angik Københavns amtsråds afgørelse i en sag om befodringsgodtgørelse. Den fjerde sag, der er omtalt nedenfor, og som gav anledning til kritik, angik en kommunalbestyrelses udtalelse til mig til brug for behandlingen af en klagesag.

En sag, der gav anledning til en henstilling, angik en amtskommunes *kulturelle forvaltning* (manglende klagevejledning).

Af de tre sager, der vedrørte *skattevæsener*, angik én sag et generelt spørgsmål, en anden sag en afgørelse og den tredje sag et sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de 4 sager vedrørende *social- og sundhedsforvaltninger* angik tre sager sagsbehandlingsspørgsmål, heraf to sager sagsbehandlingstiden; én af disse sager gav anledning til kritik. Den fjerde sag, der angik en afgørelse, gav anledning til en henstilling.

22-1. *Udtalt over for Møn kommune, at jeg måtte være enig med indenrigsministeriet i, at det måtte anses for yderst kritisabelt, at kommunen havde ladet et klubhusbyggeri i Stege havn påbegynde, uden at der forelå bygge- og zonelovstilladelser.*

Endvidere fundet det beklageligt, at kommunalbestyrelsens flertal i en skrivelse til brug for min stillingtagen til sagen afgav misvisende oplysninger. (J. nr. 1982-103-141).

Advokat A klagede for B over følgende:

1) miljøministeriet afgørelse, der blev meddelt A ved skrivelse af 28. januar 1981 og fastholdt ved ministeriets skrivelse af 8. maj 1981, og hvorved ministeriet tiltrådte planstyrelsens afgørelse af 1. august 1980. Ved denne afgørelse meddelte styrelsen, at styrelsen ikke fandt grundlag for at omgøre en beslutning, der var truffet af Storstrøms amtskommune om at meddele Møn kommune tilladelse i henhold til lov om by- og landzoner § 9, jfr. § 7, til opførelse af en toilet-, baderums- og klubhusbygning på 136 kvm på et umatrikuleret areal af Stege bygrunde ved lystbådehavnen i Stege,

2) en afgørelse, der blev meddelt A ved skrivelse af 1. september 1981 af tilsynsrådet

for Storstrøms amt, og hvorved tilsynsrådet tog stilling til klager fra A af 13. april og 22. maj 1981. Ved de nævnte skrivelser klagede A over Møn byråds beslutning på møde den 21. februar 1980 om at opføre den nævnte bygning samt byrådets beslutning på møde den 21. maj 1981 om at overdrage bygningen til »Sejlklubben Møn« samt sagsbehandling i forbindelse med de nævnte afgørelser.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Møn kommunes byråd den 21. februar 1980 på et lukket møde besluttede at opføre en bygning på 136 kvm til indretning af offentlige toiletter og baderum samt klublokale for »Sejlklubben Møn« på et umatrikuleret areal ved lystbådehavnen i Stege. Det pågældende areal er beliggende i landzone.

Samtidig vedtog byrådet at acceptere et tilbud fra firmaet »Scanhouse« på opførelse af råhuset.

Byggeriet blev påbegyndt den 26. marts 1980, uden at der forelå den fornødne byggetilladelse samt tilladelse i henhold til by- og landzonelovens § 9, jfr. § 7.

En kreds af beboere i området havde i en skrivelse af 12. marts 1980, der var stilet til Møn byråd, protesteret imod byggeriet. De fandt, at bygningen mere hensigtsmæssigt kunne placeres foran en kulplads på havneområdet. Den påtænkte placering ville hæmme en del af beboernes udsigt over vandet. Havneudvalget afviste i en skrivelse af 25. marts 1980 at tage indsigelsen til følge og fastholdt således den planlagte placering.

Den 31. marts 1980 indgav kommunen følgende ansøgning til Storstrøms amtskommune om tilladelse i henhold til by- og landzoneloven til byggeriet:

»Møn kommune har den 21. marts 1980 ansøgt om tilladelse til at opføre en 136 m² toilet-, baderums- og klubhusbygning på ejendommen, der er beliggende vest for Langelinie, udenfor det i Bygningsvedtægt for Møn kommune udlagte byzoneområde.

Arealet er ikke omfattet af Møn kommunes § 15-rammer.

Opførelsen kræver således tilladelse i henhold til by- og landzoneloven, hvorfor andragendet hermed forelægges Storstrøms amtsråd.«

Beboerne rettede i skrivelse af 21. april 1980 henvendelse til amtskommunen med indsigelse imod, at der blev meddelt zonenovstilladelse. Beboerne henviste til det samme, som var anført i skrivelsen af 12. marts 1980 til Møn byråd.

I skrivelse af 24. april 1980 rettede beboerne henvendelse til planstyrelsen og henviste bl.a. til, at byggeriet forudsatte lokalplan.

Storstrøms amtskommune, udvalget for teknik og miljø, meddelte ved skrivelse af 1. maj 1980 kommunen zonenovstilladelse til byggeriet. Amtskommunen henstillede samtidig, at byggeri i landzone ikke blev påbegyndt før den fornødne tilladelse forelå. Endvidere gjorde amtskommunen byrådet opmærksom på, at byggeprojektet tillige krævede byggetilladelse.

Amtskommunen sendte samme dato som svar på beboernes skrivelse af 21. april 1980 underretning til disse om ovennævnte skri-

velse til kommunen. Samtidig vejledte amtskommunen beboerne om indholdet af § 11 i by- og landzoneloven, bl.a. om muligheden for at påklage amtskommunens afgørelse til planstyrelsen. Amtskommunen henviste bl.a. til § 11, stk. 4, i by- og landzoneloven, ifølge hvilken en tilladelse ikke kan udnyttes før udløbet af den i § 11, stk. 2, nævnte 4 ugers klagefrist.

Møn kommune modtog amtskommunens skrivelse den 5. maj 1980. Den 9. maj 1980 vedtog havneudvalget at standse byggeriet straks.

Ved skrivelse af 6. maj 1980 påklagede beboerne amtskommunens afgørelse af 1. maj 1980 til planstyrelsen. Styrelsen bad i den anledning ved skrivelse af 13. maj 1980 Møn kommunalbestyrelse og amtsrådet om udtalelser. Styrelsen henstillede samtidig til kommunen at standse byggeriet, indtil ankesagen var færdigbehandlet.

Amtskommunen, udvalget for teknik og miljø, afgav udtalelse til planstyrelsen ved skrivelse af 23. maj 1980. Udvalget anså det for naturligt og ønskeligt, at der blev opført en bygning det pågældende sted til toilet-, baderums- og klubhusbrug. Bygningens placering på det valgte areal var efter udvalgets mening naturlig i forhold til havnens funktioner.

Byrådet afgav udtalelse til planstyrelsen ved skrivelse af 2. juli 1980. Byrådet udtalte, at arbejdet med at opføre bygningen var blevet fortsat ud over tidspunktet for modtagelsen af zonenovstilladelsen den 5. maj 1980 for at sikre det allerede udførte arbejde imod vejrlig og hærværk. Byrådet anså den valgte placering af bygningen for den mest bekvemme for den eksisterende havn og i tilfælde af en udvidelse af lystbådehavnen. En placering som foreslået af beboerne – foran kulpladsen – ville påføre bygningen store gener samt stadig genere nogle af de omkringboende. Desuden kunne denne placering være til gene for udførelsen af et tidligere projekteret slæbested for småjoller m.v. Endelig anførte byrådet, at der mellem de berørte ejendomme og klubhuset ligger en stærkt trafikeret vej.

Et byrådsmedlem, C, afgav i skrivelse af 27. juni 1980 en særudtalelse, hvori han tilsluttede sig beboernes opfattelse med hensyn til bygningens placering.

Planstyrelsen meddelte i skrivelse af 1. august 1980 til beboerne indledningsvis, at det omhandlede byggeri ikke var af en sådan størrelse, at kommunen var forpligtet til at udarbejde lokalplan i henhold til kommuneplanlovens § 16, stk. 3.

Planstyrelsen havde ikke fundet grundlag for at omgøre amtskommunens beslutning i skrivelsen af 1. maj 1980 om at meddele zonestilladelse til byggeriet. Planstyrelsen lagde herved vægt på, at både byråd og amtsråd fandt den valgte placering hensigtsmæssig i forhold til bygningens funktioner. Planstyrelsen bemærkede samtidig, at styrelsen fandt det uheldigt, at kommunen ikke ved byggeriets påbegyndelse havde været opmærksom på nødvendigheden af en zonestilladelse. Dette forhold havde dog ingen indflydelse haft på planstyrelsens stillingtagen til zonestilladelsen.

Denne afgørelse påklagede A som advokat for beboerne i området ved skrivelse af 26. august 1980 til miljøministeriet. I den anledning indhentede ministeriet en udtalelse af 22. september 1980 fra planstyrelsen, der henholdt sig til den tidligere truffene afgørelse.

I en skrivelse af 11. december 1980 uddybede A over for miljøministeriet sin klage over planstyrelsens afgørelse. A gjorde gældende, at opførelsen af bygningen til de nævnte formål på det pågældende sted var uhensigtsmæssig. I stedet burde bygningen, som anført af A's klienter, have været opført foran kulpladsen. Derudover henviste han til, at der i forbindelse med kommunens behandling af sagen var begået en række formelle fejl. Endelig påpegede A, at der reelt var tale om en interessekonflikt imellem på den ene side sejlklubbens medlemmer og på den anden side beboerne i området. Ved kommunens beslutning var der efter A's opfattelse i overvejende grad taget hensyn til sejlklubbens medlemmer. Denne ensidige stillingtagen havde bl.a. givet sig udslag i, at beboerne i området ikke have været hørt forud for beslutningerne om opførelsen af bygningen.

Planstyrelsen udtalte i anledning af A's klage i skrivelse af 18. december 1980 til miljøministeriet, at der ikke i klageskrivelsen var anført relevante forhold, som ikke havde været planstyrelsen bekendt ved sagens afgørelse, og at styrelsen fortsat ikke fandt grundlag for at omgøre amtsrådets afgørelse.

Miljøministeriet meddelte ved skrivelse af 28. januar 1981 A, at ministeriet var enig med planstyrelsen i, at det var uheldigt, at kommunen ikke ved byggeriets påbegyndelse havde været opmærksom på, at byggeriet krævede en zonestilladelse. Ministeriet var endvidere enig med planstyrelsen i, at der ikke forelå forhold, der kunne begrunde en omgørelse af den meddelte tilladelse, som ministeriet havde fundet var i overensstemmelse med de hensyn, som by- og landzone-loven tilsigter at varetage. På den baggrund stadfæstede ministeriet planstyrelsens afgørelse. Ministeriet præciserede endelig, at spørgsmålet om, hvorvidt projektet var lokalplanpligtigt, afgøres endeligt af planstyrelsen, og at ministeriet derfor ikke havde taget stilling til dette spørgsmål.

Den 23. marts 1981 meddelte kommunen byggetilladelse til byggeriet.

Den 30. april 1981 anmodede 3 af beboerne under en samtale med miljøministeren om, at ministeriet genoptog sagen til fornyet behandling og omgjorde afgørelsen af 28. januar 1981, således at zonestilladelse blev nægtet.

I den anledning meddelte miljøministeriet i skrivelse af 8. maj 1981 efter en fornyet vurdering af sagen, at ministeriet fortsat ikke fandt grundlag for at omgøre planstyrelsens og amtskommunens beslutninger om at imødekomme kommunens ansøgning om zonestilladelse.

Efter at kommunen var blevet underrettet om miljøministeriets afgørelse af 28. januar 1981, rejste kommunens tekniske forvaltning over for kommunens havneudvalg spørgsmål om færdiggørelse af bygningen. Havneudvalget og kommunens økonomiudvalg førte herefter gentagne forhandlinger med sejlklubben vedrørende færdiggørelse af byggeriet. Byrådet vedtog efter indstilling fra havneudvalget og økonomiudvalget på møde den 21. maj 1981, at den endnu ikke færdiggjorte klubhusbygning blev solgt til »Sejlklubben Møn« på vilkår, at klubben betalte 20.000 kr. kontant, når råhuset var færdiggjort, og derefter 6.250 kr. hver den 1. maj 1982, 1983, 1984 og 1985, som skulle forrentes med 3 pct. over Nationalbankens disconto. Klubben skulle foretage og finansiere den indvendige færdiggørelse af klublokalet, ligesom klubben skulle betale løst inventar og stille lokalet til rådighed for gæstende lystsejlere. Grunden,

hvorpå bygningen var opført, skulle udlejes for en 10 års periode til klubben for en årlig leje på 1 kr. Lejemålet skulle kunne opsiges med 1 års varsel til den 1. januar af hver af parterne, og kommunen skulle have tilbagekøbsret til bygningen, såfremt klubben på noget tidspunkt ønskede at afhænde denne.

Samtidig vedtog byrådet at tiltræde en indstilling fra økonomiudvalget vedrørende finansieringen af færdiggørelsen af råhuset. Ifølge økonomiudvalgets indstilling ville en færdiggørelse koste 138.100 kr., hvorfra skulle fratrækkes 45.000 kr. i salgssum, således at kommunen skulle afholde yderligere 93.100 kr. i udgifter til husets færdiggørelse. Sejlklubbens udgifter til den indvendige færdiggørelse ville beløbe sig til omkring 70.000 kr. Ifølge udvalgets oversigt over udgifterne i forbindelse med byggeriet ville den samlede kommunale udgift til opførelsen af byggeriet herefter beløbe sig til 438.800 kr. Byrådsmedlem C krævede tilført beslutningsprotokollen, at bygningen efter hans opfattelse blev solgt for billig til klubben, da salgsprisen lå langt under kommunens byggeudgifter.

Forinden havde A ved skrivelse af 13. april 1981 indgivet klage til tilsynsrådet for Storstrøms amt over kommunens behandling af sagen. A's klage omfattede navnlig følgende forhold:

1) kommunen havde ved sine dispositioner i sagen ensidigt handlet til gunst for sejlklubens medlemmer,

2) hele byggeprojektet var blevet forberedt gennem underhåndsdrøftelser mellem kommunen og sejlklubbens medlemmer uden offentlighed, og uden at beboerne i området var blevet hørt eller i øvrigt givet mulighed for at øve indflydelse på projektet,

3) beboernes indsigelse af 12. marts 1980 var ikke blevet underkastet reel sagsbehandling, hvilket havde givet sig udslag i, at kommunen uanset indsigelsen havde indgivet ansøgning om godkendelse af projektet til Storstrøms amtskommune og igangsat byggeriet den 26. marts 1980, uden at indsigelsen var blevet forelagt i de pågældende kommunale udvalg, og uden at kommunen havde sørget for at indhente byggetilladelse eller zonelovstilladelse,

4) beboernes indsigelsesskrivelse af 12. marts 1980 var blevet besvaret af havneudvalget den 25. marts 1980, uanset at skrivelseren havde været stilet til byrådet,

5) byggeriet blev først standset den 9. maj 1980, uden at der var taget hensyn til den klagefrist, der gælder for så vidt angår meddelte zonelovstilladelser, og uanset at kommunen havde fået gentagne opfordringer til at standse byggeriet, mens klagefristen løb,

6) kommunen havde som begrundelse for først at standse byggeriet den 9. maj 1980 henvist til, at byggematerialerne måtte sikres imod vejrlig og hærværk, uanset at leverancen af byggematerialerne først fandt sted den 17. april 1980,

7) kommunen havde på intet tidspunkt søgt at indhente de berørte borgeres syn på de foreliggende planer og heller ikke ved drøftelse med alle involverede parter søgt at finde en mindre indgribende og mere tilfredsstillende løsning for alle parter,

8) kommunen havde afvist at drøfte de omkringboendes forslag om en mindre indgribende løsning, uanset at beboerne i området havde erklæret sig villige til at overveje at afholde en del af omkostningerne i forbindelse med ændring af projektet.

A fandt, at de påpegede fejl i forbindelse med kommunens behandling af sagen var så væsentlige, at tilsynsrådet burde sætte kommunens beslutning om at opføre bygningen ud af kraft.

I den anledning anmodede tilsynsrådet Møn kommune om en udtalelse. Dette spørgsmål blev behandlet på byrådets møde den 21. maj 1981, det vil sige samtidig med byrådets beslutning om at færdiggøre opførelsen af byggeriet og afhænde klubhusbygningen til sejlklubben. Byrådets flertal vedtog at sende tilsynsrådet en kopi af hele sagsforløbet samt den af byrådet på mødet den 26. juni 1980 vedtagne udtalelse, der den 2. juli 1980 var blevet sendt til planstyrelsen, samt en særudtalelse fra byrådsmedlem C.

Inden kommunens udtalelse blev afsendt til tilsynsrådet, indgav A ved skrivelse af 22. maj 1981 klage til tilsynsrådet over byrådets beslutning på mødet den 21. maj 1981 om at overdrage bygningen til sejlklubben på de beskrevne vilkår. A anmodede tilsynsrådet om i forbindelse med rådets stillingtagen til hans klage af 13. april 1981 at tage i betragtning, dels at kommunen havde besluttet at yde klubben en så betydelig gave, dels at kommunen havde truffet beslutning om at overdrage bygningen uden at afvente tilsynsrådets stillingtagen til hans klage.

Tilsynsrådet forelagde ved skrivelse af 27. maj 1981 A's seneste henvendelse for Møn byråd til udtalelse.

Byrådet afgav derpå udtalelse i skrivelse af 29. juni 1981. Kommunen henviste til, at en kommune efter gældende praksis kan yde tilskud til idrætsforeninger, at en del af restudgiften i forbindelse med husets etablering påregnedes at dække havnens andel af udgifterne ved byggeriet som følge af et krav fra byrådet om, at huset skulle stå til rådighed for gæstende lystsejlere, idet det er havnens og ikke sejlklubbens opgave at stille faciliteter til rådighed for disse, samt at et flertal af byrådets medlemmer ikke fandt, at en klage til tilsynsrådet over sagsbehandling havde opsættende virkning for så angik en sags videre behandling.

Tilsynsrådet behandlede sagen på møde den 25. august 1981 og meddelte A afgørelsen i skrivelse af 1. september 1981.

Tilsynsrådet fandt, at klagepunkterne 1 og 2 udtømmende var blevet behandlet af planmyndighederne i forbindelse med deres stillingtagen til A's klage over den meddelte zonelovstilladelse.

Tilsynsrådet henviste endvidere til miljøministeriets skrivelse af 8. maj 1981, hvori ministeriet havde oplyst, at der ikke ifølge by- og landzoneloven påhviler myndighederne pligt til at orientere naboerne om en afgørelse, inden den træffes, men alene til at offentliggøre de tilladelser, der meddeles. Efter tilsynsrådets mening forelå heller ikke andre lovbestemmelser, der stiller krav til kommunen om at orientere offentligheden forud for en beslutning i en sag som den påklagede. At kommunen den 21. februar 1980 havde behandlet sagen på lukket møde, var i overensstemmelse med § 1, stk. 2, nr. 3, i Møn byråds forretningsorden, hvorefter overslag og tilbud vedrørende bygningsarbejder og leverancer skal behandles på lukkede døre.

Vedrørende klagepunkt 3 bemærkede tilsynsrådet, at det var yderst kritisabelt, at byggeriet ikke var blevet standset, så snart byrådet var blevet klar over, at zonelovstilladelse krævedes af amtsrådet. Tilsynsrådet fandt det ligeledes kritisabelt, at Møn byråd, der meddeler byggetilladelser i henhold til § 16 i lov nr. 323 af 26. juni 1975 med senere ændringer (byggeloven), selv påbegyndte byggeri, uden at den fornødne byggetilladelse forelå.

Efter tilsynsrådets opfattelse kan et byråd lovligt delegere besvarelse af klager, der vedrører forhold omkring havnēn, til besvarelse i havneudvalget. Det var tilsynsrådets opfattelse, at en borger ikke har krav på, at sagen forelægges byrådet til besvarelse, og rådet havde således ikke grundlag for kritik vedrørende klagepunkt 4.

Tilsynsrådet fandt som nævnt, at byggeriet slet ikke burde være påbegyndt, før den fornødne tilladelse forelå og tog derfor ikke stilling til klagepunkt 5 og 6.

Med hensyn til klagepunkterne 7 og 8 henviste tilsynsrådet til den ovenfor ad klagepunkterne 1 og 2 refererede udtalelse fra miljøministeriet, og tilføjede, at selv om der ikke var pligt for kommunen til at orientere offentligheden om påtænkte afgørelser, forinden de blev truffet, kunne det ikke udelukkes, at en åben og og direkte forudgående diskussion om bygningens placering kunne have bevirket, at der hos beboerne i området var blevet opnået en forståelse for de hensyn, der lå til grund for bygningens placering.

Det var endvidere tilsynsrådets opfattelse, at byrådets beslutning på mødet den 21. maj 1981 om at sælge klubhuset til sejlklubben på de nævnte vilkår måtte betragtes som en lovlig kommunal disposition. Tilsynsrådet bemærkede, at det af sagen fremgik, at kommunen fik tilbagekøbsret til huset, såfremt klubben ønskede at afhænde dette. Efter rådets opfattelse var det en forudsætning for støtens lovlighed, at byrådet forbeholdt sig at få klubhuset tilbageskødet, såfremt anvendelsen blev ændret til andet end idrætsformål, ligesom byrådet måtte sikre sig kontrol med, at klubhuset stedse blev anvendt i overensstemmelse med overdragelsens formål. Endvidere mente tilsynsrådet, at principperne for beregningen af tilbagekøbsprisen måtte afklares, inden klubhuset overgik til sejlklubben, og at servitut om tilbagekøbsret og prisberegning skulle tinglyses på ejendommen.

Endvidere udtalte tilsynsrådet, at klage til rådet ikke har opsættende virkning.

Ud over den allerede udtalte kritik af forhold, som efter tilsynsrådets opfattelse stred imod god forvaltningsskik, fandt tilsynsrådet ikke grundlag for at foretage yderligere i sagen, da planmyndighedernes tilladelser nu var meddelt. Af hensyn til den almindelige retsbevidsthed i befolkningen fandt tilsynsrådet dog anledning til at beklage, at en kom-

mune som ovenfor beskrevet havde overtrådt retsregler, endda sådanne som det i et vist omfang er pålagt kommunen selv at påse overholdt af borgerne.

Tilsynsrådet tilføjede, at et eventuelt spørgsmål om erstatningsansvar for værdiforringelse af naboejendomme henhørte under domstolene.

I anledning af tilsynsrådets ovennævnte skrivelse sendte Møn kommune ved skrivelse af 28. januar 1982 tilsynsrådet underretning om, at kommunen den 11. januar 1982 ved betinget skøde havde overdraget klubhusbygningen til »Sejlkлубben Møn«. I overensstemmelse med tilsynsrådets afgørelse var det i skødet fastsat, at det overdragne skulle anvendes til klubformål i forbindelse med »Sejlkлубben Møn«s aktiviteter og stilles til rådighed for gæstende lystsejlere. Møn kommune havde ifølge skødet ret til at tilbagekøbe det overdragne, såfremt køberen på noget tidspunkt skulle ønske at afhænde dette, samt hvis anvendelsen blev ændret til andet end klubhus og idrætsformål. I begge tilfælde skulle prisen for tilbagekøbet sættes til 50 pct. af det overtagnes kontante ejendomsværdi på tilbagekøbstidspunktet. De pågældende bestemmelser ville blive tinglyst servitutstiftende på ejendommen med påtaleret for Møn kommune. Tilsynsrådet vedtog i møde den 6. april 1982 at tage ovennævnte til efterretning, hvilket blev meddelt kommunen i skrivelse af 7. april 1982.

Som ovenfor nævnt indgav A klage til mig over miljøministeriets afgørelse af 28. januar 1981 og tilsynsrådets afgørelse af 1. september 1981. A henviste til støtte for klagen til det samme, som han tidligere havde gjort gældende over for henholdsvis ministeriet og tilsynsrådet. A fremhævede, at ingen af de nævnte myndigheder havde taget stilling til spørgsmålet om bygningens placering.

Tilsynsrådet anførte i en udtalelse til mig, at rådet ikke havde yderligere bemærkninger til sagen.

Indenrigsministeriet bemærkede i en udtalelse til mig, at ministeriet var enigt i den opfattelse, tilsynsrådet havde givet udtryk for i sin afgørelse af 1. september 1981, og hvorefter byggeriet ikke burde have været påbegyndt, inden de fornødne tilladelser forelå, og at det var yderst kritisabelt, at dette alligevel var sket. Indenrigsministeriet henviste til, at det af sagen fremgik, at de fornødne tilla-

delser til byggeriet var indhentet, inden tilsynsrådet traf sin afgørelse i sagen. Indenrigsministeriet kunne derfor tiltræde tilsynsrådets opfattelse om, at der ikke var grundlag for at foretage sig yderligere i sagen.

Møn kommunalbestyrelse oplyste i en udtalelse af 23. april 1982 til mig, at det areal, hvorpå bygningen er opført, af Møn kommune blev anset for at have samme byplanmæssige status som det tilgrænsende areal »Stege bygrunde«. Arealet var opstået ved opfyldning af vandarealer i den tidligere lystbådehavn i direkte tilknytning til byzonearealerne, men på grund af en forglemmelse var arealet ikke matrikulært blevet inddraget under tilstødende byzonearealer, hvilket kommunen fandt retteligt burde være sket umiddelbart efter opfyldningens afslutning i 1977. Derfor henlås det pågældende areal i landzone, hvilket kommunen var blevet opmærksom på kort efter byggeriets påbegyndelse. »Da dette blev konstateret, blev byggeriet få dage efter indstillet, og Storstrøms amtsråd blev ansøgt om den fornødne zonetilladelse. Tilladelsen forelå ved skrivelsen af 1. maj 1980.«

Samtidig vedlagde kommunalbestyrelsen en udtalelse fra byrådsmedlem D, der ikke kunne tiltræde byrådsflertallets ovennævnte udtalelse. D mente, at det faktiske hændelsesforløb var anderledes end beskrevet af byrådsflertallet. Kommunen havde den 5. maj 1980 modtaget zonetilladelsen fra amtskommunen, men samtidig en henstilling om, at byggeriet blev indstillet, indtil klagefristen var udløbet. På trods af denne henstilling lod havneudvalget byggeriet fortsætte indtil den 9. maj 1980, hvor huset var næsten færdigt udvendigt. I tiden mellem 5. og 9. maj 1980 klagede beboerne forgæves gentagne gange over, at byggeriet ikke var blevet standset på trods af amtets henstilling herom.

Amtskommunen meddelte mig i en skrivelse, at klagen ikke gav anledning til yderligere bemærkninger og henviste til skrivelsen af 23. maj 1980 til planstyrelsen.

Planstyrelsen meddelte i en skrivelse, at de indhentede udtalelser ikke gav planstyrelsen anledning til bemærkninger, idet der ikke var fremført nye oplysninger i sagen.

Miljøministeriet kunne for sit vedkommende henholde sig til afgørelsen af 28. januar 1981 og den senere skrivelse af 8. maj 1981.

A fremhævede i en skrivelse af 2. august 1982 til mig, at kommunalbestyrelsens beskrivelse i udtalelsen til mig af det faktiske begivenhedsforløb var ukorrekt, for så vidt som byggeriet ikke blev indstillet, kort efter at det var påbegyndt i forbindelse med, at Storstrøms amtskommune blev ansøgt om den fornødne zonelovstilladelse. Tværtimod blev arbejdet fortsat og byggesættet til bygningen leveret på pladsen ca. 3 uger efter, at der var ansøgt om zonelovstilladelse, og arbejdet blev først standset den 9. maj 1980.

Storstrøms amtskommune oplyste i en skrivelse af 24. marts 1983 følgende:

»Vedlagte bilag fra amtsrådets arkivsag vedrørende klubhusbygningen Stege havn, som er modtaget ved amtsrådet den 1. april 1980, er formentlig identiske med den af Dem efterspurgte »ansøgning af 21. marts 1980 om godkendelse af projektet«, idet de viste tegninger kan være afleveret fra Møn byråd til kommunens tekniske forvaltning med en blot mundtligt fremsat ansøgning om godkendelse, jfr. ordlyden af zonelovsansøgningen af 31. marts 1980 fra Møn kommunes tekniske forvaltning til amtsarkitekten.«

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A følgende:

»ad 1. Miljøministeriets afgørelse af 28. januar 1981:

Jeg skal først bemærke, at jeg, således som sagen foreligger til bedømmelse for mig, ikke har anledning til at tage stilling til, om byggeriet forudsatte lokalplan, jfr. kommuneplanlovens § 16, stk. 3, idet dette spørgsmål blev endeligt afgjort ved planstyrelsens afgørelse af 1. august 1980. Jeg henviser herved til min skrivelse af 1. februar 1982 til Dem.

Miljøministeriets stillingtagen til, om der burde meddeles tilladelse til byggeriet, blev truffet på grundlag af by- og landzonenloven.

By- og landzonenloven (i den dagældende formulering) indeholdt i § 1 følgende nærmere beskrivelse af lovens almindelige formål:

»Denne lov har til formål

at sikre en planmæssig udvikling af bebyggelsen med henblik på en økonomisk hensigtsmæssig investering i bygge- og bymodning,

at bidrage til, at der til enhver tid findes et passende udbud af bygge- og bymodnet jord, og

at medvirke til, at bebyggelsen ikke sker i strid med hensynet til befolkningens rekreative interesser og bevarelsen af landskabelige værdier.«

Loven indeholder i kapitel 3 – §§ 6–11 – nogle bestemmelser, der begrænser en ejers adgang til at råde over en ejendom, der ligger i landzone.

§ 7, stk. 1, indeholder følgende bestemmelse:

»I landzoner må der ikke uden tilladelse efter § 9 opføres ny bebyggelse, medmindre bebyggelsen er erhvervsmæssig nødvendig for den pågældende ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom, eller for udøvelse af fiskerierhvervet. Det samme gælder ombygning af og tilbygning til bestående bebyggelse.«

Afgørelser om tilladelser efter zonelovens § 9 må træffes ud fra lovens almindelige formål som angivet i § 1.

Inden for den ovennævnte ramme af hensyn beror zonelovsmyndighedens afgørelse af, om tilladelse bør gives, på en skønmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Jeg har ikke ved min gennemgang af sagen fundet, at der foreligger sådanne særlige omstændigheder, at jeg har grundlag for at kritisere miljøministeriets afgørelse om at tiltræde planstyrelsens og amtskommunens afgørelser om at meddele kommunen zonelovstilladelse.

Jeg har i denne forbindelse noteret mig, at der for så vidt ikke i sagen har været rejst indsigelse imod, at der blev opført en bygning som den i sagen omhandlede på havneområdet, men alene imod den valgte placering inden for havneområdet.

ad 2. Tilsynsrådets afgørelse af 1. september 1981:

Tilsynsrådets afgørelse i sagen er truffet på grundlag af bestemmelsen i § 61 i den kommunale styrelseslov.

Ifølge denne bestemmelse kan tilsynsrådet sætte en kommunalbestyrelses beslut-

ning ud af kraft, når beslutningen findes stridende imod lovgivningen.

Det er Deres opfattelse, at denne beføjelse burde have været anvendt over for byrådets beslutninger på møderne den 21. februar 1980 og 21. maj 1981 om henholdsvis at opføre bygningen og afhænde den til »Sejlkлубben Møn« på særligt favorable vilkår.

Som nævnt ovenfor traf byrådet beslutning om at opføre bygningen på møde den 21. februar 1980. Selve denne beslutning forudsatte ikke, at der forelå de fornødne tilladelser i henhold til bygge Lovgivingen og by- og landzoneloven. Det forhold, at kommunens tekniske forvaltning den 26. marts 1980 lod byggeriet påbegynde, uden at de fornødne tilladelser forelå, påvirkede efter min mening ikke i sig selv lovligheden af kommunens beslutning på mødet den 21. februar 1980. Da der efter min mening heller ikke i øvrigt foreligger grundlag for at antage, at kommunens beslutning af 21. februar 1980 var stridende imod lovgivningen, har jeg ikke grundlag for at kritisere, at tilsynsrådet ikke fandt i henhold til styrelseslovens § 61 at kunne annullere den nævnte beslutning.

Ved min stillingtagen til Deres klage over byrådets beslutning på mødet den 21. maj 1981 om overdragelse af klubhusbygningen til »Sejlkлубben Møn« skal jeg først bemærke, at der ikke er tvivl om, at beslutningen var økonomisk fordelagtig for klubben.

Det antages imidlertid at gælde som en kommunalretlig grundsætning, at kommunerne er beføjede til uden positiv lovhjemmel at disponere over deres økonomiske midler inden for visse grænser. Blandt de opgaver, kommunerne således på ulovbestemt grundlag kan varetage, er bl.a. idrætsaktiviteter. Kommunernes udøvelse af denne økonomiske kompetence kan dels ske direkte, dels indirekte gennem ydelse af tilskud til foreninger, der varetager sådanne formål, som kommunerne selv kan varetage. Det kræves, at den pågældende aktivitet har en vis almennyttig karakter og tilknytning til den enkelte kom-

munes område.

Jeg finder ikke grundlag for at antage, at Møn kommunalbestyrelses ovennævnte beslutning om ydelse af tilskud til Møn Sejlkлубb faldt uden for rammerne for den nævnte kommunalretlige grundsætning.

Jeg har således ikke grundlag for at kritisere tilsynsrådets beslutning af 1. september 1981 om ikke at annullere byrådets beslutning på mødet den 21. maj 1981 om at overdrage klubhusbygningen til sejlkлубben.

Jeg finder efter omstændighederne at burde bemærke, at jeg er enig med indenrigsministeriet og tilsynsrådet for Storstrøms amt i, at det må anses for yderst kritisabelt, at kommunen lod byggeriet påbegynde, uden at der forelå bygge- og zonestilladelser. Jeg finder det, ligesom tilsynsrådet, af hensyn til den almindelige retsbevidsthed i befolkningen beklageligt, at kommunen har overtrådt retsregler, som den i et vist omfang er pålagt selv at påse overholdt.

Det tilføjes, at det på grundlag af de foreliggende oplysninger må forekomme mest nærliggende at antage, at kommunen allerede kort efter den 21. marts 1980 var bekendt med, at zonestilladelse var påkrævet, og at jeg i øvrigt må lægge til grund, at byggeriet blev påbegyndt den 26. marts 1980, at skriftlig ansøgning om zonestilladelse blev indgivet den 31. marts 1980, og at byggeriet først blev standset den 9. maj 1980, det vil sige 4 dage efter, at amtskommunens skrivelse af 1. maj 1980 med henstilling om at lade byggeriet indstille, var modtaget i kommunen.

På denne baggrund må jeg anse kommunens oplysning i skrivelsen af 23. april 1982 om, at man kort efter byggeriets påbegyndelse blev opmærksom på, at arealet lå i landzone, og at »byggeriet få dage efter (blev) indstillet«, for urigtig.

Jeg finder det beklageligt, at kommunalbestyrelsens flertal i skrivelsen, der blev afgivet til brug for min stillingtagen til sagen, på denne måde afgav misvisende oplysninger.

...«

IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1974.

- 31.** *Hjernekirurgisk behandling af patienter på statshospitaler. (J. nr. 1974-347; beretn. 1974, s. 167-69, jfr. beretn. 1975, s. 43-44).*

Resultatet af den efterundersøgelse af psyko-kirurgiske indgreb, som var omtalt i sundhedsstyrelsens skrivelse af 28. juli 1975 til ombudsmanden, forelå i 1982. Sundhedsstyrelsen orienterede mig herom i skrivelse af 27. januar 1983 og oplyste, at styrelsen havde skrevet følgende til de neurokirurgiske afdelinger:

»Spørgsmålet om, hvorvidt psykokirurgiske indgreb i visse tilfælde kan være en hensigtsmæssig behandlingsmetode, har her i landet været drøftet i en række år. Bl.a. har Folketingets Ombudsmand i begyndelsen af 70-erne rettet henvendelse til sundhedsstyrelsen, bilagt materiale om psykokirurgiske indgreb, fra de daværende statshospitaler med anmodning om sundhedsstyrelsens vurdering af hele spørgsmålet.

På daværende tidspunkt havde man her i landet kun sparsomme opgørelser over disse indgrebs effekt, men det fremgik af de oplysninger, man havde fra statshospitalerne, at indikationen for foretagelse af indgrebene tilsyneladende varierede noget. I 1975 påbegyndtes en efterundersøgelse af patienter

med henblik på at tilvejebringe et materiale, der kunne belyse denne behandlings terapeutiske værdi. Antallet af patienter, der havde fået foretaget psykokirurgiske indgreb har i de senere år været meget lille her i landet, men under henvisning til en netop offentliggjort redegørelse vedrørende resultaterne af foretaget stereotaktisk psykokirurgi (Stereotactic Psychosurgery - Acta Psychiatrica Scandinavica, Supplementum 301, Vol. 66, Munksgaard Copenhagen 1982) har sundhedsstyrelsen fundet, at det er nødvendigt, at der ved psykokirurgiske indgreb, der som anført nu foretages i meget begrænset omfang, sker en mere central vurdering med henblik på indikationsstilling.

Man skal derfor anmode de neurokirurgiske afdelinger om kun at foretage sådanne indgreb, efter at sagen i hvert enkelt tilfælde har været forelagt sundhedsstyrelsen og operationsindikationen er tiltrådt.«

I skrivelse af 4. februar 1983 meddelte jeg sundhedsstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

- 100.** *Sagsbehandlingstiden i den sociale ankestyrelse. (J. nr. 1974-996; beretn. 1974, s. 437-44, jfr. beretn. 1975, s. 65, beretn. 1976, s. 31, beretn. 1978, s. 31, beretn. 1980, s. 28-30 og beretn. 1981, s. 316-18).*

Med skrivelse af 23. august 1982 sendte socialministeriet mig oplysninger fra sikringsstyrelsen om behandlingstiderne i revaliderings- og pensionsnævnene i 1981. Af disse oplysninger fremgik det, at den samlede gennem-

snitlige sagsbehandlingstid i førtidspensions-sager i 1981 udgjorde 11,6 måned, hvilket var uændret fra 1980. Der var dog sket forskydninger i henholdsvis kommuner og nævn, idet kommunerne havde forøget behandlings-

tiden fra 6,5 måned til 6,9 måned, medens nævnene havde formindsket behandlingstiden fra 5,1 måned til 4,7 måned. I skrivelsen anførte socialministeriet bl.a. følgende:

» . . .

For så vidt angår oplysningerne om sagsbehandlingstiden i revaliderings- og pensionsnævnene i 1981 bemærkes, at socialministeriet er opmærksom på den forskydning i sagsbehandlingstiden, der er sket i henholdsvis kommuner og nævn, idet en stigning i sagsbehandlingstiden nu primært kan konstateres i kommunerne.

. . .«

I skrivelse af 9. februar 1983 underrettede socialministeriet mig om, at der ville blive nedsat et udvalg, der skulle komme med for-

slag om, hvorledes forretningsgangen i bl.a. revaliderings- og pensionsnævnene kunne effektiviseres og smidiggøres.

I skrivelse af 18. april 1983 anmodede jeg socialministeriet om at måtte modtage aktuelle oplysninger om behandlingstiden i den sociale ankestyrelse, amtsankenævnene og revaliderings- og pensionsnævnene.

I skrivelse af 3. maj 1983 meddelte socialministeriet mig følgende:

»I skrivelse af 18. april 1983 har ombudsmanden udbedt sig aktuelle oplysninger om behandlingstiden for sager i den sociale ankestyrelse, amtsankenævnene og revaliderings- og pensionsnævnene.

I denne anledning kan man oplyse følgende om sagsafviklingen i ankestyrelsen i 1982:

	Invalide- pensions- sager	Andre Sager	Sager I alt
Oprettede sager i 1982	4.121	6.585	10.706
Afsluttede sager i 1982	3.901	5.973	9.874
Verserende sager ved udgangen af december 1982	2.574	5.535	8.109

På grundlag af antallet af afsluttede sager i 1982 har ankestyrelsen beregnet, at den gennemsnitlige ekspeditionstid for nye sager i januar måned 1983 vil være 7,9 måned for invalidepensionssager (7,4 md. i januar 1982) og 11,1 måned for andre sagskategorier under ét (11,0 md. i januar 1982).

For samtlige sager undet ét er den beregnede gennemsnitlige ekspeditionstid steget fra 9,5 måned i januar 1982 til 9,9 måned i januar 1983).

Det bemærkes, at der er tale om foreløbige tal. De endelige tal vil først foreligge omkring juni 1983, men der er erfaringsmæssigt kun små afvigelser imellem de foreløbige og de endelige tal.

Man skal vende tilbage til spørgsmålet om sagsbehandlingstiden i amtsankenævnene og i revaliderings- og pensionsnævnene.«

I skrivelse af 12. juli 1983 meddelte socialministeriet mig følgende:

»I fortsættelse af skrivelse herfra af 3. maj 1983 vedrørende behandlingstiden for sager i den sociale ankestyrelse, amtsankenævnene og revaliderings- og pensionsnævnene sendes vedlagt en oversigt over den gennemsnitlige sagsbehandlingstid i amtsankenævnene i

1982 (og til sammenligning tallene for 1981) samt en årsstatistik over sagsbehandlingstider i 1982 ved revaliderings- og pensionsnævnene med sikringsstyrelsens hertil knyttede kommentarer.

Med hensyn til amtsankenævnene viser oversigten, at der er sket en vis udligning af forskellene i sagsbehandlingstid i forhold til 1981-tallene. Denne udligning er fortrinsvis i nedadgående retning, idet der for et flertal (8) af nævnene er sket en nedsættelse af den gennemsnitlige sagsbehandlingstid. Selv om der samtidig er sket en stigning i behandlingstiden i 4 nævn, er den samlede gennemsnitlige behandlingstid nedsat i forhold til året før (i 1982 ca. 5,1 måned imod ca. 5,8 måned i 1981).

Med hensyn til tallene for revaliderings- og pensionsnævnene kan socialministeriet henholde sig til sikringsstyrelsens kommentarer. Specielt med hensyn til udviklingen i sagsbehandlingstiderne i kommunerne i forhold til nævnene . . . bemærkes, at det i socialministeriets skrivelse af 9. februar 1983 nævnte udvalg er under nedsættelse, og at første møde påregnes afholdt ultimo august 1983.

...«

Af årsstatistikken vedrørende revaliderings- og pensionsnævnenes afgørelser i førtidspensionssager i 1982 fremgik det, at den samlede gennemsnitlige sagsbehandlingstid i 1982 udgjorde 11,4 måned. Set i forhold til 1981 var der sket en yderligere forskydning, idet kommunernes behandlingstid var øget til

7,1 måned, medens nævnenes behandlingstid var formindsket til 4,3 måned.

Ved lov nr. 196 af 25. maj 1983 om ændring af lov om den sociale ankestyrelse, bistandsloven m.v. blev der gennemført visse ændringer af anke reglerne med henblik på at opnå en forenkling af ankesystemet og dermed administrative lettelser.

B. Beretning for året 1976.

- 41.** *Udgangstilladelse til udenlandske indsatte. (J. nr. 1976-169-615; beretn. 1976, s. 240-44, jfr. beretn. 1977, s. 62, og beretn. 1980, s. 33-34).*

I skrivelse af 6. august 1982 meddelte direktoratet for kriminalforsorgen mig, at spørgsmålet om den fremtidige udgangsordning for udenlandske indsatte bl.a. havde været drøftet med lederne af de lukkede anstalter, og at der under drøftelsen var enighed om, at forsøgsordningen havde fungeret tilfredsstillende, ligesom det var den overvejende opfattelse, at der ikke var grundlag for at udvide ordningen. Der blev således givet udtryk for betænkelighed ved at rejse spørgsmålet om udgang svarende til den praksis, der følges for danske indsatte, når man ikke realistisk kunne arbejde med muligheden for, at ledsagede udgange ville kunne afløses af tilladelse

til uledsagede udgange.

Rigsadvokaten, rigspolitichefen, politidirektøren i København og Foreningen af politimestre i Danmark havde tiltrådt, at den forsøgsvisse ordning fortsatte som en permanent ordning.

Justitsministeriet havde herefter besluttet dels at opretholde ordningen, dels at overveje, hvorvidt en mere lempelig ordning end den nuværende burde gennemføres, herunder med hensyn til uledsaget udgang.

Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

C. Beretningen for året 1977.

- 3.** *Indsats aktindsigt i forskellige sager i direktoratet for kriminalforsorgen. (J. nr. 1977-615-615; beretn. 1977, s. 99-102, jfr. beretn. 1979, s. 35).*

I skrivelse af 20. september 1982 underrettede direktoratet for kriminalforsorgen mig om, at østre landsret ved dom af 24. august 1982 havde afvist B's sagsanlæg, idet retten

fandt, at påstanden efter sin generelle formulering var uegnet til at blive taget under påkendelse.

- 63.** *Kommunernes praksis med hensyn til samvirken ved plejehjemsanbringelser. (J. nr. 1976-667-053; beretn. 1977, s. 443-48, jfr. beretn. 1980, s. 35-36).*

I skrivelse af 21. april 1983 underrettede socialministeriet mig om, at ministeriet havde anmodet socialstyrelsen om snarest at udsen-

de en cirkulærskrivelse om samarbejde mellem kommunerne ved optagelse på plejehjem.

Efter at have modtaget et eksemplar af socialstyrelsens cirkulærskrivelse nr. 7 af 13. maj 1983 om nævnte emne meddelte

jeg socialministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

71. *Visitation af indsatte. (J. nr. 1977-449-615; beretn. 1977, s. 497-99, jfr. beretn. 1980, s. 36).*

Om visitation af indsatte ved indsættelse i sikringscelle har direktoratet for kriminalforsorgen, efter at spørgsmålet har været drøftet i »Arbejdsgruppen vedrørende revision af anordninger m.v.«, meddelt mig følgende:

»Bestemmelsen i afsnit A, sidste stykke, i direktoratets cirkulære af 21. september 1976 om visse sikringsmæssige foranstaltninger over for indsatte (om fratagelse af beklædningsgenstande m.v., der kan være egnet som selvmordsmiddel) gælder alene i tilfælde af sikringscellelignende anbringelser. Da sådanne tilfælde forekommer forholdsvis sjældent

i institutioner uden egentlig sikringscelle, følges ikke tilsvarende praksis med hensyn til visitation i forbindelse med omklædning, som rutinemæssigt er indarbejdet i de lukkede anstalter. På baggrund af ombudsmandens henstilling i skrivelse af 31. maj 1976 er det derfor fundet hensigtsmæssigt i cirkulæret af 21. september 1976 at foreskrive – svarende til hidtidig praksis – at der ved sikringscellelignende anbringelser, hvor der skønnes at være risiko for selvmord, skal ske fratagelse af beklædningsgenstande, der er egnet som selvmordsmiddel.«

75. *Projekteringslån vedrørende kollegiebyggeri. (J. nr. 1976-769-19; beretn. 1977, s. 521-31, jfr. beretn. 1978, s. 60-61).*

Under retssagens behandling for østre landsret nedlagde Rødovre Kollegiet principalt påstand om, at boligministeriet blev tilpligtet at anerkende at hæfte for betaling af kollegiets restgæld til teknikere for disses udarbejdelse af projektmateriale.

Subsidiært påstod kollegiet boligministeriet tilpligtet at eftergive det projekteringslån på 1,2 mill. kr., som var tildelt kollegiet, og i konsekvens heraf at udbetale 702.326 kr. til kollegiet tillige med sædvanlige procesrenter fra den 13. juli 1976, til betaling sker, mod at eventuelt overskud ved likvidationen udbetales til ministeriet.

Ved østre landsrets dom af 24. april 1981 blev boligministeriet frifundet for begge påstande.

Dommen blev anket til højesteret, hvor syv dommere deltog i pådømmelsen. I højesterets dom af 10. marts 1983 (gengivet i UfR 1983, s. 361) anføres følgende:

»Samtlige dommere udtaler:

Idet der hverken efter lovgivningen om støtte til tilvejebringelse af kollegier eller efter indholdet af indstævntes skrivelser til appellanten findes grundlag for at anse indstævnte for ansvarlig for appellants udgifter ud over det tilsagte lån, vil appellants principale påstand ikke kunne tages til følge.

Fem dommere . . . udtaler:

Efter forarbejderne til lovene om byggeri med offentlig støtte, der også omfattede kollegiebyggeri, og til de senere særlige love herom kan det ikke antages at have været lovgivningsmagtens hensigt at ændre den hidtidige retstilstand, hvorefter opgivelse af et byggeprojekt, når opgivelsen ikke kunne lægges bygherren til last, medførte eftergivelse af projekteringslån. Herefter stemmer disse dommere for at tage appellants subsidiære påstand til følge som nærmere nedenfor anført, dog at der alene vil kunne tilkendes renter fra sagens anlæg den 26. april 1979. De stemmer endvidere for, at der med sagens omkostninger for landsret og højesteret for-

holdes som nedenfor anført, hvorved bemærkes, at appellanten også for højesteret har haft fri proces.

Dommerne . . . udtaler:

Den selvejende institution Rødovre Kollegiet fik efter reglerne i lov om støtte til tilvejebringelse af kollegier udbetalt dels et statslån på 1.425.000 kr., som blev benyttet til køb af en byggegrund, dels et statslån på 1.200.000 kr., som blev benyttet til betaling af projekteringsudgifter, ejendomsskatter m.v. i overensstemmelse med den af institutionen indgivne låneansøgning. Der blev for lånene udstedt pantebrev i den købte byggegrund.

Efter at institutionen i 1974 havde opgivet planerne om at opføre et kollegium, blev byggegrunden solgt for en pris af 1.773.330 kr. Køberne har udover denne købesum betalt renter med i alt 353.326 kr. Købesummen og renterne er oppebåret af indstævnte i henhold til pantebrevene.

Selv om opgivelsen af byggeriet skyldtes

forhold, som appellanten ikke bærer ansvaret for, findes indstævnte ikke under de anførte omstændigheder i medfør af lovens § 3, stk. 5, at have været forpligtet til at eftergive det ydede projekteringslån. Disse dommere stemmer herefter for at stadfæste landsrettens dom.

Der vil være at give dom efter stemmeflertallet.

Thi kendes for ret:

Indstævnte, boligministeriet, bør inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse til appellanten, den selvejende institution Rødovre Kollegiet i likvidation, betale 702.326 kr. med renter 2 pct. over den til enhver tid gældende officielle diskonto fra den 26. april 1979, til betaling sker, mod at et eventuelt overskud ved likvidationen udbetales til indstævnte.

Ingen af parterne betaler sagsomkostninger for landsret og højesteret til den anden part eller til statskassen.«

- 88.** *Udvisning på grund af »misbrug af euforiserende stoffer«. (J. nr. 1977-309-613; beretn. 1977, s. 608-11, jfr. beretn. 1978, s. 63-72, og beretn. 1979, s. 47).*

I november 1982 afgav udlændingelovudvalget betænkning nr. 968/1982 om udlændingelovgivningen. Med udgangspunkt i denne betænkning har folketinget vedtaget en ny udlændingelov, der er bekendtgjort som lov

nr. 226 af 8. juni 1983. Efter § 24, nr. 3, kan en udlænding, som ikke har boet her i landet i længere tid end de sidste 2 år, udvises, hvis udlændingen ulovligt besidder eller bruger euforiserende stoffer.

D. Beretningen for året 1978.

- 13.** *Kompetencen til at fastsætte bødeordninger for boglånere, der ikke rettidigt tilbageleverer lånte bøger til kommunernes biblioteker. (J. nr. 1977-1444-79; beretn. 1978, s. 146-52, jfr. beretn. 1979, s. 54).*

Ved lov nr. 242 af 8. juni 1983 om ændring af lov om folkebiblioteker m.v. og af lov om folkeskolen blev § 4 i loven om folkebiblioteker m.v. affattet således:

»§ 4. Kommunalbestyrelsen kan fastsætte

bestemmelser om en afgift for overskridelse af lånetiden.

Stk. 2. Ministeren for kulturelle anliggender fastsætter nærmere regler herom.«

27. Mobilitetsfremmende ydelser. (J. nr. 1977-1517-02; beretn. 1978, s. 215-22, jfr. beretn. 1980, s. 40).

I skrivelse af 16. november 1982 meddelte arbejdsministeriet mig vedrørende spørgsmålet om ændring af bestemmelsen i loven om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v., § 13, stk. 2, nr. 3, at ministeriet ikke for tiden havde planer om at gennemføre en revision af bestemmelserne i lovens kapitel 4 om mobilitetsfremmende ydelser. I denne forbindelse erindrede arbejdsministeriet om det i skrivelsen af 27. februar 1978 til ombudsmanden anførte, hvorefter det for ministeriet havde været en forudsætning, at en ændring af § 13, stk. 2, nr. 3, alene burde søges gennemført i forbindelse med en bredere revision af hele kapitel 4 i arbejdsformidlingsloven.

Som et resultat af overvejelserne omkring reglerne om mobilitetsfremmende ydelser var der imidlertid for de højere uddannelsers vedkommende sket en tilpasning af praksis til udviklingen på arbejdsmarkedet, således at der i højere grad toges hensyn til specialisering i uddannelsen. Resultatet af disse overvejelser gik ud på følgende:

»Ved ansøgning om mobilitetsfremmende ydelser fra uddannede *folkeskolelærere* tages der således hensyn til valget af liniefag, såfremt dette fag ikke indgår i grunduddannelsen for folkeskolelærere. De liniefag, som ligger ud over fag, som indgår i grunduddannelsen, er matematik, historie, geografi, biologi, fysik, kemi, engelsk, tysk, fransk, latin og sløjd. Ved valg af de nævnte liniefag tilegner den studerende sig specielle og mere kvalificerede fagkundskaaber end de lærerstuderende, der ikke vælger disse liniefag. Det indebærer, at uddannelse i et af de nævnte liniefag anses for en særlig kvalifikation.

Der tages endvidere hensyn til, hvilke af tre pædagogiske specialer, ansøgeren har valgt (mindst et af specialerne skal vælges):

Speciale a: Undervisning af elever i folkeskolens yngste klasser.

Speciale b: Undervisning af elever i folkeskolens ældste klasser.

Speciale c: Undervisning af elever med særlige vanskeligheder.

Som et eksempel på praksis kan nævnes, at en folkeskolelærer med speciale c, som skulle undervise på en skole for handicappede børn, har fået medhold i, at pågældende var berettiget til støtte, idet den folkeskolelærer, der var ledig og tilmeldt på tilflytningsstedet, ikke havde nævnt speciale, som var nødvendigt for bestridelsen af den pågældende stilling.

Ved ansøgning fra *akademiarkitekter* tages ligeledes hensyn til den arkitektafgang, som den pågældende stilling retter sig imod. Der sondres således mellem afgang i byplanlægning, fysisk- og økonomisk planlægning, bygningskunst, by- og bygningspleje (restaurering), landskabs- og havekunst, produktudvikling, møbelkunst eller industriel- og grafisk design.

Ved ansøgning fra *akademiingeniører* tages ligeledes hensyn til uddannelsesretning, forudsat den peger mod den aktuelle stilling.

Ved vurderingen af, om personer med samme uddannelse alle er kvalificeret til en bestemt stilling, ses der på, i hvilken grad uddannelsesforløbet indholdsmæssigt er ens for alle med denne uddannelse. *Cand.jur'er* anses således normalt for lige kvalificerede, fordi jurastudiet i overvejende grad indholdsmæssigt er ens for alle jurastuderende. Det vil næppe være rimeligt at opfatte kortvarige kurser i studieforløbet som specialisering, men snarere som en indføring i særlige lovområder, der kan danne basis for en eventuel senere specialisering. Derimod vil et varieret udbud af valgfri fag, der kan stykkes sammen til en egentlig specialisering, kunne give fortrinsret til en bestemt stilling, forudsat at netop denne specialisering er en forudsætning for stillingens bestridelse. Specialisering *efter endt uddannelse* giver dog fortsat ikke fortrinsadgang ved ansøgning om mobilitetsfremmende ydelser.«

- 38.** *Nærmere regler om udsendelse af udlændinge, der skal udvises. (J. nr. 1978-298-613; beretn. 1978, s. 288-89).*

I november 1982 afgav udlændingelovudvalget betænkning nr. 968/1982 om udlændingelovgivningen. På grundlag heraf har folketinget vedtaget en ny udlændingelov, der er

bekendtgjort som lov nr. 226 af 8. juni 1983. De nærmere regler om udsendelse af udlændinge, der skal udvises, findes i lovens kapitel VI.

- 62.** *Udvisning i henhold til den tidligere udlændingelovs § 4, stk. 1, nr. 3, jfr. § 2, stk. 1, nr. 6. (J. nr. 1978-1556-613; beretn. 1978, s. 435-46, jfr. beretn. 1980, s. 41-45).*

I november 1982 afgav udlændingelovudvalget betænkning nr. 968/1982 om udlændingelovgivningen. På grundlag heraf vedtog folketinget en ny udlændingelov, der er be-

kendtgjort som lov nr. 226 af 8. juni 1983. De regler, der afløser den tidligere lovs § 4, findes nu i lovens kapitel IV.

- 81.** *Betaling for børns skolegang i kommunal skole. (J. nr. 1978-14-710; beretn. 1978, s. 584, jfr. beretn. 1979, s. 74, og beretn. 1980, s. 52).*

Ved dom af 20. september 1982 pålagde vestre landsret Karup kommune, som forældrene havde sagsøgt for tilbagebetaling af skoleafgift, at tilbagebetale skoleafgiften for skoleårene 1976-77 og 1977-78. Derimod fandtes forældrene ikke at have krav på tilbagebetaling af skoleafgiften for skoleårene 1972-73 til og med 1975-76.

I præmisserne anførte landsretten bl.a.:

»For så vidt angår tiden forud for den 1. august 1976 findes hverken den dagældende folkeskolelovs § 62 – der fastslog, at udgifterne til folkeskolen påhvilede kommunerne, for så vidt der ikke var udtrykkelig lovhjemmel for, at udgifterne påhvilede andre – eller almindelige forvaltningsretlige regler at have været til hinder for, at en kommune i tilfælde, hvor den ikke havde pligt til at optage et barn i sin skole, fordi barnet var hjemmehørende uden for kommunen, gjorde barnets optagelse betinget af, at forældrene betalte en skoleafgift, eller traf aftale med forældrene om betaling af en sådan afgift.

Det her antages stemmer – som anført i dommen – overens med fast administrativ

praksis og stemmer endvidere overens med, at end ikke bestemmelserne i lov nr. 194 af 11. juni 1954 er anset at være til hinder for, at en kommune gjorde optagelse af børn, der i deres hjemstedskommune var tilsikret den tilsvarende undervisning vederlagsfrit, afhængig af betaling af skoleafgift, jfr. højesterets dom af 22. marts 1959 (UfR 1960.388 jfr. 1958.659).

Denne retstilstand må imidlertid antages at være ændret ved § 40, stk. 1, i lov nr. 313 af 26. juni 1975 om folkeskolen, der trådte i kraft den 1. august 1976. Den nævnte bestemmelse svarer vel indholdsmæssigt ganske til den tidligere folkeskolelovs § 62, men sammenholdes bestemmelsen med lovens § 42 og bemærkningerne til denne bestemmelse i forslaget til loven – hvorefter § 42 er en nødvendig konsekvens af § 3, stk. 3, sammenholdt med § 40, stk. 1 (FT 1974/1975, 2. samling, till. A, sp. 1283) – findes bestemmelsen at måtte forstås således, at den hindrer opkrævning af skoleafgift og aftaler om sådan afgift, selv om talen er om undervisning, som kommunen ikke har pligt til at yde.«

83. *Forringede adgangsforhold til offentlig vej. (J. nr. 1977-59-510; beretn. 1978, s. 596-610).*

I skrivelse af 4. januar 1983 underrettede ministeriet for offentlige arbejder mig om, at Skanderborg byråd den 15. december 1982 i henhold til privatvejlovens regler havde besluttet at forøge vejens udlægsbredde fra 3,77 m til 6.00 m samt at ændre vejens klassificering fra klasse III til klasse II.

A påklagede afgørelsen til ministeriet for offentlige arbejder under henvisning til, at det eksisterende vejanlæg – som efter kommunens afgørelse ikke skulle ændres – var utilfredsstillende for ham.

I skrivelse af 9. maj 1983 til A meddelte ministeriet for offentlige arbejder, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre Skan-

derborg byråds afgørelse. Som begrundelse for ikke at foretage yderligere henviste ministeriet til ejendommens tidligere adgangsforhold, herunder at det på grund af terrænforholdene ikke var muligt at køre til ejendommens beboelseshus. Ministeriet henviste endvidere til, at spørgsmålet om, hvorvidt der var sikret ejendommen den i vejlovens § 69, stk. 1, angivne fornødne forbindelse til offentlig vej, ville blive forelagt taksationsmyndighederne.

På det foreliggende grundlag fandt jeg ikke tilstrækkelig anledning til at foretage videre i sagen.

E. Beretningen for året 1979.

12. *Udelukkelse fra arbejdsløshedsdagpenge. (J. nr. 1978-651-02; beretn. 1979, s. 140-45).*

A anlagde retssag mod ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen ved østre landsret. Af udskrift af landsrettens retsbog for den 29. november 1982 fremgår det, at retsformanden efter rettens votering i sagen havde tilkendegivet, at sagsøgeren A ved en dom ville få medhold. Sagsøgte (ankenævnet) blev opfordret til at tage bekræftende til genmæle over sagsøgerens påstand.

Retsformanden tilkendegav, at retten ved sin afgørelse lagde vægt på, at sagen efter bevisførelsen under domsforhandlingen havde ændret karakter, således at det måtte lægges til grund, at A efter anvisning af arbejdet hos bagermester C var indstillet på at tage det anviste arbejde, og at den eneste grund

til, at ansættelsen ikke kom i stand, var, at C straks ved A's henvendelse havde tilkendegivet, at han kun var interesseret i et ansættelsesforhold af længere varighed, og at han efterfølgende havde oplyst om sit ønske om genansættelse hos Danfoss.

På denne baggrund fandt landsretten ikke betingelserne i arbejdsløshedsforsikringslovens § 63, stk. 1, nr. 1, eller denne bestemmelses analogi opfyldt. Retsformanden bemærkede, at der, som sagen forelå oplyst, ikke skete en principiel vurdering af den praksis, som ankenævnet hidtil havde fulgt.

A tiltrådte forligsforslaget, og kammeradvokaten meddelte på ankenævnets vegne, at nævnet kunne acceptere forligsforslaget.

32. *Centralinstitutionen Lillemosegård og Børnehospitalet i Vangede. (J. nr. 1979-1125-06; beretn. 1979, s. 246-57, jfr. beretn. 1980, s. 75-78, og beretn. 1981, s. 329-30).*

Jeg har fortsat holdt mig orienteret om, hvad der skete med hensyn til åbning af de låste afdelinger på institutionerne Vangedehuse og Damsager. Jeg modtog således i september 1982 fra socialstyrelsen oplysninger om, at 3 afdelinger på Vangedehuse og institutionen Damsager fortsat var aflåste i kortere eller længere perioder af døgnet.

Socialstyrelsens orientering indeholdt endvidere oplysninger om, hvad Københavns amtskommune agtede at foretage med henblik på helt at åbne de 3 afdelinger på Vangedehuse og Damsager.

Efter en gennemgang af de modtagne oplysninger skrev jeg den 8. december 1982 således til socialministeriet:

» . . .

De modtagne oplysninger om, at der fortsat er 4 institutionsenheder, som er låste i kortere eller længere perioder af døgnet, har givet mig anledning til at foretage en nærmere gennemgang af socialministeriets bekendtgørelse nr. 568 af 21. december 1979 om magtanvendelse m.v. i institutioner for voksne med vidtgående fysiske eller psykiske handicap og socialministeriets bekendtgørelse nr. 569 af 22. december 1979 om magtanvendelse m.v. i døgninstitutioner for børn og unge.

Jeg finder at burde anmode socialministeriet om at deltage i en drøftelse om sagen. Jeg ønsker i den forbindelse at drøfte nogle spørgsmål, som de nævnte bekendtgørelser rejser. Jeg sigter herved bl.a. til spørgsmålet om, i hvilket omfang der inden for rammerne af de to bekendtgørelser kan gennemføres foranstaltninger, der har karakter af en administrativ frihedsberøvelse i grundlovens § 71s forstand, jfr. forudsætningen herom i bekendtgørelse nr. 568, § 20, og bekendtgørelse nr. 569, § 22.

. . .«

Jeg havde herefter drøftelser i januar og februar 1983 med repræsentanter for socialministeriet og socialstyrelsen dels om åbningen af de låste institutionsenheder, dels om de ovennævnte magtanvendelsesbekendtgø-

relser. Det blev under drøftelserne oplyst, at Københavns amtsråd havde bevilget 500.000 kr. til brug ved bestræbelserne på at få åbnet de lukkede afdelinger. Socialministeriet stillede i udsigt, at afdelingerne i fornødent omfang ville være åbne i løbet af 1. halvår af 1983.

Socialministeriet gav endvidere tilsagn om at overveje nogle spørgsmål om de to magtanvendelsesbekendtgørelser, som jeg rejste under drøftelserne.

I skrivelse af 18. maj 1983 meddelte socialministeriet mig følgende:

». . . dørene på Damsager (er) nu åbne i overensstemmelse med reglerne i socialministeriets bekendtgørelse nr. 569 af 22. december 1979 om magtanvendelse m.v. i døgninstitutioner for børn og unge.

For så vidt angår afdelingerne L, K og Z på Vangedehuse har amtskommunen efterfølgende oplyst, at dørene på afdelingerne L og K er åbne i tidsrummet kl. 8 - ca. 18, og at dørene på afdeling Z er åbne i tidsrummet kl. 8 - ca. 16.

For alle tre afdelinger er der planlagt en udvidelse af åbningstiden - for afdelingerne K og L senest 1. oktober 1983 og for afdelingen Z pr. 1. januar 1984 - således at afdelingerne til den tid er helt åbne.

Socialministeriet har herefter taget oplysningerne til efterretning, idet ministeriet under hensyn til den betydelige normalisering af åbningstiderne, der allerede har fundet sted, anser forholdene for at være i overensstemmelse med reglerne i § 8 i bekendtgørelse nr. 569. Ministeriet har herved taget i betragtning, at der undtagelsesvis indtil 1. oktober 1983, henholdsvis 1. januar 1984, er tale om aflåsninger i kortere perioder af dagen, og at aflåsningerne er velbegrundede under hensyn til amtskommunens bestræbelser på at bedre boforholdene for beboerne.

. . .«

Efter indbydelse fra Københavns amtskommune besøgte jeg den 9. juni 1983 Vangedehuse og Damsager. Under besøget fik jeg lejlighed til at besigtige de omtalte 4 afdelinger.

Jeg meddelte herefter i skrivelse af 17. juni 1983 socialministeriet, at jeg ikke på det foreliggende grundlag foretog videre i sagen. Jeg anmodede dog socialministeriet om at underrette mig om forløbet af den

afsluttende fase. Jeg bad endvidere socialministeriet om at underrette mig om, hvad der videre skete vedrørende spørgsmålene af mere generel karakter, som blev drøftet under de ovennævnte møder.

44. *Fradrag for udgifter til vedligeholdelse af en fast ejendom, der i en del af et indkomstår havde været udlejet. (J. nr. 1978-1198-223; beretn. 1979, s. 322-27, jfr. beretn. 1981, s. 331).*

I beretningen for 1981 (s. 331) blev det fejlagtigt anført, at A alligevel ikke havde indbragt skattesagen for retten.

Ved vestre landsrets dom af 14. december 1981 fik A medhold i sin påstand om fuldt fradrag for faktiske vedligeholdelsesudgifter i indkomstår 1975. I sine præmisser anførte retten følgende:

»Efter ordlyden af og forarbejderne til ligningslovens § 15 G, stk. 6, kan det ikke antages, at bestemmelsen udelukker fradrag for vedligeholdelsesomkostninger, der er en følge af en flerårig udlejning, og som ejeren

afholder i umiddelbar tilknytning til lejemålets ophør med henblik på selv at benytte ejendommen til beboelse. Herefter, og idet det af sagsøgte iøvrigt anførte ikke kan føre til et andet resultat, findes sagsøgeren berettiget til som driftsomkostning efter statsskatte-lovens § 6, litra a, at fradrage de vedligeholdelsesomkostninger, der har været afholdt som følge af udlejningen, hvorfor landsretten tager sagsøgerens påstand til følge.«

Landsrettens dom blev af ministeriet for skatter og afgifter anket til højesteret, men ministeriet har senere hævet anket.

74. *Skattemæssig afskrivning på en pianists flygel. (J. nr. 1979-1493-223; beretn. 1979, s. 520-27, jfr. beretn. 1980, s. 90).*

Ved vestre landsrets dom af 5. april 1982, der er gengivet i UfR 1983, s. 164, blev ministeriet for skatter og afgifter dømt til at anerkende, at A var berettiget til at afskrive 100 pct. på det i sagen omhandlede flygel.

I præmisserne anførte landsretten følgende:

»Landsretten kan af de af ministeriet anførte grunde tiltræde, at der i almindelighed alene tillades afskrivning af flygler opstillet i hjemmet efter bestemmelserne i afskrivningslovens afsnit II. Imidlertid findes (A's) forklaring om, at det i sagen omhandlede flygel udelukkende anvendes erhvervsmæssigt, ikke at kunne tilsidesættes. Der lægges herved navnlig vægt på, at flyglet - sammen med det flygel, hvorpå fuld afskrivning er anerkendt - er anbragt i et dertil indrettet specielt rum. Der må vel gives ministeriet medhold i,

at den foreliggende sag alene angår skatteåret 1977, hvor tilbygningen ikke var foretaget, men (A's) forklaring om, at flyglet kun midlertidigt var anbragt i et af beboelsesrummene, støttes af, at tegning til tilbygningen er godkendt allerede i december 1977, og at tilbygningen blev opført og taget i brug i 1978. (A's) forklaring om udelukkende erhvervsmæssig anvendelse er således underbygget af objektivt konstaterbare omstændigheder. Det tilføjes, at der under hensyn til den kortvarige anbringelse i selve huset findes at kunne bortses fra flyglets udsmykningsmæssige værdi for (A), et moment som i øvrigt må anses for forholdsvis underordnet i forhold til sandsynligheden for den delvise private benyttelse af et sådant instrument.«

Sagen blev ikke anket til højesteret.

F. Beretningen for året 1980.

5. *Bistandshjælp til studerende (J. nr. 1979-662-053; beretn. 1980, s. 103-13).*

Den 10. juni 1982 afsagde østre landsret dom i en sag, som A havde anlagt mod den sociale ankestyrelse. A havde nedlagt påstand om, at ankestyrelsen skulle anerkende, at afgørelsen, hvorefter A ikke ansås for berettiget til hjælp efter bistandslovens § 37, var ugyldig.

Ankestyrelsen blev frifundet, og i præmisserne til dommen anførte retten følgende:

»Landsretten finder, at sagsøgtets afgørelse af 23. april 1979 bygger på den naturlige formodning, at sagsøgeren, så længe han var tilmeldt et universitetsstudium, ikke i normalt omfang har stået til rådighed for arbejdsmarkedet, sammenholdt med at der ikke i de om ham foreliggende konkrete oplysninger har været grund til at antage andet eller til at anse, at der for hans vedkommende skulle have foreligget ganske ekstraordinære forhold.

Der ses ikke grundlag for, at afgørelsen skulle savne hjemmel i bistandsloven, eller at den skulle være i strid med almindelige forvaltningsretlige retsgrundsætninger.«

Ved højesterets dom af 17. februar 1983, der er gengivet i UfR 1983, s. 349, blev østre landsrets dom ændret, idet et flertal i højesteret gav A medhold i hans påstand om, at den sociale ankestyrelses afgørelse var ugyldig.

I præmisserne til dommen anførte flertallet (3 dommere) følgende:

»Under sin orlov fra universitetet efter den 1. september 1977 modtog appellanten hjælp i henhold til bistandslovens § 37 på grund af svigtende arbejdsmuligheder. Efter indstævntes begrundelse af afgørelsen af 23. april 1979 må det på denne baggrund antages, at indstævnte alene har lagt vægt på oplysningen om, at appellanten fra den 1. februar 1978 agtede på ny at tilmelde sig universitetet.

En sådan tilmelding støtter vel en formodning om, at appellanten ikke længere ville

opfylde betingelserne for bistandshjælp. Uanset denne formodning findes afgørelsen af, om appellanten fortsat ville være i stand til i tilstrækkelig grad at udnytte sine arbejdsmuligheder, imidlertid at måtte bero på en samlet vurdering af hans forhold. Da en sådan ikke ses foretaget, findes afgørelsen at burde tilsidesættes som ugyldig.«

To dommere anførte følgende:

»Efter sammenhængen mellem reglerne i bistandslovens § 42, stk. 1, og lovens §§ 37 og 38 og under hensyn til de i dommen nævnte forarbejder til denne lov og lovgivningen om statens uddannelsesstøtte må det lægges til grund, at uddannelsessøgende i almindelighed må være udelukket fra at kunne få økonomisk bistand i henhold til den sociale lovgivning. Heraf følger bl.a., at det ved vurderingen af, om en ansøger har udnyttet sine arbejdsmuligheder, jfr. lovens § 38, må tillægges væsentlig betydning, at den pågældende er tilmeldt en uddannelsesinstitution. Det kan derfor ikke uden videre være tilstrækkeligt, at ansøgeren har attest fra arbejdsformidlingen som nævnt i § 38, nr. 1.

Afgrænsningen af, om en bistandssøgende som værende under uddannelse er udelukket fra hjælp efter loven, må foretages efter rimeligt klare kriterier. I det foreliggende tilfælde havde indstævnte fuld klarhed over appellants hidtidige arbejdsforhold, men havde – da appellanten allerede fra den 1. februar 1978 havde taget orlov – intet grundlag for at foretage en konkret vurdering af, i hvilket omfang appellanten under den i skrivelsen af 8. januar 1978 angivne forudsætning kunne forventes at være til rådighed for arbejdsmarkedet.

Det findes herefter ikke at kunne kritiseres, at indstævnte ved afgørelsen har lagt afgørende vægt på det forhold, at appellanten var tilmeldt universitetet.«

22. *Foranstaltninger med henblik på at lempe forholdene for isolerede vare-tægtsarrestanter. (J. nr. 1980-1131-615; beretn. 1980, s. 210-12).*

I skrivelse af 28. juni 1982 meddelte direktoratet for kriminalforsorgen mig, at direktoratet for tiden undersøgte de bevillingsmæssige muligheder for at gennemføre en ordning i Københavns fængsler med hensyn til øget personalemæssig kontakt med isolerede vare-tægtsarrestanter. Derudover forelå der ikke bevillingsmæssig mulighed for gennemførelse af yderligere foranstaltninger vedrørende forholdene for isolerede varetægtsarrestanter.

I skrivelse af 23. februar 1983 meddelte direktoratet mig, at der nu var truffet bestemmelse om, at Københavns fængslers grundnormativ for opsynspersonalet blev forøget med 7 stillinger, hvoraf 3 stillinger forudsattes anvendt til at styrke postbesættelsen i vestre fængsels isolationsfløj.

I Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

25. *Statsfængslet i Vridsløselille. (J.nr. 1980-863-615; beretn. 1980, s. 215-31, jfr. beretn. 1981, s. 332-33).*

I skrivelse af 13. januar 1983 gav direktoratet for kriminalforsorgen mig i tilslutning til tidligere brevveksling i forbindelse med ombudsmandens inspektion af statsfængslet i Vridsløselille nedenstående oplysninger om spørgsmålene II.1. Afdeling B 3 (stofmisbrugere) og II.2. Modtagelsesproceduren:

Ad II. 1. Afdeling B 3 (stofmisbrugere).

»Afdeling B 3 anvendes fortsat som en særafdeling for hårdt belastede narkomaner.

I forbindelse med gennemførelse af akt 447/1981 vedrørende narkotikabekæmpelse i fængslerne blev anstalten i foråret 1982 bevilget yderligere personaleressourcer i form af 8 nye stillinger navnlig indenfor de civile grupper (bl.a. en fængselslærer, en forsorgs-assistent og 2 socialpædagoger/fritidslærere). Stillingerne er forudsat placeret på afdeling B 3 eller i øvrigt anvent ved behandling af hårdt belastede narkomaner, således at de indsatte, som er anbragt på særafdeling for stofmisbrugere, så vidt muligt kan ligestilles med de øvrige indsatte med hensyn til uddannelse, arbejde, fritidsaktiviteter m.v. En del af stillingerne er endnu ikke besat, da den lønmæssige klassificering ikke er afklaret. I overensstemmelse med arbejdsgruppen vedrørende behandling af stofmisbrugere i kriminalforsorgens anstalter og arresthuse m.v. er man for tiden i færd med at udforme de nærmere principper for behandling af stofmisbrugere i anstalten. Udformningen

sker i nært samarbejde med direktoratet og med arbejdsgruppen. På et møde den 9. december 1982 mellem direktoratet, anstalten og arbejdsgruppen drøftedes retningslinierne for behandlingen. På grundlag af disse drøftelser samt af de principper, der er foreslået i de tre delindstillinger fra arbejdsgruppen, vil anstalten i løbet af ca. 2 måneder udarbejde et oplæg til lokale behandlingsprincipper vedrørende narkomaner såvel på afdeling B 3 som på de øvrige afdelinger i anstalten. Når anstaltens oplæg foreligger, vil der eventuelt blive afholdt et nyt møde, forinden direktoratet i samarbejde med arbejdsgruppen tager endelig stilling til de foreslåede behandlingsprincipper.

Direktoratet vil til sin tid gøre Dem bekendt med de principper, som fastsættes for behandling af stofmisbrugere i anstalten.«

Ad II. 2. Modtagelsesproceduren.

»Inspektøren for statsfængslet i Vridsløselille har i skrivelse af 11. august 1982 oplyst følgende.

»For så vidt angår den formelle modtagelsesprocedure kan jeg i det hele taget henvise til anstaltens skrivelse af 4. december 1980 til direktoratet, skrivelsen vedlægges i fotokopi.

Netop for så vidt angår isolationen under opholdet (de indsatte er isoleret i arbejdstiden, men nu ikke i fritiden), har anstalten taget ombudsmandens bemærkning til efterretning, således at man nu gør alt, hvad man

kan for at få de indsatte i arbejde så hurtigt som muligt, efter at de er anbragt i fængslet. Under hensyn til kriminalforsorgens økonomiske situation er anstalten blevet anmodet om at nedlægge en afdeling. Dette har ført til, at man indtil videre har nedlagt modtagelsesafdelingen. Modtagelsen af de nye indsatte sker derfor for tiden på de enkelte afdelinger. Anbringelsen sker efter drøftelsen mellem de enkelte afdelingsledere på grundlag af akter, tidligere kendskab m.v. Indholdet af modtagelsen er i øvrigt ikke væsentligt ændret i forhold til beskrivelsen af 4. december 1980. Efter oplysningerne fra afdelingerne lykkes det normalt at få de indsatte i arbejde efter ganske få dages ophold på afdelingen, – normalt under 1 uge.

Erfaringerne fra den nuværende modtagel-

sesprocedure vil selvfølgelig indgå, når modtagelsesafdelingen igen åbner, hvilket forventes at ske kort efter årsskiftet 1982/83.«

Det er for direktoratet oplyst, at modtagelsesafdelingen forventes åbnet omkring den 15. februar 1983.

Der vedlægges et eksemplar af anstaltens udkast til regler for afdelingen.«

Jeg meddelte direktoratet for kriminalforsorgen, at jeg havde noteret mig, at direktoratet senere ville gøre mig bekendt med de principper, som blev fastsat for behandlingen af stofmisbrugere i statsfængslet. Jeg bad samtidig direktoratet underrette mig om, hvorledes modtagelsesproceduren havde virket, når modtagelsesafdelingen havde været i funktion (på ny) i omkring et halvt år.

53. *Frdrag i den skattepligtige indkomst for udgifter til advokatbistand i skattesager. (J. nr. 1979-196-223; beretn. 1980, s. 451-61).*

Ved østre landsrets dom af 18. juni 1982 fik vedkommende skatteyder medhold i, at han kunne nedsætte sin skattepligtige indkomst med udgifterne til advokat- og revisorbistand (224.651 kr.). I præmisserne anførte retten følgende:

»Sagsøgte har ikke bestridt, at udgifter til advokat- og revisorbistand i sager vedrørende beregning af den skattepligtige indkomst blev anset for fradragsberettiget efter statskatteloven – senest § 6, stk. 1 a) – indtil samme lovs § 6, stk. 1 d) blev ophævet ved lov nr. 452 af 8. december 1967. Uden positiv lovbestemmelse findes det betænkeligt alene på grundlag af de af sagsøgte påberåbte anbringender at antage, at den gennem mange år hjemlede ret til at fradrage advokat- og revisoromkostninger m.v., der knytter sig til fradragsberettigede driftsomkostninger, er bortfaldet.

Da opgørelsen af omkostningerne ikke er bestridt af sagsøgte, tages sagsøgerens påstand herefter til følge.«

Dommen blev anket til højesteret, men anken blev senere hævet.

Som afslutning på en forespørgselsdebat om retssikkerhed på skatte- og afgiftsområdet vedtog folkettingen den 19. maj 1983 en motiveret dagsorden, hvorefter der ikke med østre landsrets dom var skabt præcedens for generel omvurdering af praksis om fradragsret for advokat- og revisorbistand i skattesager, idet dommen må anses for begrundet i den pågældende sags særlige omstændigheder (FT 1982/83, sp. 11255, jfr. sp. 11278).

Et lovforslag (nr. 157) om frdrag for udgifter til sagkyndig bistand i skattesager blev ikke vedtaget af folkettingen (FT 1982/83, sp. 12021).

69. *Svarfrister (og rykningsfrister), rykning og rykningsbesvarelse med hensyn til brevveksling mellem skattedepartementet og statsskattedirektoratet. (J. nr. 1980-1186-220; beretn. 1980, s. 556-60).*

Med skrivelse af 15. april 1983 sendte skattedepartementet mig et eksemplar af departementets skrivelse af 13. april 1983 om de mellem departementet og statsskattedirektoratet aftalte retningslinier om svarfrister og

rykningsfrister m.v. i sager, hvori departementet hører direktoratet.

Jeg meddelte skattedepartementet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

70. *Spørgsmålet om tjenestemænds retsstilling ved udløbet af en tjenestefrihedsperiode i tilfælde, hvor de på grund af sygdom ikke kan genoptage tjenesten. (J. nr. 1980-1079-70; beretn. 1980, s. 560-64, jfr. beretn. 1981, s. 340.).*

Med skrivelse af 17. juni 1983 sendte løn- og pensionsdepartementet mig et eksemplar af sit samtidige cirkulære om tjenestemænds genindtræden i tjenesten efter udløbet af en tidsbegrænset tjenestefrihedsperiode. I cirkulæret er anført følgende:

»I finansministeriets praksis har det hidtil været lagt til grund, at genindtræden i tjenesten efter udløbet af en tidsbegrænset tjenestefrihedsperiode med lønudbetaling til følge normalt kun har kunnet tillades, når tjenestemanden rent faktisk har været i stand til at varetage sin stilling fuldt ud. Dette har medført, at tjenesten ikke har kunnet anses for genoptaget, såfremt tjenestemanden i tilslutning til tjenestefrihedsperiodens udløb sygemeldes eller er fraværende på grund af graviditet eller fødsel.

I forbindelse med en for folketingets ombudsmand forelagt sag har rimeligheden af den beskrevne praksis været overvejet, hvortil kommer, at det ikke kan afvises, at forholdet til barsel- og ligebehandlingslovgivningen kan give anledning til problemer.

Finansministeriet fastsætter herefter i overensstemmelse med en af lønningrådet afgivet udtalelse, at tjenestemanden betragtes som genindtrådt i tjenesten med lønudbetaling til følge i de tilfælde, hvor tjenestemanden sygemeldes i tilslutning til udløbet af en

kortvarig tjenestefrihedsperiode på højst 3 måneder, samt i de tilfælde, hvor tjenestemanden ved en tjenestefrihedsperiodes udløb er fraværende på grund af graviditet eller fødsel.

I tilfælde, hvor særlige forhold måtte medføre mindre rimelige resultater, forudsættes spørgsmålet om tilladelse til genoptagelse af tjenesten med lønudbetaling til følge forelagt finansministeriet til afgørelse.

Endelig skal man henstille, at styrelserne ved bevilling af tjenestefrihed uden løn i en længere tidsbegrænset periode anmoder om, at tjenestemanden senest 3 måneder før tjenestefrihedsperiodens udløb underretter styrelsen om, hvordan han agter at forholde sig ved tjenestefrihedsperiodens udløb, herunder om han agter at genoptage tjenesten, således at styrelsen får rimelig tid til at disponere tjenestens fremtidige tilrettelæggelse. Man skal samtidig henstille, at styrelsen træffer de fornødne foranstaltninger til at sikre sig tjenestemandens meddelelse herom på det pågældende tidspunkt.«

Jeg meddelte herefter løn- og pensionsdepartementet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning og ikke foretog videre i sagen.

96. *Genoptagelse af landsskatteretssag. (J. nr. 1980-764-223; beretn. 1980, s. 735-40).*

Ved skrivelse af 19. februar 1983 underrettede landsskatteretten mig om, at retten havde genoptaget sagen vedrørende B's indkomstskattepligt af kursavancen ved afdrag på nogle sælgerpantebreve, og at advokat A herunder havde haft lejlighed til at udtale sig i et retsmøde. Landsskatteretten havde herefter stadfæstet den tidligere kendelse, idet retten fortsat fandt, at B efter de foreliggende op-

lysninger, hvorefter hans engagement i byggesektoren gennem (selskabet) måtte anses at have været af næringsmæssig karakter, og hvorefter han på tidspunktet for erhvervelsen af de i sagen omhandlede sælgerpantebreve som ejer af 49.000 kr. af (selskabets) aktiekapital på nominelt 100.000 kr. fortsat havde en væsentlig indflydelse i selskabet.

99. *Måling af støjulemper fra et skydebaneanlæg. (J. nr. 1979-28-11; beretn. 1980, s. 746-58).*

På et møde den 22. december 1982 tiltrådte Århus amtsråds udvalg for teknik og miljø følgende indstilling fra amtsvandvæsenet i Århus amtskommune:

»...

Amtsvandvæsenet anmodede i maj 1981 Randers levnedsmiddelkontrol om at udføre en kontrolstøjmåling omkring skydebaneanlægget.

På grund af manglende ressourcer har laboratoriet først udført målingerne i juni-august 1982.

Målingerne er foretaget ved de fire nærmeste beboelser, der kan være påvirket af støj fra skydningen. Disse beboelser ligger mellem 240 m og 780 m fra støjvoldene omkring anlægget.

Ifølge støjmålerapporten af 31. august 1982 andrager støjniveauet, målt efter miljøstyrelsens vejledning nr. 2/1979 »Støj fra skydebaner«, værdierne 67-57-53-56 dB(A) »impulse« ved de enkelte målepunkter.

Målingerne er foretaget under skydning med 7,62 mm gevær på 200 m banen.

Målerapporten er fremsendt til orientering for Rougsø kommune, skytteforeningen samt ejerne af de fire ejendomme, hvor målingerne er foretaget. Amtsvandvæsenet har ikke modtaget nogen reaktioner på rapporten.

Vejledningen om støj fra skydebaner er

udsendt i august 1979, d.v.s. efter sagens endelige afgørelse i miljøankenævnet.

Ifølge vejledningen bør måleresultatet af en støjmåling ved nye skydebaner ikke overstige en værdi, der i hvert enkelt tilfælde sættes til *mellem 65 og 75 dB(A)* »impulse« afhængig af antallet af støjramte boliger, skydeaktiviteten og tidspunkterne for banens benyttelse.

...

Den ene bolig ca. 240 m nord for anlægget, der er støjbelastet med 67 dB(A) »impulse«, bliver p.t. ikke benyttet som helårsbeboelse.

På baggrund af støjmålerapporten finder amtsvandinspektøren det ikke nødvendigt at foretage yderligere støjdæmpende foranstaltninger på skydebaneanlægget.

I forbindelse med tilsynet med banen vil amtsvandvæsenet lade foretage en fornyet støjmåling i 1983 ved den mest støjbelastede bolig nord for banen.

Amtsvandinspektøren indstiller, at det meddeles Rougsø kommune, Allingåbro Skytteforening, ejerne af de fire beboelser samt folketingets ombudsmand, at udvalget ikke på nuværende tidspunkt finder anledning til at kræve udført yderligere støjdæmpende foranstaltninger på Allingåbro Skytteforenings skydebaneanlæg.«

G. Beretningen for året 1981.

1-5. *Vægning ved at tage anvist arbejde. (J. nr. 1981-138-02; beretn. 1981, s. 36-39).*

På grundlag af det, jeg havde anført i min skrivelse til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, genoptog ankenævnet behandlingen af sagen, men ankenævnet fandt ikke, at der var fremkommet sådanne nye momenter i sagen, at det kunne give grundlag for en ændret bedømmelse. Nævnet fastholdt derfor sin afgørelse med den deri anførte begrundelse.

Jeg skrev herefter således til ankenævnet:

»Med ankenævnets skrivelse af 20. januar 1983 har nævnet orienteret mig om forløbet af den retssag, som . . . havde anlagt mod ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen i en sag om (hendes) udelukkelse fra ret til dagpenge. (Jeg henviser til den sag, der er omtalt i beretningen for 1979, s. 140-45, og i denne beretning ovenfor s. 290).

Sagen blev domsforhandlet den 29. november 1982 i østre landsret, og efter votering tilkendegav retsfomanden, at . . . ved en dom i landsretten ville få medhold. Retten opfordrede ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen til at tage bekræftende til genmæle over for (hendes) påstand.

. . . tiltrådte forligsforslaget den 29. november 1982, og i skrivelse af 17. januar 1983 til østre landsret tiltrådte kammeradvokaten på vegne af ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen forligsforslaget.

I sagen om ankenævnets afgørelse . . . om udelukkelse af (A) fra arbejdsløshedsdagpenge i 5 uger fra den 30. januar til og med den 4. marts 1978 henstillede jeg til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen at undergive sagen en fornyet behandling » på det nu foreliggende grundlag«. Jeg anførte, hvad der efter min opfattelse måtte lægges til grund med hensyn til, hvad der var sket ved anvisningen af (A) til et arbejde ved Hanstholm . . . i januar måned 1978, og jeg udtalte, at det forekom mig tvivlsomt, om der havde været til-

strækkeligt grundlag for at sidestille (A's) forhold med en egentlig arbejdsvægning.

I anledning af min henstilling behandlede ankenævnet sagen på ny på . . . Ankenævnet fandt imidlertid ikke, at der var fremkommet sådanne nye momenter, at det kunne give grundlag for en ændret bedømmelse af sagen. Ankenævnet fastholdt derfor sin afgørelse . . .

Mine overvejelser af, hvad ankenævnets stillingtagen bør give mig anledning til, har afventet udfaldet af den ovenfor nævnte retssag.

Jeg går ud fra, at forløbet af retssagen giver ankenævnet anledning til på ny at overveje nævnets afgørelse i (A's) sag.

Jeg beder om, at resultatet af nævnets overvejelser meddeles (A) i en skrivelse.

Jeg udbeder mig underretning om skrivelsen til (A).

Jeg vedlægger en genpart af min samtidige skrivelse til (A). Som det fremgår af skrivelsen, har jeg orienteret (A) om denne skrivelse til ankenævnet, og jeg har foreslået ham - såfremt ankenævnet fastholder sin afgørelse, og han i den anledning ønsker at anlægge retssag - at han retter henvendelse til mig, idet jeg i så fald vil overveje at henstille, at der bevilges ham fri proces under en sådan retssag.

. . .«

Ankenævnet genoptog på ny behandlingen af sagen og indhentede en udtalelse fra virksomheden i Hanstholm, der anførte, at samtalen den 30. januar 1978 mellem A og formanden på virksomheden var korrekt. Virksomheden havde i øvrigt ikke yderligere bemærkninger til sagen.

Ankenævnet fandt på det således foreliggende grundlag ikke anledning til at ændre nævnets afgørelse. Ankenævnet underrettede A om sin afgørelse.

Ved beretningsårets udløb havde A ikke rettet henvendelse til mig om spørgsmålet om eventuel bevilling til fri proces under en retssag mod ankenævnet.

1-6. *Rimeligt jobtilbud til langtidsledig. (J. nr. 1980-64-052; beretn. 1981, s. 39-44).*

I anledning af min henstilling udsendte arbejdsdirektoratet efter anmodning fra arbejdsministeriet en rundskrivelse af 18. februar 1982 til samtlige arbejdsmarkedsnævne og arbejdsformidlingskontorer. Rundskrivelsen indeholdt et udførligt resumé af sagen, og det var anført, at arbejdsministeriet »finder, at henstillingen fra ombudsmanden er af principiel betydning for behandling af sager om »rimeligt arbejdstilbud.«

Efter at arbejdsmarkedsnævnet for Vejle amtskommune havde fastholdt, at arbejdstilbuddet til A havde været rimeligt, meddelte jeg efter en fornyet gennemgang af sagen

arbejdsmarkedsnævnet, at jeg i det hele måtte fastholde min opfattelse og dermed også min henstilling. Jeg gjorde samtidig folketingets retsudvalg og arbejdsministeren bekendt med sagen.

I den anledning udtalte arbejdsministeren over for folketingets arbejdsmarkedsudvalg, at han i det hele kunne tilslutte sig min redegørelse, og at han ligeledes delte min utilfredshed med, at nævnet ikke ville tilbyde A et nyt arbejdstilbud.

Arbejdsmarkedsnævnet for Vejle amt fastholdt efter fornyet behandling af sagen fortsat sin opfattelse.

5-3. *Imødekommelse af anmodning om drøftelse af sag inden afgørelse. (J. nr. 1980-296-220; beretn. 1981, s. 71-73).*

I skrivelse af 23. juni 1982 underrettede skattedepartementet mig om, at advokat A var død, og at departementet derfor havde rettet henvendelse til advokat C, som havde overtaget B's sag. Advokat C havde oplyst, at han ville tale med sin klient og derefter vende tilbage til, om han stadig var interesseret i en drøftelse af sagen. Advokat C havde senere på telefonisk henvendelse fra departementet oplyst, at B ikke havde reageret på hans henvendelser. Departementet havde nu givet

parterne en frist for fremsættelse af anmodning om drøftelse af sagen.

I skrivelse af 12. august 1982 meddelte skattedepartementet mig, at departementet nu havde henlagt sagen, da hverken B eller advokat C reagerede på departementets henvendelser.

Jeg meddelte herefter skattedepartementet, at jeg ikke foretog videre i sagen på det foreliggende grundlag.

8-1. *Udvidet åbningstid for en pølsevogn. (J. nr. 1981-1226-31; beretn. 1981, s. 88-91).*

I skrivelse af 2. december 1982 underrettede industriministeriet mig om, at politimesteren i Viborg på ny havde afslået A's ansøgning om udvidet åbningstid for B's pølsevogn. A havde herefter påklaget afgørelsen til ministeriet.

Ministeriet redegjorde i skrivelserne til mig nærmere for sagens behandling, herunder for de oplysninger, som ministeriet havde fundet anledning til at indhente fra bl.a. levnedsmiddelkontrollen i København og veterinærdirektoratet.

Ministeriet anførte på denne baggrund i skrivelsen til mig bl.a. følgende:

»Da industriministeriet efter det nu foreliggende finder, at der ikke, vurderet ud fra de hensyn restaurationsloven skal varetage, skulle gøre sig større betænkeligheder gældende ved en udvidelse af pølsevognens åbningstid, har ministeriet anmodet politimesteren om, for så vidt der i kommunen var ledige nattilladelser, at tillade klageren at udvide sin pølsevogns åbningstid indtil kl. 1.30.

En eventuel anke af en af den lokale levnedsmiddelkontrol herefter truffet afgørelse, der fastholder kravet om, at der til pølsevognen var knyttet et personalet toilet med hånd-

vask, hvis pølsevognen skal have tilladelse til forlænget åbningstid, må naturligvis ske i overensstemmelse med reglerne i § 59 i ... bekendtgørelse nr. 121 af 28. marts 1980.

Veterinærdirektoratet har telefonisk over for ministeriet oplyst, at man ikke erindrer at have haft dispensationssager i medfør af nævnte § 59 for så vidt angår personalet toilet-faciliteter i forbindelse med pølsevogne, jfr. de af levnedsmiddelkontrollen i København meddelte oplysninger.«

Ministeriet havde underrettet bl.a. advokat A og politimesteren i Viborg om ovenstående.

10-8. Statsfængslet i Ringe. (J. nr. 1981-1506-615; beretn. 1981, s. 150-52).

Med skrivelse af 11. juni 1982 sendte direktoratet for kriminalforsorgen mig en skrivelse af 24. maj 1982 fra statsfængslet i Ringe, hvortil direktoratet henholdt sig.

I skrivelsen af 24. maj 1982 anførte fængselsinspektøren følgende vedrørende de enkelte punkter under II i min skrivelse af 10. marts 1982:

»Ad 1.

...
Efter ombudsmandens besøg er en rimelig indretning af rummet taget med i de bygningsmæssige arbejder, der vil blive udført i løbet af dette finansår. Der vil samtidig blive opsat en bænk på den ene, muligvis på begge vægge, hvis der er plads. Arbejdet vil blive udført i løbet af efteråret, idet man for tiden prioriterer udendørs arbejder højest. Istandsættelsen vil omfatte varme og ventilation.

Værkstedets frokoststue istandsættes stort set een gang årligt og vil også blive det efter behov.

Ad 3.

Fængslets praksis med hensyn til bøder for at møde for sent på arbejde går ud på, at den indsatte første gang, det sker, får en advarsel, næste gang en bøde på 10 kr., hvorefter bøden stiger med 5,00 kr. indtil 25,00 kr., hvorefter der vil blive tale om anden disciplinær reaktion. Såfremt den indsatte imidlertid i 5 dage møder rettidigt efter at have fået en

bøde, uanset hvilken størrelse denne er nået til, reageres der »forfra« med 10,00 kr. o.s.v. Dette har altså intet med starten af en ny uge at gøre, men beror altså alene på, at man møder rettidigt i 5 dage, hvorefter »tavlen viskes ren«.

Spørgsmålet om reaktionen overfor for sent fremmøde på arbejde har været drøftet med de indsattes talsmænd på møderne i marts og april 1982. Talsmændene blev bedt om at komme med forslag til anden reaktion, og som eksempel blev nævnt, at de, der kom for sent på arbejde, eventuelt kunne indlukes lidt tidligere om aftenen. Dette var de indsatte i høj grad modstandere af, og talsmændene hævdede efter, at spørgsmålet havde været drøftet med de indsatte, at man ville foretrække det hidtidige bødesystem.

Jeg har i de øvrige statsfængsler indhentet oplysning om den der gældende praksis, hvorefter man i Nyborg begynder med advarsel, fortsætter med bøde, derefter bøde + betinget strafcelle, hvorefter man går over til ubetinget strafcelle. I statsfængslet i Vridsløselille begynder man ligeledes med advarsel, hvorefter bøderne med 5,00 kr. stiger indtil 25,00 kr., hvorefter man går over til anden reaktion. Karenstiden, før man begynder forfra med bøderne, er dér fastsat til 30 dage. I statsfængslet i Horsens forekommer spørgsmålet ikke, idet man kalder de indsatte op og ud af afdelingen, således at de møder rettidigt.

Efter det foreliggende synes praksis her snarest at være mildere end den, der anvendes i andre fængsler, når man samtidig tager i betragtning, at man lægger vægt på, at det er de indsatte, der selv har ansvaret for at møde rettidigt på arbejde efter, at alle er vækket kl. 6.30.

Efter det foreliggende, navnlig talsmændenes holdning, finder jeg ikke, at der er grund til at ændre den hidtidige praksis.

Ad 4.

Talsmændenes oplysninger er urigtige. Isolationscelle nr. 009 er mere sparsomt udstyret end de øvrige 5 isolationsceller, for så vidt som det har været nødvendigt at fjerne bl.a. håndvasken i en af de seks isolationsceller, man råder over. I almindelighed vil man altid begynde med at anvende en af de andre 5 celler, når en indsat skal anbringes i isolation. Kun hvor det drejer sig om en urolig indsat, der eventuelt i anbringelsesøjeblikket gør modstand eller lignende, eller hvis de øvrige 5 celler er optaget, vil isolationscelle nr. 009 blive brugt.

Ad 5.

Talsmændenes klage over, at der bliver

givet for sent vejledning og besked om afgørelse om prøveløsladelse hænger formentlig sammen med, at et betydeligt antal af de indsatte har verserende sager, der først afgøres ganske kort før deres prøveløsladelsestidspunkt. Det medfører, at kompetencen om afgørelse af spørgsmålet om prøveløsladelse i de tilfælde, hvor en verserende sag falder ud til en tillægsstraf, overgår fra fængslet til direktoratet for kriminalforsorgen. I sådanne tilfælde vil der meget ofte være særdeles kort tid til den skriftlige fremstilling af sagen i anstalten og den følgende sagsbehandling i direktoratet, og det er ikke usædvanligt, at afgørelsen om prøveløsladelse foreligger umiddelbart før prøveløsladelsesdatoen.

I de tilfælde, hvor der ikke bliver tale om ny tillægsstraf, afgøres prøveløsladelsesspørgsmålet i fængslet på det nærmest følgende afsnitsmøde, og den indsatte orienteres straks derom.

For indsatte, for hvem der ikke er tale om verserende sag, behandles spørgsmålet om prøveløsladelse i overensstemmelse med regler i § 14 stk. 1 i direktoratets cirkulære af 25. juni 1975 om behandling af sager om løsladelse på prøve m.v. Den indsatte vil altid få besked umiddelbart efter, at et afsnitsmøde har truffet beslutning i en sådan sag.«

12-1. *Inhabilitetsspørgsmål vedrørende landbrugsministeriets repræsentant i et bedømmelsesudvalg. (J. nr. 1981-621-57; beretn. 1981, s. 171-73).*

Vedrørende min henstilling til landbrugsministeriet om bl.a. at træffe foranstaltninger med henblik på, at ministeriets repræsentant i det bedømmelsesudvalg, der er nedsat i henhold til bekendtgørelsen om udlån til yngre jordbrugere, meddelte landbrugsministeriet mig i skrivelse af 2. august 1982,

»... at landbrugsministeriets repræsentant i bedømmelsesudvalget vedrørende loven om udlån til yngre jordbrugere ikke siden den 25. marts 1982 har deltaget i udvalgets arbejde. Da det ikke er fundet praktisk muligt at gennemføre en personadskillelse mellem landbrugsministeriets repræsentation i bedømmelsesudvalget og sagsbehandlingen i landbrugsministeriets departement, har ministeriet besluttet indtil videre ikke at lade sig repræsentere i udvalget.

Man har samtidig hermed underrettet udvalgets formand og medlemmer herom. Landbrugsministeriet har endvidere over for udvalget tilkendegivet, at ministeriet vil være til rådighed med henblik på deltagelse i drøftelser af spørgsmål af generel karakter, såfremt udvalget konkret fremsætter anmodning herom.

For så vidt angår de tre øvrige rådgivende udvalg, som omtales i ombudsmandens skrivelse af 25. marts 1982, skal man oplyse følgende.

Ansøgningsfristen i henhold til lov nr. 279 af 16. juni 1980 om tilskud til nedbringelse af jordbrugserhvervenes renteudgifter som ændret ved lov nr. 130 af 25. marts 1981 udløb den 31. december 1981. Klagefristen efter loven er 4 uger. På denne baggrund er det

ikke skønnet nødvendigt at foretage videre med hensyn til landbrugsministeriets repræsentation i det i henhold til denne lov nedsatte rådgivende udvalg.

For så vidt angår det rådgivende udvalg, der er nedsat i henhold til lov nr. 131 af 9. april 1980 om statsgaranti for lån og rentetilskud til visse landmænd som senest er ændret ved lov nr. 293 af 9. juni 1982, gælder det, at der er tale om et administrationsområde i stadig udvikling. Der er erfaringsmæssigt behov for gennem landbrugsministeriets repræsentation i udvalget at deltage i fastlæggelsen af administrativ praksis og udarbejdelsen af retningslinier, vejledninger m.v. Landbrugsministeriet vil derfor fortsat være repræsenteret i udvalget, men der er truffet foranstaltninger til at sikre, at der ikke sker personsammenfald mellem landbrugsministeriets repræsentant i udvalget og den medarbejder i departementet, der fremover vil behandle klagesager, som tidligere har været forelagt udvalget. For så vidt angår klagesager, der som led i landbrugsministeriets høring af Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning forelægges udvalget, er landbrugsministeriets repræsentant i udvalget instrueret om ikke at deltage i udvalgets behandling.

Med hensyn til det rådgivende udvalg nedsat i henhold til lov nr. 209 af 13. maj

1981 om tilskud til vikarordninger inden for jordbruget bemærkes, at udvalget rådgiver med hensyn til den generelle tilrettelæggelse af vikarordningerne, hvorimod der ikke i udvalget er drøftet konkrete sager vedrørende enkeltpersoner. Landbrugsministeriet er derfor af den opfattelse, at ombudsmandens skrivelse af 25. marts 1982 ikke giver anledning til at træffe særlige foranstaltninger vedrørende ministeriets repræsentation i dette udvalg. Det tilføjes, at landbrugsministeriet, såfremt arbejdet i udvalget skulle ændre karakter, således at den af ombudsmanden kritiserede situation vil kunne opstå, vil tage spørgsmålet op til fornyet vurdering.

Det bemærkes endvidere, at ombudsmandens foran omtalte vurdering af habilitetsforhold i forbindelse med landbrugsministeriets embedsmænds deltagelse i udvalg m.m. har givet anledning til en undersøgelse af arbejdet i en række andre udvalg m.m., hvori landbrugsministeriet er repræsenteret i visse tilfælde efter udtrykkelig lovbestemmelse. Vurderingen heraf er ikke afsluttet, men man forudser behov for en senere drøftelse med ombudsmanden af forhold omkring disse arbejdsområder.«

Jeg meddelte herefter landbrugsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-1. Sikring af et tilbagebetalingskrav i henhold til bistandsloven. (J. nr. 1981-615-09; beretn. 1981, s. 234-35).

Ved lov nr. 620 af 6. december 1982 om ændring af bistandsloven blev bistandslovens § 25, stk. 2, ændret således, at det direkte af

lovteksten fremgår, at et tilbagebetalingskrav også kan sikres ved tinglysning af et ejerpan-tebrev.

17-5. Spørgsmål om tilbagebetaling efter bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, om »uforsvarlig økonomi«. (J. nr. 1980-987-052 m.fl.; beretn. 1981, s. 255-63).

Ad sag nr. 1.

I skrivelse af 11. oktober 1982 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at ankestyrelsen havde genoptaget behandlingen af sagen om A's pligt til at tilbagebetale den ydede hjælp

og herefter truffet afgørelse om, at tilbagebetalingspligten ophæves også for perioden 15. august - 23. august 1979.

Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Ad sag nr. 2.

I skrivelse af 15. februar 1983 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at ankestyrelsen havde genoptaget behandlingen af sagen om B's pligt til at tilbagebetale et beløb på 5.834 kr. og herefter truffet afgørelse om at ophæve beslutningen om hans pligt til at tilbagebetale det omhandlede beløb.

Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Ad sag nr. 3.

I skrivelse af 13. oktober 1982 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at styrelsen havde genoptaget behandlingen af sagen om C's pligt til at tilbagebetale den ydede bistandshjælp og til brug herfor indhentet en udtalelse fra socialcentret Christianshavn, der havde oplyst, at centret ved udbetalingen af hjælpen til C havde orienteret ham om, at hjælpen blev ydet med tilbagebetalingspligt. Begrundelsen herfor var, at centret havde skønnet, at der var tale om uforsvarlig økonomi, idet C havde oplyst at være uden midler, da han havde tabt sin pung med ca. 3.500 kr.

Ankestyrelsen havde behandlet sagen i et møde den 25. august 1982 og truffet følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder det godtgjort, jfr. udtalelsen af 21. juli 1982 fra socialcentret Christianshavn, at (C) med hjælpens udbetaling fik oplysning om tilbagebetalingspligt på grund af tabet af pungen, som blev anset for uforsvarlig økonomi. Ankestyrelsen anser herefter den formelle citering af en forkert paragrafbestemmelse for uden betydning for tilbagebetalingskravet.

Ankestyrelsen finder videre, at der er tale om uforsvarlig økonomi, når (C) med et pengebeløb på ca. 3.500 kr. på sig ikke har udvist en sådan agtpågivenhed, at det var udelukket at tabe pungen. Ankestyrelsen finder derfor ikke anledning til at foranstalte nærmere undersøgelser af omstændighederne ved tabet.

Ankestyrelsen fastholder således, at (C) skal tilbagebetale den modtagne bistandshjælp i henhold til bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1.«

I skrivelse af 19. januar 1983 rettede Murersvendenes Fagforening henvendelse til mig og beklagede sig over, at den sociale ankestyrelse til brug for den nye afgørelse kun havde hørt socialcentret Christianshavn.

Jeg oversendte fagforeningens skrivelse til den sociale ankestyrelse med henblik på, at styrelsen i en skrivelse til fagforeningen kunne tage stilling til, hvad det, foreningen havde anført, gav styrelsen anledning til at foretage.

Jeg meddelte samtidig fagforeningen, at jeg gik ud fra, at foreningen, dersom der nu kunne tilvejebringes yderligere faktiske oplysninger om omstændighederne i forbindelse med tabet af pungen, som ville kunne begrunde en genoptagelse af sagen, sendte disse oplysninger til ankestyrelsen.

Ad sag nr. 4.

I skrivelse af 13. oktober 1982 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at ankestyrelsen havde genoptaget behandlingen af sagen om D's pligt til at tilbagebetale den ydede hjælp og herefter truffet afgørelse om, at tilbagebetalingspligten ophæves også for perioden fra den 1. oktober 1978.

Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-8. *Genoptagelse af sag om personligt tillæg til folkepension. (J. nr. 1979-961-053; beretn. 1981, s. 270-80).*

I skrivelse af 1. juni 1982 meddelte amtsankenævnet for Fyns amtskommune mig, at sagen vedrørende ydelse af personligt tillæg i forbindelse med A's pasning af hendes nu

afdøde fader, B, efter indhentelse af yderligere oplysninger og erklæringer havde været genoptaget, og at der i amtsankenævnets mø-

de den 25. maj 1982 blev truffet følgende afgørelse:

»Efter en samlet vurdering af de foreliggende oplysninger, herunder den af amsankenævnets lægekonsulent afgivne erklæring, finder amsankenævnet, at den af Odense magistrats 3. afdeling i perioden 17. november 1977 – 1. maj 1978 ydede hjemmehjælp har været utilstrækkelig i et sådant omfang, at det måtte være nærliggende for forvaltningen at antage, at (A/B) opfyldte betingelserne for at modtage anden form for bistand i henhold til den sociale lovgivning, og at der følgelig burde have været rådgivet herom, jævnfør bistandslovens § 28.

På denne baggrund samt under hensyn til, at der ikke ses at foreligge objektive holdpunkter for en antagelse af, at plejetyngden den 1. maj 1978 havde nået et sådant niveau, at der først fra dette tidspunkt var basis for udbetaling af personligt tillæg, finder nævnet, at Odense magistrats 3. afdeling også for perioden 17. november 1977 – 1. maj 1978 bør yde personligt tillæg i forbindelse med

C's) pasning af faderen. Ankenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte magistratsafdelingens skøn, hvorefter tillægget ansættes til 2/3 af plejetillægget.

En godtgørelse efter bistandslovens § 56 på grund af manglende hjemmehjælpstimer finder amsankenævnet derimod ikke at kunne tage stilling til, jævnfør bistandslovens § 57.

Med hensyn til spørgsmålet om ydelse af renter af de beløb, som efter de nu trufne afgørelser burde have været udbetalt løbende i perioden 17. november 1977 – 1. november 1978, skal amsankenævnet henholde sig til det af folketingets ombudsmand anførte i forbindelse med behandlingen af den i vedlagte sagsresumé under »Lovbestemmelser m.v.« anførte sag, hvorefter spørgsmålet henhører under domstolene.«

Jeg meddelte herefter amsankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

20-2. *Afslået at godkende restauration som oplæringssted. (J. nr. 1981-785-712; beretn. 1981, s. 291-92).*

Lærlingerådet genoptog sagen og anmodede det faglige udvalg om en nærmere redegørelse for, hvorfor værten efter udvalgets skøn ikke kunne foretage en fagligt forsvarlig oplæring.

Udvalget foretog herefter en fornyet besigtigelse af kroen og behandlede sagen på et møde, hvor udvalget fandt, at kroen fortsat ikke kunne godkendes som oplæringssted i kokkefaget. Udvalget fandt, at salget af à la carte og den samlede selskabsservering var for lille. Desuden var menurepertoiret for begrænset til at sikre en bred og forsvarlig oplæring i kokkefaget.

Udvalget afgav en udtalelse herom til lærlingerådet, der i en skrivelse til advokat A

meddelte, at rådet heller ikke efter de nu foreliggende oplysninger fandt grundlag for at ændre det faglige udvalgs afgørelse »i henhold til lærlingelovens § 24, stk. 7, hvorefter virksomhedens forhold ikke giver tilstrækkelig sikkerhed for en faglig forsvarlig oplæring af lærlinge i kokkefaget«.

I en supplerende udtalelse til lærlingerådet, som indehaveren af kroen modtog en gang af, meddelte det faglige udvalg, »at værten i det konkrete tilfælde bestrider så mange andre funktioner i forbindelse med driften af virksomheden, at det ikke skønnes muligt at sikre en fagligt forsvarlig oplæring af en lærling i kokkefaget, idet en lærling ikke må overlades alene på vagt i køkkenet.«

22-2. *Genoptagelse af invalidepensionssag og udsendelse af vejledning om behandlingen af anmodninger om aktindsigt i revaliderings- og pensionssager. (J. nr. 1980-1134-051; beretn. 1981, s. 301-08).*

I skrivelse af 9. november 1982 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at A's invalidepensionssag var genoptaget, at A havde fået tilsendt en fotokopi af den ønskede lægeerklæring i sin helhed, at A ikke havde fremsat yderligere bemærkninger i den anledning, og at ankestyrelsen i et møde den 14. oktober 1982 herefter havde truffet følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder, at ansøgeren indtil 1. august 1981 ikke har været berettiget til mere end laveste invalidepension efter invalidepensionslovens § 3, stk. 4. Ankestyrelsen finder ansøgeren berettiget til pension efter § 1, stk. 2, i lov om pension til enker m.fl.

Efter de nu foreliggende oplysninger, herunder speciallægens udtalelse af 7. juni 1982, finder ankestyrelsen imidlertid, at ansøgerens arbejdsevne fra den 1. august 1981 må anses for nedsat i et omfang, der kan begrunde

pension efter invalidepensionslovens § 3, stk. 3, og der tilkommer derfor ansøgeren mellemste invalidepension fra denne dato.«

I skrivelse af 2. december 1982 meddelte socialministeriet mig, at en arbejdsgruppe under socialministeriet for tiden undersøgte spørgsmålet om klageadgang i sociale sager samt spørgsmål om tilsyn efter sociallovgivningen med henblik på, at ministeriet, når gruppen havde afsluttet sit arbejde, kunne udsende en samlet vejledning om klageadgang og tilsyn inden for det sociale område.

I denne vejledning forventedes medtaget en redegørelse for, hvilken myndighed der havde afgørelsen af aktindsigtsspørgsmål i bl.a. revaliderings- og pensionssager. Socialministeriet havde derfor ikke fundet det hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at udsende en særskilt meddelelse om dette spørgsmål i »Sociale Meddelelser«.

V. Lovregister.

Citeringsmåde: L 1981 277 betyder lov nr. 277 i Lovtidende 1981; lbkg 1980 373 betyder lovbekendtgørelse nr. 373 i Lovtidende 1980; bkg 1979 65 betyder bekendtgørelse nr. 65 i Lovtidende 1979; cirk 1974 126 betyder cirkulære nr. 126 i Ministerialtidende 1974 og 81.27. betyder beretningen for året 1981, s. 27.

Arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring	Børnetilskud (lbkg 1978 609):
lbkg 1980 373:	§ 2 82.254.
§ 62 81.27.	§ 5 81.245.
§ 63 81.36.	§ 6 81.245.
lbkg 1982 444:	§ 7 81.245.
§ 63 82.29.	§ 8 81.245.
§ 86 82.32.	§ 34 81.280.
Arbejdstilbud til ledige (L 1981 277):	82.252.
§ 1 81.39.	Danmarks Radio (cirk 1974 126):
Boligbyggeri (bkg 1975 157):	§ 48 B 81.206.
§ 17 82.39.	Enkepension (L 1941 102):
Boligstøtte, individuel (L 1982 64):	§ 2 82.58.
§ 20 82.47.	Erhvervsfiskeri, midlertidig støtte til fiskerfartøjers ophør med deltagelse i dansk erhvervsfiskeri (L 1980 206):
§ 23 82.47.	§ 1 81.79.
§ 63 81.45.	§ 2 81.79.
82.43.	Ferie (lbkg 1981 352):
Byggelov (lbkg 1976 530):	§ 1 81.24.
§ 22 81.294.	Fingeraftryk (cirk 1933 317):
§ 23 81.47.	§ 1 81.131.
82.44.	Folkepension
82.51.	lbkg 1978 676:
By- og landzoner (lbkg 1980 300):	§ 22 81.253.
§ 9 81.189.	lbkg 1982 417:
82.275.	§ 24 82.258.
§ 22 82.204.	§ 25 82.243.
	82.258.

Forligsmandsloven (lbkg 1971 559):	forretningsordenen (bkg 1979 65):
§ 13 82.36.	§ 4 82.96.
Forskellige forbrugsafgifter (lbkg 1978 129):	§ 7 82.96.
§ 24 82.69.	§ 18 81.69.
Forsvarets personel	
lbkg 1973 215:	Lærlingeforhold (L 1956 261):
§ 8 82.104.	§ 2 81.291.
lbkg 1977 229:	§ 24 81.291.
§ 1 82.104.	Lønning og klassificering (L 1969 B 13):
Grundlov (L 1953 169):	§ 30 81.55.
§ 77 82.199.	Menighedsråd (lbkg 1980 136):
Hegn (L 1950 259):	§ 5 81.165.
§ 43 82.176.	Miljøbeskyttelse
Invalidepension (lbkg 1978 677):	lbkg 1981 345:
§ 29 81.263.	§ 17 81.196.
§ 30 81.263.	§ 18 81.196.
Kildeskat	§ 19 81.196.
lbkg 1980 446:	§ 48 81.196.
§ 43 81.63.	§ 68 81.196.
§ 62 A 82.80.	81.199.
§ 63 82.80.	lbkg 1982 663:
lbkg 1981 509:	§ 4 82.194.
§ 55 82.84.	reglement 1982 664:
Kommuneplanlægning (L 1975 287):	kap. 4.4. 82.194.
§ 16 81.294.	Modernisering, støtte til – af jordbrugsbedrif-
§ 44 81.201.	ter (bkg 1979 13):
Kommunernes styrelse (lbkg 1981 188):	§ 2 81.174.
§ 29 82.101.	Naturfredning (lbkg 1978 435):
§ 61 81.93.	§ 54 82.212.
81.98.	§ 58 81.188.
81.118.	Offentlighed
82.275.	L 1970 280:
Kommunevalgloven (lbkg 1977 596):	§ 2 82.36.
§ 34 a 81.118.	82.55.
Landbrugsejendomme (lbkg 1978 603):	82.66.
§ 4 82.179.	82.73.
§ 18 81.182.	§ 3 81.148.
Landsskatteretten:	§ 4 81.39.
	§ 5 81.39.
	§ 6 81.141.
	81.144.

§ 7	82.36.	§ 24	81.73.
§ 8	81.53.	§ 33	82.96.
	81.301.		
	82.108.	Social bistand (lbkg 1980 333):	
§ 10	81.301.	§ 22	81.234.
	82.73.	§ 25	81.234.
	82.,108.		81.263.
	82.124.		82.238.
§ 11	81.301.		82.268.
	82.47.	§ 26	81.255.
§ 12	81.71.		82.234.
	81.301.		82.238.
	82.47.	§ 30	82.22.
vejledning 1970 279:		§ 73	81.235.
pkt. 14	82.113.	§ 82	81.253.
Private fællesveje (lbkg 1975 587):		§ 84	81.253.
§ 44	81.214.		82.258.
Registre, offentlige (L 1978 294):		§ 123	81.309.
§ 3	81.131.	§ 127	81.309.
Restaurations- og hotelvirksomhed (lbkg 1978 141):		Tjenestemandspension (L 1969 292):	
§ 28	81.88.	§ 28	81.223.
Retspleje (lbkg 1980 1):		Tjenestemænd i staten, folkeskolen og folke- kirken (L 1969 291):	
§ 115	81.159.	§ 12	81.117.
§ 330	81.134.	§ 32	81.117.
	81.135.	Udlændinge	
§ 750	82.136.	lbkg 1973 344:	
§ 777	82.169.	§ 2	81.152.
§ 799	82.140.		82.156.
§ 931	82.170.	§ 4	81.152.
§ 1019b	81.159.		82.156.
Råstof (lov 1977 237):		bkg 1980 196:	
§ 37	82.186.	§ 36	82.147.
Skattestyrelseslov (L 1977 281):		§ 37	81.144.
		§ 52	81.152.

VI. Stikordsregister

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955–82.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131).

Administrative bestemmelser, se Love og administrative bestemmelser.

Adoption.

begrundelse af afslag på ansøgning om godkendelse som adoptant, 78.402, jfr. 79.66.

forholdet mellem psykiatriske og psykologiske undersøgelser af adoptanter, 79.331.

Grønland, 73.48.

nye retningslinier, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.

psykiatrisk undersøgelse foretages inden (evt.) psykologisk undersøgelse, 78.539, jfr. 79.73.

ændring af adoptionsbevilling, 70.77.

Advarsel.

efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32 og 78.32.

formulering af advarsel efter straffelovens § 265, 74.191.

inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.

Advokatbistand.

omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.

omkostninger til advokatbistand i forbindelse med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.

skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.

Se også *Sagsbehandling*.

Advokater.

ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.

oplysningspligt vedr. retshjælp m. m. over for klienter, 73.379, jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.

udnævnelse til formand for huslejenævn, 71.27.

Afgift.

bomuldsbindégarn, 56.82.

fritagelse for afgift af brugt motorkøretøj, 66.61.

fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr. 78.73.

polititilsyn, 56.70.

spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

tilbagebetaling af afgift ved beskadigelse, 82.69.

tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arveafgift, 75.100.

varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.

Afhøring, se Politi.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afskedigelse.

advarsel inden afskedigelse, 56.182; 57.164, jfr. 59.17; 70.21.

beskrivelse af forseelser, 82.224.

betinget dom, 80.623.

chefingeniør med pension, 56.40.

diplomat efter straffesag, 59.76.

drøftelse inden afskedigelse, 72.172; 80.623.

formalitetsfejl ved afskedigelse af kontraktansat, 60.83.

formalitetsfejl ved afskedigelse af overenskomstansat psykolog, 73.110.

formalitetsfejl ved afskedigelse af skoleleder, 75.202.

formalitetsfejl ved afskedigelse af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.

formulering af erklæring efter afskedigelse, 55.92; 70.21.

kontraktansat faglærer, 71.19.

kontraktansatte officerer, 74.199.

læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.

officers afskedigelse efter straffesag, 59.125.

officerers adgang til at afgive tjenestepigtserklæring, 74.84.

omsorgselev, 69.35.

overenskomstansat assistent, 70.21.

postarbejder, 80.623.

psykolog, 72.172.

samarbejdsvanskeligheder, 72.85.

skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.

skoleleder med pension, 70.75.

- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
 tobakssælgere på private Øresundsbåde, 60.87.
 varsel ved afskedigelse af tjenestemand, 77.459, jfr. 78.58.
- Afsoning, se Fuldbyrkelse.*
- Afstemning* i h. t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
- Afvandingskommissioner.* ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.
- Aktier.* udelukkelse fra børsnotering, 55.73.
- Aktindsigt.*
 advarselssag efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32 og 78.32.
 advokat i erstatningssag, 57.194.
 amtsankenævns unkladelse af ved oversendelse af sagens akter at orientere den sociale ankestyrelse om en anmodning om aktindsigt, 78.198.
 anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 ansøgerinterview, 73.273, jfr. 78.28.
 ansøgning om ansættelse som offentlig forsvarer, 71.24.
 ansøgning om hverv som censor, 72.58.
 antidumpingtoldsag, 62.39.
 arbejdsformidlingen, 79.218, jfr. 80.69.
 »bagmandsrapporten«, 74.328, jfr. 78.30.
 beboergruppens aktindsigt, 79.288.
 behandling af anmodning om aktindsigt i invalidpensionssag 81.301, jfr. 82.305.
 behandling af anmodning til ministeriet for offentlige arbejder om aktindsigt, 78.81.
 behandling af anmodning om aktindsigt i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.
 besættelsestiden, 71.91.
 brevveksling inden for samme myndighed, 76.367, jfr. 77.83.
 byplannævns mødegrundlag, 72.81.
 børneværnsag, 68.15; 70.86; 75.148.
 båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.
 den sociale ankestyrelses unkladelse af at tage stilling til anmodning om aktindsigt, 78.198.
 disciplinærsag, 73.395, jfr. 74.44; 77.354, jfr. 78.53.
 doktordisputats, 66.25.
 dokument i en sag vedr. lovgivningsmæssige foranstaltninger, 73.239.
 dokumenter, der sendes til folketingets ombudsmand, 75.318.
 dokumenter i klagesag, 81.141.
 dokumenter vedr. en licitation, 79.294.
 ekspropriationssager, 69.25.
 ekstraheringspligt i h. t. offentlighedslovens § 4, 78.400, jfr. 79.65; 79.257.
 ekstraktafskrift af mundtligt meddelt oplysning, 71.163, jfr. 72.23 og 73.24.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.86.
 erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 faktiske oplysninger (offentlighedslovens § 4), 76.367, jfr. 77.83; 81.23.
 familieretssager, 82.124.
 forhandlinger om løn- og personaleforhold, 71.30.
 forholdet til fremmede magter, 80.654.
 forligsinstitutionen, 82.36.
 frist for anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 fuldbyrdelssager, 76.202, jfr. 78.38 og 79.30.
 gebyr for fotokopier, 71.48; 75.334, jfr. 78.34.
 generelle forskrifter m.v., 79.257.
 gennemsyn af akterne i forvaltningen i stedet for udlevering af fotokopier, 76.81.
 henlagt straffesag, 74.81.
 hurtig journaliserings betydning for aktindsigt, 74.193.
 huslejenævnsag, 74.95; 75.107.
 indsattes aktindsigt, 62.68; 69.82, jfr. 70.13; 74.118; 76.202.
 indstilling til kommunalbestyrelse, 68.97.
 internt arbejds materiale, 73.273, jfr. 78.28; 73.281; 74.373; 77.104; 79.257; 81.23.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 62.89; 71.37; 72.110, 152; 75.105, 555; 76.81.
 kommunalbestyrelsesmedlemmers aktindsigt, 79.398, jfr. 80.80.
 kommunale sager, 76.190.
 kompetent myndighed, 75.555; 76.81; 77.146; 79.257; 81.53.
 kopier, 79.398, jfr. 80.80.
 landbrugets finansieringsfond, 71.35.
 landsbygge lovens § 5, stk. 3, 72.81.
 landsskatteretssag, 70.35.
 landsskatterettens kompetence, 73.384.
 landsskatterettens referatark, 74.373, jfr. 75.61.
 lektors arbejdsindsats, 76.130.
 lovgivningsspørgsmål, 79.257.
 lægeerklæringer, 77.112, 146, jfr. 78.47; 77.459, jfr. 78.58; 82.108.
 lægefaglige skøn, 82.108.
 manuskripter til videnskabelige artikler, 76.96.
 manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlighedsloven i boligsikringsag, 82.47.

militært rapportmateriale, 73.41.
 monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
 monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
 mundtlig begæring om aktindsigt, 72.114.
 mundtlig drøftelse af sag, 76.192.
 notat, udarbejdet af embedsmandsgruppe, 77.108, jfr. 79.35.
 notat, udleveret til udenforstående, 78.394.
 notat vedr. en parts oplysninger i sag med kun én part, 73.273, jfr. 78.28.
 notat vedr. møde, 71.58.
 notat vedr. rigshospitalets struktur, 80.670, jfr. 81.342.
 offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttelsessager, 77.362.
 offentlighedslovens § 2, stk. 2, 76.96; 77.108, jfr. 79.35; 80.654; 82.36.55.
 offentlighedslovens § 3, stk. 1, 81.148.
 offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., 82.108.
 oplysning om navnet på ophavsmanden til en udtalelse i en afskedigelsessag, 71.100.
 opsættende virkning i h. t. offentlighedslovens §§ 11 og 12, 77.173.
 paranoide patienter, 82.108.
 partsbegrebet, 71.48; 73.294; 75.140; 77.108; 79.257, 288, 531.
 personalestridigheder, 68.20.
 politiets døgnrapporter, 73.84.
 politiets undervisningsmateriale, 81.148.
 politirapport, 81.143.
 pådømt straffesag, 71.95.
 radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
 regnskaber vedrørende finansieringsfonden af 1963, 72.68.
 sager om aktindsigt forudsættes behandlet hurtigt, 73.294; 75.555; 78.32, 113.
 sager om arbejdsformidling er omfattet af offentlighedslovens § 1, 79.89.
 sagsidentifikation, 77.99, jfr. 79.35 og 82.285.
 samarbejdsudvalgsaftale, 75.318.
 skatteråds mødereferat, 68.22.
 skattesag, 70.91.
 støtte til filmprojekt, 75.124.
 supplerende udtalelse ved læreransættelse, 78.705.
 tavshedspligtsforskriftens betydning for aktindsigt, 76.147, jfr. 78.37; 82.36.
 telefonisk begæring om aktindsigt, 82.113.
 tilbagekaldte ansøgninger eller klager, 82.124.
 tjenestemandssager, 79.184.
 toldvæsenets materiale fra kontrolbesøg, 82.66.
 udkast til bekendtgørelse, 74.270.
 udkast til mødereferat, 73.281.
 udlevering af fotokopier, 78.113.

udlevering af fotokopier kan ikke erstattes af tilbud om gennemsyn af akterne i forvaltningen, 75.148.
 —
 udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
 udskrivningsbrev, 75.103.
 udsættelse med en sags afgørelse, indtil udtalelse foreligger, 75.586; 77.173.
 udtalelser, der angår spørgsmålet om, hvorvidt aktindsigt skal bevilges, 77.128.
 udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
 udtrykket »oplysninger om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold« i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 1, 76.130.
 ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
 underhåndsbreve, 80.242.
 varemærkeregisteret, 70.79.
 vurderingssag vedr. motorkøretøjer, 82.73.
 værnepligtiges aktindsigt vedr. indberetninger om tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
 værnepligtiges ansøgning om u-landsarbejde, 71.41.

Alkoholbevilling. meddelelse af alkoholbevilling, 73.178; 75.170.

Ambassade. bistand fra en ambassade, 61.56.

Amterne.

forelæggelse for justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
 overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.

Amtstuer.

inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 påtegning af skøde, 56.151.
 reduktion af amtstueskatter, 56.151.
 skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Anerkendte trossamfund.

Islam Danmark, 61.84.
 Jehovas Vidner, 68.54.
 religionsfrihed indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.

Anholdelse. se *Politi.*

Anke.

administration af fristen for meddelelse af tredieinstansbevilling, 80.414.

afgrænsningen af de klageberettigedes kreds, 75.140; 80.181.

afgørelse efter både § 48 og § 58 i bistandsloven, 79.536, jfr. 80.90.

afgørelser i h. t. byggeloven, 81.47; 82.44,51.

afgørelser i h. t. lejelovens § 72, 70.100.

afgørelser, truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.

afgørelser, truffet af forsikringsrådet, 61.125.

afgørelser, truffet af socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.

anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.57 og 75.38.

anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.

ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.

ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188.

ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.

ankemulighed i h. t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.

anketilladelse til overlandvæsenskommission, beregning af ankefrist, 74.265.

anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.

byplanlovens § 26, 66.48.

erstatningsdoms betydning for klage over afgørelse i h.t. byggeloven, 82.51.

forenings ankeberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.

formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.

genoptagelse trods undladelse af anke, 65.155.

indhentelse af akter, 71.41.

klageberettiget m.h.t. afgørelse efter by- og landzonenloven, 80.260.

klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.

kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommunepanlovens § 48, 80.205.

modanke, 72.232, jfr. 73.43.

omgåelse af anke, 61.48.

oprejsning (arbejdsløshedsloven), 79.181, jfr. 80.64.

overskridelse af ankefrist (arbejdsløshedsloven), 79.181, jfr. 80.64.

reglerne om kære og/eller anke i straffesager, 76.244, jfr. 77.62. og 78.40.

rekursinstansens prøvelse af afgørelse vedr. u-landsfrivillige, 71.41.

rettidig anmodning om anketilladelse, 82.176.

ændring af amtsankenævns afgørelse til skade for klienten medfører ikke tilbagebetalingspligt, 78.171.

Ankemeddelelse. formulering af ankemeddelelse, 62.34.

Ankevejledning.

afgørelser efter skolestyrelseslovens § 65, 75.242.

afslag på eftergivelse eller henstand med betaling af skat, 75.323, jfr. 77.43.

afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.

afslag på tilbagebetaling af overskydende skat, 82.84.

afslag på revalideringshjælp, 74.101.

arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.

arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.

betydning af ukorrekt lovbestemt klagevejledning, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.

ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.

forbud mod udstykning, 63.36.

hjemvisning af sag til afgørelse i underinstansen, 74.356, jfr. 75.58. og 81.316.

inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.

klagefrist, 74.130.

klager over magtmisbrug, 77.442.

manglende ankevejledning gav ikke grundlag for kritik, 75.152.

militær retsplejelovs § 62, 56.159.

nægtelse af førerbevis til erhvervmæssig personbefordring, 57.209.

nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.

opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.

oplysning om klageadgang til læringerådet, 78.556, jfr. 80.52.

præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.

sikringsstyrelsens afgørelser, 75.152.

skattesag, 79.123.

statsskattelovens § 24, 61.72.

sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr. 65.19.

udvalg vedr. ankevejledning, 64.125, jfr. 65.19.

værnepligtsloven, 78.266.

Anmeldelse, se Politi.

Anmeldere, se Politi.

Anordning, en ved lov ophævet anordning opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.

Ansættelseskontrakt, fejl i ansættelseskontrakt, 63.75; 82.216.

Antidumpingtold, se *Toldvæsen*.

Apotekere,

gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.

indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.

rabat til læger, 60.178.

Se også *Medicin*.

Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

Apotekerlovens § 34, administrationen af apotekerloven, 67.58, jfr. 72.19.

Arbejdsanvisning,

arbejdsløshedskasses nægtelse af at anvise ekskluderet medlem arbejde, 75.303.

rimeligt jobtilbud til langtidsledig, 81.39, jfr. 82.299.

Arbejdsdirektøren, formandskab i arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.

Arbejdsformidlingen,

information (arbejdssøgende), 79.218, jfr. 80.69.
invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21.

Arbejdsløshedsforsikring, afslag på mobilitetsfremmende ydelser, 78.215, jfr. 80.40 og 82.288.

Arbejdsløshedskasser, se *Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge* og *Arbejdsnævnet*.

Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge,

behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløshedskasse, 58.48, jfr. 60.30.

beskæftigelseskravet i lovens § 41, stk. 1, nr. 3, 76.222, jfr. 77.58.

bopælskravet i lovens § 41, stk. 1, nr. 1, 80.638, jfr. 81.342.

ekspeditionsform, 56.122.

forhøjelse af arbejdsløshedskasses dagpengesats, 67.105.

frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløsheds-kasser, 73.116.

henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.

ledighedsbegrebet, 78.274.

lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.

regelfastsættelse i h.t. arbejdsløshedsforsikringsloven, 81.22.

rådighedsbegrebet, 81.27.

slettelse af arbejdsløshedskasse p. g. a. kontingentrestance, 67.56, jfr. 69.13.

slettelse af arbejdsløshedskasse p. g. a. svig, 77.716.

studerendes adgang til understøttelse, 78.274, jfr. 79.62.

tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38; 70.69; 79.147; 82.32.

tilbagebetaling af dagpenge, 78.497, jfr. 79.68.

udelukkelse fra dagpenge, 76.295, jfr. 77.73 og 78.41; 79.140, jfr. 82.290; 79.448, jfr. 80.85; 81.36, jfr. 82.298; 82.29.

udlændinge, der ikke kan dansk, 81.27.

underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.

vejledning til arbejdsløshedskassemedlemmer om deres rettigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44.

Arbejdsnævnet,

behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløshedskasse, 60.105.

lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.

tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38.

understøttelse som forsøger nægtet uanset bidragspligt over for det offentlige til fraseparet hustru, 56.76.

Arbejds- og opholdstilladelse, se *Udlændinge*.

Arbejdsskadeforsikring,

erstatning for ødelagte briller, 80.416.

Se også *Ulykkesforsikring*.

Arbejdstilsyn,

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.

hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.

indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.

Arrester, se *Fængselsforhold*.

Arrester, se *Fængselsforhold*.

Arve- og gaveafgiftsloven,

ajourføring af enkelte bestemmelser i arve- og gaveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.

arveafgift ved arv i h. t. ændret gensidigt testamente, 77.226.

fortolkning af udtrykket »plejebarn« i § 3, stk. 5, 71.168, jfr. 72.23 og 80.24.
fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr. 78.73.

ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arveafgift, 68.21; 77.226, jfr. 80.35.

kursværdi på pantebreve, 80.320.

tilbagebetaling af arveafgift som følge af praksisændring, 80.564.

uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift, 71.168, jfr. 72.23.

vejledning om domstolsprøvelse i sager om arve- og gaveafgift, 74.238, jfr. 75.49.

ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41; 80.320.

Attester.

i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

krav om original forpraktik-attest, 72.67.

stillingsbetegnelse i fødsels-, dåbs- og navneattester, 73.91.

Automobilvurderingsnævn, ikke anke af afgørelse, truffet af automobilvurderingsnævn, 59.135.

Autoradiolicens, se *Danmarks radio*.

Autorisation.

elektroinstallatører, 57.159.

gas- og vandmestre, 58.168; 70.51.

laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.

Autorisationsordning.

eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.

eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.

eksport af ost, 56.33.

registrerede revisorer, 71.96; 72.223, jfr. 75.31.

Avlsdyreksport, 64.16.

Banktilsynets virksomhed m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.

Beboerindskud, lån til beboerindskud, 73.351.

Beboerrepræsentanter, valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.

Bedømmelsesudvalg, se *Universiteter*.

Befordringsgodtgørelse.

benyttelse af egen vogn, 55.43.

kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr. 77.63.

Begravelse, se *Kirkegårde*.

Begravelseshjælp, se *Sygesikring*.

Begrundelse.

adoptionssager, 78.402, jfr. 79.66.

afgørelser efter bistandslovens § 26 om tilbagebetalingspligt, 81.255, jfr. 82.302

afgørelser efter den sociale lovgivning, 78.418.

afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/efterløn, 82.27.

afskedigelse i henhold til funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21; 71.19.

afslag på fri proces, 71.183; 75.639; 77.490, jfr. 79.44.

afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.

amtsskatterådernes afgørelser, 68.35; 75.610, jfr. 77.55.

ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringens afgørelser, 82.27.

arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25; 82.27.

begrundelsespligt i lærlinglovens § 24, stk. 7, 2. pkt., 81.291, jfr. 82.304.

begrundelsespligten i lov om offentlig forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.

de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.

den sociale ankestyrelses afgørelser i invalidepensionssager, 78.132, jfr. 79.51, 80.37 og 81.322; 79.224.

den sociale ankestyrelses begrundelse i sag vedr. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.

den sociale ankestyrelses begrundelse i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.

efterfølgende begrundelse på afslag på tredieinstansbevilling, 79.266.

fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.

forbud efter politivedtægten, 75.237.

klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.

landsskatterettens afgørelser, 74.367; 75.195; 79.520, jfr. 80.90 og 82.292; 82.96.

landsskatterettens forelæggelse af sager for statsskattedirektoratet, 82.96.

manglende begrundelse, 63.77; 64.62.

musikrådets indstillinger, 78.287.

pligt til at give efterfølgende begrundelse, 75.162; 76.454.

skatteråds afgørelser, 71.108, jfr. 75.28; 74.302, jfr. 75.55; 75.237, 610, jfr. 76.68 og 77.55; 75.625.

specifikation af ekspropriationerstatning, 65.24; 69.33.

statens ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.

urigtig begrundelse, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66; 72.110, 243, jfr. 73.46; 73.110, 197, jfr. 74.48; 73.239; 74.123; 75.416.

utilstrækkelig begrundelse, 56.218; 58.48; 65.36; 71.113; 72.177; 73.86, 306; 74.349, 367; 75.237, 257, jfr. 76.33; 75.610, jfr. 76.86 og 77.55; 76.454; 77.542, jfr. 78.61; 82.27.

Behandlingstid.

amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.

amtsarkitektkontor, 74.408.

amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.

ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, 80.70, jfr. 81.328

ankenævnet for invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15; 72.110, 181, jfr. 73.34.

arbejdsdirektoratet, 76.144, jfr. 77.56; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328.

boligministeriet, 65.97; 72.203, jfr. 73.37, 74.30 og 75.31.

den sociale ankestyrelse, 73.34; 74.437, jfr. 75.65, 76.31, 78.31, 80.28, 81.316 og 82.283; 75.178.

direktoratet for folkeskolen og seminarierne, 66.51.

direktoratet for statshospitalerne, 64.129.

direktoratet for statsskovbruget, 69.91.

direktoratet for sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.

direktoratet for ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.

direktoratet for ungdomsundervisningen, 72.35.

fabrikinspektør, 61.117.

filminstituttet, 75.175.

flyvevåbnet, 56.69.

forsikringsrådet, 60.38.

forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.

fredningsplanudvalg, 64.92.

fredningsstyrelsen, 80.294.

handelsministeriet, 57.119.

indenrigsministeriet, 71.165, jfr. 72.23.

indkaldelse til udvalgmøde, 82.101.

invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78; 65.129; 67.23; 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.

jordfordelingssekretariatet, 75.143, jfr. 76.32, 77.42 og 78.32.

justitsministeriet, 61.50.

kammeradvokaten, 55.75; 57.136.

kirkeministeriet, 68.54.

kommunalbestyrelser, 67.67; 74.400, jfr. 75.63.

Københavns overpræsidium, 56.144, 156.

Københavns skattevæsen, 63.42.

Københavns universitet, 71.126, jfr. 72.21.

landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.

landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56; 72.189, jfr. 73.36; 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25; 73.384.

ledende landinspektør, 59.127; 72.180, jfr. 73.33; 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33; 75.501.

luftfartsdirektoratet, 65.39.

matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

miljøministeriet, 74.408.

ministeriet for Grønland, 62.70.

ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30.

politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42; 62.30; 66.30.

rektorater, 57.207.

revalideringscentre, 75.178.

revalideringsnævnet, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37; 74.429, jfr. 75.64.

revisionsdepartementet, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25. sikringsstyrelsen, 80.691.

skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100; 68.35; 69.102; 70.21; 74.359, jfr. 76.30.

skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.

socialministeriet, 57.175; 59.34.

socialstyrelsen, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37; 74.429, jfr. 75.64; 75.189.

statens jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.

statens ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100; 68.84; 71.140; 72.61, 189, jfr. 73.36; 74.82.

statens åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.

statskontrollen med mejeriprodukter og æg m. m., 56.33.

sundhedskommission, 71.38.

sundhedsstyrelsen, 56.215.

undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54; 63.62; 70.83; 80.674.

vejdirektoratet, 67.102.

vejmyndigheder, 77.365.

vurderingskommission vedr. byudviklingsplan, 71.105.

Se også *Sagsbehandling*.

Bemandingsloven, bemandingsnævnets dispensationspraksis, 65.100.

Benådning,

benådningsordning for visse berigelsesforbrydelser, 82.165.
 straf, der ikke var fuldbyrdet på grund af fejl, 77.143.
 telefonisk afslag på andragende om benådning, 67.37.

Berostillelse af sager, se *Sagsbehandling*.

Besigtigelse, se *Sagsbehandling*.

Beskæftigelsesforanstaltninger, pligt til at overtage arbejde ved beskæftigelsesforanstaltninger, 58.48.

Beslaglæggelse, se *Politi*.

Bestillingstillæg, se *Løn*.

Besættelsestidens ofre,

nedsættelse af erhvervssevne som følge af koncentrationslejrophold, 72.142.
 tilbagebetaling af offentlig hjælp i h.t. lovens § 34, stk. 3, 79.284.

Besøgstilladelse, se *Fængselsforhold*.

Bevaring, se *Politi* og *Toldvæsen*.

Bevillingsnævn, meddelelse af alkoholbevilling, 73.178.

Bibeskæftigelse, se *Tjenestemænd*.

Biblioteker,

biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
 fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
 fremlæggelse af partiprogrammer, 78.159.

Bidragssager, se *Underholdsbidrag*.

Billighedsgodtgørelse vedr. tilsidesat forkøbsret, 66.56.

Bindende tilsagn/forhåndsbesked,

løfte om tjenestemandstilling, 63.44, jfr. 64.14.
 optagelse på kursus, 81.285.
 reparation af kirkespir, 55.81.
 uddannelse af kystofficerer, 61.137.
 udlægning af sommerhusområde, 80.355, jfr. 81.334.

ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling, inddragelse af biografteaterbevilling, 58.161.

Bisidder ved møde for invalideforsikringsretten, 65.125.

Bistandsloven,

afsnit I:

afgørelse i h.t. § 48 og § 58 i *oistandsloven*, 79.536, jfr. 80.90.

anbringelse af børn på Sundholm, 60.131.

anke over afgørelser fra socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.

anvendelse af isolation på statsungdomshjemmet »Sølager«, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.

begrebet »aftale om bidrag« i bistandslovens § 8, stk. 2, 79.207.

begrundelse af afgørelser efter bistandslovens § 26, 81.255, jfr. 82.302.

beregningsfejl i forbindelse med modregning af bistandshjælp i folkepension, 82.242.

bæltefiksering og isolation inden for statens åndssvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.

børneværns anbringelse af børn på kostskoler, 74.421, jfr. 75.63, 76.31, 77.41 og 78.31.

gennemtvungelse af amtsankenævns afgørelse over for en kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53.

medicinhjælp i h. t. bistandslovens § 46, 80.148.

sanktioner i anledning af manglende betaling for daginstitutionsplads (§ 7, stk. 2), 77.586.

socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.

sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h.t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.

socialstyrelsens/socialministeriets tilsyn med institutionsområdet, 80.677.

tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 25, 81.263.

tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 25, sammenholdt med § 26, 82.238.

tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, 79.330; 82.234.

tilbagebetaling, når det sociale udvalg ikke har haft kendskab til omstændigheder, der kunne have medført, at hjælpen oprindelig var gjort tilbagebetalingspligtig, 82.238.

tilbagebetalingskrav kan ikke pantsikres, 78.171.

tinglysning af tilbagebetalingskrav, 81.234, jfr. 82.302.

afsnit II:

- invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21
- samarbejde mellem fogedretter og socialforvaltninger, 72.179, jfr. 75.29 og 76.23.

afsnit III:

- administration af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58, jfr. 59.19.
- begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- betydningen af hjælp efter bistandslovens § 42, 80.600.
- bistandshjælp til uddannelsessøgende i sommerferien, 80.536.
- »faste udgifter« i bistandslovens § 27, stk. 2, 79.222.
- formuens betydning for udmåling af kontanthjælp, 78.387.
- forsørgelsesmåden efter forsorgsloven, 72.45.
- fortolkningen af bistandslovens § 39, 79.327.
- hjælp til familieforsørgere i h.t. bistandslovens § 42, 80.265.
- hjælp til tandbehandling i h.t. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.
- hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
- huslejhjælp i tiden omkring fødsel, 72.45.
- indeholdelse af hjemmehjælpsbetaling i social pension, 79.343.
- kontanthjælp til prostituerede, 78.536, jfr. 79.72.
- kontanthjælp til studerende, 80.103, jfr. 82.293.
- området for bistandslovens § 48, stk. 1, 78.405.
- støtte til anskaffelse af motorkøretøj efter bistandslovens § 58, stk. 2, 79.275, jfr. 80.79.
- tilbagebetaling i h.t. § 26, stk. 1, nr. 3 el. 4, 80.686, jfr. 81.343.
- udmåling af kontanthjælp, 77.617.

afsnit IV:

- betaling af hjemmehjælp med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

afsnit V:

- sekretærassistance i forbindelse med erhvervsudøvelse, 80.145.
- vilkår om tilbagebetaling af lån, ydet til erhvervelse af motorkøretøj ved institutionsophold, 77.284, jfr. 78.51.

afsnit VI:

- anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.
- arbejdsløse børn i dagpleje, 77.292, jfr. 79.38 og 81.321.
- bistandslovens §§ 64 og 69, 80.699.
- fortrinsret til daginstitution, 78.631, jfr. 80.53.
- nedlæggelse af daginstitution, 80.699.
- tilbagebetaling af for meget betalt forældrebetaling til daginstitution, 81.235.
- Århus kommunes instruks om fordeling af daginstitutions- og dagplejepladser, 80.543.

afsnit VII:

- behandling af klager over voldsanvendelse inden for åndssvageforsorgen m. v., 73.103.
- bortvisning af klient fra dagcenter, 78.369, jfr. 79.65.
- bæltefiksering og isolation inden for åndssvageforsorgen, 75.594.
- centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40.
- centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319.
- centralinstitutionen Hald Ege, 76.420.
- centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68.
- efterbetaling for plejehjemsophold, 82.258.
- forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæring, 76.332.
- forsorgscentres bistandspligt vedr. invalidepension o. lign., 76.220.
- fortolkning af overenskomst mellem plejehjem og kommune, 78.528.
- isolation af elever på ungdomshjemmet Sølager, 78.660.
- lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399.
- politiets bistand i henhold til forsorgslovens § 44, stk. 1, 59.156.
- tilbagebetaling af for meget opkrævet forældrebetaling, 78.521, jfr. 80.57.
- tilsyn med plejehjems administration af beboernes lommepege, 81.253.
- visitation til daginstitutioner for børn, 77.586.
- åndssvageforsorgens køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.

afsnit VIII:

- anbringelse af børn uden for hjemmet, 74.421, jfr. 75.59; 75.134.
- anbringelse af børn uden for hjemmet uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver, 78.198; 81.309.
- anke til landsnævnet, 71.176, jfr. 72.24.

foreløbige beslutninger, 75.494, jfr. 79.25, 80.32 og 81.319; 78.154, jfr. 79.54 og 80.32.
forældres betalingspligt for hjælpeforanstaltning efter bistanndsloven, 79.370.
hjemgivelse af et barn til forældremyndighedens indehaver(e), 80.124.

Blanketter.

formulering af skattevæsenets tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.
til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

Blinklys. afmærkning af køretøj med gule blinklys, 66.88.

Boliganvisning.

bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.
godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27, jfr. 75.45.

Boligsikring. se *Boligstøttelovgivning.*

Boligstøttelovgivning.

beregning af boligydelse ved indkomstændringer i årets løb 80.465.
beregning af klagefrist, 82.43.
deponering af andelsbeviser, 80.617, jfr. 81.341.
gebyrbegunstigelse i h.t. boligstøttelovgivning, 57.35.
godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
klageadgang ved inddrivelse af tilbagebetalingskrav, 81.45.
lejlighedsbegrebet i cirkl. 161/1972, 73.116.
manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlighedsloven i boligsikringssag, 82.47.
medregning af del af el-varmeudgift, 78.422.
mindrebemidlet i h.t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.
pensionistboliger, overgangsregler, 75.556, jfr. 76.63.
solidarisk hæftelse for krav på tilbagebetaling af uberettiget udbetalt boligsikring, 80.208.
tilbagebetaling, 75.578, jfr. 76.64; 80.208, 607, jfr. 81.341.
tilbagesøgning af boligsikring, 75.440, jfr. 76.54 og 78.34.

Boligtilsyn.

boligkommission, habilitet, 77.208, jfr. 79.37.
forbud i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
indvendig besigtigelse, 71.66, jfr. 72.19.
mangelfuld administrativ gennemførelse af boligtilsyn, 76.280, jfr. 77.72 og 79.34.

nedrivningspåbud i h. t. boligtilsynslovens § 21, 68.100.

Boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119, jfr. 74.27.

Boligyldelse. se *Boligstøttelovgivning.*

Bortlodning. spørgsmål om, hvorvidt bortlodning var offentlig, 58.227.

Se også *Lotteri.*

Brandsikring. tilbagekaldelse af afgørelse, 79.415.

Brevveksling. se *Fængselsforhold* og *Mentalobservation.*

Byggesager.

fejl i kommunalbestyrelsesmedlems byggesag, 75.526.
fejl i stadsingeniørs byggesag, 73.60.
fejlagtig oplysning fra kommune i byggesager, 76.334, jfr. 77.79.
naboejendomme til fredede bygninger, 77.635, jfr. 78.74.
naboorientering i h.t. byggelovens § 22, 81.294.
rækkevidden af klagebestemmelsen i byggelovens § 23, 81.47.
specifikation af gebyrberegning, 73.251.
vejledning om dispensationsmyndigheden i byggesager, 73.50.

Byggetilladelse.

boligministeriets stilling som klageinstans ved klage over byggetilladelse til kommunalt byggeri, 78.186.
fejl ved meddelelse af byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16; 67.567.
forældelse af strafansvar for manglende byggetilladelse ved lufthavn, 74.119.
ibrugtagen af byggeri, der ikke opfyldte vilkår i byggetilladelse, 73.170.
lufthavn påbegyndt uden byggetilladelse, 73.344, jfr. 75.40.
påbegyndelse af klubhusbyggeri uden byggetilladelse, 82.275.
påbegyndelse af skolebyggeri før udstedelse af byggetilladelse, 73.170.
undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af byggetilladelse, 65.98.

Bygningsattest. ibrugtagen af byggeri før udstedelse af bygningsattest, 73.170.

Bygningsfredning.

retningslinier for administrationen af bygningsfredningsloven, 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.

Se også *Det særlige Bygningssyn*.

Bygningsreglement.

dispensation fra bygningsreglements højdebestemmelser, 66.23.

godkendelse af nedkørsel til kældergarage, 74.400, jfr. 75.63.

parkeringsfundsordninger, 73.292, jfr. 74.40.

parkeringspladskrav ved tilbygning, 74.113.

Bygningsvedtægt.

ajourføring og bekendtgørelse af bygningsvedtægt, 76.334, jfr. 77.79.

dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512; 78.684.

forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.

fremlæggelse af forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.

Byplaner.

bestemmelse i byplanvedtægt om eksisterende erhvervsvirksomhed, 74.426, jfr. 76.31.

dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.

erstatning i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.

forbud i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.

forholdet til kommuneplanloven, 79.379.

forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.

godkendelse af forslag til byplaner, 80.355, jfr. 81.334.

klagevejledning ved ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.

kollegiebyggeri i strid med byplaner, 66.97.

kommunalt byggeri i strid med byplan, 73.71.

lukket møde ved kommunalbestyrelsers behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.

opførelse af antennemast i villakvarter, 78.186.

pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.

tinglysning, 69.57.

udstykningsplan i h. t. byplanvedtægt, 67.25.

Se også *Dispositionsplaner*.

Byplannævnet, formandsposten i byplannævnet, 64.116.

Byreguleringsloven.

betydningen af »sammenlægges« i byreguleringslovens § 8, stk. 1, 65.66.

byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.

tilsidesættelse af byreguleringslovens §§ 8 og 9, 65.52.

Byudviklingsudvalg.

fredningsmæssige interesser, 71.49.

fritagelse for medlemshverv i byudviklingsudvalg, 58.197.

ikke pligt til at drøfte en sag med parterne, 69.95.

By- og landzoneloven.

afslag på tilladelse til ombygning af hus i landzone, 74.179.

afvisning af at genoptage zonelovssag, 82.204.

behandlingen af erstatningssager efter by- og landzonelovens § 12, 72.203, jfr. 74.30, 75.31 og 76.25; 75.416.

betydningen af ejerskifte for tilladelse efter by- og landzoneloven, 74.378, jfr. 75.62.

bortfald af zonelovstilladelse, 81.189.

ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

erhvervs-mæssig nødvendig bebyggelse, 78.411, jfr. 79.67.

etablering af pelsdyrfarm, 74.52.

forældelse af strafansvar for overtrædelse af by- og landzoneloven, 74.119.

frastykning til anden landbrugsejendom, 78.411, jfr. 79.67.

genopførelse af nedbrændt sommerhus på lejet grund, 75.448.

klageberettigelse, 80.260.

lufthavn anlagt i strid med by- og landzoneloven, 73.344, jfr. 75.40.

opførelse af beboelseshus efter brand, 74.277, jfr. 75.52.

opførelse af plejehjem uden tilladelse, 76.87.

opførelse af sommerhus, 74.194.

overgangssag efter by- og landzoneloven, 73.340.

påbegyndelse af klubhusbyggeri i landzone uden zonelovstilladelse, 82.275.

skelforandring i landzone, 76.384, jfr. 77.84.

skolebyggeri m. v. i strid med by- og landzoneloven, 73.230.

tilladelse efter by- og landzoneloven til bebyggelse af fredet ejendom, 77.561, jfr. 79.46.

tilladelse efter by- og landzoneloven til opførelse af sommerhus på fredet ejendom, 76.404.

udstykning til jagtformål, 72.84.

udstykning til rekreative formål, 76.384, jfr. 77.84.

udstykningstilladelse, 73.86.

udstykningstilladelse i modsætning til skelforandring, 76.384, jfr. 77.84.

Bødeforvaldningsstraf, se Fuldbyrkelse.

Bøder, se *Fuldbyrdelse* og *Politi*.

Børn, se *Bistandsloven*.

Børnehaveseminarium, optagelse på børnehaveseminarium, 72.67.

Børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikringen, 75.280, jfr. 76.33.

Børnetilskud,

ansøgningsfrist, information ang. ungdomsydelse, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.

bopælskravet i børnetilskudsloven, 70.98; 79.366.

enlig forsørger i h. t. lov om børnetilskud, 74.166; 77.694; 82.254.

forhøjet og ekstra børnetilskud under samlevers udståelse af fængselsstraf, 82.254.

forsørgelse af offentlige midler, 80.421, jfr. 81.338.

fradrag for forsørgertabserstatning i særligt børnetilskud, 80.461.

hjemstedsbegrebet i børnetilskudsloven, 74.316.

nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245; 82.248.

tilbagebetaling, 80.184.

tilbagebetaling af ungdomsydelse, 82.252.

til grønlandsk plejebarn, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.

til udenlandske statsborgere, 72.146, jfr. 73.31.

udtrykket »enlig forsørger« i børnetilskudsloven, 79.409; 82.254.

Børsnotering af aktier, 55.73.

Båndlæggelse,

af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.

tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelser, 58.251.

Censur,

af forvarede brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.

af observands brevveksling, 59.31.

af skoleblade, 58.165.

Chokbehandling, se *Sindssyge*.

Christiania,

fritagelse for merværdiafgift, 74.91.

nedrivning af bygninger i Christiania, 74.56.

Civile værnepligtige,

afsoning af straf, 71.69, jfr. 72.19.

begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.

nægtelse af friheder for civile værnepligtige, 57.72.

ordensreglement for civile værnepligtige, 57.69.

skabseftersyn hos civile værnepligtige, 57.186.

udgifterne ved civile værnepligtiges ophold i arresthus, 58.60.

Civilforsvaret,

aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.

disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.

fortsat uddannelse i henhold til civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.

overførsel fra civilforsvaret til civilt statsarbejde, 64.87.

ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.

Civilforsvarsforanstaltninger, opførelse af skolebyggeri i strid med lovgivningen om bygningsmæssige civilforsvarsforanstaltninger, 73.170.

Daginstitutioner,

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.

fortrinsret til daginstitution, 78.631.

private daginstitutioner, 73.53.

tilbagebetaling, 78.752, jfr. 80.61; 81.235.

tilbagesøgning af friplads i daginstitution, 77.553, jfr. 78.61, 79.45 og 80.36.

Dagpenge,

beruselse – bevisspørgsmål, 77.371, jfr. 78.53.

dokumentation af sygefravær i h. t. dagpengeloven, 78.560, jfr. 79.73.

fravær fra arbejde inden for de sidste 8 uger før forventet fødsel, 77.499, jfr. 78.59.

frist for indgivelse af anmodning, 77.576, jfr. 78.62.

præcisering af lovens § 29, 76.199.

sammenhæng med invalidepensionslov, 80.592, jfr. 81.340.

uarbejdsdygtighed på grund af sygdom, 76.300, jfr. 77.73.

udelukkelse fra dagpenge, 82.29.

varighedsbestemmelser, 80.592, jfr. 81.340.

Se også *Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge*,
Sygesikring og *Ulykkesforsikring*.

Danmarks nationalbank.

adgangsformening til Danmarks nationalbank,
58.255; 59.202.
finansministeriets foliokonto i Danmarks nationalbank, 55.64.
godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.

Danmarks radio.

aktindsigt i radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
fjernsynets dækning af Europamesterskaber i atletik, 70.25.
fremgangsmåden ved radiorådets valg af forretningsudvalg, 78.568, jfr. 81.325.
honorering af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
inhabilitet ved behandlingen af en sag om oprettelse af en personaleinspektørstilling i Danmarks radio, 80.388.
oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
partipolitiske udsendelser, 77.217.
radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
spærretid, 79.307.
udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr. 67.16.
udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse i partiernes valgprogrammer, 73.101.
udgivelse af »Børnenes julekalender«, 75.549, jfr. 76.62.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.
valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.

Danske statsbaner.

erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
erstatningsansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.
håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes omnibusser, 55.55.
indskrænkninger i klageadgangen i forbindelse med forfremmelsessager, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
kontrakt om kiosksalg m. v. på Danske statsbaners færger, 65.69.
lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
mødetidskontrol ved Halskov-Knudshovedruten, 58.214.

overtagelse af rutebilruter, 57.74.
personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.
politimyndighed, 75.75.
salg af uanbringeligt gods til medarbejderne, 80.480, jfr. 81.338.
takstnedsættelser, 58.198.
udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.

Delegation.

af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
beslutning om afskedigelse af skolehjemforstander, 78.742.
til boligkommissions formand, 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
til miljøankenævnets formand i zonelovssag, 82.204.
ulovhjemlet delegation af beføjelser, 56.162.
ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
vedr. bestyrelsen af præstegårde, 73.122.

Demonstrationer.

fotografering ved demonstrationer, 74.254.
opløsning af demonstrationer, 69.42.

Den kgl. ballet, se Det kgl. Teater.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

henstilling vedr. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Den særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.

Det kgl. Teater. Lander-sagen, 58.199.

Det særlige Bygningssyn, departementschef i undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.

Detentioner, se Polit og Fængselsforhold.

Diger.

opførelse af diger, 56.37.
skade på diger, 57.215.

Direktøren for ulykkesforsikringen, formandskab i ulykkesforsikringsrådet, 56.196, jfr. 58.31.

Disciplinærsager og *-straf*, se *Civilforsvaret*, *Fængselsforhold*, *Militærforhold* og *Tjenestemandssager*.

Diskrimination, se *Forskelsbehandling*.

Dispensation,

adgangsbestemmelser vedr. veje, 78.611, jfr. 79.74.

aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.

beg. om udførsel af avlsvæg, 64.16.

bemandingslovens § 40, 65.100.

byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.

bygningsreglementets højdebestemmelser, 66.23.

bygningvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 78.684.

byplanvedtægt, 66.48.

byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.

folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., 71.59.

forbud mod indførsel af hunde, 74.170.

forsikringslovens kapitalkrav, 77.228.

frist for anmeldelse af refusionskrav i h. t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.

fristen i landbrugsministeriets bekendtgørelse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.

kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende bestemmelser, 80.645.

kørelærprøve, 62.74.

næringsloven og lukkeloven, 69.52.

sandflugtslovens fredningsbestemmelser, 69.29.

Dispositionsplaner,

anvendelse af dispositionsplaner, 62.52.

fravigelse fra dispositionsplaner, 56.142.

Se også *Byplaner*.

Disputatser, 55.143; 58.133; 66.25; 71.126, jfr. 72.21; 71.186, jfr. 72.25.

Dommerfuldmægtige,

afhentning af udlagte effekter, 57.135.

Den særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.

lodtrækning, 57.121.

ombudsmandens kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

Domstolsprøvelse, se *Ankevejledning*, *Frihedsberøvelse*, *Fængselsforhold*, *Førerbeviser* og *Sindssyge*.

Droit moral, se *Forfatter- og kunstnerret*.

Drosker,

etablering af holdeplads for drosker, 58.242, jfr. 59.21.

forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208. meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Dyreværnsloven,

indfangning og aflivning af herreløse katte, 78.361.

muligheden for indgriben over for ejer af hundekennel, 75.151.

EF-retsregler, fortolkning af EF-retsregler, 81.8.

Efterbetaling, plejehjemsophold, 82.258.

Efterretningstjeneste,

forsvarets, 69.59.

politiets, 55.93.

Eftertjeneste, begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges eftertjeneste, 58.60.

Ejendomsskatter, se *Amtstuer* og *Skat*.

Ejerlejlighedsloven, udstykning af sociale boligsekskabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.

Eksamensopgaver,

fejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19; 70.34.

pensum i eksamensopgaver, 77.421, jfr. 78.56 og 79.43.

udarbejdelse af eksamensopgaver, 78.230, jfr. 79.59.

Se også *Universiteter*.

Eksekutorer, revisorers adgang til at være eksekutorer, 71.51.

Ekspeditionsfejl, se *Sagsbehandling*.

Ekspeditionsform,

de særlige patentkommissioner, 60.189.

invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.

Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.

Københavns overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.

landsskatteretten m. h. t. vurderingssager, 61.27. matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.

overfredningsnævnet, 61.77.

rykning uanset henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte, 82.271.

sager, der af arbejdsløhedskasserne forelægges arbejdsdirektoratet og arbejdsnævnet, 56.122.
sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.

statens ligningsdirektorat:

skatteefterbetalingsager, 58.219.
vurderingsager, 61.27.

undervisningsministeriet, fortolkningsspørgsmål i bekendtgørelse, 80.674.

ægteskabs- og bidragssager, 59.122; 69.90.

Se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Ekspropriation.

afhændelse af restareal, 78.351.

areal til militære formål, 57.234.

areal til rekreative formål, 78.674, jfr. 79.77.

delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.

ejendom ved vejudvidelse, 55.87.

ekspropriations omfang, 78.351.

erstatning for privat vej, 66.72.

erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.

fremgangsmåden ved udbetaling af resterstatning, 72.252, jfr. 73.46.

frivillig afståelse, 72.135.

genoptagelse af erstatningssag på grund af spørgsmål om »fornøden vejforbindelse«, 78.596, jfr. 82.290.

jord til målepunkt, 55.24.

klagevejledning ved ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.

kopi af ekspropriationsplan, 69.25.

landzoneareal til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

mangelfuld vejledning under ekspropriation, 73.75.

matrikulær og tinglysningsmæssig berigtigelse, 72.180, jfr. 73.33; 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33; 75.496.

myndighedernes kompetence m. h. t. overkørselsforhold, 75.501.

omkostninger til advokatbistand i forbindelse med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.

opmåling af areal, 72.135.

planer om ekspropriation til hinder for sommerhusbyggeri, 66.31.

rente af erstatningsbeløb, 69.16.

skat af erstatningsbeløb, 68.56.

specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.

udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.

udbetaling af kursdifferencen ved indfrielse af offentlige lån, 78.639, jfr. 79.75.

udtalelse om påtænkt ekspropriation, 72.135.

ulempe ved muldoplæg, 65.93.

underretning om den tid, der medgår til berigtigelse, 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33.

valg af procesregler, 71.134, jfr. 73.22.

ændring af projekt, 71.134, jfr. 73.22.

årsomvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr. 73.46.

Elektricitetsrådet.

formandsposten i elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.

offentliggørelse af elektricitetsrådets forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.

pålæg i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.

pålæg til installatør, 62.87.

Elektroinstallatør, se *Autorisation*.

Enkepension.

dobbelt personfradrag, 77.593, jfr. 78.62 og 79.47.

enkepensionsret – ændring ved aftale mellem parterne, 82.58.

i tilfælde af skilsmisse, 56.186.

tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

Erhvervshæmmede, se *Handicappede*.

Erklæring.

børne- og ungdomsværn, 68.88.

legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.

overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.

undladelse af at indhente erklæring, 56.48, 77.

Erklærings meddelelse (lov af 2.2.1866),

erklæringer til direktoratet for fængselsvæsenet, 62.68.

erklæringer til ombudsmanden, 56.132.

fremsendelsespåtegninger, 55.23.

invaliddepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.

referater, 55.23.

Erstatning.

byplanlovens § 15 a, 67.74.

digebrud, 57.215.

fejlagtig anholdelse, 57.95.

forsorgscenters forsinkede ansøgning om invaliddepension, 76.220.

færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.

havneanlæg, 56.37.

kontrakt om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.

naturfredningslovens § 22, 61.77.

- postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
- renter af erstatning for tilskadekomst, 56.157.
- rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
- skade forvoldt af patienter på forsorgscenter, 73.126, jfr. 74.34 og 75.33.
- skader ved LSD-behandling, 78.726, jfr. 79.79 og 80.56.
- skatteråds mangelfulde sagsbehandling, 82.77.
- socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.
- statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
- tyveri fra knallert opbevaret af statens bilinspektion, 81.135.
- ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
- undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
- undladelse af at udstede attest i h. t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- uretmæssigt salg af løsøreeffekter i en invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.
- Se også *Ekspropriation*.
- Faderskabssager*, fritagelse for at opgive barnefaderens navn, 73.379, jfr. 75.41.
- Fanger*, se *Fængselsforhold*.
- Fangetidsgodtgørelse*, se *Fordelingsloven*.
- Farlighedsdekreter*, se *Sindssyge*.
- Farmakopékommisionen*, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.
- Ferie*.
- ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.
- godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.
- godtgørelse for ikke afholdt ferie og særlig feriegodtgørelse ved sygdom og afsked, 80.484.
- hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.
- klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.
- kommunalt ferieregulativ, 69.55.
- Feriebonsystemet*, 55.51.
- Feriegodtgørelse* til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.
- Feriepenge*.
- af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.
- bortkomst af feriemærkebog, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.
- for arbejdstid i Grønland, 56.182.
- Film*,
- forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
- offentlig støtte til film, 73.311.
- støtte til kortfilm, 77.311, jfr. 81.321.
- Findeløn*, se *Politi*.
- Fingeraftryk*, se *Politi*.
- Fiskeauktionsmester*, bopælskrav for fiskeauktionsmester, 67.50, jfr. 68.14.
- Fjernsynet*, se *Danmarks radio*.
- Flyvercertifikat*, betingelse for udstedelse af flyvercertifikat, 69.45.
- Flyverelever*, manglende underretning til flyverelever om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.
- FN-tjeneste*, se *Militærforhold*.
- Fogedforretning*,
- berømmelse og underretning om foretagelse af fogedforretning, 57.135.
- tilsigelsesblanketter til møde i fogedretten, 78.419, jfr. 80.41.
- Se også *Politi*.
- Folkeafstemning*, se *Danmarks radio*.
- Folkekirken*,
- besættelse af provstestilling, 81.168.
- decorum krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.
- dømmende eller undersøgende provsteret, 75.268; 76.115.
- ejendomsretten til præstegårde, 57.221.
- genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.
- ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til præstestillinger, 79.431.
- salg af præstegård, 73.233.
- tilskud til kirkebyggeri, 73.109.
- Folkepension*,
- amtets forpligtelser i h. t. invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
- ansøgningsskema og attester ved flytning, 80.421, jfr. 81.337.
- beregning af lømpepenge til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
- bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.

fradrag efter folkepensionslovens § 7, 80.91.
fradrag ved beregning af folkepension, 64.128,
jfr. 65.21.

hjælp efter lovens § 13, 72.74.

indtægtsbestemt folkepension til tjenestemænd,
der som følge af strafbar handling afskediges
uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

konkret skøn over begyndelsestidspunktet for
pensionens udbetaling, 65.22.

medicinhjælp, 80.148.

offentlighed vedr. afgørelser i h. t. invalide- og
folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

personligt tillæg med tilbagevirkende kraft,
81.270, jfr. 82.303.

retningslinier for personligt tillæg (til varme-
hjælp), 80.409.

retningslinier for tildeling af personligt tillæg,
77.135.

tidspunkt for indtægtsregulering af folkepensi-
on, 72.218, jfr. 73.41.

til plejehjemsvisiterede på hospital, 76.93.

tilbagebetaling efter § 25, 82.243.

tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

tilbageholdelse i folkepension til dækning af
skatterestance, 64.108.

tilsyn med plejehjems administration af be-
boernes lommepege, 81.253.

under ophold i udlandet, 66.58; 71.59.

ventetillæg, 63.94.

Folkeregistre, statshospitals meddelelse om ind-
læggelser og udskrivninger, 74.176.

Folkeskolen,

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge,
60.95, jfr. 61.20.

ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20
og 73.21.

betaling for skolegang i kommunal skole,
78.584, jfr. 79.74.

forældrebetaling til elevernes deltagelse i skolerej-
ser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345.

indstilling og udnævnelse af en konsulent for
særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.

læreres undervisning i religion og kristendoms-
kundskab, 59.177.

politisk hensyn ved læreransættelser, 74.156.

undervisningsdirektørens udtalelser om indok-
trining, 74.219.

Se også *Skolevæsen*.

Folketingets ombudsmand,

fortolkning af EF-retsregler, 81.8.

instruks for folketingets ombudsmand, 55.9;
61.7.

klage til folketingets ombudsmand har ikke
opsættende virkning, 55.87; 71.32; 82.186.

kommunes afgivelse af misvisende oplysninger
til brug for folketingets ombudsmands be-
handling af sag, 82.275.

loven om folketingets ombudsmand, 56.9; 57.9;
58.9; 59.9; 60.7.

offentlighedsloven, 75.318.

folketingets ombudsmands kompetence over
for:

amtsskolekonsulent, 60.95.

bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.

Danmarks nationalbank, 57.146.

Den storkøbenhavnske Landsdelsscene,
79.469, jfr. 81.331.

Det danske Hedeselskab, 72.82.

dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

finansudvalget, 62.14.

folketingets virksomhed, 82.111.

folketingsmedlemmer i deres egenskab af
medlemmer af nævn, 71.116.

folketingsudvalg, 61.75; 67.45; 78.11; 79.162.

fredningsnævn, 61.98.

hegnsyn, 72.50, jfr. 74.22.

kommunalbestyrelser, 66.97.

kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.

KTAS, 70.20.

Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.

Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskør-
sel, 71.116.

landvæsenskommissioner, 72.50, jfr. 74.22.

lodserier, 76.314, jfr. 78.42.

ministre, 73.66.

præst i egenskab af menighedsrådsmedlem,
57.221.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.

statsanerkendte skolehjem, 57.164.

statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

udvalg, 60.75; 81.126.

vurderingskommissioner i h. t. byregulerings-
lovens § 14, stk. 2, 67.74.

Se også 81.8 og 82.8.

Folketingsudvalgs henvendelse til folketingets om-
budsmand, 73.66.

Folketingsvalg,

anmeldelse af partier, 67.45.

godkendelse af partinavn ved folketingsvalg,
76.279, jfr. 79.33.

indsattes valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.

udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse
i partiernes valgprogrammer, 73.101.

valgret for danske i udlandet, 79.107.

Forbud,

bekendtgørelse om begrænsning af fangstmængder på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
 byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.
 landsbyggeovens § 5, stk. 2, 65.135.
 lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.
 politivedtægtens § 6, 75.237.
 undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.
 Se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 66.33, jfr. 67.16.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h. t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Fordelingsudvalgets krav om original forpraktikattest, 72.67.

Foreninger,

ankeberettigelse i h. t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.
 forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.

Forfatterhonorarer, udbetaling af forfatterhonorarer fra Danmarks radio, 66.33, jfr. 67.16.

Forfatter- og kunstnerret, droit moral udvalgets sagkundskab, 59.59.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, se *Militærforhold*.

Forkyndelse, udenlandske dokumenter, 77.455, jfr. 78.57.

Forkøbsret til kutter tilsidesat, 66.56.
 Se også *Statens jordlovsudvalg*.

Fornavn, se *Navngivning*.

Forretningsordener,

ankenævnet vedr. vareforsyningsager, 55.102, jfr. 56.18.
 arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 udvalg under handelsministeriet, 62.84.
 ulykkesforsikringsrådet, 56.196.

Forsegling, se *Politi*.

Forsikringsrådet,

anke af en afgørelse truffet af forsikringsrådet, 61.125.
 anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 56.86; 61.125; 66.45; 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.
 beregning af udtrædelsesgodtgørelse, 73.375, jfr. 74.42.

Forskelsbehandling,

administration af eksportordning, 64.16.
 administration af sukkerordningen, 68.90.
 aflønning i Grønland, 61.101.
 aktindsigt, 72.68.
 ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
 avertering af stillinger, 73.47.
 besøgstilladelser til indsatte, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
 byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.
 disciplinære reaktioner over for plejepersonale, 59.56.
 dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
 dispensationer, 64.103.
 fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
 fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.
 forbud mod udstykning, 65.135.
 fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 73.275.
 forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
 grundlovens § 70, 59.177.
 gæstearbejdere ved udlejning af almenlystigt boligbyggeri, 76.377.
 handel med lægemidler, 67.58, jfr. 72.19.
 indregistrering af biler til servicekørsel, 68.41.
 kunstnerisk udsmykning af skoler, 72.134.
 kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144, jfr. 72.22.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
 lønforhold for EDB-personale, 75.164.
 meddelelse af højttalertiladelse, 72.201, jfr. 73.36.
 naturfredningsmyndighederne (dispensation fra) udstykningsforbud, 76.134.
 over for dybfrostbranchen, 65.55.
 postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-
 ling af visse blade, 59.162.
 radioens valgudsendelser, 63.15.
 statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
 stillingsbetegnelse i fødsels-, døbs- og navneatte-
 ster, 73.91.
 strafafsonere, 55.29.
 tilladelse til at benytte Charlottenborgs festsal m. m., 72.34.

udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 61.125.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved
 Danmarks radio fra »højtaler og skærm«,
 81.206.
 værnepligtige, 68.44.
 ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
 zonelovstilladelser, 76.404.

Forskningsskontrol, se *Universiteter*.

Forsorg, se *Bistandsloven*.

Forsvarer,

indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 polititjenestemandes udtalelser om valg af for-
 svarer, 69.72, jfr. 70.13.
 underretning til forvaringsanstalt om beskikkel-
 se af forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.

Forsvaret, se *Militærforhold*.

Forsvarets bygningstjeneste, behandling af sag om
 indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Fortovsbidrag, se *Veje*.

Forvaltningskontrakter på naturfredningsområdet,
 74.46, jfr. 76.27.

Forvaring, se *Fængselsforhold*.

Forældelse af krav på vejbidrag, 78.543.

Forældremyndighed, 56.209, jfr. 57.26; 62.62; 71.70.

Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83; 72.67.

Fotos, se *Politi*.

Fragtmandskørsel i konkurrence med DSB, 71.116.

Fredning, se *Bygningsfredning*, *Naturfredning*,
Sandflugt og *Strandbyggelinier*.

Fredningsnævn, se *Folketingets ombudsmand*, *Na-
 turfredning* og *Strandbyggelinier*.

Fri proces,

advokaters oplysningspligt om fri proces,
 73.379, jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.
 afslag af økonomiske grunde, 75.639.
 ansøgning om fri proces mod amt forelægges
 for justitsministeriet, 55.55.
 begrundelse for afslag, 71.183; 77.490, jfr. 79.44.
 kontradiktion, 81.134.
 med tilbagevirkende kraft, 75.567; 77.202.

oplysningspligt vedr. retshjælp m. m. over for
 klienter, 73.379, jfr. 74.42 og 75.41.
 retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
 urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-
 ning om fri proces, 55.86.
 ændrede økonomiske forhold under klagesag,
 82.138.

Fribolig, forskelsbehandling ved ansættelse af vær-
 dien af fribolig, 59.46.

Frigørelsesafgift,

henstand med betaling af frigørelsesafgift,
 75.334, jfr. 76.39.
 vejledning om adgangen til at kræve ejendom-
 me overtaget af kommunen i h. t. lov om fri-
 gørelsesafgift, 75.94.

Frihedsberøvelse,

bæltefiksering og isolation inden for statens
 åndssvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.
 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.73.

Frist,

administration af fristen for meddelelse af tredie-
 instansbevilling, 80.414.
 2. behandling af kommunens budget, 58.82
 ansøgning om tjenestemandsstilling, 78.475, jfr.
 79.68 og 80.49.
 ansøgningsfrist, information om frist, 78.649,
 jfr. 79.76 og 80.55.
 ansøgningsfrist, overskridelse af frist, 75.334, jfr.
 76.39; 76.229, jfr. 77.60 og 78.39; 78.649, jfr.
 79.76 og 80.55.
 ansøgningsfrist, ungdomsydelse, 78.649, jfr.
 79.76 og 80.55.
 antagelse af hørespil, 57.144.
 anvendelse af retsmidlerne i inddrivelsesloven
 af 7. maj 1937, 58.146.
 begyndelsestidspunkt for klagefrist, 82.43.
 børnelovens § 16, stk. 2, 67.69.
 civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26,
 77.27 og 80.24.
 forsorgslovens § 16, stk. 5, 74.356, jfr. 75.58 og
 81.316.
 hegnslovens § 43, stk. 3, 72.50, jfr. 74.22.
 husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21;
 77.257.
 indberetningspligt ved hensættelse i isolations-
 celle, 58.80.
 indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.
 individuel boligstøtte, lov 64/1982, § 63, stk. 3,
 82.43.

indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
 kildeskattelovens § 14, 73.134.
 klage over sundhedskommissions afgørelse, 74.130.
 klage til landsskatteretten, 80.730.
 klagefrist udløber lørdag/søndag, 80.730.
 landbrugsministeriets bkg. om hjemmemarkedsafgifter § 7, stk. 3, 70.92.
 landvæsensretslovens § 40, stk. 2, 74.265.
 ligningsarbejdet i Københavns og Frederiksberg kommuner, 75.307, jfr. 77.43.
 merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, 72.56, jfr. 73.28.
 opslag af tjenestemandstillinger, 69.79.
 refusionskrav i h. t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.
 retsplejelovens § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.
 retsplejelovens § 826, 72.177.
 skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.
 statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.
 statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.
 toldlovens § 99 (1970-lovens § 90), 73.147.
 udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
 ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.
 vurderingslovens § 41, 64.115.

Fuldbyrdelse.

adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 afhentet trods justitsministeriets tilsagn om udsættelse af fuldbyrdelse, 59.147.
 bødeforvandlingsstraf, 60.60; 62.35.
 bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for fuldbyrdelse af fængselsstraf m. v., 56.122.
 hospitaliseringssted, 77.285.
 i et andet arresthus af straf idømt under aftjening af civil arbejdspligt, 71.69, jfr. 72.19.
 proceduren i fuldbyrdelsessager, 78.111.
 sagsbehandling, 77.91.
 straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
 straf ikke fuldbyrdet på grund af fejl, 77.143.
 Se også *Fængselsforhold* og *Politi*.

Fuldmagt. udbetaling af ekspropriationserstatning til advokat, 69.94.

Funktionærer.

aflønning af funktionærer i Grønland, 61.101.
 behandling af klage over funktionærer, 60.83.
 funktionærers status, 72.85.

tjenesteattest i medfør af funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.

Fængselsforhold.

afsenderadresse på breve, 55.102.
 antallet af lægestillinger ved forvaringsanstalten i Horsens, 57.177.
 arbejdsfrihed den 1. maj, 75.111, jfr. 77.42.
 arbejdsmæssig isolation, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.
 arbejdsnedlæggelse blandt indsatte, 73.142; 75.111, jfr. 77.42.
 arrestanters adgang til avis og radio umiddelbart efter fængslingen, 75.79.
 badeforhold, 59.183; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
 begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.
 begunstigelse ved udståelse af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
 begæring om fremstilling, 59.184.
 behandling af en klage fra en indsat i Københavns fængsler, 74.240, jfr. 75.50.
 beregning af straffetid, 73.83; 74.154.
 beskæftigelse, 72.76; 75.476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 76.257, jfr. 77.65, 78.40, 79.32, 80.34 og 81.319; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326.
 besvarelse af henvendelse fra nu løsladt indsat, 65.124.
 besøg af privat antaget advokat, 57.30.
 besøg hos fanges familie, 63.33.
 besøgsforhold, 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.488, jfr. 76.60, 77.47, 78.35 og 79.24; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.494; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
 besøgstilladelse, 56.114; 61.150; 74.159; 77.314, jfr. 80.27.
 besøgstilladelse til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
 betaling af hjemsendelse i h. t. udlændingelovens § 14, 74.227, jfr. 75.46.
 betaling af opholdsudgifter, 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.
 brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.

- brevveksling, 61.171, jfr. 62.17; 65.33; 72.230, jfr. 73.42; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 79.193, jfr. 80.64; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- butikskøb:
forplejningsvarer, 76.434, jfr. 77.87.
fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
kaffeindkøb, 57.73.
pulverkaffe, 60.42.
tandpasta med fluor, 67.41.
- bygningsmæssige forhold, 78.722; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326; 79.193, jfr. 80.64; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294; 81.150, jfr. 82.300.
- bødesystem, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 81.150, jfr. 82.300.
- celleindretning, 78.109, jfr. 79.51.
- detention, 74.274, jfr. 75.50, 76.28 og 79.22; 75.474; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.480, jfr. 77.90.
- disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48; 79.401.
- disciplinærsag mod indsat, 73.130.
- disciplinærsagers behandling, 73.395, jfr. 74.44 og 75.42; 77.138, 532.
- disciplinærstraf, 76.238, jfr. 77.61.
- egen læge, 76.257, jfr. 77.65.
- egne effekter ved isolation, 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 77.532.
- enrumsanbringelse (isolation), 77.532.
- enrumsanbringelse i nattimerne («natisolation»), 76.344, jfr. 77.80 og 78.43.
- erstatning for bortkomne ejendele, 74.281, jfr. 75.53.
- forskelsbehandling m. h. t. besøgstilladelser til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forsvarerbistand under anstaltsophold, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forvarede brevveksling med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
- forvarede sygekasseforhold, 58.80.
- frankering af arrestanters breve, 63.19.
- fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
- fritidsaktiviteter, 78.722.
- fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
- fællesskab, 75.73, 474; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.493; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger om arrestanter, 68.40.
- genindsættelse:
forkyndelse af resolution om genindsættelse efter prøvetidens udløb, 59.25.
konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
- grupperådgivers tavshedspligt, 66.43, jfr. 67.16.
- gårdturs-forhold, 74.275, jfr. 75.51, 76.28 og 79.22; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
- hjemvisning af disciplinærsag, 78.265.
- hjælp efter bistandsloven, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- hviletid i et statsfængsel, 60.183.
- hæftefangers adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
- håndjern, 57.195.
- indkaldelse til særængsel, 62.45.
- indsattes adgang til at bære ringe, 65.79.
- indsattes adgang til at holde fugle, 66.41.
- indsattes adgang til at købe forskellige love, 61.174.
- indsattes aktindsigt, 62.68; 69.82, jfr. 70.13; 74.118; 76.202, jfr. 78.38 og 79.30; 77.128, 336, 354, jfr. 78.53.
- indsattes arbejdspligt, 72.76.
- indsattes beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
- indsattes deltagelse i gudstjeneste, 57.176; 65.147, jfr. 66.17.
- indsattes ytringsfrihed, 75.82.
- indstilling til svendeproeve, 57.233.
- isolationsafdelingen i Herstedvester, 77.260, jfr. 78.50.
- kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.
- konfiskation af kontant beløb, 80.136.
- kontant udbetaling af arbejdsdusører m.v., 82.167.
- kontradiktion, 73.399, jfr. 74.44 og 75.42.

- lommepenge til mentalobservander, 67.41.
 lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
 magtanvendelse over for indsat, 65.32.
 mangelfuld bistand fra forsorgen, 76.195.
 meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
 modtagelsesprocedure, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
 oplysning om indsatte, 74.275, jfr. 75.51 og 76.28; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318.
 opvarmning, 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318.
 overførsel fra åben til lukket anstalt, 75.82, 246; 77.168.
 prøveløsladelse:
 administration af formue ved prøveløsladelse, 58.229.
 afgørelse på ufyldstgørende grundlag, 77.195, jfr. 78.48.
 fremgangsmåden ved beslutning om tilsynsovertagelser, 74.221.
 frist for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
 genindsættelse af prøveløsladt, 74.186, jfr. 75.44.
 konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
 tidspunktet for meddelelse af prøveløsladelse, 57.170; 69.44; 81.150, jfr. 82.300.
 tilbagekaldelse af beslutning om prøveløsladelse, 72.122.
 tilsyn med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.115.
 vejledning m. h. t. reglerne om prøveløsladelse, 57.211; 77.102.
 vilkår for prøveløsladelse, 59.195.
 psykiatrisk tilsyn, 77.474, jfr. 78.59.
 radioapparater, 59.176.
 rapportudfærdigelse m. v. i tilfælde af magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
 sagsbehandling i tilfælde af klage fra en indsat over ulovlig magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
 selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgenstande, 75.595, jfr. 78.35.
 sikkerhedsforvarede, 67.94.
 sikringscelle, 68.48; 72.220, jfr. 74.32; 74.275, jfr. 75.51, 76.28, 79.22 og 80.28; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.595, jfr. 76.67 og 78.35; 77.497, jfr. 80.36 og 82.286; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324; 80.142, 215, jfr. 81.332 og 82.294.
 skriftlig begrundelse, 77.136.
 speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.
 sygeafdeling:
 autonome enheder, 77.474, jfr. 78.59.
 egne effekter, 76.257, jfr. 77.66, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87.
 ekstraforplejning, 56.139; 76.434, jfr. 77.87.
 telefonsamtaler til indsatte, 79.193, jfr. 80.64.
 tilbagekaldelse af klager, 77.288, jfr. 78.51.
 toiletforhold, 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
 tryksag indlagt i indsatte breve af fængslet, 55.102; 58.39.
 uddeling af medicin, 77.474, jfr. 78.59.
 udgang i særlige tilfælde, 76.364, jfr. 77.83.
 udgang – sagsbehandling, 80.213.
 udgangsmisbrug – disciplinærstraf/karantænetid, 77.394.
 udgangsordtelse ved strejke, 73.142.
 udgangsordninger for forvarede, 75.342.
 udgangsstilladelse for varetægtsfængslede, 75.332, jfr. 76.36 og 77.44.
 udgifterne ved civile værnepligtiges arresthusophold, 58.60.
 udlevering af fotografier til indsatte, 67.101.
 udlevering af håndvægt og fingerfjedre, 80.138.
 udlevering af reglement, 57.200; 58.225; 75.429.
 udlændinges udgang, 76.240, jfr. 77.62, 80.33 og 82.285.
 udlændinges undervisning, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
 underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.
 valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.
 varetægtsarrestanter:
 besøgstider, 78.210, jfr. 80.39.
 brevveksling, 82.169.
 fællesskab, 75.253, jfr. 78.41.
 undervisning, 75.488, jfr. 76.60, 77.47 og 80.31; 80.210, jfr. 82.294.
 vejledning om domstolsprøvelse, 73.83.
 ventetid ved indsættelse i forvaringsanstalt, 56.93.
 ventetider på samtaler, 77.288, jfr. 78.51.
 visitation:
 celle, 72.151, jfr. 73.31; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.44.
 indsatte, 76.434, jfr. 78.45; 79.193, jfr. 80.64.

indsættelse i sikringscelle, 77.497, jfr. 80.36 og 82.286.

kropsvisitering af forvarede, 67.85.

opregning af effekter taget i bevaring, 72.151, jfr. 73.31; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.

Se også *Fuldbyrdelse*.

Færdselssager,

afhøring af parterne, 75.322, jfr. 76.35.

behandlingstid, 56.175; 61.24.

farthæmmende hindringer, 76.146.

forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.

indkaldelse til orienterende førerprøver, 75.590, jfr. 76.67.

motorkørsel på stranden, 66.70.

oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.

sygetransportbegrebet i færdselsloven, 75.635.

to parkeringskiver, 74.414, jfr. 75.63.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

Færger,

mødetidskontrol ved færger, 58.214.

undersøgelse ved sammenstød af automobiler på færger, 59.75.

Førerbevis,

dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevis-bekendtgørelsens § 28, 61.85.

erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.

inddragelse af fradømt førerbevis, 58.226.

nægtelse af førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.

procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.

rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.

udlevering af administrativt inddraget førerbevis, 56.192.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

vilkår ved udlevering af førerbevis inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.

Gas- og vandmestre, se Autorisation.

Gaveafgiftsloven, se Arve- og gaveafgiftsloven.

Gaver, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.

Gebyr,

begunstigelse i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.

behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.

bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

fotokopier i h. t. offentlighedsloven, 71.48.

hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 80.658.

navnebevilling, 57.210.

specifikation af gebyrberegning i byggesager, 73.251.

Genindsættelse, se Fængselsforhold.

Giro, se Postvæsenet.

Goodwill,

beskatning af goodwill ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.

betaling for goodwill ved overtagelse af bilruter, 57.74.

ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.

Gravfred, se Kirkegårde.

Grundforbedringsloven,

afslag på fortrinspanteret, 72.40.

manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Grundloven,

censurforbud i § 77, 58.165.

forholdet mellem §§ 4 og 68, 73.109.

forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.

kommuners tilskud til kirkebyggeri, 73.109.

lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.

post-, telegraf- og telefonhjemmelighed i § 72, 69.59.

religionsfrihed i § 67, 61.84.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

Grundstigningsskyld, fritagelse for grundstigningsskyld i h. t. lov 265/1950, 57.180.

Grundværdiansættelse, revision af grundværdiansættelsen ved 10. alm. vurdering, 58.173.

Grønland,

adoptionslovens anvendelse i forhold til Grønland, 73.48.

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.

afregning efter hjemkomst, 62.70.

børnetilskud til plejebarn i Danmark, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.
 dispensation fra forbud mod indførsel af hunde, 74.170.
 feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.
 fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.
 skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
 tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt efter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.
 udflytning af tjenestebolig, 72.163.
 udgifter ved hjemrejse fra Grønland, 59.155; 61.132.

Habilitet.

afdelingssygeplejerskes habilitet som medlem af socialudvalg, 79.406.
 andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.
 bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 114, 159, 161; 58.116.
 besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.
 boligkommission, huslejerforeningsformand, 77.208, jfr. 79.37.
 boligministeriets habilitet i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
 borgmesters habilitet, 81.98.
 daginstitutionsleders habilitet, 79.119.
 departementschef i fiskeriministeriet formand for nævn, 81.79.
 departementschef i undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
 det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
 direktøren for Københavns vandforsyning, 60.102.
 direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.
 ekspeditionssekretær i landbrugsministeriet medlem af bedømmelsesudvalg, 81.171, jfr. 82.301.
 folkeskolelærere udelukket fra medlemskab af kommunens kulturelle udvalg, 76.171.
 formanden for byplannævnet, 64.116.
 formanden for elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
 formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
 fuldmægtig i fiskeriministeriet sekretær for nævn, 81.79.

hvervene som leder af en fælleskommunal losseplads og formand for kommunens tekniske udvalg uforenelige, 79.99.
 inhabilitet ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.
 institutionsleders habilitet som medlem af socialudvalg, 79.412
 kommunalbestyrelses habilitet ved kommunes erhvervelse af fast ejendom, tilhørende en stiftelse, som blev bestyret af kommunalbestyrelsen, 73.197, jfr. 74.34.
 kommunalbestyrelsesmedlem som formand for almennyttigt boligselskab, 75.545.
 kommunalbestyrelsesmedlem som formand for eller bestyrelsesmedlem i en forening, 75.191; 78.222; 79.211.
 kommunalbestyrelsesmedlem som køber af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.
 kommunalbestyrelsesmedlem som medlem af et seminariums bestyrelse, 73.197, jfr. 74.34.
 kommunalbestyrelsesmedlem som pedel ved en af kommunens skoler, 80.582.
 kommunalbestyrelsesmedlem, som var fast sygevikar ved en af kommunens skoler, 76.150.
 kommunalt udvalgsmedlem, hvis ægtefælle er ansat under udvalgets forvaltningsområde, 82.111.
 ledende embedsmand som udvalgsformand, 81.126.
 lejerrepræsentant i boligkommission, 78.731, jfr. 79.80.
 lokalnævnsmedlemmers habilitet, 81.159.
 lærer og pedel inhabile ved kommunalbestyrelses beslutning om skolestruktur, 77.242.
 medlem af ejendomsudvalg, 72.77.
 observatør i kommunernes lønningsnævn, 77.542, jfr. 78.61.
 oprettelse af stilling som personaleinspektør i Danmarks radio, 80.388.
 politifuldmægtigs habilitet, 63.61.
 sagkyndig læge ved bedømmelsen af en ulykkesforsikrings sag, 74.262.
 skatterådsmedlems habilitet, 75.389; 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.
 skoleinspektørs hustru, 75.158.
 stadsingeniørs ægtefælles inhabilitet som medlem af teknisk udvalg, 79.412.
 teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.
 udnævnelse af skoleinspektør ugyldig på grund af inhabilitet, 76.150.
 vurderingsformand, 74.151, jfr. 75.42.

Habilitetsregler.

- ansatte ved Danmarks radio som medlemmer af repræsentantskabet for statens kunsthøj, 74.88, jfr. 77.40.
- fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
- kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24.
- lejevurderingssager, 70.30.
- lægerne i direktoratet for ulykkesforsikringen, 59.49.
- medlemmer af amsankenævn, 78.407, jfr. 79.66 og 80.40.
- medlemmer af boligkommission, 77.208, jfr. 79.37.
- medlemmer af huslejenævn, 72.102.
- skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
- teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.
- udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
- universitetslærere, 58.144.
- Handelsskoletilsynet*, 57.109.
- Handicappede*.
- beskæftigelse (anord. 368/65), 73.93, jfr. 76.25 og 78.27.
- handicappedes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21.
- lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.
- Hastesager*, se *Sagsbehandling*.
- Havneareal*, strandbyggelinie, 61.77, 98.
- Henlæggelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Hittegods*, se *Politi*, findeløn.
- Hjemmeværnet*, klager over afslag på optagelse i hjemmeværnet, 59.66, jfr. 60.31.
- Hjemsendelse*, se *Militærforhold*.
- Hjemsendelsespenge*, se *Militærforhold*.
- Holdeplads*, se *Drosker*.
- Honorarlønnede stillinger*, besættelsen af opslåede honorarlønnede stillinger, 57.123; 60.115.
- Hospitaler*.
- forholdene på den lukkede del af Frederiksberg hospitals psykiatriske afd., 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.
- oplysningspligt vedr. stedfunden lægelig behandling, 74.446.
- samtykke til behandling, 78.726, jfr. 79.79 og 80.56.
- takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- Hovedrevisorater*, se *Rigsrevisionen*.
- Hovedstadsregionplanlægning*, se *Lands- og regionplanlægning*.
- Hundeloven*.
- aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
- erhvervsmæssig handel med hunde, 75.151.
- hundestøj ved butikcenter, 72.72.
- pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre*, oplysninger fra hunderegistre, 59.27.
- Husdyrvoldgift*, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Huslejenævn*.
- huslejenævns besigtigelser, 72.49.
- sagsbehandling, 72.102.
- udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
- Husundersøgelse* uden for strafferetsplejen, 57.186.
- Hædersgave*, overførsel af hædersgave til enke, 67.84.
- Hørespil*, se *Danmarks radio*.
- Høring*, se *Sagsbehandling*.
- Håndjern*, se *Fængselsforhold* og *Politi*.
- Igangsættningstilladelser*.
- praksis ved udstedelse af igangsættningstilladelser, 67.30, jfr. 75.27.
- til skolebyggeri, 68.63.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag, 56.213.
- Indberetningspligt*.
- forvaringsanstaltens indberetningspligt om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
- statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Individuel boligstøtte*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om indkøbstilladelse, 55.50.

Indlemmelse, se *Kommuner*.

Inhabilitet, se *Habilitet*.

Inkompetence, se *Kompetence*.

Instansfølge, se *Kompetence*.

Intertemporale spørgsmål,

bekendtgørelse anvendt, før den var trådt i kraft, 76.288.

beregning af bevillingstilsagnskursen ved dollarpræmiering, 55.50.

forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.

kontrollovens § 8 C, 59.168.

kontrollovens § 8 D, 59.170.

påligning af vejbidrag med henvisning til ophævet lov, 78.543.

pålægelse af omsætningsafgift, 63.65.

tilbagevirkende kraft for bekendtgørelsesændring, 78.514.

tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

valg af procesregler ved ekspropriation, 71.134, jfr. 73.22.

Invalide- og folkepension, se henholdsvis *Folkepension* og *Invalidepension*.

Invalidepension,

administration af invalidepension, 73.79.

aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 72.110, 152.

anke i stedet for ny begæring, 61.154; 62.85.

begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.

behandling af ansøgning om invalidepension, 80.727.

beregning og udbetaling af invalidepension, 78.312, jfr. 79.64.

betydning for tjenestemandspension, 82.230.

forsorgscentres bistandspligt vedr. ansøgning om invalidepension, 76.220.

indtægtsberegning ved ydelse af invalidepension, 55.26; 64.128, jfr. 65.21.

konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.

medicinhjælp, 80.148.

personligt tillæg med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

personligt tillæg til invalidepension ikke tilbagebetalingspligtigt, 77.598.

psykisk lidelse, 80.592, jfr. 81.340.

rejsehjælp, 55.26.

retningslinier for personligt tillæg (til varme-hjælp), 80.409.

sammenhæng med sygedagpengeloven, 80.592, jfr. 81.340.

tilbagebetaling i h. t. invalidepensionslovens § 30, 81.263.

tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65; 80.740.

udbetaling af invalidepension ved genindlæggelse på institution, 80.114.

uenighed om den lægelige vurdering, 79.224.

under ophold i udlandet, 66.58.

Invalidenterstatning,

tidspunktet for fastsættelsen af invalidenterstatning, 57.106.

udbetaling af invalidenterstatning til tilskadedkommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Islam Danmark, se *Anerkendte trossamfund*.

Jernbaneerstatningskommissionen, renter af tilskadedekomsterstatning, 56.157.

Journalisering, se *Sagsbehandling*.

Kartoffeleksportører, se *Autorisationsordning*.

Kirkegårde,

dispositionsret over gravsteder, 73.416, jfr. 74.45 og 77.36.

flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 67.39.

flytning af urne, 66.76.

takst for udensogets boende, 58.68.

Kirkelige afgifter, se *Skat*.

Kirker,

benyttelse af båndoptagere i kirkebestyrelser, 78.720.

stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.

Kiropraktorer, se *Sygesikring*.

Klagevejledning, se *Ankevejledning*.

Kloakmestre, instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.

Kollegiebyggeri, eftergivelse af projekteringslån vedrørende kollegiebyggeri, 77.521, jfr. 78.60 og 82.286.

Kommuneplanloven.

beslutning om opstilling af reklameflag i h. t. kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.

dispensation fra bebyggelsesregulerende bestemmelser, 80.645.

forholdet til byplanvedtægt, 79.379.

kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h. t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.

lokalplanpligt for større strækingsanlæg, 80.244.

lokalplanpligt i en overgangsperiode, 79.346.

lokalplanpligt ved udvidelse af administrationsbygning, 81.294.

Kommuner.

afgift af spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

aktindsigt m. h. t. båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.

aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.

aktindsigtsafgørelser kan indbringes for tilsynsråd, 76.190.

ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.

befordringsgodtgørelse til kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr. 77.63.

behandling af stadsingeniørs byggesag, 73.60.

biblioteksudvalgets stilling i forhold til kommunalbestyrelsen, 78.159.

bindende direktiver m.h.t. stemmeafgivning, 80.151.

bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

borgmesters kompagnon som kommunens advokat, 81.98.

byggeri i strid med byplan, 73.71.

byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.

byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.

daginstitutionsleders habilitet, 79.119.

delegation – beslutning om afskedigelse af skolehjemforstander, 78.742.

delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.

deltagelse i udflugt og selskabelige sammenkomster betalt af privat firma, 65.159; 76.83.

disciplinærsag mod kommunal tjenestemand, 76.250, jfr. 77.64.

dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512.

ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.

ensartede regler for udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet, 72.39, jfr. 73.24.

foreneligheden af kommunale tjenester og hverv, 66.68, jfr. 67.17.

forening af hverv som borgmester og bestyrelsesformand i pengeinstitut, 81.98.

formulering af standardformular om modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.

fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.

gennemtvungelse af amsankenævns afgørelse over for kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53; 80.723.

genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.

grænsen mellem Videbæk og Trehøje kommuner, 78.289.

honorar til fritidskommissionsformand, 73.162.

igangsætningstilladelse til administrationsbyggeri, 69.100.

ikke inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 78.222.

indlemmelse af kommuner, 62.63.

indvalg af kommunes borgmester, der drev advokatvirksomhed, i ligningskommissionen, 81.98.

information, 79.398.

information af fremmedarbejdere, 75.340, jfr. 76.40.

inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24; 72.77; 75.158, 191, 545; 76.150, 171; 77.242, 720; 78.289, jfr. 79.62; 79.211.

kommunalbestyrelsesmedlemmers adgang til forvaltningens materiale, 79.282.

kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h. t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.

kommunalbestyrelsesmedlems aktindsigt i kommunalbestyrelsens sager, 79.398, jfr. 80.80.

kommunalbestyrelsesmedlems habilitet, 79.406, 412.

kommunalbestyrelsesmedlems køb af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28; 77.176; 78.289, jfr. 79.62.

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.

kommunalbestyrelsesmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.

kommunale tilsynsmyndigheders undersøgelsesbeføjelser, 78.504.

kommunalt ansattes køb af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.

kommunes adgang til at betale for et skolenævns advokatudgifter, 78.267, jfr. 79.62.

kopier af akter, 79.398.
 lukket møde ved kommunalbestyrelsens behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.
 løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.
 løntilbageholdelse til dækning af sygekassere-
 stance, 68.43.
 lånegaranti for udvidelse af hotel, 75.356, jfr.
 76.41.
 medlemskab af Kommunernes Landsforening,
 76.139.
 modregning i løn for ægtefællens skatterestance,
 66.63.
 notat udleveret til udenforstående, 78.394.
 observatørdordninger i kommuner, 79.102, jfr.
 80.63.
 ombudsmandstilsyn med kommuner, 56.9; 57.9;
 58.10; 59.9; 60.7.
 opkrævning af skjult kommuneskat over bl. a.
 el-pris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29 og
 76.23; 75.380, jfr. 76.43.
 oplæsning af beslutningsprotokol for byrådsmø-
 de, 81.118.
 optagelse af lån uden samtykke fra tilsynsrådet,
 75.452.
 optagelse af patient fra en anden kommune på
 kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og
 82.285.
 plejehjemsoverenskomst uden nødvendige tilla-
 delser til etableringen af plejehjemmet, 76.87.
 pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere
 vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
 pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
 politiske hensyn ved læreransættelser, 74.156.
 private daginstitutioner, 73.53.
 renter af kloakbidrag, 79.504.
 salg af klubhusbygning til sejlklub, 82.275.
 salg af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28;
 77.176,720; 78.289, jfr. 79.62; 78.311.
 studierejser til udlandet, 76.462, jfr. 77.88.
 tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt
 udvalg, 76.127; 78.399.
 tilskud til kirkebyggeri, 73.109.
 tilsyn med en kommunes bestyrelse af en stiftel-
 se, 73.197, jfr. 74.34.
 tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stil-
 ling til kommunalbestyrelsesmedlemmers
 krænkelser af en tavshedspligt, 81.93.
 tinglysning af byplan, 69.57.
 udlejning til gæstearbejdere, 76.377.
 udstationering af militærnægtere, 72.154, jfr.
 73.32.
 ulovlig opførelse af skolebyggeri, 73.170.
 underskrifters læselighed, 62.35.

vurdering af salgspris og kommunalt grundsalg,
 78.311.
 ægtefælleinhabilitet, 82.111.

Kompetence.

administrativ ankeinstans' kompetence i forhold
 til 1. instans, 58.48.
 amtsankenævns kompetence vedr. sager om
 hjemmehjælpsbetaling, 79.343.
 ansættelse af lektor, 77.464, jfr. 78.59.
 borgmesters og politisk ordførers kompetence i
 sag om lånegaranti, 75.356, jfr. 76.41.
 byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.
 Den særlige Klagerets kompetence over for
 dommerfuldmægtige, 56.155.
 dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31,
 stk. 1, 61.117.
 dispensation fra bygningsvedtægts områdebe-
 stemmelse, 73.186.
 dispensation til overskridelse af udnyttelsesgrad,
 67.67.
 dispensationsmyndigheden i zone- og bygge-
 lovssager, 73.50.
 fastsættelse af fordringerne til teologisk embeds-
 eksamen, 70.55.
 folketingets ombudsmand, 70.30, 51; 76.314, jfr.
 78.42; 78.11; 81.8; 82.8.
 formanden for miljøankenævnets kompetence i
 zonelovssager, 82.204.
 forsikringsselskabers kompetence m. h. t. ned-
 sættelse af dagpenge, 60.150.
 forstanders kompetence til at opsigge en funk-
 tionær, 57.164, jfr. 59.17.
 fredningsnævns adgang til at dispensere fra
 overfredningsnævnskendelse, 61.51.
 fritagelse for at aflægge den almindelige filoso-
 fiske prøve, 61.47.
 handelsministeriets kompetence over for forsik-
 ringsrådet, 61.125.
 handelsministeriets kompetence over for mono-
 politilsynet, 61.104.
 indenrigsministeriets kompetence over for sund-
 hedskommissionen, 66.92.
 kommunes kompetence, 70.51.
 kommunernes lønningsnævns kompetence,
 77.542, jfr. 78.61.
 kontorchefts kompetence, 60.55.
 Københavns magistrats kompetence m. h. t.
 bygningerne i »Christiania«, 74.56.
 landsskatterettens kompetence i aktindsigtss-
 ger, 73.384.
 miljøministeriets kompetence på grundlag af
 overgangsbestemmelsen i § 37 i lov 37/1977
 om råstoffer, 82.186.

- ministeriet for Grønlands kompetence til at beslutte fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
- nævnsformands kompetence, 62.95.
- overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
- overfredningsnævnets adgang til at tilbagekalde en dispensation, 61.51.
- overfredningsnævnets kompetence, 75.216, jfr. 76.32.
- programsekretærs kompetence, 57.142.
- rektors kompetence over for fagråd, 71.186.
- socialstyrelsens kompetence ved afhentning og salg af invalidebil, 75.410, jfr. 76.54.
- taksationskommissionen vedr. naturfredning, 75.216, jfr. 76.32.
- toldvæsenets prøvesamling og fakturakontrols kompetence i tarifieringsspørgsmål, 62.27.
- undervisningsministeriets kompetence over for fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
- undervisningsministeriets kompetence over for lokale skolemyndigheder, 70.15.
- vedr. klager i forbindelse med folketingsvalg, 67.45.
- Se også *Folketingets ombudsmand*.
- Koncession*, fremstilling af sukker, 61.87.
sukkerordningen, 68.90.
- Kondemnering* af ejendomme, 55.103; 68.100.
- Konfirmation*, se *Båndlæggelse*.
- Konfiskation*, se *Fængselsforhold* og *Politi*.
- Konkurrencebegrænsning* i h. t. monopolloven, 61.104.
- Konsulent for særundervisningen*, se *Folkeskolen*.
- Kontradiktion*, se *Sagsbehandling*.
- Kontrolloven*, se *Skat*.
- Kreditbanken*, banktilsynets virksomhed m. h. t. Kreditbanken, 58.85.
- Kredsdrylæger*, tilsyn med drylæger, 75.598.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af krigsskade på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab*, se *Folkeskolen*.
- Kunstakademiet*, studerendes anvendelse af lokaler, 72.34.
- Kunstnerstøtte*, se *Statens kunsthøjsskole* og *Film*.
- Kvarter*, spørgsmål, om tjenestemandens bolig kunne betragtes som kvarter, 55.33.
- Kvægavlsassistenter*, inseminationsvirksomhed, 56.25.
- Kørelærerprøve*, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.
- Laboratorier*, se *Autorisation*.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.
- Landbrugslovgivning*, administrationen af statens forkøbsret i h. t. statshusmandsloven, 57.31.
aktieselskabs erhvervelse af landbrugsejendom til (fortsat) råstofindvinding, 75.235.
blyforgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.
erhvervelse af mere end én landbrugsejendom, 81.182.
erhvervelsesreglernes betydning ved ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
fordeling af tillægsjord i h. t. statshusmandsloven, 55.76.
forkøbsret til landbrugsejendomme i h. t. statshusmandsloven, 55.76.
jordfordeling, matrikulær og tingbogsmæssig berigtigelse, 75.143, jfr. 76.32, 77.42 og 78.32.
landbrugsnotering af staudgartneri, 75.290.
nedlæggelse af markoverkørsel som vilkår for tilladelse til sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom i medfør af landbrugslovens (nu) § 13, stk. 3, nr. 1, 78.585.
ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
overgangsbestemmelsen i landbrugslovens § 3, stk. 4, 74.377, jfr. 75.62.
sagsbehandlingstid i sager om dispensation fra landbrugslovens krav om jordbrug som hovederhverv, 75.112.
sammenlægning af landbrugsejendomme i h. t. lov om landbrugsejendomme, 64.89.
uddannelseskraav ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.
- Lands- og regionplanlægning*, forståelsen af hovedstadsregionplanlovens § 17, 78.669, jfr. 79.77 og 81.325.

Landsskatteretten.

afvisning af sag, 73.157; 76.327, 388; 80.730.
 begrundelse af kendelse, 74.367; 79.520, jfr.
 80.90 og 82.292; 80.735, jfr. 82.297.
 berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.
 erindringsskrivelser besvarelse, 79.177.
 formulering af kendelse, 66.87.
 genoptagelse af sag, 72.197, jfr. 73.36; 75.387,
 jfr. 76.44; 75.640; 80.572, jfr. 81.340; 80.735,
 jfr. 82.297.
 mangelfuld aktindsigt, 70.35; 75.387, jfr. 76.44.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.
 forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr.
 57.24.
 forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.
 landsskatteretsloven (1938), § 8, stk. 2, 55.69.
 landsskatteretsloven (1970), § 12, 80.572, jfr.
 81.340.
 offentlighedslovens § 12, 75.387, jfr. 76.44.
 manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24;
 73.149; 76.327.
 organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og
 63.13; 61.27.
 personligt møde for landsskatteretten, 57.57, jfr.
 59.17; 76.327; 80.572, jfr. 81.340.
 restancekontrol, 80.385.
 sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173;
 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216,
 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100;
 64.62; 65.143; 66.79; 68.56; 72.233, jfr. 73.43,
 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.
 skønmæssig indkomstansættelse, 57.57, jfr.
 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62; 74.302, jfr.
 75.55.
 udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.
 ufuldstændig vejledning, 73.149.
 underretning om rettens kendelser, 81.69.
 vejledning om landsskatteretssagers indbringelse
 for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.

Landvindingsloven.

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag,
 58.43, jfr. 65.16.
 manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Lejeforhøjelse, se Boligstøttelovgivning.**Lejeloven.**

boligudlejningskontorers opkrævning af deposi-
 tum, 72.119, jfr. 74.27.
 bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

Licens, se Danmarks radio.**Licitation.**

aktindsigt i dokumenter vedr. en licitation,
 79.294.
 offentligt udbud før salg af præstegård, 73.233.
 vedr. statshospital, 66.39.
 Se også *Tilbud*.

Lig. se Kirkegårde.**Ligebehandlingsloven.**

ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn
 til præstestillinger, 79.431.

Lighedsgrundsætning, se Forskelsbehandling.**Ligningsrådet, personligt møde for ligningsrådet,**
74.67; 80.231.**Lodserier.**

forhøjelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.
 retlige stilling, 76.314, jfr. 78.42.

Lokalplaner, se Kommuneplanloven.**Lompepenge, se Folkepension, Mentalobservation
og Sindssyge.****Lotteri.**

beskatning af udenlandske lotterigevinster,
 61.44.
 bortlodders spil på uølgte numre, 57.121.

**Love og administrative bestemmelser, henstillinger
om ændring m. v. af:**

afgift af spilleautomater (restaurationslovens §
 26), 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.
 anvendelse af gennemsnitsudgifter ved bereg-
 ning af forældrebetaling i daginstitutioner,
 bekg. 102/1979, jfr. bistandslovens § 73,
 79.162.
 apotekervæsenets pensionsforhold, bekg.
 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.
 arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955, §
 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m.
 v., lovbekg. 43/1952, § 35, stk. 2 (arbejdsdi-
 rektørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.
 arve- og gaveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13;
 74.238, jfr. 75.49.
 bekendtgørelse i stedet for cirkulære (støtte til
 anskaffelse af motorkøretøj efter bistandslo-
 vens § 58, stk. 2), 79.275, jfr. 80.77.
 beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved
 Grønland, 80.470.
 bevaringstagelse, almindelig instruks til politiet
 om formelle regler, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.

- boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39.
- boligsikringslovens lejlighedsbegreb (lovbekg. 132/1972), 73.116.
- bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af fersk fisk m. v. ved offentlig auktion, 67.50, jfr. 68.14.
- butikstid, afgrænsning af de klageberettigedes kreds, 80.181.
- byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af byplanforslags bindende virkning), 67.30, jfr. 75.27.
- børnetilskud til udenlandske statsborgere (lovbekendtgørelse nr. 388/1969, § 11), 72.146, jfr. 73.31.
- civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
- de sociale pensionslove (årlig indtægtsregulering), 72.218, jfr. 73.41.
- delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
- fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
- fastsættelse af prøveregler m. v. vedr. de erhvervspædagogiske læreruddannelser, 74.219, jfr. 75.45.
- fastsættelse af regler for eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.
- fastsættelse af regler for klage over eksaminationer m. v., 72.39, jfr. 73.25.
- feriefondens erstatningsordning, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.
- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
- folkepensionsloven:
- § 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.
 - § 5 (indtægtsberegning), 64.128.
 - § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lommepenge til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv (cirkl. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.
- forretningsordenen for landsskatteretten nr. 299 af 7. juli 1942, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.35.
- forsaneringsstilladelser og forhåndstilsagn om statsstøtte til saneringsforanstaltninger, 76.306, jfr. 77.74.
- fotografier som efterforskningsmiddel (retsplejeloven), 74.237.
- frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløsheds-kasser, 73.116.
- førerbeviser, bekg. 58/1958:
- § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
 - § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
- gebyr i byggesager, specifikation af, 73.251.
- gymnasieskolelovens § 16 (pædagogikumkursus), 77.611, jfr. 78.72.
- habilitetsregler for medlemmer af fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
- habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 59/1923, 57.63, jfr. 58.33.
- handicappedes beskæftigelse (anord. 368/1965), 73.93, jfr. 76.25, 78.27 og 79.21.
- hegnsyn, lov nr. 259/1950, § 43, stk. 3 (frist for oprejsningsbevilling), 72.50, jfr. 74.22.
- hundeloven, mulighed for indgriben over for ejer af hundekennel, 75.151.
- indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
- industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
- invaliddepensionsloven:
- begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.
 - tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65.
- kildeskattelovens § 61, stk. 3 (procenttillæg), 72.113, jfr. 73.29 og 74.25.
- kortfilmstøtte (filmlovens § 11), 77.311, jfr. 81.321.
- kære og/eller anke i straffesager (retsplejelovens § 973), 76.244, jfr. 77.62 og 78.40.
- købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
- landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
- landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203, jfr. 65.16.
- lukkelovens § 4 c (kiosker ved fæргеlejer), 65.138.
- medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser (menighedsrådslovens § 11, stk. 1), 80.94, jfr. 81.332.
- merværdiafgift, bekg. 298/1970 (byggedage), 71.46.
- merværdiafgift, lov 102/1967, § 34, stk. 2 (skønmæssig ansættelse), 72.56, jfr. 73.28.
- motorkøretøjer, bekg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
- musikkonservatorier (bekg. 390/1973) optagelsesregler, 77.374, jfr. 78.51.

- opholdsudgift ved afsoning (rpl. § 1007, jfr. § 1008), 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.
- oprettelse af nye studieretninger inden for teknika kræver godkendelse, 71.152, jfr. 72.22.
- parkeringssskiver (bekg. 634/1973, § 6), 74.414, jfr. 75.63.
- partsoffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
- pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af udtrædelsesgodtgørelser), 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.
- personfradrag (sømandsskatteoven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- »personlig tilknytning« (besøgscirk. 140/1973, § 15, stk. 1), 77.314, jfr. 80.27.
- prøveløsladt, fremgangsmåden ved genindsættelse, 74.186, jfr. 75.44.
- psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935, § 40, 58.225.
- radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.
- realkreditlån (cirk. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.
- regler for udtrædelse af og genoptagelse i folkekirken, 81.165.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
- renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
- retsplejelovens § 650, stk. 2 (fogedforbud), 80.226, jfr. 81.334.
- retsplejelovens § 960, stk. 3, sidste pkt., jfr. også § 965 (modanke), 72.232, jfr. 73.43.
- skoleerklæringer, 71.193, jfr. 77.25 og 80.24.
- skolevæsenets styrelse og tilsyn, lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
- skovlovens § 6 (bebyggelse i fredskov), 73.125, jfr. 77.33.
- statens kunstfond, lov 275/1969 (valg af medlemmer til repræsentantskabet), 74.88, jfr. 77.40.
- statshusmandsloven, lovbekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
- stempelafgiftsloven, 74.238, jfr. 75.49.
- styrelsesloven vedr. højere uddannelsesinstitutioner:
ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.
undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20.
- sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
- tilsigelser til afhøring hos politiet, 66.82.
- tilskudslov (landbrugsbygninger m. v.), kriterier for fordeling af tilskud mellem ansøgerne 76.288.
- tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.
- tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908, § 1, stk. 3 (bemyndigelses omfang), 56.206, jfr. 57.26.
- tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fristen), 67.54.
- tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
- uddannelseskrav ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.
- ulykkesforsikringsloven:
§ 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
§ 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.
- underholdsbidrag, cirk. 126/1963 om inddrivelse af underholdsbidrag, 72.167, jfr. 73.33.
- underretning om verserende straffesag, cirkulære af 15. november 1932, 61.148.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om boligbyggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
- værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til værnepligtige, 57.65.
- værnepligtige, cirk. 96/1949 om eftergivelse af skat, 71.174.
- ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.

Lovhjemmel.

- administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at betale kirkelige afgifter, 57.256.
- adoptanter, nye retningslinier for godkendelse, 76.358, jfr. 77.81.
- afgift for polititilsyn, 56.70.
- afgiftspligtig grundstigning, bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
- aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
- aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
- anerkendelse af trossamfund kræver ikke lovhjemmel, 61.84.
- anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.
- Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

- autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
 autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
 bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
 beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 betaling for skolegang i kommunal skole, 78.584, jfr. 79.74, 80.52 og 82.289.
 biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
 boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39.
 bortfald af tidsbegrænset bidragspligt, 68.59, jfr. 69.146.
 bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
 civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
 dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 72.65.
 droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
 ekspropriation til rekreative formål (gamle bygge-lovs § 56, stk. 7, litra b), 78.674, jfr. 79.77.
 farthæmmende hindringer (privatvejlovens § 15 og færdselslovens § 31, stk. 1), 76.146.
 finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
 FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
 folkepension under ophold i udlandet, 71.59.
 forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.1., 2. pkt.), 82.194.
 forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
 forsikringslovens § 25, stk. 5 (dispensation fra kapitalkrav), 77.228.
 forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
 fradrag ved beregning af invalide- og folkepension, 64.128, jfr. 65.21.
 gebyoprkrævning for kommunernes ejendomsoplysninger, 80.658.
 generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
 genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.
 godkendelse af særlig sagkyndige konsulenter (moderniseringsstøtte), 81.174.
 grænsenummerplader til personer bosat i Grønland, 71.72.
 hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.
 indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
 indlemmelse af kommuner (landkommunallovens § 39, stk. 2), 62.63.
 indsattes aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
 instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukkelovens § 4 c), 65.138.
 kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelser af tavshedspligt, 81.93.
 kommunernes lønningsnævns kompetence (kommunal styrelseslovs § 67), 77.542, jfr. 78.61.
 krav om licens til rejefiskeri, 79.125.
 kvadratmetertilskud til byggeri på allerede bebygget grund (lov 233/1972), 75.182.
 lejelovens § 72 (boligministeriet er klageinstans), 70.100.
 lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
 loven om kommuners styrelse § 47, stk. 2 (honorar til fritidskommissionsformand), 73.162.
 lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
 løbende ydelser (ligningslovens § 14, stk. 2), 75.195.
 momsgodtgørelsescirkulære, 73.66
 monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
 motorafgifternes anvendelse, 55.57.
 naturfredningslovens bestemmelser om adgang til skove, 70.63.
 nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80.
 nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde universitetscenter, 75.95.
 omlægning af betalingssterminer for statsskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
 opkrævning af skjult kommuneskat over bl. a. el-pris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29; 75.380, jfr. 76.43.
 opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
 overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
 overgangsregler om godskørselstilladelser, 78.645, jfr. 79.75.
 parkeringsfundsordninger (bygge-loven), 73.292, jfr. 74.40.

- personfradrag (sømandsskatteloven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- pligt til at deltage i udrensningsprogram vedr. bekæmpelse af smitsomme sygdomme hos ferskvandsfisk (lov nr. 283 af 18. juni 1969 m.v.), 79.538.
- politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
- postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
- pålæg fra elektricitetsrådet til installatør, 62.87.
- pålægelse af fortovsbidrag, 65.133.
- radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.
- realkreditlån (cirkl. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.
- registrerede revisorer, 72.223, jfr. 75.31.
- renter af ekstra skattebeløb (bekg. 126/1962), 66.54.
- renter af kloakbidrag, 79.504.
- reparationspraktik (bekg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.
- revisorers adgang til at være eksekutorer (lov 68/1967), 71.51.
- rækkevidden af bestemmelsen i kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.
- sankvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
- skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
- suppleringsvalg (styrelsesloven for universiteterne), 71.119, jfr. 72.20.
- teknika (lov 146 af 25/4 1962), 71.152, jfr. 72.22.
- tilbagekaldelse af optagelse på kursus, 81.285.
- tilslutningsafgift til statsligt vandværk, 78.451, jfr. 80.45 og 81.325.
- toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.
- toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5), 62.93.
- tvangsforanstaltninger over for patienter på psykiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovbebg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
- udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
- udførel af flæskevarer (bekg. 270/1956), 56.206, jfr. 57.26.
- udstyknng til jagtformål, 72.84.
- undervisningsministerens fastsættelse af holdantal ved private seminarier, 75.271.
- universiteternes styrelse (fakultet og fagråd), 71.186, jfr. 72.25.
- universiteternes styrelseslov, nr. 271 af 14. juni 1970 (valg af studenterrepræsentanter), 72.246, jfr. 73.46.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
- våbenloven vedr. efterligning af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.
- ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.
- Luftfart.*
- godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.
- støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.
- ulovligt anlæg af lufthavn, 73.344, jfr. 75.40.
- Lukkelov.*
- behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.
- dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19; 69.52.
- kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.
- Læger.*
- apotekerrabat til læger, 60.178.
- beslaglæggelse af journaler, 60.173.
- erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
- erklæring til brug ved fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
- forhaling af lægeerklæring, 57.184.
- grundlaget for lægeerklæring, 80.164.
- klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og 81.315.
- lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
- modstridende lægeerklæringer, 68.37.
- ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
- speciallægeundersøgelser for invalideforsikringsretten, 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.
- speciallægeundersøgelser for sikringsstyrelsen (ulykkesforsikringen), 73.292.
- straffesag mod læger, 60.154.
- sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.
- Lærlinge.*
- begrundelsespligt for faglige fællesudvalg, 81.291, jfr. 82.304.
- brug af spørgeskemaer, 78.556, jfr. 80.52.

egnede læresteder, 78.556, jfr. 80.52; 81.291, jfr. 82.304.

lærestedernes forpligtelser, 78.556, jfr. 80.52.

lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.

tilskud til rejseudgifter, 68.71.

Løfte, se Bindende tilsagn.

Løn,

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.

aflønning af lorantekniker, 63.75.

beregning af løn for forskudt arbejdstid, 56.128.

EDB-personale, 75.164.

kvalifikationstillæg efter smedeoverenskomsten, 72.85.

lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.

opgivelse af funktionærs løn til skattevæsenet, 55.26.

personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.

tilbagebetaling af løn m.v., 63.20; 72.37; 81.82.

tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

tjenestemandsaftales indhold uoverensstemmende med det faktisk aftalte, 75.155.

udbetaling af løn via løngirokonti, 73.247, jfr. 74.36.

Lønarbejderdagpenge, se Sygesikring.

Løntilbageholdelse,

bidrag, 57.203; 58.146.

blanketter, 69.28.

skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.

sygekasserestance, 68.43.

Lån,

hos trediemand, 59.87.

hos underordnede, 57.126.

Magtanvendelse, se Fængselsforhold og Politi.

Magtfordrejning, se Uvedkommende hensyn.

Mangelsattester, se Motorsagkyndige.

Manglende besvarelse, se Sagsbehandling.

Manglende erindring, se Sagsbehandling.

Manglende underretning, se Sagsbehandling, underretning.

Matrikeldirektoratet,

afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.

ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.

ekspeditionsformen i matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

landbrugsnotering af staudgartneri, 75.290.

matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.

notering af pelsdyrfarm som landbrugsejendom, 74.52.

Meddelelse til pressen,

berigtigelse af urigtig meddelelse til pressen, 55.54.

fået beklagelig form, 57.96.

kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.

krænkelser af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

lov om offentlighed i forvaltningen pålægger ikke forvaltningen pligt til at give meddelelse til pressen, 78.152.

om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174; 78.447.

oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.

uklar meddelelse til pressen, 55.85.

Medicin,

apoteksforbeholdt medicin, 67.58.

livsvigtig medicin, 60.154.

medicinhjælp efter pensionslovene eller bistandsloven, 80.148.

sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Menighedsråd,

afstemningsreglen i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.

kontradiktion ved afskedigelse, 78.169.

medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser, 80.94, jfr. 81.332.

sagsomkostninger ved injuriersøgsmål, 66.28.

valgbarhed til menighedsråd, 80.353, jfr. 81.334; 81.165.

Mentalobservation,

anbringelsessted og ventetid, 67.79.

censur af observands brevveksling, 59.31.

lommepege til mentalobservander, 67.41.

ventetider, 75.645, jfr. 76.69 og 77.56.

Merværdiafgift, se Omsætningsafgift.

Milfeldt-sagen, 64.129; 65.150.

Militærforhold.

afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.
 afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.
 afskedigelse af kontraktansatte officerer, 74.199.
 afslag på afskedsansøgning, 74.84.
 aktindsigt m. h. t. militært rapportmateriale, 73.166.
 aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
 ankevejledning i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
 arresters tilstand, 65.158; 74.309, jfr. 75.56 og 76.29; 76.125.
 behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.
 beregning af værnepligtstid, 67.35.
 berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.
 bygningstjenestens indkøb af skumslukningsagregater, 56.52.
 bytning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66.
 »cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.
 disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
 eftergivelse af skat, 71.174.
 eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.
 ekspropriation til militære formål, 57.234.
 FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
 fremfremmelsesbedømmelser, 61.137.
 forholdsattesters formulering:
 flyverkommandoen, 55.97, jfr. 60.26.
 søværnet, 57.201, jfr. 60.26.
 forskelsbehandling af værnepligtige, 68.44.
 førelse af anholdelsesbog, 76.125.
 hjemsendelse:
 af math i flyvevåbnet, 55.97.
 af officerselever, 55.54.
 fra militærtjeneste, 61.174.
 hjemsendelsespenge:
 manglende forbehold ved udbetaling af hjemsendelsespenge, 56.159.
 tilbageholdelse af hjemsendelsespenge, 58.182.
 hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
 hærens materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflytelse, 72.124.
 indkvarteringsforholdene på kaserne, 66.67; 67.52, 53; 76.450, jfr. 77.88 og 79.34.
 kantineforhold, 67.52, 53.
 klagevejledning, 82.104.

kontradiktion ved afgørelse om forlænget tjenestetid, 82.104.
 kostforplejning, 68.75.
 kystofficerers uddannelse, 61.137.
 leje af kvarterer, 68.75.
 munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.
 opbevaring af befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.
 oprettelse af kommunikationsknudepunkt, 69.59.
 overnatning hjemme, 70.66.
 psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige vare-tægtsarrestanter, 58.172.
 registrering af arrestophold, 74.309, jfr. 75.56 og 76.125.
 skjorter, 68.75.
 skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
 støjgener på regimentsværksted, 75.190.
 talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.
 tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
 tjenestepligtserklæring, 74.84; 80.744.
 tyveri af motorcykel, 61.40.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
 vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
 værneting for militær straffesag, 66.52.

Militærnægtene.

lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
 udstationering til kommuner, 72.154, jfr. 73.32.

Miljøbeskyttelse.

beregning af klagefrister, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.
 etablering af nedsivningsanlæg, 75.68.
 forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap. 4.4.1., 2. pkt.), 82.194.
 foreningers klageberettigelse i h. t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.
 forhåndsvarsling af påbud, 81.199.
 godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.
 godkendelse af særlig forurenende virksomheder, 80.746, jfr. 82.297.
 indklagedes adgang til at overvære støjmålinger, 77.153.
 landbrugsejendoms deltagelse i kommunal renovationsordning, 77.379, jfr. 78.54 og 79.40.
 påbud om lovliggørelse af spildevandsforhold, 81.196.

- tilsyn med særlig forurenende virksomheder, 80.630, 746, jfr. 82.297.
- underretning af adressat efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 1, 81.196.
- ændring af lokale forskrifter, der strider mod miljøbeskyttelseslovgivningen, 77.625.
- Mindrebedmæthed*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Ministerialbog*, se *Navngivning*.
- Misvisende erklæring*,
landbrugsministeriet, 64.89.
politiet, 55.27.
retslægerrådet, 61.36.
skyldråd, 57.191.
statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Monopolloven*,
aktindsigt i monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
undersøgelse i h. t. monopollovens §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet*,
handelsministeriets kompetence over for monopoltilsynet, 61.104.
indkaldelser til møde i monopoltilsynet, 57.154.
undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over motorafgifter, 55.57.
- Motorregistre*, oplysninger fra motorregistre, 59.27.
- Motorsagkyndige*,
indregistrering trods mangler, 55.91.
syn af hyrevogn, 57.141.
udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*,
adgang til private skove, 70.63.
adgang til private strande, 82.212.
afvejelse af hensyn ved naturfredning, 61.77.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
dispensation fra udstykningsforbud, 76.134.
fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.
forbud mod grusgravning, 74.408.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
genoptagelse af erstatningssag, afgjort under urigtige forudsætninger, 77.251.
godkendelse af større el-anlæg, 80.244.
klageberettigelse i h. t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188.
naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.
overenskomst om arealerhvervelse i forbindelse med fredningssag, 74.46.
overfredningsnævns adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
plejehjem uden tilladelse, 76.87.
præcisering af fredningsservitut, 76.163.
rørlægning af åbent vandløb, 80.294.
skolebyggeri i strid med skovbyggelinie, 73.230.
spørgsmål om fredningsmyndighedernes adgang til at betjene sig af overenskomst i stedet for at rejse fredningssag, 74.46, jfr. 76.27.
taksationskommissionens kompetence, 75.216, jfr. 76.32.
udstykningsforbud (deklaration om naturfredning), 76.134.
- Navnebevillinger*,
adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.
gebyr for navnebevillinger, 57.210.
indhentelse af erklæring før udstedelse af navnebevillinger, 68.46.
underretning om navnebevillinger, 59.41.
- Navngivning*,
Eg som fornavn, 65.126.
indførelse af fornavn i ministerialbogen, 58.234.
- Notat*, se *Sagsbehandling*, manglende notat.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.
- Næringslov*, dispensation i henhold til § 15, stk. 1, 69.52.
- Næringsregistre*, oplysninger fra næringsregistre, 59.27.

Nævn.

berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
 lovligheden af, at del af et nævn træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
 medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.

*Offentlige midler, se Forskelsbehandling.**Offentliggørelse af:*

beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 cirkulærer m.v., 82.123.
 cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
 forretningsordenen for:
 ankenævnet vedr. vareforsyningsager, 55.102, jfr. 56.18.
 arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 ulykkesforsikringsrådet, 56.196.
 forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
 forslag til udlæg af privat fællesvej, 74.125.
 instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
 monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
 politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 regulativ ang. boligtilsynsrådets og sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

*Offentlighed, se Aktindsigt.**Offentligt udbud, se Licitation.**Omsætningsafgift.*

begrebet »byggedage« ved godtgørelse af omsætningsafgift, 71.46.
 betalingstidspunktet for omsætningsafgift, 64.102.
 frist for klage, 72.56; 73.28.
 fritagelse for merværdiafgift, 74.91.
 fritagelse for omsætningsafgift af brugt motor-køretøj, 66.61.
 godtgørelse af omsætningsafgift vedr.:
 atelier (nybyggeri eller tilbygning), 75.182.
 tagetage, 71.58.
 vandtårn, 65.144.
 merværdiafgift af benzin til servicekørsel, 68.41.

merværdiafgift på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.
 returnering af varer, 80.533.
 tilbagebetaling af omsætningsafgift, 63.23.
 told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af omtaksation, 57.212, jfr. 61.18.

Omtarfering, se Toldvæsenet.

Oplysningspligt, betydningen af diskretionstilsagn for oplysningspligt, 75.466.

Oprykning.

af tjenestemandsansatte gymnasielektorer, 81.55.
 fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.

Opslag.

angivelse af ansættelsesbetingelser i stillingsopslag, 73.152, 390, jfr. 74.43.
 ansættelse af lærer med andet bifag end angivet i stillingsopslaget, 79.527.
 ansættelse af to lærere efter samme opslag, 79.527.
 honorarlønnede stillinger, 60.115.
 internt opslag, 74.306, jfr. 75.55.
 lektorstilling ved Københavns universitet, 71.119, jfr. 72.20.
 stillinger som narkotikakonsulent, 73.192, jfr. 75.36.
 stillinger som politibetjent, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.
 tjenstemandsstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.

Opsættende virkning.

husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 klage til den sociale ankestyrelse, 81.269.
 klage til miljøankenævnet, 77.173.
 klage til ombudsmanden, 55.87; 82.17.
 klage til tilsynsråd, 73.197, jfr. 74.34.
 påanket landsretsdom, 80.527.

Optikbranchen, monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

Optræden.

omnibuschaufførs optræden, 55.55.
 polititjenestemandes optræden, 56.167; 57.157.

Optræningsforanstaltning, se *Beskæftigelsesforanstaltninger*.

Ordblindhed, diagnosticering af ordblindhed, 65.81.

Organisationer,

repræsentation i udvalg, 65.120.

repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.

Overtræk på finansministeriets foliokonto i Danmarks nationalbank, 55.64.

Pantefoged, se *Skat*.

Parkeringsareal ved tilbygning, 74.113.

Parkeringsfondsordninger, 73.292, jfr. 74.40.

Partsmedvirken,

disciplinære foranstaltninger, 73.103.

dispensation fra byggebestemmelser, 74.56.

fri proces sager, 81.134.

matrikulær udskillelse eller udvidelse af offentlige veje, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.

opsættende virkning ved klage, 79.464.

revision af ejendomsvurderinger, 73.283.

skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55; 81.71, jfr. 82.299.

ulykkesforsikringsager, 74.395, jfr. 75.62 og 76.30.

Se også *Sagsbehandling*, kontradiktion.

Partsoffentlighed, se *Aktindsigt*.

Pas,

oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.169.

personnummer, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.

pligt til fremvisning af pas, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige patentkommissioner, 60.189.

Pengesedler, se *Danmarks nationalbank*.

Pensionskasser,

dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.

overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i pensionskasser, 56.134.

Se også *Forsikringsrådet*.

Plejehjem,

beregning af betalingen for ophold på plejehjem, 74.178.

optagelse af patient fra en anden kommune på kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og 82.285.

tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ærdelighed), 57.102.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

afhøring:

bidragssager, 57.206.

børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72; 78.262, jfr. 79.61.

diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.

færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14; 75.322, jfr. 76.35.

patienter, 60.167.

pr. telefon, 56.199.

uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.

udenretslig afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229.

varighed af afhøring, 63.56, jfr. 71.17.

afregning ved udpantning, 62.20.

afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

aftjening af værnepligt som betingelse for ansættelse, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.

aktindsigt i politirapport, 81.143.

anholdelse:

adgang til omklædning, 56.137.

anholdts effekter, 76.305.

beruset restaurationsgæst, 65.71.

bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51.

børn, 78.262, jfr. 79.61.

fejl meddelelse om anholdelse, 57.95.

fremstilling for fogeden, 72.132, jfr. 77.31.

omsorg for anholdts cykel, 62.85.

skatterestanter, 59.185.

til afsoning af bøde, 68.51.

til fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.

underretning af pårørende, 76.234, jfr. 78.40.

ankevejledning i klagesager, 77.442.

anmeldelse mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.

anmeldere:

anonymitet, 64.68.

fortid, 61.39.

beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.

behandling af:

andragende, 60.116.

besøgstilladelser, 61.150; 74.159.

dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.

- eftersøgningssag, 57.196.
 fødselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.
 indstilling om ankeafkald, 57.162.
 prøveudskrivningssag, 61.42.
 straffesag mod kommuneassistent, 69.18.
 straffesag mod læger, 60.154.
 belastende oplysninger fra politiet til udenlandske repræsentationer, 79.452, jfr. 80.86.
 beslaglæggelse:
 anholdts effekter, 76.305.
 forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
 forsegling af dokumenter, 57.250.
 fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
 første gennemsyn af papirer, 60.160.
 retskendelse til beslaglæggelse, 60.160.
 bevaring:
 erstatningsansvar for tyveri, 81.135.
 motorvogn, 73.408, jfr. 74.45.
 renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
 samtykke eller retskendelse, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.
 tilbagelevering af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
 tilbagelevering af effekter, 56.150; 58. 115, 222; 62.30, 32.
 tilbagelevering af konfiskerede kunstværker, 61.176, jfr. 62.18.
 toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18.
 bøder:
 eftergivelse, 75.638, jfr. 76.69.
 fuldbyrdelse, 60.60; 62.35.
 inddrivelse, 59.157; 60.60.
 tilbagebetaling, 79.137.
 detentioner:
 børn, 78.262, jfr. 79.61.
 detentionslokalers tilstand, 75.576, jfr. 76.64; 78.143, jfr. 79.52 og 81.324.
 fjernelse af indretninger, der kan anvendes ved selvmordsforsøg, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.
 regler vedrørende bl. a. anbringelse i detention, 73.69 og 190, jfr. 75.34 og 80.25.
 tilsyn med detentionsanbragte, 73.69, jfr. 75.34, 77.33 og 80.25.
 domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
 døgnrapport, aktindsigt, 73.84.
 efterretningstjeneste, 55.93.
 findeløn, 56.195, 204; 64.114.
 fingeraftryk:
 af sigtede, 57.157.
 fjernelse af fingeraftryk efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157; 81.131.
 som led i efterforskning, 74.237.
 fogedforbud, 80.226, jfr. 81.334.
 fogedforretning:
 bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
 fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
 fotos:
 af sigtede, 57.157.
 fjernelse efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
 som led i efterforskning, 74.254.
 ved demonstrationer, 74.254.
 fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.
 fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
 henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.
 hundeloven:
 opkrævning af hundeafgift, 57.93.
 pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
 indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.
 konfiskation:
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
 udenretslig konfiskation 82.170.
 udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
 løsladelse af beruset person, 65.71.
 magtanvendelse:
 beruset restaurationsgæst, 65.71.
 bøderestant, 68.51.
 meddelelse til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
 modtagelse af betaling fra anholdt restaurationsgæst, 65.71.
 opgivelse af navn m.m. ved telefonisk henvendelse (rpl. § 750), 82.136.
 oplysninger:
 i h. t. lov om offentlig forsorgs § 44, stk. 1, 59.156.
 til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.159.
 til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.
 opløsning af demonstration, 69.42.
 personnummer i pas, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.
 placering af fødselstavler på stranden, 66.70.
 polititjenestemandes besøg hos varetægtsfængslet trods afhøringsforbud, 75.431.

ransagning:

- beretning om ransagning, 57.246; 64.66.
- efter eftersøgt bøderestant, 68.51.
- efterladelse af besked, når ingen er hjemme, 75.419, jfr. 76.53.
- eftersyn af garderobeskab er ransagning, 60.125.
- erklæring efter rpl. § 799, stk. 7, 82.140.
- formkrav til samtykke til ransagning, 62.32.
- »gennemsyn« af lejlighed, 76.136.
- henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. ransagning, 57.243, jfr. 58.37.
- tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
- tilkendegivelse af øjemedet med ransagning, 57.246, 250, 253.

rapporter:

- affattelse af rapporter, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167; 60.169, 172.
- anførsel om evt. samtykke til bevaringstagesse, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.
- anførsel om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
- anførsel om tilbageleveringsbegæring, 72.238, jfr. 73.44.
- oplæsning og vedståelse af rapporter, 67.72.
- optagelse af rapporter forud for påbud i h. t. politivedtægten, 57.188.
- rekonstruktion af bortkommet rapport, 59.33.
- tidspunktet for optagelse af rapport, 56.111, 200.
- rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
- rækkefølgen af efterforskningsskridt, 60.166.
- salg af motorvogn på tvangsauktion, 73.408, jfr. 74.45.
- selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgenstande, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.
- straffesag ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.
- tilsigelser:
 - afhøring, 57.206; 61.124.
 - afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.
 - bidragssager, 57.206.
 - fuldbyrdelse, 66.46; 67.37; 75.315, jfr. 76.35 og 78.33.
 - lukkede tilsigelser, 66.82.
 - overladelse af tilsigelser til andre myndigheder, 59.185.
 - retsmøde, 60.159, 173.
 - titulering, 81.158.
 - vidner i domsmandssag, 61.178.
 - værnepligtssager, 61.124.
- tilskadekomst i tjenesten, 60.200.

- tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.
- tvangsindlæggelse af sindssyge, 57.190.
- udbetaling af vidnegødtgørelse, 60.42.
- udenlandske nummerplader, 73.408, jfr. 74.45.
- udlån af akter fra en politimæssig efterforskning til en kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
- udtalelse om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
- udtalelse om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
- underretning:
 - af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.
 - om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
- undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
- vicepolitinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Politibekendtgørelser.

- hjemmelen for udstedelse af midlertidige politibekendtgørelser, 59.52.
- uvedkommende hensyn ved udstedelse af politibekendtgørelser, 63.24.

Politilovene, politiets adgang til at udstede midlertidige bekendtgørelser, 59.52.

Politirapporter, se *Politi*.

Politisager, værneting ved politisager, 57.29.

Politiilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling for politiilsyn, 56.70.

Polititjenestemænd,

- sager mod polititjenestemænd for myndighedsmisbrug, 57.148.
- tiltale mod polititjenestemænd, 58.213, jfr. 59.21.

Politiundersøgelse,

- berettigelsen af politiundersøgelse foranlediget af:
 - forvaringsanstalt, 57.197.
 - revisionsdepartement, 57.96.
- berettigelsen af politiundersøgelse mod læger, 60.158.

Politivedtægt,

- forholdet mellem politivedtægt og valgagitationsbekendtgørelse, 72.201, jfr. 73.36.
- offentliggørelse af politivedtægt, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
- påbud i h. t. politivedtægt, 57.188.
- uddeling af propaganda ved kaserne, 75.427, jfr. 77.45.

Postvæsenet.

betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 forhøjelse af portotaksten for distriktsblade, 65.141.
 indberetning til tjenestested om overtræk af løngirokonti, 73.247, jfr. 74.36.
 interne auktioner, 80.481, jfr. 81.338.
 kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.

Praksis.

godkendelse af særlig sagkyndige konsulenter (moderniseringsstøtte), 81.174.
 hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 80.658.
 ændring af administrativ praksis, 67.28; 75.635; 76.358, jfr. 77.81; 78.299; 80.564, 638, jfr. 81.342.

Pressen.

dementi af udtalelser i pressen, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 udtalelse om pressen, 61.74.
 Se også *Meddelelse til pressen*.

Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.

Privat fællesvej.

afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
 fejl i forbindelse med bekendtgørelse om udlæg af privat fællesvej, 74.125.

Provsteret. se *Folkekirken*.

Præstegårde. se *Folkekirken*.

Proveløsladelse. se *Fængselsforhold*.

Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.

Påbud.

forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 2, 81.199.
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks nationalbank, 58.225; 59.202.
 optagelse af rapport forud for meddelelse af påbud i h. t. politivedtægt, 57.188.
 stærkstromsreglementets § 119 c, 68.26.
 sundhedsvedtægt om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.
 Se også *Forbud*.

Pålæg. se *Lovhjemmel*.

Påtalebegæring i h. t. straffelovens § 275, stk. 2, 74.290, jfr. 75.54.

Påvisningsret. se *Udpankning*.

Radiolicens. se *Danmarks radio*.

Ransagning. se *Politi*.

Redningsskibet »Vestkysten«, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn kanal, 58.195.

Referat. se *Sagsbehandling*.

Regionplanlægning. se *Lands- og regionplanlægning*.

Registrering af revisorer. se *Autorisationsordning*.

Rekurs. se *Anke*.

Religionsfrihed. se *Anerkendte trossamfund*.

Religionsundervisning. se *Folkeskolen*.

Renter.

beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
 ekspropriationserstatning, 69.16.
 ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.
 erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
 for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
 for sent udbetalte ydelser til offentligt ansatte, 77.167, jfr. 78.47, 79.36 og 81.320.
 ikke renter ved tilbagebetaling af arveafgift, 77.226, jfr. 80.35.
 kloakbidrag, 79.504.
 kontant købesum ved det offentliges ejendoms-handler, 75.444.
 tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.
 tilbagebetaling af moms, 82.71.
 tilskadekomsterstatning, 56.157.

Restaurationsloven, lukketidsbestemmelser, 81.88, jfr. 82.299.

Retshjælp. se *Fri proces*.

Retskraft, erstatningsdoms retskraft i forhold til klage til byggestyrelsen over afgørelse i h.t. bygge-loven, 82.51.

Retslægerådet.

akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejeloven.

§ 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.
§ 750, se *Politi*.
§ 807, stk. 3, se *Politi*.

Revisionsdepartementer, se Rigsrevisionen.**Revisorer.**

adgang til at være eksekutorer, 71.51.
klage over eksamensbedømmelse, 77.416, jfr. 78.56.

Rigsrevisionen.

2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
fracfald af krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
revisionen af Danmarks radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.
tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arveafgift, 75.100.

Rutebiler, se Goodwill.**Rygeforbud, se Danske statsbaner.****Råstofloven.**

afslag på udvidelse af lovligt påbegyndt grusgravning, 74.416.
anmeldelse om indvinding af sten, grus og sandforekomster i h. t. råstofloven, 74.408.
forholdet til lov om landbrugsjendomme, 75.235.
konfiskation ved ulovlig råstofindvinding, 77.615, jfr. 78.73 og 79.47.
vilkårsfastsættelse, 77.317, jfr. 78.51.

Sagsbehandling.

advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.
afgørelse vedrørende ansøgning ikke straks meddelt ansøgeren, 77.365.
afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17; 72.172.
afslag på mødedeltagelse kan ikke begrunde afvisning af realitetsbehandling, 73.207.
akter bortkommet, 59.62; 61.27; 82.84.
anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95; 71.183; 72.172, 213; 81.71, jfr. 82.299.

ansøgning:

om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.

bedømmelsesudvalg, 72.115, 182, jfr. 75.30; 77.464, jfr. 78.59.

behandling af anmodning om aktindsigt i invalidepensionssag, 81.301, jfr. 82.305.

berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143; 66.31; 67.38; 68.54.

besigtigelse:

beboelsesforbud, 71.66, jfr. 72.19.
byggesag, 68.87.
huslejenævns besigtigelse, 72.49.
underretning om besigtigelse, 74.408; 82.204.

bisidder ved møde, 65.125.

ekspropriationssagers matrikulære berigtigelse, 72.180, jfr. 73.33.

erindringsskrivelsers besvarelse, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 74.82, 359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64.

fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.

fejlagtig oversendelse, 75.77.

fejlekspeditioner i bidragssag, 69.90.

fejlekspeditioner i skilsmisssag, 67.19.

fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.

genoptagelse af berostillet sag, 68.97.

hastesagers mærkning, 57.196.

henlæggelse:

af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34; 67.42.

uden underretning, 56.124; 57.94.

hjemmelsangivelse, 81.214.

hjemvisning, 81.88, jfr. 82.299.

høring:

andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.

høring af biskoppen ved besættelse af provstestilling, 81.168.

høring af skolebestyrelse ved afskedigelse af skoleleder, 75.202.

høringsprocedure, 72.216; 73.122.

mangelfuld høring, 63.38.

oversendelse i stedet for høring, 56.124.

tilsidesættelse af høringsforskrifter, 73.139; 80.645.

ufuldstændig høring, 71.38.

undladelse af høring, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93; 73.103; 77.279.

unødvendig høring, 58.211.

ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.

- ved dispensation fra overfredningsnævnsken-
delse, 61.51.
- indhentelse af akter ved rekursbehandling,
71.41.
- indhentelse af oplysninger om praksis hos un-
derinstans, 72.209, jfr. 73.39.
- indkaldelse af forbigåede ansøgere om tillægs-
jord i h. t. statshusmandsloven til forhand-
ling, 57.231, jfr. 60.26.
- intern kompetencefordeling, 61.101.
- journalisering af indkommet post straks efter
modtagelsen, 74.193.
- klager over eksaminer, 77.399, jfr. 78.55.
- klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og
81.315.
- kommunale myndigheders adgang til at udtale
sig, 60.55; 66.48.
- kontradiktion:
afgørelse om opsættende virkning, 79.464.
afskedigelsessag, 75.202; 78.169; 80.623.
anmodning om kontradiktion ikke imøde-
kommet, 72.35.
byggesag, 74.56; 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.
disciplinærsag, 76.223, jfr. 77.58.
ejendomsvurderinger, 73.283, jfr. 74.39.
familieretssager, 74.311; 82.124.
foreløbige beslutninger om hjælpeforanstalt-
ninger over for børn, 75.494, jfr. 79.25,
80.32 og 81.319.
forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens
§ 68, stk. 2, 81.199.
fri proces sager, 81.134.
fængselssager, 73.399, jfr. 74.44.
genoptagelse af samkvemsretssag, 82.151.
klagesager, 73.103; 81.126.
matrikulær udskillelse af vej, 73.301, jfr. 74.40
og 76.26.
nye oplysninger, 72.40; 73.86.
optagelse på universitet, 74.103.
orientering af parter om kontradiktionsprak-
sis, 82.124.
overfredningsnævnsager, 76.163.
sag om embedstelefon, 71.184.
samkvemsretssag, 82.151.
skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.
supplerende udtalelse ved læreransættelse,
78.705.
tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge,
82.32.
tilladelse efter naturfredningslovens § 43,
80.294.
ulykkesforsikringsager, 74.395, jfr. 75.62 og
76.31.
- underretning om fremgangsmåden ved be-
handlingen af sager om tilladelse til erhver-
velse af landbrugsejendomme, 81.182.
- kontrol med sagernes rettidige ekspedition,
57.175; 58.189; 60.94; 61.27; 74.184, jfr. 77.41
og 78.30; 74.359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64;
75.175.
- lejlighed til at udtale sig over for amtsskatteråd,
71.113.
- lejlighed til at udtale sig over for landshøvdingen,
72.163.
- lejlighed til at udtale sig over for lokalnævn,
76.192, jfr. 77.57.
- lejlighed til at udtale sig over for minister,
81.71, jfr. 82.299.
- mangelfuld vejledning i sag om lån til beboer-
indskud, 73.351.
- mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.
- mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73;
61.22; 68.37; 69.18, 100; 71.184; 72.148, jfr.
74.27; 73.252, jfr. 74.37; 73.367, jfr. 74.41;
75.134, 299, jfr. 76.33; 77.195, jfr. 78.48;
78.302, jfr. 79.63; 80.623, 746, jfr. 82.297.
81.118, 291, jfr. 82.304.
- mangelfuldt svar, 73.351; 76.192, jfr. 77.57;
82.84.
- manglende besvarelse:
af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38,
63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86; 71.87.
af erindringskrivelse, 56.173; 57.175, 219,
228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167;
61.115; 63.36, 62, 63; 63.100; 65.97; 66.51;
67.102; 71.38, 142; 72.35; 73.103; 74.82;
75.77, 175; 76.382, jfr. 77.84; 77.288, jfr.
78.51; 79.177, 243, jfr. 80.70 og 81.328;
79.469 jfr. 81.331; 80.294, 556, jfr. 82.296.
af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18;
58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89;
63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42;
71.105, 140; 72.163, 213; 77.104.
af spørgsmål om hjemmel, 70.55.
- manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
- manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlig-
hedsloven i boligsikringsag, 82.47.
- manglende iagttagelse af reglen i lov om offentlig
forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34;
61.27; 64.92; 74.429, jfr. 75.64.
- manglende notat i journalen om, hvorvidt en
skrivelse er besvaret, 59.159; 74.184, jfr. 77.41
og 78.30.
- manglende notat om forhandlinger eller samtale,
57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132;

63.39; 68.96; 70.21; 71.126, jfr. 72.21; 77.288, jfr. 78.51; 80.674.

manglende notat om mødedeltagerne ved fagråd, 71.186, jfr. 72.25.

manglende notat om udøvelse af tilsyn, 80.630.

misvisende erklæring, 61.36; 72.177; 77.464, jfr. 78.59.

mundtlig besvarelse, 80.674.

nedrivning af bygninger i »Christiania«, 74.56.

orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingstiden trækker ud, 82.20.

personligt møde, 69.95; 74.67; 80.231.

referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.

referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.

rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.

resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.

restancekontrol omfatter alle sager, 80.385.

rykning uanset henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte, 82.271.

røgobservationer ved klager over røgreguleringer, 57.62.

sekretærs manglende orientering af kommissionsformand, 71.105.

skatterådskendelses form, 71.108, jfr. 75.28.

skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.

skriftligt svar, 62.38; 63.39, 100; 64.110; 68.96; 80.674.

skrivelsers sproglige form, 71.65.

socialudvalgs manglende initiativ over for folkepensionist, 72.74.

specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.

tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

tidspunktet for afgørelse af spørgsmål om opsættende virkning, 81.269.

tilbageholdelse af oplysninger over for anden myndighed, 57.88.

tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt udvalg, 76.127.

tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.

trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.

udateret notat og påtegning, 57.191.

udbetaling af løn, 61.132.

udlån af akter, 62.83.

udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75; 72.182, jfr. 75.30; 74.219.

ufyldestgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.

ufyldestgørende oplysningsgrundlag i sag om byrådsmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.

underretning:

af ansøgere, 71.87; 72.58.

af modpart om indbringelse af afgørelse for ankenævn, 82.32.

af parts repræsentant, 78.113.

om afgørelse, 61.77.

om berostillelse, 72.110; 74.359, jfr. 76.30.

om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.

om forhøjelse af ejendomsvurdering, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.

om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

om genoptagelse af råstofsag, 82.186.

om, hvornår svar kan ventes, 71.140; 72.18, 189, jfr. 73.36; 73.103; 74.429, jfr. 75.64; 75.643, jfr. 76.69; 78.735, jfr. 80.60; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328; 80.556, jfr. 82.296; 80.674, 691; 82.20.

om landsskatterettens kendelser, 81.69.

om navnebevilling, 59.41.

om nedsættelse af kommission, 55.120.

om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107; 73.197, jfr. 74.34; 76.382, jfr. 77.84.

om sagsbehandling, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 79.177.

om salg af invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.

om verserende straffesag, 61.148.

overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.

pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.

til anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212, jfr. 61.18; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.22; 63.32.

til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

til klagere, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179; 82.20.

til skatteyder om påtænkt forhøjelse af indkomstansættelser, 73.337.

til skatteyders repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.

til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.

ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.

undervisningsministeriets sagsbehandling, 71.152, jfr. 72.22; 74.103; 80.674.

urigtig citering i afgørelse, 64.108.

varsling forud for skærpelse til skade for klager, 77.153.
 vurderingskommissions behandling af erstatnings-sag, 71.105.
 Se også *Aktindsigt. Ankevejledning. Begrundelse. Behandlingstid og Partsmedvirken.*

Samkvemsret.

børnepsykiatrisk undersøgelse, 80.164.
 forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
 forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.
 kontradiktion og mundtlighed, 74.311; 82.151.
 med barn uden for ægteskab, 77.621, jfr. 78.73 og 79.48.
 transportudgifter og medvirken ved besøg, 80.580.
 vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118; 67.22.

Sandflugt. dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.

Sanering.

»forsanering« og forhåndstilsagn om statsstøtte, 76.306, jfr. 77.74.
 ændring af forudsætninger for godkendelse af saneringsplan, 76.73.

SAS, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

Seminarier, se *Skolevæsen.*

Separations- og skilsmisssager.

affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
 afgørelse af spørgsmål om forældremyndighed, 71.70.
 behandling af separations- og skilsmisssager, 59.122; 60.35, 36; 67.19.
 enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.
 fremskaffelse af medskyldserklæring fra trediemanden, 67.19.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsforhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.

vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret, 57.118; 67.22.
 Se også *Underholdsbidrag.*

Sigtede, se *Politi.*

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller ophævelse af sikkerhedsforanstaltninger truffet i medfør af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.

Sikkerhedsforvaring, se *Fængselsforhold.*

Sikringsanstalten, forbedring af forholdene på sikringsanstalten, 72.191, jfr. 75.30.

Sindssyge.

administration af lomme penge til patienter på statshospital, 73.90.
 anvendelse af bælte, 72.148, jfr. 74.27; 74.224, jfr. 75.46; 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.
 domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af sindssyge, 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 farlighedsdekreter skal normalt være skriftlige, 73.65.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af sindssyge, 58.191.
 forholdene på den lukkede del af Frederiksberg hospitals psykiatriske afd., 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.
 indlæggelse på Sct. Hans hospital, 67.78.
 klager over uberettiget magtanvendelse, 74.224, jfr. 75.46.
 lobotomering af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43 og 82.283.
 meddelelse til folkeregistre om indlæggelser og udskrivninger, 74.176.
 patienters adgang til ophold i fri luft, 73.128, jfr. 75.33.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
 tilsynsværger for sindssyge, tvangsindlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 tvangsbehandling af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43 og 82.283.
 tvangsforanstaltninger over for patienter på psykiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80.
 tvangsindlæggelse af sindssyge, beregningen af 5-dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
 vold mod sindssyge, 55.79.

Skat.

- administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for kirkelige afgifter, 57.256.
- af ekspropriationserstatning, 68.56.
- afskrivning på pianists flygel, 79.520, jfr. 80.90 og 82.292.
- afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
- anvejledning, 75.323, jfr. 77.43.
- ansættelse for mellemprioriteten, 73.134; 77.414, jfr. 78.55.
- anvendelse af selskabsskatteovens § 12, 73.215, jfr. 77.34 og 80.26.
- befordringsfradrag for invalider, 66.87.
- beregning af skattebøder i h. t. kontrolloven, 60.119.
- beskatning af pristalsreguleringsbeløb, 79.197, jfr. 81.327.
- bødeforelæg i skattesager, 80.201, jfr. 81.332.
- dobbelt personfradrag til enker, 77.593, jfr. 78.62 og 79.47.
- dobbelt personfradrag til forsøger af uddannelsessøgende barn, 74.283, jfr. 76.29.
- eftergivelse af skat for værnepligtige, 71.174.
- ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
- »fikserede« vederlag, 75.126.
- fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.
- fradrag af renter, 72.197, jfr. 73.36.
- fradrag for gensidigt aftalte børnebidrag, 79.513.
- fradrag for løbende ydelser, 75.195.
- fradrag for medhjælpende hustru, 73.321, jfr. 74.41.
- fradrag for merudgifter ved arbejde i udlandet, 75.640.
- fradrag for skat, betalt i udlandet, 71.82, jfr. 75.27.
- fradrag for vedligeholdelsesudgifter vedr. fast ejendom, der udlejes en del af indkomståret, 79.322, jfr. 81.331 og 82.292.
- fristen i statsskatteovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
- frister for ligningsarbejdet i Københavns og Frederiksberg kommuner, 75.307, jfr. 77.43.
- fritagelse for skattekontrollovstillæg, 73.195, jfr. 75.36.
- frivillige indbetalinger af forskudsskat, 75.114.
- henlæggelse til investeringsfond, 67.28.
- henstand med betaling af skat, 75.299, jfr. 76.33.
- inddrivelse af amtstueskat, 66.83.
- inddrivelse af ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
- inddrivelse af skat i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
- indeholdelse af A-skat ved strejke- og lockout-understøttelser, 81.63.
- inhabilt skatterådsmedlem, 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.
- klagevejledning i skattesager, 79.123.
- kørselsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.
- landbrugsejendom (»lystgård«), 74.293, jfr. 75.54; 76.390, jfr. 77.85.
- landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.
- lavt privatforbrug, 82.87.
- lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejendom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.
- løntilbageholdelse til dækning af skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
- meddelelse om modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.
- modregning for ægtefællens skatterestance, 66.63.
- modregning i børnetilskud til inddrivelse af skat, 65.44.
- modregning i løn til inddrivelse af skat, 64.117; 65.44.
- modregning i overskydende skat for ægtefælles A-skatterestance, 79.310.
- nedslag i renteindtægter m. m., 65.80.
- omlægning af betalingsterminer for statsskat, 59.67.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl. a. el-prisen, 72.101, jfr. 75.29 og 76.23.
- oplysningspligt i h. t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
- overførsel af personfradrag ved sømandsskat, 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- pantfogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.
- procenttillæg til restskat, 72.113, jfr. 73.29 og 74.25; 74.371, jfr. 75.60.
- refusion af udgifter til bankgaranti, 82.77.
- renter af ekstra skattebeløb, 66.54.
- renter af for sent betalt skat, 82.80.
- retsforligs betydning, 73.157.
- sagsbehandling ved landsskatteretten, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.
- skattekontrollovens § 6, stk. 1, 78.196.
- skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.
- skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
- skattevalg, 55.80.
- skatteydners adgang til at rette formelle fejl, 67.28.
- skødets fordeling af købesummen ikke bindende for skattevæsenet, 58.73.

skønmæssige ansættelser, 57.240; 58.179; 74.302, jfr. 75.55; 75.625; 76.77; 80.548, jfr. 81.339; 81.73.

statens ligningsdirektorats instruktion af de underordnede ligningsmyndigheder, 75.126.

statskattedirektoratets udlevering til arbejdsgivere af skatteoplysninger, 76.200, jfr. 77.57.

tilbagebetaling af skat, 56.151; 57.213, 256; 82.84.

tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.

udenlandsk lotterigevinst, 61.44.

udpantning i ægtefælles ejendele, 74.87.

udpantningsgebyrer, 65.44.

udsættelse med indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.

underholdsbidrag, 65.130.

undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13, 61.72.

urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.

vederlag for løbende ydelser, 75.195.

ændring af praksis, 78.299.

ændring af skatteberegning, 69.102.

Skatteråd.

afgørelse i strid med landsskatterettens kendelse, 60.64.

andragende om lempelse i ligningen, 59.63.

ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241; 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.

frister for ligningsarbejdet ved Københavns og Frederiksberg skatteråd, 75.307, jfr. 77.43.

inhabilitet for medlemmer af skatteråd, 75.387.

manglende begrundelse, 63.77.

partsoffentlighed, 68.22; 70.91.

refusion af bankgaranti p.g.a. mangelfuld sagsbehandling, 82.77.

skatteydere krav på at afgive forklaring for det samlede skatteråd, 60.117; 73.337; 74.354, jfr. 75.58; 75.610, jfr. 76.68; 77.95.

skønmæssig indkomstansættelse, 74.302, jfr. 75.55; 76.77.

underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.

Skattevalg, se *Skat*.

Skibsfører. styrmand udelukket fra at fungere som skibsfører ved statsbanernes færger, 58.248.

Skoleafgift. hjemmelen for skoleafgift for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.

Skoleblade, se *Censur*.

Skolebyggeri.

ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

igangsætningstilladelse til skolebyggeri, 68.63.

ulovligt opført skolebyggeri, 73.230.

Skolevæsen.

ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20 og 73.21.

befordringsgodtgørelse til skoleelever i friskoler, 77.712, jfr. 79.49.

etablering af skolebusbefordring, 75.242.

flytning af børn ved omlægning af skoledistrikter, 70.15.

forældrebetaling til elevernes deltagelse i skolerejser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345.

fremgangsmåden ved besættelsen af skolelægestilling, 57.123.

genoptagelse på seminarium, 75.119.

inddragelse af hidtidige stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.

inhabilitet ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.

kandidaters og magistres optagelse på pædagogikumkursus, 77.611, jfr. 78.72.

nedlæggelse af seminarium, 71.87.

optagelse i statsskoles realafdeling, 65.111.

pensionsretlige forhold for lærere ved Europaskolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.

reglerne om skoleerklæringer, 71.93, jfr. 77.25 og 80.24.

reparationspraktik (bekg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.

spørgsmål, om usaglige hensyn blev tillagt betydning ved besættelsen af lærerstillinger, 78.705, jfr. 79.48.

Se også *Folkeskolen*.

Skovbyggelinie, se *Naturfredning*.

Skove.

almenhedens adgang til private skove, 70.63.

klage over ulovlig hugst, 69.91.

ophævelse af fredskovpligt, 76.347, jfr. 78.44.

skovlovens regel om bebyggelse, 73.125, jfr. 77.33.

Skumslukningsaggregater. indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Skyldråd.

besigtigelse af ejendomme, 57.191; 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.

generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.

medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.

- underretningspligt, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.
vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- Skøn.**
boligforholds betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.
ikke-udøvelse af pligtmæssigt skøn, 58.68, 150: 75.182; 78.387; 81.291, jfr. 82.304.
konkret skøn i:
invalid- og folkepensionssager, 65.22.
sager om personligt tillæg (varmehjælp), 80.409.
sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14.
vejledende retningslinier, 76.324, jfr. 77.75 og 80.41.
retningslinier for godkendelse af adoptanter, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.
retningslinier for tildeling af personligt tillæg, 77.135.
sagkyndigt skøn, 59.59.
teknisk skøn, 55.87.
trafikpolitisk skøn, 71.116.
ulovligt skøn, 69.52.
urimeligt skøn, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111, 129; 70.15.
vejledende udtalelse om udøvelse af skøn, 74.79.
- Sociale boligforetagender.**
udstyknig af sociale boligselskabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.
valg af beboerrepræsentanter i sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Sommerhusbebyggelse.**
afslag på tilladelse til helårsbeboelse, 78.302, jfr. 79.63.
forbud mod udstykning til sommerhusbebyggelse, 65.135.
i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.
- Sommerhusudlejning.** erhvervsmæssig, 73.306.
- Sparebeviser.** indløsning af beskadede sparebeviser, 62.22.
- Spilleautomater.** se *Kommuner.*
- Stagiaires-overenskomst.** administration af stagiaires-overenskomst, 57.138.
- Statens erstatningsansvar.** se *Erstatning.*
- Statens jordlovsudvalg.**
ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
fordeling af tillægsgjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.
manglende underretning om berøstillelse af sag, 62.97.
offentlighedslovens anvendelse på statens jordlovsudvalg, 76.367, jfr. 77.83.
udarbejdelse af referat, 59.190.
udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.
udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statens kunsthåndværk.**
medlemskab af repræsentantskabet for statens kunsthåndværk, 74.88, jfr. 77.40.
tildeling af produktionspræmier, 73.252, jfr. 74.37.
3-årigt arbejdsstipendium til forfatter, 77.440.
- Statens ligningsdirektorat.** se *Statsskattedirektoratet.*
- Statens skibstilsyns dispensationspraksis,** 65.100.
- Statens åndssvageforsorg.**
behandling af klager over voldsanvendelse m. v., 73.103.
bæltefiksering og isolation, 75.594, jfr. 77.53.
børnehospitalet i Vangede, 79.246, jfr. 80.75, 81.329 og 82.291.
centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40.
centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319, jfr. 79.65.
centralinstitutionen Hald Ege, 76.420, jfr. 77.86 og 78.45.
centralinstitutionen Lillemosegård, 79.246, jfr. 80.75, 81.329 og 82.291.
centralinstitutionen Ribelund, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.
centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68, 78.37, 79.29, 80.33 og 81.319.
forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæring, 76.332.
forsorgscentres bistandspligt vedr. invalidepension o. lign., 76.220.
Gl. Bakkehus-sagen, 59.56.
køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
lokalinstitutionen Løgumgård, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.
lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399, jfr. 77.85 og 78.44.
- Statsbanerne,** se *Danske statsbaner.*
- Statshospitalet.** se *Sindssyge.*
- Statslån til boligbyggeri.**

gebyrbegunstigelse ved statslån til boligbyggeri, 57.35.

medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af statslån til boligbyggeri, 56.213.

omfanget af kommunegaranti for statslån til boligbyggeri, 56.79.

Statsradiofonien, se *Danmarks radio*.

Statsskattedirektoratet,

behandling af klager over underordnede skattemyndigheders sagsbehandling, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.

formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.

vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.

Statsskolehjem,

besøg på statsskolehjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.

»Bogildgård«, 74.310, jfr. 75.57 og 77.41.

Statsungdomshjem,

besøg på statsungdomshjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.

»Bråskovgård«, 73.272, jfr. 74.38, 75.39, 79.22 og 80.26.

isolation af elever på »Sølager«, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.

Stemmegaffel-sagen, 65.81.

Stempelafgift,

betydningen af en mundtlig aftale vedr. stempelafgift, 73.266.

stempelfrihed ved salg af statslånshuse, 57.35.

transport af ejerpantebreve, 79.155, jfr. 81.326.

vejledning om domstolsprøvelse i sager om stempelafgift, 74.238, jfr. 75.49.

Stempelpapirhandel, bestyrelse af stempelpapirhandel under forhandlerens fravær, 58.255.

Strandbyggelinier,

dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77, 98.

fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.

frivillig fjernelse af huse opført i strid med strandbyggelinier, 74.72, jfr. 76.27.
ved havnearealer, 61.77, 98.

Styrelsesloven, se *Universiteter*.

Sukker, se *Koncession*.

Sundhedscertifikater ved eksport af spisekartofler, 55.63.

Sundhedskommissioner,

godkendelse af sanitære installationer i forbindelse med udstykningssag, 73.359.

hundestøj ved butikcenter, 72.72.

indenrigsministeriets kompetence over for sundhedskommissioner, 66.92.

Sundhedsstyrelsen,

administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58, jfr. 72.19.

iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.

ordination af euforiserende stoffer, 67.65.

udvalgsarbejde, 81.126.

vejledningspligt over for en læges patient, 59.69.

Sundhedsvedtægter,

affattelse af sundhedsvedtægter for landkommuner, 55.103.

forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.

kravene ifølge sundhedsvedtægter til drikkevandsforsyning og spildevandsafledning, 73.359.

pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17:

vejledning om klagefrist, 74.130.

Sundholm, se *Bistandsloven*, afsnit 1.

Supplementsunderstøttelse til fhv. kordegn, 68.23.

»*Sverigespengene*«, se *Fordeling af offentlige midler*.

Sygekasseforhold, se *Sygesikring*.

Sygesikring,

adgang til børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikring, 75.280, jfr. 76.33.

begravelseshjælp, 56.72.

betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.

bidragydende medlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.

forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.

hjælp til kiropraktorbehandling, 70.36.

ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.

kiropraktorbehandling, 70.36.

løntilbageholdelse til dækning af sygekasserestance, 68.43.

takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
 tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt efter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.
 ændring af sygesikringslovens § 9, 80.404, jfr. 81.337.

Særfængsel, se *Fængselsforhold*.

Sønæringsbevis, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om sønæringsbevis, 56.188, jfr. 57.25.

Takstnedsættelser, se *Danske statsbaner*.

Tavshedspligt.

55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16; 69.59.
 diskretionstilsagn i narkoinstitutioner, 75.466.
 forligsinstitutionen, 82.36.
 kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelse af en tavshedspligt, 81.93.
 offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttelsessager, 77.362.

Teaterrådet.

sagsbehandling ved indstillinger om teaterstøtte, 75.257, jfr. 76.33.
 udtalelser i ansættelsessager, 79.469, jfr. 81.331.

Teatre.

ansættelse af teaterleder, 79.469, jfr. 81.331.
 kollektiv ledelse, 79.212.
 Se også *Det kgl. Teater*.

Teologisk embedseksamen, emnekredsordning, 70.55.

Tilbagebetaling.

arveafgift, se *Arve- og gaveafgiftsloven*.
 boligsikring, se *Boligsikring*.
 børnetilskud, 80.184.
 daginstitutionsbetaling, se *Daginstitutioner*.
 forskudsvis udlagt børnebidrag, 81.280.
 hjælp efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit III.
 løn m.v., se *Løn*.
 lån efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit V.
 told, se *Toldvæsen*.
 ungdomsydelse, 82.252.

Tilbageholdelse,

hjemsendelsespenge, 58.182.
 politiets tilbageholdelse af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.

Tilbagekaldelse.

afgørelse om brandsikring, 79.415.
 begunstigende forvaltningsafgørelse, 78.684; 80.552; 81.285; 82.147,248.
 beslutning om udnævnelse i tjenstemandsstilling, 80.332.
 fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.
 indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.
 »natbevilling«, 79.559.
 nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245.
 ændring af tjenstemandsansættelse til overenskomstansættelse, 80.307.

Tilbagevirkende kraft.

forflyttelsesregler med tilbagevirkende kraft, 74.133, jfr. 76.27.
 portoforhøjelse med tilbagevirkende kraft, 65.141.

Tilbud, statens trykningskontors indhentelse af tilbud, 68.67.

Tilhold, se *Forbud og Påbud*.

Tillidsmand for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.

Tillægsjord, se *Statens jordlovsudvalg*.

Tilsigelse, se *Politi*.

Tilskudsdeklaration, aflysning af tilskudsdeklaration, 58.192.

Tilsyn,

med det sociale institutionsområde, 80.677.
 med handelsskoleundervisningen, 57.109.

Tilsynsværger.

ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværger for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
 for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. tilsynsværger, 58.191.
 vejledning af tilsynsværger, 72.145, jfr. 74.27 og 77.31.
 Se også *Fængselsforhold*.

Tiltale.

frafald af tiltale mod læger, 60.179.
 ikke tiltale vedr. anlæg af Tune lufthavn,
 74.119.
 mod læger, 60.174.
 undladelse af tiltale mod polititjenestemand,
 58.213, jfr. 59.21.

Tinglysning.

byplanvedtægt, 69.57.
 ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16, stk.
 4, 67.54.
 foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag,
 58.43, jfr. 65.16.

*Tjenesteaattest, se Funktionærer.**Tjenestebefaling, ændring af bekendtgørelse ved
 cirkulære, 71.58.**Tjenestebolig.*

indflytning i og indretning af tjenestebolig,
 55.40.
 leje ikke fastsat for tjenestebolig, 55.39.
 manglende finanslovhjemmel til oprettelse af
 tjenestebolig, 55.35.
 udflytning af tjenestebolig, 72.163.

*Tjenesteforseelser, se Tjenestemandssager.**Tjenestefritagelse.*

advarsel inden tjenestefritagelse, 56.132.
 for cheffingenør, 56.40.

*Tjenestemandsafskedigelse, se Afskedigelse.**Tjenestemandskommissionen af 1965, repræsentation
 i tjenestemandskommissionen af 1965,
 66.60.**Tjenestemandssager.*

afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76; 76.223,
 jfr. 77.58.
 afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag,
 58.186.
 aktindsigt, 79.184.
 bisidderens indlæg, 76.250, jfr. 77.64.
 forelæggelse af indberetning om tjenestemandssager
 for vedkommende tjenestemand,
 57.229; 59.125.
 indberetning om officers optræden under en
 straffesag, 59.125.
 indberetning om straffedom, 76.223, jfr. 77.58.
 indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse
 med disciplinærsag, 58.183.

indsendelse af notits efter tjenstligt forhør,
 56.177.
 klages overgang til behandling som disciplinærsag,
 65.150.
 kontradiktion, 76.223, jfr. 77.58.
 mangelfuldt grundlag for ikendelse af disciplinærstraf,
 75.282; 77.263; 80.428.
 mod fængselsfunktionær, 68.48.
 ophævelse af degradation i forbindelse med
 disciplinærsag, 78.654.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73;
 76.223, jfr. 77.58.
 slægtningss forklaring til brug for en disciplinærsag,
 58.128.
 udlevering af notat vedrørende tjenesteforseelser,
 62.51.
 udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning
 til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
 udtalelse til pressen, 70.75.
 underretning om afgørelsen, 63.63.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter
 af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 valg af disciplinærstraf efter tjenestemandslovens
 § 24, 80.492.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandsstillinger.

ansættelse af lærer med andet bifag end angivet
 i stillingsopslaget, 79.527.
 ansættelse af to lærere efter samme opslag,
 79.527.
 behandling af for sent indkomne ansøgninger,
 69.79.
 besættelse af tjenestemandsstillinger uden opslag,
 57.198, jfr. 61.18.
 bortlovning af tjenestemandsstillinger, 63.44, jfr.
 64.14.
 forflyttelsesregler, 74.133, jfr. 76.27.
 fortrinnsret for (kommunal) tjenestemand på
 ventepenge, 81.117.
 frist ved opslag af tjenestemandsstillinger, 69.79.
 fristen for indgivelse af ansøgning om stilling,
 78.475, jfr. 79.68 og 80.49.
 inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund,
 60.95, jfr. 61.20.
 indstilling og udnævnelse af konsulenter for
 særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 kriterier ved besættelse af provstestilling, 81.168.
 mundtlig meddelelse om udnævnelse i tjenestemandsstillinger,
 80.332.
 omklassificering af stilling, 77.355, jfr. 78.53.

oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
 prøvetid ved ansættelse i højere stillinger, 56.40.
 sag om forlængelse af lærers prøvetid, 77.658.
 stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44.
 trusler over for ansøger, 71.76.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 udnævnelse af professor, 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.
 urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
 utilfredsstillende sagsbehandling i socialstyrelsen, 74.429, jfr. 75.64.
 ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195; 75.393, jfr. 76.44 og 79.23; 78.99; 80.527.
 Se også *Opslag*.

Tjenestemænd.

advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.
 anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 anvendelse af institutioners brevpapir, 79.97.
 beregning af pensionsalder, 75.340, jfr. 77.45.
 brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
 brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 decorum-krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.
 ejerforhold til telefon, 71.184.
 enkepensionsret – ændring ved aftale mellem parterne, 82.58
 feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
 flyttegodtgørelse, 78.226.
 folkepension til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
 forflyttelse af skibsinpektør, 73.135.
 forflyttelsesbegrebet, 72.124; 78.99.
 forholdet mellem tjenestemandens § 60, stk. 2, og § 60, stk. 7, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til tjenestemænd 60.44.
 funktionsvederlag til byggeadministrationschef, 67.107.
 genindtrædelse efter at have været uden for nummer, 58.183.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.
 hærens materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.

indhold af aftale med tjenestemandsoverensstemmende med det faktisk af-talte, 75.155.
 indtægtsgivende bibeskæftigelse uden for stats-tjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.
 jubilæumsanciennitet, 75.79.
 kommunal tjenestemandens køb af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28.
 kvalificeret svagelighedspension, 82.230.
 kvalifikationstillæg stillet i udsigt ved ansættelsen, 82.216.
 ligeløn for tjenestemænd, 56.140.
 officerers tjenestepligtserklæring, 74.84; 80.744.
 officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
 opnormering – forvaltningsfaglig afgangseksamen, 76.205, jfr. 77.57.
 oprykning af tjenestemandens ansatte gymnasielektorer, 81.55.
 pensionsretlige forhold for lærere ved Europa-skolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.
 posttjenestemandes rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 renter ved forsinket betaling, 77.167.
 samordningsfradrag, 70.102.
 statens krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
 stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 sygdom ved udløb af tjenestefrihedsperiode, 80.560, jfr. 81.340 og 82.296.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagebetaling af for meget udbetalt ydelse, 72.37; 81.82.
 tilbagebetaling af samordningsfradrag, 81.223.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trussel om afsked, 63.89.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
 udvalgsarbejde, 81.126.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 ventepenge til politiassistent, 78.99.
 ventepenge til stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 ytringsfrihed, 56.74.
 ændring af tjenestemandens ansættelse til overenskomstansættelse, 80.307.

Toldvæsen.

accept af varebetegnelse, 69.64.

afgiftsfri rustbeskyttelse af biler, 80.329, jfr. 81.334.
 anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 formulering af afslag, 63.23.
 frist for regulering af told- og afgiftsbeløb, 73.147.
 kompetence i tarifierings spørgsmål, 62.27.
 krav om afskedigelse af tre tobakssælgere på private Øresundsåde, 60.87.
 mineralvandsafgift – generel fritagelse gennemført på grundlag af dispensationsregel, 80.565, jfr. 81.340.
 modtagelse af bøder, 64.70.
 renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
 tilbagebetaling af told ved:
 fejl tarifiering, 62.27, 28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA-toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.
 toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse i henhold til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Torsdags-modtagelse, 69.32.

Trossamfund, se *Anerkendte trossamfund*.

Tvangsindlæggelse, se *Sindssyge*.

Tøjhusmuseet, 55.33.

Uddannelsesstøtte,

båndlagt formues betydning for støttetildeling, 73.318.
 erklæring om brud med hjemmet, 68.34.
 forældreindkomsts betydning for støttetildeling, 74.350, jfr. 75.58; 76.185.
 rykning uanset henstand med tilbagebetaling, 82.271.
 sanktioner ved misligholdelse af lån, 73.411, jfr. 76.26.
 til faglig oplæring, 76.229, jfr. 77.60 og 78.39.

Udenrigstjenesten,

Blechingberg-sagen, 59.76.
 gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

Udlændinge,

anbringelse af domfældte udlændinge indtil overførsel til hjemlandet, 71.104, jfr. 73.21.
 anvendelse af indsats pengemidler til betaling af hjemsendelse i h. t. udlændingelovens § 14, 74.227, jfr. 75.46.
 arbejdsløshedsunderstøttelse til udlændinge, der ikke kan dansk, 81.27.
 begrebet »politisk flygtning«, 71.32.
 betydningen af »papirløst ægteskab« for opholds- og arbejdstilladelse, 75.582.
 bortfald af opholds- og arbejdstilladelse, 76.237, jfr. 77.61; 81.144; 82.145.
 familiesammenføring, 80.176.
 højskoleophold, 78.76
 inddragelse af opholds- og arbejdstilladelse, 82.147.
 information af fremmedarbejdere, 75.340, jfr. 76.40.
 opholdstilladelse til gæstearbejders barn, 80.100.
 opholdstilladelse til hustru, der ikke var fyldt 15 år, 79.95.
 opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske desertører, 70.95.
 opholds- og arbejdstilladelse til homoseksuel, 80.120.
 opholds- og arbejdstilladelse til udlændinge, 77.129, 269.
 overtrædelse af udlændingeloven, 77.148, jfr. 79.36; 82.143.
 udvisning – til hvilket land, 78.288, jfr. 82.289.
 udvisning af mexikaner, 77.710.
 udvisning af udlændinge efter strafudståelse, 76.324, jfr. 77.75 og 80.41.
 udvisning efter dom for narkotikahandel, 78.435, jfr. 80.41 og 82.289.
 udvisning efter udlændingelovens § 2, stk. 1, nr. 6, 80.406.
 udvisning p. g. a. misbrug af euforiserende stoffer, 77.608, jfr. 78.63, 79.47 og 82.287.
 udvisning p. g. a. strafbare forhold, 77.483, jfr. 78.59; 82.156.
 udvisning trods dom til psykiatrisk behandling, 81.152.
 uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Udpantning,

afregning og fjernelse af effekter ved udpantning, 62.20.
 for skat i ægtefælles ejendele, 74.87.

genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
 opkrævning af gebyrer for udpantning, 65.44.
 pantefogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.
 skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykningsloven.

amtsråds behandling af udstykningssag, 63.36.
 deklaration om forbud mod bebyggelse som betingelse for udstykningstilladelse, 67.102.
 forbud mod udstykning i h. t. landsbyggeovens § 5, stk. 2, 65.135.
 hegn mod offentlig vej som betingelse for udstykningstilladelse, 66.44.
 lovlig vejadgang som betingelse for udstykningstilladelse, 63.85, jfr. 65.19; 72.65.
 skelforandring i landzone, smh. by- og landzonelovens § 6, 76.384, jfr. 77.84.
 sogneråds anbefaling ikke nødvendig for en udstyknings approbation, 65.114.
 udstykningstilladelse i modstrid med kommende bygningsvedtægt, 65.114.
 udstykningstilladelse uden samtykke fra byudviklingsudvalg, 65.50.

Udtalelsers form, se Sagsbehandling.

Udtrædelsesgodtgørelse i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.
 Se også *Pensionskasser*.

Udvalg.

klage over udvalgsformand, 81.126.
 repræsentation i udvalg, 65.120; 66.60.
 sammensætning af arbejdsudvalg, 65.81.

Ufyldstgørende besvarelse, se Sagsbehandling.

Ugifte par.

almennyttige boligselskabers benyttelse af klausuler om ophør af lejemaal i ugifte pars lejekontrakter, 79.452, jfr. 80.86.
 boliganvisnings godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27.
 spørgsmålet, om almenyttige boligselskaber skal ligestille ugifte par med ægtepar, 74.189, jfr. 75.45.
 uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift, 71.168, jfr. 72.23.
 uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Ugyldighedsvirkning.

ved indholdsmangel, 78.477, jfr. 80.50.

ved kompetencemangel, 61.51; 78.477, jfr. 80.50.
 ved manglende supplerer, 71.123.

Ukorrekt handlemåde.

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.
 polititjenestemandes betaling af bøde for en anden, 55.23.
 ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring.

anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.
 Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.
 båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
 efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
 forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
 forsikringselskabers kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.
 føjetilladelse, 56.213; 58.63.
 genoptagelse af sag, 56.179; 67.88; 76.427, jfr. 77.87.
 kontradiktion i h. t. lovens § 9, stk. 2, 74.395, jfr. 75.62 og 76.30.
 lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmål, 56.48.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 orientering om 5-års fristen for genoptagelse, 76.184.
 overskridelse af 3-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 31, 79.502, jfr. 80.89.
 speciallægeundersøgelser for sikringsstyrelsen (ulykkesforsikringen), 73.292.
 tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.
 underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.
 underretning til tilskadekomne om ankerreglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
 ydelser til dækning af brillestel, 77.282.
 årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200; 67.88.
 Se også *Arbejdsskade-forsikring*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se Danmarks radio.

Underholdsbidrag.

- afhøring før løntilbageholdelsespålæg, 72.167, jfr. 73.33.
- afhøring i bidragssager, 57.206.
- aftaler om underholdsbidrag til børn, 57.174; 67.69; 75.235; 80.281, jfr. 81.334.
- aftaler om underholdsbidrag til børn og hustru, 73.227, jfr. 74.36.
- bidrag efter børnelovens §§ 15 og 19, 74.197, jfr. 75.45.
- blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.
- bortfald af hustrubidrag, 71.44; 72.194; 74.319, jfr. 75.57; 77.602, jfr. 78.63; 77.700, jfr. 78.75; 82.117.
- bortfald af tidsubegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.
- børnebidrag lavere end normalbidrag, 80.375, jfr. 81.336.
- børnebidrag som »helheds- og engangsløsninger«, 80.695, jfr. 81.343.
- børnebidrag til barn, der har ophold hos den bidragspligtige, 79.443, jfr. 80.83.
- efter ophør af økonomisk interessefællesskab med en anden mand, 75.193, 507, jfr. 76.62 og 79.28.
- for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
- forhøjede børnebidrag, 71.102; 76.339, jfr. 77.79.
- forhåndsorientering om justitsministeriets praksis m.h.t. aftrapning af bidrag, 79.145.
- forskil på mødres og fædres normalbidrag, 75.646; 76.339, jfr. 77.79.
- forskudivis udbetaling af underholdsbidrag, når betingelserne kun er opfyldt i en del af perioden, 80.421, jfr. 81.338.
- forskudivis udbetaling af underholdsbidrag ved egen indtægt hos barnet, 73.161.
- fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.
- fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af underholdsbidrag, 58.146.
- fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare underholdsbidrag, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
- grundlaget for bortfald af hustrubidrag bør normalt anføres i afgørelsen, 82.117
- grundlaget for fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
- indsigelser mod bidragsdokumentets gyldighed, 60.91; 67.69.
- klage fra den bidragsberettigede over inddrivelseskridt, 80.212.
- konfirmationsbidrag, 78.261.
- »krydsende« børnebidrag, 71.102; 72.26.
- maksimumsgrænse ved udmåling af hustrubidrag, 76.417, jfr. 77.86.
- militærhjælp til betaling af underholdsbidrag, 69.49.
- nedsættelse af underholdsbidrag til hustru, 69.58.
- nedsættelse eller bortfald af underholdsbidrag ved barns egen indtægt, 73.161.
- ophør af bidragspligt til barn, 80.281, jfr. 81.334.
- ratihabition af ældre bidragsdokument, 60.91.
- sagsbehandling ved fastsættelse af underholdsbidrag, 58.158, 211, 246; 59.122; 60.36; 69.90; 80.281, jfr. 81.334; 82.117.
- sagsbehandling ved inddrivelse af underholdsbidrag, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60; 72.167, jfr. 73.33.
- sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h. t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.
- statsmyndigheds tilbageholdelse af underholdsbidrag, 57.203.
- tilbagebetaling af forskudivis udlagt børnebidrag, 81.280.
- underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91; 71.44; 72.194; 75.193, 507; 77.120.
- underretning til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
- vejledning om adgang til domstolsprøvelse af afsoningsdekreter, 74.177.
- vejledning vedr. børnebidragsaftaler, 80.695, jfr. 81.343.
- Underhåndsbrevpapir*, ministres benyttelse af underhåndsbrevpapir, 60.94, jfr. 61.19.
- Underretning*, se *Sagsbehandling*.
- Underskrift* på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.
- Underskrifters læselighed*, 57.186; 59.201; 62.35.
- Underudvalg*, se *Delegation*.
- Ungdomsydelse*, se *Børnetilskud*.
- Universiteter*.
- aktindsigt – styrelseslovens § 24, 76.130.
- ankekommisionsbehandling, 78.230, jfr. 79.59.
- ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.
- bedømmelsesudvalgs indstilling, 72.182, jfr. 75.30.
- bekendtgørelsesændringer vedr. Ålborg universitetscenter, 78.514.

besættelse af professorat i økonomi ved Københavns universitet, 79.336.
 bortvisning af studenter, 76.105.
 dispensation fra adgangsbetingelser ved Roskilde universitetscenter, 74.103.
 forskningskontrol ved handelshøjskolen i Århus, 78.174.
 inhabilitet ved bedømmelse af opgaver, 78.230, jfr. 79.59.
 inhabilitet ved besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.
 klager over eksaminer, 72.39, jfr. 73.25; 77.399, jfr. 78.55; 78.230, jfr. 79.59.
 nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde universitetscenter, 75.95.
 nedsættelse af karakterer, 78.230, jfr. 79.59.
 offentlighedens adgang til matrikler, 78.90.
 påtegning på eksamensbeviser, 77.579.
 regler om eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.
 stemmeret til konsistorium, 71.40.
 tilbagekaldelse af uforbeholdne optagelser på kurser på lærerhøjskolen p.g.a. besparelser, 81.285.
 undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20; 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.
 valg af studenterrepræsentanter, 72.246, jfr. 73.46.
 valg til fakultetsråd, 71.123; 72.138, jfr. 73.30.
 Se også *Eksamensopgaver*.

Urigtig begrundelse, se *Begrundelse*.

Urigtig meddelelse, 55.86.

Urneflytning, se *Kirkegårde*.

Uvedkommende hensyn,

administration af byreguleringsloven, 71.49.
 administration af lukkeloven, 55.19.
 afgørelse af fredningssag, 61.77.
 ansættelse af lærere i folkeskolen, 74.156; 78.705.
 ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.
 autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
 bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.
 behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.
 behandling af sandflugtssag, 69.29.
 behandling af udstykningsandragende, 65.66.
 beskæftigelse af ekskluderet matros, 75.303.
 besættelse af provstestilling, 81.168.
 fastsættelse af takst for begravelse af uden-sogsboende, 58.68.
 indstilling af fange til svendepreve, 57.233.

kommunes bestyrelse af en stiftelse, 73.197, jfr. 74.34.
 licens til rejefiskeri, 79.125.
 meddelelse af biografbevilling, 58.161.
 meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
 ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
 tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 udnævnelse af sysselmand, 63.44.
 udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.
 udøvelse af statsbanernes politimyndighed, 75.75.
 undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.
 valg af disciplinærstraf efter tjenestemandslovens § 24, 80.492.
 vilkår for sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom, 78.585.
 visitation til daginstitutioner for børn, 77.586.

Uægteskabeligt samliv, se *Ugifte par*.

Valgagitation,

bekendtgørelse om valgagitation, 72.201, jfr. 73.36.
 i radio og fjernsyn, 63.15; 73.101.
 ministres benyttelse af brevpapir til valgagitation, 60.94.

Valgretsudøvelse, se *Folketingsvalg*.

Vandafgifter, boligforholdenes betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.

Vandforsyningsloven,

forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.
 tilkastning af drikkevandsbrønd, 75.68.

Varemærkeregisteret, offentlighedens adgang til varemærkeregisteret, 70.79.

Varetægtsarrestanter, se *Fængselsforhold*.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje,

adgang til veje i private skove, 70.63.
 aktindsigt i vejsag, 68.97.
 dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 71.103; 72.65.

dispensation til stitilslutning, 78.611, jfr. 79.74.
ekspropriation i h. t. vejbestyrelseslovens § 23, stk. 3, 73.75.

erstatning ved ekspropriation af private veje, 66.72.

farthæmmende hindringer, 76.146.

forlængelse af forbud efter lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.

forringet adgang til offentlig vej, 78.596, jfr. 82.290.

forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.

forældelse af krav på vejbidrag, 78.543.

grundejerbidrag til offentlig vejfordeling, 77.511, jfr. 78.60.

lukning af offentlig vej, 73.243, jfr. 75.38.

matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.

optagelse af servitutbestemmelser på vejfortegnelsen, 77.502, jfr. 79.45.

oversigtsservitut ved udstykning, 77.604.

plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.

pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.

politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.

påbud om vintervedligeholdelse, 74.434, jfr. 75.69.

retligt grundlag for påligning af vejbidrag, 78.543.

stillevejsprojekter efter privatvejløvens § 44, 81.214.

udgiftsfordeling ved private fællesveje, 79.388, jfr. 80.79.

vejadgang ved udstykning, 68.35, jfr. 65.19; 66.44; 72.65.

Vejfond.

besvarelsen af andragender om tilskud fra vejfonden, 59.41.

»Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledende udtalelser. offentlige myndigheders afgivelse af vejledende udtalelser, 78.91.

Vejledning.

betydningen af urigtig vejledning om uddannelsesstøtte, 73.318.

i forbindelse med ekspropriation, 73.75, 386, jfr. 74.43.

landsskatterets sagers indbringelse for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.

om adgangen til at kræve ejendomme overtaget af kommunen i h. t. lov om frigørelsesafgift, 75.94.

om dispensationsmyndigheden i zone- og bygge Lovssager, 73.50.

om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.

om frist for anmeldelse af refusionskrav i h. t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.

om indgivelse af ansøgning om tilskud til lærlinges rejseudgifter, 68.71.

om klagefrist i sundhedsvedtægt, 74.130.

om muligheden for at opnå konfirmationsbidrag, 78.261.

til arbejdsløhedskassemedlemmer om deres rettigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44.

til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningsskyld, 57.180.

til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.

til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.

til part i ekspropriationssag om over for taksationskommissionen at rejse spørgsmål om tilvejebringelse af oplysninger, 74.123.

til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.

vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.

Se også *Ankevejledning*.

Ventepenge. se *Afskedigelse*.

Ventetid. se *Fængselsforhold*.

Veterinærvæsen. forgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.

Vidner.

formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.

tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.

tilsigelse af vidner i domsmandssager, 61.178.

tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.

udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.

vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Vilde dyr. bekendtgørelse om ind- og udførsel (transit) af vilde dyr, 79.287, jfr. 81.331.

Vildfarelse, faktisk vildfarelse hos forvaltningsorgan, 58.197.

Vintervedligeholdelse, se *Veje*.

Vitaminpræparater, handelen med vitaminpræparater, 67.58, jfr. 72.19.

Volfair-metoden, 65.81.

Vurdering af fast ejendom,

generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. 58.35.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.

underretning til grundlægere, 73.283, jfr. 74.39.

vurderingsformands habilitet, 74.151, jfr. 75.42.

vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.

årsomvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr. 73.46.

årsomvurderinger, 59.127.

Vurderingskommissions sagsbehandling, 71.105.

Vurderingsnævn for motorkøretøjer, 59.135.

Vægtafgift, efterbetaling af vægtafgift, 77.192, jfr. 80.34.

Værnepligtige, se *Militærforhold*.

Værnepligtsnævnet,

forretningsorden for værnepligtsnævnet, 61.174, jfr. 62.18.

medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting,

for militær straffesag, 66.52.

ved tiltale i politisag, 57.29.

Våbenlov,

eksport af eksplosiver, 69.64.

import af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.

Yderzone, opførelse af gartneri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.

Ytringsfrihed,

folkeskolelæreres ytringsfrihed m. h. t. religiøs særopfattelse, 59.177.

havforureningslaboratoriets medarbejderes ytringsfrihed, 82.199.

hospitalsansattes og patienters ytringsfrihed, 77.384, jfr. 78.54 og 79.42.

plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.

tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.

tjenestemænds ytringsfrihed, 61.56, 74.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.

undervisningsdirektørens udtalelser om indoktrinering, 74.219.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af ægtepagt efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabsager, se *Separations- og skilsmisssager* samt *Underholdsbidrag*.

Åndssvageforsorgen, se *Statens åndssvageforsorg*.